ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՐԵՒԱՆ ՕԹՕՍՏՕՍ 1
MERCREDI
1er AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ք ր ա ճ ա ռ ա ւ : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Աւտոմատիմաձ : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

65ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.330 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 65e ANNÉE — No 17.330

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ Կ'ԱՌԿԱԽԷ ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿԸ

ՅՈՒԼԻՍ 29–ԻՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ ԵՆ 12 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ·

Երկուշաբթի (Յուլիս 30), Գերագոյն Խորհուրդի նիստի սկիզբին իսկ զժգոհութիւն յայտնուած է, որ նիստերը զրական արդիւնք չեն տար, մէկ հարցը չքննուած, չլուծուած, ժողովը կ'անցնի ուրիշ հարցի: Նիստերը միշտ կը վարէ ընտրական կեդրոնական յանձնաժողովի նախագահ՝ Ռոպէր Ամբրեան:

Յուլիս 29–ին ընտրութիւններ կատարուած են ընտրական 21 շրջաններու մէջ: Արդիւնք կայ 12–ի (12 ընտրուած երեսփոխաններէն՝ նուազագոյն 7–ը ՀՀՇ–ի ցանկէն են, մնացեալը դեռ չէր ճշդուած երեքշաբթի առաւօտ), միւս 9 ընտրական շրջաններէն 5–ի մէջ, մասնակցողներու թիւը 50%–էն աւելի ըլլալով, կըրկին ընտրութիւն կ'ըլլայ 15 օրէն (Օգս· 12), մնացեալ չորս ընտրաշրջաններուն մէջ %50 մասնակցութիւն չկայ, ուրեմն մինչեւ երկու ամիս կրկին կ'ըլլայ: Ինչ որ բացայայտ է, այն է որ այս ընտրութիւնը մշտական ընկերք մը կու տայ ընտրութիւններու, որոնք կրնան շատ երկար տեւել: Առայժմ՝ վերջը չի տեսնուիր···

Հարց եղած է նաեւ, երկուշաբթի օրուան այս նիստին աչքատանքէ ազատ թողել այն երեսփոխանները, որոնք յանձնախումբերու մէջ ընտրուած են: Կուսակցականները բուռն կերպով ընդդիմացած են, բայց, առարկուած է թէ պէտք է գործադրել սահմանադրութիւնը եւ ի վերջոյ որոշուած է, որ յանձնախումբերու անդամ երեսփոխանները ազատ արձակուին իրենց աշխատանքէն: Հարցը կը վերաբերի շուրջ 120 երեսփոխանի:

Օրուան ամէնէն կարեւոր որոշումը կը վերաբերէր, անշուշտ, Կորբաջովի դիմաթափման հրովարտակին: Այդ առընթեմբ 18 հոգինոց յանձնաժողովը իր որոշումը յայտնած է Գերագոյն Խորհուրդին, որ իր հաւանութիւնը տուած է: Որոշուած է, ուրեմն, առկախել Հայաստանի համար այդ հռովարտակի գործադրութիւնը, նկատի առնելով որ նորընտիր Գերագոյն Խորհուրդը դեռ նոր կը սկսի իր աշխատանքները, թէ նոր կառավարութիւն պիտի կազմուի եւլն· եւլն·: Գերագոյն Խորհուրդը կը մերժէ այդ հրովարտակը եւ կ'որոշէ վերոյիշեալ պատճառաբանութիւնները փոխանցել Կորբաջովի եւ բանակցութիւններ վարել Մոսկուայի հետ այս հարցին կապակցութեամբ:

Փարիզեան կարգ մը օրաթերթերը աւելի «գրգռիչ» ձեւով կու տան այս տեղեկութիւնը: Ֆիկարօ (Յուլիս 31) կը խոբագրէ· – «Հայկ· Խորհրդարանը ապագրէց կը կարդայ Կորբաջովին» ու իր թղթակիցը կը յայտնէ թէ մերժելով ենթարկուիլ Կորբաջովի հրովարտակին, Հայաստան մարտահրաւէրի մը ճամբան կը բռնէ, որ չատ կը նմանի պատեբազմական յայտարարութեան մը: Թերթին թղթակին համար (Լօռ Մանտրվիլ) Խորհրդարանը կը հաստատէ Ռ· Վասիլեանի եւ այլ ազգայնականներու տեսակէտը:

× Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան կուսակցութեան թեկնածուն է Վ·Մովսիսեան (ներկայիս Ա· քարտուղար, յաջորդելով Սուրէն Յարութիւնեանի):

«ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

«Հայաստանի Ֆիզկուլտուրնիկ» երկօրեայ մարզական թերթը Յուլիս 24–էն ի վեր փոխած է իր անունը եւ այլեւս ճակատը կը կարդացուի

«ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ»:

Այս առթիւ, թերթը խմբագրականով մը կը պարզէ անունին փոփոխութիւնը եւ իր խօսքը կը սկսի սպիտ· – «Վերջապէս կատարուեց ընթերցողների, չատ ու չատ մարզաշխատողների, ինչպէս նաեւ մեր իսկ խմբագրութեան ցանկութիւնն ու պահանջը···»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ պահպանողական երեսփոխան եւ մտերիմը Տիկին Թաչըրի՝ եան կօ գոհ դնաց մահափորձի մը: Կատաղի հակառակորդ մըն էր Իրլանտայի Հանրապետական Բանակին (ԻՐԱ) եւ երեքշաբթի օր, կասկածն այն էր թէ ոճրափորձը ԻՐԱ–ի գործն է: Երբ երեսփոխանը կառքը կը մտնէր, երկուշաբթի օր, պայթեցաւ: Հակառակ անոր որ իր անունը կը գտնուէր ԻՐԱ–ի սեւ ցանկին վրայ, յայտնած էր Սքոթլընտ Եարտի, որ կը մերժէ որեւէ պաշտպանութիւն: Տիկին Թաչըր խորապէս ցնցուած է եւ ընդդիմութիւնն ալ՝ վրդոված: Կօ 53 տարեկան էր եւ նախարարապետին՝ աչքն ու ականջը կը նկատուէր:

ԿՈՐԲԱՋՈՎ որոշեց արդելք հանդիսանալ Հանրապետութեանց ելմտական ինքնավարութեան հռչակումին: Նման ինքնավարութիւն մը, ըստ Կորբաջովի, բոլորովին պիտի կազմալուծէր երկրին տնտեսական դրութիւնը, չէյնսի մը մէջ, ուր երկիրը փոխանցման փափուկ դիրքի մը մէջ է, դէպի չուկայի տնտեսութիւն մը:

ԱԼՊԱՆԻԱ ԵՒ ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ վերահաստատեցին դիւանագիտական իրենց յարաբերութիւնները, որոնք խզուած էին 1961–ին, Խրուշչովի ձեռնարկած ապատալինականացման շրջանին:

ԼԻՊԵՐԻՈՑ մէջ ջարդը կը շարունակուի, աւելի ծաւալուն: Նախագահ Սատմուէլ Տոյի հաւատարիմ զինուորները առնուազն 200 հոգի ջարդած են լուտերական եկեղեցիի մը մէջ, ուր ապաստանած էին վիններ եւ մանուկներ: Անոնք որոնք փորձած են փախուստ տալ խոշտանգուած են: Մոնրովիա (մայրաքաղաքը) ամիս մըն է ըմբոստներու յարձակման տակ է եւ բնակչութիւնը սարսափի մէջ կ'ապրի: Եկեղեցին ապաստանած էին ապստամբներու ընտանիքները:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտադրութիւնը չի բարելաւուիր եւ Պետութեան Կոմիտէին համաձայն, առաջին վեցամսեայ վիճակագրութիւնը ցոյց կու տայ զգուշ արտադրութեան 1% նուազում մը եւ եկամուտի 2% նուազում: Պետութեան ներքին պարտքը, Յուլիս 1–ին, 460 միլիառ ռուբլին անցած է:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԵՌԱՑԱՑԱՓ

● ՌՈՊԷՐ ԷՄՄԻԵԱՆ ԿԸ ԶԱՐՄԱՑՆԷ

Իր կրած դժբախտութիւններէն ետք չէինք յուսար որ Ռոպէր Էմմիեան պիտի կարենար հասնիլ վերստին միջազգային մակարդակի: Տէր, 1987 Մայիսի 22–էն ի վեր, Եւրոպայի հեռացատաքի մրցանիչին (8·86 մեթր Ծաղկաձորի մէջ), Լենինականցի մարզիկը բախտը չունեցաւ մասնակցելու, տարի մը վերջ, Սէուլի Ողիմպիականին: Լուրջ վնասուածք մը արգելք եղաւ իր մարզումներուն եւ չկըրցաւ վերադնել իր Փիզիքական լաւագոյն վիճակը: Քանի մը չաբաթ վերջ, վերստին դժբախտութիւն՝ կը կորսնցնէր իր հայրը երկրաշարժի վլատաակներուն տակ, կը կորսնցնէր իր բնակարանը, կը կորսնցնէր ազգականներ ալ:

Նկատի առնելով այս բոլորը, կարելի էր յոռետես ըլլալ ու տարակուսիլ Էմմիեանի մարզական ապագային մասին: Սըխալած էինք: Հայ մարզիկը վերստին մաս կը կազմէ աշխարհի չորս–հինգ լաւագոյններու չարքին իր մասնագիտութեան մէջ՝ որուն արգան կը մնայ միշտ ամերիկացի սեւամորթ Քարլ Լուիս:

Ատոր ապացոյցը անդամ մը եւս տեսնուեցաւ, անցեալ Չորեքշաբթի, Սիէթլ մարզահանդէսին՝ ուր արագավազ Ամերիկացին ապահովեց իր ասպարէզին 64րդ յաղթանակը: Ձիշդ է որ իր արդիւնքը այս անդամ այնքան ալ փայլուն չէ եղած, 8·38: Յուրաը արդելք եղած է նաեւ Ռոպէր Էմմիեանի՝ որ ցատքած է միայն 8·23 մեթր եւ դասուած երրորդ· ուրիշ սեւամորթ մը, Փաուլ երկրորդ եղած է, 8·34–ով:

Ինչ որ գնահատելի է Էմմիեանի մօտ, այն է թէ՝ այս տարի կարող է, չարունակ, անցնիլ 8·20–էն անդին: «Ցառաջ» նչեց յաջորդաբար իր ձեռք բերած բոլոր արդիւնքները: Ցիշենք՝ Փետրուարին, 8·24 Զելեսլինքսիքի մէջ, ուր Հայը հանդիսացաւ Խորհ· Միութեան ձմեռնային ախոյեան, 8·21 Սոչիի մէջ Մայիսին, յետոյ՝ 8·30 կրեակ կղզիին մէջ, 8·21 Ֆրանսա, Սէն Տընի, 8·22՝ Վիլնէօվ ս'Ասք· Յուլիս 15ին՝ 8·32, Պարչելոնայի մէջ, ուր տեղի պիտի ունենան 1992–ին Ողիմպիական խաղերը: Եւ վերջինը, 8·23, Ամերիկա, բարի կամքի խաղերուն:

Պարչելոնայի մարզահանդէսէն վերջ «Էֆիփ» օրաթերթը գրեց որ Էմմիեան մարզապաշտ եղած էր հազած չապիկ մը որուն կռնակին վրայ կար «Արմէնի 2000» արձանագրութիւնը: Թղթակիցը նկատել կու տար որ Էմմիեան առաջին խորհրդային մարզիկն է, որ մրցահանդէսի մը մէջ, կ'ուզէ չեշտել իր ազգային տարբերութիւնը:

Վերադառնալով հեռացատքի, նչենք որ աչխարհի մրցանիչը կը պատկանի Ամերիկացի սեւամորթ Պիմընի՝ 8·90 մեթր, Մեքսիքայի ոլիմպիականէն ի վեր (1968):

Լուիս, Էմմիեան, քանի մը ուրիշներ վորձած են, տարիներէ ի վեր, անցնիլ աւելի հեռու: Մինչեւ հիմա՝ ի զուր: Լուիս յաջողի թերեւս, եթէ առիթ ունենայ ցատքելու ծովու մակերեսէն չատ բարձր վայրէ մը մէկ, ինչպէս որ է Մեքսիքօ· 2240 մեթր բարձր կամ Ծաղկաձոր՝ 1980 մեթր: Թերեւս օդը կը դիւրացնէ ոտասքը:

Էմմիեանի մօտիկ ապագայի նպատակը պիտի ըլլայ, անկասկած, Եւրոպայի ախոյենութիւնը՝ որ նախատեսուած է Օգոստոս 27–ին, Սփլիթի մէջ, Եուկոսլաւիա: Պայմանաւ որ՝ Հայը կարենայ անվիճելիօրէն պահել Փիզիքական իր ներկայ վիճակը եւ ուրիշ խորհրդային մարզիկ մը իր տեղը չառնէ: Հակառակ երկրին քաղաքական անկայուն վիճակին, մարզական կեանքը, երեւութապէս չատ չէ խանգարուած Խորհ· Միութեան մէջ եւ հետզհետէ նոր կարող մարզիկներ մէջտեղ կ'ելլեն միջազգային մակարդակի վրայ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒԼԻՍ 25/27)

ՀԱԿԱՀԱՅ ԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Խորհ· Միութիւնը մարզոց պիտակներ վաճկնելու սովորութիւն ունի, հինէն: Երբ կարիքը կը զգացուի, անմիջապէս կը յայտնուին «կուլակներ», «ժողովուրդի թշնամիներ», «հայրենիքի գաւաճաններ», «հոգեկան հիւանդներ»···: Նոր վերակառուցողական ժամանակը բացառութիւն չկազմեց· առաջին խորհրդային ծայրյեզականները հռչակուեցան Հայոց Համազգային Շարժման մասնակիցները: Խորհրդային պետական մարմիններու, հաւատարիմ մնալով աւանդութեանց, ամէն ինչ կ'ընեն վարկաբեկելու համար այդ չարժումը: Լրատուիւներու բոլոր միջոցները զործի անցած են, որպէսզի հանրութեան մէջ ձեւաւորուի «վերակառուցման թշնամի»ի կերպարը, հայ ժողովուրդին զէմ:

Երբ, վերջին չաբաթներու դէպքերը, խորհրդային ընթերցողին կը ներկայացուին խեղաթիւրուած ձեւով, կրկին ու կրկին խորհիլ կու տան թէ արդեօք ո՞ր ձեռնտու է սրել լարուածութիւնը չրջանին մէջ: Արցախի մէջ ճամբորդ եւ բեռ փոխադրող չարասիւնին վրայ եղած դինեալ յարձակումը ինչո՞ւ հապճեպօրէն յայտարարուեցաւ Հայերու աւազակային գործողութիւն: Ինչ հիման վրայ կեդրոնական հեռատեսիլը իր գլխաւոր լուրերուն մէջ այդ միջադէպին դրուագներ տուաւ, Հայերը հռչակելով այդ ճամբուն վրայ տեղի ունեցած ողբերգութեան բուն մեղաւորներ:

Միբրաչիր – Քելբաջար ճամբուն վրայ տեղի ունեցածի մասին –Լ· Ղարաբաղի հեռատեսիլի կեդրոնի հրամանատար, փոխ–գնդապետ Ա· Իսչուկի վկայութեամբ– ամփոփ տեղեկագիր մը կազմուած էր: Հոն, յարձակողները նչուած էին որպէս «չյայտնաբերուած անձեր»: Սակայն նոյնիսկ փոխ–գնդապետին համար հանելուկ կը մնայ թէ որո՞ւ ձեռքով ջնջուած են այդ բառերը, իսկ անոնց փոխարէն զրուած էր «հայ յարձակողներու սպառազէն կազմաւորում»:

Այդ կառուցին վրայ տեղի ունեցած պատահարի որոչ հանդամանքներ պարզելու համար «Արմէնփրէս»ի երկու թղթակիցներ մեկնած են Մտեփանակերտ եւ հանդիպում մը ունեցած են չրջանի նոր հրամանատար՝ Զօր· Մալեուչկինի հետ:

Եւ այսպէս, ԼՂԻՄ–ի յատուկ չրջանի հրամանատարին վկայութեամբ, Յուլիս 11–ին, յարձակողներուն դէմ մղուած մարտը տեւած էր մօտ 45 վայրկեան, որմէ յետոյ յարձակողները անհետացած էին: Այս վերջիններէն ոչ մէկ կորուստ կրած էին: Իսկ ո՞րու վրայ կրակած են զինուորները, որոնք 388 զնդակ արձա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՍԱՄԱԹԻԱ ԿԱՄ ԹԱՂԸ ՈՐ ԻՐ ԱՆՑԵԱԼԸ ԵՏ ԿԸ ԿԱՆՉԷ...

Գրեց՝ ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԼԵԱՆ

Տակաւին վերջերս գրած էի արդէն Սամաթիոյ մասին, բայց կը տեսնենք թէ կարելի չէ սպառած նկատել նիւթը, քանի որ վերակենդանութեան հրաչալի թափ մը ինքզինք օրէ օր ա՛լ աւելի զգալի կը դարձնէ Պոլսոյ Ֆերեմէնի այս հայահոծ թաղը, զարաւոր ու փառաւոր, որ կարծէք այսօր ալ անգամ մը եւս կ՚ուզէ վերարծարծել այդ օրերը, մեծապէս ոգեւորելով ու յուսադրելով բոլորը:

Սամաթիան, ինչպէս ծանօթ է, արդէն առաջին պատրիարքանիստ թաղը եղած էր Պոլսոյ եւ ազգին տուած՝ պատուական զաւակները, Գէորգ Դ. Կաթողիկոսէն մինչեւ մեծանուն դիանական Հրաչեայ Աճառեանը, ծնծղայի համաչխարհային անդերազանցելի վարպետ Զիլճեաններէն մինչեւ անուանի արհեստաւորներն ու արուեստագէտները երբեմնի օսմանեան մայրաքաղաքին, որ միշտ եղած է առաւելապէս ժողովրդական թաղամաս՝ պալատամերձ միւս ամիրայական թաղամասերուն փոխարէն, բայց միշտ զիտակից իր տոհմիկ արժանիքներուն, նախանձախնդիր՝ բարքերուն ու սովորութիւններուն: Ամէնէն զժուար ու ճգնաժամային օրերուն՝ Սամաթիան է որ իր երդիքին տակ պատսպարած է զաղթական եղբայրները, Օրթաղիւղի հետ հանդիսանալով այդ մարզին մէջ ամէնէն հոգածու եւ զոհաբերող թաղը: Ու երբ այսօր պայմաններու բերումով Օրթաղիւղ հեռզհետէ «արիւն կը կորսնցնէ» ալ Հայութիւնը կը նօսրանայ մտահոգիչ արագութեամբ մը եւ նորանոր տագտուկներու դուռ բանալով, Սամաթիա կը ծաղկի ու կը զարգանայ օրէ օր, հրաչալի կենսունակութեամբ մը եւ գործակցութեան ու միասնականութեան զնահատելի ոգիով:

Սամաթիա, արդէն իրականութեան մէջ «Պտիկ Փարիզ» կոչուած է, թէեւ ոմանց կողմէ հեզնաբար, բայց ճշմարտութեան անուրանալի բաժին մըն ալ պահելով իր այդ կոչումին մէջ: Նախ որ, – երբ անցեալին «ծոծրակէն հանրակառք կ՚անցնէր եւ առջեւէն ալ չողեկառք», – այսօր այս թաղը կը դանուի, հաղորդակցութեան ու փոխադրական արդի բարմաթիւ միջոցներով ու կարելիութիւններով,– նոր րակատմ քաղաքին երկու գլխաւոր կենսունակ չրջաններուն մէջեւ: Մէկ կողմէ վաճառականական եւ առեւտրական պատմական կեդրոն՝ «Գոց Շուկայ»ի եւ չըջակայ կեդրոններուն մօտ, որոնց կը հայթայթէ երիտասարդ ու ձեռնարէց սերունդ մը՝ բոլոր մարզերու մէջ օժտուած, ընդունակ ու մանաւանդ գաւառացիի յատուկ համբերատարութեամբ ու ժուժկալութեամբը բոլորին սիրուած եւ զնահատուած, նաեւ աւանդապաշտ ընտանեկան չարկերու տակ մեծերու հանդէպ յարգանքով եւ միշտ աւելին սորվելու, նոր գիտութեան մը տիրանալու ունչովը համակուած, կիրքի աստիճանին հասնելու չափ զօրաւոր:

Միւս կողմէ, այսօրուան Սամաթիան կը զտնուի նաեւ օրէ օր աւելի զարգացող ու բազմամարդ զարձող մօտակայ թաղերու ճամբուն վրայ, Պաքըրգիւղի եւ Եչիլգիւղի, կամ հին անուններով՝ Մաքրիգիւղի եւ Այաթեֆանոսի, որոնք ներկայիս քաղաքիս ամէնէն հայահոծ թաղամասերը կը սկսին զառնալ, Ֆէրիգիւղէն ու Սամաթիայէն վերջ ու մասնաւորապար Պաքըրգիւղ, օրինակ՝ իր վարժարանով ուշագրաւ է աշակերտներու յարաճուն թիւին պատճառով, նախակրթարանի մէկէ աւելի դասարաններուն ու մանկապարտէզին զուգընթաց կարգեր հաստատելով, երբ ուրիշ թաղերու մէջ դժրախտաբար կամ դասարաններ կը պարպուին եւ կամ վարժարաններ կը զոցուին: Եւ այս նոր աճող ու զարգացող թաղամասերուն ալ առաջին մղիչ ուժը կու գայ Սամաթիայէն, նկատելով որ նախ այս թաղը ունի պատուական լիսէ մը՝ աշակերտներու բաւական պատկառելի թիւով եւ ուսումնական բարձր ոբակով, իսկ յետոյ՝ տակաւին իր նախնական դերը կը կատարէ հոս հին Սամաթիացին, եթէ նոյնիսկ հեռացած ըլլայ ծննդավայր թաղէն, օրինակելի ներդաշնակութեամբ մը զործակցութիւնն հաստատելով զաւառէն զաղթած աշխատասիրական ու կենսունակ տարրին հետ, որուն հետ հարազատի մը անկեղծութեամբ իր տաք երդիքն ու հացը բաժնած էր առեներն ի եւ որուն հիմա կատարեալ վստահութեամբ ու հանգիստ սրտով կը յանձնէ Ազգային Հիւանդանոցէն մինչեւ Եկեղեցին, դերեզմանատունէն մինչեւ աղքատախնամը եւ վերջերս ալ այդ աքանչելի զործակցութիւնը սկսած է ծաւալիլ մշակութային զեռնի վրայ, նախանձը չարժելու աստիճան միւս թաղերուն, անոնց որ իրեն կոչ ըլլայ, պարզապէս անկեղծ հարազատի ինքնեկ մղումով:

Եզանակին սկիզբը, Սահակեան Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած էր ընիկ Սամաթիացի Հրաչեայ Աճառեանը ոգեկոչելու օր մը, իբրեւ բանախօս ունենալով Տօքթ. Հերմոն Ազաքսը: Զեռնարկը մեծ ընդունելութիւն զտաւ, ուրիչ թաղերու մէջ ալ կըրկնուելու: Ապա յաջորդեցին իրարմէ յաջող յուցահանդէսները, թատերական ներկայացումները եւ հուսկ ապա ծրագրուեցաւ ոգեկոչել Սամաթիոյ զաւակ եւ պոլսահայ արդի բանաստեղծութեան հիմնադիրներէն վաղամեռիկ Կարպիս Ճանճիկեան՝ բազմակողմանի դեղարուեստական յայտագրով մը, բայց Շնորհք Պատրիարք Գալուստեանի անակնկալ վախճանումով սուգը մտաւ զաղութը եւ բազմաթիւ ձեռնարկներու կարգին՝ յետաձգուեցաւ նաեւ Կարպիս Ճանճիկեանի ոգեկոչումը, հակառակ ամէն ինչ պատրաստ ըլլալուն. – Գեղատիպ հատոր մը բանաստեղծին կեանքին ու գործին նըւիրուած, մեծ թիւով անտիպներով ճոխացած, – նաեւ արուեստանոցութիւններ իր գործերէն, խնամուած բանախօսութիւն մը Ճանճիկեանի մասին՝ Ռուբէն Մաշոյեանի կողմէ պատրաստուած, չարք մը բանաստեղծութիւններն ալ յատկապէս դաշնաւորուած՝ ծանօթ դաշնակահարուհի եւ յօրինող Սիրվարդ Գարամանուկեանի կողմէ: Պետական Օփերայի մենակատարուհի Ալիս Մանուկեան պիտի մեկնարանէ այս վերջերը՝ Սեպտեմբերի յետաձգուած յայտագրին ընթացքին:

Սահակեան Սանուց Միութեան վերջին ձեռնարկն ալ իրականացաւ երկու չաբաթ առաջ, աննախընթաց յուցահանդէսով մը, որուն ընթացքին այցելուները հետաքրքրութեամբ զիտեցին Արա Կիւլէրի, աշխարհի մեծագոյն տասը լաւքայի վարպետներէն մէկուն ոսպնեակով ներկայացուած հայ դրողները, –բացի Ուիլիըմ Սարոյեանէ՝ գրեթէ բոլորն ալ դէթ այդ թուականին –մօտ 30 տարի առաջ– պոլսահայ, երբ միւս կողմէ ալ հիւրերու տրամադրութեան տակ կը դրուէր գեղատիպ ալպոմ մը, յիշեալ հայ դրողներուն ֆուլէ թուղթի վրայ տպագրուած մեծադիր լուսանկարներն ու կենսագրութիւնները ներկայացնող: Զեռնարկը հանդիսացաւ գերազանցապէս յաջող եւ արձագանգները լայնօրէն կը չարունակուին տակաւին զրական – գեղարուեստական չրջանակներու մէջ: Արուեստագէտ-լուսանկարիչ Արա Կիւլէրը որ անձամբ ներկայ էր ձեռնարկին – եւ ինքն ալ սիրուած ու զնահատուած նորավիպագիրներէն մէկը եղած է Պոլսահայութեան, նաեւ՝ գրեթէ առաջին լուսանկարներով ոլորիորթաժ կատարող Վարդան Օզինեանի հետ՝ մասնաւորաբար Գումգաբուի հայ ձկնորսներու կեանքէն առնուած, – չահեկան հարցազրոյցներ ունեցած է ցուցահանդէս այցելուներուն հետ եւ փափաքողներուն ալպոմները ըստորագրած:

Հարուստ է Արա Կիւլէրի հաւաքածոն եւ «Հայ Գրողներ»ը առաջին բաժինը միայն պիտի կազմէ չարքին ու պիտի յաջորդեն հայ արուեստագէտներն ալ, որոնք անկասկած նոյնքան հետաքրքրական պիտի ըլլան:

Հոս, մեր թղթակցութիւնը վերջացնելէ առաջ՝ կ՚ուզենք կարճ ժամանակ մը յամենալ կարգ մը խորհրդածութիւններ ընելու համար, բան մը զոր սրտի եւ խղճի պարտք ու պարտականութիւն կը համարինք: Խօսեցանք Սամաթիոյ այս թեղուն զործունէութեան ու ձեռք բերուած յաջողութիւններուն մէջ ներդաշնակ զործակցութեան ու զոհողութիւններու զերին ու բաժնին մասին: Պէտք է խոստովանիլ արդարեւ, որ Սահակեանցիներու համար նիւթական ամէնէ մտահոգութիւն կը դիմագրաւէ Թաղային Խորհուրդը եւ զօրավիզ կը հանդիսանայ անոնց՝ նման ամէն զեղեցիկ առիթով եւ տիկա նախախնամական չնորհ մըն է իրենց համար, որքան տեսեր որ այդ թաղային Խորհուրդին զլուխը կը զտնուի բանիմաց եւ ազնիւ անձ մը, Մելքոն Գաբաքճօղ, որ հակառակ երիտասարդ տարիքին՝ ունի կատարեալ հասունութիւն եւ խմաստուն զործելակերպ, ոչ միայն սիրել ու յարգել տալու համար ինքզինք, այլ նաեւ բովանդակ Սամաթիան ու Սամաթիացիները:

ՀՈԳԻՆԵՐԻ ԶՕՐԱՎԱՐԸ

«Մամբրէն արքայ է, իսկ Սուրբ Մաշտոցի զրերն զինուորներ են», – այս միտքն կամայից տիրում է երեւակայութեանս, երբ կրկին եւ կրկին վկայ եմ զըմնդումի Լորիս Ճղնաւորեանի զեկավարած հայկական սիմֆոնիկ օրկեստրի կատարումներին՝ անկախ նրանից, թէ ինչ երաժշտութիւն է հնչում. ռուսական, եւրոպական, թէ՝ հայկական: Ժամանակ առ ժամանակ թուում է նաեւ, որ մեծարգոյ մայեստրոյի ձեռքին ոչ թէ խմբավարի փայտիկ է, այլ մի մատիտ, կարմիր մատիտ, որով նա, ինչպէս եւ Մուշեղ Գալչոյեանի հանրայայտ Մամբրէն, տանում է իր զինուորներին դէպի յաղթանակ՝ ի կատար ազնիւ եւ յաւտակ իր յղացումների:

Կարմիր մատիտով է զրում Մամբրէն եւ կարմիր տառերով զրում է մեր հոդում, մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ Լորիս Ճղնաւորեանի կատարած իւրաքանչիւր համերգային ծրագիրը: «Հայոց տառերը կարմիր են, բացատրում է Տէր-Յարութիւնը, քանզի Սուրբ Մաշտոցը իր սրտից է հանել ի լոյս: Եւ կարմիր են, քանզի թրծուել են արդար արեզակով: Եւ կարմիր են, քանզի սրբազան կռիւների են մասնակից եղել»:

Ինչպէ՞ս հասկանալ այս զուգորդումը:

Գուցէ կայ մի ընդհանրութի՞ւն, խորհըրդաւոր մի կա՞պ վարպետութեան զաղթնակէտին հասած աշխարհահռչակ մայեստրոյի եւ զիւղացի Մամբրէի միջեւ: Եւ, գուցէ Գալչոյեանի արձակում արձանագրուած ներքին թրթռումները եւ Լորիս Ճղնաւորեանի զահլիճ արձակած հոգու թրթռումների հետ միեւնոյն չափն ու եղանա՞կն ունեն:

Դժուար է ասել: Յամենայն դէպս զարնուաւ պատահական չէ: Աւելին: Քայլ առ քայլ հետեւելով Գալչոյեանի մըտքին ես համոզուում էի, որ այս փոքրիկ զրական զործը մարզարէական ճշգրտութեամբ եւ ճշմարտացիութեամբ ցոյց է տալիս այն իրավիճակը, որին այսօր հաղորդակից է զարձել ողջ հայ ժողովուրդը՝ թէ Հայրենիքում, թէ Սփիւռքում:

Ո՞վ է Գալչոյեանի հերոսը:

Մամբրէն իր հարազատ զիւղում որոշակի կշիռ ունեցող, յարգուած ծերունի է, սակայն նա չի կարող ներել ինքն իրեն մահկանացուներիս աշխարհից հեռանալ անգրագէտ, այսինքն՝ անհագորդ մնացած Մաշտոցեան զրերին, որոնք խորհըրդանշում են այստեղ ազգային մշակոյթը ամբողջապէս: Նա չէր կարող զրնալ մինչեւ իր տոկուն կամքը Մեսրոպեան կարմիր տառերով արձանագրըւած չտեսնէր: Չէր կարող դնալ առանց պայքարի, որ լցնէր իր էութեան իւրաքանչիւր բջիջը զիմադրելու եւ յաղթանակելու պայծառութեամբ:

«Մամբրէն արքայ է...»:

Ի՞նչ է անկախութեան զաղափարը, եթէ ոչ մի արքայութեան մասին զաղափար, արքայութեան, որտեղ արքայ են ամէնքը, ով կարողութիւն ունի լիապէս զգալու եւ հաղորդակից լինելու նրա զօրութեանը:

Մամբրէի արտայայտած առաջին համոն միքը իսկապէս զօրեղ է, համատարած, կենսաբար: Նոյնիսկ Մաշտոցեան առաջին թարգմանութիւնը «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ» ինչ–որ տեղ զիջում է այս, առաջին հայեացքից պարզունակ թուացող, բայց ներքին լարուած կեանքով լի արտայայտութեանը. «Մամբրէն արքայ է, իսկ սուրբ Մաշտոցի զրերն զինուորներ են»:

Սա պատմուածքի առաջին իրավիճակն է, որ կարելի է համարել առանցքային իրավիճակ՝ հայկական այբբենարանի չուրջ խմբուում են պատմուածքի միւս բոլոր հարցադրումները, նրանք ծաւալուում եւ իմաստաւորուում են այդ ըստկըզբունքային հարցի չուրջ: Իրավիճակը ներկայացուում է հանճարեղ կերպով զտնուած պապի եւ թոռնուհու երկխօսութեան միջոցով, որտեղ, մի կողմից անհամբեր թոռնուհի–ուսուցչուհին կըշտամբում եւ զարկում է պապին, իսկ միւս կողմից պապ–աշակերտը վերապարձնում է զրերին երբեմնի իսկական հնչողութիւնը, իմաստը եւ արժէքը:

Երբ տեսնում ես, ինչպէս է խոնարհըւում մեծարգոյ մայեստրոն երիտասարդ մենակատարների առջեւ, թուում է, թէ նա համեստ աշակերտի զերում է իր թոռնիկ եւ թոռնուհիների կողքին: Յաւօք սրտի ես ներկայ եմ եղել միայն առաջին՝ Յամիկ Հայցազործեանի հետ եւ չորրորդ՝ Կոստանդին Օրբէլեանի հետ կատարած համերգներին եւ խօսում եմ դէթ նրանց մասին:

Յամիկ Հայցազործեանը (*) զեռեւս յայտնի երգչուհի չէ. նա աւարտել է Երեւանի կոնսերւատորիան նախ իբրեւ դաշնակահարուհի (Գ. Սարաջեւի դասարան), ապա իբրեւ երգչուհի (Տ. Սպանդարեանի դասարան): Իր հրաչալի ներբանկատ կատարումների, իր ձայնի զեղեցիկ յատկութիւնների չնորհիւ նա չահել է վերջերս Արժանթին կայացած միջազգային մրցոյթի Կրան–Փրի մրցանակը: Համբերը թոյլ տուեց ինձ ծանօթանալ եւ լսել արժանաւոր զնահատել Յամիկի լուսեղէն տաղանդը, որին, ի դէպ, մայեստրօ Ճղնաւորեանը նայում էր այնպէս, կարծես նրանից ինչ–որ զիտէր սպասում, զրերի զիւտից ոչ պակաս:

Պատմուածքի միւս իրավիճակը կը ցանկանայի ներկայացնել նախ եւ առաջ հեղինակի անզուգական արձակի խօսքերով. «Շները ինչպէ՞ս էին հասկացել, որ Թուրքաց սուլթանը պատերազմ է յայտարարել Ռուսաց ցարին: Շները արեւուտ զուլալ օրով եւ օր ցերեկով ձէն–ձէնոց ոնում ու հաչում էին, իսկ զիւղի այլ պիտի կազմէ չարքին ու պիտի յաջորդեն հայ արուեստագէտներն ալ, որոնք անկասկած նոյնքան հետաքրքրական պիտի ըլլան:

Հոս, մեր թղթակցութիւնը վերջացնելէ առաջ՝ կ՚ուզենք կարճ ժամանակ մը յամենալ կարգ մը խորհրդածութիւններ ընելու համար, բան մը զոր սրտի եւ խղճի պարտք ու պարտականութիւն կը համարինք: Խօսեցանք Սամաթիոյ այս թեղուն զործունէութեան ու ձեռք բերուած յաջողութիւններուն մէջ ներդաշնակ զործակցութեան ու զոհողութիւններու զերին ու բաժնին մասին: Պէտք է խոստովանիլ արդարեւ, որ Սահակեանցիներու համար նիւթական ամէնէ մտահոգութիւն կը դիմագրաւէ Թաղային Խորհուրդը եւ զօրավիզ կը հանդիսանայ անոնց՝ նման ամէնէ զեղեցիկ առիթով եւ տիկա նախախնամական չնորհ մըն է իրենց համար, որքան տեսեր որ այդ թաղային Խորհուրդին զլուխը կը զտնուի բանիմաց եւ ազնիւ անձ մը, Մելքոն Գաբաքճօղ, որ հակառակ երիտասարդ տարիքին՝ ունի կատարեալ հասունութիւն եւ խմաստուն զործելակերպ, ոչ միայն սիրել ու յարգել տալու համար ինքզինք, այլ նաեւ բովանդակ Սամաթիան ու Սամաթիացիները:

Եթէ ընդհանուր մարզի մէջ, ընկերային եւ հասարակական զծով Մելքոն Գաբաքճօղն է որ կու գայ մարդուս միտքը առաջին իսկ առիթով, մասնաւորաբար զրական–մշակութային այս վերապրեցնումին ու ոգեւորութեան ակնաղբիւրն ու մղիչ ուժն ալ պէտք է նկատել Սահակեան Լիսէի եռանդուն եւ արժէքաւոր զբաղանութեան ուսուցիչը՝ Փասքալ Թէօրէնլին, որ իսկապէս մօտ երեսուն տարիէ ի վեր ո՛ւր որ եղած է՝ հոն նոր կեանք եւ ոգեւորութիւն ստացած են սէրն ու հետաքրքրութիւնը հանդէպ հայ զրականութեան, որուն համար կ՚արժէ չնորհաւորել զինքը: Աւիկա նաեւ օրինակ մը պէտք է ըլլայ ըստ մեզի բոլոր թաղերուն, մանաւանդ այնպիսի թաղերու՝ ուր թաղական ազա մը օր մը սասպած էր վարժարանին հայերէնի ուսուցիչը՝ «հայերէնն ալ զա՞ս է որ դուն իմ թոռնիկս վերէնն ալ զա՞ս է որ դուն իմ թոռնիկս վերբաբանութեան կը ճգես» ըսելով: Մենք այս առթիւ անգամ մը եւս կը զնահատենք Փասքալ Թէօրէնլին, որ վստահ ենք թէ վերջին յաջողութիւններուն մէջ գոհ է արդէն իսկ իր մեծագոյն վարձատրութիւնը, նաեւ քաղած պտուղը՝ տարիներու անխոնջ աշխատանքին եւ անգիջող պայքարին:

Վարձքը կատար բոլորին:

րերը հաւաքուել էին Վարի Թաղում, Օհանի ընկուզենու տակ։ (...) Մի մասը ուրախ էր, որ սուլթանը պատերազմ է յայտարարել՝ արիւնով ներկուած գահի վերջն է եկել, ուրեմն եւ Աստուած մոլեգնել է սուլթանին եւ նա Ռուսաց ցարին կռիւ է յայտարարել։ Ռուս զինուորները այս անգամ կը վայլեն Միրնկատարին, կը չղչղան Աֆղոկ լերան կատարին։ «Քեռին» այս անգամ անպայման կը զայ։

Իսկ միւս մասը նոր պատերազմը ըմբռնում էր որպէս նոր աղէտ։ Ռուսը, ի հարկէ, կ՚ը յաղթի, կասկած չկայ. զինուորի սուինից ասկեարը դողում է, Ռուսը միշտ է յաղթել եւ էլի կը յաղթի։ Ռուս սուինը կը յաղթի, այո, բայց վերջում, վերջում, ամենավերջում կը յաղթի եւրոպայի դիւանագիտութիւնը։ Այո, եւրոպայի նենգ քաղաքականութիւնը յաղթող դուրս կը գայ։ Այո, այդպէս կը լինի։ Այդպէս եղել է, եւ այդպէս կը լինի։ Եւ անիշխան ու անզէն ժողովուրդը կը պատժուի իր երազի, յոյսի եւ ռուսասիրութեան համար։

Գիւղ հասած լուրը աւետի՞ս էր, թէ՞ ոճ...Աւետի՞ս է թէ՞ ոճ...»։

Հեղինակի միտքը պարզ է, պարզից պարզ։ Ահա երեք իրականութիւն, – ներկայացնում է Գալշոյեանը, – բոլորն էլ ողբերգական եւ մէկին միւսի մէջն անցած։ Առաջինը՝ տապալուած հաւատի դառն իրողութիւնն է, որ անդրադարձել է ամբողջ մի ազգի հաւաքական յիշողութեան վրայ, փոխելով նրա հոգեբանական բնութագրի հիմունքներն անդամ։ Երկրորդը՝ ժողովրդի եւ արտաքին քաղաքականութեան չահերի խիստ անհամաեռնելիութեան իրողութիւնն է, որն այսօր ընկալւում է իբրեւ կլոպալ ողբերգական հակասութիւնների մի կծիկ։ Վերջապէս, անելանելիութեան ողբերգական իրողութիւնը, որին արդէն հարազատացել ենք դրեթէ ամբողջապէս եւ հիմա, միայն յանկարծակիի գալով, կարող ենք գիտակցել մեր թշուառութեան իսկական աստիճանը, որպէսզի ... չուտով մոռանանք այն։

Ֆրանսացի փիլիսոփայ Ռոլան Պարթը գտնում է, որ ողբերգութեան տարածքը իրենից ներկայացնում է ոչ միայն փակ եւ նեղ տարածութիւն, այլ այնպիսի մի տարածութիւն, որն ինքնին սեղմւում է, աւելի եւ աւելի ճնշելով հերոսին։ Գալշոյեանի ներկայացրած իրավիճակը այսպիսով մի տարածք է, որտեղ այդ ճնշող ուժերը կրկնապատկուած են երեք (եւ գուցէ աւելին) իրար մէջ անցած նեղ տարածութիւնների համակենտրոնացումով։ Այս տրամաբանութիւնից ելնելով, կարելի է գալ այն մտքին, որ չըվափակման եւ, ապա, համակենտրոնացման ճամբարների զարհուրելի իրողութիւնը միմիայն Փիղիքական, նեւթական արտայայտումն է ստեղծուած ներքին չըվափակման տարատափի, եւ այսպիսով, պէտք է որ աւելի թեթեւ ընդունուի։

Շոստակովիչ։ Տաներորդ սիմֆոնիա։ Այո, պէտք էր անցնել Լենինգրադեան չըվափակման օրերը, որպէսզի լիովին հասկանալ եւ ըմբռնել 1948 թուականին ստեղծագործող ուժերի հանդէպ կազմակերպուած ջարդը։

Նուագախումբի ընդերքում յայտնւում է խուլ, ծանրացած մի մեղեդի։ «Գիւղ հասած լուրը աւետի՞ս էր, թէ ոճ... աւետի՞ս է թէ ոճ...»։ Իրավիճակը խուլ է, սակայն մեղեդին... Ինչքան լոյս կայ նրանում, ինչքան հանդգնութիւն, ինչքան մաքրութիւն եւ կարեկցանք։ Մեղեդին ազատ է, մաքի հոսքը տեւական է եւ անընդհատ։ Զես նկատում թէ ինչպէս աստիճանաբար ընկղմւում ես երաժշտութիւնից կաթ-կաթ ծորացող այս լոյսի մէջ, ինչպէս մաքրւում ես ու թեթեւանում, ենթարկուելով նրա դրեթէ մայրական հեզութեանը։

Նոյն այդ ժամանակ երաժշտական կառուցուածքի միւս, խմաստանչանային ոլորտներում տեղի են ունենում բախումներ, պայթում են կռիւներ, իսկ բորբոքուած յոյզերը թափանցելով մէկը միւսի մէջ, կծիկ են կազմում եւ դլորւում են դէպի անդունդ...

«Սողոմոնի երգը նրանց օրուայ ուրախութիւնն էր, հանապազօրեայ հացն էր, տաքութիւնն էր, Սողոմոնի երգը նրանց բերում էր ուրիշ ձեւի տխրութիւն, որի տխրութիւնից տարբեր։ դա անլոյս տխրութիւն էր, հանդստացնող, անանձնական ու առնական տխրութիւն։ Ու այդ պահի տխրութեան մէջ նրանք որը չէին։ Եւ դրա համար այդ պահն ու տրիբունը նրանց դուր էր գալիս։ Սողոմոնը պէտք է գնար եւ նրա հետ՝ որբանոցի անանձնական տխրութիւնը» – այս փոքրիկ քաղուածքը Գալշոյեանի մէկ ուրիշ երկից է, «Միրանի ծառ» կոմիտասին նուիրուած չարի «Օրն աւետեաց» պատմուածքից։

Ինչու յիշեցի այն։

Շոստակովիչը եւ Մուշեղ Գալշոյեանը հեռացել են մեզանից եւ նրանց պարզեւած անանձնական տխրութիւնը պահպանւում է մեզանում եւ ազատում է որբութեան զղացումից։ Որտե՞ղ են արդեօք նրանք հիմա, մենք չգիտենք, սակայն Շոստակովիչի եւ Գալշոյեանի վերջին ստեղծագործութիւնները ինչ-որ բանով նման են Սողոմոնի վերջին դիչերուայ երգին, Սուրբ Թէոդոս վանքի բակում, երբ նա հրաժեշտ էր տալիս իր որբութեան ընկերներին. «Գալթում մութ էր, ու խմբուած տղաների արանքում տխրել էր լուսթիւնը. ոչ ոք այդ պահին իր խօսքը չէր դեռ, չէր դանելու եւ մէկը կմկմաց.

– Սողոմոն... գնալո՞ւ ես...

– Գնալու եմ»։

Ինչքան էլ դա տարօրինակ թուայ, Դ. Շոստակովիչի ստեղծագործութիւնը աւելի հարազատ է մեր ազգի այսօրուայ հոգեբանութեանը, քան հէնց մեր հայրենակիցների ստեղծագործութիւնները. մարդկային բախտերի ընդհանրութիւնն այս դարում տեղ չի թողնում միայն անձնական, կամ միայն ազգային հարցադրումների համար եւ ուղղակիօրէն դուրս է բերում դէպի համամարդկայինը։ Այս տեսանկիւնից յիշենք թերեւս Արամ Խաչատրեանի խօսքերը, ասուած Տաներորդ Սիմֆոնիայի առաջին կատարման կապակցութեամբ. «Հարկաւոր է աւելի ամուր եւ վստահ հաստատել ղրականը մեր կեանքում», որտեղ իրավիճակի տրամաբանութեան հետ անհամապատասխան լինելը ինչ-որ տեղ զգում, խափանում է այս հիմնականում ճիշդ արտայայտութեան ղրական նչանակութիւնը եւ իմաստը։

Իր իսկ Ա. Խաչատրեանի ստեղծագործութիւնների կատարումը, այսուհանդերձ, ոտն է ունկնդիրների համար։ Ի դուր չէ, որ Տիգրան Մանսուրեանը անուանել է նրան մեր երաժշտութեան Տօնապետը։

Տօնապետի երաժշտութեամբ սկսուեց եւ այս տարուայ համերգային չրջանը։ Առաջին համերգի սկզբում հնչեցին Խաչատրեանի «Սպարտակ» պալէտից չորս պար։ Եւ ահա մեր առջեւ կարծես վերատաղրւում է մի կեանք, որն ապրած է եղել արդէն, եւ թւում է, որ իրականութիւնը երազ է... «Ղօղանջը տարերի վերայ փչրուած արեւի զնդոցն է։ Այդպէս էր, իսկ նա արդէն ապրել էր այդ առաւօտը, ապրել էր անցած դիչեր, Ս. Թէոդոս վանքի բակում եւ դրա համար իրականութիւնը երազ էր ու երազում կրկնւում էր նոյնը՝ փոչոտ ճամբի վերայ ձիերը վարդ էին արել, նրանց պարանոցներին ու կողքերին վէտվէտում էին զանգակները, եւ առաւօտը ղնդում էր զանգակների յանդով։ Ղօղանջը արեւի զոյն ունէր, արեւի պէս համատարած էր, եւ օրը պռունկէ-պռունկ լցուած էր դեղին ղընդզոցով»։

Արամ Խաչատրեանի դաշնամուրային կոնցերտը մնաց 20-րդ դարի երաժշտական յիշողութեան մէջ իբրեւ ստեղծագործական համարձակութեան անհատնելի օրինակներից մէկը։ Մանաւանդ մեծ խանդավառութեամբ այն ընդունուեց Նոր Աչխարհում։ Ամերիկայի թղթակիցներից մէկը անգամ խոստովանել է. «Մենք լի ենք խաչատրեանական դիտակցականութեամբ մենք խաչատրեանապիտակցականներ ենք»։

Ի՞նչն էր Խաչատրեանի երաժշտութեան մէջ այդչափ դրաւել Ամերիկացիներին։ Նրա լաւատեսութի՞ւնը, նրա բաց եւ արձակ հնչողութիւննե՞րը։ Անշուշտ։ Բայց պատճառաբանութիւնները կիսատ կը մնան, եթէ չասենք՝ նրա մարդկային նուիրումը, մարդկային սրտի չքեղ նուիրաստութիւնների անվերջանալիութիւնը։ Եւ ահա ամերիկահայ խմբավարը եւ ամերիկահայ դաշնակահարը կարծես նոր լուսաւոր աչխարհ են բերել իրենց հետ հայրենիք։ (Նոյն համերգում նչենք իրբեւ զուգադիպութիւն, հնչեց նաեւ Ա. Տվորժաքի «Նոր Աչխարհից» սիմֆոնիան)։

Կոստանդին Օրբէլեանի ոգեչունչ, բայց եւ հաւասարակչռուած կատարումը աչքի ընկաւ մանրամասնների նուրբ յղկուածութեամբ։ Եւ այսօր մենք էլ կարող ենք ասել. «Մենք լի ենք ամերիկեան դիտակցութեամբ, մենք ամերիկայագիտակցականներ ենք»։ Այո, մեր յոյսն ու հաւատը ակամայից կապւում են այսօր այդ հեռու աչխարհի հետ։ Որովհետեւ մենք դգում ենք այդ մարդկանց մարդկայնութիւնը, նրանց սրտերի նուիրաստուածները։ Աւելորդ չի լինի, իմ կարծիքով, յիշել այստեղ ամերիկացի դրող Վ. Ֆօլքների միտքը. «Այո-ո-ո։ Մարդկանց մոռացել են, մոռացել։ Կեանքն այսօր այնքան էժան է դարձել, բայց կեանքը՝ նա էժանագին չէ։ Կեանքը՝ ո՞վ գիտէ թէ ինչքան թանկ բան է։ Ես այն կեանքի մասին չեմ ասում, որ մի կերպ քարշ ես տալիս մի նպաստից մինչեւ միւսը, այլ մարդու պատուի, համբերութեան եւ տոկունութեան մասին, որ նրան դին է տալիս եւ ինչի համար նրան հարկաւոր է պահպանել։ Այ թէ ինչը մենք պէտք է նորից սովորենք։ Գուցէ եւ պէտք լինի ահ ու ցաւ տանել, իսկական ահ եւ իսկական ցաւ, մինչեւ որ դա նորից սովորենք»։

Մամբրէն օր ծերութեան սովորում է, աւելի ճիշդ կը լինի ասել, նորից սովորում է իր մանկութեան յուչը դարձած այբբենարանը։ Մարդկութիւնն էլ սկսում է յիչել իր մարդկայնութեան մասին, – ինձ դուր է գալիս այս զուգորդութիւնը։ Դա ուժ է տալիս ինձ չարունակելու անվերջանալի թուացող այս մտորումները։

«Օսման, դու ճպրտա լակոտ էիր, բայց դու պարծենալու իրաւունք ունես. նենգօրէն ջարդեցիր Մամբրէի զլուխը եւ մրնացիր անպատասխան... Կոտորում էդաս, զաղթ եղաս, եւ Մամբրէն ճար չունեցաս, քեզ ոտքի տակ զցելու հնար չունեցաս։ Մարաթուկ վկայ, Մամբրէն քեզ այնպէս կը տրորէր, որ դու այլեւս չէիր պղծի աղբիւրի սուրբ անունը։ Սուրբ եւ տիրակոչ։ Դու աւերատու անօրէն ես, բայց իրաւունք ունես պարծենալու. աղբիւրի անունը այնուամենայնիւ պղծուեց, իսկ Մամբրէն Հայոց գրին անծանօթ մնաց... Տէր-Յարութիւնը հիւսած տառերը դրեց ծոցն ու ելաւ Արարատ, դնաց ու կորաւ վիհերում ու ձիւների մէջ, եւ ինքը, Մամբրէն, Հայոց տառերին անծանօթ մնաց»։

Այո, այսպէս է։ Մեկնաբանման կարիք չկայ։

«Որքան բան կայ դրելու։ Որքան եւ որքան ճչմարտութիւններ ունի ասելու Մամբրէն։ Ափսոս, հազար ափսոս, որ դրերի հետ ուշ ծանօթացաս – օր ծերութեան։ Լաւ էր գոնէ, որ Մարաթուկը ուխտը կատարեց, եւ հիմա Մամբրէն կարող է Մաչտոցի զինուորները չարքի կանգնեցնել ու չարժել։ Որքա՞ն է խօսել եւ միչտ՝ ճչմարիտ, ժողովներին որքան եւ որքան է ոտքի կանգնել։ (...) Բայց լսողն ո՞վ էր։ (...) Ախ, եթէ Մամբրէն Հայոց գրերին էն գլխէն ծանօթ լինէր։ Բայց ուշ չէ, բոլորովին էլ ուշ չէ, մի օրուայ կեանք էլ ունենաս, այդ մէկ օրն էլ հարկ է որ կռուես արդարութեան համար, ճչմարտութեան եւ դեղեցիկի համար...»։

Եւ ահա պատմուածքի վերջին իրավիճակը։ Մամբրէն նամակ է գրում իր թըշնամի Օսմանին, որն ոչ միայն պղծել է աղբիւրի սուրբ անունը, այլեւ կտրել է ջրի ազատ հոսքը դէպի հայ գիւղը, որտեղ եւ ապրում է Մամբրէն։ Մամբրէն գիտի, ստոյգ գիտի թէ ինչ է ասելու։ Եւ սկսում է. «Օսման, ես քո հաւատը...» – Ոչ, սուրբ Մաչտոցի տառերով այդ հարամին հայհոյելը մեղք է։ Եւ բացեց տետրի նոր էջ։

«Օսման, թալանչի Օսման...» – Այ, այսպէս, հէնց այսպէս պէտք է սկսել, բայց... անտէր աչը ինչո՞ւ է դողում։ Նա ձախով խփեց աչին եւ բացեց նոր էջ։

«Օսման, թալանչի Օսման...» – Ոչ, մատիտը, կարծես, ուզած կարմիրը չէ, հարկ է ընտրել վառ կարմիրը, այն դոյնով, որ վարժապետ Տէր-Յարութիւնը տառերն էր գործում, այդ դոյնով պէտք է դրել, արիւնագոյնով։ Եւ բացեց նոր էջ։

«Օսման, թալանչի Օսման...» – Ոչ, տառերը, կարծես, փոքր ստացուեցին եւ ոչ այնքան զգաստ։ Հարկ է դրել գլխատառերով եւ այնպէս չէլտ ու զգաստ, որ աւարառուն գրի տեսքից դողայ։ Եւ բացեց նոր էջ»։

. . . . . .

– Կեանքումս այդքան չէի նուագել հմերգի օրը, – խոստովանում է Կ. Օրբէլեանը։

Եւ իրօք, ամէն փորձին, ամէն մի կատարման ժամանակ մայեստրօն կրկին եւ կրկին չղկում է իր ասելիքը, երբեմն ծայր աստիճան նախանձախնդրութեամբ հասնելով իր ցանկացած երանգին, իր ցանկացած կարմիր դոյնին, հասնելով նրան, որ զգաստ հնչիւնների համաճայլ ձայնից իսկ դողան Արցախն ու Հայաստանը չըվափակման մէջ պահող անօրէն Օսմանները։

– Շո՞ւտ եմ տանջում նուագախումբին – հարցնում է ինձ մայեստրօն, նայելով փոքր-ինչ մեղաւոր կարեկցող հայեացքով։ Ես յիշում եմ Գալշոյեանի տողերը. «Մի օրուայ կեանք էլ ունենաս, այդ մէկ օրն էլ հարկ է որ կռուես արդարութեան համար, ճչմարտութեան եւ դեղեցիկի համար...»։

– Լաւ է, – պատասխանում եմ, – լաւն է։

Երաժշտագէտ
ՆԱՏԱԼԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Երեւան

ՄԵԾԱՄՈՐ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻ

Դեկտեմբերի աւերիչ երկրաչարժին յաջորդող օրերուն, ամիսներուն կարեւորագոյն նիւթերէն մին Մեծամօրի միջուկային կայանի ապագան էր։ Չերնոբիլի կայանին չար եւ նմանը եղող այս կայանը վտանգի մեծ աղբիւր մըն էր Հայաստանի եւ շրջանի միւս Հանրապետութիւններուն համար՝ երկրաչարժէն չատ աւելի առաջ իսկ։ Եւ երբ Մեծամօրը դոցելու որոշումը տրուեցաւ, չատեր ուրախացան, ոմանք ալ մտահոգուեցան ի տես Հայաստանի ուժանիւթի եւ ելեկտրականութեան տագնապին, բան մը որ ցայսօր կը չարունակուի։ Ներկայիս Հրազդանի ջերմօելեկտրականը կ՚ընդլայնուի՝ մասամբ դոցելու համար այն բացը որ ըստեղծուեցաւ Մեծամօրի փակումով։ Որքան որ մեզի ծանօթ են, ընդլայնման աչխատանքները դեռ չեն հասած իրենց աւարտին։ Այնպէս որ մանաւանդ չրջապատի հարցերով հետաքրքրուող անհատներ եւ կազմակերպութիւններ յաճախ մտահոգութիւն կը յայտնէին թէ Մեծամօրի փակումը առժամեայ միջոցառում մըն է եւ ան ի մօտոյ վերստին պիտի սկսի աչխատիլ։

1990, Յուլիս 12 Թուակիր Ֆրանքֆուրթեր Րունտչաուի անտեսական բաժնին մէջ լոյս տեսած լուր մը կը ջրէ այս մտահոգութիւնները, տրուած ըլլալով որ հոն կը կարդանք հետեւեալը. Ֆրանսական Ֆրամաթօմ եւ գերմանական Նէօլլ ընկերութիւնները խորհրդային Տէքօմ կազմակերպութեան հետ միասին ստորագրած են պայմանագիր մը, ըստ որուն նչուած արեւմտեան ընկերութիւնները կը ստանձնեն Մեծամօրի քանդման աչխատանքները։ Լուրին մէջ չէ նչուած ժամկէտ մը, բայց կը գործածուի «չուտով» բառը։ Ըստ երեւոյթին Մեծամօրի ճակատագիրը կը հասնի իր վերջակէտին։

Արեւմուտքի մէջ քանի մը հիւլէական կայաններ արդէն իսկ քանդուած են, այնպէս որ այս գործերով զբաղող ընկերութիւնները ունին որոշ փորձառութիւն այս ուղղութեամբ, բայց որքան որ մեզի ծանօթ է Մեծամօրը խորհրդային անզրանիկ հիւլէական կայանն է, որ պիտի քանդուի։ Մեծ հաւանականութեամբ խորհրդային ընկերութիւններու այս գետնի վրայ ունեցած փորձառութեան պակասը պատճառ հանդիսացած է որ անոնք դիմեն արեւմտեան ընկերութիւններու։

Ր. Ֆ.

ՏԱՏԱՍԱՆ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

Հայագիտական – բանասիրական – գրական հանդէս

Թիւ 1 –2, 1990

Հրատարակութիւն Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան,

Ս. Ղազար, Վենետիկ։

Այրի Տիկին Հայկանոյշ Նալպանտ,
Տէր եւ Տիկին Հայկ Նալպանտ եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Նալպանտեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց աղջկան, քրոջ, հօրաքրոջ եւ զարմուհիին՝

ՄԱՐԻ ՆԱԼՊԱՆՏ–Ի

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 26–ին, 6666 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Օգոստոս 1, ժամը 16–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

եւ մարմինը կը փոխադրուի Մոնմարթրի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլայով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

(Շար. Ա. էջէն)

կած էին: Այս աղբատիկ տեղեկութիւններով, կարելի է այդ դէպքը համարիլ «առեղծուած բաղում անյայտներով»:

Անտարակելի ճշմարտութիւն է. քանի դեռ մեղքը չէ պարզուած՝ մեղաւորներ չկան:

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»
ԿՐ ՅԱՅՏՆԷ

Յունուարէն ի վեր «Արմէնփրէս»ը ըմփիւռքի մամուլին կրնայ ուղղակի ալ հեռատիպով լուրերը հաղորդել: Հայկական թերթերու, ձայնասփիւռի ու հեռատեսիլի համագործութիւններուն կը հաղորդենք մեր հեռատիպի (թէլէքս) թիւը՝ 243374 եւ հեռապատճէնի՝ (ֆաքս)՝ 52 – 67 – 22:

Հեռաձայնային կապի համար կարելի է դիմել «Արմէնփրէս»ին՝ փոխ տնօրէն Լեւոն Մանուկեանի (52 – 66 – 72), Սփիւռքահայ մամուլի համար տեղեկատուութեան բաժին (52 – 68 – 62):

Սփիւռքահայ մամուլին եւ այլ կեդրոններու հետ «Արմէնփրէս»ի կապի յետագայ ամրապնդումը ճամբայ կը բանայ ուղղակի հաղորդակցման ալ աւելի ընդլայնման համար:

***

ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ
ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Թիֆլիսի ռուսական պետական Թատրոնին մէջ, 15 օր չարունակ հանդէս եկած է Երեւանի «Փարվանա»երգի ու պարի համոյթը: Աւելի քան երկու ու կէս ժամ տեւող համերգները լաւ ընդունելութիւն գտած են տեղւոյն Հայերուն կողմէ:

***

ՆՈՐ ՍԱՐՔԱԻՈՐՈՒՄՆԵՐ

Երեւանի «Գարուն» կարի արտադրական միաւորումը կ'օժտուի թէքնոլոժիք նոր սարքաւորումներով: Ծրագիրը համատեղ կերպով կ'իրագործեն միաւորման մասնագէտներն ու Ֆրանսական «Ալպէդ» ընկերութիւնը: Ձեռնարկութեան մէջ կը տեղադրուին 70 միլիոն Ֆրանք արժողութեամբ տարբեր տեսակի սարքաւորումներ, որոնք կը կազմեն մէկ ընդհանուր ամբողջութիւն կանացի հագուստներ արտադրելու համար: Ինքնաշխատ կառավարման համակարգը կ'ապահովէ արտադրութեան արդիւնաւէտութիւնը: Նոր թէքնոլոժիի գործարկումով կրկնակի կը կրճատուի նաեւ ձեռային աշխատանքը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Վազգէն Տարօնեանի յիշատակին «Յառաջ»ի կը նուիրեն. –

Շիրինեան – Տակառեան ընտանիք 1·000 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Ժաք Մուրատեան 1·000 Ֆր.:

Տէր եւ Տիկին Միշէլ Խարբութեան 1·000 Ֆր.:

ՀԱՑ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ե. ՍԻՄՊՈԶԻՈՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բացուած է Հայ Արուեստի Միջազգային Ե. Սիմպոզիումի գործերուն բաժանորդագրութիւնը: Հրատարակութիւնը նախատեսած է 1991–ի սկիզբները: Անոնց որոնք կը բաժանորդագրուին մինչեւ 1990 Հոկտեմբեր 31 թուականը կը կիրարկուի %40 զեղչ մը:

Բաժանորդագրութեան համար բաւական է ղրկել իտալական 35·000 լիրեթի համապատասխան դրամատնային կամ փոստային փոխադիր մը (chèque կամ money-order), հետեւեալ հասցէով.–
Associazione «Padus-Araxes»
c/o Università degli Studi di Venezia
Dipartimento degli Studi Eurasiatici
S. Polo 2035 30125 Venezia

Որեւէ փոխադիր պէտք է ուղղուած ըլլայ միմիայն հետեւեալ անունին՝
ASSOCIAZIONE PADUS - ARAXES

ԴԻՒԱՆ
ՊՕ – ԱՐԱՔՍ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·ՎԷ·Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՎԱՀԻԿ ՏԷՐ–ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Տիկին Բարուհի Փափազեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Սերգօ Պէրպէրեանէն:

***

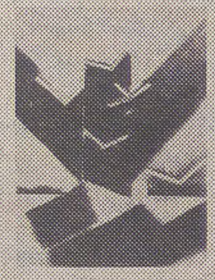
Ափրիկ Մխաքեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Մխարաս»ի (ստանալ «Յառաջ»էն):

LA
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET
Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

ԼՕՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՅԻՇԵՒՈՒԱԿՆԵՐՔ
ՊԻՏԻ
ՉՈՒԱՐԹՈՓԻՆ
ԽՐՏՈՒԻԼԱԿՆԵՐԷՆ

– Վ Է Պ –

Prix 100 F. + Frais de Port 15 Frs. 40 pour la France, 11 Frs. pour l'étranger.

EN VENTE :
LIBRAIRIE H. SAMUELIAN :
51, rue Monsieur le Prince
75006 Paris Tél. : 43 26 88 65
LIBRAIRIE H. BOGHOSSIAN :
117, ave. Jean-Jaurès
94110 Arcueil Tél. : 47 - 40 - 81 - 32
EGLISE ARMENIENNE :
15, rue Jean-Goujon
75008 Paris Tél. : 43 - 59 - 67 - 03

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻԻՆ
ԵՒ 62–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՆԻՍԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Շաբաթ, Օգոստոս 11՝ մատաղի պատրաստութիւն ժամը 15–ին:

Կիրակի, Օգոստոս 12՝ պատարագ – մատաղ – խաղողօրհնէք, յաւարտ պատրաստի՝ Ուխտաւորի սեղան – դաշտահանդէս Պարսամեան Համալիրի մեծ սրահին մէջ եւ բակին չուրջ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ JERUSALEM

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հայոց Եպիսկոպոսարանը ընդառաջելով Երուսաղէմի նորընտիր Պատրիարք՝ Ամենապատիւ Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանի կոչին, կը ծանուցանէ Ռոն–Ալփի Շրջանի Հայերուն թէ արձանագրութեան յատուկ դրասենեակ մը բացուած է Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարան ուսանիլ փափաքողներուն համար:

Կուսակրօն կամ ամուսնացեալ քահանայութեան թեկնածուները կրնան արձանագրուիլ ամէն օր տարեցոյց մինչեւ Սեպտեմբեր 15, դիմելով վարի հասցէին. –

***

COMMUNIQUE
DE L'EVECHE ARMENIEN
DE RHONE-ALPES

Faisant écho à l'appel du nouveau patriarche arménien de Jérusalem, Sa Béatitude Mgr. Torkom Manoukian, l'évêché de Rhône-Alpes de l'Eglise Arménienne se propose de recueillir les candidatures des jeunes-gens qui désireraient suivre le cycle de formation pastorale proposé par le Séminaire de Jérusalem.

Pour tous renseignements, téléphoner ou écrire au secrétariat au numéro et à l'adresse suivante :

78 - 60 - 47 - 18
Evêché de l'Eglise Arménienne
40, rue d'Arménie
69003 LYON — FRANCE

SECRETARIAT
DE L'EVECHE

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծուռբարեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրասեր թերթիս վարչութեան, մեկնումի քառասնեակ 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար: Ամրան շրջանի թղթատարական յատկեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէին փոփոխութիւն չըկատարուի:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՁԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՑ�originally, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 2
JEUDI
2 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.331 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.331

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՐԵԻՈՐԸ՝ ՈԳԻՆ Է

Հասարակ տեղիք հաստատում մը պիտի ըլլար, անկասկած, ըսել թէ ոչ ոքին, եւ մանաւանդ ո՛չ իր հիմնադրին մտքէն կ'անցնէր թէ «Ցառաջ» օր մը պիտի թեւակոխէր իր 65ամեակը:

1925–ի օգոստոսեան այն առաւօտը, երբ ծնունդ կ'առնէր այս թերթը, հիմնական առաքելութիւն մը ունէր եւ առաջադրանքներ: Տարիներու երկայնքին, ինչպէս նորահաստատ դաղութները, նաեւ թերթը կրեց յեղաշրջումներ: Եթէ, ըստ կրզնական օրերուն իր գլխաւոր մտահոգութիւնն էր տէր կանդնիլ արմատախիլ դաղթականութեան մը, ցիր ու ցան եղած օտար հողի մը վրայ, անծանօթ իր լեզուով եւ բարքերով, այսօր տարբեր է կացութիւնը: Այդ դաղթականութիւնը քաղաքացի դարձած է, տունտեղ եղած ու սերունդներ յաջորդած են սերունդներու:

Յեղաշրջում չնշանակեց սակայն, «Ցառաջ»ի համար հրաժարիլ իր առաքելութեան հիմնական սկզբունքներէն եւ մանաւանդ ո՛չ՝ իր կոչումէն:

Այդ սկզբունքները ծանօթ են բոլորին եւ տասնամեակներու երկայնքին «Ցառաջ» հաւատարիմ մնաց անոնց իր կարելիութեանց սահմաններուն մէջ, մանաւանդ կրանցնելէ եաք իր ոհւվիրանեը:

Ինքնագոհութի՞ւն: Երբեք: Ընդհակառակն: Ինքնաքննադատութիւնը, իր սեւին ու ճերմակին, եւ առաւելաբա՛ր սեւին դիտակցութիւնը միշտ եղած է իր հանապազօրեայ մտահոգութիւնը: Այսօր, աւելի քան երբեք դիտակից ենք մեր թերիներու ու տկարութեանց, որոնք, ճիշդ է, մեծաչնորհը չեն «Ցառաջ»ի, բայց եւ այնպէս ոչինչ կ'արդարացնեն: Եթէ ան տեղի չտուաւ, ինչպէս ուրիշներ, լեզուին, չկրցաւ սակայն զայն պահել այն բարձրութեան վրայ, ուր դրած էր Շաւարչ, «Ցառաջ»ը վերածելով լեզուական նախանձախնդիր բերդի մը: Այսօր, չկան անոնք, որոնք իրենց աչքին լոյսը քամեցին պահպանելու եւ ճոխացնելու համար արդի աշխարհաբարը: Շ. (Փարիզ), Բ. Թաչեան (Գարհիրէ), Հ. Ներսէս Տէր-Ներսէսեան (Վենետիկ) իրենց մամուլով բառ կ'առաջարկէին, կարծիք կը փոխանակէին, կը վիճէին ի հարկին, բայց զոնէ միտք ու սիրտ կը մաչեցնէին որպէսզի լեզուն չնահանջէ:

Այսօր, Բաբելոնի աշտարակի վերածուած է Սփիւռքի մեր մամուլը եւ այդ պատկերը կը պարզուի ճիշդ այն պահուն, երբ Հայաստան ջանք կը թափէ վերադառնալու դաւսական ուղղագրութեան եւ էջերը բանալու արեւմտահայերէնին:

Բայց, Սփիւռքը, որու պատկերն ալ ի վերջոյ իր մամուլն է, աւելի քան 2 տարի է, որոշ ափոիանքով մէկդի դրած է իր կենսական հոգերը, արդարացումը տալով Հայաստանի հոգերուն, թէեւ մէկը պէտք չէ երբեք միւսին արդելք ըլլայ:

Ծորհրդածութիւններ, որոնք թերեւս ուղղակի կապ չունին «Ցառաջ»ի այս տարեդարձին հետ: Եւ սակայն...: Սփիւռքը եթէ չարունակէ անտեսել իր հարցերը, կը տուժէ նաեւ իր մամուլը: Գոնէ այն մամուլը, որ առեւտրական ձեռնարկ չէ, այլ իր կոչումը եղած է դիմագիծ տալ արմատախիլ բազմութեանց: Շ. կ'ըսէր, այլ տարեդարձի մը առիթ՝ կարեւորը՝ ոգին է:

Այդ ոգին է զոր կը ջանանք պահպանել:

«ՑԱՌԱՋ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Լ. ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ ՁԵԿՈՒՅՈՒՄԸ

Յուլիս 31–ին, Գերագոյն Խորհուրդը չարունակած է իր նստաշրջանը հարցերու քննարկումով: Ինչպէս ծանօթ է, Յուլիս 24–ին, լիազօրագրերու (մանդատային) յանձնախումբը ներկայացուցած էր 52 երեսփոխանի վաւերացում, բայց պարզուած էր որ եօթին հաստատութեան միաձայնութեամբ չէր կատարուած, ուրեմն ընդունուած էր միայն 45 (տես՝ «Ցառաջ», Յուլիս 28/29): Այս եօթնեակին, Յուլիս 31–ին, վաւերացուած է չորսը (երկու՝ ՀՀՇ ցանկ, երկու՝ կուսակցական): Մնացեալ երեքը չեն անցած:

Այս նիստին կարեւորագոյն հարցը կը վերաբերէր Կորբաջովի վերընտրութեան:

Ներքին նախարար՝ Լ. Գալստեան Մոսկուա զացած էր հաղորդելու Գերագոյն Խորհուրդի որոշումը եւ վերադարձին տուած է իր զեկուցումը: 11 ժամ տեսակցութիւն ունեցած է, պարզած է Հայաստանի տեսակէտը: Մոսկուա ալ կ'ուզէ չատ զգուշութեամբ վարուիլ այդ հրովարտակին հետ: Ներքին նախարար Բակատին յայտնած է թէ ոլոշուած է զգոյշ ըլլալ: Գալստեանի ելոյթէն այն համոզումը ծագած է որ հապճեպ գործողութիւններ պիտի չըլլան:

Նիստին նիւթ եղած է նաեւ արտասահմանէն Հայաստան այցելել ուզող Հայերու վիզայի դժուարութիւնները, երբեմն նոյնիսկ՝ մերժումը: Բայց, որեւէ որոշում չէ տրուած: Ընդհ. ձեւով, արդէն, պարզուած պատկերն այն է որ խօսքս մարմաջ կայ միշտ –մեր ազգային «առաքինութիւններէն» մէկն է արդէն– բայց՝ գործնական որոշում չատ չկայ եւ ուրեմն աւելի ժամավաճառութիւն կը տիրէ:

Յուլիս 29–ի ընտրութեանց մասին, մեզի տրուեցան նոր տուեալներ, ըստ որոնց 12 երեսփոխան ընտրուած են ՀՀՇ ցանկէն, երկու՝ կուսակցական, այլ չըլլան ներու (7) վիճակը անյայտ էր Զորեքշաբթի առտու:

***

Ինչ կը վերաբերի զէնքի, պարզ է որ միշտ Հայերը պէտք չէ թիրախ ըլլան: Այս միջոցին արեւմտեան մամուլը չատ կը խօսի Վրաստանի անիշխանական վիճակին մասին: Նախագահը, կը դրէր Ֆիգարօ (Օգոստոս 1), քաոսի սպառնալիքը հրապարակ կը դնէ, ընդդիմադիրները զրաւած են Սամսեդիայի կայարանը եւ արդելք են երկաթուղային երթեւեկին: Ճամբորդական երեսուն կառախումբ եւ 90 բեռնատար կառախումբ անշարժութեան մատնուած են, անդամալոյծ ընելով Անդրկովկասի ամբողջ երթեւեկը: Խորհ. Միութեան երկաթուղային նախարարը որոշած է կեցնել երկաթուղային երթեւեկը դէպի Վրաստան արդելք հանդիսանալու համար յաւելեալ կորուստներու:

Նախագահ Կումբարիձէ յայտարարած է թէ լարուածութիւնը զագաթնակէտին է: – «Ոճրագործներ եւ երիտասարդներ զինամթերք դիզած են, պայթուցիկ եւ ամէն տեսակի զէնքեր: Զինեալ խմբակներ (կանկ) կը կազմուին, քաղաքացիներ եւ զինուորական յաճախ յարձակման կ'ենթարկուին, ինչպէս նաեւ զէնքի պահեստատուններ»: Ինչ որ կը նշանակէ թէ Կորբաջովի հրովարտակը գործադրել ուզողները բաւական զօր ունին: Ընդդիմադիրները, որոնց գլուխն է Զվիադ Կամսախուրդիա (հակահայ յօդուածներու ծանօթ հեղինակ) կը պահանջեն որ Գերագոյն Խորհուրդի նիստը Օգս· 7–ին բացուի եւ ոչ՝ 17ին:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԳՅԱՄԵԱԿ

Արտայայտիչն ու յիշատակարանը

65 տարի որուն կէսէն աւելին առանց իր հիմնադիր խմբագրապետին: Մեծ նաւավարը բացակայ է ֆիզիքապէս, գրիչով, բայց չունչով, ոգիով, զաղափարականով եւ տեսլականով իր ներկայութիւնը մշտնջենական է: Հանդրուան մը որ կը վկայէ «Ցառաջ»ի յատուկ եւ եզակի ճակատագիրը:

Շարունակականութիւն մը հաւատարմութեան մէջ, ծառայութիւն մը յանուն ճշմարտութեան, հարազատ վկայութիւն մը դէպքերուն, արտայայտութիւն մը եւ ստեղծում մը հանրային կարծիքի եղան 65 տարիներու առօրեայ պայքարը «Ցառաջ»ին: Պայքար մը որ պահանջեց տոքնուութիւն եւ կամք, սպառեց միտքեր, ճանչցաւ տաղնապներ, բախեցաւ դժուարութիւններու, դիմադրաւեց խոչընդոտներ սակայն յաղողեցաւ նուաճել եւ միշտ յաղթական ընթացք մը տալ գործին:

Օրաթերթ մը սովորաբար կեանքի հանգամանքեայ արձագանգն է, առօրեային տրուած տուրք մը: Կը սկսի եւ կը վերջանայ օրուան հետ: Բայց, մեր իրականութեան մէջ դնայունէն անդին օրաթերթին ոահմանուած է վճռական դեր, որուն տեւ ունի մնայունի բաժին մը: Այդ մնայունը հայելի մըն է զետեղուած մատենադարանի մը մէկ անկիւնը եւ որուն մէջ մարդիկ կը նային դիտելու համար անցած ու հալած կեանքը: Այդ հայելին հաւաքածոներու չարքն է: Ապագայի ոչ մէկ պատմագիտ կամ ընկերաբան պիտի կրենայ գրել կամ խօսիլ Ֆրանսայի հայ դաղութի, անոր ապրումներուն, կրած հոլովոյթին, արձանագրած նուաճում-ներուն մասին, առանց դիմելու «Ցառաջ»ի հաւաքածոներուն:

Տասնամեակէ տասնամեակ հայ մամուլին այս դերին ու կարեւորութեան դիտակցութիւնը ունեցողներու բանակին թիւը կը նուազի: Կը նուազի որովհետեւ լեզուն կը նահանջէ եւ անոր հետ այն ամէն ինչ որ կը բնորոշէ մեր արժէքները, եւ անոր հետ ազգային դիտակցութիւնն ու արժանապատուութիւնը: Այլեւս տեղքայլ չէ, այլ անցած ենք յետքայլի: Եւ կացութիւնը մտահոգիչ է: Մտահոգիչ է զաղութին համար քանի իր ղեկավարները ըսուած, կոչուած կամ անկոչ անձերը կ'անդիտանան եւ անդիտակ են հայ մամուլի վիճակուած առաքելութեան: Թող կարդան պատմութիւնը հայ մամուլին: Պիտի հաստատեն որ առաջին մէկ օրէն սկսած հայ թերթը, օրաթերթը ամէն ինչ եղած է Հայուն համար: Հանրային բոլոր չահադրգռութիւններու սիւնակ յատկացնելու ընդունակութիւնը կու տայ հայ մամուլին միւս բոլոր հաստատութիւնները դերազանցող նշանակութիւն մը: Եւ անոր համար է, որ զաղութներուն մէջ, հինէն ի վեր, մեր ժողովուրդի ճակատագրով մտահոգ եւ ապրող անձերը ամէնէն առաջ հայ թերթի մասին մտածած են ու սրտառուչ մարտիրոսութեամբ մը նուիրած են իրենց եռիտասարդութիւնը, կեանքը, այս այլապէս ապերախտ գործին: Շաւարչ Միսաքեան եւ «Ցառաջ»ը կը հանդիսանան աքանչելի օրինակ:

Ցառաջս չենք եւ իրաւունք չունինք ըլլալու: Երանելի լաւատեսութեան մը մէջ ալ չենք ուզեր լողալ: Այլ իրատեսութեամբ կ'ուզենք ընդդծել այս տագնապեցուցիչ պարագան:

«Ցառաջ» Ֆրանսայի Հայութեան թերթը, իր զաղութին տարիքն ունի եւ անոր տուած է որոշ բովանդակութիւն, նկարագիր եւ ձեւ: Ակէ վերջ ալ կը մնայ անոր երդերուն եւ վէրքերուն արտայայտիչն ու յիշատակարանը:

Կ. Ց.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ առողջական վեցամսեայ տեղեկագիրը ցոյց կու տայ արեան ճնշումի եւ չաքարի զգալի նուազում մը: Ըստ բժիշկներուն մտահոգուելու պատճառ չկայ, բնական հետեւանք է դերյոգնութեան:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՐԱՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ նահանգներուն մէջ ապահովութեան ուժերու եւ Քիւրտերու բախումները կը չարունակուին· Սղերդի մէջ չուրջ 40 զոհ տալէ եաք, քիւրտ մարտիկները վտանգարձութեան դիմած ու ծուղակ մը լարելով սպաննած են հազարապետ մը, հարիւրապետ մը ու եօթը զինուորներ: Իսկ Վանի Զաթաք գաւառակին մէջ նման բախումներու հետեւանքով սպաննուած են վեց Քիւրտեր:

ՏՕՔԹ· ԷՏՈՒԱՐ ՍԱԳԼՋ, ԻՒԼԱՖ – ՌՈՒՍԼԻ նախագահ – տնօրէնը հարցազրոյց մը տուած է Մոնտի (Օգս· 1) ուր կը բացատրէ իր հաստատութեան դիրքը ԷՈՒԻ 486–ի (վիժեցնող դեղահատը) առեւտրականացման չուրջ ծագած բանավէճին առթիւ: Ան «յետ–դեղահատը» ինչպէս մկրտուեցաւ, զանազանելու համար «կանխադեղահատ»էն դիտուն է Տօքթ· Պօլիէօլի, որ դժգոհ է ԻՒԼԱՖ – ՌՈՒՍԼԷՆ, այն առարկութեամբ թէ մեծ տարրալուծարանին առեւտրական ոազմավարութիւնը սխալ է մանաւանդ Ամերիկա ու այդ մասին արտայայտուած է Նիւ–Եորք Թայմզի մէջ, թէեւ յետադային հերքեց որոշ արտայայտութիւններ: Տօքթ· Սագըզ հարկ եղած լուսաբանութիւնները կու տայ այս առընչութեամբ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺԱԿ

Տեղի ունեցած են խորհրդային բաժակի 1/16–րդ աւարտականի զարձի խաղերը: «Ապարատ»ի մրցակիցն էր Դոնի Ռոստովը, որ երթի խաղին Երեւանցիներուն պարտութեան մատնած էր (2 – 1):

Զարձի խաղը տեղի չէ ունեցած, այն պատճառով որ Դոնի Ռոստովի բանակցիները չեն կրցած ժամանել Երեւան՝ թռիչքը անվերջ յետաձգուած ըլլալով···: Այնպէս որ, առանց խաղի, հայ մարզիկները յաղթական նկատուած են (3 – 0) ու յաջորդ փուլին (1/8–րդ աւարտական) մասնակցելու իրաւունք ստացած են:

***

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Կիեւի մէջ տեղի ունեցած Ֆութպոլի մասնագիտացուած դպրոցներու մրցաշարքին Հայաստանի պատանիները պարտութեան մատնած են Ուկրանիոյ, Կիրդիզիոյ եւ Տաճիկիստանի ազգային խումբերը ու իրենց ենթախումբին առաջին տեղը զրաւած են: Ասկէ զատ, հայ մարզիկները կը մասնակցին աւարտական խաղերուն, որոնք ուժ ամէնէն զօրաւոր խումբերու մասնակցութեամբ տեղի կ'ունենան Մինսկի մէջ:

ՄԵՐ ՆՈՐ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ

Մեծ ճիգ մըն է որ կը փորձենք, օրաթերթի վերածելով Ցառաջը:

Մնած՝ անմիջական պահանջէ մը, այս թերթին առաջին հոգը եղաւ հաղորդակցութեան կապ մը զառնալ ցիրուցան բազմութիւններու միջեւ, ներկայացնել ինչ որ կայ ու կը կազմուի այս զանգուածին մէջ: 1923ի սկիզբն էր որ Ֆրանսան դարձաւ լուրջ կայան մը, թափառական դաղթականութեան համար: Մինչեւ Ցունաստանի տեղահանութիւնը եւ Պուլկարիոյ ու Սուրիոյ ներքին տագնապները՝ այնքան ալ հրապոյր չունէին Սէնի ափերը, մանաւանդ որ դեռ թարթափումի մէջ էր 1922–ի աշնան առաջին կարաւանը:

Շուտով սկսաւ նոր «ելք»ը, եւ 1925–ի ամառը, երբ հիմնուեցաւ Ցառաջը, արդէն որոշ համբաւ եւ դիմագիծ ունէր այս գաղութը: Եւ իրր այդ ալ, արժանի էր մասնաւոր ուշադրութեան: Հայ ժողովուրդի հիմնական չահերու տեսակէտէն, երբեք ցանկալի չէ որ ամբողջ բազմութիւններ տուն–տեղ ըլլան օտար ափերու վրայ: Բայց ուրի՛շ են մեր բաղձանքները, եւ բոլորովին ուրիշ՝ «աչխրքի բաները»: Այսօր տարագիր ժողովուրդը պատէ պատ կը զարնուի, պատառ մը հաց եւ գլուխ դնելիք բարձ մը գտնելու համար: Իր առջեւ ամուր փակուած են ոչ միայ հարեւաններուն, բախտակիցներուն կամ բախտաւորներուն դուռները, այլեւ իր սեփական հայրենիքին դուռները: Եւ քանի կ'անցնին տարիները, այնքան կը նեղնայ հորիզոնը:

Հակառակ մեր կամքին, այսօր 50 – 60·000 Հայութիւն խարիսխ ձգած է այս ընդարձակ տարածութեան վրայ, անիծը նայ վաստնելով իր կենսական հիւթը, տարբական ապրուստի մը համար: Բազմազան են այս կացութեան չարիքները, եւ ինչ որ կը փորձուի ամէն կողմէ, մամուլով եւ կազմակերպութեամբ, կորուստը սահմանափակելու աչխատանք մըն է: 1919–ին, ցիրուցան բազմութիւնները հաւաքելու եւ մէկ տեղ կեդրոնացնելու խնդիրը կար սեղանի վրայ: Եօթը տարի յետոյ, այդ ծրագիրը օրակարգի վրայ պահելով եւ հետապնդելով հանդերձ, իրրեւ անմիջական գործ, նո՛յն բազմութիւնները եւ մանաւանդ անոնց սերունդը ՀԱՅ պահելու հնհնուքը ունինք...

Ցառաջ ուզեց աջակցիլ այդ աչխատանքին, միչտ արծարծելով ազատ եւ անկախ հայրենիքի գաղափարը, պահանջելով բանալ Հայաստանի դուռները, ուժ տալով հայկական խօսքին ու գիրին, խրախուսելով ամէն ձեռնարկ որ կը նպաստէ ինքնագիտակցութեան զարգացման եւ հայկական մչակոյթին:

Մեր ուժերուն համեմատութեամբ գործադրելով ամբողջական ծրագրի մը զանազան մասերը, մենք մասնաւոր հետաքրքրութեամբ պրպտեցինք հայ աչխատաւորութեան հոգերն ու բաղձանքները, անոնց համբանքը, տնտեսական վիճակն ու տառապանքը: Եւ թերթը մտերիմ չունչով մը կապուեցաւ իր ընթերցողներուն հետ, որոնց մեծ մասը աչխատաւորներ են:

Ու Ցառաջը եղաւ նաեւ ժամադրավայրը բոլոր անոնց որ գրիչ ունին ու սիրտ: Զահմանափակուելով պարզ գաղութի թերթի մը չրջանակին մէջ, ան կենդանի կապ մը դարձաւ ամբողջ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, եւ գաղութէ գաղութ, ձգտելով տալ ամբողջ համահայկական կեանքի, եւ քաղաքական ու տնտեսական իրադարձութեանց պատկերը:

Բայց, չաթաթը երեք անգամ հրատարակութիւնն իսկ արդէն մըն է զոհացնելու չատ մը պահանջներ, եւ լրացնելու մեր ծրագիրը:

Կանգ չառնելով ո՛րեւէ զոհողութեան առջեւ, ահա կը մտնենք նոր հանդրուան մը, նո՛յն ոգեւորութեամբ եւ հաւատքով, եւ աւելի բազմակողմանի ծրագրով:

Աննախընթաց էր երկօրեայ Ցառաջի գրատած ընդունելութիւնը: Վստահ ենք թէ տարրեր պիտի չըլլայ եւ՛ ամէնօրեան, միչտ հաւատարիմ իր աչխարհահայեացքին:

Շ.

31 Դեկտեմբեր 1926

ԿՈՒ՛ԻՆԿ, ՄԵՐ ԱՁԽԱՐՀԷՆ...

Անիչխանական «ելոյթ» մը՝ այսօրուան Ցառաջը: Իսկ եւ իսկ մաքսանենգութիւն:

Մեր տաքուկ տղաներէն երկու–երեքը, օգտուելով խմբագրին բացակայութենէն, եւ առանց բառ մը չչնջալու խմբագրատան մէջ, կը քաչուին յարակից սրճարան մը: Կը փսփսան ու կ'որոշեն:

Իւրաքանչիւրը կը տանձնէ իր պարտականութիւնը: Երկու հեռախօս, քանի մը երկտող, բերանացի պատուէր մը՝ առաջին հանդիպողին:

Ու մէկ օր վերջը, երբ խմբագիրը կը պատրաստուէր նիւթեր յանձնելու Ուրբաթ օրուան թիւին համար, արդէն կը գտնէ երկու էջ ձօն՝ ի պատիւ Ցառաջի հաղարեակին, կէս առ կէս չարուած:

Լա՞ւ է եղած թէ դէշ, – ընթերցողը պիտի դատէ: Ցառաջը ճամբայ ելաւ առանց չռնդալից կոչերու, եւ նախընտրելի էր որ այս հաղարերորդ թիւն ալ անցնէր անաղմուկ, պարզ յիչատակութեամբ:

Բայց, երիտասարդներ են: Կ'եփին ու կ'որճան:

Եւ լա՛ւ է որ այդպէս է: Ո՞րը կը նախընտրէիք, – բարեմիտ անհամբերութիւննե՞ր, վճիտ խանդավառութիւննե՞ր, թէ միապաղաղ սօսափիւնը աչխատութեան, մանաւանդ գարնան արեւի տակ...

Եւ ահա դրական խնջոյք մը, ուր իւրաքանչիւրը իր երգը կ'երգէ, թեւերը բաց եւ ձայնը համարձակ: Առանց քաչուելու հարեւանէն: Միեւնոյն ներդաչնակութեան զանազան եղանակները: Երգիծանքն ալ առանձին:

Բոլորովին պատահաբար սարքուած է «սեղանը», եւ ի հարկէ վրիպումներ եւ մոռացումներ կան: Աթոռներ կան որ պարապ են: Ուրիշներ դիտենք որ ոտքի վրայ պիտի ճչային, իրենց ուրախութենէն:

Անուն կամ համբանք չունին անոնք որ քրտինք թափեցին Ցառաջին վրայ, անոր ծնած օրէն: Ամէն հանդիպող իրեն պարտք սեպած էր «քալելու» վարժեցնել մանուկը: Եւ եթէ կը յիչուին զրոյցները, պիտի չմոռցուին անոնք որ կու գային ծալելու, կապելու, ղրկելու եւ տարածելու, բոլորովին ինքնաբերաբար: Եւ ամիսներ ու ամիսներ: Ու մինչեւ այսօր:

***

Մեծ բան չէ, ընկերներ ու քաղաքացիներ, թերթի մը հազարթուեակը: Տասը Ցառաջ եւ տասը հազար թիւ՝ բան մը պիտի չարժէն, կամ պիտի արժէն իրրեւ պարզ լրագրական ձեռնարկ, որ չի խանդավառեր ո՛չ մեզ, ոչ ալ Ցառաջի չուրջը համախմբուած բազմութիւնը:

Ի՞նչ է գաղտնիքը այն խանդավառութեան, որ չունչ եւ ուժ կու տայ Ցառաջին, այն ալ՝ միջազգային քաղաքակրթութեան եւ «ճոխներորդ մեծ պետութեան» բոցավառ հնոցին մէջ: Լոյս–ջրադաքի լուսացնցուղ պողոտաներուն վրայ:

Ոգի՛ն: Եւ գի՛ծը: Երկուքն ալ աւանդը սերունդի մը որ սերմ ու արիւն թափեց: Որ արհամարհեց պողոտաները, ճառագայթներ արձակելու համար դաչտերուն վրայ: Որ զարհուրելի, չնչակտուր երկունքի բռնութեցաւ, երիտասարդացնելու համար այս ալեւոր եւ քրտնաթաթախ ժողովուրդը: Որ երգեց, թնդաց, զարկաւ ու զարնուեցաւ, վերջապէս, ճամբայ բանալու համար դէպի Ազատութիւն եւ Հայրենիք:

Ցառաջը իրաւունք ունի, ուրեմն, ապրելու, որքան ատեն որ կը պահէ այս ոգին ու գիծը:

Որքան ատեն որ կրնայ ճայնակցիլ բանաստեղծին.

Եղեգնեայ գըրչով երգեցի փառեր.
– Քեզի ընծայ, իմ հայրենիք.
...Ու պայքար, պայքար, պայքա՛ր
երգեցի,
– Քեզի ընծայ, հայ մարտիկներ:

Եւ այստեղ է, ընկերներ եւ քաղաքացիներ, ձեր ալ ներչնչման աղբիւրը: Ամբողջ պատմութիւն մը, եւ մեր նչանախօսքը. – Ազատութիւն եւ Հայրենիք: Եւ անոնց վերեւ ու անոնց չնորհիւ. – Աչխատանք: Ահա մենք ալ, ձեզի հետ, օտար սալայատակներու վրայ է որ կը թափենք մեր քրտինքը: Կը զրենք ու կ'երգենք պայքարներն ու պարտութիւնները այս հալածական եւ հերոսական ժողովուրդին, որ կը ոգնի ու կը ոգնի դարերէ ի վեր: Երկի՝ մահը ձեռքին եւ եղներն առջեւը. այսօր ածուխ տալով երկնակարկառ ծխնելոյզներու, կամ հրաչէկ երկաթ ծեծելով: Կամ կեանքի եւ մահուան կռիւը մղելով անղնդախոր հանքի մը ատամրտը:

Եւ այսօր, պահ մը աչքէ անցընելով հազար օրուան տաղնապ ու ճիգ, Ցառաջը կ'ուզէ ունենալ գոնէ մէկ մխիթարութիւն, – որ կրցաւ հարազատօրէն հետեւիլ այս արմատախիլ բազմութիւններու գարկերակին եւ ճայնին: Ըմբռնել եւ թարգմանել անոր տառապանքն ու կարօտները: Արծարծել ու բիւրեղացնել այն առաքինութիւնները որ սերունդ սերունդի կը կապեն:

Կոտ՛ւնկ, Ցառաջն ալ ծառայ է ճայնիդ...

Շ.

5 Յուլիս 1929

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ՎԱՐԴԵՐՆ ՈՒ ՓՈՒՇԵՐԸ

...Արդ, խմբագրին համար, ինչ որ դրի առնուած եւ տպուած է այս էջերուն մէջ եւ դեռ կրնայ չարունակուիլ, տասնամեակի առիթով, աւելի չատ կը ներկայացնեն խուրձ մը բաղձանքներու եւ տենչերու, ծանրացնելով «Ցառաջ»ի բեռը ուրն ու դերը:

Ի՞նչ եղաւ հիմնական հոգը «Ցառաջ»ի, տասը տարուան ընթացքին, իրրեւ թերթ:

– Ստեղծել ինքնուրոյն գիծ մը, երիտասարդ ու արդիական, եւ՛ ուղղութեամբ եւ՛ արտայայտութեան եղանակներով: Զարգացնել քննական ոգին, վերագնահատման տենդը՝ ազգային, յեղափոխական թէ քաղաքական հարցերու մէջ:

Անչուչտ ծծելով նոյն ակունքէն. – Հ. Ց. Դաչնակցութիւն:

Որքա՞ն յաջողեցաւ այս ճամբուն վրայ:

Տասնամեայ պատմութիւնը կ'ըսէ. – «Ցառաջ» չունեցաւ ակարութիւն, երբ հարկ էր զարնել, յանուն արդարութեան եւ ազատութեան:

Ոչ գոյն, ոչ չեչտ, ոչ ալ սրբազան կիրք պակսեցաւ անոր էջերուն մէջ, երբ կ'ուզէր առողջ խանդավառութեան մը աւիչը հոսեցնել:

Արհամարհանքն եղաւ իր ամէնէն հատու զէնքը, իրրեւ պատասխան տմարդի խուժանավարութեանց:

Եթէ խանդավառեց, չուզեց բռնկցնել, լուցկի մը նետելով յարդին մէջ:

Եթէ զարկաւ, միեւնոյն ատեն լացաւ, ի տես անպարտելի, անըմբռնելի ապականութեանց:

Միջավայրին ալեկոծութիւնը եւ մարդոց վատութիւնը յաճախ կոտրեցին «Ցառաջ»ի թեւերը:

Ամէն պարագայի մէջ, «Ցառաջ»ը փորձեց ակօսներ բանալ: Անվհատ ցանեց եւ հերկեց, ձգտելով միչտ մնալ մղիչ ուժ:

Պատմութեան կը մնայ զատել վարդն ու փուչը, այս ցանքին:

Եթէ «Ցառաջ» ժառանգորդն է բնօրէն անհետացած սերունդի մը, կը նչանակէ թէ ստանձներ է դեր մը, որ իրեն կը պարտադրէ ոչ միայն ինքնահաճ հատարմութիւն, այլեւ յարաճուն ճիգ: Զգտում նորոգելու աւանդը եւ ապահովելու անոր ներդաչնակութիւնը՝ օրուան պահանջներուն հետ:

. . . . . .

Տասը տարի վերջն ալ, «Ցառաջ» կը պահէ նոյն գիծը – քիչ խոստանալ, բայց կատարել ինչ որ յանձն առած է:

Ան ունի արդար յաւակնութիւններ, բայց ոչ չռնդալից եւ անամէջ հաւատիքներ:

Ան իր բեռը չալկած կ'ուզէ քալել միեւնոյն ինքնավստահութեամբ, եւ չատ աւելի լայն բանալով իր թեւերը:

Գօտեպնդուած՝ յեղափոխական եւ յառաջապահ սերունդի մը ներչնչումներով, ան իր ճամբան պիտի կարէ ուժերու կեդրոնացման ձգտումով, բայց միչտ անխախտ պահելով իր եւ իր սերունդին ինքնուրոյն գիծը:

Այս առթիւ, եթէ իր չուրջը կը տեսնէ բազմութիւն մը դաւանակիցներու եւ ուղեկիցներու որոնք կը հեւան իրեն հետ, օրը օրին, չի մոռնար նաեւ անոնք որոնք չկրցան նոյն ճամբուն վրայ:

Եղբայրական ողջոյն բոլորին, եւ պըտղունց մը խունկ՝ անոնց որոնք բաժնուեցան անդարձ:

Շ.

Օգոստոս 1935

1925

ՀԱՆԳՈՒԱ

ՀԱՐ

1926 1935 19

ՆՈՐԷՆ ՊԱՏՆԷՇԻՆ

«Ցառաջ»ի վերջին թիւը լոյս տեսաւ 1940 Ցունիս 9–ին, կիրակի: Տարբերութիւնը Փարիզէն հեռացած բազմահազար յաջորդ համարը, թէեւ չարունակելով պարբերութեան չնորհաւորեաց, կարելի չէր զրաքննութեան ենթարկել:

Ուրեմն թերթը ինքնին դադրեցաւ Յունիս 10–ին: Եւ լաւ եղաւ, որովհետեւ թշնամին արդէն մտած էր Փարիզ, իսկ Ցունիս 12–ին Իտալիա տարբարար կռնակէն կը զարնէր արդէն կորած հայրենիքը:

Այնուհետեւ լռութիւն, մօտ հինգ տարի:

Այդ կամաւոր լռութիւնը պիտի եղաւ հազարաւոր ընթերցողներու համար, որոնք «Ցառաջ»ով կը տատնըհմնդ տարիէ ի վեր:

Թերեւս: Բայց ի՞նչ կ'արժէ այդ նաղատեալ զրկանքը այն խոր պատկութեան եւ սփոփանքին դիմաց որ վայելենք այսօր:

Այո, այս թերթը –ինչպէս ուրիշ եւէ փարիզահայ թերթ– չարատացաւ թշնամի տիրապետութեան յած ըլլալու մեղքով: Եւ այս՝ երկու տարի, երբ Ֆրանսան պատահական տութեան մը լեզին կը քամէր, իսկ ձու դրիչները ազատօրէն ածուղ տարիին իր գլխուն վրայ:

Այդ ինքնակամ լռութիւնը եղաւ մը կրաւորական դիմադրութիւն:

Եւ ահա նորէն պատնէշին վրայ, րունակելու համար իր պարտքը թիւնը, ազատագրուած Ֆրանսայի քին տակ:

Ուրեմն յառա՛ջ դէպի աչխատանք, մա որ այլեւս չարաթներու լռութիւն նախընթաց, անասելի Աչխարհասաստան, իսկապէս աչխարհասատան, ոխերիմ պատերազմին վախճանը:

***

... Ահա նորէն պատնէշին վրայ, հաւատքով եւ կամեցողութեամբ: Հիմնական հեռանկար ունենալով, դժբախտ ժողովուրդին բարիքը դեանի վրայ: Մանաւանդ պատերազմի ընկերային յեղափոխութեան փոխանցին ձայն ալիքներուն մէջ:

Մենք չունինք չռայլական յատկութիւններ: Ոչ ալ ամէն խնամքով այս կամ այն հոսանքին առաքելութեան համարելու միտումով: Բայց, խիղճը իր չափով:

Լայն է աստղաբէզը, եւ եղերքին ծանր բեռը: Թող ամէն մէկն իր տանձնէ չինարար, սրտագին տանքի ճակատին վրայ: Եւ պատնէշութիւն՝ գալիք օրերու հին մէջ:

Մթնոլորտը կրնայ պայծառանալ, տորած միտքերը կրնան լուսաբանիլ մէյն անկեղծ ու գործօն աչխատութեամբ եւ փոխադարձ վստահութեամբ:

Այս ճակատագրական օրերը կը պահանջեն արթնութիւն եւ մանրղեկութիւն: Կանխակալ կարծիքներ խժալուր կանչերը չեն որ պիտի համբան՝ ընդհանուր գործակցութեան մար:

Միացեալ կամ ազգային ճակատ,

1990

ԱՆՑ

ԱՐՕՒԱՆ

1965 1975 1985

ԽՕՍՔ Կ'ՈՒԶԵՄ

երեսուն տարի տարադրութեան
ըստ իր սովորական սկականին՝ «այս
պղտութեան վրայ» հիմնա-
արմատանալ աշխարհի ամէնէն
դեռնին վրայ որ հայ մամուլն
ի հեւ աշխատանքով, յամառո-
տակութեամբ եւ անձնական նա-
նուիրութեամբ, կողքին ունենալով
ու վաւրուան ուժեր, իրաւամբ ար-
է փառապակի մը: Փառապակ՝
նք յաճախ կը կազմենք փշախառն
ներով, որպէսզի պահպանը ա-
նգամ որ չօշափէ խայթուի միան-
:

աքեան Շաւարշ մեր դասին՝ 1900ա-
երունդին ամէնէն երկարաչունչ դը-
ղաւ: Սկիզբը լռակեաց էր եւ կը
ինք թէ պիտի մնար այդպէս
անութեանց ծիրին մէջ: Սակայն
ութիւնն ու անընտել ընկերականու-
կ'օգտագործէր մշտական աշխա-
ի, եւ օր մը երբ իր հատու, ամ-
ու կարճաբան արձակը հրապարակ
յտնութիւն մը եղաւ իր գրական
ով:

պատերազմը աւարտելուն երբ Ա-
մարտի խմբագրական համատե-
ինը– Ակնունի, Զարդարեան, Վը-
ան, Շահրիկեան եւ ընկերները–,
ղի մէջ խաւարեցաւ, ինք՝ անոնց
ները, մահապարտի չափիկը հրաշ-
թափած, վերջուց ասպարը եւ
նեցաւ պատնէշին վրայ, ժառանգը
նակելու համար: Եւ յաջողեցաւ
անել աւանդութիւնը կարճ առեն
ր նոր մըրիկը մղեղի պէս գայն
արատահմանէն մինչեւ փա-
նոս ան վերակենդանացուց «Ցա-
ուր իր լապտրդի նախավորձը կա-
էր էրզրումի մէջ, անոր խմբա-
եղիչ Թօփչեանի սպանութենէն

փարիզը ոչ էրզրում էր ոչ Պո-
Մէջավայրն ու մտայնութիւնները
էին, ազատութեան եւ կեանքի
ները՝ տարբեր: Ժողովուրդը իր
վայ չէր: Բազմութիւնները ցան
իւ: Եւ այսպէս սպմնուեցաւ ու
նցաւ «Ցառաջ»ը որ դարձաւ ինք-
ն հայ թերթ մը, աւելի չատ հան-
բախումով, առանց կորնցնե-
ր կուսակցական չիզը:

ՅԱԿՈՐ ՏԷՐ–ՅԱԿՈՐԵԱՆ

nnus 1955

ոչ մակդմանի թիւալարում, ծուռն
խակը չկոթելու աստիճան:
կանի, տրամադրելի ուժերու տըն-
ութիւն եւ կեդրոնացում, ինչո՞ւ չէ:
ոչ ամէն բան մէկ աւազանի մէջ
լու մարզանքներ, որ յատուկ են
ատուրաններու: Ամէն պարագայի մէջ
ողովրդապետական:
Ուրեմն ողջո՛յն «Ցառաջ»ի ընթերցող-
ուն լաւագոյն օրերու ցանկութեամբ:

Շ.

Ապրիլ 1945

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ՄԸ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

... Նոյն պարագան՝ հիմա, թէեւ չըրջուած: Օտար ցանկապատներէ ներս ինկած ենք, ու կը չանանք ազիլ սա մեր ցեղային յատկութեանց խորթ բուսականութեանց մէջ:

Չի կրնար երկար տեւել այս պարագան, ամէն ոք նոյն կարծիքն ունի:

Ի՞նչ հարկ այլեւս եղրակացնելու:

Քառասնամեակները եւ ժամանակի այլ հանդրուանները մէկ իմաստ ունին մի-այն –երկարաձգել արեւին մահը, քիչ մը աւելի երկար դիտել վերջալոյսին պեղեցկութիւնը: Պարծենա՞նք թէ ողբանք՝ հանդիսատես մնալով աննման զոյներու հեղեղին, որ վար կը թափի լեռներու կատարէն, կենդանութեան վերջին վէմփոտումով մը՝ արիւնի, դինիի, ըոցի ըրվէժին մէջ:

Ան· – կը ճանչնամ քեզ, անհուն խանդավառութեանց խառնած քու յոռետեսութիւններուդ ու մելամաղձոտութեանդ մէջ: Մտիկ ըրէ՝ ականջ տալով առուակի նման հոսող խօսքիդ, լեռներն ի վար երգելով իջնող զրոյցիդ, – լեզուիդ մէջ արցունք կայ եւ ժպիտ, դառն համ մը եւ քաղցրութիւն: Կը ճանչնամ քեզ, ու չեմ հաւատար յուսահատութեանդ:

Վերջալոյս չի նշանակեր eschatologie: Կը հաւատամ թէ արշալոյսներ կան հոգւոյդ մէջ, մանաւանդ մեր ժողովուրդին ապագային մէջ:

Չեմ ուզեր կրկնել ժողովուրդին խօսքը, թէ դիւութիւնը վիշտը կ'աւելցնէ: Բայց կ'ուզեմ թելադրել քեզի, որ չափ մը դնես մտածմանդ ուժին՝ զոհելով ըզգացումներու թաքուն զօրութիւնը: Վախճանին պատրաստուիլը խմաստութիւն չէ, –եթէ թիթեռնիկները հրաժարին թռչկոտելէ, ծառերը՝ ծաղկելէ, այն մտածումով թէ կու գայ ձմեռը եւ վերջ կը գտնէ այն գեղեցկութիւնը զոր կը ստեղծեն գարնան մէջ, կեանքը կը դառնայ բոլորովին անհրապոյր:

Աչխատէ՛, աշխատէ՛, թիթեռնիկ եղիր եւ օրօրուէ ծաղիկներուն վրայ, պըտղատու ծառ եղիր եւ հարստութիւնդ ցուցաբերէ սաղարթախիտ ճիւղերու մէջ, եւ երբեք մի՛ մտածեր վախճանին մասին:

Հայութիւն կը նշանակէ հաւատք: Հայութիւն կը նշանակէ յաւիտենականութիւն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Օգոստոս 1965

«ՑԱՌԱՋ» ՑԻՍՈՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ

ՄԻՇՏ ՊԱՏՆԷՇԻ ՎՐԱՑ

Ճիշդ կէս դար առաջ, 1 Օգոստոս 1925–ին, տաք ու պայծառ օրով լոյս – քաղաքին մէջ լոյս աշխարհ կու գար «Ցառաջ»: Նպատակն էր դառնալ լուսատու փարոս մը, առաջնորդելու համար իրենց հայրենի բոյներէն արմատահիլ ուղեկորոյս հայ գաղթականները, որոնք Ֆրանսայի հիւրընկալ հողին վրայ խարխափումի շրջան մը կը բոլորէին քանի մը տարիէ ի վեր:

Հայրենասիրական սրբազան առաքելութիւն մըն էր վերապահուած իրեն: Տէր կանգնիլ մէկ օրէն միւսը արեւելքի համեմատաբար դիւրին ապրուստ ապահովելու միջավայրէն արեւմուտքի հալոցին մէջ նետուած բազմութիւններուն, որոնք պարտաւորուած էին նոր բոյն շինել, նոր տնտեսութիւն ստեղծել երկրի մը մէջ, որուն ո՛չ լեզուին էին ծանօթ, ո՛չ օրէնքներուն, ոչ ալ բարքերուն ու սովորութեանց:

Ամուր փակուած էին Հայրենիքին դուռները: Չունէինք Ամենայն Հայոց Կառավարութիւն», որ իր թեւերուն տակ ապաստան տար Ջարդերէն, տարագրութիւններէն ու հալածանքներէն մազապուրծ ազատած բեկորներուն:

...Պարզ լրատու թերթ մը չեղաւ «Ցառաջ»: Օրուան քաղաքական, ընկերային, ազգային լուրերու հրատարկութենէն եւ վերլուծումէն զատ կարեւոր դերեր ըստանձնեց անիկա:

...Արթուն պահակը դարձաւ մեր ոսկեղինիկ լեզուին ու դասական ուղղագրութեան, ծառանալով Հայրենիքի թէ ըՍփիւռքի մէջ կատարուած ամէն կարգի աղճատումներու եւ խեղաթիւրումներու դէմ:

...Իր ընթերցողներուն սիրցուց Հայ Մշակոյթն ու Հայ Քաղաքակրթութեան արժէքները:

Կամաւոր լռութիւն պահեց երբ Ֆրանսան լուծի տակ էր (1940 Յունիս 9–ին դադրեցնելով հրատարկութիւնը) ու վերսկսաւ իր կանոնաւոր հրատարակութիւնը ազատագրումէն ետք:

... Այսօր յիսուն տարիներու բեղուն վաստակով բեռնաւոր, «Ցառաջ» կը յուսայ կարենալ նոյն ոգիով չարունակել իր սրբազան առաքելութիւնը, միչտ պատնէշին վրայ:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Օգոստոս 1975

ՉԻ ՏՔՆԵՑԱՅ ՋՕՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ԵՒ ՋԳԻՉԵՐՈՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿ

...Երբ այսօր կը դրեմ այս յօդուածը օգտագործելով թերթին քառասնամեակը, չեմ կրնար յուզումով չմտաբերել անցեալ Փարիզը, որ կենսալից էր եւ խանդոտ, որքան ալ որ անոր վերապահուած ապագային վրայ տարակուսէր ամէնէն լաւատեսն իսկ: Պոլսահայ երիտասարդութիւնը, որ տակաւին իր թափին մէջն էր, կը ճառէր, կը կարդար եւ կը գրէր: Աւելի կը ճառէր, քան թէ կը գրէր: Խմորումի շրջան մըն էր, Ֆրանսական մշակոյթին անմիջական դրացնութեան տակ, շրջան մը՝ նորօրինակ խըմբաւորումի: Երէց թէ կրտսեր, թրքահայ թէ ռուսահայ (Դաշնակցութեան պարագլուխները) բերին իրենց աշխատակցութիւնը Շ. Մ.ի ձեռնարկին, յարաճուն խանդավառութեամբ, և Ցառաջը դարձաւ սփիւռքի լաւագոյն գրական եւ մշակութային թերթը, մասնաւորաբար իր կիրակնօրեայ թիւերով: Միսաքեան իրաւունք ունէր դոհ ըլլալու:

Ան սապէս կ'ըսէր, այն հեռաւոր օրը, երբ գինեձոն մը կազմակերպուած էր Ցառաջի հազարթուեակին առթիւ. «Շատ փքանալու տեղը չկայ: Վերջ ի վերջոյ լրագիր մը հանելը դրամի, դրամագլուխի խնդիր է: Կարեւորը ոգին է»: Ոգի բառը, որ իմաստ չունի, բայց որ այնքան դիւրութեամբ կ'ըմբռնուի, այս պարագային կը նշանակէր նուազագոյն ներդաշնակութիւն ընդմէջ գրչի մարդոց, որոնք բերքը չեն նոյն երկրամասին, որոնք չեն ընդած գրական նոյն մթնոլորտը, լինչպէս եղած էր Պոլսոյ մէջ: Կազմուած էր նո՛ր մթնոլորտ մը մեծ մասամբ շնորհիւ Շ. Մ.ի հիւրընկալութեան: Այս բոլորը այնքան ճիշդ է որ մինչեւ այսօր ոմանք կը զործածեն սա ասութիւնը. – «Փարիզի տղաքը», ի չգոյէ լաւագոյն տարազի մը:

... Քանի տարուան բաժանումէ վերջ դանք գիրար, բոլորովին անյուսալի կերպով: Շ. Մ. վեր առաւ իր տպաւորիչ դլուխը, եւ ժպիտով մը՝ որ անպատում էր, ըսաւ ինծի.

– Կը տեսնե՞ս ինչ եղայ... Ուրնոյի բանուոր... Հասարակ մանէօվռ–սփէսիալիզէ...

Գլխուն չատ ձիւն իջած էր: Մահերն ու բաժանումները պարպած էին խմբադրատունը, եւ ինք կը մնար առանձինն չղթայուած՝ իր ապերախտ դրասեղանին: Ցոդնած էր: Ան իրաւունք ունէր կրկնելու սա տողը, որ Ժ. դարու բանաստեղծ Յովհաննէս Սարկաւագինն է – «Չի տքնեցայ ջօր ամենայն եւ զգիչերն բովանդակ»:

Օրը կը տարաժամէր: Ստուերները որ կ'երկարէին ամայի բակին մէջ, խմբադրատունն կը մտնէին բաց դռնէն, հոն բազմապատկելով սեւ չղարշները, եղերամայրերուն: Զղջացի թէ մահը այնքա՞ն մօտ է: Սխա՞լ բան է ըսել, թէ մարդ իր կեանքի վերջալոյսին կը կատարէ վերադարձ մը դէպի իր օրրանը: Ես այն տպաւորութիւնը ունեցայ թէ Շ.. վերադարձած է Պոլիս, եւ պահպանողական խմբագրի մը տեղն անցած, դլխիկոր եւ անաղմուկ կերպով: Ա՛յն պահպանողականին՝ որուն դէմ ծառացած էր իր երազատես եւ հրայրքոտ երիտասարդութիւնը, եւ չա՛տ իրաւամբ, տրուած ըլլալով որ «յառաջադէմ քան զնախնիք պարտ է դի որդիք լինին»: Կուսակցութիւնը ուրանալու հարց չկար անշուշտ: Բայց ոեւէ մէկկէն աւելի քաջատեղեակ՝ Ֆրանսահայութեան ողբալի կացութեան, Շաւարշ վերադարձած էր Մանգումէի էֆէքարին, եւ կը պաշտպանէր ա՛յն՝ ինչ որ մնացած էր պաշտպանելի, այսինքն՝ եկեղեցի եւ բանակ, դիչերային դասընթացք եւ մանկապարտէզ: Եւ ժամանակ առ ժամանակ կ'երթար երգելու ինծի հետ, քեզի հետ, այո՛ քեզի հետ – «Տէր, կեցո դու զՀայս...»:

Գլխիվայր անկո՞ւմ: Եթէ անկում կայ, ան սոսկ անհատի մը անկումը չէ, այլ ամբողջ ժողովուրդի մը: Անկումն է ան ազդի մը՝ որ կրեց ամէնէն հրէչայինը կոտորածներուն, եւ որ եղաւ ցանուցիր: Ազդի մը՝ որ տեսաւ իր բոլոր զոհաբերութիւններուն ապարդիւն մնալը: Ազդի մը՝ որ կորսնցուց նոյնիսկ իր նոր սերունդը: Հարց կու տամ – ո՞վ կրնայ ըսել որ ներկայի Սորհրդային Հայաստանը մեր Հայաստանն է: Ո՛չ ոք: Վահան Թէքէեան կը գրէր – «Դուն ան չե՞ս ինչ որ մենք կ'երազէինք...»: Բայց անմիջապէս վերջը կ'աւելցնէր – «Աւելի՛ լաւ»:

Այս աւելի լաւը ունի մէկ իմաստ: Կը բաւէ ճանչցած ըլլալ բանաստեղծը, գիտնալու համար իր հաւատքին մեծութիւնը՝ հանդէպ Սորհրդային Հայաստանի: Անզուգական Թէքէեանը կը հաւատար թէ պիտի դան լաւագոյն օրեր: Թէ՝ պիտի տապալին պատուարներ: Թէ՝ երեւանը ձայն պիտի տայ տարագիր Հայուն, յուսաբեկ Հայուն, յոգնատանջ Հայուն: Թէ ի՛նչ պիտի ըսէ ան, երեւանը, չատ որոշ չէ: Թերեւս սա տեսակ խօսք մը.

Ի՛նչ աւձկութեամբ, ինչ աւձկութեամբ
կը սպասեմ քեզ...

ՇԱՒԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

1965, Օգս· 1

ՇԱՒԱՐՇԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

...Ըսուած է թէ անփոխարինելի մարդ չկայ: Շաւարշին պէս դէմքերը անկըրկնելի եւ անփոխարինելի են սակայն: Բայց երբ անոնք թերթ մը կը թողուն իրենց եւեւ եւ թերթը պէ՛տք է որ չարունակուի, անշուշտ որ փոխանորդ մը կ'ունենան, բայց երբեք՝ գիրենք փոխարինող մը:

Շաւարշները անկրկնելի են, ինչպէս անկրկնելի կը մնայ իր սերունդը: Այս վաթսուն տարիներուն չուրջ կէսը «Ցառաջ»ը կը չարունակուի առանց Շաւարշին: Նոյն թերթը չէ, «Օրուան խօսքը» «Մեր խօսքը» չէ: Բայց Շաւարշով ըստեղծուած մթնոլորտը, չափաւորութեան, լրջութեան զգացումը այնպէս ուժեղ զրոշմուած է թերթին, որ չարունակողը կը յաջողի առանց Շաւարշ ըլլալու «Ցառաջ»ը «Ցառաջ» պահել եւ հաւատարիմ մնալ թերթին ուղղութեան:

Եթէ վայրուն զրողներ չկան –եւ ցաւալի է որ չկան– բայց չկայ նաեւ անոնց... պահանջը, ինչպէս կար անցեալին, ուր, դրութենէ մը պահանջուածը, ամէն բանէ առաջ, լեզուական մակարդակն էր: Մըննայ որ զրական չեչտուած տաղանդներու պակասը «Ցառաջ»ին յատուկ երեւոյթ չէ, երաչտ տարիներն են Սփիւռքին որ մտաւորական իր հիւծախտը կ'ապրի:

Փոխուած է կեանքը, փոխուած են ընթերցողները իրենց չահադրդռութիւններով, փոխուած են ժամանակները եւ սերունդները:

Բայց Շաւարշին պեղած ակօսը այնպէս խորունկ եղաւ ու լայն, այնպէս հաստատուն եղաւ իր ձուլած կաղապարը, որ կը տեսնենք թէ այսօր կարելի է «Ցառաջ»ը անաղարտ պահել, նոյնիսկ առանց հիմնադիրին, պահել՝ իր ընթերցողներուն հաւատարմութիւնը եւ հանրային կարծիքի մը համարումը:

Այդ հաւատարմութիւնը, այդ համարումը եթէ պահու կը բերեն զործը չարունակողին, նոյն պահն կը կազմեն յիսմահու յաղթանակը Շաւարշին...

Ա. ՅԱՌՈՒԿԵԱՆ

Օգոստոս 1985

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՑՍԱԿԻ

ՎԱՀԻԿ ՏԷՐ–ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Լմմա Աբրահամեան 500 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

⁂

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սիւրմէլեան 100 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հայբենակից Գրիգոր Եսիգարտաշեանի մահուան առթիւ, Պ· Գէորգ Ֆերմանեան ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին եւ իր յիշատակին 200 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

– Հ. Բ. Ը. Մ. –

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ("Միութիւն") Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 76–րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 17, 1990, առաւօտեան ժամը 10–ին, Պեւըրլի Հիլթըն պանդոկին մէջ, 9876 Ուիլշայր Պուլըվարտ, Պեւըրլի Հիլզ, Գալիֆորնիա 90210, Միացեալ Նահանգներ :

Օրյնը 76–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին որուղ միակ ծանուցագիրն է : Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրուի որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Հոկտեմբեր 17 իրենց փոխանորդագրերը,– Հիմնական կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած,– հասցնեն կամ յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1·– Ներկայացում եւ վաւերացում 1988 եւ 1989 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին :

2·– Ներկայացում եւ վաւերացում 1988 եւ 1989 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին :

3·– Ընտրութիւն անօրէններու :

4·– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը :

5·– Քննարկում Միութեան Հիմնական կանոնագրի բարեփոխման առաջարկի՝ «Պատուակալ Տնօրէն» եւ «Պատուոյ Ցըկեանս Նախագահ» կարգերու բնորոշման տահմանափակ նպատակով :

6·– Քննարկում վերոյիշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու :

7·– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու :

Ի դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յունիս 18, 1990

HERITAGE

Nous recherchons des personnes alliées à la famille de Monsieur Aaron CHAPOURIAN, originaire de GERMARELX (Arménie) où il était né, le 5 Décembre 1908.

Prière de prendre contact avec l'Etude Généalogique
COUTOT - ROEHRIG :
21, boulevard Saint Germain
75005 PARIS
Tél. : 43. 29. 16. 16.
référence : 32 632

ՀԱՑ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ե. ՍԻՄՊՈԶԻՈՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բացուած է Հայ Աբուեսթի Միջազգային Ե· Սիմպոզիումի գործերուն բաժանորդագրութիւնը : Հրատարակութիւնը նախատեսած է 1991–ի սկիզբները : Անոնց որոնք կը բաժանորդագրուին մինչեւ 1990 Հոկտեմբեր 31 թուականը կը վերարկուի %40 զեղչ մը :

Բաժանորդագրութեան համար բաւական է ղրկել խտալական 35·000 լիրեթի համապատասխան դրամատնային կամ փոստային փոխադիր մը (chèque կամ money-order), հետեւեալ հասցէով :–
Associazione «Padus-Araxes»
c/o Università degli Studi di Venezia
Dipartimento degli Studi Eurasiatici
S. Polo 2035 30125 Venezia

Որեւէ փոխադիր պէտք է ուղղուած ըլլայ միմիայն հետեւեալ անունին՝
ASSOCIAZIONE PADUS - ARAXES

ԴԻՒԱՆ
ՊՈ – ԱՐԱՔՍ
ՄՇԱԿՈՒՈՒԹԱՑԻՆ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը) :
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ
ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

կազմակերպութեամբ՝
Վենետիկի Պետական Համալսարանին եւ Պո – Արաքս Մշակութային Ընկերակցութեան

Գործակցութեամբ

Ս· Ղազարու Հայկական Ճեմարանին եւ Լա Վրոնի Համալսարանի Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճին

Պատուոյ նախագահութեամբ՝

Հ· ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ· ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ
Նախագահ Ս· Ղազարու Ճեմարանին

ԿԱ. ԴՈԼՖԻՆ – ՎԵՆԵՏԻԿ

Շաբաթ, Օգոստոս 4, ժամը 10–ին

Ողջոյնի խօսք՝

Հ· ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ· ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Բացման խօսք՝ *Հ· ԼԵՒՈՆ ՋԷՔԻԵԱՆ*
Ջեկուցում՝ *ԵՈՒՐԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ*

Աւանդապահ Երեւանի Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանի
«Ուղղագրութեան միասնականացումի հնարաւորութիւնը եւ սկզբունքները»

Վիճարկում եւ կարծիքներու փոխանակութիւն :

Երկուշաբթի, Օգոստոս 6, ժամը 16–ին

Ջեկուցումներ՝

ՄԱՐԿ· ՆՇԱՆԵԱՆ
«Հայերէն գրական բարբառներու երկխօսումը եւ զարգացումը»

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ
«Ներկայ մամուլը եւ հայերէն լեզուն»

Վիճարկում եւ կարծիքներու փոխանակութիւն

Երեքշաբթի, Օգոստոս 7, ժամը 16–ին

Ջեկուցում՝ *Հ· ԼԵՒՈՆ ՋԷՔԻԵԱՆ*

«Լեզուական քաղաքականութեան մը անհրաժեշտութիւնը եւ սկզբունքները»

Վիճարկում եւ կարծիքներու փոխանակութիւն
Փակում :

Ծանօթ· – Կը խնդրուի մեր մամուլէն արտատպել սոյն ծանուցումը :

LA
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET

Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ JERUSALEM

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հայոց Եպիսկոպոսարանը ընդառաջելով Երուսաղէմի նորընծիր Պատրիարք՝ Ամենապատիւ Տ· Թորգոմ Արք· Մանուկեանի կոչին, կը ծանուցանէ Ռոն–Ալփի Շրջանի Հայերուն թէ արժանապատուութեան յատուկ դրասենեակ մը բացուած է Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարան ուսանիլ փափաքողներուն համար :

Կուսակրօն կամ ամուսնացեալ քահանայութեան թեկնածուներ կրնան արժանապատուիլ ամէն օր տարւոյ մինչեւ Սեպտեմբեր 15, դիմելով վարի հասցէին· –

⁂

COMMUNIQUE
DE L'EVECHE ARMENIEN
DE RHONE-ALPES

Faisant écho à l'appel du nouveau patriarche arménien de Jérusalem, Sa Béatitude Mgr. Torkom Manoukian, l'évêché de Rhône-Alpes de l'Eglise Arménienne se propose de recueillir les candidatures des jeunes-gens qui désireraient suivre le cycle de formation pastorale proposé par le Séminaire de Jérusalem.

Pour tous renseignements, téléphoner ou écrire au secrétariat au numéro et à l'adresse suivante :

78 - 60 - 47 - 18
Evêché de l'Eglise Arménienne
40, rue d'Arménie
69003 LYON — FRANCE

SECRETARIAT
DE L'EVECHE

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը :

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրատար թերթիս վարչութեան, մեկնումի քառասնեակ 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր·ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար : Ամրան շրջանի թղթատարական յատկեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէին փոփոխութիւն չըկատարուի :

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն :

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԱԾԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 3

VENDREDI
3 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.332 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.332

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔԵԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ՔՈՒԷՅԹ ՄՏԱՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ

ՔՈՒԷՅԹ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿՐ ԿԱՆՉԷ
ԱՐԱՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շաբաթ օր խղուած էին Իրաքի եւ Քուէյթի բանակցութիւնները, որոնք տեղի կ'ունենային Ճետտա (Սաուտի Արաբիա) արաբական միջամտութեան մը իրենց հետեւանք: Երկու երկիրներու տարակարծութիւնը երկու դրդապատճառ ունի քարիւղային եւ սահմանային: Ամէն պարագայի մէջ, Սաուտեան Հիւսէյն բռնաբիւնէր տեղի տալու եւ սկսիլ յայտարարած էր.— «Իրաք կը պահանջէ միայն իր արդար եւ անփոխանցելի իրաւունքներու վերստացումը եւ որեւէ պարագայի մէջ, չընդունիր զիջումներ ընել»: Իրաք կը մեղադրէ Քուէյթը (Յուլիսի կէսերուն սկսաւ բուն բանավէճը) որ իր քարիւղը կ'իւրացնէ, իրաքեան հողամասի վրայ գինուորական եւ պեղումի կայաններ կը հաստատէ եւ ամերիկանապատ քարոզչութիւն մը կ'ընէ որ կը վնասէ Իրաքի եւ արաբական Պետութեանց: Իր կարգին Քուէյթ կը մեղադրէ Պաղտատի իշխանութիւնները որ քիւղի պեղումներ կ'ընեն իր հողամասին վրայ:

Դեռ երկու ռազմավիտական կղզիներ կան Ծոցին խորը, որոնք խաղաթուղթերէն մէկն են տալնապին: Իրաք կ'ուզէ պերանալ Քուէյթեան Վարնա եւ Պիւպիան կղզիներուն, ինչ որ իրեն ճամբայ կը բանայ դէպի Ծոցը եւ միաժամանակ Շատ-ալ-Արաբի չուրջ վէճը Իրանի եւ Իրաքի միջեւ իմաստ չունենար այլեւս: Թեհրան ապահովութիւն տուած կ'ըլլայ Պաղտատի, որ պիտի չմիջամտէ Իրաքի տարակարծութեան մէջ Քուէյթի հետ:

Հինգշաբթի առաւօտ հասած լուրերը (դեռ առաւօտեան օրաթերթերը լուրը չունէին, յարձակումը առաւօտեան 5ին եղած էր) հակասական եւ անորոշ էին:

Ըստ Պաղտատի, իրաքեան ուժերը Քուէյթ մտած են «Քուէյթի յեղափոխական կառավարութեան» մը «հրաւէրով» (Մոտակայ ալ նման «հրաւէրներ» չատ կը տասնաբ ժամանակին, Փեչտայէն, Քրակայէն, Քապուլէն...) որ տապալած է իշխանութիւնը եւ կարգ ու կանոն վերահաստատելէ եւ այդ կառավարութիւնը հաստատելէ ետք իրաքեան ուժերը տուն կը վերադառնան: Այս բացատրութիւնը չատ չի համոզեր, եթէ նկատի առնուի որ Պաղտատ չատոնց աչք ունեցած է իր այս դրացիին վրայ եւ փոտոածը՝ կցում է: 1961–ին ալ ուզածը այդ էր, երբ վերջ կը դնէր անգլիական հոգատարութիւնը եւ Քուէյթեամբ կը ճանչնար անոր անկախութիւնը 1963–ին:

Հինգշաբթի առաւօտեան լուրն է նաեւ հասած լուրերու համաձայն, իրաքեան ուժերը, արդէն, մայրաքաղաք՝ Քուէյթ-Սիթի մտած են, կարգ մը նախարարական չէնքեր գրաւած են, 350 հրասայլ խուժած են առտուն կանուխ: Քիչէնք որ մայրաքաղաքը 180 քիլոմեթր է սահմանա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄՏԱՀՈԳԻՋ ԵՐԿՈՒ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

ԵՐԵՒԱՆ – ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ
ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Հինգշաբթի առաւօտ մեր առած լուրերէն երկուքը չէին կրնար մեզ չմտահոգել, ինչպէս մտահոգած էին արդէն Երեւանի պատասխանատուները:

Չորեքշաբթի, Օգս. 1–ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստը քննարկած է օրակարգի հարցեր, զլխաւորաբար նախագահական ընտրութեան վերաբերող կանոնադրութեան 47րդ կէտը, ճշդելու համար, օրինակ, թէ թեկնածու մը, երբ 1–2 քուէարկութենէ ետք չընտրուի, կրնա՞յ կրկին ներկայանալ: Այս հարցը լուծելու համար եօթը հոգինոց յանձնախումբ մը կազմուած է:

Ի դէպ, որեւէ սահմանափակում չկայ նախագահութեան թեկնածուութեան համար, ով որ ուզէ կրնայ թեկնածու ըլլալ...:

Ընթերցումը կատարուած է Խորհ. Միութեան դատախազի տեղակալ՝ Վասիլիեւի մէկ տեղեկագրին, ուր ան քրէական յանցապարտ կը նկատէ վերջերս ազատ արձակուած՝ Արկադի Մանուչարովը: Երեւոյթները (կամ՝ հայաստանեան նոր մկրտութեամբ՝ պատգամաւորները) բոլորովին անընդունելի գտած են այդ մեղադրանքը, դիտել տրուած է որ Ղարաբաղի «Կոմիտէ»ի պատասխանատուն արդէն մէկուկէս տարի բանտը մնացած է եւ ոչինչ գտնուած իրեն դէմ: Հոս ալ, հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը կազմուած է:

Ինչ որ խորապէս մտահոգած է սակայն, Գերագոյն Խորհուրդը Չորեքշաբթի օր, այն լուրն է որ յանկարծ հասած է թէ Երեւան – Սեւիանակերտ օդանաւը 30 ճամբորդներով չէ հասած Արցախի մայրաքաղաքը: Հեռագօտութիւններէն պարզուած է որ օդանաւը կորսուած է Ղափանի վրայ, հաւանաբար անցած է Ադրբեջան եւ ոչ մէկ հետք կայ: Ըստ Մոսկուայի, օդանաւը չախչախուած էր Ադրբեջան:

Նոյն առտուն, Հինգշաբթի, ժամը 6ին, կը տեղեկացուէր որ լուրջ միջադէպ մը պատահած է Էրեբունի օդակայանը, ուր յարձակում մը եղած է զինուորականներու վրայ զէնքեր առնելու համար: Այս լուրը դեռ չատ թարմ էր, Երեւանի հետ մեր խօսակցութեան ատեն եւ կարելի չէ ստոյգ դիտնալ թէ ի՞նչ անցած դարձած է, կարենալ կարծիք յայտնելու համար: Անկարելի չէ որ նոր զրդռւթիւն մը ըլլայ, կապուած նախագահական ընտրութեան, խանդարելու նպատակաւ:

դլուխէն: Օդակայանը փակ է: Զայնասփիւռը դիմադրութեան կոչ կ'ընէ:

Աչքն պարագայի մէջ, դէմ առ դէմ ուժերը ծիծաղելի ըլլալու աստիճան համեմատ են: Արդէն 100 հազար զինուոր համախմբած էր Իրաք սահմանը, երբ Քուէյթի ամբողջ ուժերը 20 հազար զինուորի չեն հասներ:

× Ուաշինկթըն հրաւիրած է Իրաքը որ զօրքերը քաշէ:

Ապահովութեան խորհուրդի արտակարգ նիստ կը գումարուի:

Խորհ. Միութիւնը, որու զեկավարը ոչ մէկ ներքին հարց չլուծած Ղրիմ գացած է արձակուրդի, որոշած է հարցը ուսումնասիրել:

Մինչ այդ թող մարդիկ մեռնին, այն զէնքերով, զորս իրենց ծախած են վերոյիշեալ «ուսումնասիրողները...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒԼԻՍ 30/31)

ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ
ՆՈՐ ԱՆՈՒՆՈՎ

Հայաստանի մշակոյթի Նախարարութիւնը ընդառաջելով Ալ· Միասնիկեան պետական դրադարանին պաշտօնէութեան եւ բազմաթիւ ընթերցողներու փափաքին, որոշած է զայն կոչել՝ Հայաստանի ազգ· Գրադարան: Ան հիմնադրուած է 160 տարի առաջ· այսօր անկէ կ'օգտուին տարեկան 41·000 ընթերցողներ: Հաստատութիւնը կապեր ունի 35 երկիրներու, 88 կազմակերպութիւններու հետ: Տարէ տարի կ'ընդլայնին սփիւռքահայ կեդրոններու հետ կապերը· օրինակ, վերջերս համաձայնութիւն գոյացած է Միչիկընի համալսարանին հայագիտական ամպիոնին հետ հայ գրականութեան մասենադիտական ցանկ կազմելու: Սփիւռքահայ գրողներու գործեր ու թերթեր, որոնք տասնամեակներով փակուած էին «յատուկ գրականութեան» բաժնի մը մէջ, պիտի գրուին հանրութեան գործածութեան· բաժինն ալ պիտի վերակոչուի «Սփիւռքահայ գրականութեան բաժին»: Ան ստացած է նաեւ հրատարակչական իրաւունք· նոր հրատարակչութիւնը կը կոչուի «Գիրք»:

⁂

ԵԶՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Հայաստանի Եղրաբանական Խորհուրդը որ կը կոչուի «Տերմինաբանական Կոմիտէ», որոշած է այսուհետեւ «դեպուտատ» բառը փոխարինել «պատգամաւոր» բառով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՊԵՐԻՈՑ ՄԷՋ, մահը այնքան ընթացիկ դարձած է, որ ոչ ոք կը խորհի իսկ դիակները թաղել: Այսպէս կ'արտայայտուի արեւմտեան մամուլը եւ ահաւորն այն է, որ նման բաներ կը դրուին որպէս չատ սովորական դէպքեր: 5000 հոգի մեռած է եւ չարդը կը չարունակուի:

ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ՊԸՆՈՒԱ, մէկը «նոր փիլիսոփաներէն», ինչպէս մկրտուած էր իր սերունդի փիլիսոփաներու մէկ դասը, մեռաւ Լիլիրզէ 48 տարեկանին: Դասախօս էր Քուէյթ ու Ֆրանս ու նաեւ փոխանօրէնութիւնը կը վարէր արդիական քաղաքակրթութեան պատմութեան աշխատանոցին: 1970–ին լոյս կը տեսնէր իր ծանօթ գործը՝ «Մարքս մեռած է»: Քաղաքական դեպնի վրայ Ժիւլ Կէմի թռուան գաւակը մօտեցած էր ժաք Շիրաքի եւ ինքզինքը կը սահմանէր որպէս «ազատական պահպանողական մը»: Կը սիրէր յիշեցնել թէ Մոնթէնեը կիկերոնի երէց յիշեցնել թէ Մոնթէնեը կիկերոնի փոսքն է զոր կը կրկնէ, երբ կ'ըսէ փիլիսոփայել կը նշանակէ մեռնիլ սորվիլ:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ, չատ մը ապրանքներու կարգին սկսած է ծխախոտը պակսիլ: Հոս ալ մեզաւոր կը փնտռուի

(Շար·ը Դ· Էջ)

«LE MERIDIONAL»

"Haratch", l'Arménie au jour le jour

Այս խորագրին տակ, Մարսէյլի օրաթերթը՝ կը Մեռիտիոնալ հետեւեալ տողերը նուիրած է «Յառաջ»ին, անոր 65–ամեակին առթիւ: Այդ տողերուն կցած է Յուլիս 31–ի թիւին առաջին էջին պատճէնը:

⁂

CE FUT LE PREMIER QUOTIDIEN DE LANGUE ARMENIENNE FONDE EN EUROPE. IL DEMEURE LE LIEN PRIVILEGIE ENTRE LA DIASPORA ET LA MERE-PATRIE. IL FETE AUJOURD'HUI SON 65EME ANNIVERSAIRE

Chaque matin à 6 heures, Mme Arpik Missakian décroche son téléphone et appelle ses correspondants en Arménie soviétique. Chaque jour, le quotidien *Haratch* («En avant!») fournit à ses quelques 15.000 lecteurs l'essentiel de ce qui fait l'actualité du *Haïastan*, la mère-patrie lointaine. Et en langue arménienne.

Entre la Diaspora et l'Arménie soviétique, *Haratch*, depuis 65 ans, est le plus précieux des liens. Schavarch Missakian, le père de l'actuelle directrice, avait été à Istamboul, puis à Erzeroum, un journaliste influent. Comme des milliers d'autres, la tragédie le jetterait sur les routes de l'exil.

Paris, le quartier de Belleville, alors majoritairement peuplé de réfugiés du génocide, l'accueillerait en 1925. C'est là, le 1er Août, qu'il fonderait *Haratch* et le dirigerait jusqu'à sa mort en 1957.. Henri Verneuil se souvient : «*Mon père chaque matin, guettait le facteur porteur de son «Haratch» quotidien. Ses doigts, avec dextérité, faisaient sauter la bande du journal qu'il dépliait deux fois dans le sens de la longueur pour se précipiter avec avidité sur cette première colonne à gauche qui était l'éditorial signé : CH*».

«CH», alias Schavarch Missakian, allait profondément marquer l'évolution de la communauté arménienne en France : «*Inflexible, obstiné en ce qu'il croyait*», poursuit Verneuil, «*il a fait battre le cœur d'une communauté en exil*».

Missakian disparu, *Haratch* n'en a pas moins continué sa mission. Depuis deux ans et demi, depuis les premiers soubresauts indépendantistes, depuis le séisme et l'émergence d'un mouvement national crédible et représentatif, son rôle s'est encore accru. «*Pour nous il est irremplaçable*», explique Garo Hovsepian, son correspondant à Marseille depuis plus de 20 ans.

«*Haratch*» *nous livre, bien souvent le premier, une information en laquelle nous, Arméniens, pouvons avoir pleinement confiance parce qu'elle est en prise directe sur la réalité qui nous concerne, sans être passé par le filtre des agences officielles soviétiques*».

Plus qu'un simple journal toutefois, *Haratch* est un conservatoire de la langue et de la culture arménienne: il n'est pas pour rien dans son maintien, et dans sa diffusion parmi les générations qui n'eurent pas l'arménien comme langue maternelle.

Soixante-cinq ans après qu'il fut fondé, à l'heure où l'Arménie vit des heures décisives pour son avenir, *Haratch* est ce qu'il fût à son commencement: un miroir et un phare, la grille à travers laquelle se décrypte une réalité complexe, fascinante et, pour beaucoup, essentielle.

R. A.

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ ԵՒ ՏԵՂԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

ՀՀՇ–ի պաշտօնաթերթ «Հայք»ի 21–րդ թիւին մէջ (Յուլիս 1) Լեւոն Տէր–Պետրոսեան համառօտ կերպով կը վերլուծէ արցախեան հարցին մինչեւ այսօրուան զարգացումը ու կ'ընէ տեղին ու նոյնիսկ յապաղած առաջարկ մը: Այդ վերլուծումը, զոր կարելի է նաեւ մէյնանկեալ հաշուեկշիռ մը նկատել, կը չեշտէ նախ դրական կէտերը. ընդհանուր առմամբ Ադրբեջանի հետ խզուած կապերը դրական երեւոյթ կը նկատուին, ինչպէս օրինակ՝ վաճառական, մշակութային ու անտեսական յարաբերութիւնները: Կարեւոր խզում մըն ալ է նիւթամատակարարումի ու ֆինանսաւորումի մարզին խզումը: արդարեւ, այս մարզերը անջատուեցան Ադրբեջանէն ու կապուեցան կեդրոնին կամ Հայաստանի: Այս ընթացքը պէտք է յանդեցնէր Արցախի եւ Հայաստանի վերամիաւորումին, եթէ Հայաստանի ղեկավարութեան պատրաստակամութիւնը բացակայ չըլլար եւ եթէ իրենց դործը չարունակելու պայմանները ունենային Արցախի իշխանութիւնները. այս վերլիններուն մէջ, Լ. Տէր Պետրոսեան մարզային խորհուրդին գործադիր մարմնին ու կուսակցական կոմիտէին գլուխ կը գետեղէ նաեւ արցախահայութեան ստեղծած ոչ պաշտօնական հանրային կազմակերպութիւնները՝ «Կոմունկ» կոմիտէն, Տնօրէնները Խորհուրդը, ՀՀՇ–ի տեղական ցանցը, «Ամարաս»ը:

1990 Յունուար 15–ին Արցախի մէջ յայտարարուած արտակարգ վիճակով եւ վերահաստատուած օրինական իշխանութիւններուն ջնջումով «Արցախ թեւակոխեց իր ինքնագոյն պատմութեան ամենադժնդակ ժամանակաշրջաններից մէկը»: Ինչպէս ծանօթ է, ադրբեջանանպատասխան այդ նոր պայմաններուն մէջ մինչ կապուեցաւ Հայերու ձեռքն ու ոտքը, Ազերիները աստիճանաբար սկսան կազուցին չրջափակումը, ծայրագոյն կէտին հասցնել չնայելով Արցախի մեկուսացումը Հայաստանէն: Այս ծրագրին վերջին քայլը եղաւ Հայաստանի ու Ադրբեջանի սահմանին երկայնքին հինգ քմ նոց ռազմական գօտի ստեղծելու Ադրբեջանի Յունիս 11–ի որոշումը: Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան նիստերով մերժուեցաւ այդ պահանջքը, յատկապէս այն պատճառով որ ո՛չ Բաքու եւ ո՛չ ալ Մոսկուա չէին ընդունած հայկական միակ պայմանը. անարդել գործածութիւնը ապահովել Գորիս Լաչին – Ստեփանակերտ ճամբուն:

Այս կացութիւնը արցախահայութեան դիւրը ընել տուած է ապատագրական պայքարի ամէնէն գօրեղ դէնքին՝ անհնազանդութեան: Այդ պայքարին ամէնէն վառ էջերը կը նկատէ Լ. Տէր–Պետրոսեան «Ապրիլ 24–ին Մեծ եղեռնի արգելուած սգահանդէսի կազմակերպումը եւ մանաւանդ՝ Մայիս 20ին Հայաստանի Գերագոյն խորհուրդի ընտրութիւնների անցկացումը»:

Հակառակ այս բոլորին, վախ կը յայտնուի որ «արցախահայութեան ուժերը կարող են սպառուել»: Այս կամ այն անգամուայ հեռանկարներէ խուսափելու համար «միակ տեսանելի ելքը այսօր ԼՂԻՄ–ի օրինական իշխանութեան մարգային խորհրդի վերականգնումն է», որը գոնէ միառժամանակ կարող է որոշ չափով կարգաւորել մարգի իրավիճակը՝ մինչեւ արցախեան խնդրի վերջնական լուծումը»: Եւ սակայն քանի որ այս կէտը այնքան ալ դիւրին չէ գործադրել, Լ. Տէր–Պետրոսեան ուրիշ առաջարկ մը կը բերէ, մինչեւ որ մարզային խորհուրդը վերահաստատուի. Արցախէն ընտրուած Խորհ. Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխանները –Հենրիկ Պողոսեան, Վաչագան Գրիգորեան, Զօրի Բալայեան, Բորիս Դաւամեան եւ Վահան Գաբրիէլեան– նաեւ Հայաստանէն չարք մը ծանօթ երեսփոխաններ՝ Ս. Սարգսեան, Հ. Իգիթեան, Լ. Յարութիւնեան, Ա. Աբրահամեան, Ս. Խանդպեան, Ֆ. Դովլաթեան, Գ. Խանջեան, Ս. Համբարձումեան, Կ. Սիմոնեան եւ ուրիշներ, օգտուելով իրենց անձեռնմխելիութեան իրաւունքէն, դոնէ որոշ ժամանակ մը հաստատուին Ստեփանակերտ եւ ստանձնեն Արցախի օրինական իշխանութեան լիազօրութիւնները:

Աւելորդ է ըսել թէ նման խումբի մը Արցախ ներկայութիւնը որքան դրական ազդեցութիւն կ'ունենայ տեղի բնակչութեան վրայ, ամրապնդելով անոր պայքարի կորովը: Ինչպէս կ'ըսէ Լ. Տէր–Պետրոսեան, կարելի է մտածել որ նոյն քայլին դիմեն Ադրբեջանէն ընտրուած Խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններն ալ. «բայց նրանք ստիպուած կը լինեն Պոլեանիչկոյի պէս Արցախում շըրջել զրահամեքենաներով, մինչդեռ հայ ներեսփոխանները ազատ կը հիւրընկալուեն մարզի համարեա բոլոր բնակավայրերում, ձեռնարկութիւններում, դպրոցներում ու մշակութային կեդրոններում»:

Այսօր, Հայաստանէն եկած լուրերու համաձայն Արցախէն ընտրուած երեսփոխանները վերադարձած են արդէն ու անոնցմէ Զ. Բալայեանի չնորհիւ կարելի եղած է որոշ չափով օդային ազատ երթեւեկութիւն ապահովել Երեւանի ու Ստեփանակերտի միջեւ: Փաստ մը որ պէտք է այս ուղղութեամբ մտածելու, նաեւ դործելու մղէ այլ անուններ ալ, յատկապէս այս օրերուն, երբ Ադրբեջանի իշխանութիւնները օժանդակութիւն կը յուսան նոյնիսկ հայերէն թուղթիկներէ, զոր կը ցրուեն արցախահայութեան, համոզելու համար որ եթէ հրաժարին իրենց պահանջքէն սա ու նա առաւելութիւնները պիտի վայելեն...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԱՐԸ

ԽՄԲ. – Ստորեւ ամփոփումը «Լիպերասիոն»ի այն թղթակցութեան, որու ակնարկած էինք Յուլիս 31–ի մեր թիւով:

***

Քաղաքական կեանքի բաւական լարուած կացութեան մը մէջ տեղի ունեցաւ Պարաճանովի յուղարկաւորութիւնը: Երկիրը կ'ապրի նոր նախագահի մը ընտրութեան նախօրեակը (հաւանական թեկնածու կը նկատուի Լ. Տէր–Պետրոսեան) ու զինեալ խմբակներու ուղղուած կորբաչովի վերջնագիրին պատճառած դայրոյթը: Այս պայմաններուն մէջ, Երեւանի ոստիկանութիւնը ամէնէն բարխուն յարգանքը ընծայած է արուեստագէտին, գործադուլի դիմելով:

Ճնշիչ այս մթնոլորտին մէջ, այնպէս կը թուի թէ Պարաճանովի յուղարկաւորութեան կազմակերպութիւնը պահ մը երկուքի բաժնած է քաղաքական պատասխանատուները. ընդդիմադիրները ուզած են ապատամբ Պարաճանովի մը դիմագիծը չեչտել, սակայն աւելի յարմար նը կատուած է աւելի համեստ ձեւ մը ընտրել, խուսափելու համար հաւանական պոռթկումներէ:

Ժամը 11էն սկսեալ, Երեւանի Ժողովրդական Արուեստներու Թանգարանին սրահներուն մէջ ուր կը ցուցադրուին Պարաճանովի հարիւրի չափ գծագրութիւններն ու fոլաժները, դագաղը դետեղուած է: Հաւատներամ բազմութիւն մը կը դիտէ ինքնաներկար՝ պուպրիկները որոնք արուեստագէտը կը ներկայացնեն որպէս ստալինեան ճամբարներու աւելածու: Սրահը կ'ողողուի մեխակներով, վարդերով ու չուչաններով: Կու դան կինը, զաւակը, զարմիկը, տասնեակ մը հաւատարիմ բարեկամներ. կը հասնին եօթը կրօնաւորներ իրենց հանդիսաւոր դգեստաւորումով ու կը խնկաւեառեն սրահը: Դագաղին ոտքին կողմը հողէ ամանի մը մէջ ցորեն ու դաւաթով ջուր դրուած է:

Ցետոյ, վեց մերձաւորներ ուսամբարձ դուրս կը հանեն դագաղը. մեռելակիր ինքնաչարժին մէջ դետեղելէ առաջ, երեք չրջան ընել կու տան անոր: Հանրակառքերու, ինքնաչարժերու եւ բեռնատարներու ճչակները կը վարձեն իրար գերազանցել: «Երեկոյեան Երեւան» ու «Մուտեհաիկ» («Գիտելիք» ընկերութեան չաթաթաթերթը) մեծատառ յայտարարած են. «Մահացած է նկարիներու բանաստեղծը ու թագուհին կը կատարուի այսօր»: Սակայն այդ պահուն քաղաքը մտահոգուած է վառելանիւթ կամ անդեղէն ճարելու եւ ճնշումի տարաձայնութիւններով:

Ամբողջ երեք ժամ ծովածաւալ բազմութիւն մը կը տողանցէ լուռ ու ծանրախոհ: Մերթ ընդ մերթ ծերունի մը, կին մը կամ անհուն աչքերով պատանի մը կը փութան դէպի դագաղը, մեռեալին ձեռք կը չոյեն, կամ ճակատը կը համբուրեն, ապա երկու մարզարտածաղիկ ու վարդ մը կը ձգեն հոն: Եկմալեանի հոյակապ երգերը կը հնչեն Իմմա Մատրեանի դեկավարած երգչախումբէն, ապա կը յաջորդէ Հայաստանի սենեկային նուագախումբը. մարմարեայ պատչդամէն կը նուագեն Փականինիի չորրորդ քոնչերթային մեղեդին որ կը խառնուի կոմիտասեան երգերու:

Ցետոյ թափօրը ճամբայ կ'ելլէ դէպի Պանթէոն: Ընտրուած ճանապարհը յատկապէս խորհրդանշական է Պարաճանովի մը համար Լենին պողոտայ, Մարքս փողոց, Կարմիր Բանակի պողոտայ...:

Պարաճանով փափաքած էր Հաղպատի վանքին չրջակայքը թաղուիլ. հոն ուր տեսադրած էր իր Սայեաթ – Նովան: Սակայն վայրին հեռաւորութիւնն ու ժողովուրդին փափաքը Պանթէոն առաջնորդած էին զինքը, Արամ Խաչատրեանի ու Զօր. Անդրանիկի միջեւ բացուած փոսը, որմէ երկու քայլ անդին կը հագչի Սարոյեան: Պաշտօնական ուղերձները կը նչեն չարժանկարի արուեստագէտի անոր մեծ տաղանդը, սակայն կը խուսափին քաղաքական մարդը չօչափելէ: Երեւանի քաղաքապետը աւելի գործնական մօտեցում մը կ'ունենայ, յայտնելով որ պարաճանովեան Հիմնարկ մը պիտի ըստեղծուի, երիտասարդ արուեստագէտներու առաջին իրագործումներուն օժանդակելու նպատակով: Կարծես բազմութեան մէջ զգալի է անձկութիւնը որ կը ծնի տեսնելով թէ այսքա՛ն խմաստուն խօսքերով կը գոհանան մարդիկ թաղելու համար դէմք մը, որ այնքան «խենթ» էր: Կը կարդացուի Հայաստանի չարժանկարի արուեստագէտներու Միութեան հասած հեռագիրներուն ցանկը. Թոնինօ Կէրրա, Ռոլան Տիւմա, Ժաք Շիրաք, իսկ Կորբաչովէն ոչինչ...:

Հոդեհանգիստի, գովասանքներուն կ'ընկերանայ վոտկան, եւ թէեւ բոլոր ճառախօսներուն աչքերը արցունքոտ են, անոնք դիտակից են թէ Պարաճանով բանալիներ ձգած է իրենց, յայտնաբերելու համար կախարդական աշխարհ մը:

Խորհրդային չարժանկարի արուեստագէտները թաղած են երկրորդ հայր մը (առաջինը ըլլալով Տարկովսկին) որ իր տաղանդով ու յաջողութիւններով կը խանդարէր դիրենք: Այս թաղումը եթէ նոյնիսկ անոնց ուրախութիւն չի պատճառեր, գոնէ կը մխիթարէ:

Փ. Ֆ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԻԳՐԻՍԵԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

Հեղինակ՝ ԼԻՊԱՐԻՏ ԱԶԱՏԵԱՆ

Հրատարակութիւն «Նաւասարդ» ընկերակցութեան, Լոս – Անճըլըս, 1990:

ՀՈԳԵՎՐՏԻՔ

ՄԱՀ ԱԶԱՏ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

(ՕՏԵՐՑՕ – ԻՏԱԼԻԱ)
1925 – 1990

Ծանր գոյժ մը, կիրակի առաւօտ, Յուլիս 29–ին, խորունկ տխրութեամբ համակեց Ս. Ղազարի բոլոր Հայերս:

Ազատ Խաչիկեան գոհ գացած է ինքնաչարժի ծանր արկածի մը, Յուլիս 27–28–ին, Ուրբաթէն Շաբաթ լուսնալիք գիշերուան ժամը 2.30ին, Թրեվիզոյի գաւառին մէջ, Օտերցօ քաղաքին մօտերը:

Իր հետ մեռած է նաեւ Հայաստանցի երգչուհի՝ Աշխահիտ Նազարէթեան:

Աստուած հոգին լուսաւորէ այս չատ ազգասէր հայորդիին, որ իր կեանքի վերջին օրերը Հայաստանի երազով էր պատկած, խանդավառ նուիրումով:

Ազատ Խաչիկեան ծնած էր Խարթում, 1925–ին. ուսումները կատարած էր Գահիրէ, Մխիթարեան Վարժարանին մէջ. անթերի ուղղագրութեան տիրացած էր եւ գերազանցօրէն դեղեցիկ ձայն ունէր:

1965–ին եկած էր Իտալիա. հաստատուած՝ Կորիցիա քաղաքը: Ամուսնացած՝ Մառի – Թերեզի հետ, երեք զաւակներու հայր էր. Արմինէ, Արմէն եւ Արարատ:

Ունի երկու եղբայր. երէցը՝ Վահէ, կ'ապրի Միացեալ Նահանգներ (Մերիլէնտ), իսկ կրտսերը՝ Ժիրայր, Մանչեսթրէն փութացած է իսկոյն աղէտին վայրը:

Ազատ կը գրազէր պատկերի չրջանակներու վաճառականութեամբ. կապեր ունէր բովանդակ Եւրոպայի հետ ու ստէպ կը ճամբորդէր:

Համայն Եւրոպա եւ Ամերիկա ծանօթ են երկու զաւակներուն՝ Արմէնի եւ Արարատի մասնագիտութեան, եւ յաճախ հեռատեսիլէն դիտած են անոնց քայլարշաւները, Ալասքայի ձիւներուն վրայէն, տասնեակ մը չուներով ու սահնակներով արշաւի ընթացքին:

Տխուր լուրը կը հաղորդէր Ս. Ղազար, Արմէն, սահուն հայերէնով, Պիւրակոյէն (Վիչենցա գաւառին մէջ՝ 1000 մեթր բարձրութեան վրայ լեռնային չրջան), ուր կը գտնուէր աչխատանքի բերմամբ:

Թաղումը տեղի ունեցաւ Յուլիս 31–ին, Օտերցօ քաղաքը, առժամապէս. ըստ Ազատի փափաքին՝ Հայաստան պիտի ըլլայ իր վերջին հանգրստարանը: Մխիթարեան Հայրերը Վենետիկէն կը փութան կատարելու յուղարկաւորութիւնը:

Ազատ սերտօրէն կապ կը պահէր Մայր Հայրենիքի հետ. վերջին տարիներուն՝ երգչախումբեր կը հրաւիրէր Հայաստանէն, մասնակցելու միջազգային մրցումներու. անպատճառ Վենետիկ ալ պիտի բերէր խումբերը. օր մը ամբողջ անոնք ուխտաւորաբար Ս. Ղազար կ'անցընէին ու երեկոյեան ալ՝ համերգ կու տային Մուրատ–Ռափայէլեանի մէջ: Իր բնակարանի պատէզներուն մէջ ալ կը հիւրասիրէր երգչախումբի անդամները: Աչքեալ տարի՝ հայ խումբը տիրացած էր միջազգային երկրորդ մրցանակին, Յունիս ամսուն էր. իրեն համար երջանիկ օրեր էին:

Լենինականի մեծ երկրաչարժէն քանի մը օր առաջ դարձեալ Հայաստան էր գացած. առաջին օգնութեան հասնողներէն եղած էր:

Ցետոյ դարձին, իր չրջանակին մէջ՝ անմիջական նպաստներ հայթայթելու մեծագոյն ատաստած էր:

«Հայրենիքէն հեռու – Հայրենիքի համար» աչխատող, նուիրուող ու տառապող Հայորդի մըն էր Ազատը:

Թող հանգչի խաղաղ, առժամապէս օտար հողի տակ, ապագային՝ Հայրենիքի ծոցին մէջ, խաղա՛ղ ու Ազատ Հայրենիքի սրտին մէջ:

Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՎԱՆԱԿԱՆ ՄԸ

Վենետիկ – Ս. Ղազար
Յուլիս 30

ԱՊԱՍՏԱԼԻՆԱԿԱՆԱՑՈՒՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐԸ

1956–ին Ձոն Ռէթի, անգլիական «Ռէօյթըր» գործակալութեան Մոսկուայի թղթակիցն էր։ Ինք էր որ Արեւմուտք անցուցած էր համայնավար կուսակցութեան քաներորդ համագումարի Խրուշչովի տեղեկագիրը, որ այսօր ապատալինականացումի առաջին արարը կը նկատուի Խորհ. Միութեան մէջ։ Այսօր ան Մոսկուայի մէջ, ուր ղրկուած է անգլիական «Տը Կուարտիըն» թերթին կողմէ, հեռեւելու 28–րդ համագումարին, պատած է խորհրդային լրագրողի մը, թէ 1956–ին ի՛նչ պարագաներու տակ յաջողած էր Արեւմուտք փոխանցել վերոյիշեալ տեղեկագիրը։

Այդ չրջանին հակառակ մեղմացումի որոչ երեւոյթներու ամենայն բծախնդրութեամբ կը գործէ ղրաքննութիւնը։ Ծառ թղթակիցները պէտք է երեք օրիւնակ պատրաստեն այն բնագիրը զոր պիտի ղրկեն իրենց թերթին, ու յանձնեն ղրաքննիչ ղրասենեակին. եթէ հոն արտածումի համար անպատեհութիւն չը գտնուի, մէկ օրինակը կը տրուի լրագրողին։ Յաճախ ոչինչ կը վերադարձուի, ինչ որ կը նշանակէ թէ զրպարտութիւն նկատուած է լուրը ու պէտք չէ որ արտասահման ղրկուի։

1955–ին Ձոն Ռեթի կը ծանօթանայ երիտասարդի մը որ այդ չրջանին համար բաւական խիզախ վարուելակերպ ունի օտարի մը հանդէպ։ Անվերապահօրէն կը քննադատէ վարչաձեւը ու անվարան այցելութիւն կու տայ անգլիացի լրագրողին։ Յետոյ կը սկսի հետզհետէ լուրեր հաղորդել անոր։ Ձ. Ռեթի անչուշտ անմիջապէս կը մտածէ թէ ՔՒ – կէ – Պէ–ի գիտութեամբ այս լուրերը կու տայ, սակայն ոչ մէկ փաստ կը հաստատէ նման կասկածներ ու կը տեսնէ թէ լուրերը միշտ ստոյգ են։

Ի. համագումարին ընթացքին չհուշներ կը չրջին թէ Խրուշչով Ստալինի մասին քննադատական տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ. բայց մինչեւ վիակման օրը ոչ մէկ բառ այդ մասին։ Ռեթի այս պարագան քանի մը տողով կը սահեցնէ իր գործակալութեան ղրկելիք բնագրին մէջ, սակայն ղրաքննութիւնը կը ջնջէ այդ տողերը։ Համագումարէն ետք տասը օրուան արձակուրդով մը Սթոքհոլմ մեկնելու կը պատրաստուի, երբ ռուս բարեկամը կը հեռաձայնէ, ըսելով թէ անպայման կ'ուզէ զինքը տեսնել։ Կու գայ իր մօտ ու կ'ըսէ. «եթէ անմիջապէս Արեւմուտք չփոխանցես ինչ որ քեզի պիտի ըսեմ, ամենամեծ տխմարն ես»։ Ու կը սկսի գրեթէ գոց արտասանել Խրուշչովին տեղեկագիրը որ երեսուն տարի առաջ իսկ գաղտնիք էր խորհրդային քաղաքացիին համար։ Ամբողջ ժամեր Ռեթի կ'արտագրէ Ռուսին ըսածները. ամբողջ տետրակ մը կը լեցուի։

Այսօր, յետադարձ ակնարկով մը Ռեթի կ'ըսէ թէ իշխանութիւնները տեղեակ էին ճամբորդելու իր ծրագրին. Խրուշչով ալ զինքը անձամբ կը ճանչնար ու կարելի է մտածել որ դիտակցաբար զինքը ընտրած է որպէսզի տեղեկագրին բովանդակութիւնը արտասահման փոխանցուի։ Ակնկ զատ, այսօր յայտնի դարձած է որ ան նպատակ ունէր բաց նիստի մը ընթացքին ներկայացնելու տեղեկագիրը, սակայն Պոլիդիւրոյի անդամները, –բացի Միկոյեանէն–, հակառակած էին այս մտադրութեան։

Ռեթի արտագրելէ ետք ամբողջ բնագիրը կը հեռաձայնէ իր գործընկերներուն մէկուն. մէկուկէս ժամ խորհրդակցելէ ետք կ'որոչեն Արեւմուտքի մէջ հրատարակել տալ տեղեկագիրը։

Սթոքհոլմ հասած դիւերը կը մեքենագրէ գայն. Թղթակիցներու բաժնին պետը մեծ ուրախութեամբ կը լսէ լուրը։ Ռեթիի անունը չի յայտնուիր անշուշտ։ Ռուսերը որպէս ապրիւր ցոյց կու տան արեւմտեան դերմանացի համայնավարները որոնք պաշտօնապէս դոյութիւն չունէին։

Ռեթի Մոսկուայի մէջ վեց ամիս եւս կ'աշխատի. յետոյ երբ իրեն լուրեր հաղորդող երիտասարդը կը խնդրէ որ օժանդակէ իրեն Ֆինլանտիա մեկնելու, եւ հարցին կը միջամտէ ՔՒ – կէ – Պէ–ն, վերջնապէս կը բաժնուի Մոսկուայէն։ Այդ թուականէն ետք հոն կը վերադառնայ վերջին համագումարին օրերուն։

ՔԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԼՈՆԿ ԱՅԼԸՆՏԻ մէջ (Նիւ – Եորք) Ցուլիս 25–ին իր մահկանացուն կնքած է Տատուր Տատուրեան, ամերիկահայ ազգային կեանքի ծանօթ դէմքերէն, 84 տարեկանին։ Առաւելաբար օշնած է Հայց. Եկեղեցւոյ, 1968–ին, իր ընկերներով եւ գործակիցներով նախաձեռնարկ եղած է հանդանակութեան մը իրականացնելով Նիւ–Եորքի Մայր Տաճարին կառուցման ծրագիրը։ Ողբացեալը օժանդակած էր նաեւ Նիւ–Ռոչէլի Ս. Ներսէս աստուածարանական ճեմարանի զարգացման։ 1968ին հիմնած էր «Տատուրեան Սաներ» կազմակերպութիւնը, որ Թուրքիայէն ետրուսաղէմ կը փոխադրէր հայ տղաքը, որոնք նախ հայկ. նախակրթարանին, ապա Դպրեվանքին ժառանգաւորացին մէջ կ'ուսանէին։ Ծնած էր Կիւրիւն եւ Ամերիկա գաղթած 13 տարեկանին։ 1934–ին հիմնած էր իր անձնական ներածման – արտածման ընկերութիւնը։

***

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, Ցուլիս 14–ին, տեղի ունեցած է «Երեւան» կազմակերպութեան նախագահներու խորհուրդին կից կազմուած մշակութային յանձնախումբին անդրանիկ նիստը, որուն մասնակցած են բեմադիր Գրիգոր Ազարեան, խմբավար Գրիգոր Գրիգորով, երգահան Հայկազուհի Ազասեան եւ բանասէր Ցակոբ Կիլիկեան։ Ներկայ եղած է նաեւ «Երեւան» թերթի գլխաւոր խմբագիր Կարօ Հայրապետեան։ Յանձնախումբը սահմանած է ապագայ իր աշխատանքներու ծրագիրը։ Անոր նպատակն է ուղղութիւն եւ թափ տալ «Երեւան» կազմակերպութեան մշակութային քաղաքականութեան, առանց սակայն խափանելու մասնաճիւղերու ինքնուրոյնութիւնը եւ նախաձեռնութիւնը, այլ միայն համադրելով տարուելիք աշխատանքները։ Յանձնախումբը նպատակ ունի ընդլայնել իր կազմը եւ պիտի ձգտի ներգրաւել հայ մտաւորականութեան լայն չերտեր ու կապեր հաստատել Հայաստանի եւ Սփիւռքի կազմակերպութեանց հետ։

***

ՍՈՖԻԱՅԻ միջազգային օդակայանը ժամանած է, Ցուլիս 15–ին, Լենինականի մօտ գտնուող հայկական գիւղէն 25 աչակերտներէ բաղկացեալ խումբ մը։ Աչակերտներն ու իրենց երեք ուսուցիչները, այնուհետեւ, ընդունուած են «Երեւան» կազմակերպութեան ակումբին մէջ, համայնքի անդամներու կողմէ, որոնք մէկ օրով հիւրասիրած են մէկական երախայ։ Յաջորդ առաւօտ, Ցուլիս 16–ին, խումբին անդամները մեկնած են իրենց արձակուրդը անցընելու Սեւ Ծովի ափին։ Անոնց հանդիստը կազմակերպուած է փոխադարձաբար՝ Սոֆիայի թիւ 13 դպրոցին հետ։ Օրերս Պուլկարիայէն խումբ մը դպրոցականներ, մեծամասնութիւնը հայ պատաններ, կը մեկնին Հայաստան՝ հանդստանալու Սեւանի ափին։

***

ՌՈՒՍԷԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, Ցուլիս 15–ին, հնչած է անցեալ տարի Պուքրէչի հայկական եկեղեցիին մէջ կատարուած հոգեւոր համերգին ձայնագրութիւնը։ Կոմիտասի, Սարգիս Վարդանեանի, Վիէննայի Մխիթարեան Հայր Մովսէս Սրապեանի, Մակար Եկմալեանի եւ այլոց ստեղծագործութիւններու ունկընդրութեան կից Պուքրէչի եկեղեցիի երգչախումբին զեկավար Կարապետ Ցարութիւնեան մանրամասնօրէն լուսաբանած է յայտագրին մաս կազմած հոգեւոր երգերուն իմաստն ու բովանդակութիւնը, տեղեկութիւններ տուած է հեղինակներու եւ վերամշակներու մասին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ԺՊԻՏ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՌԱՏԻՕՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ Է

Պիոներները հետաքրքիր մարզկանց հետ հանդիպման ժամանակ.

– Դէ, տատիկ, ապրում ես այսքան տարի, պատմիր տեսնենք, ինչպէ՞ս էր կեանքն առաջներում։

– Լենինի ժամանակ ապրում էինք ոնց որ մեթրոյում։

– Այդ ինչպէ՞ս։

– Դէ, մի լոյս էր վառւում առջեւում, իսկ չորս կողմը, մոլեթ խաւար էր։

– Իսկ Ստալինի ժամանա՞կ։

– Ոնց որ տրամվայի մէջ՝ մի մասը նստած էին, մի մասը՝ կախուած։

– Իսկ հիմա՞, Կորբաչովի՞ ժամանակ։

– Դէ, հիմա ապրում ենք ոնց որ թաքսու մէջ՝ ինչքան հեռու, այնքան թանկ։

***

Ժողովրդական դեպուտատների առաջին համագումարի ժամանակ, յանկարծ դահլիճ է ներխուժում աւտոմատը ձեռքին մէկը եւ հարցնում.

– Ո՞վ է այստեղ Բորիս Էլցինը։

Դահլիճը միանգամայն ցոյց է տալիս Էլցինի կողմը։

Այցելուն աւտոմատն ուղղում է դահլիճի վրայ եւ բղաւում.

– Բորեա, պառկի՛ր...

***

Ստալինը կենդանանում է, չրջում Մոսկուայի փողոցներում։ «Զեռքից դնացել են, երկրում անտէրութիւն է, այսպէս երբեք չեն հասնի կոմունիզմին», – մտածում է նա, եւ որոչում կարգ ու կանոն հաստատել։ Մտնում է կրեմլին եւ մի–անգամից յայտնւում քաղբիւրոյի նիստին։ Նրան տեսնելով, բոլորը ոտքի են կանգնում եւ, տեղները զիջելով հարցնում.

«Ի՞նչ կը հրամայէք»։

Ստալինը ծխում է չիբուխն ու ասում։

– Ուրեմն այսպէս, առաջինը՝ անհրաժեշտ է գնդակահարել միջուկեղինալ խմբի բոլոր դեպուտատներին, եւ երկրորդը՝ Լենինի դամբարանը ներկել կանաչ գոյնով։

Լիկաչովը չի դիմանում եւ հարցնում է.

– Ընկեր Ստալին, ինչո՞ւ յատկապէս կանաչ։

– Ես դիտէի, – պատասխանում է Ստալինը, որ առաջին հարցի առթիւ ստորակութիւններ չեն լինի...

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՑԻ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՑԻ
ԹԷՕԴԻԿ

ՍՂԵՐԴ

ԻՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆ

1–3· – Ափիճ (*Եկեղեցին Սուրբ Շմաւոն*)՝ 22 *տուն*, Նաւպրին՝ 15, Սիգերբ՝ 25։ *Վերջնոյս երէցն էր*

Յարութիւն Քահանայ Պետրոսեան։

4–5· – Ձուռմ՝ 10, *Բուլ՝ 5։

ՊԵՐՎԱՐԻ ՇՐՋԱՆ

Հայախօս էր այս չրջանը։

1–7· – *Խասխէր (*Գայմագամութեան կեդրոն, համբաւաւոր իր սպիտակ մեղրով*)՝ 25 *տուն*, Հաւելացց՝ 12, Մալըբ (*Եկեղեցին Սուրբ Գէորգ*)՝ 19, *Պանիճան՝ 15, *Սաւօ՝ 4, Տաշտըբ (*Եկեղեցին աւերակ*)՝ 11, *Ագուգ՝ 10։ *Վերջնոյս երէցն էր*

Յարութիւն Քահանայ Տէր Յակոբեան։

8· – Ոգիմ կամ Ուզիմ՝ 101։ *Առենօք Ուզիմն ալ Տէհի նման բազմամարդ էր, բայց կառավարութեան ճնշման հետեւանօք նուազած։ Եկեղեցին Սուրբ Սափանոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր*

Սահակ Քահանայ Քալոյեան։

9–11· – *Ըլֆէֆ՝ 1, *Հալատ՝ 5, *Բապաճօֆ՝ 8։

ՍԱՍՈՒՆ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

Սասնոյ լեռնաշղթան կազմուած է սա չրջաններէն։

ա. Անդոկ, Շատախ, Հազզօ, Փսանիճ, Արեւելեան Սասուն, Կուց Գետ *եւայլն*՝ 75 *դիւղերով*։ բ. Պուլանըգ, Մանազկերտ *եւ վարդօ*՝ 65 *դիւղերով*։ գ. Խոյք, Բըլուճաշէն *եւ Մօտկան*՝ 50 *դիւղերով*՝ *զոր Թուեցինք իրենց կարգին*։ դ. Կէնճ, Տալուորիկ, Խուլփ–Խիան, Փէչար, Ճապաղաջուր *եւ Մանուշգուբ*՝ 61 *դիւղերով*։

Աղնձեաց լեռներուն պարը ձեւացնողներէն մին է ԱՆԴՈՒԿ, Սասնոյ լերանց ամենաբարձրը, ուր ապաստանեցան Հայ դիւղացիք 1894–ի դէպքերուն։ Անդուկի դագաթէն կ'երեւին՝ հիւսիսակողմ – արեւմուտքէն Հարաւ ուղղութեամբ՝ Մուշը Սասունէն բաժնող Կորդուբ լեռնաշղթան, Հարաւայ կողմէն՝ Տալուորիկ սարերը (*որոնցմէ նշանաւոր են Մերկիա եւ Սպիտակ*), արեւելքէն եւ Հարաւարեւելքէն՝ Ծովասարը, հիւսիս – արեւելքէն՝ Խոյք – Բոնաշէնի մթին արտեւանները։

Բոլոր այս չրջանները որ Համիտի օրերէն ի վեր հեծծած էին բռնակալութեան լուծին տակ, նշաւակ դարձան վերոյիշեալ անվերջ հալածանքի մը, որ հայ բնակչութիւնը ցիրուցան ըրաւ եւ հարկադրեց ժողովուրդին հազարաւորներ մինչեւ լեռ բարձրացնել, չմեռնելու համար բահով ու բիրով։

Սասնոյ, Տալուորիկի եւ չրջաններուն հայորդիները –որոնց կամքի ու հաւատքի արիւթիւնը պանծացուած է ժողովրդական երգերով– հաւատարիմ մնացին դարձեալ իրենց «Հերոս» պատուանդանին, ամիսներ անվերջ մղելով կռիւներ ամայի եւ անմատոյց բարձանց վրայ, յաճախ անօթի–ծարաւ, այդ չարքաշ ու դժոխքմբեր կեանքի ընթացքին՝ տեսնելով առաւել քան 4·000 հոգիի կորուստ իր չարքերէն, մանաւանդ առիւծի պէս խմբապետներ (Կորիւն, Պօչկեան, Կոտոյեան –Մուշ մեռած–, Ղազար, Մուշեղ, Կարապետ, Զոլօ եւ Ստեփան Վրդ. Պաղտասարեան), մինչեւ Ռուսաց այդ սահմանները ժամանումը, 1916, Փետրուար 3–ին, եւ Տարօնոյ աչխարհի այդ Մամիկոնեանց ցեղը կոտորուեցաւ ու կոտորակուեցաւ անխնայ, վերապրողներուն բաժին մնալով թափառական կեանքի մը բոլոր դժխեմ փորձութիւնները։

ՍԱՍՆՈՑ ՇՐՋԱՆ

Այս չրջանի հայ գիւղօրէից ցանկն է հետեւեալը·

1–2· – Ալիանցիֆ՝ 65 *տուն*, Կէլէի Կուզան *կամ* Գալէի Գոզան՝ 300։ *Վերջնոյս երէցներն էին*

Թորոս Քահանայ Մուրատեան· – 45 *տարու, օծակից Տէր Առաքելի*։

Առաբել Քահանայ Տէր–Քալեան·– 50 *տարու*, 1901–ին *ձեռնադրուած Աղթամար՝ Ցովհէփ Եպիսկ՝ Յոսեփեանէ*։

(Շար· 66)

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տարաբախտ վագզէն Տաթօնեանի թարմ յիշատակին, Արփիկ Մխաքեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ամարաս»ի (առանձ. «Ցառաջ»էն)։

(Շար. Ա. Էջէն)

եւ կը գտնուի նաեւ... Հայը։ Ինչո՞ւ պահեստը վերջացեր է, որովհետեւ արտադրութեան 24 գործատուներէն 16–ը փակ են տարեկան նորոգութեան համար. յետոյ ապրամիջեան դէպքեր կան Հայաստան, ուր կը գտնուի գործատուն մը։ Պուլկարիայէն ալ գնումը նըւազած է։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԿԻՊՐՈՍի եւրոպայի Համագործակցութեան անդամակցելու դիմումը գայրայթ պատճառած է Հիւսիսային Կիպրոսի Թուրք Հանրապետութեան նախագահ Տէնքթաշի։ Ան այս որոշումը նկատած է Ճունաստանի հետ միացումի քայլ մը։ Եւ որպէս հակազդեցութիւն, աւելցուցած է որ կրնան ամէն տեսակ հակադարձութեան դիմել, նոյնիսկ միանալ Թուրքիոյ, եթէ այլ ելք չմնայ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅԵՐ
ԲԱՐԻ ԿԱՄՔԻ ԽԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

«Բարի Կամքի Խաղեր» անունը կրող միջազգային մրցումները՝ որոնք տեղի կ'ունենան այս օրերս Միացեալ Նահանգներու Սիէթլ քաղաքին մէջ, ունին ճոխ յայտագիր. Ողիմպիականներու զրեթէ բոլոր դլխաւոր մարզաճեւերը։

Խորհրդային Միութիւնը զրկած է ըստւար խումբ մը՝ որուն մէջ քանի մը Հայեր ալ։ Ըսինք արդէն թէ Ռուսէր Խմբեան դասուած է երրորդ հեռացաթքի մէջ։ Աւելի յաջող եղած են ընկերները ըմբշամարտի մէջ։ Ազատ ոճով, Գնէլ Մէջլումեան (48 քկ.) դասուած է երկրորդ. երկրորդ նաեւ՝ Սուրէն Սարգսեան (62 քկ.)։ Առաջինները Ամերիկացիներ են։ Թուքեր ալ հոն էին։ Մէջլումեանէն ետեւ, Շիւքրիւօղլու երրորդ դասուած է։

Սարգսեան եւ Մէջլումեան այս մարզաճեւին մէջ ծանօթ մարզիկներ են միջազդային մակարդակի վրայ։ Գնէլ Եւրոպայի անցեալ տարուան ախոյեանն է։

Կռւիամարտի մէջ, Նշան Մուրչեան (48 քկ.) չհաձած է իր առաջին մրցումները։ Դիւրաւ յաղթած է փորթորիքոցի մարզիկի մը։

ՋՐԱԳՆԴԱԿ

● ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒՍ ԱՒՈՑԵԱՆ

24–րդ անգամ ըլլալով Մարսէյլի ակումբը չհաձած է Ֆրանսայի ախոյեանի տիտղոսը։ ախոյեան է, առանց ընդմիջումի, 18 տարիներէ ի վեր։ Ցիչենք, որ խումբին դլխաւոր մարզիչն է Արման Միքայէլեան։ Ծնած է Մարսէյլ խարբերդցի ընտանիքի մը մէջ։ 41 տարեկան է։

Արման Միքայէլեան եղած է ժամանակին Ֆրանսայի ազդային խումբին բերդապահ եւ յետոյ, առեն մը, անոր դլխաւոր մարդիչը։

ԹԷՆԻՍ

● ԿՐՏՍԵՐԱԳՈՑՆԸ ԱՌԱՋԻՆ

Վերջերս հրատարակուած աշխարհի ժխնիոր դասաւորումին վրայ, Մակի Մալէեւա – Պէրպէրեան կը գրաւէ առաջին տեղը։ Իսկ չափահասներու ցանկին վրայ, իր քոյրերը՝ Քաթարինա վեցերորդ է, Մանուէլլա՝ իններորդ։

Այրերու մէջէ, Ազասի, ան ալ կիսով Հայ, միշտ չորրորդ է։

Շահելէ վերջ Ուաշինկթընի մրցաշարքը, Ազասի, անցեալ շաբաթ, Թորոնթոյի մէջ պարտուած է Զանկէ 4 – 6, 7 – 5, 7 – 5, քառորդ եզրափակիչին։ Զանկ չհաձած է, ի վերջոյ, մրցաշարքը։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՑ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Ե. ՍԻՄՊՈԶԻՈՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Բացուած է Հայ Արուեստի Միջազդային Ե. Սիմպոզիումի գործերուն բաժանորդագրութիւնը։ Հրատարակութիւնը նախատեսած է 1991–ի սկիզբները։ Անոնց որոնք կը բաժանորդագրուին մինչեւ 1990 Հոկտեմբեր 31 թուականը կը կիրարկուի %40 զեղչ մը։

Բաժանորդագրութեան համար բաւական է ղրկել իտալական 35·000 լիրեթի համապատասխան դրամանոյշին կամ փոստային փոխադիր մը (chèque կամ money-order), հետեւեալ հասցէով.–

Associazione «Padus-Araxes»
c/o Università degli Studi di Venezia
Dipartimento degli Studi Eurasiatici
S. Polo 2035 30125 Venezia

Որեւէ փոխադիր պէտք է ուղղուած ըլլայ միմիայն հետեւեալ անունին՝

ASSOCIAZIONE PADUS - ARAXES

ԴԻՒԱՆ
ՊՈ – ԱՐԱՔՍ
ՄՇԱԿՈՒՈՒԹԱՅԻՆ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդեցու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուխ	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագիծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս դիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Աւետարանական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՒԻՐԸ
ՁԵՐ ՀԱՄԱՁԱՏՆԵՐՈՒՆ

ՇԻՐԱԿ
ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ

կազմեց եւ խմբագրեց՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Շիրակ Հրատարակչատան այս բացառիկ գործը կը բովանդակէ.–

1) 576 երգեր՝ *Հայրենասիրական, յեղափոխական, Արցախ – Ղարաբաղեան, դասական, ժողովրդական, օփերէթային, հոգեւոր, մայրական, օրօրներ, աշուղական, էսթրատային, պարերդներ եւ խառն երգեր։*

2) Հայ երաժշտութեան վարպետներ *բաժինին մէջ զետեղուած են 60 երաժիշտներու նկար–կենսագրութիւններ՝ Սայաթ Նովայէն սկսեալ։*

3) 126 Հայրենի երաժիշտներու Դիմանկարներ։

4) Անցեալ եւ Ներկայ Սփիւռքահայ երգչախումբեր *բաժինին մէջ զետեղուած են* 32 խմբանկարներ, սկսեալ 1913–էն (*Պոլիս, Պէյրութ, Պոսթըն, Ֆիլատելֆիա, Հալէպ, Ապուտան, Թեհրան, Լոս Անճըլըս, Նոր Ջուղա, Գահիրէ, Դամասկոս, Փարիզ, Պուէնոս Այրէս, Պաղտատ, Նիկոսիա*)։

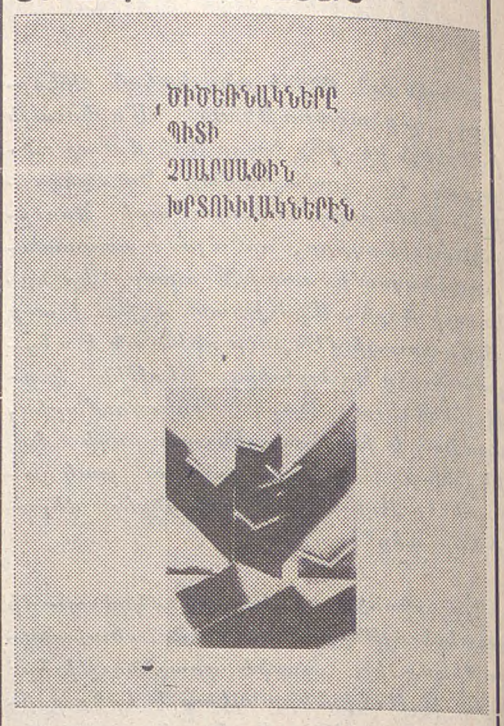
5) Գծանկարներ՝ 90 երաժշտական գործիքներու, *որոնցմէ 40–ը՝ բազմապոյն։* 94 գծանկարներ եւ պատկերներ՝ *երգերու ոդիին համապատասխանող։*

768 էջ· 17 × 24 ծաւալով, բազմապոյն կողք, *կազմուած՝* հատը 50 Ամերիկ· տոլար։ Արտասահմանի համար առաւել 10 տոլար ճանապարհածախք։ Վճարումները՝ կանխիկ։

Imprimerie - Librairie CHIRAK
Rue Armenia, Beyrouth — LIBAN

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

– Վ Է Պ –

Prix 100 F. + Frais de Port 15 Frs. 40 pour la France, 11 Frs. pour l'étranger.

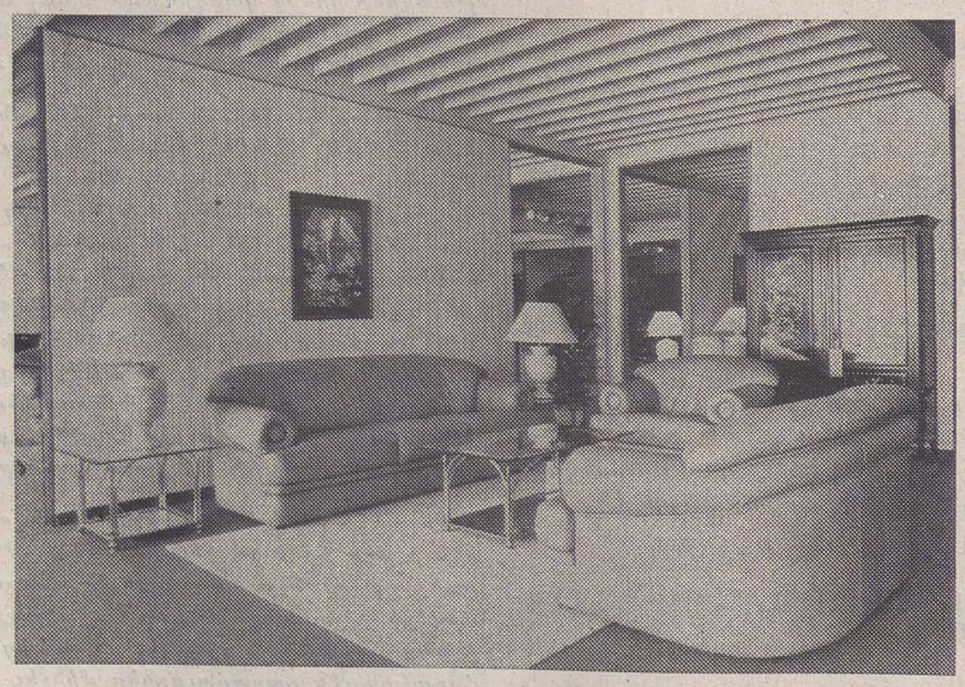
EN VENTE :

LIBRAIRIE H. SAMUELIAN :
51, rue Monsieur le Prince
75006 Paris Tél. : 43 26 88 65
LIBRAIRIE H. BOGHOSSIAN :
117, ave. Jean-Jaurès
94110 Arcueil Tél. : 47 - 40 - 81 - 32
EGLISE ARMENIENNE :
15, rue Jean-Goujon
75008 Paris Tél. : 43 - 59 - 67 - 03

LA
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET

Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

« Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն »

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար հասցէի յառաջիկայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Ցառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել գրաւոր թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 30 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար։ Ամբան շրջանի թղթատարական յաւելեալ անկանոնութիւնները պատճառ են, որ արտասահման մեկնողներու հասցէին փոփոխութիւն չկատարուի։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՑԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 4-5
SAMEDI-DIMANCHE
4-5 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 230 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.333 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.333

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ – ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ
ՕԴԱՆԱՒԻՒՆ ԱՐԿԱԾԸ

30 ՄԵՌԵԱԼ

ՋԷՆՔԻ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅԹԱԿՂԵՑՈՒՑԻՉ ԳՐԳՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ՝

ՋՕՐ. ՍՈՒՐԽՈՎ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Երէկ, անդրադարձած էինք այն մտահոգիչ դէպքին, որ պատահած էր Հինդիջրթի վազ առաւօտեան էրեբունի օդակայանի մօտ՝ ջէնքի զողութիւն «անձնաթռիչներու» կողմէ: Գրզռուիթիւնը այնքան բացայայտ է, որ բացատրութիւն իսկ աւելորդ կը թուի: Հազիւ երկու օր առաջ Ներքին նախարարը՝ Լ. Գալստեան 11 ժամ տեւակցելէ ետք, Մոսկուա, կը վերադառնար այն համոզումով որ որեւէ «հաղճել զործողութիւն» պիտի չըլլայ, թէ կրեմլինն իսկ զղուչութեամբ պիտի վարուի Կորբաչովի «վերջնադիր – հրովարտակ»ին հետ եւ յանկարծ, այս հանդարտեցուցիչ լուրերը հազիւ տարածուած, Հինդչաբթի առաւօ կանուխ յարձակում մը զործուի խորհ. զօրամասի վրայ, մեծաքանակ զէնք կը զողցուի (ի՞նչ ալ զիւրին է եղեր...) եւ զողցողներն ալ առօք փառօք կ'երթան: Ո՞վ են, յայտնի չէ, ո՞ւր զացած են յայտնի չէ եւլն. եւլն: Ֆրանսացիք պիտի ըսէին՝ c'est un peu gros:

Եւ այս «բեմադրութեան» կը յաջորդէ զօր. Սուրխովի յայտարարութիւնը:

Զօր. Սուրխով, Հայաստանի խորհրդային ուժերու հրամանատարը, Հինդչաբթի օր, ժամը 13-ին, յայտարարած է, որ զիչերը անծանօթներու կողմէ յարձակում եղած է էրեբունիի մօտ զտնուղ զօրամասին վրայ եւ զողցուած են մեծ քանակութեամբ զէնք եւ զինամթերք: Նած է, որ առնոք ինքնագործ զէնքեր չեն, այլ աւելի լուրջ զէնքեր: Ոչ ոք բռնուած է, ոչ ոք զոհուած է: Նած է որ զէնքերը եռ առնելու համար իրենք պիտի զործադրեն պաչարման զործողութիւններ: Ըստ «Արմէնփրէս»ի հասած լուրերուն (Հինդչաբթի իրիկուն, ժամը 21-ին) զինուորական սոորաբաժանումներ արդէն պաչարած են Արտաչատի եւ Աբովեանի չրջանները:

Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխանները այդ արարքը նկատեցին որպէս լաւ կազմակերպուած զրգռութիւն, միայն յայտնի չէ թէ որո՞ւ կողմէ: Խորհրդարանի կազմաւորման այս օրերուն, հայ ժողովուրդի ինքնապաչտպանութեան նուիրուած ոչ մէկ երկրապահ չուկատ նման քայլ չի կրնար առնել: Հարկաւոր է պարզել, թէ ով է տարեր զէնքը, իսկ այդ առընչութեամբ, անհրաժեչտ է քրէական հետաքննութիւն տանիլ, ոչ թէ զօրքը չըրջանները հանել: Այս է երեսփոխաններու տեսակէտը:

Գերագոյն Խորհուրդը նաեւ յայտարարութիւն մը քուէարկեց, որով կոչ կ'ըլլայ վերադարձնել զողցուած զէնքերը 48 ժամէն, հակառակ պարագային յանցաւորները կը պատժուին օրէնքի ամբողջ ուժով, բայց Հանրապետութեան իրատպահ մարմիններու կողմէ:

Այս տեղեկութիւններուն կրնանք աւելցնել կարգ մը մանրամասնութիւններ, զորս առինք Ուրբաթ առաւօտ, Հայաստանի ժամով՝ 9-ի մօտ:

Զօր. Սուրխով սպառնալիքը զործադրութեան չէ զրած եւ զիչերը ոչ մէկ միջադէպ պատահած էր: Ըստ անցեալին, միայն ընթացիկ քննութիւն կը կատարուի կառքերու:

Ձէնք նաեւ թէ վերը յիչուած յարձակութիւնը Գերագոյն Խորհուրդի, վերջնադրի բնոյթ ունի, վեց կէտերէ կը բաղկանայ եւ զայն առաջարկողն եղած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեան: Այդ կէտերն են 48 ժամ պայմանաժամով, որպէսզի զողցողները են տան զէնքերը, հակառակ պարագային հարցը կը հետապնդէ Ներքին Նախարարութիւնը եւ ՊԱԿ-ը (ԲՒ – կէ – պէ):

Յարձակողներու թիւը 40-էն 60 է եղեր եւ աւելի քան 100 զէնք առեր տարեր են...:

Գերագոյն Խորհուրդը զբաղած է նաեւ նախապահական թեկնածուներու հարցով: Առաջարկուած են. – Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Վլ. Մովսիսեան, Վազգէն Մանուկեան, Ռաֆայէլ Ղազարեան, Տիլանեան, Ս. Յարութիւնեան (այս մէկը նկատի բնաւ չէ առնուած, քանի եղիպտոս է), Հր. Սիմոնեան, Պ. Հայրիկեան (այս վերջնոյն կողմէ Ա. Ի. Մ.ը յայտարարած է թէ Պարոյր Հարիկեան կը յայտնէ որ կը քաչէ իր թեկնածութիւնը ի նպաստ ՀՀՇ-ի թեկնածուին): Ի վերջոյ մնացած է միայն երկու թեկնածու՝ Վլ. Մովսիսեան եւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան:

Նիստին զեկուցում տուած է նաեւ Սէյրան Պաղտասարեան, երեսփոխան եւ Հայաստանի քաղաքացիական օդանաւորդութեան վարչութեան նախագահ Երեւան – Ստեփանակերտ օդանաւի արկածի մասին:

Եաք-40 օդանաւը կը փոխադրէր 26 ճամբորդ եւ չորս հոգի ալ անձնակազմ: Բոլորն ալ մեռած են: Օդանաւը չախչախուած է Լաչինէն 25 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ դէպի հիւսիս – արեւելք, 2500 մեթր բարձրութեան վրայ բախելով սարալանջին (նոյնքան հեռաւորութեան վրայ Ստեփանակերտէն): Օդանաւի հետ կապը խզուած է, երբ ան եղած է Ղափանի օդանաւային հսկողութեան դաչտէն եւ մտած է Ադրմի (Ադրբեջան) հսկողութեան դաչտը:

Ստեղծուած է յանձնախումբ մը քննութեան համար:

× *Ուրբաթ (Օգս· 3) առաւօտ, Երեւան դեռ չունէր զոհերու ցուցակը: Մենք հեռաձայնէն եաք ալ, Փարիզի ժամով՝ 7·30-ին, հեռատիպով (թելեֆս) դիմեցինք Արմէնփրէսի խնդրելով մեզի տալ զոհերու անունները (ինչ կը վերաբերի մանուանդ արտասահմանի): Ժամը 9-ին (Երեւանի ժամով՝ 12), Արմէնփրէս մեզի հեռատիպով հետեւեալ պատասխանը տուաւ· –*

«Ձեզ պատասխանելու համար հարցում ենք արել Ստեփանակերտի մեր թղթակցին: Հէնց որ ստացանք պատասխանը, անմիջապէս ձեզ տեղեակ կը պահենք: Սպասէք, խնդրեմ, օրուայ ընթացքում»:

***

ՍԱՖՈՆՈՎ ԵՏ ԿՈՒ ԳԱՑ...

Ղարաբաղի արտակարգ վիճակի հրամանատարը՝ Սաֆոնով, որ Յուլիս 1-ին պաչտօնէն հեռացուած էր եւ փոխարինուած իր տեղակալին կողմէ («Յառաջ», Յուլիս 3) եռ եկած է: Արդարեւ, Օգս· 3-ին, Երեւանէն մեզի հաղորդեցին թէ կրկին Սաֆոնովնէ «պարեռ»ը եւ զինքը փոխարինող՝ Հէնրիկ Մալխուչկինն ալ կրկին իր տեղը զրաւած է, այսինքն՝ տեղակալ է: Ինձո՞ւ մէկ ամսուան մէջ այս իրարանցումը: Հաւանաբար, պատասխանը զիտցող չատ չկայ:

«Փակագիծը բաց ձգեցէք, խնդրե՛մ»

"ՉԵՂԱ՛Ի, ՔԱՆԴԵՑԷ՛Ք"

Երեւանցի սիրուն աղջիկ մըն էր, նայուածքին մէջ նուշ, ժպիտին մէջ կեռաս, խօսքին մէջ ծիրան, հոգիին մէջ Փարիզը տեսնելու ահագին երազ: Ո՛չ միայն Փարիզը: Կը ցանկար ամբողջ աչխարհը պըտտիլ, ձգողութեան միակ կեդրոն ունենալով ծննդավայրը, որ մայրաքաղաք էր, սիրուն իրեն պէս:

– Ձեն թողնում է՛լի:

Շատ տարիներ առաջ, երբ առաջին անգամ երկիր կ'երթայի, ունէի պատկերացում մը: Կը խորհէի, թէ հոն, փողոցներուն մէջ, պիտի չգտնէի տեղացիներ, *աչխատանքով* զբաղած պիտի ըլլային ամէնքի՝ հանրային վայրերը զիջելով զբօսաշրջիկներուն: Սխալ: Յաջորդական այցելութիւններ, նոր բացայայտումներ: Հոն, մարդիկ կը մերժէին *աչխատիլ*, աչխատելու պարագային՝ իրենց կարողութեան կէսով, բառորդով, մի՛շտ բան մը կորզելով պետութենէն, մի՛շտ ապօրինի արարքներ գործելով: Ամէնէ կ'արդարացնէին իրենց կեցուածքը: Նման վարձատրութեան փոխարէն չէ՛ր արժեր աչխատիլն տալ:

Ու վերադարձ ծննդավայր, որ մայրաքաղաք չէր, տեղափոխում, կրկին բաղաքի փոփոխութիւն, բաղդատութիւններ, նկատումներ, ընթերցումներ, վերջապէս ի՛մ ալ ձայնաւածքիս մէջ կը կուտակուէր մարդկութեան հազարամեայ փորձառութիւնը, կը հասնէի եզրակացութիւններու՝ առանց տնտեսագէտ, կամ ալ բաղաքագէտ դառնալու:

Ու Արեւմուտք, Ֆրանսա, հզօր պետութիւններ, *աչխատանքի* վրայ խարբսխուած, աչխատաւորի վարձատրութենէն իրենց բաժինը մի՛շտ գանձող վարչամեքենաներ, նախանձելու բաղաքացիական ազատութիւն տուող կառավարութիւններ:

Ու յարակերպութիւն:

Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրները այժմ կ'ուղղուին դէպի ա՛յն վիճակը, որմէ փախչիլ կը ջանան Խորհրդային կայսրութիւնը բաղկացնող երկիրները: Մէկ կողմէ, շուտով կ'իրականանայ եւրոպական բաղաքական եւ տնտեսական *միութիւնը*, միւս կողմէ, նման *միութիւն* արդէն իսկ իրականացուցած հսկայ Պետութիւն մը մտած կ'ըլլայ բայբայումի վերջին հանգրուանին մէջ, զայն բաղկացնող Հանրապետութիւններ վերջնականապէս կը ծանուցանեն իրենց *վերիչխանութիւնը*, կ'ուզեն իրենց դրամանիշը, բանակը, արտաքին բաղաքականութիւնը:

Ըսին, թէ ռուէ անհատ պէտք է ունենայ *ազատ* շրջագայութեան իրաւունք, նոյն իրաւունքը պէտք է ունենան նաեւ *զաղափարները*, ըսին, նման ազնիւ մտածումներ զործադրուեցան ոմանց կողմէ, մինչդեռ ուրիշներ *միութիւն* իրագործեցին բռնակալական միջոցներով, փորձեցին փոփոխութեան ենթարկել ժողովուրդներու դիմագիծը, կերպարանափոխել *մարդը*, մինչեւ որ այդ փորձի սրճանկացումին վերջին արարին է որ ներկայ կը գտնուի ամբողջ մարդկութիւնը ներկայիս:

Մարդկութիւնը, *պա՛րզ մահկանացուն*:

Բժչկական եւ այլազան գիտութիւններու զարգացումին համար, գիտնականներ օգտագործեցին, կը շարունակեն օգտագործել *առնէ*ները, օգտագործեցին, կը շարունակեն օգտագործել անմեղ անասուններու *անդամահատութիւնը*, նոյնը կ'ընեն նաեւ *իշխանաւորներ*, որոնք մարդ արարածին ապագան առաւել լուսաւորելու պատրուակով, կը փորձեն ստեղծել տարբեր ընկերութիւններ, նոր վարչակարգեր, առանց սակայն *անձնապէս* ենթակայ ըլլալու այդ փորձարկութեան ժխտական հետեւանքներուն:

Թիրանայի արեւմտեան դեսպանատուներ ապաստանող բանուորներէն մէկն է որ կ'ըսէր, թէ մինչ ամբողջ բնակչութիւնը կը տուայտէր բշուառութեան մէջ, երկրի գլխաւորին զաւակը իրաւունք կ'ունենար իր ուսումը շարունակելու *փարիզի* մէջ:

Փարիզ...

Իսկ ի՞նչ եղաւ Երեւանցի այդ սիրուն աղջիկը, որու նայուածքին մէջ նուշ կար, ժպիտին մէջ կեռաս, խօսքին մէջ ծիրան: Կրցա՞ւ երթալ Փարիզ, կրցա՞ւ մաս գալ աչխարհը, վերադառնալ ծննդավայրը, որ կը շարունակէ մայրաքաղաք մնալ, ձգողութեան միակ կեդրոն:

Հիմա, հաւանաբար կարեւոր, բայց սրտին ցանկութիւնը մնացա՞ծ է նոյնը, հիմա որ 20-ի փոխարէն 40 պէտք է արձանագրէ հարցաթերթիկի մը տարիքը նշող *ֆառակուսիին* մէջ:

Ծաղրանկարիչ մըն էր որ միակ գծագրութեամբ մը կը պատկերացնէր 70 տարուան մէջ իրագործուած *չէնք* մը, երբ նարտարապետ մը կը պռոար վարէն·

– Ձեղա՛ւ, բանդեցէ՛ք:

Կարելի է բանդել, կարելի է նորը շինելու նոր որոշում գոյացնել, կառուցանել ալ, հապա *զոհե՞րը*, հապա սովորական *անհա՞տը*, հապա *պարզ մահկանացո՞ւն*:

Փորձ, անփորձ, փորձարկութիւն, փորձադաչտ, cobaye:

Բայց չէ՞ որ ուրիշ տեղեր ալ, *ազատ* ընտրութիւններով իչխանութեան հասած *մարդիկ* երկար տարիներ որոշումներ կուտան՝ զինուած իրենց տրուած *ֆուէնեթրով*, *ժողովրդավարութիւնը* ըլած ամպհովանի:

Նոր ընտրութիւն, նոր մարդիկ, նոր գաղափարաբանութիւն·

– Ձեղա՛ւ, բանդեցէ՛ք:

Ու կը շարունակուի փնտռտուքը, կեղծաւորութիւնը, ի՛նչ հոգ թէ Մոնթրովիայի մէկ եկեղեցիին մէջ վեց հարիւր անմեղ բաղաքացիներ *զոհ* կը դառնան *չբանութեան* համար մղուած պայքարի մը, կը սպանուին:

Ի՞նչ կը մնայ ընել: Ի՞նչ կը մնայ ըլլալ:

Կը մնայ, այո, ըլլալ *Պարաճանով*, ուրիշ մը, մի՛շտ տարբեր, միլիոններով:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի անդամ Ժան Լաքանիի հետ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի անդամ Ժան Լաքանիի հետ հանդիպում մը ունեցանք Ֆրանսական խորհրդարանի շէնքերուն մէջ: Ան Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի Արտաքին Յարաբերութիւններու յանձնախումբի անդամ է: Ան Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի պատուիրակութեան անդամ էր, որ Հայաստան այցելած էր Յունիսին:

Ձեր այցելութեան նպատակը ի՞նչ էր:

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի Արտաքին Յարաբերութիւններու յանձնախումբը որոշեց Հայաստան այցելել, որպէսզի տեղեկանայ Հայաստանի ներկայ վիճակին մասին: Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի պատուիրակութիւնը Հայաստան այցելեց Յունիսի 19-էն 23-ը: Ան Հայաստանի մէջ հանդիպեցաւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատգամաւորներու, Հայաստանի կառավարութեան անդամներու, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Ազգային Ժողովրդական Ճակատի ներկայացուցիչներու հետ:

Ի՞նչ տպաւորութիւն ունեցաք Հայաստանի մասին:

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի պատուիրակութիւնը Հայաստանի մէջ տեսաւ ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան: Ան տեսաւ ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ունենալ իր սեփական ապագան որոշելու իրաւունքը: Ան տեսաւ ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ունենալ իր սեփական ապագան որոշելու իրաւունքը: Ան տեսաւ ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ունենալ իր սեփական ապագան որոշելու իրաւունքը:

Ի՞նչ կրնաք ըսել Հայաստանի ներկայ վիճակին մասին:

Հայաստանի ներկայ վիճակը կրնանք բնութագրել երեք բառով: Ան տեսաւ ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ունենալ իր սեփական ապագան որոշելու իրաւունքը: Ան տեսաւ ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ունենալ իր սեփական ապագան որոշելու իրաւունքը: Ան տեսաւ ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ունենալ իր սեփական ապագան որոշելու իրաւունքը:

Ի՞նչ կրնաք ըսել Հայաստանի ներկայ վիճակին մասին:

Հայաստանի ներկայ վիճակը կրնանք բնութագրել երեք բառով: Ան տեսաւ ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ունենալ իր սեփական ապագան որոշելու իրաւունքը: Ան տեսաւ ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ունենալ իր սեփական ապագան որոշելու իրաւունքը: Ան տեսաւ ժողովուրդ մը, որ կը ձգտի ունենալ իր սեփական ապագան որոշելու իրաւունքը:

«LES NOUVELLES DE MOSCOU»

ՋԻՆԱԹԱՓՈՒՄԸ ԱՆԿԱՐԵԼԻ

Այս խորագրեալ տակ, իր սեփական թղթակիցին կողմէ ստորագրուած էջ մը ունի չաբաթաթերթին վերջին թիւը (Օգոստոս 3 – 9):

Հոն, նչուելէ եաք զինադադարի հրամանագիրը, որ կը վերաբերի Ղարաբաղի ինքնավար մարզին, Ատրպէյճանի եւ Հայաստանի միջեւ սահմանագիծին, Ատրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Այազ Մութալիպով կը յայտարարէ թէ Ատրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդը պատրաստ է ընդունելու Ղարաբաղի ինքնավար մարզի ներկայացուցիչները, որպէսզի անոնք ներկայացնեն իրենց տեսակէտները:

Ատրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Այազ Մութալիպով կը յայտարարէ թէ Ատրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդը պատրաստ է ընդունելու Ղարաբաղի ինքնավար մարզի ներկայացուցիչները, որպէսզի անոնք ներկայացնեն իրենց տեսակէտները:

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մարդ երբեմն կը սրտաբեկի երբ կ'անդրադառնայ թէ մեր սփիւռքեան մըշակոյթը (արդեօք արտօնուա՞ծ է ըսփիւռքեան «մշակոյթի» մը մասին խօսիլ՝ առանց «ծանծաղութեամբ» ամբաստանուելու) ինչքան ակնբախ անբաւարարութիւններ եւ խակութիւններ ունի՝ երբ պահ մը բաղդատենք զայն ոչ թէ մեր մտքին չինած «իտէալ» վիճակին հետ որ չատ անպուէմ բան մը պիտի ըլլար՝ այլ մեր չուրջը, հոս Քալիֆորնիոյ ոստաններուն մէջ ապրող արուեստի այլազան ու կենսախայտ վիճակին հետ:

Ամէնէն ցայտուն սակարութիւններէն մին՝ մեր միջին դասակարգի մօտ անհամեմատելի դժկամութիւնն է նայն ժամանակ արամադրելու լուրջ մտածումի աշխատանքին ու հայ արուեստի մակարդակի բարձր պահպանումին: Միջին դասակարգը զարգացումի սիրացած, տոկուն ասպարէզ մը կառուցած եւ քաղաքակրթութիւնը վայելելու համար ժամանակ ունեցող մարդոց խաւն է, այն որուն կ'ապաւինին արուեստագէտները առ հասարակ որ իրենց ձայնին արձագանգ տայ եւ սերունդէ սերունդ փոխադրէ զայն: Մեր մէջ գոյութիւն չունի այս գիտակցութիւնը եւ ասիկա կարեւոր պակաս մըն է որովհետեւ արուեստի զարգացումը մասամբ կախում ունի միջավայրէն եկող հետաքրքրութենէն, բան մը՝ որ քաղաքակրթ ընկերութեանց մէջ առօրեայ իմացական կլիմային մաս կը կազմէ բնականօրէն եւ պէտք չկայ այդ մասին յօդուած գրելու: Բացայայտ արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ արուեստի մարդը ինքն է որ իր ներքին մղումը պիտի զսպանակէ. եւ ինչպէս խեղթերը՝ որոնց մտքին կապերը արտաքին աշխարհի հետ խզուած են, արուեստագէտը իր ներսի լոժիքէն պիտի ճարէ երկին չափանիշերը քանի որ հանրութիւնը ոչ մէկ պահանջ կը դնէ իր վրայ՝ բարձրորակ գործ արտադրելու: Այս կացութեան մէկ ուրիշ երեսը՝ գրական լուրջ քննադատի պակասն է որպէս միջնորդ հեղինակին ու հանրութեան: Ալ չխօսինք այն մարդոց մասին որոնք արուեստին ոչինչ հասկնալով հանդերձ՝ գրականութեան մասին ափեղցփեղ կը գրեն ու կը խաթարեն հանրութեան արդէն անստոյգ ճաշակը:

Գրագէտը անշուշտ չաղդուիր այդ գրութիւններէն ու կրնայ միայն ափսոսալ որ մտաւորական առողջ կեանքը դեռ պիտի ուշանայ՝ անարուեստ գրողներու հետեւանքով:

Երկրորդ մեծ պակասը՝ գրական լուրջ, որակաւոր հանդէսի բացակայութիւնն է եւ որու էջերուն հայ միտքն ու արեւմտեան աշխարհի արուեստը իրարու հանդիպէին: «Արարատ», «Նաւասարդ», «Բագին», «Ճիրակ» (զոր չենք տեսած վերջին տասնեակ մը տարիներուն եւ ուրեմն կը դատենք իր նախկին իրագործումներու փաստով) – չեն գոհացներ այս պահանջը: Վերջին փորձը որ եղաւ այս ուղղութեամբ Մարկ. Նշանեանի «ԿԱՄ» հանդէսն էր որ դադրեցաւ 1986ին, չորս տարի առաջ: Երեք տարի առաջ խօսք մը կար թէ Փարիզի Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը գրական – գեղարուեստական հանդէս մը պիտի հանէր սակայն ոչինչ լսուեցաւ. Լոյս Քաղաքէն, տակէ ի վեր(*): Ու պէտք է մինչեւ 1960-ական թուականները երթալ՝ Բ. Թօփալեանի «Անդաստան»ի (Փարիզ) եւ Գր. Շահինեանի «Ահեկան»ի (Պէյրութ) նման որակի հետամուտ հանդէսներու հանդիպելու համար: Մեծ է այս պարապը մեր իմացական կեանքին մէջ եւ այսօր նման բարձրորակ պարբերաթերթի մը հայ եւ ժամանակակից մտքերու հանդիպումի վայրէ աւելի՝ պիտի ծառայէ ցիր ու ցան գաղութներու միջեւ անհրաժեշտ չաղկապ մը ստեղծելու, ուժեղացնելու մտաւորականներու յարաբերութիւնները եւ բացայայտելու սփիւռքեան իմացական դիմագիծ մը կազմութիւնը: Ահա քանի հինգ տարի կ'ընէ որ Սփիւռքը կը ջանայ իր ինքնութիւնը ճանչնալ այդ գրական – գեղարուեստական հանդէսներու չնորհիւ, սակայն դեռ ոչինչ յստակ է, դեռ գոյն Հայաստանի ստորագրաս մէկ գաղութը կամ պատմական վրիպակ մը, արդէն անոնց ետեւէն կը սլանայ թէ Հայաստան: Աչուընիս չատ դիւրաւ է փոխել հայկական մտայնութիւն մը որ 300 տարիէ ի վեր հայ մտքին մէկ, անառարկելի ու դերազան պաշտօն տուած է– ծառայել հայ ազգին գոյատեւման հրամայականին: Կասկած չկայ որ մեր ազգին գոյատեւումը ամէն Հայու առաջնահերթ պարտականութիւնն է սակայն կը հաւատանք որ այդ պարտաւորութիւնը բացարձակի վերածելը կը խեղդէ ստեղծագործ մարդուն մտածումի ազատութիւնը եւ բարձր մշակոյթի երեւումը մեր մէջ, այսինքն՝ կը սպաննէ մեծագոյն դեղեցկութիւնը որուն համար պիտի արժէր որ Հայութիւնը ապրէր դարէ դար...: Այս երկու պահանջներու միջեւ ապրելի համերաշխութիւն մը միայն մեր մեծագոյն մտածողները կրցած են գըտնել –միւսները չեն դիմացած ներքին հակասութեանց պայքարին ու գոհած են, կամայ թէ ակամայ, իրենց արուեստագէտի ինքնիշխանութիւնը:

Այսպէս է որ, ոչ մէկ այլ մարդկային հիմնական հարց կրցած է մեզ լրջօրէն չահագրգռել ու խանդավառել – սեռին ու մարմնին իրաւունքները, ատոմածոյ մասը, լեզուին անկախութիւնը, կիներու ազատագրումը, ապագիպնոթիզմը, բռնակալութեան սահմանները, մարդկութեան սպառնացող վտանգները, ցեղային խորակնութիւնը, քաղաքակրթութեան անանկութիւնը եւայլն: Եւ եթէ Սփիւռքը հիմա ճիգ կը թափէ ազատագրուելու այս պատմական մտասեւեռումէն ու կը փորձէ քայլ բռնել աշխարհի հետ՝ բնական է որ Հայութեան «ողջմտութիւնը», «խելքը–գլուխը» մարդոց զանգուածը, «գործէն հասկցող» սերունդը մարզավարի Հայերու պիտի հակադրէն, ինչպէս կ'ըլլայ ատիկա Հայաստանի մէջ այսօր ուր ցասլինեան դժոխիչն վերապած եւ գոյատեւման իմաստութիւնը ամբարած հին մտաւորականութիւնը պատնէշ կը հանդիսանայ նոր, թարմ եւ անաղարտ ուժերու յառաջխաղացքին:

Ուրեմն, գրական արժէքաւոր հանդէսի մը ծրագիրը մտաւորականութիւնը ինքը միայն կրնայ իրագործել, իր քրտինքի, իր մասնագիտութեան հանդէպ ունեցած յանձնառութեան ոգիին ուժգնութեան չըննորհիւ: Անցեալի փորձառութիւնը ցոյց տուած է որ կազմակերպութիւնները լաւագոյն գործիքները չեն այս ձեռնարկին համար որովհետեւ իրենց հաւաքական դեկավարութեան կառոյցը եւ արուեստի մասին իրենց աշխարհահայեացքը՝ չատ դժուար կը յարմարին այն արկածախնդիր, խիզախ, ինքնանկախ ու փորձառական մտայնութեան հետ որով սպառազէն՝ արուեստի ՛ուխտեալները կը նետուին իրենց ճակատագրի իրագործումին: Դժբախտութիւնը անշուշտ հոն է որ Սփիւռքի գրագէտներու ու արուեստագէտներու մէջն իսկ կը պակսի այդ հուրը, այդ չամառ մտադրութիւնը որով իրականութեան ցեխոտ արձանին պլլուած միւս դասակարգերը – առեւտրական, քաղաքական, մարզական, նոյնիսկ կրօնական կը յաղողին կեանքը ճկել իրենց խէթային համաձայն: Ցաճախ, մանաւանդ անցեալին, կարծեր ենք որ Խորհրդային Հայաստանէն կրնար գալ այդ նոր եռանդի, նոր ներշնչումի թափը, տարուած հաւանարար մեր հայրենասիրական բնածին զգացումէն որ Հայաստանը կը նկատէ որպէս խորհրդանշանը հօրը տիպարին, մէկը որ, դէթ Միջին Արեւելեան բազմութիւններուն համար, յոյս եւ հաւատք կուտայ Սփիւռքին: Այդ տարիներուն Սփիւռքը դեռ ստորակայութեան բարդոյթէն կը հեղձուէր ու գրականութիւն եւ ազգասիրութիւն ըսուածները իրար հետ կը շըփոթէր, ինչպէս միշտ եղած էր: Սակայն վերջին քանի մը տարիներուն յայտնի եղաւ որ հինգ վեց ցայտուն արուեստագէտներէ ու գրագէտներէ զատ՝ Հայաստանի մտաւորական ընտրանին միայն մեր երեւակայութեան մէջ գոյութիւն ունէր եւ թէ հոնտեղի արուեստի ու մտածումի մարդոց միջեւ չկար այն գաղանի, լռելեայն հասկացողութիւնը թէ «որակը» կը դերակշռէ ամէն այլ հաշիւ ու չահ: Այնպէս որ այսօր, անհրաժեշտ կը դառնայ (ու ասիկա կը դրենք սրտի ցաւով, ակամայ՝ սակայն խղճի հանդարտութեամբ) քանի մը քայլ ետ առնել հին, անվերապահ դիրքէն ու որոշ հեռաւորութիւն մը դնել Սփիւռքի եւ Հայաստանի դեղարուեստական ու գրական մտաւորականներու միջեւ՝ մինչեւ որ թէ՛ մենք եւ թէ անոնք ինքզինքնիս գտնենք եւ զօրանանք, հասկնանք թէ ով ենք, ու մանաւանդ արդիականութեան մօտեցնանք: Ատկէ ետք միայն կարելի պիտի ըլլայ գործակցիլ իրար հետ, հասարակաց լեզու գտնել, թէ՛ Սփիւռքի եւ թէ Հայաստանի մէջ ըստեղծել բարձրագոյն մակարդակի գաղափարներու եւ փորձառութեան փոխանակում: Այս է, ըստ մեզի, լուրջ հեռապատկերը զոր կ'արժէ իրականացնել եւ այս ծիրին մէջն է որ պիտի յաջողինք ծրագրել մեր ժողովուրդի ապագային այն բաժինը որուն պատասխանատուութիւնը արուեստի մարդոց վրայ կ'իյնայ: Այս պատմական ժամադրութեան, այս կենսական հանդիպումին կառոյցները գոյութիւն ունին արդէն – Հայաստանի կողմէ՝ Պետական Համալսարանը, Գրողներու Միութիւնը, մինչ մեր, Սփիւռքի կողմէ՝ Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճը, Պէյրութի Հայկազեան Գոլէճը, Լոս Անճելըսի Համալսարանի Գր. Նարեկացի Հայագիտական Ակադեմը: Ու կը բաւէ որ այս երեք վերջիններս իրենց ուժերը միացնեն ակադեմական պաշտօնին զուգահեռ՝ գրական – գեղարուեստական մըտաւորականութեան հետ գործակցին, հանդիպումներ, սեմինարներ, հրատարակութիւններ, դասախօսութիւններ սարքեն ու առեղծեն կենդանի կապը երկու կողմերու միջեւ:

Այս առթիւ, ուրախալի է այն լուրը թէ Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճը կը ծրագրէ Քալիֆորնիոյ հայ գրագէտներու եւ բանաստեղծներու սեմինար մը կազմակերպել գալ տարուան գարնան՝ քննելու համար ժամանակակից Սփիւռքահայ գրականութեան ու անոր ապագայ առընչութիւններու հետ կապուած հարցեր: Ո՞ւր հասած է հայ միտքը 20-րդ դարու վերջաւորութեան, Սփիւռք եւ Հայաստան իւրայատուկ ի՞նչ դեղեցկութիւններ եւ ճշմարտութիւններ նուաճած են եւ ասոնք ինչպէ՞ս կարելի է համադրել՝ իմաստութեամբ եւ արժանիքով դիմագրաւելու համար անստոյգ ապագան հայ ազգին – ահա քանի մը կէտերը գալիք համագումարի մը օրակարգին՝ ուր հայ մտքի զարգացման ուղղութիւնը խնդրոյ առարկայ պիտի դառնայ:

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի – Ըստ երեւոյթին Վահէ Օշականի ձեռքը չէ հասած Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան խնդրոյ առարկայ հանդէսը՝ կայֆ, որ լոյս տեսաւ 1989, Նոյեմբերին:

ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Պէյրութ Փաուլի կողմէ սկաուտական չարժումին հիմնադրութենէն ի վեր 2 – 4 տարին անգամ մը տեղի կ'ունենան համաժողովները, զանազան երկիրներու մէջ. Ֆրանսայի մէջ դումարուած էին 1922–ի, 1929–ի եւ 1947–ի համաժողովները: Այս տարի եւս Յուլիս 23–27ին այս հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ: 140 ազգեր ներկայ էին, 1200 պատուիրակներով: Համաժողովը քննեց սկաուտական չարժումին դործունէութիւնը եւ քաջալերեց վարիչները, նոր հորիզոններ բանալով 17 միլիոն արիներու եւ արհնոյներու կազմակերպութեան:

***

Հայ Արիներու Միութիւնն ալ իր հիմնարկութենէն, 1929–էն ի վեր մասնակցած է բոլոր ճէմպորիներուն, ուր որ ալ ըլլան անոնք, Ֆրանսա, Եւրոպական զանազան քաղաքներ, Ասիա, Ափրիկէ կամ Ամերիկա, բերելով չատ մը նորութիւններ ու մանաւանդ ճանչցնելով հայ սկաուտական չարժումը:

Այս անգամ ներկայ էին չեխ եւ հունդար միութիւններուն վարիչները, որոնք եկան համաժողովին յայտնելու իրենց վերածնունդը եւ փափաքը՝ միանալու միջազգային եղբայրութեան: Համաժողովը մեծ ուրախութեամբ ընդունեցաւ այս երկու երկիրներուն ներկայացուցիչները եւ որոշեց ճանչնալ զանոնք:

***

Հայ Արիներու Միութիւնը կը մասնակցէր վեց պատուիրակներով, առաջնորդութեամբ ընդհ. պետին. կը բերէր առաջարկներ, մասնակցելով բոլոր հաւաքոյթներուն. 140 ազգերու դրօշակներուն քով Հայ արիներու եռագոյն ազդ. դրօշն ալ կը ծածանէր, որպէս խորհրդանիշ մեր ազգին, մեր պատմութեան, այսօրուան յաջողութիւններուն եւ ջուրտութիւններուն, նաեւ մեր յոյսերուն:

Համաժողովը բացուեցաւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահ՝ Ֆ. Միթերանի ուղարկած ուղերձով որ սըրտանց կը շնորհաւորէր սկաուտական չարժումը եւ կը չեչտէր անոր մեծ անհրաժեշտութիւնը բոլոր երկիրներուն զարգացման, բարեկամութեան եւ մչակոյթներուն համար: Նախագահը յաջողութիւն կը մաղթէր այս 32–րդ համաժողովին եւ ամբողջ սկաուտական չարժումին: Վարչապետ Մ. Ռոքար այցելեց համադումարը, անձամբ շնորհաւորելով սկաուտները: Ինքն ալ, որպէս նախկին սկաուտ մը, ինքզինքը մօտ կը զդար բոլորին:

Յաջորդ օրը սկսան աշխատանքները. նոր անդամագրուող երկիրներու ընդհ. քարտուղարը մանրամասն տեղեկութիւններ տուաւ ամբողջ գործունէութեան մասին: Ամբողջ չորս օր չատ դուարթ մթնոլորտի մը մէջ համաժողովը կատարեց իր աշխատանքը, բերելով չատ մը նոր առաջարկներ որոնք ընդունուեցան: Եղան նաեւ պատչաններ եւ այցելութիւններ ալ:

Ֆրանսական մամուլի ներկայացուցիչներ այցելեցին համաժողով եւ ընդարձակ յօդուածներով արձագանգեցին անոր մեծ գոհունակութիւն պատճառելով կազմակերպիչներուն:

Կեդրոնական կոմիտէի նոր ընտրութիւններ կատարուեցան:

Յառաջիկայ համաժողովը տեղի կ'ունենայ երեք տարիէն Պանկոք:

Համաժողովին վերջին օրը դեղեցիկ հանդէս մը տեղի ունեցաւ բոլոր մասնակից ազգերու ներկայացուցիչներով: Նոյն օրը, Յուլիս 27–ին, Փարիզի քաղաքապետը հրաւիրած էր բոլոր պատուիրակները. քաղաքապետարանին մէջ չատ փայլուն հիւրասիրութեամբ մը ընդունելեցաւ պանոնք, սրտագին խօսքերով չնորհաւորելց չարժումն ու անոր վարիչները:

Այսպէս, ոսնական օրուան մը մթնոլորտով աւարտեցաւ այս համաժողովն ալ, որուն ներկաները ժամադրուեցան 1991–ի Սկաուլի ճէմպորիին: Պէյրութ Փաուլ իրաւունք ունէր. պատանիները աւելի լաւ կը զգային բարեկամութեան արժէքը, առանց կրօնքի կամ երկիրներու խարութեան:

***

Մենք Հայերս ալ որ վաթսուն տարիէ ի վեր ընդունուած ենք միջազգային այս եղբայրութեան մէջ, կը չարունակենք մեր գործունէութիւնը հայ պատանիներու օդուտին համար: Մեր կազմակերպութիւնը սիրուած է եւ յարգուած:

Մեծապէս երախտապարտ ենք Ֆրանսայի սկաուտական չարժումին, իր անկեղծ բարեկամութեան համար: Այս համաժողովին աւարտին մեր սրտագին մաղթանքը 17 հազար սկաուտներու եւ ասրենոյշներուն, որոնք մեր հարազատներն են, առաջին օրէն քաջալերեցին մեզ ու կը չարունակեն իրենց յարգանքն ու բարեկամութիւնը Հայութեան ու Հայաստանի հանդէպ:

ԳՈՒՐԳԻՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԴՈՒԽՈՊՈՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Ջաւախքի մէջ (Վրաստան) Մոկրի լեռան սոորոտը ռուսական անունով դիւղ մը կայ. Կալինինօ: Ամայի՝ են փողոցները, իսկ տուները լքուած: Մեկնած են բնակիչ Դուխոպորները. անոնք քրիստոնեայ ազանդի մը կը պատկանին, որ ծագում առած է Ռուսիոյ մէջ ԺԸ. դարու վերջաւորութեան:

Վրաստանի մէջ անոնց ապրած կողմերը ամէնէն բարգաւաճներն են. կարելի է ըսել թէ նախանձելի կեանք մը ունէին հոն: Դուխոպորները պահպանած էին իրենց նախահայրերուն աւանդութիւնները. տնտեսական օրերուն չարաչար կ'երգեն որոնցմէ ամէն մէկ Դուխոպոր երեք հարիւր հատ դոց պիտէ: Իրենք կը գործեն աւանդական իրենց ըզգեստները. ամէն տունի մէջ, սեղանին վրայ հաց, աղ եւ ջուր կը ձգեն, որոնք կեանքի խորհրդանիշներն են: Իրենց համայնքին մէջ ոչ դինով կայ, ոչ ծուխ: Գեղմայնքին մէջ ոչ մէկուն կայ, ոչ ալ պղտիկ կեանք մը կ'ապրին. իրարու կ'օգնեն դժբախտութեան պահերու եւ ուրախութիւնը կը բաժնեն երգելով:

Այս անգամ տխուր են անոնց երգերը. ամէն մէկը իր տունը ծախած է մեկնելու համար զանազան չրջաններ: Կ'երթան, հակառակ որ ոչ ոք դիրենք կը վտարէ կամ կը տիպէ մեկնելու: Նոյնիսկ տեղական իշխանութիւնները լսած էին որ մնան:

Կորելովկա չրջանին նախագահուհին համաձայն այդ մարդիկը կը վախնան որ Վրաստան կ'անջատուի Մոսկ. Միւթեհնէն ու մտահոգ են իրենց ապագայ կեանքով: Իրենց անձկութիւնը աւելցած է երբ վրացերէնը պարտադիր լեզու հռչակուած է օրէնքով: Ցետոյ, կը վախնան նաեւ որ կովկասի կացութիւնը վատթարանայ ու իրենք չատ մօտ են Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմանապլուն, որոնք միչտ լարուած յարաբերութիւններ ունեցած են իրարու հետ:

Ուրիչ պատասխանատու մը կը պատմէ թէ Հայեր եւս թեկնածու են իրենց տուները գնելու եւ չչուկներ կը տարածեն թէ Աճարներու հոս բնակչութիւն հաստատելու պարագային, մնացողներու վիճակը չատ վտանգաւոր պիտի ըլլայ:

Կորելովկայի չրջանային կոմիտէի քարտուղարը կ'ըսէ. «150 տարուան ազատ մը ապրեցանք հոս. միչտ ուզեցինք վերադառնալ. այսօր միայն իրաւունք կը տրուի մեզի: Այս լեռնն օտար է մեզի, նաեւ չրջապատը: Կլիման տաժանելի է. քանի՛ սերունդէ ի վեր կը փափաքինք Ռուսիա վերադառնալ. մեր երկիրը»:

Տարեցները գրեթէ հակառակ են մեկնելու. «ո՞ւր կրնանք երթալ, կ'ըսէ անոնցմէ մէկը. մեր հայրերն ու մեծ հայրերը հոս կը նստին. ո՞վ պիտի հոգէ իրենց չիրիմներուն»: Ուրիչ մը կ'ափսոսայ որ իրենց հանդիսատը ձգած պիտի երթան ամէն բան սկիզբէն սկսիլ: Գանգատ չունին իրենց դրացիներէն. Թուրքերու, Հայերու եւ Վրացիներու հետ լաւ յարաբերութիւններ ունեցած են:

Դուխոպորի Թանգարանին տնօրէնը որոչած է չմեկնիլ: Չի կրնար բաժնուիլ Թանգարանէն. «Ի՞նչ պիտի ընեն այս մարդիկը իրենց գաղթավայրերուն մէջ, առանց իրենց պատմութեան» հարց կու տայ: Ան կը պատմէ թէ իրենց պատմութեան նահատուածներէն մէկը յորդորած է Գանատա գաղթած իրենց ազգակիցները որ չվերադառնան, այլ իրենց հոգին ապրի Ռուսիոյ մէջ. «մեզի համար ճիշդ հակառակն է, մենք Ռուսիա կ'երթանք, բայց մեր հոգին հոս կը մնայ» կը չարունակէ Թանգարանին տնօրէնը: Անոնք երախտապարտ են Վրացիներուն, այդ հողին, որոնք ապաստան տուին իրենց. նաեւ Հայերուն որոնք ապրեցան իրենց քով:

Կարելի չէ ճչդրտութեամբ բացատրել իրենց սիկտքին գոյութեան պատճառը. այնպէս կը թուի որ պարադաներու բերումով չարժման կ'անցնին այս մարդիկը. ու մէկայն ճակատագիրը կ'ամբաստանեն: Դուխոպորներուն մէջ կան Ուկրանացիներ, Լեհեր, Յիլաններ...: Անոնք կ'ըսեն բացէ ի բաց որ իրենք ոչ մեկուսացած ազանդ մըն են, ոչ ալ ազգութիւն մը: Իրենք գիրենք կը կոչեն Աստուծոյ զաւակները որոնք կ'ընդունին բոլորը: Իրենց հայրենիքը ամբողջ աչխարհն է ու անոնց ցրուումով ոչ թէ Ռուսաստանը, այլ անոր ոգին պիտի չքանայ:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՋԱՐՄԱՀԱԼԻ հայ ուսումնասիրաց Միութեան «Ուրարտու» երգչախումբին տարեկան համերգը տեղի ունեցած է Յունիս 13–ին, Միութեան «Յ. Թումանեան» սրահին մէջ: Ժոռա Մինասեանի դեկավարած երգչախումբը համերգներով հանդէս եկած է նաեւ յաջորդ չորս օրերը: Երգերուն ու խմբերգներուն դաչնակով ընկերացած է Անտրէ Արզումանեան:

***

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ Հ. Օ. Մ.ի «Արագ» վարժարանի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցած է, Յունիս 22–ին, Հայ Կեդրոնի «Լազարեան» սրահին մէջ: Շուրջ 80 աչակերտ – աչակերտուհիները դործազրկած են դեղարուեստական յայտագիր: Ցօսք առած է տնօրէն Վազգէն Մովսէսեան, որ ներկայացուցած է դպրոցին ուսումնական ծրագիրը եւ 1989 – 90 տարեչրջանի տեղեկագիրը: Ան նաեւ նուէրներ բաժնած է բոլոր աչակերտներուն:

***

ԿԼԻՆՏԻՑԻ «Հուվըր» վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, Յունիս 24–ին, 850 հանդիսատես ներկայ եղած է Միութեան վարժարանի մանկապարտէզի եւ մանկամատուրի բաժնի ամավերջի հանդէսին: Գեղարուեստական յայտագրին աւարտին վակման խօսքով հանդէս եկած է Հայր Մեսրոպ Ապեան, որ միաժամանակ 72 չրջանաւարտներուն բաչխած է իրենց վկայականները:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Արարատ» մարզատանի լայնատարած չրջափակին մէջ, Յուլիս 11–էն 13, աւելի քանի 25 հազար Թեհրանահայեր մասնակցած են Հայ Յեղափոխական Դաչնակցութեան Հարիւրամեակի տօնակատարութեան: Հայաստան աչխարհի տարբեր նահանգները ներկայացուած են տաղաւարներով, ուր ցուցադրուած են տուեալ նահանգին բնորոչ իրեր, պատմական կոթողներու նկարներ եւ այնտեղ ծնած կամ գործած ազգային ու յեղափոխական գործիչներու նկարներ: Չրջափակին մէջ կատարուած են զուսանական երգեր՝ ժողովրդական նուագարաններու ընկերակցութեամբ: Մանուկներու եւ պատանիներու համար եղած են թատերական ներկայացումներ՝ «Քաջ Նազար», «Կարմիր գլխարկ», «Պըլը Պուղի» եւայլն:

***

ԿԼԻՆՏԻՑԻ «Հորիզոն» հեռատեսիլի յայտագրի մէկ հաղորդագրութիւնը կը տեղեկացնէ թէ յայտագիրը պաչտօնապէս հրաւիրուած է մասնակցելու «Միջազգային Կայան»ի («Ինթէրնէյչընըլ Չէնըլ») չարթնական հաղորդումներուն, որոնք կը կատարուին Միացեալ Նահանգներու տարածքին: «Հորիզոն», որուն տնօրէնն է Կարպիս Թիթիզեան. ծնունդ առած է 1989 Մայիսին, հովանաւորութեամբ Սրբեմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Ցանձնախումբին: «Հորիզոն» արդէն կը սերտուի Լոս Անճըլըսի, Ֆրեզնոյի, Սան Ֆրանսիսքոյի, Պոսթընի, Սան Տիէկոյի եւ Շիքակոյի մէջ՝ հայերէն եւ անգլերէն:

ՀԱՑԱՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՌԱՏԻՕՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒՄ Է

Որպէսզի ամէն ինչ պարզ դառնար, Կորբաջովը ժողովրդական դեպուտատների երկրորդ համագումարի պատուիրակներին առաջարկում է հետեւեալը. նրանք, ովքեր կողմ են սոցիալիստական զարգացման ուղուն, նստեն ալ կողմում, ովքեր կապիտալիստական՝ ձախ կողմում:

Բոլորը տեղաւորւում են՝ իրենց հայեացքների համաձայն, միայն Սոբչակն է տատանւում երկու կողմերի միջեւ:

– Դուք, ի՞նչ է, դեռ ընտրութիւն չէ՞ք կատարել, – հարցնում է Կորբաջովը:

– Դէ... այդպէս ստացուեց, – պատասխանում է Սոբչակը:

– Այդ դէպքում բարձրացէք մեզ մօտ՝ նախագահութիւն, ասում է Կորբաջովը:

***

Մեծ Հոկտեմբերի հերթական տարելիցին նուիրուած հանդիսաւոր համերգի ընդմիջմանը խմբավարին են մօտենում համազգեստով երկու մարդ եւ «առաջարկում» անցնել կենտրոնական օթեակը՝ Անդրոբովի մօտ:

– Ինչքա՞ն է ձեր ջութակահարների միջին աչխատավարձը, – հետաքրքրւում է զլխաւորը:

– Ե... երկու հարիւր ո... ռուբլի:

– Իսկ հարուածողի՞նը:

– Ե... երեք հարիւր:

– Ինչպէ՞ս, նրանք կէս ժամ աղցում էին, իսկ սա ընդամէնը երկու անգամ թրխկացրեց:

– Ա... այդպիսինէր նրա «պ... պ ա ր տ ի ա ն»:

– Դէ գիտէ՞ք ինչ... Մեր բոլորի «պարտիան» մէկն է, իսկ թրխկացնել պէտք է աւելի յաճախ:

***

Մանկապարտէզում.

Դաստիարակչուհի – Երեխաներ, ո՞ր երկրում են ամենագեղեցիկ խաղալիկները:

Երեխաներ (խմբով) – Խորհրդային Միութիւնում:

Դաստիարակչուհի – Ո՞ր երկրում են ամենագեղեցիկ մանկական չորերը:

Երեխաներ (խմբով) – Խորհրդային Միութիւնում:

Դաստիարակչուհի – Իսկ ո՞ր երկրում է ամենաերջանիկ մանկութիւնը:

Երեխաներ (խմբով) – Խորհրդային Միութիւնում:

Յանկարծ Վովան սկսեց դոալ:

Դաստիարակչուհի – Ինչո՞ւ ես լաց լինում, Վովա:

Վովա (հեծկլտալով) – Ուզում եմ ապրել Խորհրդային Միութիւնում:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՕԴԻԿ

ՍԱՍՈՒՆ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

ՍԱՍՆՈՑ ՇՐՋԱՆ

Մուչէն վերապրող Տէր եղիչէ սապէս կը պատմէ այս քահանային եւ ուրիչ կարգակից մը ոդիսականները. –

Մաս մը Սասունցիք տեսնելով որ լրջուած են բոլորովին, կը յանձնուին ոստիկան Խալիտի եւ ոստիկանապետ Բասիմի՝ որոնք զիրենք Մուչ կը տանին Տէր Առաքելի եւ Կեարմուգի Տէր Գարեգինի հետ: Հոն բոլորը կը թրքացնեն եւ այս երկու եկեղեցականներուն զլուխները փաթթոց կապել տալէ վերջ՝ չեն խղճահարիր չուկային մէջ աւելածուի ստրկական դերն ալ կատարել տալու անոնց: Ցետոյ Քեաջալ Մահմուտի եւ Օսմնկայ Սլէյի հսկողութեամբ կը տարուին Վերին Թաղ (Մուչ), աւերակները հարթելու: Քանի մը օրուան չարաչար աչխատութենէ վերջ, Նահատակութիւնը կ'ըլլայ իրենց վերկարար հանգիստը: Մինչ Սասունցիները խումբ մը տեսնելով անձնատուր եղողներուն տխուր վախճանը՝ խոյս կու տայ դէպի սարերն իր ծննդավայրին: Կէսկէս Կուզան զիւղի եւ չրջանակներուն ժողովուրդք հռչակաւոր են իրենց քաջութեամբ:

ՍԱՍՆՈՑ ՇԱՏԱԽ ՇՐՋԱՆ

Այս չրջանի հայ գիւղօրէից ցանկն է հետեւեալը.

1. – Կեարմաւ՝ 46 տուն, երէցն էր

Գարեգին Քահանայ. – 60 տարու: Իր եղերական վախճանը տես փոքր ինչ վերեւ՝ Կէսկէի Կուզան գիւղի յիշատակութեան մէջ:

2–8. – Իրիցաւիճ կամ երիցաւիճ՝ 17, Տապրի՝ 34, Գեղաշէն՝ 44, Շուշնամերկ՝ 32, Քոպ՝ 52, Հիթեւիճ՝ 60, Աղբի՝ 102: Վերջնոյս նահատակ երէցները են

Յովհաննէս Քահանայ Սիմոյեան. – 46 տարու, 1909–ին կատուց ձեռնադրուած Յովսէփ Եպիսկոպոսէ:

Պաղտասար Քահանայ. – 40 տարու, նորընծայ, ձեռնադրուած Խարախանեան սրբազանէ:

9. – Կեալառաշ՝ 16:

ՑԱԼԻՈՐԻԿԻ ՇՐՋԱՆ

Տալորի՛կ. ահա՛ բնաչխարհիկ յատուկ անուն մը՝ պանծալի յիչատակներու կապուած, որ ցայսօր յուզում, եռանդ ու սարսուռ կ'առթէ անձնիւր Հայու՝ երբ լսէ կամ արտաբերէ զայն: Վանդի անհոսիկ դիրքերով հարուստ՝ իր քարքարուտ կողերուն վրայ բնակող վէս հայ յորդիները Զէյթունցիներու նման ցվերջ ապրած են անհաչտ՝ քիւրտ եւ թուրք հարցատահարութեանց հանդէպ, արհամարհելով ամէն ոտնձգութիւն՝ չնորհիւ իրենց ինքնապաչտպանութեան դերազոյն միջոցին: Իր վրայ յօրինուած քայլերգը 30 տարիներէ ի վեր խանդավառած է ամէն Հայ եւ հպարտութեամբ ուռեցուցած անոր սիրտը:

Տալորիկի կտրիճ եմ չորդ,
Քաղիքցու պէս չեմ թուլամորդ.
Սարի զաւակ, քարի որդի,
Չին ֆալ Հայոց եմ մրնացորդ...

Եւ այդ մնացորդն էր որ նորէն 1915–ի ամրան, ահազանգի վայրկեանը հնչեց թէ չէ, իրեն պէս անվեհեր հարեւանին՝ Սասունցիին հետ լեռ բարձրացաւ եւ Սուրբ Հաւատքի հուրովը բռնկած՝ սրմիսներով ոգորեցաւ թշնամիին անհամեմատ ուժերուն դէմ:

Տալորիկի Շրջանը կը կազմեն հետեւեալ գիւղերը.

1–12. – Հալողէճ՝ 25, Սպաղաճ՝ եւ Եղկարտ՝ 35, Փուրխ՝ 15, Էգու Տուճ՝ 20, Հարթիկ եւ Հոսնուտ՝ 20, Խրլովիկ՝ 15, Թուալեճ կամ Տրվալիճկ՝ 11, Արդխու կամ Հարթխոյ եւ Քորեխու՝ 10, Մէգրէ՝ 15:

(Շար. 67)

(Շար. Ա. էջէն)

բամանագրին պատճառած զայրոյթը, տեղ կը տրուի նաեւ դիմեալ գլխաւոր խումբին (ՀԱԲ) հրամանատարին. Վարդան Վարդանեան որուն նպատակը հայ ժողովուրդը ամէն տեսակի նեղութիւններէ փրկել ու գերիշխան հայկ. Պետութիւն մը ստեղծել է, կը չեչտէ թէ ոչ մէկ նպատակ ունին զէնքերը յանձնելու: Ան կ'ըսէ թէ հաւանօրէն 15 օրուան մէջ ներքին Նախարարութեան ուժերն ու խորհ. զօրքը բացայայտ ճակատումի պիտի անցնին ու ՀԱԲ–ը (Հայ Ազգ. Բանակ) պէտք է ինքնապաշտպանութեան դիմէ: Վարդանեան կ'աւելցնէ թէ անհեթեթ բան է համեմատել երկու կողմի ուժերը, սակայն «երբ մարդ յարձակումի կ'ենթարկուի, ինքզինքը կը պաշտպանէ ինչպէս որ կըրնայ»:

Երեւփոխան Աչոտ Նաւասարդեանի համաձայն, որ կը ներկայացուի որպէս հայկ. Հանրապետական կուսակցութեան դեկավարը, վերոյիշեալ հրամանագիրը մէջոց մըն է կերպով մը ՔԱ – ԿԷ – ՊԷ–ի խախտած վարկը վերահաստատելու. կազմակերպութիւնը բաւական արժեզրկուած է յաչս իշխանութիւններու եւ չուզեր աւելորդ նկատուիլ: Հրամանագիրը, ըստ Վարդանեանի, մէջոց մըն է միայն Հայաստանի անկախութիւնը արագացնելու: Իր կուսակցութեան անդամները զինուած են. եւ նոյնիսկ եթէ նպատակ ունին ազդ. օրինաւոր պետութեան կառոյցներու վերահաստատումէն եառ զինաթափ ըլլալու, պատրաստ են վայրագութեամբ պատասխանելու վայրագութիւններու:

«Մոսկովեան Լուրեր»ու թղթակիցը կ'արձագանգէ նաեւ նախարարապետ Վ. Մարգարեանցի տեսակէտին. ան կոմունակից է զինաթափումին: «Զինեալ խմբակները անիշխանականութիւն կը սերմանեն Հանրապետութեան մէջ, ոչ մէկ սպասարկութիւն բնականոն ընթացքի մէջ է: Միակ ճարը զինաթափումն է» կը պնդէ ան, աւելցնելով որ հայ քաղաքացիներու կեանքն ու ստացուածքը սպառնալիքի են–թակայ են, ինչ որ աններելի է:

ՀԱՄԱՅՆ ԱՇԽԱՐՀ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԻՐԱՔԸ ...ՈՐ Կ'ԱՄՐԱՊՆԴԷ ԻՐ ԴԻՐՔԵՐԸ

Համաշխարհային երգչախումբին մէջ՝ ձախ երգող չկայ, բոլորը մէկ մարդու պէս կը դատապարտեն Իրաքը եւ ապահովութեան Խորհուրդն ալ, Միացեալ – Նահանգներն ու Խորհ. Միութիւնը, Ամերիկաքը կը հրաւիրեն Պաղտատի դեկավարը որ քաշէ իր զօրքերը: Պատիժներու ալ ձեռնարկած են Ամերիկա, Ֆրանսա եւ Մեծն–Բրիտանիա՝ իրաքեան բոլոր ստացուածքներու գործողութիւնները կասեցուցած են: Իրաքեան ուժերը, սակայն, տուն տեղ եղած են, «ազատ Քուէյթ»ի կառավարութիւն մը իշխանութեան գլուխ է, Քուէյթի իշխանապետը Սաուտի Արաբիա կրցած է ապաստանիլ, եղբայրը ծանրօրէն վիրաւորուած է:

Մոսկուա դադրեցուցած է զէնքի իր հայթայթումը Իրաքի (մեծապոյն հայթայթիչն է): Սաւտամ Հիւսէյն մէկ օրէն միւսը Հիթլէրի կը բաղդատուի: Կը յիշուի Քիւբաներու չարդը (կատարուած ատեն չատ անդրադարձող չկար): Քարիւղին գինը գլուխը առած կ'երթայ (տակաւ 20–էն 23 տոլարի հասած էր Ուրբաթ առաւօտ) մինչ Ֆրանս – Էնֆօ–էն, Փեթրոսբրաքեժի թերթին անօրէնը՝ Պետրոս Թէրպեան կը հաստատէր թէ քարիւղի չգոյութեան վախ չկայ, Քուէյթէն դուրս, չատ պահեստներ կան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԲՆԱԿԱՆ ՏՕԹՐ կը չարունակէ բոլոր մրցանիշները կոտրել Ֆրանսայի մէջ, ուր աւելի տաք է՝ հիւսիսը քան հարաւը: Ըստ օդերեւութաբանական մանրագէտներուն, դեռ առաւելագոյն աստիճանին չէ հասած եւ պիտի հասնի կիրակի, երկուշաբթի, ուր Փարիզի եւ շրջանին մէջ կրնայ 40 աստիճանի հասնիլ: Յարդ 36–37 էր առաւելագոյնը:

ԱՂԲԻՒՋԱՆԻ «ժողովրդական ձակա–

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Շուշան Վահանեան 3000 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին իր ամուսնոյն՝
Շահան Վահանեանի
մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Վազգէն Տարօնեանի թարմ յիշատակին Տէր եւ Տիկին Յաչիկ Պապիկեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

***

Տիկին Աննիկ Փափազեան իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Էլիզ Տարօնեանի եւ ընտանիքին Վազգէն Տարօնեանի կսկծալի կորուստին առթիւ եւ 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին, ողբացեալին թարմ յիշատակին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՁՍԱԿԻ

ՎԱՀԻԿ ՏԷՐ–ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Տէր եւ Տիկին Շանթ եւ Լէոնթին Ոսկերիչեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Գթութիւն» կազմակերպութեան (առանձ «Ցառաջ»էն):

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ JERUSALEM

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հայոց Եպիսկոպոսարանը ընդառաջելով Երուսաղէմի նորընտիր Պատրիարք՝ Ամենապատիւ Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանի կոչին, կը ծանուցանէ Ռոն–Ալփի Շրջանի Հայերուն թէ արձանագրութեան յատուկ դրասենեակ մը բացուած է Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարան ուսանիլ փափաքողներուն համար:

Կուսակրօն կամ ամուսնացեալ քահանայութեան թեկնածուներ կրնան արձանագրուիլ ամէն օր տարւոյս մինչեւ Սեպտեմբեր 15, դիմելով վարի հասցէին. –

***

COMMUNIQUE
DE L'EVECHE ARMENIEN
DE RHONE-ALPES

Faisant écho à l'appel du nouveau patriarche arménien de Jérusalem, Sa Béatitude Mgr. Torkom Manoukian, l'évêché de Rhône-Alpes de l'Eglise Arménienne se propose de recueillir les candidatures des jeunes-gens qui désireraient suivre le cycle de formation pastorale proposé par le Séminaire de Jérusalem.

Pour tous renseignements, téléphoner ou écrire au secrétariat au numéro et à l'adresse suivante :

78 - 60 - 47 - 18
Evêché de l'Eglise Arménienne
40, rue d'Arménie
69003 LYON — FRANCE

SECRETARIAT
DE L'EVECHE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83. rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 12

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ: կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Երկուշաբթի Օգոստոս 13, Յիշատակ է Մեռելոց:
Առաւօտեան, ժամը 10–էն սկսեալ, կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին կը կատարուի հոգեհանգիստ՝ վասն հանգուցեալ:

ՎԱՐԱԳԱՁ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՁ. ԹԱՄԿՈՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի, աւանդական խաղողի օրհնութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ:
Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Եպիսկոպոսական պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՒԱՐԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս դիւանատունը:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15–ին,
խաղողօրհնէք՝ ժամը 11·45–ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՁ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնք տեղւոյն «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Յիշատակ է Մեռելոց: *Կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ* Հոգեհանգիստ՝ վասն հանգուցեալ:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 10–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆ

Պատարագ կը մատուցուի, նաեւ պատարագէն վերջ խաղողի օրհնութիւն:

***

Վանանդ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ի յիշատակ Բ. Աշխարհամարտի, 1944 Օգոստոս 15–ի ռմբակոծութեան զոհերուն եւ ի մխիթարութիւն անոնց սիրելիներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, Զորեքշաբթի Օգոստոս 15–ին կատարել կու տայ հոգեհանգիստ եւ պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՁ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Այս առթիւ խաղող նուիրել փափաքողները կրնան եկեղեցւոյ քարտուղարութեան հետ կապ հաստատել:
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ քառաձայն եղանակով, առաջնորդութեամբ լմբրաւոր խաչիկ Երլմպեանի:
Սկիզբ արարողութեանց՝ ժամը 8·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·15–ին:
Պատարագի աւարտին խաղողի օրհնութիւն *կը կատարուի:*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս Հոգեւոր Հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ ԱՒԱԳ ՔՀՆՁ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

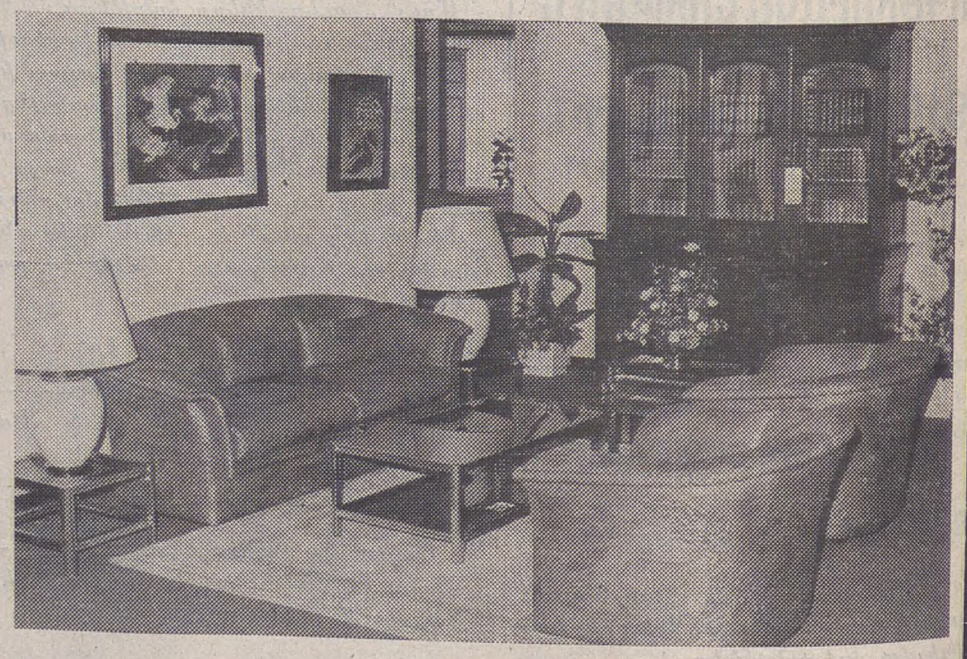
ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԱՆԱՐ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՁ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
խաղողի օրհնութիւն՝ ժամը 11·30–ին:

ՍԷՆ ԼՈՒ – Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
խաղողի օրհնութիւն պատարագի աւարտին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՁ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 7
MARDI
7 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.334 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.334

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀՆ Է
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ

«ՄԵՆՔ Ի ՎԻՃԱԿԻ ԵՆՔ ՄԵՐ ՀԱՐՑԵՐԸ ԼՈՒԾԵԼՈՒ»

Շաբաթ օր, Օգոստոս 4, պատմական թուական մըն է Հայաստանի համար, որ առաջին անգամ կ'ունենայ ոչ-համայնավար նախագահ մը (Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը ժամանակ չունեցաւ նախագահ ընտրելու, Ահարոնեան պատուիրակութեան նախագահ էր)։ Ստորեւ կու տանք նախ Արմէնփրէսի լրատուութիւնը։-

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – Օգս· 4

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ
ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Երկու օրուան խորհրդարանական ծանր պայքարէ յետոյ ընտրուեցաւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նոր նախագահը՝ Հայոց Համազգային Շարժումի վարչութեան նախագահ, «Ղարաբաղ» կոմիտէի անդամ, 45ամեայ ժողովրդական պատգամաւոր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը այսօր, յաղթելով այդ պաշտօնի համար առաջարկուած միւս թեկնածուին՝ Խորհ· Միութեան Կեդր· Կոմիտէի քաղաքական Բիւրոյի անդամ, Հայաստանի Կեդր· Կոմիտէի առաջին քարտուղար Վլ· Մովսիսեանի ու դարձաւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ։

Պատգամաւորները եւ իրենց հետ նաեւ նիստերու դահլիճի մօտ հաւաքուած մեծ բազմութիւնը հաչուիչ յանձնախումբի ժողովի հաղորդումը ողջունեց ջերմ ծափահարութիւններով ու խանդավառութեամբ։ Դուրսը, ժողովուրդը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը, երգի հնչիւնները բայ պատուհաններէն կը լեցնէին դահլիճը, որ զայն ունկնդրեց յոտնկայս։

Իր ելոյթին մէջ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընորհակալութիւն յայտնեց մեծ վստահութեան համար, իր յաղթանակը նկատելով որպէս ազգային զաղափարի, ազգ· մտածողութեան յաղթանակ։

Նախագահը շնորհաւորեցին, մաղթեցին բեղնաւոր, ազգօգուտ աշխատանք, բազմաթիւ պատգամաւորներ, որոնք կը ներկայացնէին Հայաստանի տարբեր կուսակցութիւններն ու քաղաքական հոսանքները, Լ· Ղարաբաղը, ներքին սիփիւռքը, Հայաստանի եզիտի փոքրամասնութիւնը, Սարգիս Մուրատեան, Սամուէլ Գրիգորեան, Վանօ Սիրադեղեան, Մելսիկ Գարրիէլեան, Հասան Հասանեան, Աչոտ Նաւասարդեան, Կարէն Եուզբաշեան, Արկադի Մանուչարով, Վլադիմիր Մովսիսեան եւ ուրիշներ։

**

Անկարագրելի է այն ցնծութիւնը, որ կը տիրէր Գերագոյն Խորհուրդի նիստերու դահլիճի մօտ· ծանօթ-անծանօթ կը համբուրուէին, ես հոն հասայ, երբ պատգամաւորները մէկ-մէկ, խումբերով դուրս կ'ելլէին չէնքէն եւ անմիջապէս հարիւրաւոր մարդոց ձեռքերու վրայ կը յայտնուէին։ Այդքան ժպիտ, այդքան ուրախութիւն Հայու աչքերուն մէջ չատոնց չէի տեսած, մանաւանդ այս երկու-երեք տարիներու ընթացքին։

Բազմութիւնը եռագոյններու ծովի մէջ ներքեւ ինքնարուխ կերպով ուղղուեցաւ դէպի ուխտավայր՝ «Ազատութեան Հրապարակ»։ Հոս, յանդատրաստից հանրահոծով մեղի ունեցաւ։

Տէր Յուսիկ Քհնյ· տէրունական աղօթքով բացաւ հաւաքոյթը։

Ես ոչ մէկ բան կրցայ ձայնագրել, որովհետեւ ծովածաւալ բազմութեան մէջէն, պարզապէս անկարելի էր ամպլիֆոն մօտենալ։ Կը փորձեմ նկարագրել համառօտ։

Ելոյթ ունեցաւ ժողովրդական պատգամաւոր, ակադեմական Հրաչիկ Սիմոնեան։ Ան ըսաւ որ մեր երկիրը պիտի վերադառնան անիրաւ կերպով վտարուած հայ ազգային բոլոր կուսակցութիւնները։ Հրաւիրեց աշխարհի մեր բոլոր եղբայրներն ու քոյրերը միասին կերտել մեր հայրենիքը։ Կոչ ըրաւ համախմբուիլ ժողովրդավարօրէն ընտրուած մեր Խորհրդարանի չուրջ, զօրավիզ կանգնիլ անոր նախագահին։ Հանրապետութիւնը ներկայ ծանր վիճակէն հանելու համար։

Երկրապահ Ջոկատներու անունով, ելոյթ ունեցաւ Վազգէն Սարգսեան։ Ան շնորհաւորելով նախագահը, նաեւ չըննորհակալութիւն յայտնեց այն ազնիւ ազգապաշտան չանքերուն, որոնք վերջին հաչուով չենթարկուեցան սպրդանքներու եւ այսօր պիտի հաւաքուին մեր նոր Խորհրդարանի եւ անոր նախագահին չուրջ, որովհետեւ այլեւս անտէր չենք եւ որովհետեւ ազգային համաձայնութեան պարագային, ոչ մէկ զօրք, ոչ մէկ ծուղակ սարսափելի են։

Ազատութեան Հրապարակը հաւաքուած բազմահազար մարդիկ լուռն ցնծութեամբ դիմաւորեցին Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը, սիրելի Լեւոնը։ Լե-ւոն, Լե-ւոն, Լե-ւոն կը զնդար Երեւանի կեդրոնը։

Ան զլխաւորաբար ըսաւ. –

Անկախ տիտղոսէն, անկախ պաշտօնէն, ես եղած եմ եւ կը մնամ նախ եւ առաջ՝ «Ղարաբաղ» կոմիտէի անդամ։ Կո-մի-տէ, կո-մի-տէ եղաւ պատասխանը։

Յետոյ, ան կատարեց առաջին յայտարարութիւնը որպէս նախագահ· –

«Պաշտօնապէս կը յայտարարեմ, որ մենք ի վիճակի ենք ինքներս լուծելու մեր հարցերը, առանց արտաքին միջամտութեան»։

Ան նկատի ունէր մեր այսօրուան ղըլխաւոր հարցը՝ Հանրապետութեան իրավիճակի կայունացումը։

Վերջաւորութեան, ան ողջ հայ ժողովուրդը շնորհաւորեց պատմական յաղթանակի առթիւ։

Հայաստանի ապագայի համար պայքարը մեր առջեւ է՝ պայքար, պայքար, պայքար՝ մինչեւ վերջ։

Շնորհաւորութիւններով, ինչպէս ըսաւ պատգամաւոր՝ Վանօ Սիրադեղեան, Հայաստանի Գ· Հանրապետութեան առաջին օրուան առթիւ։

ՍԱԹԵՆԻԿ ՑԱԿՈԲԵԱՆ
«Արմէնփրէս»ի թղթակից

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Օգս· 5-ին, Արմէնփրէս հետեւեալ լրատուութիւնը կ'ընէ նորընտիր նախագահին առաջին այցելութեան մասին։-

Այսօր (Օգս· 5) Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան այցելեց Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածին իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու եւ ստանալու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա-ի օրհնութիւնը։ Վեհափառ Հայրապետի բացակայութեան տրուած պատարագի ընթացքին Ներսէս Արք· Պողպատեան ըսաւ մասնաւորապէս· «Քանի օր է, որ մեծ հոգեկան խռովքի մէջ ենք, թէ ո՞վ պիտի լինի հայ ժողովրդի խորհրդարանի նախագահ։ Այո՛, հայ ժողովրդի կ'ըսեմ, որովհետեւ մեր ժողովուրդը, Հայաստանում եւ ի Սփիւռս աշխարհի, լարուած հետեւում է Հայաստանի խորհրդարանի աշխատանքին։ Եւ Աստուծոյ շնորհիւ մեր խորհրդարանը կարողացաւ եզրակացութեան յանգել եւ արժանաւորապէս իրրեւ Հայաստանի նախագահ ընտրել բազմաշնորհ գիտնական տիար Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին։ Եւ այսօր, մեր հոգին անչափ թեթեւ է լցուած, որովհետեւ Հայաստանի նոր նախագահը, տակաւին երէկ ընտրուած, այսօր եկել է Ս· Էջմիածին, այստեղ մեզ հետ է, մեզ հետ է իր նոր ուխտը կատարելու Ս· Էջմիածնի վեհարուր կամարների տակ, Աստուծոյ ներկայութեամբ եւ իր ժողովրդի, հաւատաւոր ժողովրդի գրկին մէջ։ Մենք հաւատացած ենք, որ Աստուած իր սուրբ հոգու շնորհներով պիտի զարդարի տիար Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը, տալով նրան նոր ըմբռնակներ, տալով նրան ուժ եւ կարողութիւն տանելու համար իր ուսի վրայ դրուած այն խաչը, որ թէեւ ծանր է, բայց, վստահ ենք որ մեզ պիտի հասցնէ մեր նպատակների գագաթը։ Այս առիթով շնորհաւորում ենք ձեզ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ Տ· Տ· Վազգէն Ա· Կաթողիկոսի անունից, ինչպէս նաեւ ամբողջ աշխարհի հաւատացեալ հայ ժողովրդի անունից»։

Մայր Աթոռ Էջմիածնի Վեհարանը Ներսէս Արք·ի կազմակերպած ընդունելութեան ժամանակ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ըսաւ·-

– Նախագահի ընտրուելու յաջորդ օրն իսկ եկայ իմ յարգանքի տուրքը մատուցանելու Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածին եւ ստանալու Վեհափառ Հայրապետի օրհնութիւնը։ Եւ ես այդ օրհնութիւնը այսօր ստացայ մեր Սրբազան Հայր՝ Պոզապալեան Արք·ի միջոցաւ։ Սրբազան Հայր, ես խորին շնորհակալութիւն իմ յայտնում այս ընդունելութեան համար եւ խնդրում այս ընդունելութեան համար եւ խնդրում ձեզ, որ եթէ առիթ լինի հեռախօսով կապուէք Վեհափառ Հայրապետի հետ, որ այժմ գտնւում է արտասահմանում, հաղորդեք իմ ողջոյններն ու բարեմաղթութիւնները եւ ես մէկ անգամ ստանամ նրա օրհնութիւնը»։

ՍԱԹԵՆԻԿ ՑԱԿՈԲԵԱՆ

**

ԱՅԼ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Արմէնփրէսի այս լրատուութեան աւելցնենք կարգ մը այլ մանրամասնութիւններ, զորս առինք հեռաձայնով։

Գումարկումը սկսած է Ուրբաթ օր եւ մինչեւ առաւօտեան ժամը 3 կարելի չէ եղած մեծամասնութիւն ապահովել երկու թեկնածուներէն (Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Վլ· Մովսիսեան) մէկուն։ Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններու թիւը ընդունուած ըլլալով 260 (յարդ չէ ամբողջացած թէեւ եւ 223 է) անհրաժեշտ մեծամասնութիւնն է 131։

Առաջին քուէարկութեան Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ստացած է 110 ձայն, Վլ· Մովսիսեան 96, երկրորդին՝ Լ· Տ·-Պ·՝ 124, Վ· Մ·՝ 83։ Բաւական վիճաբանութիւն եղած է նիստը ընդհատելու կամ թիւն եղած է նիստը ընդհատելու կամ չարունակելու։ Առաջարկուած են նոր թեկնածուներ աւելցնել՝ Ռաֆայէլ Ղազարեան, Հրաչիկ Սիմոնեան, Վազգէն Մանուկեան, Պարոյր Հայրիկեան։

Շաբաթ առաւօտ, Օգս· 4, առաջին քուէքը քաշած են իրենց թեկնածուները։ Քուէարկողներու թիւն էր 219։

Առաջին քուէարկութեան· – Վլ· Մովսիսեանի ստացած ձայներն եղած են· – Թեր՝ 71, դէմ 131։ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան՝ թեր 123, դէմ 92։ Պարոյր Հայրիկեան թեր՝ 8, դէմ 207։ Զորս չեղեալ քուէ։

Երկրորդ քուէարկութենէն առաջ ելոյթ ունեցած է Գուղարքի կուսակցական քաղկոմի քարտուղար՝ Վլադէն Յակոբեան, որու յայտարարութիւնը վճռական դեր խաղացած է։ Ան ըսած է որ կը հրաժարի իր խոկ պաշտօնէն, որովհետեւ կուսակցութիւնը այլեւս ընելիք չունի եւ իմաստ չունի կուսակցական մը ընտրել։ Այս խօսքերը որոշ ազդեցութիւն գործած են մասնաւորաբար կուսակցական մեքենային վրայ։ Նոր (եւ վերջին) քուէարկութեան արդիւնքը եղած է Վլ· Մովսիսեան թեր՝ 76, դէմ 144։

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, թեր՝ 140, դէմ 80։

**

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ծանօթ դէմք մըն է արտասահման, մանաւանդ Ֆրանսա, ուր եկաւ երկու անգամ։ Առաջինը 1989 Յուլիսին, առողջական պատճառներով (գործողութեան ենթարկուելու պօժոն), ապա, 1990 Մարտին, Բարդէն Արարքցեանի հետ, որպէս հիւր ընկերվարական կուսակցութեան Ռէննի համագումարին։

«Յառաջ» երեք անգամ հարցազրոյց ունեցած է իրեն հետ, առաջինը Երեւանի մէջ, 1988 Նոյեմբերին («Յառաջ», Նոյ· 24 եւ 25)։ Այս հարցազրոյցը նաեւ վերջինը պիտի ըլլար Լ· Տէր-Պետրոսեանի նախքան բանտարկուիլը, երկրաչարժի վաղորդայնին, 1988 Դեկ· 10-ին։ Մեր երկրորդ տեսակցութիւնը լոյս տեսաւ 1989, Յուլիս 8/9 եւ 11, հուսկ, այս տարի Ապրիլ 4-ին։

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան Մուսաուաղի է, ծնած է Սուրիա 1945 Յունուար 9-ին եւ ընտանիքին հետ ներգաղթած է Հայաստան 4 տարեկանին։ Համբաւ վայելող բանաստէղծ է, ասորագէտ եւ մինչեւ քաղաքական աստիճանը նեռուիլը դիտաչխատող էր Մատենադարանը։

«Յառաջ» անմիջապէս շնորհաւորեց Հայաստանի նախագահին ընտրութիւնը։ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի ուսերուն բեռը ծանր է եւ փափուկ։ Երկուշաբթի օր իսկ, Գերագոյն Խորհուրդի օրակարգն էր հրաշակերտի պատրաստութիւնը, այլ խօսքով, պիտի որոշուէր թէ ի՞նչ ընոյթ պիտի ունենայ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

«Ձիւնուած նախագահ» մը «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի համար, «ազգայնական» մը «Ֆիկարօ»ի եւ «Իւմանիթէ»ի համար եւ «չափաւոր անկախապաշտ» մը «Լիպերասիոն»ի համար, այսպէս կը ներկայացուի Լեւոն Տէր-Պետրոսեան փարիզեան չորս թերթերուն մէջ։ Առաջինը, իր խորագիրը կը բացատրէ անով որ ՀՀՇ 20 հազար հոգինոց բանակ մը ունի։ Ֆիկարօ կը ներկայացնէ բանաէրը, մանաւանդ Միջին-Արեւելագէտ եւ կը չեշտէ Գերագոյն Խորհուրդի օրակարգի փշոտ հարցերը։ Ամէնէն երկար արտայայտուողն է Լիպերասիոն (նկար մըն ալ հրատարակած է), որ կրեմլինի երեսին ապտակ մը կը նկատէ այս ընտրութիւնը։ Կ'ընդունի որ Լ· Տ·-Պ· պաշտօնի գլուխ կը հասնի բարդ կացութեան մը առեն, մանաւանդ դինեալ ջոկատներու հարցին կապակցութեամբ։ Ներկայիս կոմունակից է երկրին գերիշխանութեան, յետագային ժողովի անկախութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը այնքան լուրջ է, որ Խորհ· Միութեան ներքին նախարարը

(Շար·ը Դ· Էջ)

«ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ»

Օգոստոս ամիսը ամէն տարի իրեն հետ կը բերէ մեր ժողովուրդին ամենասիրած տօներէն մէկը՝ «Աստուածածին»ը:

Պէտք է խոստովանիլ որ հայ ժողովուրդը քրիստոնէութեան առաջին չրջանէն իսկ բացառիկ սէր մը ունի Աստուածամօր անձին հանդէպ: Բացատրութիւններէն մէկը կրնայ ըլլալ որ ժողովուրդին ենթագիտակցութեան մէջ զուգահեռ մը ստեղծուած է Աստուածամօր եւ Հայաստանի պաշտպան եւ մայր Անահիտ դիցուհիին միջեւ: Ինչ որ ալ ըլլան այս բացատրիկ սիրոյն պատճառները, այսօր անհերքելի է որ Աստուածամօր մեծարանքը մեծ տեղ մը կը գրաւէ մեր եկեղեցւոյ տօնացոյցին մէջ (1):

Միւս բոլոր Արեւելեան – Ուղղափառ եկեղեցիներուն հետ մենք կը տօնենք Ս. Մարիամի կեանքին հետ առընչուող հետեւեալ տօները՝

- *Ս. Մարիամի մօր, Աննային յղութիւնը, Դեկտեմբեր 8-ին,*
- *Ս. Աստուածածնի ծնունդը, Սեպտեմբեր 8-ին,*
- *Ընծայումը Տաճարին, Նոյեմբեր 21-ին (2),*
- *Աւետումը, այսինքն Գաբրիէլ հրեշտակին այցելութիւնը եւ Մարիամին յղութեան յայտնութիւնը, Ապրիլ 7-ին,*
- *Վերափոխումը –կամ ննջումը– Օգոստոս 15, ամենամօտիկ կիրակին (ընդհանրապէս երկրորդ կիրակին):*

Այս հինգ կարեւոր տօներուն կողքին մենք ունինք երեք ուրիշ տօներ՝ «Գիւտ ախոյ եւ Գիւտ գօտւոյ» տօները որոնք կ'ոգեկոչեն Աստուածամօր պատկանող երկու մասունքներուն՝ արկղին եւ գօտիին գիւտը եւ երրորդ մը նուիրուած Մարիամ Աստուածածնի ծնողքներուն՝ Անային եւ Յովակիմին: Այս երեք տօները ինչպէս նաեւ վերափոխումը կը կատարուին Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն ընթացքին: Ծնունդը եւ Տեառնդառաջը նոյնպէս առիթներ են մեծարելու համար Աստուածածինը:

Բայց այս բոլոր տօներէն ամենասիրուածը եւ զուցէ ամենանշանակալիցը Հայոց համար կը մնայ «Վերափոխման տօնը» որ կը կատարուի միշտ բացառիկ հանդիսութեամբ եւ փայլով ըլլա՛յ Հայաստանի մէջ, ըլլայ Սփիւռքի տարածքին:

«ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ»

Վերափոխման, այսինքն Աստուածամօր երկինք փոխադրուելու դէպքը Ս. Գրոց մէջ չի յիշատակուիր: Պէտք է ըսել որ Աստուածամօր մասին քիչ տեղեկութիւններ կը գտնուին նոր Կտակարանի դիրքերուն մէջ: Իր մասին հարուստ աւանդութիւն մը եւ գրականութիւն մը կը ծաւալէին Առաքելական շրջանին եւ մանաւանդ Ե. դարուն, Եփեսոսի Տիեզերական Ժողովէն յետոյ: Հոն, քրիստոնէական աշխարհի բոլոր եպիսկոպոսները հաւաքուած նոր բանաձեւում մը որդեգրելով Մարիամը կը ճանչնային որպէս «Ծնող եւ Մայր Աստուծոյ»: Ը. եւ Թ. դարերուն աւելի չեշտուած ձեւով կը ծաղկին «անկանոն» կամ «պարականոն» դիրքերը որոնց բովանդակութեան մաս կը կազմէ Աստուածամօր վերջին տարիներուն նուիրուած պատմուածքները: Այս դիրքերէն ամէնէն աւելի ծանօթներն են՝ Յովհաննէս Թեսաղոնիկեցիին, Յովսէփ Արիմաթեցիին կամ կեղծ Դիոնիսիոս Արէոպագացիին վերագրած վարդապետութիւնները:

Աստուածամօր մասին հաւաքուած այս տեղեկութիւնները տեղ գտած են մեր «Շարականոց»ին մէջ, և յատկապէս «Արեւելք գերարփին» անմահարբուշ շարականին մէջ (3):

Այս բոլոր տեղեկութիւնները կը կապմեն «Աւանդութիւնը»:

Աւանդութիւնը մեզի կ'ուսուցանէ թէ Աստուածամայրը Քրիստոսի խաչելութենէն վերջ մօտ 15 տարի Երուսաղէմի մէջ ապրած է եւ հոն ալ մահացած է առաքեալներուն գուրգուրանքը վայելելով մինչեւ վերջին վայրկեանը: Սակայն Երուսաղէմէն բացակայ ըլլալով Բարթուղիմէոս, որ աւելի ուշ Թագէոսի հետ Հայաստանի մէջ պիտի քարոզէր, միւս առաքեալներէն կը խնդրէ Մարիամին դերեզմանը մտնել վերջին անգամ մը տեսնելու համար Աստուածամօր դէմքը: Դամբարանը կը բացուի եւ առաքեալները զարմացած պարապ կը գտնեն: Այս դէպքէն մեկնելով եկեղեցւոյ հայրերը այն եզրակացութեան եկած են որ Աստուածածինը պարզ մահկանացուի մը նման չէր կրնար մեռնիլ, ուրեմն «ննջած» կըրնար ըլլալ միայն: Այս պատճառաւ այս տօնին արուեցաւ «ննջումն Աստուածամօր» անունը զոր Յոյները եւ միւս Ուղղափառ եկեղեցիները պահպանած են մինչեւ այսօր (Fête de la Dormition de la Vierge):

Արեւմտեան աստուածաբաններուն ազդեցութեան տակ, Ժ. դարէն սկսեալ աւելի մեծ կարեւորութիւն տրուեցաւ Աստուածամօր համբարձման դէպքին, եւ վերջապէս «Վերափոխում» բառը (Assomption» մուտք գործեց մեր տօնացոյցին մէջ:

«Աստուածածնի» այս տօնին հետ կապուած են նաեւ երկու «պուա հայկական» աւանդութիւններ:

Առաջինը կը վերաբերի «Աստուածամօր պատկերին յիշատակին»: Ահա թէ ինչ կը գրէ այս մասին Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեան՝ «Կ'աւանդուի թէ ի մխիթարութիւն Բարթուղիմէոսի՝ որ ներկայ չէր գտնուած Տիրամօր թաղման, իրեն տըրուեցաւ նաեւ այն կենդանագիր պատկերը, զոր Սուրբ Կոյսը յետ օրհնութեան յանձներ էր Յովհաննէս Աւետարանիչին: Բարթողիմէոս, ըստ հայկական զրոյցներուն զայն բերաւ Հայաստան եւ դրաւ Անձեւացեաց գաւառի (Վասպուրական) Դարբնաց Քար կոչուած տեղը, ուր կուսատուն մը կանգնուեցաւ իսկոյն, այսինքն հաւատաւոր կոյսերու միաբանութիւն մը՝ ի պահպանութիւն եւ ի պատիւ Աստուածածնի պատկերին... այս իսկ է Հոգւոց կամ Հոգեաց Վանիք ըսուածը, ուր մինչեւ վերջը կը շարունակուէր պատկերին ուխտատուրութիւնը, հակառակ որ չկար ան ի միջի· զի կ'աւանդէին թէ հալածողաց երեսէն պահելու համար զայն՝ հիւսած էին պատին մէջ (4)»: Կայ դրուագին յիւսուածքութիւնը կայ նկարչական չատ մը գործերու մէջ, յատկապէս Բարթողիմէոս առաքեալին դիմանկարներուն մէջ ուր առաքեալը իր ձեռքին մէջ կը պահէ Աստուածամօր պատկերը: (Տես օրինակ՝ Յովհաննէս Յովհաննէսեանի գործը): Այս մասին աւելցնենք որ հակառակ սրբանկարներուն նկատմամբ ունեցած մեր ազանդական վերապահութեան, Աստուածամօր դէմքը մասնաւոր ուշադրութեան մը արժանացած է միշտ միջնադարեան յայտնի կամ անծանօթ մանրանկարիչներուն եւ աւելի ուշ Յովհաննէս Յովհաննէսեանի կամ Վարդգէս Սուրէնեանցի մօտ: Այս գործերէն չատերը կը զարդարեն մեր եկեղեցիներուն մայր խորանները որոնք միշտ վերապահուած կը մնան Աստուածամօր:

Երկրորդը «Աղաղօրհնէք»ի արարողութիւնն է որ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ իւրայատուկ է: «Աղաղօրհնէք»ը մեծ նշանակութիւն մը ունի Հայոց համար: Ան կը պատկանի հեթանոսական շրջանէն ժառանգուած աւանդութիւններուն եւ ձեւով մը կը միանայ հին եւ նոր Կտակարաններէն ծնած ծէսերուն: Մեր ժողովուրդին կապը խաղողին հետ չատ հին է՝ ան կը սկսի Արարատի աստրոտը, Նոյ նախահօր տնկած առաջին որթատունկով եւ կը չարունակուի նոր Կտակարանին մէջ գործածուած «խաղողի տունկի» բազմաթիւ պատկերներով: Խաղողը արեւելեան եւ միջերկրական քաղաքակրթութեանց խորհրդանիշերէն մեկն է, յարատեւութեան եւ յաւերժութեան խորհրդանիշը: Խաղողին օրհնութեան ընդմէջէն կ'օրհնուի ողջ Հայաստան Աշխարհը եւ իրեն հետ ամբողջ հայ ժողովուրդը:

Վերջապէս, Աստուածամօր ընծայելով իր աշխատանքին պտուղը, հայ գիւղացին ուզած է չնորհակալութիւն յայտնել Աստուածամօր, այն «բարի պտուղին», Քրիստոսի ծննդեան համար, ինչպէս որ կը վկայէ այս գեղջկական բայց որքան հարազատ տաղը՝

«Նկկին ծառին նման ես,
Պտուղ դու բաղցրահամ ես,
Զբարի պտուղ բերեալ ես,
Աստուածածին, մեղա՛յ ինձ»:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Լիոն, Օգոստոս 1990

(1) Տօնացոյցը այն հատորն է որուն մէջ մանրամասն ներկայացուած է, օրը օրին, Հայ Եկեղեցւոյ ծիսական օրացոյցը՝ տէրունական, Քրիստոսի հետ առընչուող տօները, Սուրբերուն տօները, Ս. գրային ընթերցումները, երգեցողութիւնները եւայլն...:

(2) Հրէական այս աւանդութիւնը գոյութիւն ունէր նաեւ աղջիկներուն համար: Մարիամ 9 տարեկանին «նուիրուեցաւ» Տաճարին:

(3) Ճաշոցին մէջ են բոլոր հոգեւոր երգեր՝ շարականները տաղերը, որոնք կ'երգուին ամէն օր առաւօտեան, երեկոյեան եւ գիշերային ժամերգութիւններուն կամ այլ ժամանակ:

(4) Թորգոմ Եպիսկ. Գուշակեան, «Սուրբ եւ Տօնք», Երուսաղէմ, 1939, էջ 304 – 313:

ԵՐԳԻՉԱԿԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ ՕԳՏՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Լիբանանի բոլոր շրջաններէն՝ Համագումարին համար եկած շուրջ 25 մարդիկ: Անոնք հաւաքուեցան *Օթել Ռիվիէրայի* շէնքի սրահին մէջ: Համագումարին նիւթն էր.– *Պէ՞տք է վերջ տալ Լիբանանի պատերազմին:*

Ատենապետը հերթաբար խօսք տուաւ Համագումարին յարգելի մասնակցողներուն: Իւրաքանչիւրը ինքզինքը ներկայացընելէ ետք, խօսք տուաւ:

Այսպէս.–

Ես՝ փողոցի վրայ հաց ծախող եմ: Հացս ճարելու համար՝ հա՛ց կը վաճառեմ: Թարմ հացի ծարները կը սառնամ Արեւմտեան Պէյրութէն ու կը ծախեմ Արեւելեան Պէյրութին մէջ: Անցեալ տարի ճի՛շդ հակառակը կը պատահէր: Կը տեսնէ՞ք, Լիբանանցիները որքան կը սիրեն իրարու օգնել: Ուստի պէտք է պատերազմը չարունակուի:

Ես՝ օրաթերթ ծախող եմ: Ժողովուրդը այսօր՝ հացի դինէն աւելի՛ սուղ վճարելով օրաթերթը կը դնէ ամէն օր, ուրախ լուրի մը ակնկալութեամբ: Այդ ակնկալութիւնը պէտք չէ ոտանել ժողովուրդին մէջ: Այլապէս՝ չահէս կը դրկըւիմ:

Ես՝ ջուր ծախող եմ: 1000 լիթր ջուր պարունակող չարժական Ջրամբար մը զետեղած եմ փոքր բեռնատարի մը վրայ: Ջրմուղ մեքենայի մը օգնութեամբ՝ տուներուն վերին յարկերը ջուր կը հասցընեմ ու կը գանձեմ կլոր գումար մը: Որպէսզի չահիս աղբիւրը չցամքի, պէտք է ջուրին տադնապը չարունակուի:

Ես՝ կաճաչեղէն ծախող եմ (նախապէս՝ չապկապործ): Սահմանադիծի ամէնօրեայ վտանգը աչքս առնելով՝ Արեւմտեան Պէյրութէն կանաչեղէն կը ներածեմ ու կը վաճառեմ Արեւելեան Պէյրութի մէջ: Անգործ մնալէն նախընտրելի է, դէթ ընտանիքիս օրապահիկը կ'ապահովեմ: Պատերազմը ուզածին չափ թող երկարի, միայն թէ կարենամ ողջ առողջ... երթեւեկել սահմանադիծին վրայ:

Ես՝ վարորդ եմ, արհեստով մեքենադործ: Օրուան ընթացքին՝ մի քանի յաճախորդ կը հասցնեմ օդակայան՝ պատկառելի գումարի մը փոխարէն: Ճանապարհորդներս իրենց ղլուխը կ'ազատեն պէյրութի կրակէն, մինչ ես՝ ղլուխս դրած կը դնեմ մարգորսներուն փամփուշտներուն: Այս պայմաններուն մէջ, արդար կը նկատեմ գանձած գումարս: Միակ փափաքս՝ պատերազմը չարունակուի, բայց փամփուշտը՝ ինծի չհասնի:

Ես՝ վրան ծախող եմ: Նախապէս բանակումներու համար վրան կը հայթայթէի: Այժմ՝ ժողովուրդին համար: Ըստ երեւոյթին, Քրիստի պէս՝ վրանները պիտի լարուին ռազմական պիծերուն մօտ եւ հոն հաւաքուած անմեղ ժողովուրդը... պինեալներուն դուխը պիտի չարժէ: Եթէ այսպէս չարունակուի, մօտ առնին հազարաւոր վրաններու ապսպրանք պիտի ստանամ Պքերքէն: Այս ձեւով՝ ե՛ս ալ իմ կարգիս օգնած կ'ըլլամ վիճակին բարելաւումին: Կ'աղօթեմ, որ վրանի պահեստանոցս հրո՛յ ճարակ չերթայ...

Ես՝ ճաւատէր եմ: Լիբանանցիք խուճապահար կը լքեն իրենց ինչքերը եւ սուղ ճանապարհածախքով ինքզինքին կիպղրոս կը նետեն, հեւիհեւ հասնելու համար պաղեստինական գրասենեակներուն դուռը: Այլապէս, խաղաղ պայմաններուն մէջ՝ նաւով ճամբորդելու արկածախընդրութիւնը ո՞վ յանձն պիտի առնէր: Թող չղաղրի պատերազմը, թող այնքա՛ն սաստկանայ, որ ամէնէն վախկոտ կինն անգամ քաջութիւնն ունենայ նաւով ճամբորդելու: Միայն թէ... պատերազմը ծովային չղառնայ:

Ես՝ գինեվաճառ եմ: Ճակատ չեմ երթար, դէնքիս ուժով դրա՛մ կը չահիմ, միանգամայն՝ անձիս հանդէպ յարգանք կը պարտադրեմ: Չեմ վախնար ինքնաչարժի արկած ընելէ· իրաւունքը միշտ ինծի կը պատկանի: քանի որ հայրենիքիս դերադոյն չահին համար սրընթաց կը քշեմ: Ճակատամարտի մը մասնակցելու համար՝ սիրո՛վ... հերթս ուրիշին կուտամ, իսկ այլեւայլ գնումներու համար՝ հերթի չեմ սպասեր, ուրիշին հերթն ալ կ'առնեմ: Ո՞վ կը համարձակի վերջ դնել պատերազմին:

Ես՝ էլեկտրուժ արտադրող մեքենաներու ներածող եմ: Եթէ պատերազմը դադրի եւ պետութեան կողմէ էլեկտրականութիւն հայթայթուի, ժէնէռատէօրներս առուծախը ինքնաբերաբար կանգ պիտի առնէ, որուն հետեւանքով, ես (էլեկտրական) ցիցի վրայ նստելու հարկադրանքի տակ պիտի գտնուիմ: Թող երկիրը մութի մէջ մնայ, ես սիրով կը լուսաւորեմ խաւարեալ տուներն ու գործատեղիները: Չմոռնամ ըսելու, թէ չահս տոլարո՛վ կը գանձեմ: Դրամ չունեցողը՝ մո՛մ թող վառէ: Մոմավաճառներն ալ ապրելու իրաւունք ունին, չէ՞:

Ես՝ պէնզինի վաճառորդ եմ: Ճամբորդներուս աչքին առջեւ, պէնզինի քանակը զեղչուած կը բաչխեմ, բայց ասոնք չտեսնելու կը զարնեն· պէնզին գտեր են ալ՝ պակասի՞ն համար պիտի առարկեն: Երբեմն պէնզինին մէջ ջուր կը խառնեմ: Չէ՞ որ Ցիսուս ալ իր կարգին պինիին մէջ ջուր խառնեց: Եթէ ինքնաչարժը կաղայ ճամբու ընթացքին, մեքենագործը հօրեղբօրս տղան է: Անո՛ր ալ գործ հարկաւոր է:

Ես՝ ապակիի վաճառորդ եմ: Ռմբակոծութիւններուն պատճառով օրն ի բուն ապակի կը փճանայ: Պէտք է երբեմն պատերազմը դադրի, որ ժողովուրդը ապակի անգրնէ իր տուներուն եւ վաճառատուներուն: Կը խնդրեմ որ պատերազմը քիչ մը եւս յամենայ, որպէսզի ապակիի պահեստս սպառեմ... ապակիի պահեստանոցս ալ չփճացած:

Ես՝ ճամբորդական գրասենեակի տէր եմ: Աքանչելի՛ է գործս, աքանչելի՛: Այսքա՛ն, ուրիշ բա՛ն չեմ ըսեր: Երբ պատերազմը դադրի, չեմ կարծեր որ թուրիստներէն այսքան դրամ չահիմ: Ամուսնացած պատերազմ ընողներուն կեանքը երկարէ:

***

Ուրիշներ ալ ուզեցին խօսք առնել, օրինակ ծոյլ ուսանող մը, կուսակցապետ

«ՀՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԵՐՆԵՅՇԸՆԼ»Ի ՏԵՂԵԿԱԴՐԻՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

1989–ին 16 մահապատիժներ գործադրուեցան: Նախագահ Պուշ Քոնկրէսէն ուզեց որ մահապատիժը ընդունուի մարդասպանութեան ու թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան համար: Օրէնքի նախագիծ մը կը նախատեսէ դաշնակցային օրէնսդրութեան մէջ փեղ տալ մահավճիռին, լրտեսութեան, նախագահի ըսպանութեան ու այլ յանցութիւններու համար որոնք մահով կ'աւարտին: Անոնցմէ ութ նահանգ վաւերացուցած են օրէնքը որ մահավճիռի արժանի ոճիրներուն թիւը կ'աւելցնէ:

Մահավճիռները կը տրուին ու կը գործադրուին յատկապէս հարաւային նահանգներու մէջ. եւ հակառակ որ ցեղային խարականութեան դէմ իրաւագիտական երաշխաւորութիւններ կան, այս ազդակը դեր կ'ունենայ մահավճիռներու վրայ: Օրինակ, մարզասպանութեան սպիտակամորթ ու սեւամորթ զրեթէ նոյն համեմատութեամբ զոհեր պահուելով հանդերձ, մահավճիռները յաճախ աւելի դիւրին կ'արձակուին երբ զոհը սպիտակամորթ է: 1976 – 1989 120 ամբաստանեալի մահավճիռը գործադրուած է. 121 հոգի սպանութեան համար դատապարտուած էին, որոնց 101–ը սպիտակամորթ, 20–ը սեւամորթ էին, կամ այլ ցեղերու կը պատկանէին: Այս տարիներու ընթացքին սեւամորթի մը սպանութեան համար ոչ մէկ սպիտակամորթի մահապատիժ տրուած է:

Լէօ Խաուբրաս մարդասպան մըն էր ու կամ կրօնապետ ճառախօս մը, որոնք խաղաղ գոյակցութեան մասին ճառախօսելէն ժողովրդականութիւն չահած էին:

Բայց ժամանակը երկարելով, Համազգումարի մանակցողները, յետ խորհրդակցութեան, հետեւեալ յայտարարութիւնը հրապարակեցին.

«Թէեւ ուրիշ երկիրներու մէջ պատերազմը աղէտ նկատուած է, բայց... Լիբանանան ո՛վ Հրաչք, պատերազմը հոս չգտաբեր արհեստ դարձած է:

«Ուստի համազգումարս բարձրարձակ միաձայնութեամբ որոշէ պատերազմը երկարաձգել... 15 տարիներ եւս»:

Համագումարի խարտուղար՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

«Մասիս», Մայիս–Յունիս 1990

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑՏԻՊ

ԲՆԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ ՍԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Սեւանի չրջանի տնտեսութիւնները ըստկսած են կիրարկել հողերու բերրիութիւնը բարձրացնելու մաքուր միջոց մը: «Բերրիութիւն» նորաստեղծ կազմակերպութիւնը տեղական հումքով նոր խառնուրդ մը պատրաստած է: Քիմիական պարարտանիւթերուն յատուկ ձիթրաթներէ ու այլ թունաւոր միացութիւններէ զերծ այդ խառնուրդը ղալի կերպով կը բարձրացնէ բոյսերու բերքատուութիւնը:

Կազմակերպութիւնը արդէն պատրաստած է աւելի քան երկու հազար թոն խառնուրդ եւ ծրագրած է անոր արտադրութիւնը հասցնել տարեկան 100 հազար թոնի: Այդ քանակով կարելի կ'ըլլայ պարարտացնել մօտ 2500 հեկտար հողատարածութիւն:

Վերջերս տարուած չնկքերու չնորհիւ չրջանին մէջ քիմիական պարարտանիւթերու օգտագործումը զրեթէ երկու ու կէս անգամ նուազած է:

***

ԻՐԱՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԶՐՕՍԱՇՐՋԱՅԻՆ ԿԱՊ

Երեւան ժամանած է իրանահայ 23 զրօսաշրջիկներէ բաղկացեալ խումբ մը: Այատոլլահ Խոմէյնիի իշխանութեան զբլուխ գալէն յետոյ, զրօսաշրջիկներու առաջին խումբն է որ Խորհ. Միութիւն եկած է: Ճամբորդութեան կարելիութիւնը ստեղծուած է հայ–իրանական բզբօսաշրջական համատեղ ընկերութեան չնորհիւ:

– Մեր համատեղ կազմակերպութիւնը, «Արմէնփրէս»ի թղթակցին ըսած է ընկերութեան խորհրդային կողմի նախագահ Եդուարդ Մինասեան, – տակաւին նոր կ'ընէ իր առաջին քայլերը: Առաջին զրօսաշրջիկները բացառապէս Հայեր են, բայց արդէն Խորհ. Միութիւն այցելելու համար մեր ընկերութեան դիմած են Իրան ապրող բազմաթիւ Տաճիկներ, Վրացիներ ու Քիւրտեր: Տաճիկ զրօսաշրջիկները երկու օր Երեւան մնալէ ետք ութ օրուան համար Տաճիկաստան կը մեկնին, ապա կրկին Երեւանի ճամբով Իրան կը վերադառնան: Նման ծրագիր մը մշակուած է նաեւ Իրան բնակող Վրացիներու համար, որոնք ութ օր կ'անցընեն Վրաստան: Ինչ կը վերաբերի Քիւրտերուն, ապա անոնք հինգ օր Հայաստան, հինգ օր ալ Վրաստան կը մնան: Յաւօք, հաղորդակցութեան միակ ճամբան Լենինական – Կարս երկաթուղին է, որ ամրան ամիսներուն չաբաթը երկու անգամ կը գործէ, իսկ ձմեռը՝ միայն մէկ անգամ, մինչդեռ այդ երկաթուղիով ճամբորդել փափաքողները չատ են, մանաւանդ որ տարիէ մը ի վեր Սուրիա այցելութեան գացողները աւելցած են:

Անհրաժեշտ է նաեւ բանալ Երեւան – Մարզարա – Թուրքիա կառուցին: Մենք դիմած ենք կեդրոնական կառավարութեան, խնդրելով լուծել այս հարցը: Խորհրդային Միութիւնը Թուրքիոյ կապող այդ կառուցին հանրակառքերով զրօսաշրջիկներ փոխադրելէ զատ, առեւտրական նպատակներու ալ կը ծառայէ:

Ե. Մինասեան ըսած է նաեւ որ Սեպտեմբերէն սկսեալ այս տարի Երեւանէն տասը խումբ պիտի մեկնի Իրան՝ Երեւան – Լենինական – Կարս – Ուրմիա – Թաւրիզ – Թեհրան երթուղիով:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 53–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ ԴԱՐՁԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՑՑ «ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ

16ին – Ա.Ր.Ա.Ր.Ա.Տ – Դինամօ Մն.
21ին – Տորպեդօ – ԱՐԱՐԱՏ
25ին – Դինեպր – ԱՐԱՐԱՏ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

1ին – ԱՐԱՐԱՏ – ԲԿՄԱ
5ին – ԱՐԱՐԱՏ – Դինամօ Մ.
15ին – Պամիր – ԱՐԱՐԱՏ
24ին – Մետալիստ – ԱՐԱՐԱՏ,
28ին – Սպարտակ – ԱՐԱՐԱՏ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

13ին – ԱՐԱՐԱՏ – Շախտեոր
20ին – ԱՐԱՐԱՏ – Դինամօ Կ.

Փասանաց գաւառի մէջ է «Մատին Առաքեալ» մենաստանը, որ «Գոմաց Վանք» ալ կը կոչուի, չուրջը 30 տուն բնակչութեամբ: Վանահայրն էր

Ստեփան Վարդապետ Պաղտասարեան.– Ծնած է 1852–ին, միաբան Գլակայ վանուց, ձեռնադրուած 1885–ին:

Հակառակ ալեւոր վիճակին՝ երիտասարդական ուխտն կրող այս հոգեւորականը, վերահասու ըլլալով Աղէտին ահագնութեան, 20 օր անընդհատ քիւրտերու դէմ կռիւ կը մղէ, յետոյ կը ստիպուի վանքը թողուլ եւ հերոսական դրոհով մը ճեղքելով թուրք դիծը՝ կը յաջողի հասնիլ մինչեւ դիւրքը Սասունցի Մուչեղի, զարմանալի հրաշքն մը ի ձեռին, կէս ճընդաօթ մը պարզապէս. հոն եւս առիւծարար կռուելով՝ կ'իյնայ գետին, դիւցազն վանականի պակը գլխուն: Այս դրուագը քաղած ենք Եղիշէ Քհնյ. Տէր-Պարսամեանի նորատիպ մատեանէն (տըպուած Ֆրէզնօ): Բայլ Ստեփան Հայր Սուրբէ, Սասնայ ուժերու չարքին դասելի են հետեւեալ արի երէցներն ալ. –

Սուլուխայ Տէր Ստեփանը, Ցաղկնոյ Տէր Ղեւոնդը, Գոմայ Տէր Մամբրէն, Կեաւեցի Տէր Թորոսն ու Տէր Առաքելը, Սէմալայ Տէր կարապետը, Շէնբրու Տէր Պօղոսը, Աղբեցի Տէր Յովհաննէս Նորընծան, Ալուառինճցի Տէր Գրիգորը եւ այլն:

Գումբ (համանուն գիւղեր՝ Տարօն, Վան, Կարճկան, Խարբերդ եւ Կարին ալ մահավճիռը գործադրուեցաւ Միխխիփիի մէջ 1980 Յունիս 21–ին: Ինք ու իր զոհը սեւամորթ էին, իսկ իրենց դատավարութեան ժիւռին կազմուած էր միայն սպիտակամորթներէ: Մերժուած էին 7 սեւամորթներ որոնք մաս կազմելու փափաք յայտնած էին. նահանգային Գերագոյն ատեանը 1986–ին արդիլած էր որ ժիւռին ու ամբաստանեալը նոյն ցեղին պատկանին: Այս թուականէն առաջ էր Լէօ Խաուբրասի դատապարտութիւնը, յաւուրհետեւ արդելքը կիրարկուեցաւ անոր պարագային ալ:

Վէճերու նիւթ մրն է նաեւ անչափահասներու մահավճիռներուն պարագան. 1989–ի աւարտին 12 նահանգի մէջ 28 անչափահասներ մահուան դատապարտուած էին: Նոյն պատիժը տրուած էր նաեւ Թէքսասի մէջ տկարամիտի մը որ 1979–ին կին մը սպաննած էր: Գերագոյն ատեանը վճիռը բեկանեց որովհետեւ ժիւռիին բսուած չէր որ տկարամտութիւնը յանգանք մեղմացնող պարագայ կը նկատուէր:

Մայիսին Մէրիլէնտի մէջ եւս օրէնքով արդիլուեցաւ տկարամիտներու մահապատիժը. առնուազն ոճիրներու տասը տարիները նման անձերու կողմէ կը գործուին:

Ալապամայի մէջ սեւամորթ տկարամիտ մը որ սպիտակամորթ մը սպաննած էր 1980–ին, մահուան դատապարտուեցաւ. ժիւռին տեղեակ չէր պահուած անոր մըտային անկարողութեան մասին: Հակառակ ասոր, Միացեալ Նահանգներու Գերագոյն ատեանը մերժեց յետաձգել վճիռին գործադրութիւնը:

Ելեկտրական աթոռին վրայ ան առաջին կիրարկումով չմեռաւ. բժիշկը հաստատեց թէ պիտակդութիւնը կորնդուցած էր, սակայն սիրտը կը տրոփէր: Ինը վայրկեան եռք երկրորդ անգամ ելեկտրական հոսանք տրուեցաւ անոր:

Կարմրամորթներու չարժումի ղեկավարներէն մէկը 1976–ին Գանատայէն Միացեալ Նահանգներ պիտի արտաքսուէր. հոն ապաստանած էր ՀՖ – ՊԻ – ԱՅ–ի երկու պաշտօնեայի մահուան պատճառ ըլլալէ ետք, կը խնդրէր որ չարտաքսուի, բայց իշխանութիւնը արտաքսեց զայն ու 1977ին ոճրագործութեան յանցանքով դատապարտուեցաւ: Միջոց մը եռք ՀՖ – ՊԻ – ԱՅ խոստովանեցաւ որ կեղծ փաստաթուղթեր ապահոված էր որպէսզի Գանատա Ամերիկայի յանձնէ յանցաւորը:

Յունիս – Օդոստոսին Փորթորիքոյի մը նոյն կազմակերպութեան դէմ դինեալ ձեռնարկի մը պատճառով դատուեցաւ. ան մ'իյա կ'րկնեց թէ ինքնապաշտպանութեան պարագայ մըն էր եղածը եւ որ ոստիկանները նախպէս սպառնացած էին իրեն ու բնակարանը չրջապատած զինեալ մարդոցմով: Վերջապէս անպարտ արձակուեցաւ իր ձերբակալութենէն 12 ամիս եռք:

Դեկտեմբերին, Լուիզիանայի Շնորհներու յանձնախումբը նահանգապետին յանձնարարած է որ 60 տարուան բանտարկութեան վերածէ սեւամորթ ոճրագործի մը ցկեանս բանտարկութեան պատիժը. ան նախ մահուան դատապարտուած էր 16 տարեկանին, ցեղային խընդրի մը ընթացքին սպիտակամորթ մը ըսպանած ըլլալուն համար: Այս վճիռը յետադային ցկեանս բանտարկութեան վերածուեցաւ. 1980–ին կրկնակի դատավարութիւն մը ճչդեց թէ անաչառ չէր եղած առաջինը. սակայն վճիռը անփոփոխ մնաց: «Հմնըսթի Ինթէրնէյչընըլ» միջամտած է հարցին ու կատարուած քննութենէ մը եռք համոզում դոյացուցած որ իրաւագիտական սխալ մը գործուած է ու պէտք է խնդիրը վերաքննուի: Այս ուղղութեամբ դիմում կատարուած է նահանգապետութեան, սակայն մինչեւ տարեկան տեղեկագրին պատրաստութեան թուականը, տարեվերջին, ոչ մէկ պատասխան տրուած է:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

Ա.ՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՕԴԻԿ

ԱԱՍՈՒՆ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

ՓՍԱՆԱՅ ԳԱԻԱՌ

Գալճոզի Շրջանն է Սասնոյ ՓՍԱՆՔ դաւառը՝ որուն երէցներն էին

Աւետիս Քահանայ Տէր–Աւետիսեան.– *Ծնած Բերմի գիւղ (Խլան): 40 տարու:*

Սարգիս Քահանայ, *50 տարու:*

Առաքել Քահանայ, *55 տարու:*

Փասունի գիւղերն էին.–

1–32.– Մըզրէ՝ 10 տուն, Հարկոբ՝ 20, կիսթաղ՝ 6, Հաւկոնիֆ՝ 15, Թաթանիֆ՝ 16, Քրտամալիկ՝ 21, Սասուն՝ 15, Բրւի՝ 6, Ձոթնիկ՝ 21, Մչգեղ՝ 38, Խնծորիկ՝ 31, Պալոյեանիֆ՝ 13, Դալհոր՝ 11, Փշուտ՝ 10, Թարուկ կամ Դարուբ՝ 18, Քաշոեանիֆ՝ 21, Մկրթենիֆ (Ծննդավայրը՝ անմահ Գէորգ Զաւուչի)՝ 35, Բացի՝ 25, Մարաթու՝ 13, Տաժպատրիկ՝ 17, Նորգեղ՝ 22, Պէլան՝ 13, Գապլճոզ (կեդրոն)՝ 35, Պատըրմուտ՝ 24, Ձակատ՝ 15, Զօրիկ՝ 10, Տաղըներ՝ 14, Գօռ՝ 30, Պերմ՝ 40, Մարըզդոյ՝ 20, Բրչենիֆ՝ 20, Վարդանանց (Տամատեանի ընկեր Արապոյի Ծննդավայրը)՝ 20:

ԽՈՒԼՓ–ԽԻԱՆԻ ՇՐՋԱՆ

Լեռնային Սասնոյ դաւառակն է ԽՈՒԼՓ, Անդոկ եւ կեփին սարերու արեւմտեան փէշերէն սկսելով՝ կինճի լեռները տարածուող: Հայաբնակ իր գիւղերն են (30–80 տնուր).

1–6.– Ախաբօնիֆ կամ Ախօֆն (*եկեղեցին Եօթն Մանկունք*), Շուղէֆ, Կասմէ, Փասուր, Էհուր, Հնձմար կամ Ընձմար (*եկեղեցին Սուրբ Գէորգ*) եւայլն:

Իսկ ԽԻԱՆ կամ ԽԻԱՆՔ, կինճի կառուցին): Գիւղիս երէցն էր

Դաւիթ Քահանայ Երիցեան.– 45 *տարու, 1910–ին ձեռնադրուած Խարախանեան Սրբազանէ: Հրաչքով հազուագիւտ վերապրողներէն:*

Փասնքի գիւղերն էին.–

1–32.– Մըզրէ՝ 10 տուն, Հարկոբ՝ 20, կիսթաղ՝ 6, Հաւկոնիֆ՝ 15, Թաթանիֆ՝ 16, Քրտամալիկ՝ 21, Սասուն՝ 15, Բրւի՝ 6, Ձոթնիկ՝ 21, Մչգեղ՝ 38, Խնծորիկ՝ 31, Պալոյեանիֆ՝ 13, Դալհոր՝ 11, Փշուտ՝ 10, Թարուկ կամ Դարուբ՝ 18, Քաշոեանիֆ՝ 21, Մկրթենիֆ (Ծննդավայրը՝ անմահ Գէորգ Զաւուչի)՝ 35, Բացի՝ 25, Մարաթու՝ 13, Տաժպատրիկ՝ 17, Նորգեղ՝ 22, Պէլան՝ 13, Գապլճոզ (կեդրոն)՝ 35, Պատըրմուտ՝ 24, Ձակատ՝ 15, Զօրիկ՝ 10, Տաղըներ՝ 14, Գօռ՝ 30, Պերմ՝ 40, Մարըզդոյ՝ 20, Բրչենիֆ՝ 20, Վարդանանց (Տամատեանի ընկեր Արապոյի Ծննդավայրը)՝ 20:

ԽՈՒԼՓ–ԽԻԱՆԻ ՇՐՋԱՆ

Լեռնային Սասնոյ դաւառակն է ԽՈՒԼՓ, Անդոկ եւ կեփին սարերու արեւմտեան փէշերէն սկսելով՝ կինճի լեռները տարածուող: Հայաբնակ իր գիւղերն են (30–80 տնուր).

1–6.– Ախաբօնիֆ կամ Ախօֆն (*եկեղեցին Եօթն Մանկունք*), Շուղէֆ, Կասմէ, Փասուր, Էհուր, Հնձմար կամ Ընձմար (*եկեղեցին Սուրբ Գէորգ*) եւայլն:

Իսկ ԽԻԱՆ կամ ԽԻԱՆՔ, կինճի կառուցվարչութեան չրջանակին մէջ, դաւառակ մըն է՝ լեռնուտ դիրքով, անմահական օդով ու ջուրով:

Խուլփ–Խիանի երէցն էր

Գէորգ Քահանայ.– 35 *տարու, նահատակ:*

Հնձքար գիւղի երէցն էր

Դանիէլ Քահանայ. 40 *տարու, 1910ին ձեռնադրուած Խարախանեան Սրբազանէ: Նահատակ:*

Ահարօնք – Փասուրի երէցներն էին

Յակոբ Քահանայ Տէր–Յակոբեան.– 55 *տարու, առաջնորդական փոխանորդ, նահատակ:*

Գալուստ Քահանայ Տէր–Մկրտիչեան.– 60 *տարու: Նահատակ:*

Խիանի գիւղերէն ունինք Սաղտունը *(կամ Սըլտուն)՝ 40 տուն, Իշխանձորը կամ Իշխընձոր, վերջինս 8 ժամ հեռու Սաղտունէն՝ դէպի հիւսիս, ապառաժուտ լերանց մէջ, քանի մը թաղերու բաժնըւած: Գիւղիս վերեւն է կեփին (Գէրին) լեռը՝ կուչուին կրելով քարայր մը ուր առենօք ճղնած է Մծբնայ Հայրապետանիս: Այս լերան ստորոտէն արտեւան՝ հինգ ժամ ճամբայ է, ճամբայ որ տեսաւ –Զուլումի օրերուն– լեզապատառ փախուստը Հայ ժողովրդեան, իր կեանքին փրկութեանը վարկպարագի յոյսովը դողդոջուն: Իշխընձորի երէցն էր*

Տօնապետ Քահանայ.– 65 *տարու, նոյնպէս նահատակ:*

(Շար. 68)

Սէն Թ'էթիէն.–

Այրի Տիկին Զուարթ Այտապիրեան,

Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Այտապիրեան եւ զաւակները,

Օր. Սիւզի Այտապիրեան,

Տատայեան, Մահիանեան, Յակոբեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները եւ բարեկամները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, մօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՆՇԱՆ ԱՅՏԱՊԻՐԵԱՆ–Ի

(Ծնած՝ Խարբերդ, 1911–ին)

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Օգոս. 6–ին, տեղւոյն Ս. Գրիգոր–Լուսաւորիչ եկեղեցին:

Ընտանիքը չնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իր սուգին եւ կը փափաքի որ փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ըլլան Հայաստանի օժանդակող կազմակերպութեանց:

***

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Զ. Այտապիրեանի եւ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Այտապիրեանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

(Շար. Ա. էջէն)

դիմած է Կորքաջովի որպէսզի երկու չափով երկարացնէ իր վերջնագիրը, բանակցութեամբ ելք մը գտնելու համար: Համայնավար պաշտօնաթերթը քուէներու թիւն ալ կու տայ: Կ'ըսէ նաեւ թէ բան ոստիկանութեան, բախումները կը չարունակուին Հայաստանի մէջ եւ թէ Հինգշաբթի օր, ԿԱ – կէ – Պէ–ի գրասենեակ մը թալանի ենթած է եւ պաշտօնատար մըն ալ սպաննուած: Այս նոյն լուրը, քիչ մը տարբեր ձեւով կու տար Լիպերասիոն Շաբաթ օր (Օգս. 4):

Օգս. 4–ին, Փիկր Վերլիւիզ յօդուած մը ստորագրած էր Քոթիտիէնի մէջ, դէնքերու գողութեան հարցին առթիւ, անդրադառնալով թէ գրգռութիւն կը նկատուէր:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ազատի Գուլումճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր զաւկին՝ Վռամ Գուլումճեանի մահուան 12–րդ տարելիցին առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓԱԿԻ

Տիկին Սիրան Տըճկոյեանի մահուան առթիւ, Օր. Վ. Երկանեան 500 Ֆր. կը նուիրէ ողբացեալին չատ սիրելի՝ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նոր Սերունդի Սեվրան–Լիվրիի «Սողոմոն Թէհլիրեան» խումբը չնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Գէորգեան եւ Ինճէեան ընտանիքներէն Բիւզանդ Զորպաճեանի յիշատակին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՑԻՔ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 3)

ԱՐՑԱԽ
ԿՐԿԻՆ ՎԻՇՏ

Արմէնփրէսի Ստեփանակերտի թղթակիցը՝ Ս. Գրիգորեան անդրադառնալով Երեւան – Ստեփանակերտ օդանաւին արկածին խլած անմեղ զոհերուն, հարց կու տայ՝ «Մթթէ՞ մահը խնկապէս սիրահարած է մեր ժողովուրդին»:

Զոհերուն մէջ է թղթակիցին մտերիմ բարեկամը եւ պաշտօնակիցը՝ Երեւանի «Կոմունիստ» թերթի թղթակից՝ Էրնէսթ Բաղիրեանց: Յուլիս 31–ի իրիկունը ան հեռաձայնած է Գրիգորեանին որ հաղորդէ իր ժամանումը իր ազգականներուն, որպէսզի զինքը դիմաւորեն...:

Ու կեանքը կը չարունակուի: «Խորհրդային Ղարաբաղ» Օգոստոս 2–ի իր թիւով կը հաղորդէ որ ողբերգութեան օրը Ստեփանակերտ ժամանած են Խորհ. Միութեան ներքին Նախարարութեան երկու բարձրաստիճան պաշտօնատարներ՝ զօր. Սմիսլով եւ Սաֆոնով, այս վերջինը կրկին անցած է Ազրպէյի արտակարգ վիճակի հրամանատարի պաշտօնին:

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ
ԸՆԵՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Երեւանի խորհ. զօրքի պետ՝ զօր. Մուրկով Լենինականի մէջ հանդիպում ունեցած է ընտրողներու հետ:

Իր տպաւորութիւնները յայտնելով Մորհրդարանի եւ Կուսակցութեան 28–րդ համագումարի աշխատանքի մասին, Մուրկով չեչատած է սեփական ընտրական ծրագրի չորս կարեւոր կէտերու գործադրութիւնը. –

– Ազէտեալ զօրիի ներկայ կացութիւնը:

– Ազգամիջեան յարաբերութիւնները:

– Ձինուորական ծառայութիւն ընդունելու եւ անոնց ընտանիքներու ընկերային պաշտպանութեան ամրապնդման ուղիները:

– Լենինականցիներու հետ բանակային ստորաբաժանումներու անձնակազմի կապերու զարգացումը:

Պարզ է, որ անձնական յոյզերու պոռթկում տեղի ունեցած է երկրի «տաք կէտերը» ապառազէն ինքնագործ կազմակերպութիւններու ցրումին մասին, Կորքաջովի յուլիսեան հրամանագրի կատարումին ձեւին չուրջ կարծիքներու փոխանակման առեն:

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 12

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Մ. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ:

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին:

Երկուշաբթի Օգոստոս 13, Ցիշատակ է Մեռելոց:

Առաւօտեան, ժամը 10–էն սկսեալ, կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին կը կատարուի հոգեհանգիստ՝ վասն հանգուցեալ:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւն:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Քարոզ՝ ժամը 11.15–ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.45–ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնք տեղւոյն «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Ցիշատակ է Մեռելոց: Կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ՝ վասն հանգուցեալ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 10–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Եպիսկոպոսական պատարագ:

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Քարոզ՝ ժամը 11.15–ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.45–ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնք տեղւոյն «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Պատարագ՝ ժամը 10.30–ին:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Ցիշատակ է Մեռելոց: Կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ՝ վասն հանգուցեալ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 10–ին:

ANTENNE 2

Dimanche 12 Août, 9 h 30.

Le Catholicossat de Cilicie
avec
Le Catholicos Karékine II
Le Prof. A. Mekhitarian.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՆ

Պատարագ կը մատուցուի, նաեւ պատարագէն վերջ խաղողի օրհնութիւն:

***

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ի յիշատակ Բ. Աչխարհամարտի, 1944 Օգոստոս 15–ի ամբակոծութեան զոհերուն եւ ի մխիթարութիւն անոնց սիրելիներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, Զորեքշաբթի Օգոստոս 15–ին կատարել կու տայ հոգեհանգիստ եւ պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ՔՀՆԱ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Այս առթիւ խաղող նուիրել փափաքողները կրնան եկեղեցւոյ քարտուղարութեան հետ կապ հաստատել:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ քառաձայն եղանակով, առաջնորդութեամբ խմբավար Խաչիկ Ելմազեանի:

Սկիզբ արարողութեանց՝ ժամը 8.30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

ՍԷՆ–ԺԵՐՕՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.15–ին:

Պատարագի աւարտին խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԱԿԱՐ ԽԶԿՐ. ՔՀՆԱ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.30–ին:

ՍԷՆ ԼՈՒ – Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Խաղողի օրհնութիւն պատարագի աւարտին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆԱ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝
ՆՇԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆԱ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ
Խաղողօրհնէք՝ յաւարտ պատարագի:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Քարոզ՝ ժամը 11–ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11.45–ին:

LA
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET
Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 8
MERCREDI
8 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.335 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.335

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՈՒԷՅԹ-ԻՐԱՔ

Լրատուականներու ղեկասուր նիւթը դարձաւ Իրաքի ներխուժումը Քուէյթի վրայ: Մեկնաբանութիւնները իրարու կը յաջորդեն, աշխարհի հանրային կարծիքը կեդրոնացնելով երկու երկիրներուն վրայ:

Անոնցմէ նախայարձակը՝ Իրաք, 438·317 քառ· քմ· տարածութեամբ երկիր մըն է որ զրացի է Սաուտի Արաբիոյ, Քուէյթի, Իրանի եւ Թուրքիոյ: 16 միլիոն բնակչութիւն ունի (1988)· մեծամասնութիւն են Արաբները (79%), ապա կու գան Քիւրտերը (16%), Պարսիկները (3%) եւ Թիւրքմէնները (2%): Քիւրտերը կեդրոնացած են երկրին հիւսիսակողմի երեք «ինքնավար» շրջաններուն մէջ:

Իրաքի մայրաքաղաքը՝ Պաղտատ 4 միլիոն բնակիչ ունի: Երկիրը մահմետական է (շիի 55%), ունի չուրջ 400 հարիւոց քրիստոնեայ գաղութ մը: 1958–էն ի վեր հանրապետական վարչակարգ հաստատած է· ի զօրու է 1968–ի Յունուարի յեղափոխութիւնը որ կը յայտարարէ թէ ի–րաքցի ժողովուրդը կը բաղկանայ երկու ազգութիւններէ· արաբ եւ քիւրտ: Բարձրագոյն իշխանութիւնը «Յեղափոխութեան հրամանատարութեան Խորհուրդն» է որ ղեկավարաբար Պաաս կուսակցութեան ղեկավարներէն կազմուած է, Սաատամ Հիւսէյնի նախագահութեան տակ: Զինուած ժողովը 250 հազար հոգի ունի· որոնք կ'ընտրուին ժողովուրդին քուէներով: Պատասխանատուները աշխարհի տարածքին 73%–ը պահուած են 1984–ի ընտրութեան:

Երկրորդ երկիրը աշխարհի ամէնէն հարուստներէն մէկն է որպէս քարիւղատէր· առնուազն երկու զարու պահեստ ունի: Այս առաւելութիւնը կարելիութիւն տուած է Քուէյթի որ եզակի դրամագլուխ մը ապահովէ, որուն եկամուտը հաւասար է քարիւղէն ձեռք ձգուած չահուն: Տնտեսական այս ուժը պատճառ եղած է որ մայրաքաղաք Քուէյթ Սիթիի մէջ եւրոպական ու ամերիկեան ճարտարարուեստական բազմաթիւ խումբեր յայտնուին:

Ընդամէնը 17·820 քառ· քմ· տարածութիւն ունի Քուէյթ, որ տեղ գրաւած է Պարսից Ծոցին հիւսիս – արեւմտեան ծայրագոյն մասին վրայ· սահմանակից է Իրաքի եւ Սաուտի Արաբիոյ:

Երկրին երկու միլիոններոց բնակչութեան երեք քառորդը քուէյթի չէ· 48%ը արաբական երկիրներէ արտաքսուածներէ բաղկացած է: Մայրաքաղաքը 630 հազար բնակիչ ունի: Պաշտօնական լեզուն արաբերէնն է, բանական գործածական է նաեւ անգլերէնը:

Երկիրը 1899–1961 գոնուած է բրիտանական հովանաւորութեան տակ: 1963–ին Իրաք պաշտօնապէս կը պահանջէ Քուէյթը որպէս իր հոդատարածքին մէկ մասը:

Քուէյթ կը ղեկավարուի մենաւորական վարչաձեւով մը: 1986–ին լուծուած է Ժողովարանը: Ներկայ էմիրը իշխանութեան գլուխն է 1977 Դեկտեմբերէն ի վեր: Երկիրը անդամ է Արաբական Լիկային, իսլամական ժողովին եւ Ծոցի համագործակցական Խորհուրդին:

Ինչպէս ըսինք, քարիւղի կարեւոր պահեստներ Քուէյթը կը դասեն ամէնէն հարուստներու կարգին· օրական 1,5 միլիոն տակառ քարիւղ կ'արտադրուի: Այս պատճառ մարդ գլուխ տարեկան միջին եկամուտը բարձրացուցած է 13·400 տոլարի, ինչ որ կը նշանակէ աշխարհի ամէնէն բարձրերէն մէկը: Աւելորդ է ըսել թէ երկիրը արտաքին ոչ մէկ պարտք ունի:

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ԿԸ ՊԱՏԺԷ ԻՐԱՔ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԹՆԴԱՑ

Մէկուն դժբախտութիւնը միշտ ուրիշի մը բախտը կը բանայ: Եւ այսօր, կը խորհինք թէ այս առածը, որուն Ֆրանսերէնին ծանօթ ենք, հաւանաբար իր համապատասխան ասոյթը ունի Թրքերէնի մէջ –այնքան հարուստ առածներով– իսկ եթէ չունի կրնայ ստեղծել: Արդարեւ, Թուրքիոյ նախագահը փութին տակէն լաւ կը լնդայ, քանի վրէժ կրնայ լուծել թէ՛ Միացեալ–Նահանգներէն (որոնցմէ զրժդոհ է վերջերս) եւ թէ իր երեսին դուռը փակ պահող եւրոպական Հասարակապետութենէն: Թող հիմա, կ'ըսէ Իօզալ, ամէն մարդ հասկնայ Թուրքիոյ կարեւորութիւնը: Արդարեւ, ամէն մարդ իրմով կը զբաղի քանի մը օր է եւ չանք չի խնայեր զինքը սիրաշահելու: Ուաշինկթընն, Պաղտատ բանագնաց կը զրկէ: Ոչ ոք կրնայ բան մը ընել առանց իրեն:

Ապահովութեան Խորհուրդը անյապաղ որոշում մը տուաւ՝ եմմական, առեւտրական եւ զինուորական պոյքոթ Իրաքի: 15 անդամներէն միայն երկու պետութիւն ձեռնպահ մնացին (Գուպա եւ Եմէն): Մնացեալ ձայները, անդամի մը համար, երդչախումբը չխանգարեցին, Միացեալ–Նահանգներ, Խորհ· Միութիւն, Չինաստան,...: Մնաց որ չատ «հետաքրքրական» է դէնքի հայթայթման դադրեցումը, երբ տարիներէ ի վեր մեծ պետութիւնները լաւ մը զինեցին Իրաքը, որ այսօր – վաղը դէնքի պէտք չունի (ի վերջոյ հայ չէ...) եւ իր պահեստները երկար կը բաւեն: Կ'ըսուի թէ, թերե՛ւս, քանի մը ամիսէն փոխարինող կտորներու պէտք ունենայ: Մինչ այդ...: Մինչ այդ, դէպերու համաձայն իրաքեան ուժերը չեն քաշուիր, աւելին՝ համախմբուած են Սաուտի Արաբիոյ սահմանը: Պաղտատ 9 կէտերէ բաղկացած յայտարարութիւն մը ըրաւ, ուր կ'ըսէ· ա) զինեալ ուժերը Քուէյթէ մտան ապատ նոր կառավարութեան հրաւէրով (ինչո՞ւ չէ...): բ) Զինեալ ուժերը, Օգս· 5–ին սկսած են քաշուիլ ըստ հաստատուած ժամանակացոյցի մը: գ) Քուէյթի եւ Իրաքի դէմ որեւէ սպառնալիք կրնայ արդելք ըլլալ այդ նահանջին: դ) Քաշուելու որոշումը տրուած է յեղափոխական հրամանատարութեան Խորհուրդի որոշումով եւ հետեւանք չէ ասոր–անոր ճնշումին: ե) Կ'ազդարարենք որեւէ յարձակման դէմ, ուրկէ ալ գայ Իրաքի կամ Քուէյթի վրայ: զ) Պատիժները աւելի ծանրակշիռ կը դարձնեն կացութիւնը: է) Իրաք ցաւով եւ զարմանքով կը նկատէ Ֆրանսական կառավարութեան դիրքը: Այս դիրքը կը վնասէ Իրաքի Ֆրանսական չահերուն, ոչ միայն հիմա, այլեւ մանաւանդ ապագային համար: ը) Իրաք կը հերքէ այն տեղեկագրերը, որոնք իրաքեան սրամադրութիւններու կ'ակնարկեն Սաուտի Արաբիոյ դէմ: թ) Կարգ մը կառավարութիւններ պատրանքներ ունէին: Էլ – Սաղամ ընտանիքի վարչակարգը վերջ գտած է:

Ձիշդ է որ Ֆրանսայի, այս յանկարծակի դիրքափոխումը կրնայ զարմացնել 20 տարիներու «առանձնաչնորհեալ» յարաբերութիւններէ ետք:

Վերադառնանք, սակայն, Թուրքիոյ,

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

ՄԵԾԱՁԱՐԳ ՏԻԱՐ
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Նախագահ Խորհ· Հայաստանի
Գերագոյն Խորհուրդի

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵԼՍԻՆԿԻ· – Օգս· 6

Յանուն Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ հայ հաւատացեալ ժողովուրդի, որ ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի, ի սրտէ ողջունում ենք ձեր ընտրութիւնը մեր հայրենի Պետութեան բարձրագոյն պաշտօնին, ժողովրդի ազատ կամքով:

Շնորհաւորում ենք ձեր քաղաքացիական քաջութիւնը նման պատասխանատուութիւն ստանձնելու մեր ազգի բազմադարեան պատմութեան բախտորոշ ու տագնապալի այս պահին: Մաղթում ենք ձեզ պայծառ իմաստութիւն, գործարար անսպառ եռանդ եւ հայանուէր ներշնչանքներ՝ յամբարտաղում մեր մայր երկրի քաղաքական անվտանգութեան, տնտեսական վերաշինութեան, ազգային մշակոյթի նոր ծաղկման ու ընկերային բարօրական բարելաւման:

Ս· Էջմիածնից յղում ենք մեր աղօթքը եւ մեր օրհնութիւնը վերածնուող մեր հայրենի հարազատ Պետութեան, անձամբ ձեզ, յարգարժան տիար նախագահ, եւ ձեր բոլոր ազնիւ գործակիցներին:

Ողջ լերուք զօրացեալ Ս· Հոգւով, ի Աստուած ընդմեզ է: Ամէն:

ՎԱՉԳԻՆ Ա·
կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՓՈԽ–ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՅԵԱՆ

Երկուշաբթի, Օգս· 6–ին, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը ընտրեց նաեւ առաջին տեղակալը կամ փոխ–նախագահը՝ յանձին՝ Բաբգէն Արարքցեանի:

Բ· Արարքցեանն ալ ծանօթ դէմք մըն է Ֆրանսահայութեան: Անցեալ Մարտին, Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի հետ եկած էր, որպէս հիւր ընկերվարական համագումարին եւ ինք ալ ելոյթ կ'ունենար Փարիզի Մարս 21–ի հանրաժողովին: Վերջերս ալ, Ապրիլ Թոթոյեան լայնօրէն արձագանգած էր «Երեկոյեան Երեւան»ի մէջ լոյս տեսած իր հարցազրոյցին («Յառաջ», Յունիս 26):

«Ղարաբաղ» Կոմիտէի հիմնադիր անդամներէն, Բաբգէն Արարքցեան ծնած է 1944–ին, պատրաստութեամբ թուաբանագէտ, բնագիտական ուսողական գիտութեանց թեկնածու է եւ Երեւանի Համալսարանի ամպիոնի վարիչ: Ինք ալ ձերբակալուեցաւ երկրաշարժի վաղորդայնին: Իր հոդատարութիւնը ստանձնած էր Մոնփըլիէ քաղաքը, որ նաեւ երեկոյթ մը կազմակերպած էր, 1989 Ապրիլ 14ին, նախապահպանութեամբ երեւոխան–քաղաքապետ Ժորժ Ֆրէյշի (տեղւոյն Փօլ Վալերի Համալսարանը եւ Երեւանի Համալսարանը զուգորդ են):

Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան տեղակալ ընտրուած է առաջին տեղակալէն զատ Գագիկ Ցարուքիւնեան:

***

Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի ընտրութեան կ'անդրադառնար նաեւ Լը Մոնտ (Օգս· 7), արձագանգելով անոր առաջին յայտարարութեանց, յիչելով սակայն այն դժուարութիւնները, որոնց դէմ յանդիման կը գտնուի նորընտիր նախագահը: Կ'ըսէ թէ Լ· Տ·–Պ· կ'ուզէ լաւատես ըլլալ, պիտի գործակցի իր մրցակից՝ համայնավար Կուսակցութեան հետ, եւ թէ հասկացողութեան դէմին մը պիտի գըտնուի, արգելք հանդիսանալու համար բախտներու խորհ· գօրքին հետ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒԼԻՍ 30 / ՕԳՍ· 3)

ԳԱՌԶՈՒ՝ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ

Ֆրանսական գեղարուեստից Ակադեմիայի անդամ Գառզու գարձաւ Հայոց դիտութեան Կաճառի «արտասահմանեան պատուաւոր անդամ»: Այդ կատարուեցաւ չատ խաղաղ, կարելի է ըսել՝ որոշ չափով գաղտնի: Հայաստանի մամուլի մէջ ոչ մէկ հաղորդում եղաւ, ոչ միայն Գառզուի այլեւ վերջերս նոյն կոչումին արժանացած այլ անձնաւորութիւններու առթիւ (Ռ· Յովհաննէսեան, Մխիթար Ազապեան, Երուանդ Թէրզեան, Արմէն Ճանանեան):

***

ԼՎՈՎԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ

Լվովի մշակութային ընկերութիւնները ներկայացուցիչները բողոքի դիմում մը կատարած են Կրեմլին, Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխանները՝ Բ· Էլցինին, Ռ· Բրատունեային, Գ· Վախարչուկին: Դիմումը կը խնդրէ որ յատուկ յանձնաժողովներ կազմուին Կովկասի վերջին երկու տարուան կարգ մը ոդբերգական դէպքերը լուսաբանելու համար: Կը քննադատուին Հայաստանի առընչուած արիւնալի այդ դէպքերուն կեդրոնական լրատուականներու կողմէ տրուած խեղաթիւրուած մեկնաբանութիւնները, Հայ Ֆետայիներու «ահաբեկիչ», «ծայրայեղական» անուանումը եւ հակահայ արարքներու մասին պահուած լռութիւնը: Կը պահանջուի որ յանձնաժողովները բացայայտեն Արցախի ու Հայաստանի շրջափակումին դրդապատճառները եւ կազմակերպիչները, ղրաղին անօթեւան փախստականներու հարցերով, նաեւ երկրաշարժէն տուժած շրջաններու վերակառուցումով:

***

ՈՓԵԿՈՉՈՒՄԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեւանի «Պատանի հանդիսատեսի Թատրոն»ին մէջ տեղի ունեցած է Մուշեղ Իշխանի յիշատակին նուիրուած երեկոյթ մը: Զանազան ելոյթներէ ետք «Անիւների վրայ» թատրոն–աշխատանոցը ներկայացուցած է դրագէտին «Պարոյր Հայկազն և Մովսէս Խորենացի» թատերդութիւնը:

ԱՅԹՄԷԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ակռէ մօտ հարիւր տարի առաջ, արեւմտեան գրական աշխարհի մէջ միահեծան կը տիրէր Ֆրանսական գեղագիտական մտածողութիւնը, ու գրական քննադատութիւնը առանձին սեռ մըն էր, գրեթէ բոլորովին անջատուած ստեղծագործական գրականութեան սեռէն: Եւ այս քննադատութեան կալուածին օրէնքը՝ Սէնթ-Պէօվ գրա-քննադատին տեսութիւնն էր, ըստ որու գրական գործ մը իր ուրոյն խմաստը ունէր որ կը բացայայտուէր գլխաւորաբար գրագէտի անձին ընդմէջէն: Գրականութիւնը կը նկատուէր մարդկային ընոյթի, մարդուն հոգեկան էութեան մէկ արտայայտութիւնը: Իր աշակերտը Իփոլիթ Թէն, այս տեսութեան վրայ կ'աւելցնէր այն մտածումը թէ գրագէտին անձին հասկացողութեան համար՝ քննադատը անհրաժեշտաբար պէտք է անոր հոգեբանութեան հիմնական բազադրիչները երեւան հանէ եւ առնչմամբ բացատրէ երկին խմաստը: Այդ բազադրիչները երեք հատ են –ցեղային ազդակը, միջավայրին ազդեցութիւնը եւ երրորդ տարր մը որ կը ստեղծուի այս երկուքին միացումէն ու ազդեցութենէն:

Հեղինակ-երկ այս նոյնացումի տեսութիւնը տեւեց մինչեւ այս դարուս կէսերը, երբ քննական մտածումի զանազան հոսանքներու ազդեցութեան հետեւանքով (Ֆրօյտեան յեղափոխութիւն, նոր արմատական ու քաղաքական փիլիսոփայութիւններ եւայլն) Հեղինակն ու Երկը իրարմէ բաժնուեցան: Նոր քննադատներու համաձայն հեղինակին անձ եւ գիրքը դրելուն նպատակը, գրքին մէջ իր գրած իմաստը կամ պատգամը, այս ամբողջը՝ ոչ մէկ ուղիղ առընչութիւն ունի գրքին բուն իմաստին կամ արժէքին հետ:

Այսպէս, Հեղինակի հոգեբանութեան ու կենսագրութեան վերլուծումը, անոր արուեստագէտի «տաղանդը», միջավայրի ազդեցութիւնները անոր վրայ, անձնական կեանքը, ազգութիւնն ու մշակութային ասպնդութիւնը եւ վերջին հաշուով անոր ըսել ուզածը՝ կորսնցուցին ամէն չհեկանութիւն:

Այսպէս էր որ կը մեռնէր Հեղինակը:

Ու մէջտեղ կը մնար անհեղինակ, որը՝ Երկը, անտէր ու միուճար, առանց որեւէ նախադրեալ նշանակութեան, առանց իր ժողովրդային պատուանդանին, առանց իր Դարուն ու Դարուն Ձայնին: Ու երբ վերցնէք գրութենէ մը իր հեղինակին անձը, այսինքն Ճն ու Բովանդակութիւնը, վերցնէք մանաւանդ այդ Բովանդակութեան բաղդատական արժէքը իր սեռին մէջ եւ երկերուն համեմատաբար՝ գրական երկը մերկացնէք ու պատկեցնէք վիրաբուժական սեղանին վրան՝ կը մնայ միայն բառերու, նախադասութիւններու, պարբերութիւններու կմախք մը, պարզ կառոյց մը, կառոյցներու համադրութիւն մը՝ որուն մեկնաբանութիւնը բացարձակապէս կախեալ է գայն ընթերցող անձին հակումներէն, մտային քմայքէն: Գրականութիւնը այլեւս ոչ իրականութեան պատկերն է (ականջը խօսի իրապաշտներուն), ոչ Հեղինակի մը ենթադրեալ հոգեկան կեանքի արտայայտութիւնն է (ականջը խօսի վիպապաշտներուն), ոչ ժամանակին չունչն է (Զարենց), ոչ ժողովուրդի մը բարքերուն ու հոգիին համաչափ պատկերը (Օշական) այլ դաժան ճշդութեամբ աշխատող մրցքի մը ձեռակերտը, կառուցուած իր մը, Առարկայ մը որ կը հպատակէր այն բոլոր օրէնքներուն որոնց կը հնազանդին աշխարհը կահաւորող միւս իրերը – ծառ, մարդ, ծով ու քար: Ալ խօսքը չեմ ըներ նուիրագործուած, ընտելացած, պաշտամունքի առարկայ դարձած բայց արժեզրկուած դեղեցիկ հէքեաթներուն որոնք կը կոչուին ազատութիւն, տաղանդ ու հանճար, ներշնչում ու իտէալ, ոգի եւ դպացում, մարդկայնութիւն ու փիլիսոփայական կեցուածք: Ահա այսպէս էր որ իր կարգին, կը մեռնէր նաեւ Գրութիւնը, Երկը:

Սակայն կայ դեռ վերջին արար մը այս Ողբերգութեան, այս կործանումին: Այսօր, 90ական թուականներուն Գրութիւնը իր ահիւններէն փխնիկի նման վերակենդանացած է սակայն բոլորովին այլ, անճանաչելի, ուրուականային կերպարանքի մը տակ որ կը կոչուի Տեսութիւն, մանաւանդ ամերիկեան համալսարաններու մէջ: Այսօրուան Տեսութիւնը միակ բանն է որ կը մնայ 19-րդ դարու գրական ծանր, լայնաբուն ըմբռնումներէն ու Գրագէտ-Հեղինակ մտային հակին համայքէն: Տեսութիւն՝ այսինքն բոլորովին վերացական ֆորմիւլներ՝ որոնք կը կշռադատեն բառերու, կառոյցներու ներքարերութիւնները ու փոխազդեցութիւնները (ընթերցողը ներողամիտ պէտք է ըլլայ որ այս բարբարոս բառերը կը գործածենք) զորս կը քննեն ու կը բացատրեն անխուսափելի համակարգիչներու չրնորհիւ:

Ուստի, առանց ապրող ու տառապող (ինչքա՜ն դժուար պիտի ըլլայ որոշ սերունդի մը համար գերեզման առաջնորդել « տառապող ու ներշնչեալ արուեստագէտի» առասպելը որ ռոմանթիքներէն ի վեր կը բռնանար մեր երեւակայութեան վրայ, վիշտ ու վայելք տալով մեզի...) Հեղինակի, առանց նշանակալից Գրութեան, այսօրուան քննադատին պաշտօնը պարզապէս հաւասարում մը (Էքուասիոն) դանելն է որ բացատրէ գրութեան մը բոլոր տարրերու դիրքը, յաճախականութեան կանոնը, ներքին յարակցութիւնները, մաթեմատիքական կառոյցները, օրինաչափութիւնները: Ալ չկայ գրական չափանիշի տագնապ, չկայ ոճի կամ ճաշակի հարց, չկայ ձեւի եւ խորքի կամ բովանդակութեան երկուութեան անքակտելի առեղծուածը, ալ չմնաց «յաջող» եւ «անյաջող» արուեստի հարց, ոչ ալ հեղինակաւոր վերջնական կարծիք (քիչ մը մեր Քալիֆորնիոյ կենցաղի ապատամիտ ու անիշխանական վիճակը կը յիշեցնէ, սակայն ատիկա խարուսիկ է որովհետեւ գրական-քննադատական այս կեցուածքին հանդէպ կատարեալ լրջութիւն միայն արժանի է), ալ գրական երկ մը ոչ վրիպած է ոչ ալ գլուխ-գործոց է, ոչ անրադրոյական է ոչ ալ դասական, ոչ ալ դասակարգիչ եւ ազդային գրականութեան մը մաս կազմելը կամ ոչ՝ բոլորովին երկրորդական հանգամանք մըն է:

Այս բոլորէն կը հետեւի թէ այլեւս կարելի պիտի չըլլայ արժէքի կամ պաշտօնի տարբերութիւն դնել Գրողին ու Քննադատին միջեւ: Երկուքն ալ նոյն բանը կ'ընեն – կառոյցներ կը ստեղծեն բառերով: Սա չնչին տարբերութեամբ որ մինչ Գրագէտը գիրք մը կը գրէ մարդկային տագնապի մասին՝ Քննադատը, իր կարգին գիրք մը կը գրէ Գրագէտի գրքին մասին:

Երկու գործողութեանց միջեւ հիմնական զանազանութիւն չկայ, մանաւանդ երբ արուեստագէտը մերկացուցած ենք իր ներշնչեալի, աստուածներու պաշտպանեալը ըլլալու մենաշնորհէն, սովորական մահկանացուներէն գերիվեր, սրբազործուած ու յաճախ ողբերգական լուսապսակի մը փառքով նուիրագործուած ճակատագիր մը ունենալու պատիւէն: Երկուքն ալ թէ՛ Գրագէտը եւ թէ ալ Քննադատը, գրեթէ նոյն բանը կ'ընեն, այսինքն՝ փորձ մը, արդիւնքը բոլորովին անծանօթ փորձ մը՝ իրականութեան յարաբերութիւններու, քաոսային եւ անհեթեթ հոսքին մէջէն, ժամանակի եւ տարածութեան անորոշութիւններու, խենթեցնող այլազանութիւններուն մէջէն պատմութեան չփոթեցուցիչ, անկարգապրելի բացատրիչներուն մէջէն՝ մնայուն, կայուն, իմաստալից որեւէ էութիւն տարանջատել, մեկուսացնել եւ պահ մը այդ անփոփոխ էութիւնը մաքին հակակշռին տակ դնել ու փորձել «հասկընալ»:

Այս քիչ մը չատ պարզացուած ձեւով ներկայացուած գրութիւնը որ կը կոչուի Ժամանակակից Գրական Քննադատական Տեսութիւն՝ ոչ միակն է, ոչ ալ ամէնէն տարածուածը արուեստի կալուածին մէջ: Ակադեմական շրջանակներէ, եւրոպական յառաջադնաց մտաւորականութենէն

ՄԻՋԻՆ ԱՍԻՈՅ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Թիմուր Փուլթոյ «Մոսկովեան Լուրեր»ու մեկնաբաններէն մէկն է. չաբաթաթերթին Յուլիս 27 – Օգոստոս 2-ի թիւին մէջ կը վերլուծէ Միջին Ասիոյ Հանրապետութիւններուն իսլամական ներկայ վերածնունդը, որ հետեւանքներէն մէկը կը նկատէ Աֆղանիստանի պատերազմին:

Մայիսին Մոր. Միութեան արտաքին Նախարարութեան մամուլի սպասարկութիւնը մատնոդիչ լուր մը կու տար. Աֆղանիստանի մուճահեղինեներու պետերէն մէկը իրրեւ թէ հրամայած էր իր մարդոց որ Միութեան մէջ 10 հազար թուղթիկ ցրուեն, որոնք կոչ ընեն սրբազան պատերազմի:

Մահմետականութեան Միջին Ասիա թափանցումը յատկապէս զօրացաւ Խորհ. Յոկատներու Աֆղանիստան մուտքին դարձեալ: Այսօր, բացէ ի բաց կը խօսուի այդ արկածախնդրութեան անտեսական, զինուորական, բարոյական ու քաղաքական հետեւանքներուն մասին: Ցայտնի կ'ըլլայ որ երկրին ղեկավարութիւնը մինչ կ'որոշէր զօրաբաժիններ ղրկել Քապուլ, բնաւ չէր մտածած թէ այդ քայլը ո՛ր ատեաձանի կրնար հրահրել Միջին Ասիոյ Հանրապետութիւններուն մէջ մահմետական հոսանքը:

Ամրան ղեկավարութեան չրջանին երբ խօսիւ ճնշումի կ'ենթարկուէր կրօնական տարրը, քանի մը ամսուան մէջ, ղրեթէ ամէն կողմ մահմետական բնակչութիւնը ապստամբութեան դիմեց. Աֆղանիստանի զանազան նահանգները յաջորդաբար Քապուլէն իրենց անկախութիւնը հռչակեցին: Երկիրը բաժան բաժան եղաւ, ծնունդ տալով «Պամիրի մահմետական Հանրապետութեան» որուն բնակիչներուն մեծամասնութիւնը Տաճիկներ էին, Հազարաներու Մահմետական անկախ Հանրապետութեան, «ադատ Նուրիստան»ի: Ու վախնալով որ երկիրը բոլորովին կը քայքայուի ու մահմետական կրօնամոլներ ձեռք կ'առնեն իշխանութիւնը, Մոր. Միութիւնը որոչեց միջամտել: Ան աւելի մտահոգուած էր կրօնական ճակատին կացութեամբ, քան թէ իր զօրքին ճակատագրով:

1978-ին, Խոմէյնի Փարիզի մօտակայ դուռս՝ քիչ է թիւը մաքի ու զրչի մարդոց որոնց համար գրական քննադատութեան հին, դասական սկզբունքները (որոնց վրայ հիմնուած՝ քննադատը երեք հարցում կը հարցնէ որեւէ արուեստի գործի 1) Ի՞նչ կ'ըսէ այս գործը, 2) Ինչպէ՞ս կ'ըսէ ատիկա եւ երրորդ՝ կ'արժէ՞ ըսել ատիկա) այլեւս անզօր նկատուէին մեր բարդ, գիտական մեթոտներով յագեցած մտածելակերպը բացատրելու: Ընդհակառակն, չատ չատերու համար արուեստագէտը միշտ կը պահէ իր առաջնային պատմուճանը եւ Մուսաներուն հիացմունքը...: Ռոմանթիք հոգեբանութիւնը խոր, չատ խոր արմատներ ունի մարդկային ընոյթի մէջ, ու մանաւանդ մեր հայկական խառնուածքի մէջ: Արեւմտահայ գրականութեան վրայ կեդրոնացնելով մեր մտածումը, կրնանք ըսել որ ատոր քննադատներն ու քննադատութիւնը, սկսելով Ստեփան Ոսկանի փորձերէն մինչեւ Օշական, անցնելով Արփիարեանէն, Զօհրապէն, Արտ. Յարութիւնեանէն, ափիւնեան մտաւորականներ Գուրգէն Մահարեանի եւ Բենիամին Թաշճեանի գրագատական էջերէն, Զօպանեանէն ու «Մենքեան» քննադատ Վազգէն Շուշանեանէն՝ բոլորը Ֆրանսական ոգեպաշտ մտայնութեամբ մօտեցած են արուեստի եւ արուեստագէտի բնոյթին: Այս նոր տեսութիւնը բոլորովին անկոխ ճամբայ մը կ'առաջարկէ գրական մեկնաբանութեան ու նաեւ քննադատութեան մէջ եւ հետաքրքրական պիտի ըլլայ հետեւիլ այդ մեթոտին քաջածանօթ ու համակիր մտաւորական Գր. Պըլտեանի աշխատանքներուն երբ փորձէ կամրջել ու հաշտեցնել մեր անցեալի ու նաեւ ներկայի գրականութիւնը՝ արդի ժամանակներու այս նոր աշխարհահայեացքին հետ:

իր ապաստարանէն ուշադրութեամբ կը հետեւէր Աֆղանիստանի Խալք եւ Փարչամ ցեղախումբերը պատակող կռիւին: Այդ կռիւը ան օգտագործեց Ռըպա Շահին դէմ քարոզչութիւնը չեչտելու համար: Ինչպէս Արեւմուտքի եւ Արեւելքի չատ մը պիւանդպէտները, Խոմէյնի եւս համոզուած էր որ Աֆղանիստանի պատահարները ընդհանուր յարձակողական ծրագրի մը նախապատրաստութիւնն էին: Աֆղանիստանին պիտի հետեւէր Իրանի ներխուժումը, յետոյ Փաքիստան ու Հնդկաստան, ճամբայ բանալով դէպի տաք ծովերը: Խոմէյնի համոզուած էր որ չահին վարչաձեւը պիտի չտակար «Արեւելքի սատանայ»ին ու փութացուցած էր իր քայլերը, յուսալով որ մահմետական աշխարհը պիտի կրնար ոգի եւլել զանգուածային կերպով ու եռ մը ղել անասուածները:

Ատիկա յաղթութիւն մը եղաւ Խոմէյնիի համար, որ բարեբար ազդեցութիւն ունեցաւ Աֆղանիստանի մուճահեղինեներուն պայքարին վրայ:

Մոր. կառավարութիւնը նոյնպէս արհամարհեց Աֆղանիստանի պատերազմին մէջ ազդ. տարրին կարեւորութիւնը: Նկատի չառաւ որ Աֆղանիստանի մէջ 4 միլիոն Տաճիկներ եւ երկու միլիոն Կիրղիզներ ու Թիւրքմէններ կ'ապրէին: Ասոնցմէ չատերը չառաւիղներն էին 20-ական թուականներուն Խորհ. իշխանութենէն հոսյ տուածներու: Ահմէտ չահ Մասուտ անուն Տաճիկ մը մուճահեղիններու ամէնէն արհեստավարժ ու ազդեցիկ հրամանատարը եղաւ: Միջին Ասիայի Խորհրդային զինուորները կը պատմեն թէ անմիջապէս որ Աֆղանիստան մուտք գործեցին, ազդեցութենէն ենթարկուեցան մահմետական քարոզչութեան մը: Փողոցներու, չուկաներու մէջ կամ այլուր կ'ըսուէր անոնց թէ ամէնէն մեծ մեղքն է ուտօթը, կռուիլ մահմետականներու՝ արիւնակից եղբայրներու դէմ: Ո՞վ պիտի, կրակելով կնոջ մը, կամ այլ մարդու մը վրայ, մարդ կրնար իր հօրեղբօր կամ մօրաքրոջ արիւնը թափել, չ՞որ յեղափոխութենէն խոյս տուածներն չատերը տակաւին Միջին Ասիա մնացած իրենց ազգականները դատած չէին: Սահմանները փակ էին ու թղթակցութիւնը արգիլուած: Այս բոլորէն եւք, կարելի է երեւակայել թէ ի՛նչ հոգեվիճակի մէջ կը գտնուէին Տաճիկներով եւ Ուզբէկներով բնակուած վայրերը պաշարած խորհրդային զինուորները:

Մօտ տասը տարուան պայքարին ընթացքին Աֆղանիստանի ընդդիմադիր ճակատը չկրցաւ միացեալ կեդրոն մը ստեղծել, որ զեկավարէր ընդդիմութիւնը: Հակառակ այս կացութեան, կրօնքը միութեան հիմը մնաց: Կեդրոնական Ասիոյ պաշտօնատար մը օր մը ըսած է. «Աֆղանիստան զօրքեր զրկելով սխալ ըրինք. առանց որեւէ կրակոցի կրնայինք ձեռք անցընել այդ երկիրը. կը բաւէր ամէն ցեղապետի մէկ միլիոն տոլար տալ, որպէսզի մեզի կոմունակից ըլլայ: Մեր միջամտութեան չրջանին չուրջ երեք տասնեակ ազդեցիկ անձնաւորութիւն կար երկրին մէջ: Մինչ ներկայիս, ամբողջ ժողովուրդը մեզի թշնամի դարձուցինք»:

Այդ տարիներուն Միջին Ասիոյ Հանրապետութիւններուն մէջ տեղական կուսակցարարութիւնը զարկ տուաւ մահմետական ասպնդութիւններու դէմ մղուած պայքարին: Արդէն առաջին տարիներուն երկու օրը դաշտ մը կը հասնէր Ուզբեկիստան. աւելի քան հազար ուղբեկ զինուորներ մեռան Աֆղանիստանի մէջ, նոյնքան մըն ալ Տաճիկ ու Թիւրքմէն: Պէտք չէ մոռնալ որ մահմետականի մէն մը թաղումին ներկայ կ'ըլլայ ամբողջ գիւղը կամ թաղը: Իսկ կրօնքին ազդեցութիւնը մեղմելու կոչուած միջոցները հակառակ արդիւնք տուին: Նոր հարցախոյզ մը ցոյց տուաւ թէ Սամարղանդի մէջ կառուցելի մշակոյթի կեդրոնի մը մէջ մզկիթ մըն ալ կը փափաքէր ունենալ բնակչութեան կէսը: Ու ասիկա քաղաք մը մէջ, ուր արդէն մեծ թիւով հոյակապ աղօթատեղիներ կան:

Իր երկար պատմութեան ընթացքին մահմետականութիւնը գիտցած է հաշտե-

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՇԻՔԱԿՈՑԻ մէջ, Յուլիս 12–էն 15 տեւած Հայ Օգնութեան Միութեան Հիւսիսային Ամերիկայի 70–րդ պատգամաւորական ժողովի աւարտին, Գանատայի պատուիրակները ընտրած են իրենց առանձին շրջանային վարչութիւնը, դործը նախանացնելով նախորդ պատգամաւորական ժողովի որոշումը՝ Հ.Օ.Մ.ի Գանատայի կառոյցը կազմակերպական առանձին շրջանի վերածող:

⁂

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Կարապետ եկեղեցիին մէջ, Յուլիս 22–ին, հանդիսաւոր կերպով տօնուած է Քրիստոսի պայծառակերպութիւնը՝ Վարդավառը: Շահան Եպիսկ. Սվաճեանի մատուցանած պատարագին երեցողութիւնը կատարուած է Պոլսահայ Միացեալ Երգչախումբի 170 հոգիէ բաղկացեալ կազմին կողմէ՝ Հայաստանի պետական երգչախումբի ղեկավար Յովհաննէս Չէքիճեանի մականին տակ: Կրօնական արարողութենէն ետք եկեղեցիին յարակից սրահին մէջ սարքուած է սիրոյ սեղան՝ հանդիսավարութեամբ լրագրող Յակոբ Սվաջեանի: Առաջին խօսք առնողը եղած է Տիգրան Քհնյ. Տիրիէլեան, որ յիշեցուցած է թէ այս տարի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան 500ամեակն է: Մատաղի յանձնախումբի ատենապետ Ֆերտինանտ Մանուկեանի տեղեկագիրքէն վերջ խօսած է այն թաղը դանուող ձեմարան վարժարանի անօրէնուհի Անի Քիւրքճեան, որ յայտնած է թէ վարժարանը այս տարի բոլորած է 152 տարին: Արտասանութիւններու և մեներգներու բաժինէն ետք հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Եպիսկոպոս:

⁂

ՄԱՐԱԼԱՆԻ (Իրան) Ս. Աստուածածին մատուռին կից պարէզին մէջ, Յուլիս 22–ին, նշուած է վարդավառը: Առաջնորդական տեղապահ Բագրատ աւագ Քահանայի մատուցանած պատարագին յետոյ ժողովուրդը մինչեւ իրիկուն ուրախ ժամանակ ունեցած է:

⁂

ԹԱՒՐԻԶԻ Հայ Մշակոյթի Տան հիմնարկէքը կատարուած է Յուլիս 22–ին, ձեռամբ Արտակ Աբգ. Մանուկեանի: Նորակառոյց տունը, որուն չինութեան ծախքը ստանձնած է բարերար Համազասպ Ոսկանեան, կը բարձրանայ այժմ խարխուլ հայ ակումբին տեղը: Հիմնարկէքէն յետոյ Հայ Օգնութեան Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսաւոր ընթրիք մը:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Ապզ. ամէնօրեայ վարժարանը որ մանկապարտէզի, նախակրթարանի եւ երկրորդականի բաժիններով 693 աշակերտ ունեցած է 1989 – 90 տարեշրջանին, 11 շրջանաւարտ տուած է: Հիմնուած է երեսուն տարի առաջ որպէս շաբաթօրեայ, իսկ 16 տարիէ ի վեր կը գործէ որպէս ամէնօրեայ վարժարան:

⁂

Ս. ԹԱԴԷի վանքի տարեկան ուխտագործութիւնը կատարուած է Շաբաթ, Յուլիս 21–ին: Ուխտագնացութեան մասնակցած ենհարիւրաւոր մարդիկ՝ Թաւրիզէն, Թեհրանէն, Ուրմիայէն, Սալմաստէն եւ Իրանի հայաբնակ միւս շրջաններէն: Պատարագը մատուցանած է Ատրպատականի թեմի առաջնորդական տեղապահ Բագրատ աւագ Քհնյ. Մելքոնեան. արարողութեան նախագահած եւ քարոզած է Սրտակ Աբգ. Մանուկեան: Երգեցողութիւնները կատարած է Թաւրիզի «Կոմիտաս» երգչախումբը՝ Վարդան Վահրամեանի ղեկավարութեամբ: Ուխտագնացութեան աւարտին խումբ մը հաւատացեալներ այցելած են Ս. Թադէ վանքէն քիչ հեռու գտնուող Մորթորի վանքը:

⁂

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅի Մերսիենեան վարժարանին նախակրթարանի եւ միջնակարգ բաժիններուն վկայականներու հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 23–ին «Աւազեան» սրահին մէջ: Օրուան բանախօս Հերայր Մուրատեանէն եւ աշակերտական արտասանութիւններէ ետք խօսք առած է հոգաբարձու Զաւէն Խանճեան եւ նախագահ Պուչի կողմէ ղրկուած յուշատախտակը յանձնած անօրէն Արամ Պուղտուրճեանի, կրթական ասպարէզին մէջ անոր 45ամեայ ծառայութեան որպէս գնահատութիւն:

⁂

ԹԱՒՐԻԶի մէջ, Յուլիս 22–ին, տօնուած է Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան հարիւրամեակը: Ս. Սարգիս եկեղեցիին շրջափակը գտնուող հայ նահատակներու յուշարձանին մօտ կատարուած հոգեհանդստեան պաշտօնէն ետք, խօսք առած են տոքթ. Օննիկ Սահակեան, երեւափոխան Վարդան Վարդանեան, Բագրատ աւագ Քհնյ. Մելքոնեան եւ Թեհրանի Հայոց Թեմի առաջնորդ՝ Արտակ Աբգ. Մանուկեան: Թաւրիզարնակ Հայերէն զատ, հանդիսութեան ներկայ եղած են նաեւ նախորդ օրը Թադէի վանքի ուխտագնացութեան մասնակցած Թեհրանէն Հայեր:

⁂

ՓԼՈՎՏԻՒի քաղաքային Խորհուրդին հրամանով վերաթացումի իրաւունք ստացած է Ապզ. վարժարանը որ փակ էր 14 տարիէ ի վեր: Յուլիս 13–ին ընդհ. ժողովով մը որոշուած է մանկապարտէզին մինչեւ 7–րդ դասարան զարգացը վերաբանալ Սեպ. 1–ին, 20 հոգինոց ուսուցչական եւ օժանդակ կազմով մը: Ընտրուած է հոգաբարձութիւնն ալ որ կը բաղկանայ 11 հոգիէ: Դպրոցին չէնքին վերանորոգումը մասամբ ստանձնած է երիտասարդական «Զօրավար Անդրանիկ» բաժինը:

⁂

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱՅի Մխիթարեան նախակրթարանի շրջանաւարտներու հանդէսը տեղի ունեցած է Յունիս 22–ին: Հայերէն ու անգլերէն արտասանութիւններու, երգերու, ուղերձներու բաժինէ մը ետք անօրէն Հ. Միքայէլ Վրդ. Ապեան կատարած է վկայականներու բաշխումը: Հանդէսին ներկան գտնուած եւ խօսք առած է նաեւ երեւանէն ծանօթ գրականագէտ Փրոֆ. Հրանդ Թամրազեան: Պրանցիկ երեկոյթով մը փակուած է երեկոյթը:

«ՊԻՈՆԵՐ ԿԱՆՉ»Ի «ՅԱՌԱՋ»ԵԱՆ ԷՋԸ

Հայաստանի պատանեկան թերթին Յուլիս 25–ի թիւին Գ. Էջը ամբողջութեամբ յատկացուած է «Յառաջ»ի: Հոն, երրորդ անգամ ըլլալով տեղ տրուած է Շ.ի նոր–մէ ստորագրուած էջերու, «Պիոներ Կանչ»ի 65ամեակին առթիւ «Յառաջ»ի սրբատակագութեան խօսքին ու «Պատուհան–ժ.» («Յառաջ», Յուլիս 4) խորագրուած գրութենէն առնուած պարբերութեան մը:

Ստորեւ՝ այդ «Սրտակցութեան խօսք»ը. –

⁂

Հայ մամուլի փշոտ, այլ տարօրէն քաղցկեղականութեան մը տէր անդաստանին մէջ նոյն տարին ծլած են «Պիոներ կանչ» ու «Յառաջ»: Իրարմէ այնքան տարբեր միջավայրերու մէջ, սակայն նոյն առաքելութեամբ ճամբայ ելած, անոնք այսօր 65ամեակ կը տօնեն:

Հայուն մտաւոր ու նաեւ հոգեկան առողջութեան նեցուկ ու երաշխիք կանգնելու այդ առաքելութիւնը, թէ մէկուն եւ թէ միւսին համար դիւրին չեղաւ: Փոխուեցան ժամանակները, փոխուեցան «առողջութեան» ըմբռնումներն ու չափանիշները, սակայն երկուքին մօտ ալ նոյն՝ բացարձակ արժէքով մնացին նուիրումն ոգին ու պարտքին գիտակցութիւնը:

Այսօր տարեկիցներէն ան, որուն բախտեւքեան ուղեծիր մը վիճակեցաւ, ուրախ է պայքարի իր ընկերոջ զժուար նուաճումով: «Յառաջ» ուրախ է «Պիոներ Կանչ»ին յաղթանակին կշիռով. ուրախ է ամէնէն աւելի անով, որ համազգային ներկայ մեր զարթօնքին ամէնէն գոռ գանգը հնչեցնողներէն մէկը եղաւ Հայաստանի պատանիներուն թերթը:

«Պիոներ Կանչ»էն թելադրուած այս ուրախութիւնը կ'ամրապնդէ «Յառաջ»ը իր պայքարի ճամբուն վրայ, անոր տալով մեր աներեր վաղորդայներուն աղուոր երաչխիքը:

Թող այսուհետեւ ոչ մէկ պատուար զօրէ խանգարել տարեկիցներուն ակամայ ուշացած այս մտերմութիւնը. ան թէ՛ մէկուն եւ թէ՛ միւսին համար զօրակցութեան, խանդավառութեան աղբիւր ըլլայ միայն, նոյն թիրախին դիմող իրենց զուգահեռ ընթացքին մէջ:

« ԾԱՌԱՋ »

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՕԴԻԿ

ՍԱՍՈՒՆ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

ՎԱՐԴՈՑԻ ՇՐՋԱՆ

Ա.արայրի առիւծ Քաջն Վարդան Մամիկոնեանի ամարանոցն ըլլալուն պատճառ, Հայերուս կողմէ դարերէ ի վեր Վ.Ա.Ր.Դ.Ո կամ Վ.Ա.Ր.Դ.Ո.Վ, իսկ Թուրքերու կողմէ ԿԻՒՄԿԻՒՄ յորջորջուող այս գաղափարամաքսիւնը կը դտնուի Մշոյ հիւսիսակողմը, անոր եւ Խնուսի մէջտեղ եղող Պինկէօլի սարորտ, եւ է Մշոյ հովանաւորութեան ներքեւ: Թուրք եւ քիւրտ տարրը 300 էր, իսկ հայ բնակչութիւնը 2.000 հոգի, բացի իր հինգ գիւղերէն՝ որոնք ունէին համապատասխանաբար 10.900 ժողովուրդ, որ կոտորուեցաւ Խնուսցիներու հետ, փոքրամասնութիւն մը միայն ազատելով (այժմ Կովկաս եւ Խարբերդ):

Վարդոյի կեդրոնն է ԿԻՒՄԿԻՒՄ կամ ԿՈՒՄԿՈՒՄ, որուն երէցն էր

Ներսէս Քահանայ Տէր–Յակոբեան.– 45 տարու, ծնած Բրտի Թաղ (Մուշ), 1913ին ձեռնադրուած Խարախանեան Սրբազանէ: Առաջնորդական փոխանորդ:

Կիւնտէմիր գիւղի (2.000 անձ) երէցներն էին

Կարապետ Քահանայ. – 65 տարու:

Պօղոս Քահանայ Տէր–Գէորգեան. – 50 տարու:

Տոտան գիւղի (1.000 անձ) երէցն էր

Մկրտիչ Քահանայ. 75 տարու:

Պագըգան գիւղի (7.000 անձ) երէցն էր

Վարդան Քահանայ Տէր–Վարդանեան.– 70 տարու:

Վերոյիշեալ վեց քահանաներն ալ նահատակուած են:

Վարդոյի միւս երկու գիւղերն էին.

Անէր (400 անձ) եւ Ցամարան (500), որոնք կը հովուէին միւս գիւղերուն երէցները:

ՊՈՒԼԱՆԸԳԻ ՇՐՋԱՆ

ՊՈՒԼԱՆԸԳ կարնոյ կուսակալութեան ներքեւ գտնուող Խնուսի հետ երբեմնի «Հայկեայ գաւառ»ն է: Այս գամատգամութիւնը Մշոյ արեւելեան հիւսիսակողմը կ'իյնայ եւ Բլէջան լեռով երկուքի բաժնուած է, վերին եւ ներքին: Առաջինը Մանազկերտի նման ազատեցաւ Ռուսաց գրաւումով, իսկ միւսը բնակչին ետք դաւաչան կրելու իշխանութիւն ստացած Դուբեան սրբազանէ, իսկ ծայրագունութեան աստիճան՝ Մայիս 16 1911–ին, Սմբատ Եպիսկ. Սահակեանէ (կարին): Բացի Պուլանըգի առաջնորդական փոխանորդութենէն՝ կը վարէր նաեւ վանահայրութիւնը «Սուրբ Դանիէլ» համբաւաւոր մենաստանին, որ «Կովկայ Վանք» ալ կը կոչուէր, համանուն բազմամարդ աւանին մէջ կառուցուած ըլլալուն: Թղթակից պոլսահայ եւ գաւառահայ թերթերու:

Երբ ժողովուրդը Ռուսաց յառաջխաղացմամբ կը սկսի նահանջել, Համազասպ Վարդապետ կը խառնուի գաղթականական հոսանքին, հասնելով մինչեւ Մանազկերտի բերդ՝ ուր կ'իյնայ ուժասպառ եւ մարմինը կը մնայ անթաղ, խելայեղ ժողովրդեան փախուստին հետեւանօք:

(Շար. 69)

(Շար· Ա· էջէն)

որ փառաւոր ղիրքի մէջ է: Հասարակաց Շուկայի անդամ չէ, ուրմէն անոր հրահանգները գործադրելու ոչ մէկ պարտականութիւն ունի: Ասայժմ, Իրաք ծառայութիւն մը ըրաւ, եկրու նախիթուղիներէն մէկը փակելով (անոնք քարիւղային եւմուրթայլըքի նաւահանգիստը կը փոխադրեն իրաքեան քարիւղը) 30% նուազեցնելով իր արտածումը: Իր պատճառաբանութիւնն այն է որ քանի նաւերը չեն ազներ, ինչո՞ւ ղրկել: Ասիկա դործը կը դիւրացնէ Էօզալի, որու Աբեմմուաքը կը հրահանգէր փակել, մինչ ինք չուզեր երբեք գէշ մարդ ըլլալ Իրաքի հետ, որ արեմտեան Գերմանիոյին եւ Միացեալ–Նահանգներէն եաք, իր երրորդ հայթայթիչն է եւ երկրորդ յաճախորդը՝ Արեմտեան Գերմանիայէն եաք: Կը մընայ սակայն Ատլանտեան Ուխտի դինուորական կայաններըը: Եթէ Ամերիկա օգտագործել ուզէ···: Ու Ֆիկառօի աչխատակիցը կ'եզրակացնէ, Թուրքիոյ նըւիրած իր դրութիւնը· – «Ժառանգորդ օսմանեան սուլթաններու, որոնք տիրեցին ամբողջ Մերճաւոր Արեւելքի վրայ, կրկրին կը դանուի քաղաքական բեմին առաջին տեղը: Աչխարհագրութիւնն է որ կը հրահանգէ: Անդամ մը եւս»:

Ակնյայտ է: Ամէնէն լաւ, հայ ժողովուրդը դիտէ այդ դառն իրողութիւնը:

Երեքշաբթի առաւու, կ'լսուէր թէ իրաքեան բանակը Քուէյթէն պաղտատ փոխադրած է աւելի քան 300 օտարականներ (դլխաւորաբար Անգլիացի եւ Ամերիկացի) որոնք ձեւով մը պատանդներ են: Փոխադարձելով այս արարքին, Ուաչինկթըն ամբաձիդ օդանաւեր ղրկած է Թուրքիա···

Ցիչենք նաեւ թէ այս բոլորը տակնուվրայ ըրած են սակարանները, մինչ քարիւղի տակառը 26 տոլարի հասած է (20–էն):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՔԻՍՏԱՆի նախագահը յանկարծ պաշտօնանկ ըրաւ Տիկին Պենազիր Պութօն, երկրին նախարարապետը, որ իշխանութեան դլուխ էր 1988 Դեկտեմբերէն, երբ իր կուսակցութիւնը «փաքիստանցի ժողովուրդի կուսակցութիւն» չհաց էր ընտրութիւնները, բայց անկէ ի վեր պառակտում կար եւ ապահնուած նախագահին աղչիկը մեծամասնութիւն չէր վայելը: Վերջերս, բաւական հարցերու դէմ յանդիման կը դտնուէր, մինչ ինք ալ կը մեղադրուէր կաչառակերութեան եւ զեղծարարութեան համար: Նախագահ Խան չատ չոր եւ արագ կերպով, լուծած է Խորհրդարանն ալ, պաչարման վիճակ յայտարարած եւ ապահոված որ ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Հոկ· 24–ին: Ասայժմ, նախարարապետ նչանակուած է ընդդիմադիրը համախմբուած կուսակցութեանց դեկավարը, անցեալին բարեկամ նախագահ Պութոյի: Քաղաքական զբաղարութիւններէն զատ, Պենազիր Պութօ չէր կրցած համոզել 95% մահմետական բազկացած երկիր մը, որ կին մը կրնայ կառավարել: Ինք, որ իշխանութեան դլուխ դալով հօրը վրէժը լուծած էր, լուրջ դժուարութեան առջեւ կը գտնուի: «Ապօրինի պետական հարուած» ոչնչակից իր պաչտօնազրկումը: Կ'լսուէր թէ Տիկին Պութօ պիտի հեռանայ Իսլամապատն, ինչ որ կը հերքէ թէ հակողութեան տակ առնուած ըլլայ:

ՏԱՃԻԿԻՍՏԱՆի խորտումներուն յատկացուած էջի մը մէջ «Մոսկովեան Լուրեր» չաբաթաթերթը կ'անդրադառնայ նաեւ Փետրուարին նկատուած հակահայ արամադրութիւններուն: Հայ գաղթականներու ժամանումի տարաձայնութիւններէն եաք, երբ պաղտին ներկայացուցիչները Դուչանրէի հայ բնակչութեան թիւը կ'ուղեն դիտնալ, 25 հազար կ'լսուի նախ, ապա կ'իջնէ 20 հազարի: Աւելի եաք յայտնի կ'ըլլայ թէ ամբողջ երկրին մէջ միայն հինդ հազար Հայ կայ, որոնց 3800ը կ'ապրի մայրաքաղաքին մէջ: Աւելի ուշ, «Պրաւդա»ի Մայիս 10–ի թիւին մէջ ԹԱՍՍ–ի մեկնաբանը կը դրէ թէ Յունուարին ինքնէն «բանագնացները» եկած են Դուչանրէ, խոովութիւն սերմանելու:

Այրի Տիկին Հայկուհի Մարկոսեան,
Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Մարկոսեան,
Տէր եւ Տիկին Նչան Մարկոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Սերժ Ալթունեան եւ աղջիկը,
ինչպէս նաեւ Մաֆեան, Փոթուքեան, Աբրահամեան եւ էֆթուալ ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, տագրոջ, հօրեղբօր եւ քեռայրին՝

ՂԱԶԱՐՈՍ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆի

մահը, որ պատահեցաւ Օգս· 4–ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինդշաբթի, Օգս· 9, ժամը 16–ին Ա–նուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Հայկուհի Մարկոսեանի:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Խաչիկեան (Վալանս) 500 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Ներսէս Խաչիկեանի մահուան 4–րդ տարելիցին ի յիչատակ:

ANTENNE 2

Dimanche 12 Août, 9 h 30.

Le Catholicossat de Cilicie
avec
Le Catholicos Karékine II
Le Prof. A. Mekhitarian.

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆԻՍ

Վերափոխումն Սուրբ Աստուածածնի

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻԻՆ
ԵՒ 62–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՆԻՍԻ Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Շաբաթ, Օգոստոս 11՝ մատաղի պատարաստութիւն ժամը 15–ին:

Կիրակի, Օգոստոս 12՝ պատարագ – մատաղ – խաղողօրհնէք, յաւարտ պատարագի՝ Ուխտաւորի սեղան – դաչտահանդէս Պարսամեան Համալիրի մեծ սրահին մէջ եւ բակին չուրջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ եկեղեցւոյ պայծառութեան համար· – Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Քէչիչեան 500 Ֆր·, Պ· Կարապետ Տիմիրճեան (Զուիցերիա) 400 Ֆր·:

***

Ս· Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոդաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Հանրի Վարդ 1,000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան, եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ դպրոցին 500 Ֆր·, Օր· Անի Տէյիրմէնճեան Տաճիէլ եւ կարպիս Տիրբէլէեանի յիչատակին 150 Ֆր·: Որպէս իւղագին՝ Տիկին Թագուհի Պէյլէրեան 100 Ֆր·, Տիկին Լուսիկ Քահվէճեան 100 Ֆր·, Օր· Մարի Տէվլէթեան 200 Ֆր·, Պ· Ժապ Մուրատեան 250 Ֆր·:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 12

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս· ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ՝ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի ուարտին՝ խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:

Երկուշաբթի Օգոստոս 13, Յիշատակ Է Մեռելոց:

Առաւօտեան, ժամը 10–էն սկսեալ, կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին կը կատարուի հոգեհանգիստ՝ վասն հանուրիս ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ· ԺԱՄԿՈՁԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, աւանդական խաղողի օրհնութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ:

Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին:

Ս· ԳՕՂՏՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Պատարագ կը կատարուի եւ յաւարտ պատարագի խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Եպիսկոպոսական պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՉԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել եկեղեցւոյ դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·15–ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11·45–ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնք տեղւոյն «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Յիշատակ Է Մեռելոց: *Կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ՝ վասն հանգուցեալ հայրենակիցներու:*

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 10–ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Պատարագ կը մատուցուի, նաեւ պատարագէն վերջ խաղողի օրհնութիւն:

***

Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ի յիչատակ Բ· Աչխարհամարտի, 1944 Օգոստոս 15–ի ոմբակոծութեան զոհերուն եւ ի մխիթարութիւն անոնց սիրելիներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, Յունիս 15–ին կատարել կու տայ հոգեհանդիստ եւ պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՑ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Recherchons pour succession les familles de Miguirditch SEFERIAN né à VAN en 1900 et de Makrouhi KELEDJIAN née à SIVAS en 1906.

Prière de se mettre en relation avec

ETUDE COUTOT-ROEHRIG
21, boulevard Saint Germain
75005 PARIS

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

Այս առթիւ խաղող նուիրել փափաքողները կրնան եկեղեցւոյ քարտուղարութեան հետ կապ հաստատել:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ քառաձայն եղանակով, առաջնորդութեամբ իմբաւար Խաչիկ Ելլմագեանի:

Սկիզբ արարողութեանց՝ ժամը 8·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՏՈՆ

Օրուան հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ· ԳԱԼԷՆՏԻՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ:

Պատարագի աւարտին կը կատարուի խաղողօրհնէք:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

ՍԷՆ–ԺԵՐՕՄ Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·15–ին:

Պատարագի աւարտին խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԿԱՐԱՊԵՏ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՄԱԿԱՐ ԽԶԿՐ· ՔՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Խաղողի օրհնութիւն՝ ժամը 11·30–ին:

ՍԷՆ ԼՈՒ – Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Խաղողի օրհնութիւն պատարագի աւարտին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ· ՔՀՆՑ· ՏԷՏԷԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝

ՆՇԱՆ ԽԶԿՐ· ՔՀՆՑ· ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Խաղողօրհնէք՝ յաւարտ պատարագի:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս· ԹԱԴԷՈՍ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ· ՎՐԴ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական Խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Քարոզ՝ ժամը 11–ին,
Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11·45–ին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 9
JEUDI
9 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.336 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.336

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒԾ ՋԻՆԵԼ ՈՒԺԵՐ ԿԸ ՂՐԿԷ Ս· ԱՐԱԲԻԱ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՓԱԿԷ ՄԻՒՍ «ԾՈՐԱԿԸ»

Երեքշաբթի գիշեր, Մերձաւոր Արեւելքի վիճակը, որ ծայր առած ճգնաժամի լարուած էր, պայթումի չեմին հասաւ, երբ Ոսկ որոշեց ցամաքային եւ օդային ուժեր ղրկել Աւազան Արաբիա, որ կը գտնուի Սաուտի Արաբիա, որ կը գտնուի Սաուտի Արաբիա, որ կը կազմեն նաեւ բազմազգեան տարրեր: Առաջին առթիւ, կրնայ օգտագործուիլ օդուժը: Անշուշտ, այլեւս աւելորդ է, խորհրդածել եւ յիշել այն պատասխանատուութիւնները, զորս ունին բոլոր այն պետութիւնները, որոնք միացան՝ «գո՛ղը, գո՛ղը» կը պոռան, բայց եւ ա՛յնպէս պէտք չէ մոռնալ թէ ղէնքէն զատ, զինուորական մարզումն ալ Արեւմուտքը (Ֆրանսա, Մանաւանդ) եւ ուրիշներ ապահոված են: Այս անգամուան, այս աւելի քան ծանրակշիռ կացութեան նորութիւնը այն է, որ Սորհ· Միութիւն եւ Ամերիկա կողք կողքի են:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, եւ կը շարունակեն նկատել մասնագէտները, այս ամբողջին մէջ, ամէնէն նպաստաւոր դիրքն է Թուրքիոյ դիրքը, ինչ որ արդէն Լիպերասիոնի Անդարայի Թղթակցին դրել կու տայ՝ «Le président de la République turque joue sur du velours»:

Արդարեւ, Ուաշինկթըն 26 ամրաձիգ օդանաւ ղրկեց, թէեւ Թուրքիա չի վտանգներ պնդելէ որ Միացեալ – Նահանգները զինուորական կայան չունին Թուրքիա այլ՝ «Թրքական կայաններ կան, ուր դիւրութիւններ չնորհուած են ամերիկեան ուժերուն»: Բնագիրը կը չեչտէ՝ «Պաշտպանութեան համաձայնութիւնները չեն նախատեսեր թրքական կայաններու օդուժագործումը Մերձաւոր-Արեւելք, զինուորական գործողութիւններու համար Միացեալ-Նահանգներու կողմէ, բացի այն պարագայէն, երբ Թուրքիա կ'արտօնէ»:

Հիմա, քիչ մը «խաղալէ» եւ, հօգալ որոշեց դիրք ճշդել եւ ընտրեց հակիրքանեան ճակատը (հաւանաբար Ուաշինկթըն «բաներ մը» խոստացած է): Փակել երկրորդ նաեթուղին եւ կասեցնել իրաքեան բոլոր ստացուածքներու գործողութիւնները: Առաջին «ծորակը» պաղտատ ինք փակած էր: Արտաքին նախարար ձէյմս Պէյքըր Անդարա գնաց, Իրանի նախագահը՝ Ռաֆսանճանի նաեւ բանագնաց մը ղրկեց, մէկ այցելութենէն միւսին մէջեւ ալ էօզալի հեռաձայնն է, որ չի դադրիր հնչելէ...: Գալով Թուրք լրագրողներուն, աւելթը գտած են աճուրդը բարձրացնելու, դէմը բռնելու եւ չեչտելու որ Անգարա բնաւ պէտք չունի ընթացք տալու Արեւմուտքի որոշումներուն այլ պէտք է չարժի միայն իր չահերուն համաձայն: Լիպէ ալ կը նկատէ որ իրմէ լաւ վրէժ է Թուրքիոյ համար, որու սիրտը չատ կոտրած էր վերջերս, երբ Ուաշինկթըն կը նուազեցնէր իր օժանդակութիւնը, որովհետեւ այլեւս այնքան կարեւոր չէր նկատեր Թուրքիոյ ռազմավարական դիրքը: Եւ դեռ, Դեկտեմբերին, պէտք է նորոգուի Թուրքիոյ «ամերիկեան» կայաններու հարցը:

Ամէն պարագայի մէջ, Սաուտեան Հիւսէյն բնաւ իրար չէ անցած այս «համաչափարհային ճակատ»էն: Ընդհակառակն, աւելի կը սպառնայ:

Քարիւղի գիները կը չարունակեն բարձրանալ: Պերեկովսա որոշեց սանձել եւ սահման մը ճշդել վառելանիւթի գինին:

× Նախարարապետ Ռոքար ընդհատեց արձակուրդը եւ Փարիզ վերադարձաւ:

× Օտարականներէ մաս մը կրցաւ մեկնիլ Պաղտատէն (Քուէյթէն հոն տարուած):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ԱՓՐԻԿԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՆԿՐԷՍ»Ն, 29 տարիներու պայքարէ մը ետք Հարաւ-Ափրիկէի խտրական վարչակարգին դէմ, որոշեց վերջ տալ գինեալ պայքարին: Նոր նախագահին՝ տը Քլերքի եւ Մանտելայի միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը ճամբայ կը բանայ պաշտօնական բանակցութիւններու նոր Սահմանադրութեան մը պատրաստութեան համար: Պատմական այս համաձայնութիւնը կը նախատեսէ նաեւ քաղաքական բանտարկեալներու ազատ արձակումը եւ հեռացած ընդդիմադիրներու վերադարձը:

ԺԱՒ ՍՈՒՍԹԷԼ, ակադեմական, ծանօթ ազգաբան, պատմաբան, դրագէտ մեռաւ 78 տարեկանին: Կօլիտա առաջին օրէն, պիտի հեռանար տը Կօլէն, երբ այս վերջինը սկզբնական յոյսեր տալէ ետք Փըրանսական Ալժերիոյ մը համար («Ձեզ հասկցայ»), անկախութիւն պիտի չնորհէր: Անմիջապէս որ սկսան Էվիանի բանակցութիւնները, Սուսթէլ միացաւ «գաղտնի բանակ կազմակերպութեան» (ՕԱՄ) եւ սոփոլուեցաւ հեռանալ Ֆրանսայէն: Աքսորէն ետք, 1968–ին վերադարձաւ, օգտուելով ներման օրէնքէն: Լիպերասիոն կը ներկայացնէ մարդը, որ յիշողութեանց մէջ, ըստ կարմ, կրնայ մընալ· –«կօշիքը մտաւորական մը երեսուներկան թուականներու, ազատ Ֆրանսայի դէմք մը, համոզուած կօլիտա մը, ՕԱՄ–ի անդամ մը, հմուտ դիւանական մը ազդէկ, տոլտէկ կամ մայա քաղաքակրթութեանց»: Մեր յիշողութեան մէջ ալ, հաւանաբար, դիտուեցինէն անդին, մնայ՝ Թուանդ Թրքաստրը:

ԷՖ – ԷՆԹԷՒԻ գործադուլի կանխազգարարութիւնը Ուրբաթ օրուան համար ջնջուեցաւ, համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլալով անօրէնութեան եւ սենիքներու մէջեւ: 1200 Ֆր·ի պարգեւ մը կը չնորհուի երթեւեկի խճողումներու առեն:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ կառավարութիւնը որոշեց, «տարադրամի չուկայ» մը ստեղծել Ցունուար 1–էն սկսեալ, ուր Սորհ· Միութիւն հաստատուած ընկերութիւնները պիտի կարենան տարադրամ գնել կամ ծախել ռուբլիի փոխարէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ հարաւ–արեւելեան 13 նահանգներու պաշարման վիճակի հրամանատարութիւնը յայտնած է թէ 4 փիւրտեր սպաննուած են ապահովութեան ուժերու կողմէ: Ցուլիս 25–էն ի վեր քիւրտ գոհերու թիւը առնուազն 60–ի հասած է նոյն չրջանին մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՐԲԱՉՈՎ ԿԸ ՀԵՌԱՁԱՅՆԷ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՋԵՐՄՕՐԷՆ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Սեւ Ծովի ափէն, ուր իր արձակուրդը կ'անցընէ, Կորբաչով Երեքշաբթի օր, հեռաձայնած է Հայաստանի նորընտիր նախագահին եւ 2–3 վայրկեան խօսակցութիւն ունեցած է: Սկզբնական փրոթոքոլէր չնորհաւորական խօսքերէ ետք, Խորհրդային Միութեան նախագահը առաջարկած է բանակցութիւններ վարել Մոսկուայի եւ Երեւանի միջեւ: Նոյն օրը արդէն, բայց, ոչ իրրեւ հետեւանք այս հեռաձայնային խօսակցութեան, այլ նախապէս եղած կարգադրութեան մը համաձայն, Լեւոն Տէր–Պետրոսեան Մոսկուա մեկնած է, ուր պիտի տեսնուէր վարչապետ Ռիժկովի, ՊԱԿ–ի (ՔԱ – կէ – Պէ) նախագահին եւ այլ անձնաւորութիւններու հետ:

Այլապէս չահեկան եւ իրախուսիչ երեւոյթ է Վրաստանի առաջին քարտուղար՝ Կումպարիձէի չնորհաւորականը: Ան չատ ջերմօրէն չնորհաւորած է Լեւոն Տէր–Պետրոսեանը և առաջարկած չուտով հանդիպում ունենալ, կարգադրելու համար երկու Հանրապետութեանց միջեւ գոյութիւն ունեցող բոլոր կնճռոտ հարցերը:

Գերագոյն Խորհուրդի, նոյն օրուան՝ Օգս· 7–ի նիստը զբաղած է հռչակագիրի օրինագիծի ծրագրերով, ինչ կը վերաբերի Հանրապետութեան քնոյթին: Եղած են զանազան առաջարկներ, ծայրայեղականները, անմիջական անկախութիւն կ'ուզեն: Ուրիշներ կը մտածեն ուղղակի վերականգնել 1918–20–ի տապալուած Հանրապետութիւնը: Թէ ու ղէմ արտայայտութիւններ եղած են: Ծօսած են նաեւ կուսակցականները, առանց սակայն չօչափելի որեւէ առաջարկ բերելու:

Կայ նաեւ ՀՀՇ–ի բանաձեւումը, որու մերձաւոր այլ տարբերակ մը կարզացուած է: Նիւթը դեռ կը ծեծուի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՋՐԱԳՆԴԱԿ

● ԷՄՄԻԵԱՆ՝ ԱՌԱՋԻՆ

Միացեալ Նահանգներէ վերադարձին, ուրիշ խորհրդային մարզիկներու ընկերակցութեամբ, Ռոպէր Էմմիեան մասնակցած է Պուտափէշթի մրցահանդէսին եւ չահած է առաջնութիւնը: Արդիւնք՝ 7·70 մեթր: Համեստ ոստում մը հայ ախոյեանին համար: Պատճառը՝ հաւանաբար աննպաստ օդը:

ԹԷՆԻՍ

● ԵՐԿՈՒ ՔՈՑՐԵՐԸ ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՄԷՋ

Մալէեւա – Պէրպէրեան քոյրերը կը չարունակեն տեղ բռնել զանազան մրցաչարքերու վերջին փուլերուն մէջ: Մոնրէալ՝ Քաթարինա յաղթած է, կէս աւարտականին, Սպաթինիի, բայց, աւարտականին, պարտուած է Հանրածանօթ Գերմանուհի Կրաֆէ 6–1, 6–8, 6–3: Իսկ Մանուէլլա պարտուած է, քառորդ եզրափակիչին, Թոզիայէ (Ֆր·) 6–3, 6–2, ինչ որ հաճելի անակնկալ մը եղած է Ֆրանսուհիին համար:

Վ· Մ·

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՀՐԱՉ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Յաւով տեղեկացանք որ Շաբաթ օր, Օգս· 4–ին, տառապալից կեանք մը վերջ, իր մահկանացուն կնքած է Հրաչ Տարօնեան, որ բոլորովին քաչուած էր հանրային չրջանակներէ, վերջին տարիներուն

Ողբացեալը, 71 տարեկան, ծնած էր Տէտէաղաճ եւ կրասեր եղբայրն էր մեր ողբացեալ աչխատակից՝ Գրիգոր Տարօնեանի (Գ· Տ·): Ճաճախած էր Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը (1933–37): Դեռ պատանական այդ օրերուն, Մխիթարեան վարժարանը դասընկերներու հետ, յաճախ բեմադրութիւններ կը պատրաստէին: Հրաչ, նաեւ կ'արտասանէր: Ապա, իրրեւ արհեստ ընտրած էր աուամնարուժութիւնը:

Արհեստին կողքին սակայն, Հրաչ մասնաւոր հակում մը ունէր թատրոնի հանդէպ եւ հեղինակ էր քանի մը թատերգութիւններու:

Առնցմէ առաջինն էր՝ «Հայրենիքէն հեռու», որ ներկայացուեցաւ Փարիզ, Շիմիի Թատրոնը 1946 Մայիս 12–ին, Բաղրատունիի բեմադրութեամբ, Ազատագրումի վաղորդայնին եւ ներգաղթի նախօրեակին: Այդ առթիւ, «Ցառաջ» կը գրէր· «Այնքիչապէս ըսենք որ մինչեւ այսօր ներկայացուած հայկ· թատերախաղերուն մէջ ամէնէն հետաքրքրականն էր կիրակի օրուան ներկայացումը, երկու պատճառներով: Առաջինը՝ երիտասարդ դրող մը, Հրաչ Տարօնեանն էր հեղինակը, բոլորովին անտիպ գործով մը, երկրորդ՝ անոր բեմադրութիւնը ստանձնած էր Բաղրատունին»:

Հ· Տարօնեան կը ներկայացնէր օտար ափեր ինկած հայ ընտանիքի մը ներքին կեանքը, անոր ողբերգական կեանքը՝ հայրենիքէն հեռու:

Տարիներու երկայնքին, Հ· Տարօնեան հեղինակեց նաեւ այլ թատերգութիւններ, որոնք ներկայացուեցան Փարիզի մէջ, էր երբեմն, երբ հայկ· թատրոն ունէինք եւ տաղանդի տէր դերասաններ, որոնք զբաչարութեամբ կամ այլ արհեստներով իրենց ապրուստը կ'ապահովէին, միաժամանակ հայկ· թատրոնի սէրը տալով Ֆրանսահայ դաղութին:

1987–ին, Հ· Տարօնեան հատորի մը մէջ կը ներկայացնէր երկու այլ թատերգութիւններ՝ «Վերադարձ» եւ «Ամբողջ ճշմարտութիւնը»:

Շրջան մը, 60–ական թուականներուն, կարգ մը մտաւորականներու հետ (Զորմիսեան, Վ· Աճդրէասեան, Ն· Պչտիկեան, Պատոսեան, Ծ· Աստուրեան եւլն·) հրատարակած է «Բիւրակն» գրական – դեղարուեստական ամսաթերթը: Գրած է նաեւ Ֆրանսերէն կատակերգութիւններ:

Թաղումը կատարուած է Երկուչաբթի, Օգս· 6–ին Փանթէոնի պերեզմանատունը, ուր իր յիչատակը ոգեկոչած է Ն· Պրչտիկեան:

Մէկը եւս, Փարիզի «հիներէն» որ կը մեկնի, անճայն, անչշուկ, վերջ տալով վերջին տարիներու իր ցաւատանչ կեանքին՝ հայրենիքէն հեռու:

ԴԺՈՒԱՐ Է ԱՐՑԱԽ ՀԱՆՒԼ

Խօսքը փիլիսքական ներկայութիւններու մասին չէ· ամիսներէ ի վեր արդէն ծանօթ է այդ պարագան որ զժուար է երեւանէն Սահեանակերտ երթալ: Նոյնիսկ մարզասիրական նպատակներով ճամբայ ելած օտար բժիշկներու արգիլուած էր Արցախ մուտք գործել: Հոն արտակարգ վիճակ հռչակուած է, մարզը պինուորական պաշարման տակ կը գտնուի ու միայն ֆաքուէն մեկնող ուղերթները հանգրուան կրնան դառնալ սա կամ նա ջրջանը: Այս պարագան թէ՛ կը սրէ բնակչութեան զայրոյթը, եւ թէ կը լարէ կ'ամբաստնէ անոր տեղի չտալու, չհակառակելու վճռակամութիւնը, անշուշտ օրէ օր աւելի մօտեցնելով փոթորիկը:

Անկախ այս կացութենէն, այս անդամ խօսքը, զժուարութիւնը արցախեան, լուրերու մարզին կը վերաբերի: Ա՛լ առաջուան պէս լայն տեղ չի տար հայաստանեան մամուլը Արցախի, Արցախցիներու, հոն տիրող կացութեան արձագանգին, որովհետեւ պայմաններու խստացումը զժուարացուցած պէտք է ըլլայ նաեւ լուրերու բնականոն ջրջանառութիւնը: Պարբերաբար հանդէս եկող «Երեկոյեան Երեւան»ներն անդամ, ուր յաճախ լման կամ կէս էջ յատկացուած կ'ըլլար «Խորհրդային Ղարաբաղ»էն զրաքննութեամբ դուրս ձգուած զրութիւններու, մեծ բան չեն ըսեր:

Յուլիսի վերջին օրերու թիւերէն որեւէ մէ՛ «Երեկոյեան Երեւան»ի երեքին մէջ միայն Արցախի մասին ուղղակի կամ անուղղակի զրութիւններ կան· երեքն ալ պէտք է դիտեզել «անուղղակի լրատուութեան» զլուխին տակ, որովհետեւն երեքն ալ նիւթը Ազրբեջանի կողմէ նիւթուած դաւերն ու հակահայ սանձարձակ դործունէութեան զանազան երեսակներն են: Ուշագրաւ են յատկապէս առաջին երկուքը: Յուլիս 23–ի թիւին մէջ Երեւանի համալսարանին լրագրութեան ամպիոնին վարիչը՝ Ս. Աւագեան «Կեղծիք՝ սկիզբից մինչ վերջ» խորագրուած զրութեամբ կ'անդրադառնայ ազրբեջանական նոր թերթի մը՝ «Ազերբայչան»ի պարունակութեան:

Այդ թերթը որ «վերջերս Բաքուում սկսել է լոյս տեսնել» ճակատին կը կրէ հետեւեալ արձանագրութիւնները· «Ազրբեջանի միասնականութիւն եւ դերիչխանութիւն», «Ղարաբաղի ժողովրդական կաղմկոմիտէի օրգան», «Թերթը հիմնադրուել է 1918 թուականին»: Այսինքն, բնուածը այն է որ 1918–ին, Արցախի մէջ ազրբեջանցիներն թերթ հրատարակուած է: Ու Ս. Աւագեան անմիջապէս կը դրէ, հիմնուելով իր պրպտումներուն· «Սա բացարձակ կեղծիք է»: Ազրբեջանի հանրապետարանը նոյնանուն երկու թերթ կը յիշէ այդ թուականին, որոնցմէ մէկը հաքու լոյս տեսած է որպէս օրգան մուսաւաթականներու, իսկ երկրորդը Իրան հրատարակուած է· օրգանն է Իրանի ընկերվար – ժողովրդավարներուն:

Սկզրնական այս կեղծիքին կը հետեւին պարունակութեան տուեալները· մէկ խօսքով, անոնք զարդնուած են կացութիւներ հիմնովին չրջադարձուած ցոյց տալու սկզրունքին վրայ: Այսպէս, «Ազերբայչան» կը զրէ թէ Հայերը հետամուտ են հակազրբեջանական սադրանքներու եւ աւելի քան 200 հազար Ազրբեջանցիներ արտաքսուած են Հայաստանէն: Այս բոլորը կը զրուին ռուսախօս բաքուցի բանուորներու, կամ Ազրբեջանի բժշկական Հիմնարկի ռուսալեզու աշխատողներու բերնէն: Անոնց դիմումներուն մէջ «ինչ ասես որ չի ասուի երեսփոխաններ Զ. Բալայեանի, Բ. Դադամեանի, Վ. Գրիգորեանի, Հ. Պօղոսեանի եւ Վ. Գաբրիէլեանի մասին»...:

Թերթը հրատարակած է նաեւ Արցախի չրջանային, քաղաքային կաղմկոմիտէներուն «կանոնադրութիւն»ը: Հոն կ'ըսուի թէ կաղմկոմիտէն չրջանի միակ պետական իշխանութեան եւ կառավարութեան մարմինն է որ օժտուած է Ազրբեջանի համապատասխան մարմիններու լիազօրութիւններով: Մինչդեռ այդ կաղմկոմիտէն ոչ օքի կողմէ ընտրուած է: Արցախի կաղմկոմիտէները ստեղծուած են հրամանով: Ընտրուածը Հադրութի չրջանային կոմիտէն ու չրջանային

Աւելի քան տասը տարի առաջ 1979 թ. Ապրիլին, երբ Փարիզում հանդիսաւորութեամբ կատարուում էր Գառզուի Ֆրանսիայի գեղարուեստի Ակադեմիայի անդամութեան թաղադրութիւնը Ֆրանսիայի մտաւորականութեան ներկայութեամբ, ուր ներկայ էր նաեւ Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի պրեզիդենտ Վիկտոր Համբարձումեանը, զրոյցի ժամանակ այն միտքը յառնեց, որ Գառզուի մուտքը Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիա, կարող է պատիւ բերել ոչ միայն մեծ արուեստագէտին ու հայրենասէրին, այլեւ առաջին հերթին Հայաստանի գիտութեան կառոյին:

Ջարմանալիօրէն անցած քանի տարիների ընթացքում, ինչպէս ընդունուած է ասել, լճացման տարիներին ինչ-ինչ պատճառներով Սփիւռքից եւ ոչ մի անուանի գիտնական, գրող, արուեստագէտ բախտ չունեցաւ արժանանալու այդ մեծ պատուին: Նախկինում ընտրուած թղթակից անդամներից՝ մեծահամբաւ Զաթիկ Խանզադեանից, Մանասէ Սեւակից, Սիրարփի Տէր-Ներսէսեանից յետոյ Հայաստանի Ակադեմիան չէր համալրուել ըստ փիւռքահայ մեծութիւններով: Լճացման տարիներին չատ վերապահ էին նոյնիսկ Սփիւռքի այնպիսի անուանի դէմքերի նկատմամբ ինչպիսին Ուիլեըմ Սարոյեանն էր, Զ. Լ. Սիւրմէլեանը, Ն. Կարոյեանը, Համաստեղը, Մուշեղ Իչխանը, Ռ. Զուլհաննէսեանը եւ ուրիչներ, գործը հասել էր նրան, որ Ու. Սարոյեանը մեր գրողների եւ գրականագէտների, քաղաքագէտների կողմից գնահատուել էր որպէս «իմպերիալիզմի լակէյ» եւ նրա մուտքը Հայաստան արգելուել էր մինչեւ 1976 թուականը: Եւ այդ բոլորը նրա համար, որ տասնամեակներ առաջ իր Հայաստան այցելութեան ժամանակ արտասահմանեան թղթակիցների այն հարցին, թէ «ինչպէս դուռ Յարդ. Մխիթարեանը եւ Հայաստանը» պատասխանել էր որ «ամէն ինչ լաւ էր, սակայն ոչ մի մարդ իր տեղում չէր...» եւ այդ պատասխանը բռնական էր, որ Սարոյեանի մուտքը արգելուէր Հայաստան:

Վերակառուցումը, բնականին ուշացումով կտրեց նաեւ այդ սառոյցը: Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամութեան համար հերթապրուածներից առաջիններից մէկը զարձաւ, հայ ժողովրդի արժանաւոր զաւակ, արդէն համաշխարհային համբաւի հասած սփիւռքահայ նշանաւոր արուեստագէտ Գառնիկ Զուլումեան՝ Գառզուն:

1979 թ. Ապրիլին, երբ Գառզուն ընդունուեց Ֆրանսիայի Գեղարուեստի Ակադեմիա, հանդիսաւոր թաղադրութեան ժամանակ արտասանած ճառում, անակնկալի բերեց, ոչ միայն հանդիսութեան մասնակիցներին, այլեւ Ֆրանսիական հասարակայնութեան բոլոր չերտերին ու ներկայացուցիչներին, երկրի կենտրոնական թերթերի մեկնաբաններին, արուեստի տեսաբաններին, փիլիսոփայի եւ Սեզանի երկրպագուներին, բոլոր նրանց, ովքեր մօտակից արուեստի առաջ գլուխ էին խոնարհում, մոռանալով անցեալի հրաչալիքները:

Ֆրանսիական եւ ողջ սփիւռքահայ մամուլը տպագրեց Գառզուի ծրագրային ճառը դէմ եւ կողմ տարբեր մեկնաբանութիւններով: Բազմաթիւ յօդուածներ նուիրուեցին Գառզուի մեծ արուեստին, հայրենասիրութեանը, անցած մեծ ճանապարհին եւ այն նոր ուղեգծին, որ նա երկարատեւ աշխատանքի ու մտորումներից յետոյ որդեգրել էր արդէն չատ տարիներ առաջ, որպէս մեծ արուեստագէտ: «Ռումբը պայթում է դմբէթի տակ» այսպէս բնութագրուեց ու վերնագրուեց թերթերում նրա ճառը: Այդ հուժկու պայթիւնը կատարուեց Ֆրանսիայի եւ Փարիզի բնութեան, դիւութեան, արուեստի, գրականութեան նշանաւոր դէմքերի ներկայութեամբ, չատերի հաւանութեամբ ու ծափահարութեամբ, քանզի Ակադեմիայի պատմութեան վերջին տասնամեակներում առաջին անգամ այդ գրմբէթաւոր գահլիճի բարձր ամպիոնից հնչում էր հազարամեակների պատմութեան պետականութեան եւ մեծ մշակոյթ ունեցող ջարդուած ու տեղահանուած ժողովրդի հանճարեղ զաւակի խօսքն իր անցած ճանապարհի մասին սկսած Հալէպի որբանոցից, Գահիրէի Գալուստեան վարժարանից եւ Ֆրանսիայի ապահով կեանքից մինչեւ վարիզեան Փառնաս – Գեղարուեստի Ակադեմիայի աներեւակայելի բարձունքին: Նա ոչ միայն հասել նուաճել է այդ բարձունքը, այլեւ Ֆրանսիայի Ակադեմիայի բարձր ամպիոնից, իրեն իրաւունք է վերապահել միշտ նման պահպանել Ֆրանսիական եւ համաշխարհային արուեստի արժէքները եւ համամարդկային գոհարները վերացական արուեստի ծամածռութիւններից, Ֆրանսիական ժամանակակից արուեստը անկումից: Եւ բոլորովին պատահական չէր Ֆրանսիական թերթերի այն արձագանգը Գառզուի այդ յեղաշրջող ելոյթի առթիւ իր ակադեմիական ծրագրային խօսքում (նա երբեք չի մոռանում իր ազգային պատկանելիութիւնը) որը չատ չատերի համար նորութիւն էր, ուրուհետեւ նրան բոլորը Ֆրանսիացի էին կարծում. «Ու եթէ դեռ աւելի հեռուն երթամ, դէպի պատանեկական տարիները, Քաշմիրայի եւ բուրդերու միջեւ ապրած մանկութեան, նկատի ունի Հալէպի որբանոցի եւ Գահիրէի Գալուստեան վարժարանի ժամանակաշրջանը, հազարամեակներու փառահեղ պատմութիւն ունեցող հայ ժողովուրդը որ կ'օդնէ խաչակիրներու սուրբ վայրերու վերապրումին մէջ: Եւ կը մտածեմ՝ ժողովուրդ որ պիտցաւ ստեղծել ոսմանեան արուեստը, հաստատուել եւ ազատին քրիստոնէական Պետութիւնը, այս ժողովուրդը, որուն վերջին թագաւորը Լեւոն Ժ-Գ. Լուսինեան (Ֆրանսացի իչխան), կը հանդչի այսօր Սէն Տընիի արքայական դամբարանին մէջ, Ֆրանսայի թագաւորներուն կողքին: Այս ժողովուրդը, որմէ այսօր նուիրական նչխարներ միայն կը մնան այն հողին վրայ, որ ինք քաղաքակրթած էր, երկիւ առաջ բրտութեան այս դարուն, դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը, եւ որ վերստին դառ իր հայրենիքին մէկ հատուածը, Խորհ. Միութեան մէջ»:

Թերթերը տպագրելով Գառզուի պատմական նշանակութիւն ունեցող ամբողջական ճառը, յատկապէս ընդգծում են այն համարձակ դրոյթները, եւ այն չախչախիչ հարուածները, որ նա/ուղղել էր Ֆրանսիական արուեստը դէպի անկում առաջնորդող Փիքասոյի եւ Սեզանի դէմ:

Գառզուն այդ տեսակէտները ունէր չատ տարիներ առաջ եւ չէր թաքցնում իր խղճահարմունքները, սակայն այդ տարիներին ակադեմիական ամպիոն չկար եւ Ֆրանսիական թերթերը այնքան էլ մեծ կարեւորութիւն չէին տալիս մեծ արուեստագէտի խօսքին, չնայած նրան որ Գառզուի բազմաժամար արուեստը արդէն բարձր էր գնահատւում թէ մամուլի եւ թէ արուեստագէտների չրջանում: Ակադեմիական ամպիոնը հնարաւորութիւն ընձեռեց Գառզուին իր հեղինակաւոր խօսքն ասել արուեստը դէպի անկում առաջնորդող Փիքասոյի ուղղութեանը եւ ծանանալ արուեստի զարգացումը արդելակող նորարարութեան անունով ճաչակները խաթարող արուեստի դէմ, որը այդքան մօտայիկ էր դարձել:

Չի կարելի ասել, որ բոլորը անվերապահ համաձայն էին Գառզուի հետ, սակայն արդէն ռումբը պայթել էր դմբէթաւոր գահլիճում: Ինչպէս Ուիլեըմ Սարոյեանը անկեղծ Հայ էր իր ծագումով եւ ոգիով, այնպէս էլ Գառզուն՝ ծագումով, հոգեբանութեամբ, կրթութեամբ ու գաղափարակութեամբ մանուանդ Հայոց լեզուի իմացութեամբ ու հայկական ասունդութիւններով Հայ է բառիս իսկական իմաստով եւ սակայն արեւմուտքի՝ Ֆրանսիայի նկարիչ իր բարձր արուեստով, իր մտածողութեամբ ու մտքի թռիչքներով:

Առաջին անգամ այցելելով Հայաստան, իր սիրասուն կնոջ Նան Գառզուի հետ նա տեսաւ այն խանդավառ ընդունելութիւնը եւ ցուցահանդէսի բարձր գնահատականը Մարտիրոս Սարեանի, Երուանդ Քոչարի, Աբա Սարգսեանի, Կոստան Զարեանի կողմից, եւ ականջալուր եղաւ Մարտիրոս Սարեանի այն գնահատականին թէ «մենք զործ ունենք մի նոր աստղի, միջազգային ասպարէզ իջած Հայորդու հետ»: Այդ միջազգային ասպարէզ իջած հայ նկարչի առաջին գործը եղաւ «Արարատը Գառզուի պատկերացմամբ» ստեղծագործութիւնը: 1966 թ. Գառզուն ցուցահանդէսի բոլոր նկարները նուիրեց Հայաստանի պատկերասրահին: Ցետագայ տարիներին նա տասնեակներով գործեր ուղարկեց Հայաստանի պետական պատկերասրահին՝ իր անունով Հայաստանում կազմակերպուող թանգարանին: Վերջերս նաեւ բաւական իւզանկարներ նուիրեց Թանգարանին: Հայ ժողովրդի հարազատ զաւակը մեծ թռիչ գործեր է նուիրել նաեւ երկրաչարժից տուժած չրջաններուն օգնութեան ֆոնտին:

Նա մի քանի անգամ այցելել է Հայաստան իր ստեղծագործութիւնների ցուցահանդէսներուն եւ «Մարտիրոս Սարեան» կրծքանչանով պարգեւատրուելու առիթով: Նրա ամէն մի այցելութիւնը Հայաստան՝ Սփիւռք-Հայրենիք կապերի ամրապնդման բարձր արուեստի հետ հաղորդակցութեան երեւոյթ էր: Գառզուն հայրենիք կատարած այցելութիւնների ժամանակ մշտապէս անդրադառնում էր իր ստեղծագործութիւնների հետ Հայաստանի ունեցած ազերսին: «Գործերիս հետ ունեցած իմ ցեղային ազերսներուն անդրադարձայ Հայաստանի մէջ, ուր պատ դիմերու վրատում, զարդանկարչու-

---

խորհուրդն էին որոնք ընդունեցան Բաքուի հրամանով: Վերջին նչում մըն ալ այս թերթին մասին· հոն կ'ըսուի թէ թերթագողներուն «օգնութեան զալ, Արցախում հանգիստ վիճակ ստեղծելու համար»...:

«Երեկոյեան Երեւան»ի Բ. թիւն ալ (Յուլիս 25) ուր զարձեալ Արցախէն արձագանգ մը կը գտնուի, տեղ տրուած է սեփական թղթակից Լ. Մկրտչեանի «Շողոմ եւ սպառնալից խօսքեր» խորագրուած տեղեկատուութեան: Թղթակիցը կը նկարագրէ Յուլիս 23–24 գիչերը Ստեփանակերտի մէջ նոր զօրամասերով, զրահատքերով ստեղծուած սարսափի մթնոլորտը ուր ամէն մէկ բնակիչ «սիտուր բանի սպասում էր»: Ու «սիտուր բան»ը կը տեղայ Ստեփանակերտցիներու գլխուն· Ազրբեջանի նախագահ Ա. Մութալիբովի գիմումն է ատիկա Արցախի բնակչութեան· ան նախ կարձէք թէ ցաւով կ'արտայայտուի «եղբայրասպան պատերազմի սեւ ամպեր»էն· կ'ըսէ թէ «բաւական են խօսքերը, երկկողմ յանդիմանութիւնները... հարկաւոր են ռէալ գործեր, փոխադարձ գործնական քայլեր, համատեղ աշխատանք՝ յանուն մեր երախաների կեանքին եւ երջանկութեան»:

Ապա կը հետեւի չոզոմանքի բաժինը· պէտք է վերսկսիլ «համատեղ աշխատանքութիւն»· այսինքն՝ «ժխտել ազգայնամոլութիւնը, ազգ· պատկանելիութեան համար հալածանքը բացառել»: Որպէսզի կարզ ու կանոնի մտնէ ամէն բան, մէկ բան հարկաւոր է· «խաղաղութիւնը մեր ընդհանուր հողին վրայ, ամէն մարդու ապահովութեան երաշխիք»: Այսքան բան իր տրամադրութիւնը Մութալիբովի ըսել կու տայ նաեւ, իրականութեան ի վերջոյ թափանցած խարուած անմեղի մը չեչտով· «այդ ապահովութիւնը ոչ ոք չերաշխաւորեր դուրսէն· ատիկա մեզի պէտք է ընենք· մենք՝ դարաւոր դրացիներս»:

Ու դարաւոր դրացիին գառնուկի ոճը չուտով գայլի իր երախը կը բանայ ըսելու համար չորս տող եռք· «մենք մեր այս ընդհանուր հողին վրայ կամ կը գրսենենք ընդ· լեզու, կամ ստիպուած կ'ըլլանք օգտագործել Ադրբեջանական Հանրապետութեան զենքի ուժը»:

Այս սպառնալիքէն եռք, դիմումը կ'աւարտի հայրական բարի լաւատեսութեամբ մը «ես որպէս նախագահ կը նախընտրեմ հարցին խաղաղ, բաղաքական միջոցներով լուծումը: ... Պէտք է վերջ տալ ազգ· անջատողականութեան: Յապաղումի իւրաքանչիւր րոպէ կը բազմացնէ մեր ցաւն ու վիշտը»: Մամիկական անէծք մըն ալ կը համեմէ Մութալիբովի աւելորդ կոչը· «անիծեալ ըլլան անոնք որ այս բաները կը բերեն մեր գլխուն»:

Գոնէ հոս կարելի չէ չճանչակցիլ Ազրբեջանի նախագահին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԳԱՌԶՈՒ

ԱՐԺԱՆԻՆ ՀԱՅՈՐԴՈՒՆ

ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆ

թիւն եւ ճարտարապետութիւնը՝ տաճարներուն»:

Գառզուի ստեղծագործութիւններին նուիրուած բազմաթիւ հատորներ են լոյս տեսել Ֆրանսիայում եւ այլ երկրներում: Հայ կերպարուեստագէտները նոյնպէս ջղաղուել են Գառզուի ճանաչման հարցերով, նրա ստեղծագործութիւններում որոնելով եւ վինտռելով նորը, հայկականը: Սփիւռքի նշանաւոր արուեստաբաններից Գրիգոր Քէօսէեանը Գառզուին նուիրած իր ծաւալուն աշխատութեան մէջ գրում է. «Արշիլ Կորքին ամերիկեան նկարչութեան նոր դպրոցի դլխաւոր հիմնադիրներէն մէկն է, ապահովաբար դլխաւորագոյնը եւ մաս կը կազմէ այդ դպրոցի համաշխարհային նկարչութեան: Նման մեծ արուեստագէտներու պարագային, իւրաքանչիւրը անոնցմէ կրնայ բերել իր ցեղային յատկանիշներէն, նրանք, սակայն չեն ներկայացներ իր ծնողներուն երկրի արմատները:

Կայ սակայն, ծագումով հայ երկու արուեստագէտներուն հանդիպման կէտը: Ծանօթ է թէ Կորքիի դործերուն մուտք դործած է նաեւ հայկական մանրանկարչութեան արուեստը, ինչպէս Գառզուի մօտ առկայ է արեւելեան ակնարկով անտեսանելի, ուր երկու արուեստագէտներն ալ կը դառնան ցեղակիցներ՝ իրենց հոգեվիճակով, որ կու գայ իրենց անհիշական թէ հոգեւոր ազդային պատմութենէն»:

Գառզուն 1922 թ. երբ ոտք դրեց Ֆրանսիական հողի վրայ որպէս Եղիպտեան կրթաթոշակի տան, երբեք մեծ ոգեւորութիւն չապրեց ճարտարապետութեան դասընթացքով եւ ուսման զուգահեռ նա մեծ ոգեւորութեամբ յաճախում է La Grande Chaumière նկարչական արհեստանոցը անընդհատ դծելու, նկարելու իր նկարչութեամբ ապրելու եւ ճանապարհ հարթելու համար:

Եւ այսպէս Գառզուն ճարտարապետութեամբ չվաստակեց իր ապրուստը, այլ դործ ունեցաւ իր սիրած նկարչութեան, նոյնիսկ ծաղրանկարչութեան հետ, մեծ մասամբ աշխատակցելով ժամանակի օրաթերթերին եւ ամսագրերին: Հատատի տեղեկութիւնների համաձայն 1933 թ. երիծանկարել է Հիթլէրին, որը ընդունելի է Ֆրանսիական մի չարք թերթերի կողմից եւ անմիջապէս տպագրուել: Համաշխարհային Բ. պատերազմը պատճառ է դառնում Գառզուի նկարչի վերջնական ճեւաւորման: Ցաղթահարելով չատ դժուարութիւններ, իր յամառ աշխատանքով Փարիզում, աշխարհի քաղաքակրթութեան կենտրոնում, տարբեր դոյնի ու ազդութեան հաւաքաւոր նկարիչների չարքում, կարճ ժամանակում Գառզուն փարիզեան Փառնասում իր տեղն է դրաւում եւ ճանաչւում իր դծանկարով, դրքերի ճեւաւորմամբ, թատերական նկարչութեան դառզուական մեկնաբանութեամբ: Անցնելով կերպարուեստական փչոտ ու դժուարին ճանապարհը, 1938 թ. Ֆրանսիացի Հանրաճանաչ դեղանկարիչ Պազէնի հետ, Գառզուն արժանանում է Saint François d'Assises մրցանակին, որը եւ ճանապարհ է հարթում դառնալու նորարարութեան: Գառզուն ըստեղծագործական նոր վերելք է ապրում: Նա ժամանակին նկարագրդում է համաշխարհային մեծութիւնների՝ Շէյքսփիրի եւ Արթիւր Ռէնպոյի, Լեակար Փոյի, Հէմինկուէյի եւ չատ-չատերի դրքերը: Գառզուին մեծ ճանաչում բերեց նաեւ նրա թատերական հիասքանչ ձեւաւորումները, որի զագաթը կազմեց Փիզէլի քեմադրութեան այն պատկերները, որը նոր աստիճանի բարձրացրեց թատերանկարչութիւնը Ֆրանսիայում: Թատրոնը, քեմը այնքան հարազատ են եղել Գառզուի համար, որ նա ասել է. «Եթէ նկարիչ չըլլայի, դերասան մը կ'ըլլայի»:

Գառզուի արուեստը բնորոչւում է դլխաւորապէս դծային եւ արուեստագէտների մեծ մասը ուսումնասիրելով բազմաժանր հանճարեղ ստեղծագործողի արուեստը, միահամուռ եկել են այն եղրակացութեան, որ Գառզուի ստեղծագործութիւնների հէքեաթային աշխարհի ողնաչարը կազմում է չատ պարզ, սակայն միաժամանակ կենդանի լսօք ասող քեզ հետ չատ հասկանալի լեզուով յարաբերուող դիծը: Այսպիսով Գառզուն միայն նոր ոճի դառզուական դունանկարիչ չէ, նա իր արուեստում հանդէս է գալիս որպէս փորագրիչ, վիմագիր, օփերային յարդարիչ, թատերդուեթեան եւ դրքերի հիանալի ձեւաւորող:

Գառզուն մեր ժամանակի այն երջանիկ նկարիչներից է, որի մասին Ֆրանսերէն ու այլ լեզուներով դրուել են տասնեակներով մենադրութիւններ եւ տպադրուել են դործերը տասնեակ հատորներով: Իր նկարչական դործերը պատուաւոր տեղ են դրաւել աշխարհի ամենի դան երեսուն թանդարաններում, այդ թըւում Փարիզի, Մարսէյլի, Հավրի, Ա-ւրսթրալիայի, Միացեալ Նահանդների, Եղիպտոսի, Իսրայէլի, Հայաստանի եւ այլ երկրների ու քաղաքների թանդարաններում: Նա արժանացել է բազմաթիւ մրցանակների եւ պատուոյ նշաններ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսիական պատուոյ լեգէոնի Աստեղի բարձր կոչման: Գառզուն, Ֆրանսիայի եւ աշխարհի այն երջանիկ արուեստագէտներից է, որի կենդանութեան օրօք Ֆրանսիայում հիմնադրուեց երկու թանդարան իր ստեղծագործութիւնների համար: Գառզուի անուամբ, մի պատիւ, որին չի արժանացել աշխարհի եւ ոչ մի անուանի արուեստագէտ կենդանութեան ժամանակ:

Մեր ժամանակի մեծ նկարիչը իր սիրասուն կնոջ՝ Նանի հետ, դաստիարակել են հայի ոդով իրենց միակ որդուն՝ Ժան Մարի Գառզուին եւ հիանալի թոռնիկին՝ Լուիին որոնք իրենց ուժերը անմնացորդ նուիրել են արուեստին եւ հայրենասիրութեանը: Ժան Մարիի գրչին է պատկանում 1915 թուի ցեղասպանութեանը նուիրուած տարիներ առաջ հրապարակուած հիանալի մենադրութիւնը, որը լայն տարածում դտաւ Ֆրանսիայի հայկական ու ֆրանսիական չրջաններում: Նա յաճախ հեռատեսիլով եւ Ֆրանսիական մամուլի էջերում հանդէս է գալիս Հայոց դատի պաշտպանութեամբ եւ իր ազնիւ վերաբերմունքով ու աշխատանքով նպաստում հայապահպանութեանը Ֆրանսիայում: Որդին եւ թոռնիկը հարատեւական գործի նուիրուածութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը ժառանգել են Գառզուից, որը իր ստեղծագործական աշխատանքի բոլոր տարիներին եւ գործով եւ նախաձեռնութեամբ կապուած է եղել հայ եկեղեցու, հայ մշակոյթի կազմակերպութիւնների հայկական թերթերի հետ եւ իր նպաստն ու նաեւ նկարչական օգնութիւնը բերել հայ մամուլին, հայապահպանութեան գործին:

Շնորհաւորելով մեծ արուեստագէտին Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի անդամակցութեան առիթով, ցանկանում ենք, որ մօտիկ ապագայում Երեւանում բացուի նաեւ Գառզուի գործերի թանգարանը, որը կը հարստացնի մեր մայրաքաղաքը արուեստի մի նոր օճախով:

Վ. Հ.

ԳՈՂՈՒԹԻ ԳՈՂՈՒԹ

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄՋ»ի Յուլիս 27-ի թիւին մէջ Նորհ. Մխիթեան հակահայ կոտորածներուն առընչուած բայ նամակ մը հրատարակուած է. հոն կը յիշուին Սումգայիթի, Կիրովապատի, Բաքուի ջարդերը, Արցախի Հայաստանի պատկանելու պարագաները ու կոչ կ'ուղղուի Նորհ. Մխիթեան իշխանութեան որ անհրաժեշտ միջոցառումները կիրարկուին վերջ տալու համար հակահայ նըման արարքներու, նաեւ չրջափակումին: Բայ նամակը որ ստորագրուած է չուրջ 100 մտաւորականներու կողմէ, հասարակայց ձեռնարկն է Հելսինքիի Ֆրանսական յանձնախումբին եւ Փիլիսոփայութեան միջազգային դոլէճին մտաւորականներու:

***

ՊՈՍԹԸՆի «Զօրեան» հիմնարկի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ տնօրէն Ժ. Լիպարիտեան, Յունիս 1-էն, տարուան մը արձակուրդի իրաւունքը դործածելու համար թողած է իր պաշտօնը: Նոր տնօրէն կարդուած է Սիւզըն Պրէուէքը: Ան անցեալ Յունիսէն ի վեր մաս կազմած էր հիմնարկին անձնակազմին, հանրային յարաբերութիւններու մարդին աշխատակցելով:

***

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ Ս. Կարապետ մայր եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ դպրոցը նշած է տարեվերջը Յունիս 17-ի հանդէսով: Ամերիկեան ելոյթներէ եռք խօսք առած է օրուան բանախօս, «Հայ եկեղեցասիրաց եղբայրակցութեան» պատասխանատուներէն Անդրանիկ Աբթինեանի: Ան խօսած է անխախտ ընտանիքներ կազմելու նիւթին մասին:

պատում հայապահպանութեանը Ֆրանսիայում: Որդին եւ թոռնիկը հարատեւական գործի նուիրուածութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը ժառանգել են Գառզուից, որը իր ստեղծագործական աշխատանքի բոլոր տարիներին եւ գործով եւ նախաձեռնութեամբ կապուած է եղել հայ եկեղեցու, հայ մշակոյթի կազմակերպութիւնների հայկական թերթերի հետ եւ իր նպաստն ու նաեւ նկարչական օգնութիւնը բերել հայ մամուլին, հայապահպանութեան գործին:

Շնորհաւորելով մեծ արուեստագէտին Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի անդամակցութեան առիթով, ցանկանում ենք, որ մօտիկ ապագայում Երեւանում բացուի նաեւ Գառզուի գործերի թանգարանը, որը կը հարստացնի մեր մայրաքաղաքը արուեստի մի նոր օճախով:

Վ. Հ.

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

«ՀԱՅԵՐԸ ԻՏԱԼԻՈՑ ՄԷՋ»

ՓԱՏՈՎԱ – ՎԵՆԵՏԻԿ

Սեպտեմբեր 8 – Յունուար 20

1990 Սեպտեմբեր 8-էն մինչեւ 1991, Յունուար 20 Փատովայի եւ Վենետիկի մէջ միաժամանակ եւ համակարդակ կերպով տեղի պիտի ունենայ հայկական ընդարձակ ցուցահանդէս մը՝ «Հայերը Իտալիոյ մէջ» նիւթին չուրջ, որ պիտի ընդդրկէ վաղ Միջին Դարէն սկսեալ Հայերու յարաբերութիւնները Իտալիոյ եւ արեւմտեան յարակից չրջաններու հետ մինչեւ մեր օրերը: Պիտի ցուցադրուին Ս. Ղազարու, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ ազանճնական հաւաքածոներու պատկանող աւելի քան հարիւր չիտուն դեղարուեստական իրերէններ, ձեռագրեր, չախճապակիներ, եկեղեցական սպասներ, կենցադային եւ տնային առարկաներ, իւղանկարներ եւայլն:

Ցուցահանդէսի կազմակերպիչներն են՝ «Գաուտիում էտ Սպես» Ընկերակցութիւնը, Փատովայի եւ Վենետիկի քաղաքապետարանները, Մխիթարեան Միարանութիւնը, դործակցութեամբ Միլանոյի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերադրումի կեդրոնին եւ Պօ – Արբաքս Մշակութային Ընկերակցութեան:

Ցուցահանդէսը հովանաւորուած է Իտալիոյ Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ: Բազմաթիւ նախարարութիւններ եւ պետական անձնաւորութիւններ մաս կը կազմեն հովանաւորող Մարմնին եւ Պատուոյ Նորհուրդին, որոնց թուին՝ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապերու Կոմիտէի նախագահ՝ Պ. Կարլէն Դալլաքեան:

Գիտական Նորհուրդին մաս կը կազմեն հայ եւ իտալացի չուրջ 15 մասնադէտներ, որոնց աշխատակցութեամբ լոյս պիտի տեսնէ չքեղ դունատիպ հատոր մը, որ ցուցահանդէսին ընդմէջէն պիտի բացայայտէ հայ պատմութեան եւ մշակոյթին ամէնէն ցայտուն դրուագները եւ առանձնայատկութիւնները: Հատորին դիտաչխատողներն են՝ Հ. Լ. Զէքիեան, Գ. Կանտատ, Ն. Ձանիկեան, Յ. Գազանճեան, Ա. Ալիսկօ-Նովէլլօ, Ա. Պենսա, Ա. Մանուկեան, Հ. Ն. Տէր-Ներսէսեան, Գ. Ուլուհոճեան, Պ. Սվազլեան, Լ. Պադանի, Կ. Գուլբենկեան, Պ. Լիչինի, Վ. Բամպակեան, Տ. Փափազեան, Մ. Ֆիլիպոցցի. խմբագրութեան պատասխանատուն և գրական համակարդողն է Հ. Լ. Զէքիեան:

Բացման պաչտօնական արարողութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 8, կէսօրէ վերջ, Փատովա, Ս. Անտոն Տաճարին կից Քաղաքապետարանի Թանգարանին մէջ, իսկ Սեպ. 9-ի առաւօտեան Ս. Ղազարու Մայրավանքին մէջ:

Բաղձալի եւ յուսալի է որ աշխարհի դանազան կողմերէն հայրենակիցներ իրենց ներկայութեամբ պատուեն այս ցուցահանդէսը:

Կը խնդրուի մեր մամուլէն արձագանդ հանդիսանալ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՕԴԻԿ

ՍԱՍՈՒՆ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

ՊՈՒԼԱՆԸԳԻ ՇՐՋԱՆ

Պուլանըդի Ա.Աեւտարանական Հայոց Հովիւն էր

Վերապատուելի Մելիք Պաղտասարեան. – *Ծնած 1875-ին Ա.րինճվանք գիւղ (Մշոյ Դաչա), ընթացաւարտ Բաղէշի բարձրագոյն վարժարանէն եւ Խարբերդի Գոլէճէն: 1913-ին հովիւ ձեռնադրուելով Պուլանըդ դաւառի վրայ՝ երկու տարիէ հետէ կը քարոզէր ու կը դաստիարակէր այդ չրջանին մէջ:*

Հետեւեալը ցանկն է Պուլանըդի հայրենակ դիւղօրէից, տուներու ցուցակդրութեամբ.–

1–18.– Մէջէրլու (Մանթլու)՝ 130, Միթիպար՝ 80, Բլուր՝ 40, Լաթար (*կէս դար առաջ 300 տնուոր դիւղ՝ որուն հոդերուն մեծ մասը բռնադրաւուած են չէյխերու կողմէ*)՝ 90, Ալիպօեան՝ 4, Քէֆէրլու՝ 190, Բիբան՝ 64, Խաչլու (*Համանուն լճակին հարաւային ափին վրայ՝ նախապէս հայաչատ դիւղ, «Սուրբ Կարապետ» վանքով, որուն խաչքարերով իր պալատը կերտած է տեղւոյն քիւրտ տոհմն*)՝ 2, Խարապա Շէհիր՝ 80, Շէյխ Եաղուպ (*մաս մը բողոքական*)՝ 200, Եօճեաղուպ (Նոյնպէս)՝ 260, Թեղուտ (*Ծննդավայր Մակար Կաթողիկոսի*)՝ 160, Ոտընջուր՝ 190, Շէրվան Շէյխ՝ 150, Մալա Մսքաֆա՝ 40, Համզա Շէյխ՝ 80, Գարաղլ՝ 160, Լիզ (*Ներքին Պուլանըդի զուտ հայաբնակ եւ բազմամարդ դիւղ, Բէչան լերան արեւելակողմը, Ապրի դիւղէն մէկ ժամ հեռու, համանուն Լիզ կամ Վարդ գետակի մօտ, եկեղեցին Սուրբ Աստուածածին*)՝ 250: *Լիզի երէցներն էին*

Սահակ Քահանայ Աստուածատուրեան.– 60 *տարուս:*

Նահապետ Քահանայ.– 45 *տարուս:*

19.– Կեապօլցիներ՝ 60: *Գիւղիս երէցն էր*

Սողոմոն Քահանայ Տէր-Յովսէփեան.– 55 *տարուս, 1911-ին ձեռնադրուած Խարախանեան Սրբազանէ:*

20.– Ապրի (*Ներքին Պուլանըդի պատմական դիւղերէն մին՝ հայ եւ քիւրտ խառն բնակչութեամբ*)՝ 50: *Երէցն էր*

Ներսէս Քահանայ.– 55 *տարուս:*

21.– Փեօճի՝ 70: *Երէցն էր*

Ռափայէլ Քահանայ.– 40 *տարուս, 1913-ին ձեռնադրուած Խարախանեան Սրբազանէ:*

22.– Բրգաշէն՝ 60: *Երէցներն էին*

Խաչատուր Քահանայ.– 70 *տարուս:*

Յարութիւն Քահանայ.– 45 *տարուս:*

23.– Յատկոն՝ 120: *Երէցն էր*

Մարտիրոս Քահանայ.– 50 *տարուս:*

24–25.– Շէյխ Վալի՝ 2, Խօշ Կէլտի՝ 180: *Վերջնոյս երէցներն էին*

Յովհաննէս Քահանայ Մանուկեան.– 55 *տարուս:*

Ղազար Քահանայ Տէր-Միքիսեդեկեան.– 50 *տարուս, 1901-ին Վան ձեռնադրուած Ծովսէփ Եպիսկ. Խոսրեղեանէ:*

26–27.– Մօլլաֆէնտ՝ 30, Կողակ՝ 120: *Վերջնոյս երէցն էր*

Մովսէս Քահանայ Տէր-Վարդանեան.– 50 *տարուս, 1903-ին Վան ձեռնադրուած Սահակ Եպիսկ. Բաղրեւանդեանէ:*

28–30.– Ադիճիկ՝ 2, Ագրակ՝ 50, Ռոստաֆանդ՝ 120: *Վերջնոյս երէցն էր*

Գասպար Քահանայ Մակարեան.– *Բրդաչէնցի, 50 տարուս, 1907-ին Աղթամար ձեռնադրուած Յովսէփ Խոսրեղեան Սրբազանէ:*

ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆ

Ադաճանիի (Մուրատչայ) մօտ՝ երբեմնի պարսպապատ քաղաք, որ կը համապատասխանէ Տուրուբերանի «Ապահունիք» հին դաւառին, եւ է Մշոյ առաջնորդութեան վիճակ՝ 25 դիւղերով: Մանազկերտ կամ Մանազկերտ անունը կու դայ «Մենուազ» կամ «Մենուաչ» յատուկ անունէն: Հայ բնակչութեան ընդհանուր թուոյն մասին խօսած ըլլալով Մուշի դըրխուն մէջ, յիչենք իր եկեղեցիները՝ Ս. Սարդիս, Սուրբ Աստուածածին, Սուրբ Կարապետ եւ Սուրբ Յակոբ՝ որոնցմէ վերջին երեքը 1901-ի ժամին հիմնայատակ եղան քաղքին խել մը տուներուն հետ եւ առաջինը միայն մնաց կանգուն:

(Շար. 70)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Վահիկ Տէր-Միհրանեանի մահուան առթիւ:

***

Ալֆորվիլէն Հաճիարթինեան ընտանիքը 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Պօղոս Հաճիարթինեանի յիշատակին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ, Սէն Թ'Անթուանի Սուրբ Թագէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխանակ ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Յարութիւն Ակոբի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Տէր-Լիզազարեան 50 Ֆր., Տիկին Մարի Ուզունոյ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռուժէ Տէր-Լիզազարեան 200 Ֆր., Տիկին Եղիսաբէթ Մարտիրոսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Տուրտունեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մարտիրոսեան 150 Ֆր.:
Վերգինէ Մուրատեանի մահուան առթիւ Պէրպէրեան ընտանիք 100 Ֆր.:

ANTENNE 2

Dimanche 12 Août, 9 h 30.

Le Catholicossat de Cilicie
avec
Le Catholicos Karékine II
Le Prof. A. Mekhitarian.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հ. Բ. Ը. Մ. Մարսէյլ կը փնտռէ քարտուղար կամ քարտուղարուհի մը, որ սիրապահէ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներուն, հաւասարապէս, նաեւ մեքենագրել գիտնայ:
Թեկնածուները կրնան դրել վարի հասցէին.–

***

U. G. A. B. - Marseille
recherche secrétaire bilingue (arménien-français) pour son nouveau siège.
Envoyer les candidatures à :
UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
Comité de Marseille
327, Bld. Michelet — 13009 Marseille

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ JERUSALEM

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հայոց Եպիսկոպոսարանը ընդառաջելով Երուսաղէմի նորընտիր Պատրիարք՝ Ամենապատիւ Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանի կոչին, կը ծանուցանէ Ռոն-Ալփի Շրջանի Հայերուն թէ արձանագրութեան յատուկ գրասենեակ մը բացուած է Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարան ուսանիլ փափաքողներուն համար:

Կուսակրօն կամ ամուսնացեալ քահանայութեան թեկնածուները կրնան արձանագրուիլ ամէն օր տարւոյս մինչեւ Սեպտեմբեր 15, դիմելով վարի հասցէին. –

***

COMMUNIQUE
DE L'EVECHE ARMENIEN
DE RHONE-ALPES

Faisant écho à l'appel du nouveau patriarche arménien de Jérusalem, Sa Béatitude Mgr. Torkom Manoukian, l'évêché de Rhône-Alpes de l'Eglise Arménienne se propose de recueillir les candidatures des jeunes-gens qui désireraient suivre le cycle de formation pastorale proposé par le Séminaire de Jérusalem.

Pour tous renseignements, téléphoner ou écrire au secrétariat au numéro et à l'adresse suivante :

78 - 60 - 47 - 18
Evêché de l'Eglise Arménienne
40, rue d'Arménie
69003 LYON — FRANCE

SECRETARIAT DE L'EVECHE

LA
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET

Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 12

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳՈՒՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Երկուշաբթի Օգոստոս 15, Յիշատակ է Մեռելոց:
Առաւօտեան, ժամը 10–էն սկսեալ, կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին կը կատարուի հոգեհանգիստ՝ վասն հանգուցեալոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԽՍԻ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին, Քարոզ՝ ժամը 11·30:ին:
Յաւարտ պատարագի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի, աւանդական խաղողի օրհնութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ չորսփակին մէջ:
Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Պատարագ կը կատարուի եւ յաւարտ պատարագի խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Եպիսկոպոսական պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել եկեղեցւոյս դիւանատունը:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին, Քարոզ՝ ժամը 11·15–ին, Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11·45–ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնք տեղւոյն «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ:
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Յիշատակ է Մեռելոց: *Կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց:*
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 10–ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆԱ

Պատարագ կը մատուցուի, նաեւ պատարագէն վերջ խաղողի օրհնութիւն:

***

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ի յիշատակ Բ. Աչխարհամարտի, 1944 Օգոստոս 15–ի ռմբակոծութեան զոհերուն եւ ի մխիթարութիւն անոնց սիրելիներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, Չորեքշաբթի 0գոստոս 15–ին կատարել կու տայ հոգեհանգիստ եւ պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՑ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Այս առթիւ խաղող նուիրել փափաքողները կրնան եկեղեցւոյ քարտուղարութեան հետ կապ հաստատել:
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ քառաձայն եղանակով, առաջնորդութեամբ խմբավար Խաչիկ Ելմագեանի:
Սկիզբ արարողութեանց՝ ժամը 8·30–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՍՒՆ

Օրուան հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ ԱՒԱԳ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ
Երգեցողութիւնք՝ եկեղեցւոյս երգչախումբին կողմէ:
Պատարագի աւարտին կը կատարուի Խաղողօրհնէք:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին:

ՍԷՆ-ԺԵՐՕՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին, Պատարագ՝ ժամը 10·15–ին:
Պատարագի աւարտին խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԱՆՈՒԷ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին, Խաղողի օրհնութիւն՝ ժամը 11·30–ին:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Խաղողի օրհնութիւն պատարագի աւարտին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. ՕՍՍՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ՆՇԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ
Խաղողօրհնէք՝ յաւարտ պատարագի:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական Խաղողօրհնէքի արարողութիւնը:
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին, Քարոզ՝ ժամը 11–ին, Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11·45–ին:

EREVAN en direct

VOL HEBDOMADAIRE DIRECT

PARIS - EREVAN - PARIS

TOUS LES MERCREDIS
TOUTE L'ANNEE

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ԹՌԻՉՔ

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ-ՓԱՐԻԶ

ԱՄԷՆ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

ՈՒՂՂԱԿԻ ԵՐԵՒԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
JACK INTER
358, Chemin du Littoral
13015 MARSEILLE
Tél. 91 - 03 - 16 - 28

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 10
VENDREDI
10 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋԱԴԻՄ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.337 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.337

ՄՈՍԿՈՒԱ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԲՆՈՅԹԻ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՐՑԵՐ

Հ· Յ· Դ· ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԿԻՐ

Շորեքշաբթի օր, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նորընտիր նախագահը (որ ի դէպ, ինչպէս Բարդէն Արարքցեան, հրաժարեցաւ ՀՀՇ-ի վարչութենէն պաշտօնի կոչուելէ ետք) զանազան տեսակցութիւններ ունեցաւ Մոսկուա, ինչպէս դրեցինք արդէն մեր նախորդ թիւով:

Լ· Տէր-Պետրոսեան բաւական երկար խօսակցութիւն ունեցած է վարչապետ Ռիժկովի հետ եւ ընդհ· ձեւով փոխադարձ հասկացողութեան մթնոլորտի մը մէջ: Ծեծուած է դլխաւորաբար Ղարաբաղի հարցը եւ երկուստեք հաստատուած, որ անհրաժեշտ է ուղի փնտռել ու մտնաւանդ գտնել:

Հայաստանի նախագահը հանդիպում ունեցած է նաեւ ներքին Նախարար Բակաղինի հետ եւ այս առթիւ, խօսուած է մանաւանդ Կորբաջովի վերջնագրին մասին (պայմանաժամը –15 օրուան– կը վերջանար ճիշդ ու ճիշդ Օգս· 9–ին) եւ այս հանդիպումէն եւս է, որ նախարարը հեռաձայնած է Կորբաջովի, որ մինչ Սեւ Ծովի ափին կը հանդստանայ, յետաձգել տալու համար պայմանաժամը, ինչ որ դրեթէ ապահովուած էր եւ պիտի հաստատուէր Հինդշաբթի օր: Առաջին օրէն իսկ –ինչպէս խորագրած էինք արդէն– նորընտիր նախագահին հիմնական տեսակէտն է.– «Մենք ի վիճակի ենք մեր հարցերը լուծելու առանց արտաքին միջամտութեան»: Լ· Տէր-Պետրոսեանի առաջին յայտարարութեան այս կէտը ուշադրութիւնը դրաւած էր արդէն օտար մամուլին ալ: Փարիզեան օրաթերթերէն դուրս, օրինակ, մեր տեսած իտալական օրաթերթերէն՝ Քոռիէրէ տէլլա Սեռա (Օգս· 6) եւ Լա Ռեփուպպլիքա (Օգս· 7) կը չեշտեն վերոյիշեալ խօսքերը, լայն տեղ տալով ալ այս ընտրութեան: Քոռիէրէ կ'ըսէ նաեւ թէ Լ· Տ·–Պ· կը վստահի իր անձին բախմաթիւ կողմին եւ խանդավառութեան մթնոլորտին իր ընտրութեան առթիւ, որ ներքին հարցերը կարելի ըլլայ կարգադրել: ԹԱՍ իսկ կ'ըսէր թէ բազմաթիւ պինեալ ջոկատներ պատրաստակամութիւն յայտնած էին Գերագոյն Խորհուրդին ենթարկուելու:

Լ· Տէր-Պետրոսեան տեսնուած է նաեւ ՊԱԿ-ի (ՔԱ – կի – Պի) նախագահ՝ Կրուչկովի հետ: Ընդհանուր ձեւով, սկզբունքի համաձայնութիւններ կան եւ Հայաստանի նախագահը միշտ կը պնդէ նոյն կէտին վրայ՝ արտաքին միջամտութիւններ չըլլան: Եւ քանի որ Մոսկուա էր, այսինքն՝ Ռուսաստան, Լ· Տէր-Պետրոսեան տեսնուած է նաեւ Ռուսաստանի նախագահի (էլցին բացակայ է) առաջին տեղակալ՝ Ռացպուլատովի հետ: Երեկոյեան (Օգս· 7) հեռատեսիլի ծանօթ Վրէմիա (ժամանակ) յայտագիրը լայնօրէն արձագանգած է Լ· Տէր-Պետրոսեանի հանդիպումներուն, դրական ձեւով, անդրադառնալով փոխհասկացողութեան մթնոլորտին: Աւելի ուշ, միւթենականի հեռատեսիլը սփռած է նաեւ հարցազրոյց մը Լ· Տէր-Պետրոսեանի հետ, որ մամուլի ասուլիս մըն ալ կու տար Հինդշաբթի օր, Մոսկուա, նախքան նոյն իրիկունը Երեւանը վերադառնալը:

Հեռատեսիլէն ՀԱՖ (Հայ Ազգ· Բանակ) ալ արտայայտուած է ճշդելու համար, որ երբ 160 հազարնոց կը նկատուի բանակը, պէտք է հասկնալ որ 160 հազար զինեալ չկայ, զինուածներու թիւը քիչ է: Կան 160 հազար հայ երիտասարդներ պատրաստ եւ տրամադիր իրենց հայրենիքը պաշտպանելու:

× Ֆիկարօ (Օգս· 8) կ'անդրադառնար Մոսկուա – Երեւան միջին ճամբու կարգադրութեան մը որոնումին, Լ· Տէր-Պետրոսեանի Մոսկուա այցելութեան առթիւ: Այս այցելութեան կ'ակնարկէր նաեւ նոյն օրը Լիպերասիոն:

⁂

Շորեքշաբթի օր, Գերագոյն Խորհուրդի նիստը կրկին կը զբաղէր Հանրապետութեան բնոյթին հոչակագրի հարցով: Պարզ է որ մէկ օրէն միւսը կարելի չէ նման հարց մը լուծել: Կան չորս հրահոչակագրեր, ինչպէս կ'ըսուի, այսինքն՝ բանաձեւ կամ՝ օրինագիծ: Երկու հատ կան, որոնք այնքան նկատի կարելի չէ առնել· մէկը՝ կուսակցական, որ դրեթէ բան չփոխելու կողմնակից է, միւսը՝ ծայրայեղական, զոր կը ներկայացնէ Ուխտ կազմակերպութիւնը՝ անմիջական անկախութիւն:

Ասոնց կողքին, նկատի առնուելիք եւ առնուող միւս երկու հոչակագրերը ներկայացուած են, մէկը՝ ՀՀՇ-ի կողմէ, միւսը մնացեալ հոսանքներուն (ԱԻՄ, Սահմանադրութիւն, եւլն· եւլն·): Այս երկուքին ալ հիմնական զաղափարը չի տարբերիր իրարմէ, այսինքն՝ սկիզբ կը դրուի անկախ պետականութեան մը կառոյցին: Միակ տարբերակը այն է որ ՀՀՇ-ի համար, այս սկզբունքին վրայ կը պատրաստուի անկախ Պետականութիւն մը, մինչ միւսները կ'ուզեն պարզապէս վերահաստատել 1918 – 20–ի Հանրապետութիւնը: Տարակարծութիւնը հոս է միայն եւ հարցը կը չարունակուի ծեծուիլ: Անհրաժեշտ տեսնուած է նաեւ աւելի ընդլայնուած ձեւով անդրադառնալ այս կարեւոր խնդրին: Բայց, մինչեւ վերջնական եզրակացութեան մը յանդիլը, այլ հարցեր ալ օրակարգի նիւթ եղած են, օրինակ՝ մշտական յանձնաժողովներու կամ՝ մնայուն յանձնախումբերու ցանկը: Օրինակ՝ Վարդգէս Պետրոսեան կ'առաջարկէ որ առանձին մնայուն յանձնախումբ մը ըլլայ Սփիւռքի, մինչ այլ տեսակէտ այն է որ Սփիւռքը կը մտնէ «արտաքին կապեր»ու յանձնախումբին մէջ:

Ժամը 18–էն 19, ազատ արտայայտութեան ժամ մըն է եւ այդ ժամուն է որ պատգամաւոր մը (Վերեսիոխան) դիմած է նստաշրջանը վարողին (այդ օրը, Լ· Տէր-Պետրոսեանի բացակայութեան, նիստը կը վարէր փոխ-նախագահ՝ Բարդէն Արարքցեան) յայտնելով թէ Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը յայտարարագիր մը ունի եւ կ'ուզէ որ կարդացուի· Նախագահը յայտնած է թէ պատգամաւոր մը թող գտնուի եւ կարդայ (ի դէպ, ճշդենք, որ եթէ ոեւէ պատգամաւոր չէ ներկայ, քարտուղարը, քուէարկութեան կը դրուի եւ այդ ձեւով կ'որոշուի)· Ի վերջոյ Սահմանադրական կազմակերպութենէն անձ մըն է որ յանձն կ'առնէ այդ յայտարարութեան ընթերցումը:

Նախ, ամբողջութեամբ կու տանք այդ «յայտարարագիրը» (յայտարարութիւն), նախքան քանի մը խորհրդածութիւններ ընել այդ մասին· –

ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԳԻՐ

Նկատի ունենալով Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայ իրավիճակը, յատկապէս Արցախին սպառնացող վտանգը եւ մեր ազգային ազատագրական շարունակուղ պայքարի ներկայ փուլի թելադրանքները, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը բացայայտում է իր կազմակերպական ներկայութիւնը Հայաստանի ամբողջ տարածքում, եւ յայտարարում է հայ ժողովրդին, որ

ա – Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը շուտով կ'ունենայ Հայաստանեան իր կենտրոնական գրասենեակը, պաշտօնաթերթը եւ մամուլի տեղեկատուական կեդրոնը:

բ – Առաջիկայ ամիսներին Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը հայրենի Հայութեանը կը ներկայացնի գործունէութեան իր պաշտօնական պլատֆորմը՝ քաղաքական, տնտեսական, հասարակական եւ սոցիալական մարզերում:

գ – Եւ վերջապէս, զինուած ազգային ազատագրական պայքարի իր հարիւրամեայ փորձառութեամբ, առաջնորդուելով ազգային պահանջատիրական պայքարի միասնութեան հրամայականով, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը իր բոլոր ուժերն ու կարողականութիւնը այսուհետեւ եւս ի սպաս կը դնի հայ ժողովուրդի ազգային եւ մարդկային իրաւունքների ձեռքբերման եւ հայրենիքի քաղաքական, հասարակական, տնտեսական, զինատեխնիկական եւ մշակութային հզօրացմանը:

Հայաստանի ինքնիշխան իրավիճակի իրագործումից մինչեւ Միացեալ, Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի կերտումը մեր պայքարը երկարաշունչ է եւ դժուարին: Պիտի տակա՛յ; պիտի պայքարե՛լ եւ հանգրուանային նուաճումներով հասնել մեր ազգային տեսլականի իրագործմանը:

Յանձնառութեան եւ նուիրումի այս ճանապարհին, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը գիտակցօրէն ստանձնում է իրեն վիճակուած առաքելութիւնը:

Հ· Յ· Դ· ԲԻՒՐՕ

8 Օգոստոսի 1990 թ· Երեւան

Ըստ այս յայտարարագրին, (որու բովանդակութեան, առայժմ պիտի չանդրադառնանք), Հ· Յ· Դ· Բիւրօն, եթէ լաւ հասկցանք, Աթէնքէն Երեւան գացած ու տուն–տեղ եղած է: Լա՛ւ, հարցը այդ չէ: Մեզի համար առնուազն անմարսելի է այն աճապարանքը, որ կայ նման յայտարարութիւն մը ընելու, երբ Հայաստան կը գտնուի բախտորոշ շրջանի մը սեմին: Նախընտրելի պիտի չըլլա՞ր քիչ մը սպասել, ժամանակ տալ նոր ղեկավարներուն (նոյնիսկ եթէ անոնք փերսոնա նոն կրնա– թա –անդրադարձլի– են Հ· Յ· Դ·ի համար), որ պատրաստեն նոր Հայաստանը: Այդ պարագային, մենք համոզուած կը մնայինք, թէ Հ· Յ· Դ·ն մեր դիտացած այն կուսակցութիւնն է որ գերագոյն կը նկատէ հայ ժողովուրդի ազգ· շահերը եւ մղուած չէ յետին մտքերէ: Այս թերթին հիմնադրին համար կուսակցութիւնները –եւ մանաւանդ ի՛րը– եղած էին ժողովուրդին ծառայելու համար եւ ոչ հակառակը: Մենք դեռ կ'ուզենք հաւատալ, որ Հ· Յ· Դ·ն հակառակ այս ընտրութիւններու արդիւնքէն կրած իր դառն յուսախաբութեան (մօտ տարի մըն է, որ Հ· Յ· Դ· մամուլը պայքար կը տանի ՀՀՇ-ի դէմ) չի փորձեր խանդարել ընթացքը վազուան նոր Հայաստանին, որու յոյսով եւ հաւատքով կ'ապրի այսօր համայն հայ ժողովուրդը:

ՇՈՒՇ

ԱՍՏ ՀԱՆԳՉԻ ՓՈՒԼՅՓ

ԿԱՄ

ԻՐԱՔ ԵՒ ՔՈՒԷՅԹ ԱՅԼԵՒՍ ՄԷԿ ԵՆ

ՊՈՒՇ ՇԱՏ ԽԻՍՏ Է ԲԱՅՑ ՀԻՒՍԷՅՆ ԻՐԱՐ ՉԱՆՑՆԻՐ

Ուաչինկթըն օդանաւ եւ զօրք ղրկեց, բայց առայժմ առանձին կը թուի, եթէ նոյնիսկ Տիկին Թաչըր համամիտ է, պինեալ օգնութիւն չէ բերած եւ բազմազգային զինեալ միջամտութիւն մը չերեւար հորիզոնին վրայ: Կան երկիրներ, անշուշտ, եւրոպական խնդրոյ առարկայ բոլոր Պետութիւնները, որոնք իրենց հոգն ու երկինքը կը տրամադրեն Ամերիկացիներուն, իրենց ուժերու առաքման դիւրութիւնները ընծայելու համար: Զօրեքշաբթի, մինչ Սատամ Հիւսէյն Իրաք-Քուէյթ միացումը հռչակած էր, Պուշ ելոյթ մը կ'ունենար: Իրաքի յեղափոխութեան հրամանատարութեան խորհուրդը նախ կը ճշդէր որ իրաքցի ժողովուրդը ճակատումի պատրաստ է, ապա Քուէյթ-Սիթի Իրաքի կողմէ տեղատուած կառավարութիւնն ալ որոշած էր.– «Դիմել Իրաքի ժողովուրդին, զոր կ'առաջնորդէ Ազգերու ապետ եւ անոնց երթին պետ՝ մառեչալ-նախագահ Սատամ Հիւսէյն, ընդունիլ որ իրենց որդիները վերադառնան իրենց մեծ ընտանիքը, որ Քուէյթ վերադառնայ մեծ Իրաքի պերկը եւ իրականանայ Իրաք – Քուէյթ համրողջական միութիւնը»:

Նախորդ օրն ալ Սատամ Հիւսէյնի մէկ ճառը կարդացուած էր, ուր ան կ'ըսէր թէ իր միջամտութիւնը Քուէյթի վերջ դրած էր գաղթատիրական բաժանումի մը, որ հարստութիւնը կը ձգէր փոքրամասնութեան մը եւ մեծամասնութիւնը՝ առանց հարստութեան: Ուրեմն, ինչ որ պատահեցաւ Օգս· 2–ին, կ'ըսէ Հիւսէյն, կը ձգտէր արդէլք հանդիսանալու որ մահը յաղթէ կեանքին:

*Պուշ բարկացած է: Իր նախագահական չրջանին ամէնէն փափուկ պահերն են: Կ'ըսէ.– «Ժամանակ վարչակարգ մը դուրսէն պարտադրուած՝ անընդունելի է: Բռնի ուժով հողամասի մը կցումը անընդունելի է»...: Ազուոր խօսքեր են Միացեալ-Նահանգներու դեկավարի մը համար, որ փառք Աստուծոյ չատ լաւ «բռնցունած է» տարիներէ ի վեր Իրաքէլի բռնի ուժով գրաւած հողերը, Թուրքիոյ Կիպրոսի կէսին գրաւումը եւ այդ երկու երկիրներուն հասցէին, ցարդ սիրտ կոտրող խօսք մ'իսկ չէ բաւած: Բայց, հարցը տարբեր է հո՛ս, ինչո՞ւ: Ելոյթին այլ բաժնի մը մէջ, Պուշ պիտի բացատրէ.– «ՅՍՏԱԿ ԸԼԼԱՆՔ· ՍԱՌՒՏԻ ԱՐԱՔԻՈՑ ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՇԱՀ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ»:

Շատ յո՞յակ է:

Հինդշաբթի կէսօրէ ետք ալ Արաբները բացառիկ ժողովի հրաւիրուած էին, Գահիրէ, նախագահ Մուպարաքի կողմէ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԻՐԱՔԵԱՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

«Միլիյէթ»ի Օգս· 8–ի թիւին մէջ Մ· Ալի Պիրանտ կ'անդրադառնայ Միջին Ա–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲԵՐԱԾՆԵՐԷՆ

ՅՈՒԶԵՐ ՄՈՒԶԵՂ ԻԹԱՄՆԷՆ

Ազատ չունէի չըլլանէն բերածները խորհըրդային ժողովուրդին, բաւական տարբերակումներով կը յայտնուի: Մոսկուայի մէջ մարդիկ ժամ մը պոչ կը բռնեն ամերիկեան ճաշակի վերջին նորաձեւութիւններէն նշանաւոր համպըրկերէն ղըրկուած չմնալու համար, կամ Քոճա – Քոլայի վաճառքը չռնդալից յայտարարութիւններով կը թմրեցնեն ոչ միայն Մոր. Մխիթեան մէջ, որպէս վերակառուցումի բարիք մը: Այլ զրական կէտեր ալ կան անշուշտ այս ամէնէն աչքառու մարդերէն զատ: Ասոնցմէ մէկը պէտք է նկատել հարցախոյզերու հետզհետէ աւելի յաճախադէպ յայտնութիւնը մամուլին մէջ:

«Սոցիոլոգիական հարցումներ» խորագրուած այսպիսի կէս էջ մը կայ «Երեկոյեան Երեւան»ի Յուլիս 27ի թիւին մէջ. հազար բնակիչներու ուղղուած ինը հարցումներով կատարուած հարցախոյզի մը արդիւնքներու պատկերը կը տրուի հոն: Ինը հարցումներ որոնք առընչուած են քաղաքական արժեւորումներու եւ զգաստութիւն մը կու տան բնակչութեան կողմնորոշումին մասին: Հազար բնակիչներէն 650–ը Երեւանէն են, 200–ը՝ Լենինականէն, 100ը՝ Արտաշատէն եւ 50ը՝ Աբովեանէն: Ընտրուած նմոյշին մէջ կան զանազան մարզերու մարդիկ. բանուորներ, ակադեմական չըլլանակի պատկանողներ, ուսանողներ, կուսակցականներ եւ ազատ ձեռնարկատէրեր:

Թերթը կը նշէ թէ հակառակ անոր որ Հայաստանի մէջ ներկայիս կը գործեն մօտ 60 հանրային կազմակերպութիւններ, հարցաթերթին վրայ ներկայացուած են միայն ամէնէն ծանօթները:

Այսպէս, բնակչութեան գրեթէ կէսը (48%) հայ ժողովուրդին համար ամէնէն առաջնահերթը կը նկատէ անտեսական վիճակը եւ Արցախի հարցը. կը հետեւին աղէտի գօտին (34%) եւ քաղաքական համակարգին ժողովրդավարացումը (30%). նուազագոյն կարեւորութեամբ կը նշուի փախստականներու հարցը:

Նորընտիր Գերագոյն Մխրհուրդին մասին վստահութիւն յայտնած է միայն 14%–ի համեմատութիւն մը որուն բարձրագոյն տոկոսը (21%) կը կազմէ բանուորներու խումբը. իսկ ժխտական պատասխանողներու մեծագոյն տոկոսը(60%) կու գայ ակադեմական չըլլանակէն. ընդհանուր միջինով ամենաբարձր տոկոսով որուած պատասխանը եղած է. «ժամանակը ցոյց կու տայ»:

Երրոդ հարցումը ընդհանուր արժեւորումէն կը դիմէ դէպի աւելի մասնայատուկ ճշդումներ: «Հանրապետութեան ուժերէն որո՞նք աւելի լիարժէք կերպով կ'արտայայտեն հայ ժողովուրդին չահերը» հարցումին ուր որուած են Կոմկուս, ՀՀՇ, ԱԻՄ (Ազգ. Ինքնորոշման Միութիւն), ՀԱՖ (Հայ Ազգ. Բանակ), «Վերածնունդ», «Մաշտոց» փոխընտրանքները: Պատասխանատուներու չեշտուած մեծամասնութիւնը (48%) ամէնէն լիարժէք քաղաքական ուժը կը նկատէ ՀՀՇ–ն: Այս պատասխաններուն մէջ բարձրագոյն համեմատութիւնը կու տայ ուսանողութիւնը (66%): ՀՀՇ–ին բաւական հետեւէն կը հետեւին ՀԱՖ–ը (16%) եւ ԱԻՄ–ը (15%): Կուսակցութիւնը ստացած է միայն 4% համեմատութիւն մը: Ուսանողութիւնը 66%ով կը յարի ՀՀՇ–ին, իսկ Կուսակցութեան ոչ մէկ քուէ կը տրուի (0%): Պատասխանողները դրեթէ նոյն կերպով կ'արտայայտեն հետեւեալ հարցումին. «այս կազմակերպութիւններէն որո՞նց ներկայացուցիչները կը նախընտրէք տեսնել Գերագոյն Խորհուրդի կազմին մէջ»: Կրկին բարձրագոյն տոկոսը առած է ՀՀՇ–ն (50%) իսկ ամէնէն տկարներէն մէկը՝ Կոմկուսը (5%): ՀՀՇ–ի ամէնէն մեծ հաւատքը կը յայտնուի կրկին ուսանողութեան կողմէ (64%): Հետաքրքրական է այն պարագան որ Կուսակցութիւնը նախընտրող ամէնէն չեչտուած խումբը կուսակցականներուն է, որուն սակայն 15% է համեմատութիւնը:

Քաղաքական կեանքին առընչուած վերջին հարցումը Հայաստանի ապագայ օրինակավիճակին կը վերաբերի. մեծամասնութիւնը կը փափաքի «տնտեսական ու քաղաքական անկախութիւն» (35%):

Նկատի առած կուսակցութեան մասին յայտնուած կարծիքները, հետաքրքրական է բաղդատական մը ընել անոնց ու այլ հարցախոյզի մը տուեալներուն միջեւ: «Մոսկովեան Լուրեր»ու Օգոստոս 3–9–ի թիւին մէջ ալ հարցախոյզի մը արդիւնքները տրուած են: Հարցախոյզը կատարուած է Մխիթեան զանազան չըլլաններէն 1486 հոգինոց նմոյշ խումբի մը վրայ. հոն ինդրոյ առարկայ կը դարձնուի համապատասխան կուսակցութեան հանդէպ քաղաքացիներու պատկերները: 49% համեմատութեամբ անոնք պատասխանած են որ յառաջիկայ երկու տարուան ընթացքին պիտի նուազի կուսակցութեան քաղաքական ազդեցութեան գօտին: Իսկ այդ համեմատութիւնը 54%–ի կը հասնի, երբ կը հարցուի թէ կը փափաքի՞ն որ իրենց գաւակը կամ թոռը անդամ դառնան համապատասխան կուսակցութեան: 63–75% համեմատութեամբ տեղին կը գտնուի կորբաչովի, խորհ. կառավարութեան, գօրքին ու ՔՄՏ – կէ – Պէ–ին ուղղուած քննադատութիւնը: Աւելի տկար (42%) համեմատութեամբ մը որ մեծամասնութիւնն է թէեւ, ժխտական գաղափար կը յայտնուի պաշտօնները իր վրայ կեդրոնացնելու կորբաչովի ընթացքին մասին:

Կ'արժէ նշել պարագայ մը եւս. մինչ Հայաստան կատարուած հարցախոյզին պատասխաններուն մէջ անորոշութեան մէջ մնացողներու ամէնէն բարձր համեմատութիւնը բացառաբար 20%–ի սահմանին կը հասնի, երկրորդին մէջ, գաղափար չյայտնողներու տոկոսը չատ աւելի բարձր է. տեղ տեղ կը հասնի մինչեւ 48–55%–ի նման սահմաններու:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

1956–ի ամրան առաւօտ մը, Մէյրուպա Փուատին պանդոկին արեւով թրջուած անցքէն ներս կը մտնէի, տարեկան արձակուրդս այնտեղ անցընելու նպատակաւ:

Հոն էր Մ. Իչխան, նուրբ ու խորհրդաւոր հոգի մը զոր ճանչցած էի տարիներ առաջ: Ան ծառի մը չուքին նստած կը դիտէր Մէյրուպայի լուսագեղ ու գեղատեսիլ համայնապատկերը, ապա կը չարունակէր գրել: Երբ զիս տեսաւ, բարձրացուց գլուխը, ակնարկը սեւեռեց իմ կողմը: Քաղցրութիւն մը կար իր ակնարկին ու հանդարտ դիմագիծին մէջ:

Փոքր տարիքիս հաղորդ զարձած էի Մ. Իչխանի քերթուածներուն ու հաճոյքով կը կարդայի զանոնք: Անթերի կերպով կ'արտասանէի անոր «Զրոյց երազի մը հետ» քերթուածը: Անշուշտ բանաստեղծ ըլլալը հմայք մը ունի իր մէջ ու այդ հմայքին ազդեցութիւնը որքա՜ն զօրաւոր էր մեր վրայ, այդ վաղ տարիներուն:

Պանդոկին մէջ դտայ նաեւ Պէյրութի մէջ գործող Պանքօ տի Ռոմայի երկու հայ պաշտօնեաները, իրենց ընտանեկան պարագաներով: Եգիպտոսէն եկած էին բազմաթիւ հայ բնտանիքներ, իրենց ամառնային հանգիստը այնտեղ անցընելու նպատակով: Փուատին պանդոկին հանդիպակաց կողմը կը գտնուէր Պէյրութի մէջ հանրածանօթ առեւտրական՝ Մամբրէ Հիսարեանի ամարանոցը ընդարձակ խրճաձորևնիի պարտէզներով շրջապատուած:

Փուատին պանդոկին յաճախորդները բոլորն ալ Հայեր էին առանց բացառութեան, ամէն մէկը իր ուրոյն միջավայրով ու մասնաւորական երթեւեկով: Փուատ ինքն ալ հայերէն սորված էր ու կը խօսէր առանց դժուարութեան: Հաճելի մթնոլորտ մը կը տիրէր պանդոկին ներս: Իրիկուան զով ժամերուն ամէն ոք դուրս կու գար սովորական պտոյտին մասնակցելու համար զէպի զիւղին աղբիւրը:

Ձմրան ընթացքին մինչ կը քալէինք, առիթը կ'ունենայի երկար խօսակցելու Մ. Իչխանի հետ, կրթական ու այլ նիւթերու չուրջ: Անոր աչքերէն լոյսի ցոլք մը դուրս կու գար, երբ կը խօսէր այդ նիւթերուն վրայ:

Աչքիս առջեւ է տակաւին Մ. Իչխան մարդը, լուռ ու խոհուն դիմագիծը, ներհայեցական ու համակրելի: Կը պաշտօնավարէր ձեմարանը, ու որպէս դաստիարակ՝ հաղորդական նկարագիր մը ունէր ու այդ պատճառաւ փնտռուած անձ դարձած էր նաեւ պանդոկին միջավայրին մէջ: Երիտասարդական կորովն ու եռանդը կը պահէր տակաւին: Ծանր ու հատաւոր կեցուածքը պատկառանք կ'ազդէին չուրջիններուն վրայ:

Ուսուցիչ ու բանաստեղծ միանգամայն, լինդի համար անխառն հաճոյք էր խօսիլ իրեն հետ:

Կը հետաքրքրուէր աշխատանքովս, կը հարցնէր Թափլայի ընդարձակ չինարարական ծրագիրներուն մասին: Թափլայը՝ ամերիկեան նաֆթային ընկերութիւնն էր ուր կ'աշխատէի որպէս գծագրիչ:

Համաձայն չինարարական այդ ծրագիրներուն, Սաուտի Արաբիայէն զէպի Սայտա հոսող նաֆթին քանակը պիտի բարձրանար օրական 600·000 տակառի: Ու այդ ծրագիրներուն մշակման ու գործադրութեան վրայ կ'աշխատէի նաեւ ես: Ու որպէս այդ՝ չատակ բացատրութիւններ կու տայի Մ. Իչխանի հարցումներուն, գոհացնելով իր լայն հետաքրքրութիւնները:

Մէյրուպայի լեռնային բնական գեղեցկութիւնները, խնճորենիի բուրումնաւէտ ընդարձակ պարտէզները, մթնոլորտին հանդարտութիւնը, որքա՜ն տպաւորիչ ու նոյն տաեն թելադրիչ ազդեցութիւն կը գործէին մեր վրայ: Ու այս ամբողջութիւնը խոհումի, տուայտումի, ներշնչման պահեր կը ստեղծէին Մ. Իչխանի համար: Ու այս վերացումի մթնոլորտին մէջ, ան կ'աշխատէր «Ողջո՛յն քեզ կեանք» երկարաշունչ քերթուածին վրայ:

Թարմ է յիշողութեանս մէջ, 1959–ին էչմիածինի Հայ Աւետ. Կեդրոնական բարձրագոյն Վարժարանին մէջ կը կազմակերպէինք արտասանական մրցումի երեկոյթ մը, ու այդ առթիւ չատ տպաւորիչ էր բարձրագոյն դասարաններու աշակերտուհեան խմբային արտասանութիւնը՝ նիւթ ունենալով Մ. Իչխանի «Ողջո՛յն քեզ կեանք» երկարաշունչ քերթուածը: Տակաւին կը լսեմ աշակերտական զոյգ ու սուսար խումբերուն փոխն ի փոխ, հատուած առ հատուած արտասանած կեանքի չքեղ փառքը դրուատող, յոյզերն ու յոյսերը, հառաչներն ու ծիծաղը, արտասուքն ու ժպիտը պատմող Մ. Իչխանի ոգեկոչումներուն խորհրդաւոր արձագանգը: Ներկայ հատարակութիւնը սրտի ուժգին բաբախումով կը հետեւէր այն խորհրդաւոր վեհութեան որ կը լեցնէր սրահը, այնքան թովիչ կերպով: Դպրոցական սրբահին լայնանիստ օրմերուն միջոցը լեցուն էր այդ պահուն ստուարաթիւ աշակերտներուն սրտերովը: Սրտեր՝ որոնք սրահին ամրակուռ սիւներուն տակ, երկար տարիներու սէրը, տարիներու հիացումը ապրելէ ետք, այդ պահուն միասնաբար կեանքի գրուատիքը կը կատարէին ողջունելով գայն ու բաչխելով ներկաներուն՝ վերացումի ու սքանչացումի, յոյսի ու լոյսի, արտասպնդումի եւ խանդավառութեան ներշնչիչ ժամերը:

«Ողջո՛յն քեզ կեանք, դուն շքեղ փառք,
Ողջոյն ցաւիդ, հառաչներուդ ու
խաւարիդ,
Ողջոյն ծափիդ ու ծիծաղիդ ու
լոյսերուդ...
Ինչպէս որ կաս՝ մերթ արտասուք ու
մերթ ժպիտ,
Դո՛ւն ես միակ ուժն իրական,
Ինչպէս որ կաս՝ ես կ'ընդունիմ քեզ
գրկաբաց
Թեւերս զոյգ քեզ ընդառաջ այսպէս
պարզած,
–Փա՛ռք քեզ, ո՛վ կեանք, փա՛ռք քեզ
Յաղագս ամենայնի,
Ինչ որ կու տաս՝ մասն է շունչիդ
արարչական
Եւ արգանդէդ բազմաբեղուն ինչ որ
ծնի՝
Քու յաղթանակդ է հանապազ ընդդէմ
մահուան:
Թէ ես հպարտ մասն եմ կեանքին,
տիեզերքին
Թէ ես կ'ապրիմ, ես կը շնչեմ, ես
կա՛մ, ես կա՛մ...»

Խոհումի, վերացումի վայելքներ բաշխող Մ. Իչխանի այս գործին 7 ողջոյնները, իրենց բովանդակութեամբ եւ կառոյցով, խորունկ տպրումներ ու նոր ըղձացումներ բերին զրասէր հասարակութեան, բանաստեղծական զօրաւոր չունչով առլցուն:

Մ. Իչխանի մէջ, կեանքի երեւոյթները պատգամող որքա՜ն ուժ կար ամբարուած: Ու այդ ուժին ազդեցութիւնը առաւել եւս չեչտուեցաւ երիտասարդ սերմունդին վրայ 1957–էն ետք, երբ լոյս տեսաւ «Ողջո՛յն քեզ կեանք» քերթուածը: Պէյրութէն մեկնելէս ետք, չտեսայ զինք ընաւ, սակայն զիտէի որ ան կա՛ր որպէս հպարտ մասը կեանքին...

Ու օր մը սակայն չիմացայ ան, մարդ առասպելներու նման.

«Դուն գիտես, ՏԷ՛ր թէ ես մեռած եմ
արդէն,
Մեռած անշունչ՝ ինծի համար եւ
մարդոց...»

Անոր զրական վաստակը պիտի մնայ անմահ:

Ու քանի մը կիրակիներ առաջ, Երեւանի ձայնասփիւռի հաղորդումներու առաւօտեան ձայնասփռումի ընթացքին խօսեցան Մ. Իչխանի զրական վաստակին մասին: Ասոնցմէ չիշեց Հայաստան իր այցելութիւնը եւ այդ առթիւ տեղի ունեցած հարցազրոյցը, որու ընթացքին ձայներիդ վրայ արձանագրուած էին Մ. Իչխանի արտասանած ոտանաւորները: Ու այդ կիրակի առաւօտ ինծի համար անակնկալ էր լսել կրկին Մ. Իչխանի այնքան մտերմական ձայնը, երբ կ'արտասանէր խոր յուզումով «Ես Մասիսը չտեսայ» քերթուածը:

«Ձրագի պէս ճաճանչող աչքս յառած
միշտ հեռուն՝
Սպասեցի տարիներ ու Մասիսը
չտեսայ...
Դալուկ աշուն է արդէն եւ աչքերուս
կ'իջնէ խուն.
Դեռ Մասիսը չտեսայ...
Ձայնս կը գրկեմ ամէն ժամ եւ կը շնչէ
իմ հոգիս,
Բայց ո՛չ մէկ օր քաց աչքով ես Մասիսը
չտեսայ
Կախարդական առասպել եւ հորիզոն
աշխարհիս՝
Ես Մասիսը չտեսայ...»:

Ո հիմա, կարելի չէ հանդիպումներու պարագաները մատնել առանց յիչելու Մ. Իչխանը: Մտքիս մէջ յաւէտ դրոշմուած պիտի մնայ անոր օրհնեալ յիչատակը: Ու տարիներու կուտակումը եւ կեանքի ալեծուփ անակնկալները պիտի չկարենան նսեմացնել այդ յիչատակին սուրբ յուզումը:

ԱՐԱՄ ՊԱԼԵԱՆ

Իտալիա

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՑԸՆԼԻ»Ի ՏԵՂԵԿԱԴՐԵՆ

ԻՐԱՆ

Մամուլը տարեկան 1500 մահավճիռի զոհաղրութեան մասին կը խօսի. բոլորն ալ իբրեւ թէ քրէական յանցագործներ էին. 1000 հոգի դատապրտուած էր թմրեցուցիչի մաքսանենդութեան պատճառով: Շատ հետաքրքրական է որ այս վերջիններուն մէկ մասը իրականութեան մէջ քաղաքական բանտարկեալ էին: Հարիւրաւոր անձեր մահուան դատապարտուած են, կամ բանտարկուած, մահմետական յեղափոխական տեսաններու կողմնակալ դատավճիռներով: Աւելի քան 40 հոգիի մահավճիռը գործադրուած է քարկոծումով: Խարազանումը յաճախադէպ է, իսկ նուազագոյն չափ հոգի անդամահատուած են, կորնգնելով իրենց մէկ ձեռքը կամ մատներէն մէկ քանին:

1988–ի դինադադարէն ետք, քաղաքական բանտարկեալներու դանդուածային ազատութիւնները աւելի յաճախակի դարձած են. 1989–ի աւարտին բազմաթիւ ընտանիքներ կ'անդիտանային թէ է՛րբ եւ ո՛ւր գործադրուած է իրենց մերձաւորին մահավճիռը. ոչ ալ կը դիտնային անոր թաղուած վայրը:

Յունուար 23–ին նոր օրէնք մը ինքնաբերաբար մահավճիռ կը սահմանէր այն անձերուն համար որոնց մօտ թմրեցուցիչ կը գտնուէր. ու մինչեւ տարեվերջ աւելի քան 1000 հոգի մահուան դատապարտեցաւ այդ օրէնքով:

Մահավճիռներու խմբական գործադրութիւնները յաճախակի են. կը պատահի որ գանազան քաղաքներու մէջ օրական մինչեւ 80 մահավճիռ գործադրուի: Կիներու պատիժները կը գործադրուին բանտերու մէջ, իսկ այրերը յաճախ հրապարակաւ կախազան կը հանուին: Եղած են պարագաներ, ուր հորիզոնական ձողէ մը կախուած բազմաթիւ օղակներու անցուած են դատապարտեալներու պարանոցները, որոնք ձողին վեր վերցուելով խեղդամահ եղած են: Մարմինները յաճախ ժամերով կը մնան վճիռին գործադրութեան վայրը. իսկ Յունուարին, կախազանի ձող մը որմէ դիակները վար առնուած չէին, բեռնակառքով մը չրջան ըրաւ Թեհրանի փողոցներուն մէջ:

Յունուարին, իրաւագիտական հեղինակութիւնները պահանջեցին որ ոճիրները աւելի խստիւ պատժուին. նկատելի կերպով աւելցան ոճիրներու, բռնաբռնութիւններու, գինեալ կողոպուտներու եւ պոռնկութեան համար սրուած մահապատիժները: Հինգ ամսուան մէջ 250 մահավճիռ գործադրուեցաւ այս յանցանքներուն համար: Շատերը կախազան հանուեցան. անհատատրմութեան, պոռնկութեան եւ կատաղութեան յանցանքներով դատապարտուածներ քարկոծումով սպաննուած են եւ նոյնիսկ պատահած է որ հանրութիւնը մասնակցի քարկոծումին: Ապրիլին, 12 կիներ եւ 3 այրեր միասնաբար քարկոծուած են մարզադաշտի մը վրայ:

1989–ի ընթացքին «Էմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ» նախորդ տարուան չափ չհրցաւ տեղեակ ըլլալ քաղաքական բանտարկեալներու կացութեան: Այսուհանդերձ, ընդդիմադիր չրջանակներ տեղեկացուցած են թէ թմրեցուցիչ գտնելու յանցանքով մահավճիռ տրուածներու մէկ մասը քաղաքական բանտարկեալներ էին: Իշխանութիւններու համաձայն 12 հոգիի մահապատիժը հետեւանք էր լրտեսութեան, խափանարարութեան կամ գինեալ ապստամբութեան:

Չի դիտցուիր դաղտնարական յանցանքով բանտարկուածներու թիւը. տասնեակ մը կիներ որոնք անդամ կամ համակիր էին Թուտեհ Կուսակցութեան ու ձերբակալուած 1982ին, կը չարունակեն արգելափակուած մնալ: Անոնցմէ ոմանց համար ոչ իսկ դատավարութիւն տեղի ունեցած է:

Փետրուարին, իսլամական յեղափոխութեան տասնամեակին առիթով ներում հրապարակուած է: Ըսուած է թէ 3500 քաղաքական բանտարկեալներէ 2600–ը ազատ պիտի արձակուին: Կարելի չէ եղած ստոյգ թիւեր ունենալ:

Սեպտեմբերին նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են. ընտանիքները կըրկին տեղեակ չեն եղած իրենց մերձաւորներու բանտարկութեան վայրին: Ձերբակալութիւններ կատարուած են նաեւ քրրտական չրջաններու մէջ:

Ցեղափոխական տեսանները որոնք մինչդադային ոչ մէկ չափանիշ կը յարգեն, կը գատեն կողմնակալութեամբ. ամբաստանեալները ոչ փաստաբանի իրաւունք ունին, ոչ ալ վճռաբեկին դիմելու:

Փետրուարին ծանօթ է որ Խոմէյնի հրովարտակով մը հրամայեց անպլիացի դրագիտ Ռըշտիի մահը. իր մահէն ետքն ալ իրանեան իչխանութիւնը ի զօրու պահեց հրովարտակը:

Արտասահմանի մէջ սպաննուեցան ընդդիմադիր խմբակներու պարագլուխներ ու կարելի չէ չմտածել որ իչխանութիւնը մեղսակից էր:

Յունուարին «Էմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ» ՄԱԿ–ի մարդկային իրաւանց Յանձնախումբին տեղեկագիր մը ներկայացուցած է, Իրանի մասին մտահոգութիւն յայտնելով: Իսկ Դեկտեմբերին երկրին կառավարութիւնը առաջին անդամ արտօնած է որ ՄԱԿ–ի յատուկ ներկայացուցիչ մը այցելէ Իրան ու հարցապնդում կատարէ մարդկային իրաւանց մասին:

Կազմակերպութիւնը չէ դադրած կոչ ուղղելէ իրանեան իչխանութեան որ վերջ տրուի մահավճիռներու գործադրութեան: Փետրուարին ալ յամառօրէն խրնդրած է որ վերջ տրուի Ռըշտիի դէմ արձակուած մահավճիռին:

Իրանեան իչխանութիւնները միշտ կ'ուրանան որ 1988–ին քաղաքական բանտարկեալներու զանգուածային մահավճիռներ գործադրուած են: Անոնք կ'ըսեն թէ փոքր թիւ մը կը ներկայացնեն այդ մահավճիռները, որոնք տրուած են գինեալ ապստամբութեան մը մասնակցող, կամ օժանդակողներուն, 1988–ին:

Իչխանութիւնները ասկէ զատ չեն պատասխանած «Էմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ»ի պնդումներուն, որ կը պահանջէր քաղաքական յանցապարտներու կացութիւնը լուսարանող տեղեկութիւններ: Անոնք բասած են թէ մահավճիռը ծանրագոյն ոճիրներու յարմարագոյն պատիժն է ու տարհամոզիչ ազդեցութիւն մը կը դործէ:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՓՐՈՎԻՏԵՆՍԻ մէջ, Յուլիս 30–ին իր մահկանացուն կնքած է Աստուր Կիրակոսեան, ծանօթ դէմքերէն Հ. Ց. Դաչնակցութեան: Ծնած է Մորենիկ (Մարբերդ) 1909–ին: Աստուր (Արթըր) Կիրակոսեան հիմնադիր անդամներէն էր Սմերիկայի Հայ Երիտասարդաց Դաչնակցութեան: Երկար տարիներ պատասխանատու պաշտօններ վարած է Կուսակցութեան մէջ: Մասնակցած է Հ. Ց. Դ. ընդհանուր ժողովներու եւ տարած հանրային գործիչի բեղուն աշխատանք:

***

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ Շամլեան ազգ. վարժարանի «Կամք» տարեգիրքը լոյս տեսած է: 15 ամեայ վարժարանին տնօրէնը Վարդգէս Ղազարեան հոն առաջարկած է պատկան մարմիններուն որ յառաջիկայ 5–10 տարուան համար կրթական քաղաքականութիւն մը մչակուի: Շամլեան մինչեւ այսօր 101 չրջանաւարտ տուած է:

***

ԷՆՍԻՆՈՑԻ (Գալիֆորնիա) Հովիտի Ֆերահեան ազգ. վարժարանին մէջ Յուլիս 22–ի երեկոյեան, չրջանի Հայ Դատի Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ եւ չուրջ 200 ներկաներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է ճաշ – ձեռնարկ մը Գալիֆորնիոյ բարձրագոյն ատեանի դատաւոր Արմանտ Արապեանի ի պատիւ:

***

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ Հայ Աւետարանական վարժարաններուն կազմակերպութեամբ, Յունիս 15–ին մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, նուիրուած՝ «Շ. եւ Է. Մերճինեան» վարժարանի վաստակաւոր տնօրէն Արամ Պուլղուրճեանի:

Ան ծնած է Հալէպ, 1925–ին, ապա 1945–ին սկսած ուսուցչութիւնը, զոր չարունակած է 45 տարի, վարելով նաեւ վարչական պաշտօններ: Մեծարանքի երեկոյթին իր անձն ու գործունէութիւնը ծանօթացուցած են պաշտօնակիցներ եւ աշակերտներ: Հանդիսութեան աւարտին անոր յանձնուած է նախագահ Պուշի կողմէ ղրկուած յուչատախտակ մը, ի չարս ուրիշներու:

***

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ, 14 երկիրներէ –Լիբանան, Արժանթին, Աւստրալիա, Սուրսորիա, Գանատա, Եգիպտոս, Անգլիա, Ֆրանսա, Յունաստան, Յորդանան, Քուէյթ, Ամերիկաեան Միացեալ Նահանգներ, Արեւելեան Միացեալ Նահանգներ եւ Հայաստան– մօտ 500 արիներու եւ արեւոյներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է ՀՄԸՄ–ի համազգային 4–րդ ընդհանուր բանակումը: Փակումի հանդիսութիւնը տեղի ունեցած է Յուլիս 29–ին Նէա Մաքրիի մարզադաշտին մէջ, մեծ բազմութեան մը ներկայութեան:

***

ԳՆԱԼԸԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 28–ին, ըստ աւանդութեան Սրբոցն Թադէոսի եւ Սանդըխտոյ Կոյսին ոսկին տաճիւ նչուած է Դպրեվանքի վանահայր Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի մահուան 29–րդ տարելիցը: Ներկայ եղած են Ս. Աչ Դպրեվանքի խնամակալութեան անդամները, նախկին չրջանաւարտներ եւ աներ, կրզդիին բնակիչներէն ծանօթ դէմքեր: Արարողութեանը նախագահած ու քարոզած է Կղզեաց տեսուչ Մեսրոպ Եպիսկ. Մուրատեան, որ բացատրած է Դպրեվանքին զերն ու գոյց տուած երջանկայիչատակ Գարեգին Պատրիարքի ծառայութիւնը: Արարողութեան չայորդած է ճաչ մը:

***

ՊՈՂՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ ճաչ մը տրուած է, Յուլիս 27–ին, ի պատիւ Յովհ. Չէքիճեանի, նախաձեռնութեամբ «Սայեաթ Նովա» երգչախումբին: Մտերիմ հաւաքոյթին բացումը կատարած է Պ. Բաղրատ Խզոյեան, հրաւիրելով ներկաները որ յանպատրաստից դէղարուեստական յայտագիր մը ապահովեն, երգերով ու արտասանութիւններով, ինչ որ կատարուած է յաջողութեամբ: Զանազան ուղերձներէ եաք, խօսք առած է Յովհ. Չէքիճեան, ողեկոչած է իր անցեալը այդ նոյն սրահին մէջ, որ տարբեր ձեւ ունէր: Երեւանի պետական երգչախումբի դեկավարը, Օգս. 1–ին, կարսի ճամբով, Երեւան վերադարձած է:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՑ ԹԷՕԴԻԿ

ԱՍՈՒՆ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆ

Մանազկերտի առաջնորդական փոխանորդն էր

Յովհաննէս Քահանայ Տէր–Աւետիսեան. – Ծնած 1865–ին Նորատին (Մանազկերտ): Ապրիլեան սարսափներուն, Սուլթանվագէն Մանազկերտ փախչող եւ հոն հետապնդուելով սպաննուող 40 վանցիներուն համար բողոքի ձայն բարձրացուցած այս անվեհեր եկեղեցականին մասին համառօտակի խօսած ենք Վանի դըպրոցին մէջ: Բաղդատմամբ ահեղ արիւնահեղութեան, քանի մը տասնեակ Հայերու կոտորումով՝ ինքնին աննչան երեւոյթ այդ դէպքը վերստին կը չեչտենք հոս, ցոյց տալու համար մանաւանդ կազմակերպեալ հայկական ջարդերու՝ կայսերական «Իրատէ»–ով պաշտօնականութիւնը. ջարդեր, որոնք Վասպուրականէն անմիջապէս յետոյ տարածուեցան խօլարչաւ՝ բովանդակ Թրքահայաստանի վրայ, հակակրօն պայքարի չանարդադուրդ դիմադրութիւններով:

1915 Ապրիլ–Մայիս ամիսներու ընթացքին, Ռուսաց յառաջխաղացմամբ, Մանազկերտի եւ վերին Պուլանըղի գրեթէ ամբողջ Հայութիւնը յաջողեցաւ փախչիլ Կովկաս, ընդ որս եւ այս քահանան, որ ցարդ կենդանի է:

Գաւառիս հայ գիւղօրէից ցուցակն է հետեւեալը.

1–25.– Մերդ (կեդրոն)՝ 200 տուն, Ակներ (Արածանիի ձախ ափին)՝ 150, Խօթանլու՝ 50, Ռըստամ Կէտուկ՝ 280, Խան Օղլի՝ 80, Տէրըճ (ս՛չ Մշոյ Դաչտինը)՝ 180: Չօճա Իլիասի մեծ հօրեղբայր՝ 70 տարու Չահի Մուսա այս կողմերը կամաւոր գնաց եւ սպաննուեցաւ այն Տրապոյի Սայիտին հետ, որ 1,000–է աւելի Հայ կոտորած էր: Թունտրակ կամ Թոնդրակ (Թ.–Ժէ. դարերուն իր աղանդաւորներով պատմական գիւղ)՝ 40, Ողջեան՝ 10, Իկնա Խօճա՝ 60, Սուլքանլու՝ 40, Խասմի՝ 100, Նորատին՝ 150, Տուկնուկ՝ 130, Խարապա Խասմի՝ 60, Հասան Փաշա՝ 6, Կանիգոր՝ 10, Փրեմասի (*քրտերէն Զկան Կամուրջ*)՝ 5, Տօլաշ Պաշ՝ 80, Գարա Քաչա՝ 60, Մօլապաղ՝ 30, Մարմուս՝ 25, Պանգուէ՝ 20, Մօլա Հասան՝ 5, Եկմալ՝ 60, Պագրան՝ 20:

ԿԷՆՃԻ ՇՐՋԱՆ

Տուրուբերանի այժմեան կէնճ կամ կինճ վիճակը որ աղէտէն առաջ Մուրիսարրիֆութեան վերածուած էր, կը գրաւնուի Մշոյ արեւմտակողմը՝ 10 ժամ հեռաւորութեամբ, բնակչութեան մեծամասնութիւնը Քիւրտ, մնացեալը Հայ: Տեղւոյն առաջնորդական փոխանորդն էր

Մանուէլ Քահանայ.– 55 տարու, լուսամիտ եւ պատուական երէց՝ որ չճողոպրեցաւ Թուրք եաթաղանէն: Տէր Մանուէլ իբր կրթական գործիչ յայտնի անուն ալ ունէր:

Գաւառիս մէջն է կէօճՆուիկի չրջանը՝ որուն առաջնորդական փոխանորդն էր

Մեսրոպ Քահանայ.– 50 տարու, նաեւ ուսուցիչ, բախտակից Տէր Մանուէլի:

Ահաւասիկ կինճի հայարնակ գիւղերը՝ բոլորն ալ մէյմէկ եկեղեցիով.

1–13.– Արդուշէն՝ 30 տուն, Կծու՝ 60, Փարխու՝ 11, Բողի՝ 7, Գրբնկան՝ 3, Խմարան՝ 8, Ճապկնուտ՝ 24, Քխմուտ՝ 2, Ալիփիրան (*կէօյնուկի չրջան՝ երկու աւերակ վանքով*)՝ 40, Կեալան՝ 30, Թոխլան՝ 20, Օղնուտ՝ 100, Զրոլկ՝ 5:

Իսկ կինճի ՄԱՆՈՒՇԳՈՒԹԻ չրջանի հայ գիւղերն են.–

1–5.– Ոսեմերկ՝ 5 տուն, Պակլան՝ 40, Խարապէ՝ 15, Նորեկ՝ 10, Անկակ՝ 10:

Դարձեալ կինճի ՃԱՊԱՂՋՈՒՐԻ չրջանի հայ գիւղերն են.

1–7.– Զավլիկ՝ 65 տուն, Մատրակ՝ 50, Սիմսոր՝ 8, Տարպասան՝ 5, Մուսաեան՝ 5, Տըճ՝ 18, Փարխունդ՝ 10:

Հիմա որ տեղագրական, վիճակագրական, եղերապատում եւ այլ ծանօթութիւններով ամբողջացուցինք ԲԱՂԷՇի նահանգը, կը մնայ ըսացուցիչ վերջին դաղափար մը եւս տալ հոն տեղի ունեցող կազմակերպուած Զուլումին ու Հալածանքին ահաւորութեանը մասին, տարեւ հրատարակելով տահմոկեցուցիչ մէկ դըրուագը Ջարդէն մազապուրծ ազատած Մշոյ առաջնորդարանի նախկին քարտուղար Նազարէթ Մարտիրոսեանի նամակին, Զինադադարի վաղորդայնին՝ Երեւանէն Պոլիս ղրկուած իր երկրին «մէպուս» Գեղամ Տէր–Կարապետեանի, երբ ան ա՛չ եւս էր արդէն.

«.. *ՄՇՈՑ ԴԱՇՏԷն 5,000 հոգի ազատած են (մինչդեռ 200,000 հոգի էին), ԲԱՂԱՒԲԷն 25 հոգի, ՍԱՍՈՒՆ–ՓՍԱՆԲէն 1,000, ԽՈՒԼՓ–ԽԻԱՆԷն 150, ԿԷՆՃ – ՃԱՊԱՂՋՈՒՐԷն 3, ԽՈՑԹ–ՄՕՏԿԱՆԷն 1,000, ԱԽԼԱԹԷն 900, ԽՆՈՒՍԷն 300, ՆԵՐՔԻՆ ՊՈՒԼԱՆԸՂԷն 600, ԲԱՂԷՇի ՔԱՂԱՔԷն 30 եւայլն*»:

(Շար. 71)

Նաղարեան, Ոսկերիչեան, Ուիլկէթս, Սքէյֆ, Պալսէնժէ եւ Սկինեան ընտանիքները, զաւակներն ու թոռները խոր վշտով կը ծանուցանեն

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՅԻՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Ոսկերիչեան)

մահը, որ պատահեցաւ Օգս. 4–ին։

Թաղումը կատարուեցաւ Օգս. 8–ին, ընտանեկան մաերիմ շրջանակի մէջ։

Hommage à S. Paradjanov

La Cinémathèque française
présente
ce Samedi 11 Août à 21 heures

SAYAT-NOVA

Palais de Chaillot (Trocadéro)

ՎԱՂՈՑՑ ԽԱՋ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆԸ ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 12

Խաղողօրհնէք – Դաշտահանդէս

ամբողջ օրը երգ, պար, մասնաւոր յայտագիր՝ կայանի մանուկներուն կողմէ։

Եկէ՛ք, քաջալերեցէ՛ք մեր տղաքը։

BELLEFONTAINE (JURA)

(Շար. Ա. էջէն)

րեւելքի նոր տաղնապին, ծանրանալով Ամերիկայի եւ ապա Թուրքիոյ դիրքորոշումներուն վրայ։ Ընդլ եաք թէ Թուրքիա հետզհետէ կը հակի դէպի Ուաշինկթընի ձեւացուցած ճակատը, հեռեւեալ տողերով կ'ամփոփէ Անգարայի տրամաբանութիւնը։

«Շրջանի մը մէջ երբ ամբողջ աշխարհը մէկ ճակատ կը կազմէ Իրաքի դէմ, երկար պայմանաժամով հեռանկարի մը համար աւելի օգտակար կ'ըլլայ որ Ուաշինկթընի կողմնակից ընկատուիմ»։ *Ապա կ'եզրակացնէ։*

«Այս տրամաբանութեան ետին կայ Արեւմուտքի համակրանքը շահելու, ռազմավարական կարեւորութեան այսօր եւս վաւերականութիւնը ցոյց տալու եւ անհրաժարելի հաւատարիմ գինակիցի մը յատկանիշը շարունակելու փափաքը»։

Մ. Ալի Պիրանտ կը չարունակէ թէ Իրաքի դէմ դիրք բռնելու կողմնակիցները յաճախ կը խօսին փափաքներու յանկի մը մասին։

ա – Արեւմուտքը (յատկապէս ԱՄՆ) ապահովէ Թուրքիոյ Երոպայի Հասարակապետութեան անդամակցութիւնը։

«Նման ապահովութիւն ոչ ոք կրնայ տալ», կ'ըսէ Պիրանտ, հարց տալով։ «ի՞նչ կրնանք ընել, եթէ վաղը «պայմանները չիրականացան» ըսուի»։

բ – Ամերիկա թող հրաժարի հայկական բանաձեւէն։

Ամերիկեան ոչ մէկ վարչութիւն «մեր կարելին կ'ընենք» ըսելէ աւելի բան մը կրնայ ընել։ Այսօր ալ նոյն բանը կ'ըսուի, սակայն արդիւնքը յայտնի է։

գ – Թուրքիա, Իրաքի դէմ դիրք գրաւելու պարագային շուրջ երեք միլիառ տոլարի վնաս մը պիտի ունենայ։ ԱՄՆ թող հատուցանէ այս վնասը։

Նշելէ եաք այս կէտերը, Պիրանտ անկարելի կը նկատէ նման սակարկութիւններ։ յատկապէս, աւելի վարկաբեկիչ կը նկատէ նիւթականի սիրոյն դիրքորոշում կատարող երկրի մը համբաւը։

Կրկնելէ եաք թէ Թուրքիոյ փափաքները գոյց տուող նման գանկ մը չի համապատասխաներ իրականութեան, Պիրանտ կ'առաջարկէ փոխանակ յառաջիկայի յուսախաբութիւնները կրելու, այսօր առողջ որոշում մը դիրք որոշել, ու չտարուիլ Ամերիկայի հաճելի թուելու պարագաններէն։ Վերջացնելով իր գրութիւնը, լրագրողը դրեթէ կ'ազդարարէ։ «Պէտք չէ մոռնալ որ մենք այս տագնապէնետքն ալ պիտի շարունակենք Իրաքի հետ մեր դրացնութիւնը ու գլուխ գլխի ապրինք։ Իսկ միւսները հեռուէն պիտի դիտեն...»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՈՓԱՄԱՐՏ

● ԱԴՐԲԵԶԱՆԷՆ ՍԻԷԹԼ

Բաղի կամքի միջազգային խաղերը՝ որոնք վերջ գտան Կիրակի օր Սիէթլի մէջ (ԱՄՆ), առիթ տուին հայ կոփամարտիկներու յայտնուելու բարձր մակարդակի վրայ։ Առաջին մրցանակի տիրացողներուն մէջ է Արթիւր Գրիգորեան (60 քգ.)։ յաղթած է աւարտականին զուպացի Կոնզալէսի։

Գրիգորեան Ազրբէջանէն փախած էր նախ Ուզբեկիստան, յետոյ կանչուած էր Մոսկուա մարզուելու համար։ Անցեալ Ապրիլին, ներկայ էր նաեւ Սէն Նազէրի մէջ տեղի ունեցած Ֆրանսայի բաց ախոյեանութեան մրցումներուն. հոն ալ չհաց էր առաջնութիւնը։

Ուրիշ Գրիգորեան մըն ալ մասնակցած է Բարի կամքի խաղերուն. Պուլկարահայ Գրիգոր Գրիգորով (57 քգ.)։ պարտուած է քառորդ եղրափակիչին, Ամերիկացիէ մը։

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՀԱՅՕՒՀԻՆԵՐ ԲԱՐՁՐԱԳՈՑՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՆ ՄԷՋ

Յարհ. Միութեան իպական առաջնութիւնը, բարձրագոյն դասակարգ, 12 խումբերու միջեւ, հասած է իր կիսուն, ինչ կը վերաբերի Երեւանի Նայիրի ակումբին՝ որ, առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցի այսպիսի դժուարին մրցաշրջանի մը։

Նայիրի 7–րդ է. ունեցած է երեք յաղթանակ, չորս պարտութիւն եւ երեք հաւասարութիւն։ Վերջին արդիւնքը՝ 0 – 0 Կրասնոյարսկի մէջ։ Հակառակ երկրին ներկայ դժուարութիւններուն, Հայուհիներ կը ճամբորդեն ուրեմն հեռաւոր տեղեր, խաղալու համար։ Կրասնոյարսկ սիբիրեան քաղաք մըն է։

Այցդակի ըսենք որ Ֆրանսայի մէջ իպական Ֆութպոլը, անցեալ մրցաշրջանին, ունեցած է 21.747 խաղացողներ։ Հաւանաբար ոչ մէկ հայ աղջիկ այդ թիւին մէջ։ Ձենք հանդիպած «հան»ի մը, պանպան ակումբներու կազմերուն մէջ։

● ՋԱՆԱԶԱՆ, ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

● *Ռոն–Ալբի լիկի երիտասարդ իրաւաբար Լորան Ֆէրհաւեան կը մանէ այս մրցաշրջանին փէտերալ դասակարգին մէջ։*

● *Փասքալ Պետրոսեան, որ անցեալ մրցաշրջանին, մասնակցեցաւ Ֆրանսայի պատանեկան ազգային խումբերէն մէկուն, փոխադրուած է Լը-ան–Փրովանսէն Քանն, իբրեւ սթաժիէր, դասակարգ մը, որմէ վերջ կու գայ արհեստավարժի պայմանագրութիւն մը ստորագրելու կարելիութիւնը։*

Ալէն–Ռիժիս Պօղոսեան ալ սթաժիէր է Օլ. Մարսէյլ ակումբին մէջ։

● *Երեւանի մէջ մահացած է Միքայէլ Գալոյեան։ Իր ամբողջ կեանքին, մէջ ջանք թափած էր մարզական չարժումին զարգացմանը համար։ Եղած էր «Արարատ»ի վարչական պետը 1980–էն 82. ծնած էր 1936–ին։*

● *Ներկայ մրցաշրջանին, Վալանսի Հ. Մ.ին միհիմ խումբը պիտի պայքարի լիկի բարձրագոյն դասակարգին մէջ, իսկ Ֆաուէն՝ երկրորդին։ Լիոն–Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.–ին Ֆաուէ կազմը լիկէն կ'իջնէ նահանգային դասակարգին մէջ։*

● *Միշէլ Քիթապճեան (Նիս) այս մրցաշրջանին ալ հրաւիրուած է մասնակցելու Ֆութպոլի Դաշնակցութեան իրաւարարներու վարչութեան։ Կը մտնէ խաղին օրէնքները մեկնաբանող եւ նոր իրաւարարներ պատրաստելու սահմանուած ենթայանձնախումբերուն մէջ։ Քիթապճեան, նախկին միջազգային դասակարգի դատաւոր, (1961–էն 79), վաթսուն տարեկան է ներկայիս։*

● *Միշէլ Տէր–Զաքարեան վերադարձած է Շարաթ իրիկուն, իր տեղը Մոնփըլիէի կազմին մէջ, խաղին սկիզբէն իսկ, իբրեւ յետապահ։ Մոնփըլիէ կը խաղար Մոնաքոյի մէջ. պարտուած է 3 – 1։ Մոնաքօ եւ Մարսէյլ առաջատար են, մինչ Պորտօ հետ կը մնայ ներկայիս։*

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՓՃԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 12

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Ս. ԾՈՒՂԱՆՆԷՍ–ՄԱՐՏԻՆՋ ՓԱՐԻԶ

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ։ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

Երկուշաբթի Օգոստոս 13, Ցիշատակ է Մեռելոց։

Առաւօտեան, ժամը 10–էն սկսեալ, կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին կը կատարուի հոգեհանգիստ եւ պատարագ։ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԽՍԻ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին, Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին, Քարոզ՝ ժամը 11·30։ին։

Ցաւարտ պատարագի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի, աւանդական խաղողի օրհնութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ։

Պատարագ՝ ժամը 10·45–ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Պատարագ կը կատարուի եւ յաւարտ պատարագի խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Եպիսկոպոսական պատարագ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՖԱՐԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։

Հաւատացեալները որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել եկեղեցւոյ դիւանատունը։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին, Քարոզ՝ ժամը 11·15–ին, Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11·45–ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնք տեղւոյն «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ։

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։

Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

Երկուշաբթի, Օգոստոս 13, Ցիշատակ է Մեռելոց։ *Կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ՝ վասն համօրէն ննջեցելոց։*

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 10–ին։

ANTENNE 2

Dimanche 12 Août, 9 h 30.

Le Catholicossat de Cilicie
avec
Le Catholicos Karékine II
Le Prof. A. Mekhitarian.

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱՆԱՆ

Պատարագ կը մատուցուի, նաեւ պատարագէն վերջ խաղողի օրհնութիւն։

***

Վանանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ի յիշատակ Բ. Աշխարհամարտի, 1944 Օգոստոս 15–ի ռմբակոծութեան զոհերուն եւ ի մխիթարութիւն անոնց սիրելիներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, Չորեքշաբթի Օգոստոս 15–ին կատարել կու տայ հոգեհանգիստ եւ պատարագ։ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՑ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։

Այս առթիւ խաղող նուիրել փափաքողները կրնան եկեղեցւոյ քարտուղարութեան հետ կապ հաստատել։

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ քառաձայն եղանակով, առաջնորդութեամբ խմբավար Խաչիկ Ելլմաքեանի։

Սկիզբ արարողութեանց՝ ժամը 8·30–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՄՆ

Օրուան հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ՄՈՎՍԷՍ ԱՒԱԳ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ։

Պատարագի աւարտին կը կատարուի խաղողօրհնէք։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

ՍԷՆ–ԺԵՐՕՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45–ին, Պատարագ՝ ժամը 10·15–ին։

Պատարագի աւարտին խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ ԱՒԱԳ ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՄԱԿԱՐ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին, Խաղողի օրհնութիւն՝ ժամը 11·30–ին։

ՍԷՆ ԼՈՒ. Ս. ԳԷՈՐԳ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

Խաղողի օրհնութիւն պատարագի աւարտին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՇԱՀԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԼԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ՝

ՆՇԱՆ ԽԶԿՐ. ՔՀՆՑ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Խաղողօրհնէք՝ յաւարտ պատարագի։

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎԱՐ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի աւանդական խաղողօրհնէքի արարողութիւնը։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·30–ին, Պատարագ՝ ժամը 10–ին, Քարոզ՝ ժամը 11–ին, Խաղողօրհնէք՝ ժամը 11·45–ին։

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.338 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.338

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՆՔ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾԷ ԻՐ ՀԱՐՑԵՐԸ

ՀԱՐԿ Է ՁՍՏԵՂԾԵԼ ԱՆՀԱՄ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

Հինգշաբթի օր, Օգս· 9-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանը չարունակուած է օրակարգի նիւթ ունենալով միշտ Հայաստանի Հանրապետութեան բնոյթը, որու չուրջ ինչպէս ըսինք, հիմնական երկու նախադիծ կայ:

Այս նստաշրջանի ընթացքին, դուրսը խումբ մը Հայեր համախմբուած են, ժողովուրդն ալ միթինկի հրաւիրելով նոյն իրիկունը (չատ մարդ չէ եղած, սակայն): Այս տղոց «պահանջը» այն եղած է որ կա՛մ անմիջապէս անկախութիւն կը հռչակուի կամ իրենք պիտի ապստամբութեան կը դիմեն:

Պարզ է որ Լ· Տէր-Պետրոսեանի և ընդհանրապէս նորընտիր Խորհրդարանին գործը չի դիւրանար նման անպատասխանատու դրդռուքիւններով: Այս ճգնաժամային օրերուն, ատիպողական է անհամ միջադէպեր չստեղծել, որպէսզի կարելի ըլլայ Հայաստանի իր հարցերը կարգադրել: Մանաւանդ երբ Լ· Տէր-Պետրոսեան Մոսկուայէն վերադարձած է այդ ապահովութեամբ: Նախքան մեկնիլը, Օգս· 9-ի առաւօտ թղթակիցներու բազմութեան մը առջեւ է, որ մամուլի ասուլիս մը տուած է, որ մեծ արձագանգ գտած է: Հոն ալ, կրցած է չեչտել թէ արտաքին ոչ մէկ միջամտութիւն պիտի ըլլայ ու «մեր հարցերը մենք պիտի կարգադրենք»: Ուրբաթ առաւօտ, Լ· Տէր-Պետրոսեան Մոսկուայի իր տեսակցութեանց զեկուցումը կը կատարէր Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ: Այս պայմաններու մէջ, նուազագոյն իմաստութիւնը կը պահանջէ անխոհեմ քայլեր չառնել: Անհրաժեշտ է, ատիպողական, որ Հայաստանի նոր ղեկավարութիւնը յաջողի, եթէ կը դիտակցինք թէ ինչ վտանգաւոր կացութիւն մը կը պարզուի մեր առջեւ, հակառակ պարագային:

× Օգս· 10-ին, Լիպերասիոն կը հաղորդէր որ, ամբողջովին համայնավարներէ բաղկացած կառավարութիւնը, այս օրերս պէտք է լուծուի: ՀՀՇ-ի մէկ անդամին հաղորդած այս լուրը տրամաբանական հետեւանքն է նորընտիր Խորհրդարանի կազմին եւ իր դլուխն ունեցած ղեկավարին:

***

Ստորեւ՝ Լ· Տէր-Պետրոսեանի արտասանած ելոյթը, Օգս· 6-ին, իր ընտրութեան առթիւ:

Սիրելի Հայրենակիցներ,

Հայ ժողովուրդի պատմութեան այս խռովայոյզ, միաժամանակ հերոսական օրերին, դիմելով ձեզ ես իմ պարտքն եմ համարում դլուխ խոնարհել ձեր հոգեկան կորովի, ձեր զոհողութիւնների, ձեր ըզդաստութեան առջեւ, որ դուք դրսեւորեցիք մեր ազդային ազատագրական պայքարի ներկայ փուլի յորձանուտում:

Ձեր բոլորանուէր ջանքերը, ձեր կրած հալածանքները, ձեր վճռակամութիւնն ու հաստատակամութիւնը նշանաւորուեցին պատմական յաղթանակով, որ յաղթանակն է արդարութեան, դեմոկրատիայի եւ ազդային արժանապատուութեան:

Ես չնորհաւորում եմ ձեզ Հայոց անկախ Պետականութեան հիմնարկէքի առիթով՝ կիսելով ձեր ազնական ցնծութիւնը եւ սեփական՝ ուժերի նկատմամբ վերապահ վստահութիւնը, որ միակ յոյսն է դալիք յաջողութիւնների:

Դրա հետ մէկտեղ կոչ եմ անում սառնասրտօրէն դնահատել մեր Հանրապետութեան ներկայ ճգնաժամային իրավիճակը, որից դուրս դալու միակ դրաւականը ժողովրդի համախմբումն է պետականութեան դաղափարի եւ նրա մարմնաւորումը հանդիսացող Ազդային Խորհրդարանի չուրջ:

Եւ վստահ եմ, որ մենք ի վիճակի ենք կարճ ժամանակամիջոցում սեփական ուժերով լուծելու Հանրապետութեան ներքին կեանքին վերաբերող բարդ խնդիրները եւ կարդաւորելու՝ ստեղծուած պայթիւնավտանգ իրավիճակը, պայմանով, որ բացառուած լինի արտաքին միջամտութիւնը: Հիմք ունեմ ակնկալելու նաեւ որ միութենական իշխանութիւնները ըմռնումով կ'ընկալեն մեր դիրքորոշումը:

Կոչ եմ անում բոլոր աշխարհագրային-ներին՝ հաւատարմութեան երդում տալ Հանրապետութեան դերագոյն իշխանութեան առեանին եւ մոռանալով ներքին հակասութիւնները, ձեռնպահ մնալ որեւէ անխոհեմ դործողութիւնից: Հարկադրուած եմ յիշեցնել նաեւ որ մեր պետականութեան կայացումը վտանգող ոչ մի արկածախնդրութիւն չի ներուի ժողովրդի կողմից:

Կոչ եմ անում իրաւապահ մարմիններին, յենուելով աշխարհագօրի հիմնական մասը կազմող առողջ ուժերի վրայ, ապահովել օրինականութիւնը Հանրապետութեան տարածքում, որովհետեւ այսօր ոչ թէ հռչակագրերով ու արմատական օրէնսդրական նախաձեռնութիւններով, այլ իրաղրութեամբ է, որ մենք աշխարհին պէտք է ապացուցենք մեր ազդային իշխանութեան դոյութիւնը:

Եւ վերջապէս կոչ եմ անում մեր ժրաջան աշխատաւորութեանը՝ ազդայնաքաղաքական իդէաների իրականացման խնդիրները լիովին վստահել Հանրապետութեան Խորհրդարանին, վերադանել իր հոգեկան անդորրը եւ լծուել խաղաղ, ստեղծադործ աշխատանքի, առանց որի անանկ է ցանկացած ծրադիր, ցանկացած հեռանկար:

Մեզ սպասում է յուսալի ապագայ, բայց այդ ապագան մենք պէտք է կերտենք:

ՄՈՑ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԴԻՐՔ ԿԸ ՃԾԴԷ

Նախագահ Միթերան կարճ ելոյթ մը ունեցաւ Հինդշաբթի օր, Նախարարաց Խորհուրդի սեղմ նիստէ մը եւաք: Մաղթելով հանդերձ որ կացութիւնը «իր լուծումը գտնէ արաբական հաւաքականութեան ծոցին մէջ», Միթերան յայտնեց թէ չրջանին մէջ Ֆրանսական ծովային եւ օդային ուժերը կ'ամրապնդուին («Ֆլեմանսօ» սուսառնակակիր նաւը Օմանի ծով կ'ուղղուի), բայց Ֆրանսա անկախ կը մնայ Միացեալ-Նահանգներու նկատմամբ: Երեք ռազմանաւեր կ'ընկերանան «Ֆլեմանսօ»ին: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի անցեալի դերքին Իրաքի նկատմամբ, Նախագահ Միթերան չընդունիր որ չրջահայեացութեան թերացում ունեցած է: Կը յիշէ թէ անհրաժեշտութիւն էր ընդդէմ Իրանի: 420 Ֆրանսացիներ վար դրուած են Իրաք (որ դուռները փակած է օտարներուն, մուտքի եւ ելքի համար) եւ անոնք դերիներ են Միթերանի համար:

× Գահիրէի մէջ, Հինդշաբթի օր, կարելի չէ եղած արաբական ժողովը դուռմարել եւ յեռաձդուած էր յաջորդ առաւուան: Զանազան պատճառներ կը յիշուէին այս առընչութեամբ: Մէկը այն էր որ Իրաքեան պատուիրակութիւնը համաձայն չէր օրակարգին (յարձակումը՝ Քուէյթի վրայ), ուրիչի մը համաձայն Քուէյթի իշխանապետը մերժած է սեղանակից ըլլալ Իրաքցիներուն:

× Պատերազմի մը պարագային, Իրաք չի դիմանար ամերիկեան ուժին դիմաց, բայց ունի –եւ ըրաւ արդէն– քիմիական դէնքերու սպառնալիքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀ· ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Բակտին յայտարարած է թէ Յուլիս 25-էն ի վեր (Կորբաչովի դինաթափման վերջնադիրը) 1600 զէնք եւ 100 հազար դինամթերք ոստիկանութեան յանձնուած կամ դրաւուած են:

ՎՐԱՍՏԱՆ – ՄՈՍԿՈՒԱ. կառախումբին մէջ պատահած պայթումը, Յուլիս 20-ին, որու հետեւանքով հինդ հոգի մեռած էր եւ 12 հոգի ալ վիրաւորուած, ոումբի մը պատճառով տեղի ունեցած էր, ոումբը ոճրափորձը ծրագրողին ձեռքին մէջ պայթած ըլլալով: Ինք ալ տեղն ու տեղը մեռած էր:

ԶԷՆՔԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Գրղեց՝
Խ· ԹՈՒԼՈՒԼԵԱՆ

Ներկայիս, ամերիկեան մամուլը առանց մեկնաբանութեան կը հրատարակէ լուրեր՝ Կորբաչովի այն հրամանագիրներուն մասին, ուր ան իբր թէ կը պահանջէ որ Արցախի եւ Հայաստանի Հայերը զինաթափուին: Անշուշտ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել որ Կորբաչով ընդհանուր զինաթափում կը պահանջէ, սակայն Հայաստանի Խորհրդարանին մէջ այս հրամանին մերժումէն ի վեր, ճշդրտութիւններուն հանդէպ ուշադրութիւնը կ'անհետանայ: Ամերիկեան մամուլը արագ կարդացող մը (այսինքն՝ սովորական ընթերցողը) այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ որ Խորհ· Միութեան փորձանքը սպառազինուած Հայն է:

Փակագիծի մէջ ընդունինք որ անիչխանութեան մեր այս օրերուն, Հայ զինեալ խմբակները սկսած են իրարու պատուհաս ըլլալ: Սակայն կ'արժէ յիշել, այս առթիւ, թէ ինչ կ'ըսէր Ամերիկան, 1988, Օգոստոս 22-ին: Այդ թուականին, Արտաքին գործոց Նախարարութեան «Պիւրօ օֆ ինթելլիճընս էնտ ռիսըրչ»ը (Լրահաւաքումի եւ պրպտումներու Գրասենեակ) հրատարակեց իր թիւ 15 զեկոյցը, որուն 11-րդ էջին վրայ կը գրուի·-

«Կիրովի ռազմարդիւնաբերական համամիութենական գիտական ուսումնասիրութեան» հաստատութիւնը 1980-ին կը հաշուէ որ Խորհ· Միութեան մէջ 5,000,000 որսորդ կայ, ամէնէն աւելի՝ Սիբիրի եւ Կովկասի մէջ: Այս անձերու մեծամասնութիւնը անձնական հրացան ունի, ոմանք՝ մէկէ աւելի ունին: Հրացաններէն ոմանք կը պահուին մարզական ակումբներու մէջ, շատեր՝ զուտ անձնական հակակշռի տակ: Վերջին տարիներուն՝ պահեստի զինուրներով զբաղող ենթաանախարարութիւնը նաեւ բաջալերած է ատրճանակներու վարժութիւնը, եւ ուրեմն տարածուած են անոնք ալ, մարզական ակումբներու մէջ: Սահմանափակուած է փամփուշտը, –այսինքն՝, կ'ընդգծեն ամերիկացի պրպտողները, Խորհ· Միութեան մէջ դժուար է մեծ բանակով փամփուշտ գտնելը, եւ ուրեմն, կ'եզրակացնեն, հակառակ անոր որ Կովկասի այր մարդոց գոնէ 10 տոկոսը, թերեւս մինչեւ 20 տոկոսը զէնք ունի (1988-ին), զինեալ բախումները պիտի ըլլան կարճատեւ, արիւնալի, սակայն ոչ երկարատեւ»:

Ահա այս է եղած այն կարծիքը, որ Պետութեան մէկ հաստատութիւնը տուած է, իբր խրատ ու հմուտ կարծիք, մէկ ուրիշ հաստատութեան, անոր որ կ'որոշէր թէ ի՞նչ պէտք է ընէ Ամերիկան: Այս «արիւնալի, սակայն ոչ երկարատեւ» բախումներէն հետու Ենք հիմա, սակայն թերեւս մեր Սփիւռքի ու Հայաստանի ընդհանրապէս ապիկար ղեկավար մարմինները իրաւունք ունին փոքր գոհունակութիւն մը դդալու, տեսնելով թէ տեղեկութիւն հաւաքելու համար միլիոններ ծախսող Ամերիկան ինչպէս սխալած է:

Ի դէպ, բոլորովին անտեսուած է վերլուծման վերջին, չոր պարբերութիւնը, որ կ'ըսէ – «Պատմականօրէն, Ազրբէջանցիք չատ աւելի ոճիր կը դործեն զէնքով, քան Հայերը: Հայերը աւանդապէս աւելի կը վարանին զէնք դործածելէ առաջ: Մոսկուա դիտէ այս, եւ հաւանաբար Հայերը հանդարտեցնելու համար չատ բան պիտի չընէ, դիտնալով որ Ազրբէջանցիները զինեալ բրտութեան դիմելու հակամէտ են»:

Արդեօք մեր ղեկավարներէն որո՞նք –Հ·Յ·Դ· կամ ՀՀՇ, համայնավար կամ ոչ– սերտած են այս տողերն ու հոն պարունակուող դասը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 1/8)

ԱՐՑԱԽԻ ՀՐԱՃԵՇՏԸ ԻՐ ՆՈՐ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Ստեփանակերտի փողոցներուն մէջ ու հրապարակներուն վրայ կէս պարզուած ազդ· ու պետական դրօշակներով սուգի մթնոլորտի մը մէջ, Արցախցիները մէկ ընտանիքի նման հրաժեշտ տուած են օդանաւի արկածին զոհուած իրենց հայրենակիցներուն: Սուգի արարողութիւնը սկսած է մարզային հիւանդանոցին մօտը: Թաղման յանձնաժողովին ու կարգ մը մարզային կազմակերպութիւններու կողմէ նիւթական օժանդակութիւն կատարուած է զոհերու ընտանիքներուն: Անոնց ցաւակցութիւն յայտնած է նաեւ արտակարգ վիճակի հրամանատարութիւնը:

***

ԱՐՑԱԽԻՆ 25 ՀԱԶԱՐ ՌՈՒԲԼԻ ՊԵՏՔ Է

Այս տարի Արցախէն տասը ուսանողներ ընդունուած են Լենինգրադի չարժանկարի բեմադիրներու Հիմնարկը· պայմանագրին համաձայն, մարզը պէտք է իւրաքանչիւր ուսանողի համար երեք հազար ռուբլի վճարէ որպէս ուսման ծախք: Այս դումարը ճարելու դժուարութիւնը կը ճնշէ այսօր Արցախի Հայու-

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՍՓԻՒՌՔԱՊԱՏՈՒՄ»

Պեռլինի պատը փլաւ եւ իրեն հետ կարծէք վերջն վար պատեցաւ «երկաթեայ վարագոյրը»: Այսօր, Եւրոպան վերջնականապէս վրայ է իր բնական եւ պատմական սահմանները՝ Ատլանտեան Ովկիանոսէն Ուրալի լեռնաշղթայ:

Քառասունեւհինգ տարուան խզումէ մը վերջ, ժողովուրդները կրկին կը տիրանան իրենց պատմութեան՝ Մոլտաւնեը կը անցնելով խորհրդային սահմանը կը միանան Ռումանիոյ իրենց հայրենակիցներուն, Չեխերը, Սլովաքները, Հունգարները միացած կը վերյիշեն իրենց Աւբուրեւհունգարական վայրկեան անցեալը (մոռնալով նոյնիսկ Հապսպուրկներուն տիրապետութեան դաժանութիւնը...), Հրեաները կ'որոնեն երկրորդ համաչխարհային պատերազմի կործանումէն հրաշքով փրկուած «Yiddishland»ին վերջին բեկորները (1): Բողոքական եւ կաթոլիկ եկեղեցիները, Ազատ Որմնադիրներն անդամ կը փութան Փեչտա, Պուքրէշ, Վարշաւա եւ Փրակա իրենց դաւանակիցներուն կամ գաղափարակիցներուն օգնութեան հասնելու համար: Մէկ խօսքով, Եւրոպան ինքզինքը վերագտնելով սկսած է իր երկու թոքերով շնչել: Անշուշտ պատմական օրեր են ամբողջ մարդկութեան եւ յատկապէս Արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն համար: Անհաւատալի օրեր նոյնիսկ: Նափոլէոնին մայրը պիտի ըսէր.– «pourvu que ça dure...»:

Այս հսկայական թոհուբոհին մէջ չի լսուիր սակայն Հայոց ձայնը: Բնական է՝ Հայութիւնը բազմաթիւ ճակատներու վրայ կը կռուի այս օրերուն: Կայ Արցախի հարցը, աղէտեալ շրջաններուն վերաշինութիւնը, Հայաստանի դեռ մասամբ անորոշ վիճակը, լիբանահայ համայնքին մշական քայքայումը, արեւմտեան ըսփիւռքի մշակութային տագնապը եւ տակաւին Պոլիսը, Երուսաղէմը եւ բազմաթիւ ուրիշ հարցեր: Զո՞րն ասեմ եւ կամ զո՞րն խոստովանիմ...

Սակայն արեւելեան Եւրոպայի այս դէպքերը մեզ անտարբեր չեն կրնար ձգել: Անոնք մեծ նշանակութիւն եւ կարեւորութիւն ունին մեզի համար՝ նախ որովհետեւ Հայաստան տակաւին մաս կը կազմէ այդ «ցլոք»ին եւ Հայերն ալ, արցախեան պահանջատիրութեամբ, ձեւով մը այս յեղաշրջումներուն նախաձեռնարկները հանդիսացան 1988–ին: Երկրորդ՝ մենք միլիոններուն նման մոռցած էինք «ամբողջական Եւրոպային» քարէսը եւ գաղափարը: Մոռցած էինք, պարզապէս, որ «երկաթեայ վարագոյրէն» անդին կղզիացած կ'ապրին «ծագումով հայ» տասնեակ հազարաւոր Հունգարներ, Լեհեր, Ուկրանացիներ կամ Ռուսեր: Երկու համաշխարհային պատերազմներուն եւ կայսրութիւններուն տարմանիներուն փոփոխութիւններուն ընդմէջէն մեզի հասած են հարիւրաւոր եկեղեցիներ, վանքեր, դպրոցներ, խաներ եւ թաղամասեր, որոնք կը վկայեն կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի Հայոց փառաւոր անցեալին մասին: Ասոնք բոլորն ալ կը փաստեն որ Եւրոպայի քարտէսը ունի նաեւ հայերէն տարբերակ մը: Բայց ո՞վ կը յիշէ այս բոլորը: Իրականութեան մէջ կէս դար բաւարար եղաւ մեր ազգ. յիշողութենէն ջնջելու համար Թրանսիլվանիոյ եւ Պեսարապիայի (այժմ Ռումանիա եւ Մոր. Մոլտաւիա եւ Ուկրանիա), Կալիցիայի (այսօր Լեհաստանի եւ Ուկրանիոյ սահմաններուն մէջ), Հունգարիոյ եւ «կայսերական Ռուսաստանի» հսկայ գաղութները: Ո՞վ կը յիշէ այսօր որ Ղրիմի արեւելեան ափը կը կոչուէր «Ծովային Հայաստան», որ կար իսկական «Գաղթա–Հայաստան» մը հարիւր հազարաւոր բնակչութեամբ, ամբողջ աշխարհ մը որ այսօր ընկղմած է Պատմութեան խորքերը: Այսօր, այս «ընկղմած աշխարհէն» երեւացող միակ գաղթներն են Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ չնչատպած եւ Ուկրանիոյ եւ Ռուսաստանի վերապրեցնող համայնքները:

Անհաւասիկ, այստեղ ալ նոր մարտահրաւէր մը կը դրուի մեր առջեւը՝ նոր ճակատ մը: Եւ հո՛ս ալ պէտք է որ կրնանք: Մեծ ասպարէզներ կը բացուին մեր առջեւը. տիրանալով մեր անցեալին է որ պիտի կերտենք մենք մեր ապագան: Այդ գաղութներուն պատմութիւնը ուսումնասիրելով հետաքրքրական է որ մղուինք աւելի մեծ խոնարհութեան մը որովհետեւ հետաքրքրուողը մեծ հիացում եւ նոյն ժամանակ մեծ անհանգստութիւն մը պիտի զգայ տեսնելով որ այս բոլոր գաղութները, հակառակ իրենց ունեցած հսկայական մտաւորական եւ նիւթական միջոցներուն, քաղաքական նպաստաւոր պայմաններուն, միշտ, վերջիվերջոյ մաշած են եւ մարած են: Առանց բացառութեան: Անոնք կենդանի մնացած են միայն ու միայն Աերը գաղթականներու նոր ալիքներ կը հասնէին Մայր Երկրէն կամ ուրիշ երկիրներէ:

**

Այս գաղութներուն պատմութեան ուսումնասիրութիւնը մեզի համար յոյժ կարեւոր է: Մենք կրնանք բաւական դասեր քաղել «սփիւռքեան» այս առաջին փորձառութենէն, յատկապէս Եւրոպայի դարձի համար, նամանաւանդ եթէ նկատի ունենանք մշակութային եւ անտեսական նմանող պայմանները: Այս գործը մեծ նշանակութիւն կրնայ ունենալ հետեւեալ մարզերուն մէջ՝

Ա – ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Առ այսօր դեռ ոչ ոք յաջողած է, եթէ մէկ կողմ ձգենք Արշակ Ալպոյաճեանին եւ Աշոտ Աբրահամեանին փորձերը (2), հայ գաղթականութեան ամբողջական պատմութիւն մը գրել: Կան անշուշտ Սուքիաս Վրդ. Էփրիկեանի «Պատկերազարդ բնաշխարհիկ բառարանը» (3), Երեւան հրատարակուած ութ հատորով «Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը» եւ մանաւանդ «Հայկական Մ. Հանրագիտարանը»: Սակայն բոլոր տեղեկութիւնները կը մնան մասնակի եւ չունին ամբողջական հանգամանք մը:

Բ – ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ժամանակակից քաղաքականագէտները (եթէ ունինք) ուսումնասիրելով, պարզ օրինակ մըն է, Գրիգորիուպոլիս եւ Եղիսաբէթուպոլիս քաղաքներու հիմնադրութեան պայմանները (4) պիտի անդրադառնան որ փոքրիկ ազգ մը, «կրօնական համայնք»ի վերածուած անդամ, ոչ–զանցառելի կարեւորութիւն մը կրնայ ունենալ նոյնիսկ աւտարեւհունգարական կամ ռուսական կայսրութեան նման ղեկավար Պետութեան մը համար:

Գ – ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ / ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Կարդալով դարուս սկիզբին գրուած բնագրերը, պրպտողը պիտի տեսնէ որ ոչինչ փոխուած է մեր համայնական կեանքին մէջ եւ որ մեր այսօրուան մշակութային տագնապը ոչինչով կը տարբերի այն ժամանակուան դժուարութիւններէն: Ահա օրինակի համար թէ ինչ կը գրէր 1905–ին Հայր Ս. Էփրիկեան.– «Աստրախանի (5) Հայոց ներքին վիճակն որչափ որ լաւ է, ի հակառակէն իրենց միջէն ազգային ինքնուրոյն կեանքը օր ըստ օրէ կը պակսի, շռայլ կեանք վարել սկսած են, թղթախաղը տարածուած է, պակը նուազած եւ անոր հետեւանք փոխանակ բազմանալու՝ կը նուազին: Յանկալի է որ այժմեան Աստրախանի հայ հասարկութիւնն, հետեւելով իր նախնեաց բարի սովորութիւններուն, ետ կենայ այդ վնասակար եւ ազգակործան դիրքէն, աւելի ուժ եւ մղում տայ ազգային լուսաւորութեան, ուսմանց, արուեստից եւ գիտութեանց մէջ յառաջանալու գործին, որովք միայն կարող պիտի լինի ապագային ունենալ ընտիր յաջորդներ» (6):

Ուրիշ տեղ Եղիսաբէթուպոլիսի Հայերուն մասին կը գրէ՝ «այժմ Բաղաբիս մէջ չկայ հայ երիտասարդ կամ օրիորդ մը որ հայերէն բառ մը գիտնայ» (7): Այսօր Ա. – Գ. դասարաններուն համար:

Երեսուն առաջին ընթացաւարանները աշխատանքի կը կոչուին Հայկ. ղպրոցներ եւ Հայ ընտանիքներու երախաներուն կ'օգնեն տիրապետելու մայրենի լեզուին եւ կը կազմակերպեն այլ նիւթերու դասաւանդում մայրենի լեզուով:

**

ԼՎՈՎԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ Կը ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻ

Լվովի քաղաքային Խորհուրդի երկորդ նստաշրջանին, երեսփոխանները որոշած են տեղւոյն Հայկ. կրօնական համայնքին վերադարձնել Հարտարապետական յուշարձանը, Հայկ. Եկեղեցի օծուած 1363–ին: Այս առթիւ, կը յիշուի որ եկեղեցին կեղեցիներուն կողքին պէտք է աւելցնել Հայաբաւոր, աւելի համեստ բայց նոյնքան յուզիչ եւ կարեւոր մեր պատմութեան համար, կալուածները, չէնքերը, պարզ տուներ, որոնց մայր գրան վրայ դեռ կը կարդացուի մեսրոպատառ հեռուեայ արձանագրութիւնը՝ «Ած. ահիւ ըզտունս գայս», (Աստուած օրհնէ այս տունը)...: Դեռ կան ու կան նորագոյն գաղթականութեան չինած եկեղեցիները, դպրոցները եւայլն... Հայաբաւոր այս յուշարձաններուն ցանկագրութիւնը մի՛յն տարիներ կրնայ տեւել (11):

Վերջապէս, այս գաղութներուն անցեալը պիտի հետաքրքրէ բոլոր բանահաւաքները, երաժշտագէտները, աղգագրաններն եւ ցեղագրաններն որովհետեւ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի Հայ գաղթականութեան պատմութիւնը բացառիկ ոգեհատական մըն է որ ծնունդ կ'առնէ Հայոց մայրաքաղաք Անիէն, 1239–ին, «Թաթարաց զօրավար» Զարմագանի արշաւանքին հետեւանքով: Այս հին գաղթականութեան վրայ իւրաքանչիւր դար բերած է գաղթականներու նոր շարքեր, այսպէս մինչեւ 1915: Այս բոլորը մաս կը կազմէ մեր «հաւաքական յիշողութեան», յիշողութիւն մը որ վտանգուած է այսօր եւ որուն կորուստը հաւաքական ինքնասպանութեան մը հաւասար պիտի ըլլար:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

---

(1) Yiddish բառէն, այսինքն արեւելեան Եւրոպայի Հրեաներուն գործածած բարբառը: Ուրեմն ասկէ «Yiddishland» բառ՝ արեւելեան Եւրոպայի հրէական համայնքներուն ամբողջութիւնը:

(2) Արշակ Ալպոյաճեան, «Պատմութիւն հայ գաղթականութեան», երեք հատորով, Գահիրէ, 1941 – 1961:
Աշոտ Աբրահամեան, «Համառօտ ուղղագիծ հայ գաղթավայրերի պատմութեան», երկու հատոր, Երեւան, 1964 - 1967:

(3) Սուքիաս Վրդ. Էփրիկեան, «Պատկերազարդ բնաշխարհիկ բառարան», երկու հատոր –Ա. – Կ.– աճապարտ, Վենետիկ, Սուրբ Ղազար, 1903 – 1905:

(4) Ռուսական եւ աւստրեւհունգարական կայսրութիւններուն մէջ, արբայական հրահանգով հիմնուած այս երկու հայկական քաղաքներուն հիմնադրութիւնը նոյն նպատակն ունէր անշուշտ՝ կայսրութեան մէջ հաստատել հաւատարիմ եւ բարեյաջող համայնք մը երկրի տնտեսութիւնը զարգացնելու նպատակով:

(5) Հայահոծ քաղաք Ռուսաստանի մէջ, Վոլկա գետին ափին:

(6) «Պատկերազարդ...», հատոր Ա., էջ 264–265:

(7) Ուրեմն՝ ոչ մէկ նորութիւն «մեր երկնքին տակ»...

(8) «Պատկերազարդ...», հատոր Ա., էջ 264:

(9) Նոյն տեղ, հատոր Բ., էջ 91–92:

(10) Մ. Փեշտմալճեան, «Հայկական գաղթօճախների յուշարձանները» (ռուսերէն), Երեւան, 1987:

(11) Հիմակուընէ արդէն պէտք է մտածել միջ–գաղութային համագործակցութեան մը մասին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԻԱԹ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՊԱՏՐԱՍՏԵԼ ՍՈՉԻ ՄԷՋ

Սոչիի ժողովրդական կրթութեան քաղաքային բաժնի աշխատակիցները կանխաւ հոգ տարած են ապր. եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու համար մանկավարժական ձեռնհաս տարրեր պատրաստելու համար: Վերամուտէն սկսեալ Սոչիի ռուսական մանկավարժական ուսումնարանը կը բացուի հայկ. բաժին, ուր կը պատրաստուին ուսուցիչներ տարրական դպրոցի Ա. – Գ. դասարաններուն համար:

ԼՎՈՎԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ Կը ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻ

Լվովի քաղաքային Խորհուրդի երկորդ նստաշրջանին, երեսփոխանները որոշած են տեղւոյն Հայկ. կրօնական համայնքին վերադարձնել Հարտարապետական յուշարձանը, Հայկ. Եկեղեցի օծուած 1363–ին: Այս առթիւ, կը յիշուի որ եկեղեցին

ՎԻՃԱԿԸ

ԵՐԲ ԱՌԻԹԸ ԿԸ ՓԱԽՑՆԵՆՔ

Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը լեցուն է աղէտալի պատահարներով եւ դէպքերով, որոնք ընդհանրապէս հետեւանքն են մեր անպատրաստութեան եւ դիւանագէտ չըլլարուն: Վերջ ի վերջոյ, քրիստոնեայ ենք, դիրի ու մշակոյթի տէր ժողովուրդ, մենք ո՛ւր, քաղաքականութիւնն ու դիւանագիտութիւնը ուր: Չէ՞ որ դիւանագիտութիւնը կ'ենթադրէ ստահօութիւն, բարոյական հասկացողութիւններու բացակայութիւն, երկերեսանիութիւն, խարդախութիւն եւայլն: Եւ մե՞նք, աշխարհի առջին քրիստոնեանե՞րս այդ դիւանագիտութեան տմմուտին մէջ պիտի խրինք, դառնանք անբարոյ եւ անպարկեշտ: Մե՛նք, տարբե՛ր ճակատագրով, տարբե՛ր ընդունակութիւններով, մեզ չըլլապատող ազգերէն ցերիվեր Հայե՞րս: Երբե՛ք:

Այսպէս հաւատացած ենք մենք ըղմէզ, այդպէս ուզած ենք բացատրել –եւ արդարացնել– դիւանագիտութեան մեր բացարձակ անընդունակութիւնը, անտակութիւնը: Եւ այս հաւատարապէս կը վերաբերի Հայաստանի մեր եղբայրներուն եւ մեզի՛, արտասահմանցիներուս: Մեր տարասփիւռ վիճակը կրնայ ազդային մեր նկարագրին մէջ փոփոխութիւններ յառաջացուցած ըլլալ, մեր ֆիզիքական կազմին աւելցուցած տարբերականներ. սակայն դարերը, տարբեր երկինքները, բազմազան քաղաքակրթութիւնները անկարող եղած են փոխելու մեր նկարագրին հիմնական այս թերութիւնը –դիւանագիտութեան մեր անտեսակութիւնը:

Մենք պարզապէս միամիտներ ենք, նորածիններ՝ դիւանագիտական մեծ ընտանիքին մէջ: Նորածիններ՝ դարերէ ի վեր, մինչ մեզմէ դարեր առաջ ծնած նոր ժողովուրդները մասնագէտներ են այսօր այդ սատանայական արուեստին:

Արտասահմանի եօթանասունէ աւելի տարիները մեզ պահած են նոյն միամիտները, մեր դուխը ամպերուն մէջ, փչող իւրաքանչիւր հովէն կողմ փոխող, նոր հաւատարմութիւններ խոստովանող, եւ միշտ ալ թաւալգլոր ինկող իրականութեան ժայռերուն վրայ: Մենք դարձած ենք թշուառ մուրացկաններ, օտարներէն օժանդակութիւն մուրացող, նեռուած օթեկ փչրանքի մը առջեւ հազար փառաբանանք ազազակող, եւ յետո՛յ միայն անդրադարձող որ նեռուած փչրանքը ոչի՛նչ է բայց եթէ ձիւնի բաթիլ մը· հալիւ դպած՝ ան հալած ու չոգիացած է: Եօթանասուն տարի է օտարներէն կը մուրանք –այո՛, ԿԸ ՄՈՒՐԱՆՔ–, արդարութիւնը՝ զոր միայն ուժո՛վ եւ դիւանագիտութեամբ կարելի է ձեռք բերել: Մեր մուրացկանի հոգեբանութեամբ կը մոռնանք որ դիւանագիտութիւնը հիմնուած է մէկ եւ միա՛կ սկզբունքի վրայ· ՇԱՀ: Փոխադարձ չահ: Երբ օտար պետութիւններէ օգնութիւն եւ արդարութիւն կը պաղատինք, չենք անդրադառնար որ փոխարէն ոչի՛նչ ունինք տալիք· ո՛չ անտեսական հզօր օժանդակութիւն, ո՛չ պետական տաղանդաւոր դեկավարներ, ո՛չ հզօր դիւանականներ, զբաղդիաներ կամ արուեստագէտներ, ո՛չ ալ մեր երկրէն ստացուելիք նիւթական, ռազմական կամ դիւանագիտական չահեր: Ուրե՞մն: Պատասխանը պարզ է· մարդիկ մուրացկանը նկատե՛լ իսկ չեն ունենար, թէեւ երբեմն կը բարեհաճին արհամարհական նայուածք մը նետել անոր վրայ եւ ըսել· «Աստուած տայ»:

Ա՛հ, կը յիշե՞ք թէ ինչպէ՛ս յուզուած ենք, մինչեւ մեր ոգն ու ծունգը սարսռացած՝ երբ պետական պաշտօնատար մը կամ ծերակուտական մը տեղ մը յայտարարած ըլլայ· «Հայերը բացառիկ կարողութիւններով օժտուած ժողովուրդ են», կամ՝ «Կը հիանամ ձեր արուեստին վրայ», կամ՝ «Իմ կինս, որ Հայ է, շատ համեղ ճաշեր կը պատրաստէ»: Աւելի հանճարեղ դովե՞ստ, աւելի փառաբանա՞նք մեր ժողովուրդին: Բայց յետո՞յ· ի՞նչ չհամ ենք այդ բոլորէն· ոչի՛նչ: Սակայն չարունակած ենք եւ կը չարունակենք մեր ապիկարութիւնը:

Եւ այսօր Հայաստանի մեր եղբայրները մեզ սկսած են զերազանցել, թէեւ յետնորդներ են այս ասպարէզին մէջ:

Անցեալ տարի, Նոյեմբերին, Ամերիկեան Վերակոյտի արտաքին գործերու յանձնախումբը մէկ դիչերուան մէջ բանաձեւ մը վաւերացուց՝ որ կը քննադատէր Խորհ. Միութեան նախագահն ու կառավարութիւնը եւ կը պահանջէր որ չուտով արդար լուծում մը տրուէր Արցախի հարցին: Միայն կարդալի՞նք Հայաստանի թերթերը· «Սենատը որոշում է տբուել»: «Ամերիկայի սենատորները քննադատում են Կորբաչովին» եւայլն: Բանաձեւը նոյնութեամբ թարգմանուեցաւ եւ հրատարակուեցաւ: Քիչ մնար որ Երեւանի մէջ հանդիսութիւններ սկսէին Արցախի հաւանական վերամիացման առթիւ...: Մինչ Ուաշինկթընի խորհ. դեսպանատան մէջ եւ Մոսկուա՝ Հայերու դէմ ընդվզում եւ կատաղութիւն կը թափէր: Կարելի՞ էր քննադատական խօսք լսել, եղածին վտանգը մատնանշել· անչո՛ւշտ ոչ·«Ի՞նչ է, ելեր հիմա ալ համայնավարները կը պաշտպանես» պիտի պոռային ազգասէր–հայրենասէրները: Մանաւանդ Հայաստանի մէջ:

Եւ Հայաստան պիտի տուժէ եթէ չարունակէ անդիւանագէտ ըլլալ, տարուիլ մեծամտութեամբ եւ մեծախօսկութեամբ, աչքերը փակել իրականութեան առջեւ եւ գործել այնպիսի սխալներ որոնք ա՛լ աւելի կրնան բարդացնել արդէն տագնապալից կացութիւնը:

***

Հայաստանի մեր եղբայրները պէտք է դադրին անհիմն զրոյցներ և բամբասանքներ որպէս իրականութիւն ընդունելէ եւ հրապարակելէ: Վերջին ամիսներուն քանի՛ անգամ զոհ գացած ենք նման սուտերու եւ անճշդութիւններու: Միւս կողմէ, նոյնքան անհրաժեշտ է որ դեկավարները կշռեն իրենց խօսքերը եւ յայտարարեն միայն ա՛յն՝ որուն ճշմարտացիութեան իրապէ՛ս վստահ են:

Անցեալ Ուրբաթ, Հայաստանի Խորհրդարանի նիստը ընդմիջուեցաւ երեսփոխան Ռաֆայէլ Ղազարեանի կողմէ, որ ցնցող արտայայտութիւններով յայտնեց թէ «Շիքակօ Թրիպիւն» օրաթերթը հակահայ յօդուած մը հրատարակած էր Զատիկ յօդուածի օր, Յուլիս 25–ին· ան այս առիթով ծանրօրէն մեղադրեց Հայաստանի Արտաքին Գործերու Նախարար Անաթոլի Մկրտչեանը, մեծ վրդովում ստեղծելով դահլիճին մէջ: Յաջորդ նիստին, Պ. Ղազարեան, որ նաեւ փոխ–Նախագահ է (եթէ արդէն կորնցուցած չէ այդ պաշտօնը), խօսք առնելով յայտնեց թէ Մկրտչեանի մասին ըսածները իրականութեան չէին համապատասխաներ...: Այսքան դիւրաւ եւ թեթեւութեամբ կարե՞լի է վարել Հայաստանի բարձրագոյն մարմնին՝ երեսփոխանական ժողովին դործերը: Առաջին մեղադրականյայտարարութենէն առաջ Պ. Ղազարեան չէ՞ր կրնար իրողութիւնները ստուգել նոյնինքն նախարարէն:

Երբ «Շիքակօ Թրիպիւն»ի յօդուածը կը կարդայի, մասնաւորաբար զայրացեր էի բանաարկութենէ մը զոր Ազերիները ամերիկացի թղթակիցին հրամցուցեր էին. ըստ այս լուրին, Հայաստան ներկայիս ունի 140,000 գինեա՛լ զօրք: Աչքերուս չէի հաւատար· 140,000 գինեա՛լ, մեր ափիկ մը Հայաստանի՞ն մէջ, այս պայմաններո՞ւն տակ: Ապիկար զրպարտութիւն մըն էր եւ այդպէս ալ կը պատրաստուէի գրել «Թրիպիւն»ի խմբագրին, երբ ինծի տեղեկացուցին որ 140,000 գինուորի գոյութեան մասին Երեւանի մէ՛ջ յայտարարուած էր...: Ուրեմն Ազերիները պարզապէս կը կրկնէին մե՛ր ըսածը...: Եւ մենք աւելորդ պատճառ մը եւս կու տայինք նախագահ Կորբաչովի՝ դէնքեր հաւաքելու հրաման արձակելու:

***

Հայաստանի մեր եղբայրները, որոնք չատ չուտ կ'ընդօրինակեն Արեւմուտքի սովորութիւններն ու դիւանագիտական – քաղաքական կեանքի ստուերոտ երեսները, կը թուի թէ ուշադրութեան չեն առած այն հիմնական գերը զոր լրատու գործակալութիւնները ունին հարիւրաւոր միլիոն բազմութիւններու վրայ: Թերթը, ձայնասփիւռն ու պատկերասփիւռն են որ ժողովուրդներու հաւաքական մտածելակերպն ու ուղղութիւնը կը կազմաւորեն կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ – տնտեսին առարկաներու եւ ուտեստեղէնի գնումէն մինչեւ քաղաքական եւ պետական հարցեր: Թղթակիցը այսօր նոյնքան կարեւոր դեր ունի մեր կեանքին մէջ որքան քաղաքագէտը, երեսփոխանը կամ կառավարիչը:

Սակայն վերջին դէպքերը ցոյց կու տան թէ Հայաստանի մէջ տակաւին չատ հեռու են վերի իրողութիւնը ըմբռնելէ: «Թրիպիւն»ի յօդուածը առիթ եղաւ որ ըմբռնումի այդ պակասը սուր կերպով դգացուի: Նախ՝ համառօտ ըսեմ թէ ի՛նչ է այդ յօդուածը:

«Շիքակօ Թրիպիւն» Զորեքշաբթի, Յուլիս 25–ին հրատարակեց Մոսկուայի իր թղթակիցին՝ Վինսընթ Սչոտոլսքիի մէկ թղթակցութիւնը, որ կը վերաբերէր Հայաստան – Ադրբեջան լարուած կացութեան: Թղթակիցը Բաքու գացած եւ միմիայն Ազերի բարձր պաշտօնատարներու եւ խորհ. ներքին գործերու Նախարարութեան զօրքերու հրամանատարներուն հետ տեսնուած էր: Յօդուածը ընդհանրապէս հակահայ բնոյթ ունէր, լի՝ ծանր ամբաստանութիւններով եւ բացայայտ սուտերով: Լսած ըլլալով որ յօդուածագիրը նախապէս հայանպաստ յօդուածներ հրատարակած է նոյն թերթին մէջ, մի քանի պրպտումներ կատարեցի որոնց արդիւնքը հետեւեալն է·

Սչոտոլսքի մի քանի չաբաթ առաջ դիմած է Խորհ. Միութեան Արտաքին գործերու Նախարարութեան՝ որ արտօնուի Բաքու երթալ մի քանի յօդուածներու պատրաստութեան համար: Իր դիմումը կը մերժուի այն առարկութեամբ թէ Բաքու եւ Երեւան զոյ քաղաքներ են օտար թղթակիցներու համար: Սակայն երկու օր ետք Սչոտոլսքի հեռաձայն մը կը ստանայ Բաքուէն եւ իրեն կ'առաջարկուի այցելել Ազրբեջան՝ Ազերի Արտաքին գործերու Նախարարութեան հրաւէրով, քանի որ, կ'ըսեն, Մոսկուա մերժած է արտօնութիւն տալ:

Ահա այսպէս, թղթակիցը կը հասնի Բաքու ուր, ի զարմանս իրեն, պետական, կուսակցական եւ դինուորական դեկավարներն աւելի՛ քան պատրաստակամ կը գտնէ խօսելու, տեղեկութիւններ տալու, լուրեր եւ մանրամասնութիւններ հաղորդելու: Այս ձեւով, ուրեմն, կը գրուի «Թրիպիւն»ի մէջ լոյս ընծայուած յօդուածը:

Որպէս թղթակիցը ամերիկեան կարեւոր օրաթերթի մը, Սչոտոլսքի պարտաւոր էր յօդուածը գրելէ առաջ առնել նաեւ միւս կողմի կարծիքը, այսինքն Հայերունը: Լրագրական տարրական բարոյականի եւ գործելակերպի հիմը կը կազմէ հարցի մը մասին երկու, կողմերու կարծիքները ներկայացնել անաչառօրէն, ընթերցողին ձգելով հետեւութիւնները հանելը:

Այստեղ պիտի չնկարագրեմ յօղուածը:

Սակայն կ'ուզեմ ներկայացնել Հայաստանի ղեկավարներուն դիրքը այս խընդրին մէջ:

Վերը յիշեցի թէ ինչպէս Ռաֆայէլ Ղազարեան Խորհրդարանի Ուրբաթ, Յուլիս 27–ի նիստին քննադատած էր Հայաստանի Արտաքին գործերու Նախարար Անաթոլի Մկրտչեանը, եւ ապա յետս կոչած իր մեղադրանքը:

Արդ, «Պայքար»ի թղթակիցը նիստէն եաք հարցազրոյց մը ունենալով Պ. Մկրտչեանի հետ, հարցուցած էր թէ արդեօք Նախարարութիւնը այս նոր զարգացումներու լոյսին տակ օտար թղթակիցներ պիտի հրաւիրէ՞ Հայաստան: Նախարարին պատասխանը եղած է հետեւեալը·

– Մենք պէտք չունինք ոեւէ մէկը հրաւիրելու· Ազրբեջա՛նն է որ պէտք ունի օտար: Մենք արդար ենք եւ մեր գիրքը ըսելիքին մէջ: Վերը յիշեցի թէ ինչպէս Ռաֆայէլ Ղազարեան Խորհրդարանի Ուրբաթ, Յուլիս 27–ի նիստին քննադատած էր Հայաստանի Արտաքին գործերու Նախարար Անաթոլի Մկրտչեանը, եւ ապա յետս կոչած իր մեղադրանքը:

Արդ, «Պայքար»ի թղթակիցը նիստէն եաք հարցազրոյց մը ունենալով Պ. Մկրտչեանի հետ, հարցուցած էր թէ արդեօք Նախարարութիւնը այս նոր զարգացումներու լոյսին տակ օտար թղթակիցներ պիտի հրաւիրէ՞ Հայաստան: Նախարարին պատասխանը եղած է հետեւեալը·

– Մենք պէտք չունինք ոեւէ մէկը հրաւիրելու· Ազրբեջա՛նն է որ պէտք ունի օտար: Մենք արդար ենք եւ մեր գիրքը ըսելիքին մէջ: Մենք պատրաստ ենք ընդունելու բոլոր այն լրագրողները որոնք կը փափաքին հոս գալ: Մենք կը տեղեկենք իրենց համար բոլոր այն պայմանները, որոնք անհրաժեշտ են ճիշդ եւ առարկայական տեղեկութիւններ քաղելու համար:

Եւ երբ թղթակիցը հարցուցած էր, «Զեղի դիմող օտար լրագրողներուն ի՞նչ ընդառաջում կատարած էք», Պ. Մկրտչեան կարուկ պատասխանած էր.

– Ցարդ ոչ ոք դիմած է մեզի, եւ ընդհանրապէս մեզ դիմելու կարիք չկայ: Պարզապէս կրնան օգնական նիստիլ եւ հոս գալ:

Ճիշդ այսպէ՛ս:

Երբ Ազերիները, անյայտ միջոցներով լսած ըլլալով Սչոտոլսքիի փափաքին մերժումին մասին՝ իրե՛նք նախաձեռնարկ կ'ըլլան, լրագրողը Բաքու կը հրաւիրեն եւ հայտէր այդ մարզուն հակահայ յօդուած դրել կու տան, մեր եղբայրները նոյնիսկ չեն բարեհաճիր փորձ մը ընելու՝ Մոսկուայէն օտար ոեւէ թղթակից երեւան բերելու: Պարզապէս բացառիկ երեւակայութիւն պէտք է ըմբռնելու համար նման բան մը:

Պարոն Մկրտչեան տարիներով մաս կազմած է Խորհ. Միութեան պատուիրակութեան՝ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան (ՄԱԿ) Նիւ Եորքի կեդրոնին մօտ: Ան չատ ծանօթ է ամերիկեան հանրային կարծիքին վրայ թերթերու եւ պատկերասփիւռի ունեցած խոր ազդեցութեան: Իր այս դիտութիւնը ինչո՞ւ չի զործածեր ի չահ Հայաստանի· ինչո՞ւ լրագրողներ չի հրաւիրեր Երեւան· ինչո՞ւ զանոնք անձամբ չի տանիր Ազրբեջանի եւ Նախիջեւանի սահմանները· ինչո՞ւ չի տանիր երկաթուղային կայարանները՝ որոնք ամիսներէ ի վեր ամայի են· ինչո՞ւ զանոնք չի դրկեր հիւսիս՝ երկրաշարժի գօտի, ուր չինարարութիւնը հոդեվարքի մէջ է: Եւ այս «ինչո՞ւ»ները կրնամ չարունակել:

Ոճրագործ Ազերին օտար թղթակիցին դրիչով հրեշտակի լուսապսակ կը ստանայ, իսկ Հայը կը վերածուի մարդասպանի: Այս երեւոյթը չի՞ սարսափեցներ Պարոն Մկրտչեանը, Հայաստանի կառավարութիւնը եւ Խորհրդարանի անդամները:

Լաւագոյն պատեհութիւնը ունինք մե՛ր ձայնը, մե՛ր տեսակէտը, մե՛ր քաղաքական կեցուածքը լսելի դարձնելու միլիոնաւոր օտարներու, մեզի նպաստաւոր հասարակաց կարծիք պատրաստելու: Պիտի փախցնե՞նք առիթը, ներկայացող պատեհութիւններէն պիտի չօգտուի՞նք:

Այս հարցումներուն կրնան պատասխանել միայն անոնք որոնք Հայաստանի ճակատագիրը իրենց ձեռքին մէջ ունին: Աւտուր պատասխանատուութիւն, որմէ չեն կրնար խուսափիլ:

Հայաստանի եւ արտասահմանի Հայութիւնը կ'ակնկալէ եւ կը սպասէ որ մեր դեկավարները գործեն որպէս այդպիսին –որպէս դիտակցութիւն ունեցող դեկավարներ՝ մեր սուրը հողին եւ ժողովուրդին ապահովութեամբ մտահոգ· դեկավարներ՝ որոնց գործունէութեան դաշտին մէջ կ'իյնայ, անպայման, Հայն ու Հայաստանը օտարներուն ճանչցնելու պարտականութիւնը:

Անոնք իրաւունք չունին թերանալու նա'եւ այս պարտականութեան մէջ:

Որովհետեւ մեզի իրաւունք տրուած չէ առիթը փախցնելու:

ԱՐԱՁ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

Օգս· 4

գործած է մինչեւ 1946, ապա՝ փակուած: 1953–ին եկեղեցիին չէնքը տրուած էր ուկրանական արուեստի թանգարանին:

***

ՀԱՅԵՒԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

Հայաստանի մէջ առեղծուած է բաժնետիրական առեւտրական տարագրամի ղեկամատուն: Երեւանի մէջ վերջերս տեղի ունեցած է սեմինէր մը, կազմակերպուած Խորհրդային արտաքին առեւտրական դրամատան ու Հայաստանի Հանրապետական դրամատան կողմէ· սեմինէրին մասնակցած են անդլիացի մասնակիցները, որոնք բացատրած են թէ առեւտրական դրամատուն մը ինչպէս պէտք է գործէ ներկայ պայմաններուն մէջ: Հանդիպումներու ընթացքին խօսուած է նաեւ գործնական հեռանկարներու մասին· Անդլիացիները գնահատանքով արտայայտուած են Հայաստանի կօշիկի ու գորգի արտադրութեան մասին ու պատրաստակամութիւն յայտնած փոխյարաբերութիւնները զարգացնելու:

***

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տեղի ունեցած է Հայաստանի առեւտրական դրամատուներու Ընկերակցութեան հիմնադիր ժողովը· Հաստատուած է կանոնադրութիւնը ու կատարուած նախագահական ընտրութիւն: Նախագահ ընտրուած է Մ. Յակոբեան:

(Շար. Ա. էջէն)

Թեան վրայ, քանի որ 1990-ին պաչարման վիճակի պայմանները վեց ամիս անգործութեան դատապարտեցին Ստեփանակերտի չարժանկարի արուեստագէտները:

Արցախի չարժանկարի վարչութեան պետ Ռոպէր Խաչատրեան դիմած է Հայաստանի Ֆինանսներու Նախարարին, խնդրելով որ միջոցներ գտնէ ու գոնէ 25 հազար ռուբլի յատկացնէ մարզին:

***

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ՏՕՆ

Թէոդոսիայի (Ղրիմ) Այվազովսկի պատկերասրահին մէջ բացումը կատարուած է նկարիչին ձօնուած առաջին միջազգային Սիմպոզիումին: Ժօսք առած են Թանգարանին տնօրէնը, Հայաստանէն արուեստաբան Շ. Խաչատրեան ապա Բ. Զուբարով, Անգլիայէն երգիչ – նկարիչ Խաչատուր Փիլիկեան: Սիմպոզիումին մասնակիցները որոշած են «Այվազովսկիի Ցոնա» ստեղծել ու ասանդական դարձընել դիտաժողովը, որուն երկրորդը տեղի կ'ունենայ ծովանկարիչին ծննդեան 175ամեակին (1992):

Սիմպոզիումին փակումը կատարուած է Սիմֆերոպոլ, ուր խօսք առած է նաեւ Հայաստանի մշակոյթի փոխ նախարարը:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒԲԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

– Տոլեատի քաղաքին միւնիճենական Հանրապետութիւններու, Մոսկուա, Լենինգրատ քաղաքներու պատանեկան մըրցաշրջանին մասնակցած է նաեւ Հայաստանի մարզադպրոցին խումբը: Քսան մրցակիցներու մէջ Երեւանցիները՝ զրաւած են առաջին տեղը:

– «Արարատ» Վոլկոգրադի մէջ հանդիպում ունեցած է Ռոտորի հետ. երկու խումբերը հաւասար արդիւնք ձեռք ձրդած են (0 – 0):

– Երեւանի «Նայիրի» մարզադաշտին վրայ Ֆութպոլի վեթերան Անդրանիկ Գրիգորեանի 50ամեակը նչուած է հայ եւ խորհրդային վեթերաններու հանդիպումով, որ աւարտած է 4 – 4 արդիւնքով:

– Ֆութպոլի խորհ. պատանեկան խումբը ախոյեան հանդիսացած է Եւրոպայի մէջ, Հունգարիա տեղի ունեցած մըրցումներուն:

ԱԶԱՏ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած է աչխարհի պատանեկան առաջնութիւնը, որուն մասնակցած են Հայաստանէն չորս ներկայացուիչներ: Երկուքը՝ Անուշաւան Սահակեան եւ Արմէն Մկրտչեան ախոյեան հանդիսացած են:

ՁԵՌԲԻ ԳՆԴԱԿ

Բելոռուսիոյ մայրաքաղաքին մէջ տեղի ունեցած է ձեռքի գնդակի մրցաչար մը: Երեւանի կանանց խումբը իր բաժնին մէջ երկրորդ հանդիսացած է ու իրաւունք ստացած՝ մասնակցելու Ամառ Աֆթայի վեց հզօրագոյններու մրցաչարին: Լաւագոյն բերդապահ նկատուած է Ատրիկ Գուրջիկեան, իսկ լաւագոյն խաղացող Վարդուհի Յարութիւնեան:

ՁԱՏՐԱԿ

Հունգարիոյ մէջ երկու մրցամարտ տեղի ունեցած է որոնց ընթացքին յաղթանակած է Երեւանցի վարպետ Սերգէյ Գալդունց: Ան վեց յաղթանակ տարած է, երեք խաղ ալ աւարտած հաւասար արդիւնքով:

***

Կարի Գասպարով դուրս եկած է համայնավար Կուսակցութենէն ու գործօն մասնակցութիւն կը բերէ Ռուսաստանի ժողովրդավար Կուսակցութեան կազմութեան: Ինք նորակազմ այդ Կուսակցութեան փոխ նախագահներէն մէկն է: Ըսած է թէ Բաքուի հակահայ ջարդերը զինքը մղած են քաղաքականութեամբ զբաղելու:

ՆԱԻԵՐՈՒ ՄԱՆՐԱԿԵՐՏԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄ

Խորհրդային այս մարզի ախոյենութեան Հրաչեայ ու Արմէն Շահպիզեանի միացած է նաեւ աչխարհի եռակի ախոյեան Հրաչեայի աղջիկը՝ Գայեանէ: Հրաչեայ չհաց է արծաթեայ պարեւը, Արման վեցերորդ հանդիսացած, պրոնզէ պարգեւներ չհաց են Մկրտիչ Փափուչեան եւ Հրանդ Մարտիրոսեան: Զորրորդ տեղը զրաւած է Հայաստանի ազգ. խումբը:

ՍԱՒԱՌՆԱԿՆԵՐՈՒ ՄԱՆՐԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄ

Այս մարզին մրցումներուն Հայաստանէն երկու մասնակիցներ՝ Ալ. Շերխենեան ու Արմէն Վարդանեան զրաւած են երրորդ եւ չորրորդ տեղերը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷԼ. – Վ. Քիւրքչեան 200 Ֆր., «Ցառաջ»ի 65ամեակին առթիւ, ի դնահատութիւն կարօ Յովսէփեանի յօդուածին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Իր տագրոջ՝ Հրաչ Տարօեանի յիչատակին, Այրի Տիկին Էլիզ-Գրիգոր Տարօեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

***

Արմենակ Գուլումճեանի մահուան տարելիցին առթիւ, Տէր Եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 400 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շերխենեան – Տակառեան ընտանիքը ցաւակցութիւն կը ներկայացնէ Այրի Տիկին Նչան Այտապիրեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Նշան Այտապիրեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

LA
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET
Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՒԻՐԸ
ՁԵՐ ՀԱՐԱՁԱՏՆԵՐՈՒՆ

ՇԻՐԱԿ
ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԵՐԳԱՐԱՆ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ
կազմեց եւ խմբագրեց՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Շիրակ Հրատարակչատան այս բացառիկ գործը կը բովանդակէ. –

1) 576 երգեր՝ Հայրենասիրական, յեղափոխական, Արցախ – Ղարաբաղեան, դասական, ժողովրդական, օփերէթային, հոգեւոր, մայրական, օրօրներ, աշուղական, էսթրատային, պարերգներ եւ խառն երգեր:

2) Հայ երաժշտութեան վարպետներ *բաժինին մէջ զետեղուած են 60 երաժիչտներու նկար–կենսագրութիւնները՝ Սայաթ Նովայէն սկսեալ:*

3) 126 Հայրենի երաժիչտներու Դիմանկարներ:

4) Անցեալ եւ Ներկայ Սփիւռքահայ երգչախումբեր *բաժինին մէջ զետեղուած են 32 խմբանկարներ, սկսեալ 1913-էն (Պոլիս, Պէյրութ, Պոսթըն, Ֆիլատելֆիա, Հալէպ, Ադաման, Թեհրան, Լոս Անճըլըս, Նոր Ջուղա, Գահիրէ, Դամասկոս, Փարիզ, Պուէնոս Այրէս, Պաղտատ, Նիկոսիա):*

5) Գծանկարներ՝ 90 երաժշտական գործիքներու, *որոնցմէ 40-ը՝ բազմադոյն:* 94 գծանկարներ եւ պատկերներ՝ երգերու ոգիին համապատասխանող:

768 էջ. 17 × 24 ծաւալով, բազմադոյն կողք, կազմուած՝ հատը 50 Ամերիկ. տոլար: Արտասահմանի համար առաւել 10 տոլար ճանապարհածախք: Վճարումները՝ կանխիկ:

Imprimerie - Librairie CHIRAK
Rue Armenia, Beyrouth — LIBAN

ԿԱՑՈՑՑ ԽԱՋ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆԸ ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ՄԷՋ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 12
խաղողօրհնէք – Դաշտահանդէս

ամբողջ օրը երգ, պար, մասնաւոր յայտագիր՝
Կայանի մանուկներուն կողմէ:

Եկէ՛ք, քաջալերեցէ՛ք մեր տղաքը:

BELLEFONTAINE (JURA)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 12
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Ս. ԾՐՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագ:
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղողի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Երկուշաբթի Օգոստոս 13, Ցիշատակէ Մեռելոց:

Առաւօտեան, ժամը 10-էն սկսեալ, կը մատուցուի պատարագ, որու աւարտին կը կատարուի հոգեհանգիստ՝ վասն հանմօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԽՍԻ

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին,
Քարոզ՝ ժամը 11·30-ին:

Ցաւարտ պատարագի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ցաւարտ պատարագի, աւանդական խաղողի օրհնութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ:

Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

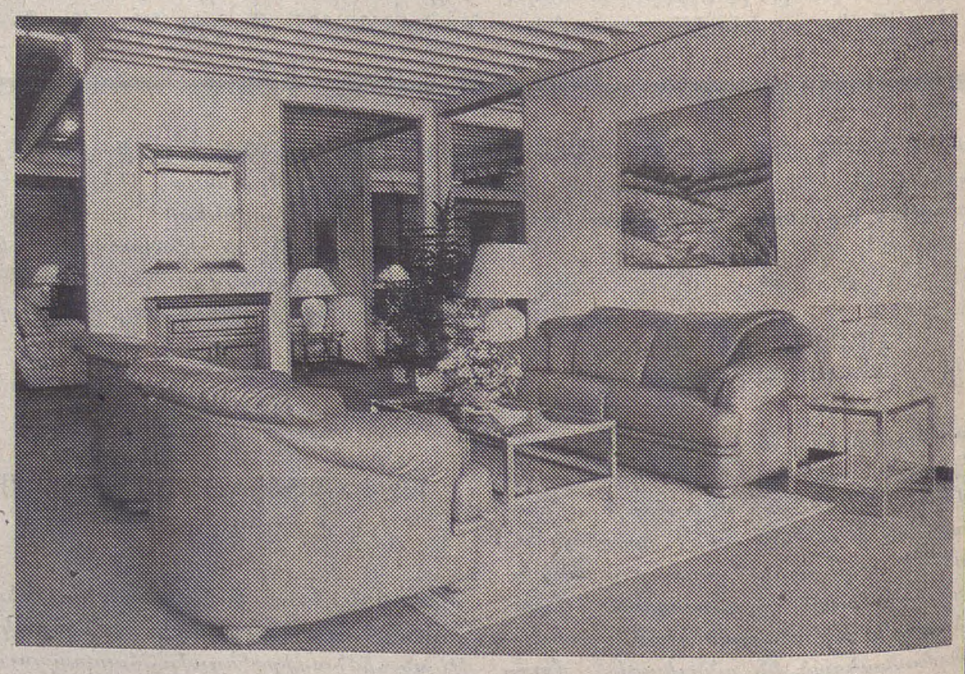
Ս. ԳՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Պատարագ կը կատարուի եւ յաւարտ պատարագի խաղողի օրհնութիւն կը կատարուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 14
MARDI
14 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.339 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.339

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՄՆԱՅՈՒՆ ԵՕԹԸ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐ ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՆ

ՈՃՐԱՓՈՐՁ
ԹԻՖԼԻՍ-ԱՂԴԱՄ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ԴԷՄ
17 ՄԵՌԵԱԼ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ուրբաթ եւ Շաբաթ, Գերագոյն Խորհուրդի նիստերը նուիրուած են նախ, անշուշտ, Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի գեկուցման Մոսկուայէն վերադարձին, ապա նաեւ զանազան հարցերու ի չարս որոնց մշտական յանձնաժողով – ներու (մնայուն յանձնախումբ) նշանակումին: Անոնց թիւն է եօթը եւ նուիրուած են հետեւեալ հարցերու. –

Մանուածային եւ էթնիկային, անկախ պետականութեան եւ ազգային քաղաքականութեան, տեղական հարցերու, իրաւական եւ մարզկային իրաւանց, արտաքին, առողջապահական, սոցիալական: Հատնական էր որ Երկուշաբթի օրուան գլխաւոր օրակարգը նուիրուած ըլլար Նախարարաց Խորհուրդի նախագահի (վարչապետ) նշանակման: Մամուլի ասուլիս մը տուած են Լեւոն Տէր – Պետրոսեան եւ տեղակալ՝ Գագիկ Ճարուխեանեան: Որոշուած է առեղծել Գերագոյն Խորհուրդի պաշտպան կամաւորական գինեալ խումբ մը:

Դժբախտաբար, դեռ հոս – հոն միջադէպեր կան: Մինչ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան առաջարկած է որ առանձին կամաւորական ջոկատները մտնեն Միլիցիայի կազմին մէջ,

Ուրբաթ օր, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին եւ փոխ – նախագահին (Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, Բարդէն Արարքցեան) այցելութիւն մը տուած են յանուն Հ· Յ· Դ· Բիւրոյի, Հրայր Մարուխեան եւ Հրաչ Տատոսպետեան, յայտնելով թէ Դաշնակցութիւնը պիտի գործէ ի նպաստ հայկական պետականութեան եւ թէ այն օրէն որ կուսակցութիւնը պաշտօնական ճանաչում ունենայ, իրենք Երեւան պիտի փոխադրուին ու հաստատուին:

Նոյն օրը այցելութիւն տուած են նաեւ Հ· Բ· Ը· Մ· նախագահուհի՝ Տիկին Լուիզ Սիմոն եւ Միացեալ – Ազգերու Կազմակերպութեան փոխ – քարտուղարը (Ճափոնացի):

***

Ուրբաթ առաւօտ Թիֆլիս – Աղդամ հանրակառքին մէջ ռումբ մը պայթած է, ժամը 11·40–ին երբ ան Շամխոր – Գանձակ ճամբուն վրայ էր: Յայտարարուած պայթող ռումբ մըն էր, լսած է «Բաքինսկի Ռապոչի» թերթին թղթակիցը: Երեւան ալ ոչ մէկ մանրամասնութիւն կար այս մասին, կիրակի դիշեր: Ոչ ոք տէր եղած է, բայց խօսք կայ որ ազերի ծայրայեղականներու գործն է: Քննիչ յանձնախումբ մը նշանակուած է:

ՄՈՍԿՈՒԱ

Լ· ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ինչպէս գրած էինք, Լեւոն Տէր–Պետրոսեան նախքան Երեւան վերադառնալը, իր ունեցած կարեւոր տեսակցութիւններու աւարտին, Օգս· 9–ին, մամուլի ասուլիս մը տուաւ Մոսկուա: Աւելի քան հարիւր թղթակիցներ, բերանացի թէ գրաւոր մամուլի, հաւաքուած էին հայկ· Ներկայացուցչութեան մօտ (Լազարեան Ճեմարան) եւ մեկի հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց գրագէտ՝ Ալպէր Առոնեան:

Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի կողքին էին Աչոտ Մանուչարեան, Համբարձում Գալստեան եւ Կալինա Ստարովոյտովա, որ ներկայացուց Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նորընտիր նախագահը, տալով կենսագրական դիծերը, չեչտելով մանաւանդ անոր մտաւորական պատրաստութիւնը, որպէս լեզուաբանութեան տոքթէօր, բանասէր, ասորագէտ: Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի առաջին մամուլի ասուլիսն էր ընտրութենէն ի վեր եւ ինչպէս պիտի չեչտէր, այդ ասուլիսը կու տար Դաշնակցական Ռուսաստանի մայրաքաղաքին մէջ: Առաջին հարցումը կը վերաբերէր Ղարաբաղ Կոմիտէի: Արդիլուա՞ծ է հարց կը տրուէր: Պատասխանն այն էր որ առաջինը՝ (Ղարաբաղ Կոմիտէ) այո՛, բայց յաջորդը՝ (Ղարաբաղեան Շարժման Հայաստանի Կոմիտէ) ո՛չ: Կ'աւելցնէր թէ դրաքննութիւնը պաշտօնապէս պիտի վերնար, անմիջապէս որ կազմուէր նոր կառավարութիւն մը:

ՀԱՐՑՈՒՄ· – Ի՞նչ է քիւը փետայինեռւն:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ·– 100էն 150 հազարը անչափօրէն չափազանցուած է: 5000–էն աւելի չէ: ՀԱԲ–ի հրամանատարութիւնը արդէն պատրաստակամութիւն յայտնեց ենթարկուելու Գերագոյն Խորհուրդի: Յաւելի է որ Խորհ· Միութեան Ներքին Նախարարութիւնը, որ լաւատեղեակ է բուն քանակին, չհերքեց այս թիւերը:

Հ·– Հայաստան կրնա՞յ գոյութիւն ունենալ Խորհ· Միութենէն դուրս:

Պ· – Սխալ պիտի ըլլար հակառակը խորհիլ: Հայաստան կրնայ գոյութիւն ունենալ անկախութեան պայմաններու մէջ: Այս հեռանկարով, կարեւոր է եւ Հայաստան կրնայ բարեկամական կապեր հաստատել իր դրացիներուն հետ՝ Վրաստան, Պարսկաստան, Թուրքիա, Ադրբեջան:

Հ·– Ի՞նչ կը խորհիք Ղարաբաղի, երկրաշարժի, գաղթականներու հարցերու մասին:

Պ·– Շատ կարեւոր է: Ամէն ինչ կախում ունի նախ եւ առաջ Հայաստանի կացութեան կայունացումէն:

Հ·– Պատրա՞ստ էք բանակցելու Ադրբեջանի հետ:

Պ·– Այո՛, եթէ Ադրբեջան կը փափաքի:

Հ·– Հայաստանի կառավարութիւնը կը խորհի՞ հիւպատոսարաններ բանալ արտասահման, հոն ուր հայաշատ գաղութներ կան:

Պ·– Անպայման: Փրանսա, Միացեալ–Նահանգներ եւ Մերձաւոր–Արեւելք:

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ·–

«ԻՐԱՔ ՔՈՒՒԷՅԹԷՆ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ, ԵԹԷ...»

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԻՐԱԻԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՏԷՐ

—■—

Նախ կոչ ըրաւ ձիհատի, պէտք է փըրկել, կ'ըսէ Իրաքի զեկավարը Մեքքէն եւ Մեթինայի մէջ Մոհամէտի գերեզմանը: Յետոյ Իրաքի ժողովուրդը պէտք է պատրաստուի երկար զրկանքներու: Ինչ պէտք է ուտել, նոր հագուստ չգնել, պահեստ չամբարել: Նոյն ատեն, Գահիրէի մէջ արաբական 20 պետութիւններէ 12–ը քուէարկեցին Իրաքը դատապարտող բանաձեւը (Եգիպտոս, Պահրէյն, Սուրիա, Լիբանան, Սաուտի Արաբիա, Քուէյթ, Քաթար, Արաբ Միացեալ Իշխանապետութիւններ, Ձիպութի, Մարոք, Սոմալիա, Օման): Դէմ քուէարկեցին Իրաք, Լիբիա եւ ՊԱԿ (Պաղեստինցիք), ձեռնպահ մնացին – Ալժերիա եւ Եմէն, վերապահութիւն յայտնեցին Յորդանան, Սուտան եւ Մավրիտանիա: Որոշեցին նաեւ ուժ գրկել Սաուտի Արաբիա: Առաջին գրկողն եղաւ Եգիպտոս:

Կիրակի օր, սակայն, Սաատամ Հիւսէյն բոլորը անակնկալի բերաւ անսպասելի (բայց՝ ոչ այնքան ալ անտրամաբանական) առաջարկ մը ընելով: Իրաք ամբողջական կարգադրութիւն մը կ'առաջարկէ եւ այդ պարագային միայն բանակցութիւն կ'ընդունի: Հիւսէյն կ'առաջարկէ որ առանց պայմանի իսրայէլեան ուժերը քաշուին Պաղեստինէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, սուրիական ուժերը՝ Լիբանանէն, Նահանջի չարժում Իրաքի եւ Իրանի միջեւ եւ ատոնց փոխարէն՝ «կարգադրութիւններ Իրաքի եւ Քուէյթի միջեւ»: Իսրայէլ եւ Ուաշինկթըն անմիջապէս մերժեցին:

× Քուէյթէն վերադարձողներ կը վկայեն թէ իրաքցի զինուորները ահաւոր վայրագութեամբ գործած են Քուէյթ – Սիթի, Թալան, բռնաբարում, չարչարանք, կողոպուտ եւայլն, եւայլն:

ԹՈՒՐՔԻԱ՝
ԿԱԶՄ ՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏ

Ինչպէս գանլուց կրկնեցինք, այս կայսութիւնը նպաստեց դոնէ մէկ երկրի՝ Թուրքիոյ, որ բացառիկ կարեւորութիւն մը առացաւ եւ ինչպէս չեչտեցին բոլոր թղթակիցները, իսկական հրմշտուք մը կայ Անդարա: Միջազգային չուրջպար մը տեղի կ'ունենայ հոն եւ ոչ ոք կ'ուզէ հանմնալ: «Ֆիկարօ»յի յատուկ թղթակիցը չի վարանիր նոյնիսկ ըսելէ թէ՝ «Թուրքիա իօզալ, որու մասին չատեր կ'ըսեն հոս թէ պետական մեծագոյն դէմքն է Աթաթէ պետական մեծագոյն դէմքն է Աթաթ-

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐ

ԱՒ ՄԵԾԱՅԱՐՊ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ

Մխիթարեան Միաբանութեան անունով կուգամ ջերմօրէն շնորհաւորել Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի նորընտիր արժանաւոր Նախագահդ:

Մեծ յուզումով եւ ուրախութեամբ կը մաղթենք, Սուրբ Ղազարի Հայրերս բոլոր, արեւշատ օրեր, յաջողութեամբ եռաջնորդելու մեր սիրելի ժողովուրդն ու պաշտելի Հայրենիքը՝ դէպի լուսաշող ու նորաշէն ապագայ:

Խաղաղութեան աղաւնիին թեւերով՝ յաղթահարէ հին ու նոր բազում դժուարութիւնները, եւ ազգային մեր դիւցազներու պայծառ օրինակով, վերաշինէ մեր Հայրենիքը փառապանծ:

Լուսաւորոգ Մխիթար Սեբաստացիի հոգեւոր ժառանգներս՝ մեծ հաճոյքով կը ցանկանք ողջունել Ձեզ, Մեծայարգ Պր· Նախագահ, Սուրբ Ղազարի կամարներուն ներքեւ, ուր Սահակ – Մեսրոպներու ոգիով, Նարեկացիի բուրվառով, աղօթք կը բարձրանայ յարաժամ, որ Աստուած ըլլայ միշտ Ձեզի հզօր օգնական ու պահապան:

Ամենախորին մեծարանքով՝

Հ· ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ· ՏԷՐ–ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Առաջնորդ՝
Մխիթարեան Միաբանութեան

Ս· Ղազար
1990, Օգոստոս 10

Թիւրքէն ի վեր, կը յաջողի պահպանել իր երկրին չահերը բիւզանդական ճարպիկութեամբ»: Եթէ Էօզալի համար այս բաղդատութիւնէն աւելի մեծ գովասանք չի կրնար ըլլալ, կը խորհինք որ Աթաթիւրքի համար աւելի մեծ նախատինք չի կրնար ըլլալ, քան՝ նման բաղդատութիւն մը: Իրականին մէջ, մարդը բախտ ունի Թուրքիոյ գլուխն ըլլալու այնպիսի պահու մը, երբ ամէն ձեւով կրնայ չահագործել իր դիրքը:

Ներածում – արտածում դադրեցնելը Իրաքի հետ կը պնահատուի 2–էն 4 միլիառ տոլար օրական: Թերթերը կը գրեն՝ «նուազագոյն 300 միլիառ տոլարի ռօյալթի օդը պիտի ցնդին մէկ տարուան ընթացքին»: Բայց, մտահոգուելու հարկ չկայ Թուրքիոյ համար, ո՛ղջ ըլլայ Ամերիկան...:

***

Անգարայի կառավարութիւնը ամբողջական իրաւասութիւններ ստացաւ Խորհրդարանէն, ինչ որ կը նշանակէ թէ կրնայ ամէն քայլի դիմել, առանց Ազգ· Ժողովի վաւերացման պէտք ունենալու, ներառեալ՝ պատերազմ յայտարարել: Թուրքիա Ամերիկան Ուխտի միակ երկիրն է որ առհմանակից է Իրաքի (310 քիլոմեթր):

ԱՆՀԵՏԱՑՈՒՄԷՆ ՏԱՐԻ ՄԸ ՎԵՐՋ

ՅԻՇԵԼՈՎ ԿԱՐԻԿ ՊԱՄՄԱՃԵԱՆԸ

(ՅԱՏՈՒԿ՝ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ)

Գրեց՝
ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ

Ի՞նչ կը պատահի հայ գրողներուն՝ մեր գրականութեան պատմութեան մէջ – կա՛մ թոքախտին զոհ կ'երթան անոնք եւ կամ ալ թուրքին եաթաղանին. գրողի մը բնական մահով մահանալը՝ չատ անբնական երեւոյթ մը եղած է մեզի համար:

Կարիկ Պամմաճեան բանաստեղծը չափազանց ինքնատիպ կեանք մը ապրեցաւ եւ ունեցաւ նոյնքան ինքնատիպ անհետացում մը: Կրնայինք նոյնիսկ ըսել եզակի՝ եթէ Ֆաչատուր Աբովեան կանխած չըլլար գինք իր այդ ինքնատիպ փորձին մէջ, անհետանալով 1848 թուականին: Իրողութիւնը որ այնքան ատենէ ի վեր տակաւին չէ լուծուած Աբովեանի խորհրդաւոր անհետացման պարագան՝ լաւատես չի դարձներ մեզ աւելի չօշափելի արդիւնքի մը յանդելու Կարիկ Պամմաճեանի պարագային, մանաւանդ, երբ նկատի ունենանք թէ երկուքն ալ պատահած են ռուսական իշխանութեան ներքեւ, որուն համար մարդ կամ գրող անհետացնելը այնքան ալ անսովոր երեւոյթ չէ՝ ինչ իշխանութեան ու վարչակարգի տակ ալ պատահած ըլլայ այդ անհետացումը:

Տարի մը առաջ Օգոստոս 2–ին էր, երբ «Յառաջ»ի խմբագրատունը առած այցելութիւնս աւարտելով կը պատրաստուէի Պուլվար Ռասփայ երթալ Կարիկ Պամմաճեանին հանդիպելու, թերթին խմբագիրը Արփիկ Մխիթարեան անդիտակութեանս չհաւատացող չեշտով մը հարցուց՝–

– Զլսեցի՞ք թէ ինչ պատահեցաւ Կարիկին, ամբողջ Ֆրանսական մամուլն ու հեռատեսիլը իրար անցած՝ գինքը կը փնտռեն:

Եւ սեղանին վրայ դրաւ «Յառաջ»ի այդ օրուան թիւը, ուր իրօք, կարճ լրատուութիւն մը տպուած էր, յայտնելով թէ Կարիկ Պամմաճեան Յուլիսի մէջ, իր ընթացիկ ճամբորդութիւններէն մէկը կատարած էր դէպի Մոսկուա, սակայն, վերադարձի նախատեսուած թուականին՝ Յուլիս 30–ին, անհետացած էր Մոսկուայի Ռոսիա պանդոկէն:

Իսկապէս զարմանալի երեւոյթ էր պատահածը որ գիս չցնցեց երբեք. տարակոյսով ու կասկածով յիշեցի Կարիկը եւ առաջին մտածումս եղաւ այն թէ Կարիկ իր հերթական ինքնատիպ խաղերէն մէկն է որ կը սարքէ հանրութեան դիմուն, եւ այս անգամ հայկական հանրութենէն կառեակը փոխադրելով միջազգային հրապարակի վրայ:

Յիշեցի մանաւանդ իր անհամ մէկ կատակը որ օր մը ըրած էր ինքնասպանութեան սիրոյն, առանց այնուհետեւ զգլխումի եւ ինքնարգարացման բառ մը արտասանելու: Դէպքը կը պատահէր Տիթրոյթի մէջ, ուր Կարիկ չատ կ'այցելէր Հ.Բ.Ը.Միութեան Ալեք Մանուկեան մբչակութային հիմնադրամի գրական չանճնարարութիւնները կատարելու: Այդ օրերու իր չանճնարարութիւնն էր ամերիկածին հայ բանաստեղծներու երկլեզու թարգմանութեան հրատարակութիւնը, Տիթրոյթի Ուէյն պետական Համալսարանի հրատարակչատան կողմէ: Կազմուած էր բաւական խնամեալ չայտագիր մը, որուն ընթացքին իրրեւ գլխաւոր դասախօս հրաւիրուած էր հրատարակչատան տնօրէնն, չայտնի արուեստաբան Տոքթ. Կոլմէնն, որ սքանչելի վերլուծականը կատարեց հատորին եւ ջերմօրէն գնահատեց Կարիկ Պամմաճեանի կատարած ծառայութիւնը միջազգային գրականութեան:

Իրրեւ օրուան հանդիսավար, իմ կարգիս, աւելցուցի բոլոր այն գնահատականները զորս կը խորհէի թէ պակաս թոզուցած էր չարգարժան զատախօսը եւ հրաւիրեցի Կարիկ Պամմաճեանը որ արտասանէր եզրափակիչ իր խօսքը հատորին մասին կամ իրեն ուղղեալ դնահատականներուն մասին:

Կարիկ մեծ եռանդով բարձրացաւ բեմ, նստեցաւ սեղանին առջեւ՝ ճինզ տափատ մը հագած եւ տախտակէ հողաթափներ ոտքին, նայեցաւ հանդիսականներու հոծ բազմութեան, ու խօսքի բոլոր ակնկալութիւնները օդին մէջ թողելով, չայտարարեց.

– Ըսելիք չունիմ– ու վերադարձաւ իր տեղը:

Զգիտցայ ինչպէս պարակել չփոթութիւնս, հանդիսականներու զարմանքին դիմաց. ինծի օգնութեան հասաւ հանդիսութեան աւարտին համար նախատեսուած հիւրասիրութեան սեղանը, ուր եւ հրաւիրեցի բազմութիւնը, մօտէն գրուցելու համար բանաստեղծ–թարգմանիչին հետ:

Աչապիսի իւրօրինակ (չըսելու համար՝ տարօրինակ) կատակներ ընդդին համար, վատահարար անսովոր պիտի չըլլար կատակ մըն ալ խաղալ այս մակարդակով՝ իրար անցընելով Ֆրանսայի Եւ Ռարհ. Միութեան պետական չրջանակները, մանաւանդ երբ համոզուած ըլլար որ այդպիսի արարք մը կրնար նպաստել իր գործին չուրջ հետաքրքրութիւն ստեղծելու:

Կարիկ Պամմաճեան չաճախ կ'այցելէր Ամերիկա եւ կը չայհոյէր դոնել ամէնէն աժան օդանաւային թռիչքները:

– Կարիկ, չե՞ս վախնար այդ խեղճ ու կրակ օդանաւները նստելու,– կը կատակէի ես չաճախ:

– Ո՛չ, այդ օդանաւները երբեք չեն խնար–, կը պատասխանէր ան:

– Ինչո՞ւ:

– Որովհետեւ, Աստուած աղքատներուն հետ է. ան միայն հարուստներուն օդանաւները վար կը ձգէ... կը պատասխանէր ան:

Օր մըն ալ Պամմաճեան ինք հարստացաւ. վար իջաւ աղքատներու օդանաւէն. եւ որովհետեւ իր կեցուածքը կեանքին հանդէպ խիզախութեան, անկեղծութեան եւ... ամբարտաւանութեան խառնուրդով բնորոչուող դիրք մըն էր, իր նոր կենցաղը բնորոչող խորհրդանիչ մը փընտրեց ու գտաւ. լամբակին վրայ գետեղեց իր հարստութիւնը չայտարարող ադամանդի կոտր մը:

Ի՞նչ պատահած էր Կարիկին. առաւօտ մը արթննալով չայտարարած էր թէ ինք այդ թուականէն սկսեալ արուեստաբան գարձած էր. մասնաւորարար ինքզինք հռչակեց ռուսական հին եւ նոր արուեստի մասնագէտ: Մարդիկ հաւատացին. արուեստագէտներ իրենց գործը վատահեցան, իսկ արուեստասէրներ՝ իրենց դրամը: Կարիկ համարձակօրէն գնաց ու փարիզի կեդրոնը արուեստի հսկայ կալերի մը բացաւ:

– Կարիկ, բանաստեղծութիւնդ ի՞նչ պիտի ըլլայ, կը հարցնէի չաճախ իրեն:

– Վերջացաւ բանաստեղծութիւնը. այդ տեսրակը փակեցի. երեսուն տարեկանիս հայ բանաստեղծութեան տալիքս տուի,– կը պատասխանէր կէս–կատակ եւ կէս–չիտակ: Եւ աւելի չիտակ, քան՝ կատակ:

Տակաւին երեսունը չթեւակոխած՝ գրական գրոյց մը ունեցած էի Կարիկ Պամմաճեանին հետ եւ յօդուածս գրկած Պէյրութի «Նայիրի» գրական չարաթաթերթին: Անդրանիկ Ծառուկեան, յօդուածս տպելով հանգերձ, նամակով մը հարց տուած էր. «ո՞վ է երեսունի սեմին գտնուող այս տղան որ... յորելեարի համ կու տայ...»:

Կարիկ Պամմաճեան այդ տարիքին խապէս ալ յորելեանի արժանի գրական վաստակ մը ունէր. ողջունելի վաստակ մը՝ որակով ու քանակով. իր բանաստեղծութիւնները անգլին, սահեցած էր գրական նոր հոսանք մը, առանց յաւակնութեան ու զուչէ նաեւ... առանց անգրագառնալու:

Երուսաղէմ ծնած այս չնորհալի տղան՝ սկսած էր փոքր տարիքին բանաստեղծութիւն գրել անգլերէնով: Հայերէնով լեզուն բացուեցաւ երբ Երեւան գնաց՝ Բանասիրականի մէջ գրականութեան հետեւելու: Այդ օրերուն արդէն սկսած էր ինքնագրոչմ բանաստեղծութիւններ հրատարակել հայրենի գրական մամուլին մէջ, Կոստան Զարեանի գրական կիրթ արեւելահայերէնով ու Պարոյր Սեւակի տեսլքին փայլատակումներով: Գրական այդպիսի ընտիր արեւելահայերէնի մը որդեգրումը չատուկ կը թուի ըլլալ հայերէնով ուչ արտայայտուող գրողներուն, ինչպէս պատահած էր Կոստան Զարեանին. երեւոյթը իր նախընթացները ունի նաեւ օտար գրականութեանց մէջ. օրինակ լեհական ծագումով նաւաստի մը՝ Ճոզէֆ Քոնրատ, բաւական ուչ ծանօթացած էր անգլերէնի լեզուին, սակայն անգլիական գրականութեան մէջ բնորոչուեցաւ իրրեւ գրական լեզուի ամէնէն ինքնատիպ ոճարաններէն մէկը:

Կարիկ Պամմաճեան, իր ուսանողական տարիներուն իսկ արդէն գրական վաստակի տէր բանաստեղծ մըն էր, եւ իրեն տակավին երիտասարդ բանաստեղծներու խումբ մը կատղեցուցած էր Երեւանի մէջ, անոնց չերմուններուն դպցնելով անգլիական եւ ամերիկեան արդիական նորարար բանաստեղծներուն համբ:

Չեմ գիտեր համալսարանի մէջ որո՞նք էին իր դասընկերները կամ գրական ընկերները, սակայն Էդոյեան, Խաիկ Ճաւուխիւնեան, Յովհաննէս Գրիգորեան, Մելիտոնեան, Դաւիթ Յովհաննէս եւ քանի մը ուրիչ տղաք չայտնօրէն ծնունդ տուին գրական այդպիսի մթնոլորտի մը, որ իրենց «դաւաճանել» տուաւ այդ չրջանին տակաւին ի զօրու «սոցիալիստական ռէալիզմ»ի կարգախօսին, որ 60 տարի առաջ հայրենի գրականութեան մէջ սահեցուցած էր Թումանեանի, Տէրեանի եւ Իսահակեանի «դրատիցիա»ները, իրրեւ արդիական բանաստեղծութեան չափանիչ:

Կարիկ Պամմաճեան գրական խորունկ գրոյց մըն ալ հրատարակեց այն օրերու «Սովետական գրականութեան» մէջ, Ուլեմ Սարոյեանին հետ. գրոյց մը, ուր ան վար կ'առնէր Հայաստանի մէջ մչակուած Սարոյեանի պրոլետարական տախտակէ դէմակը եւ կը մակարերէր անոր հայօրէն մարդկային եւ մարդօրէն հայկական գիմագիծը միջազգային գրականութեան մէջ:

Տակաւին մօտս անտիպ եւ անաւարտ կը մնայ բաւական պատկառելի հատոր մը հայ բանաստեղծութեան՝ անգլերէնի թարգմանուած Կարիկ Պամմաճեանի կողմէ, անգլիացի խումբ մը բանաստեղծներու գործակցութեամբ:

Գործէ չվախցող եւ իր ըսելիքին ճըշմարտացիութեան հաւատացող ինքնատիպ եւ ինքնաստահ գրող մըն էր Պամմաճեան:

Իր արարքներով (երբեմն ոչ դիտումնաւոր) չատաչացած գրական չարժումները գուչէ ժամանակի ընթացքին ցընդին եւ անհետանան. սակայն, կը մնայ ու պիտի մնայ իր բանաստեղծական տադանդին միւռոնովը օծուած բերուզգիրքերու չարքը, որոնց կ'ուզեմ անդրադառնալ մասնաւորաբար չէչտը դնելով չատկանչական մէկ հատորի վրայ:

Երկակենցաղ բանաստեղծ մը եղաւ Պամմաճեան, հանդիսանալով արեւմտեան բանաստեղծութեան երկարաձգումը Հայաստանի մէջ եւ հայրենական բանաստեղծութեան ցոլացումը Սփիւռքի եւ ինչու չէ՝ նաեւ ամերիկեան գրականութեան մէջ: Չմոռնանք որ գարձեալ ինքն էր որ անգլերէնի վերածեց –չատ չնորհալի կերպով– հատընտիր մը Պարոյր Սեւակէն եւ հատընտիր մըն ալ Վահան Թէքէեանէն:

Իր գրական այդ գործունէութիւնը եւ փոխադրեցութեանց այդ համակարգը անխուսափելիօրէն անդրադարձած են իր գրական ըմբռնումներուն վրայ եւ ներգործած են իր բանաստեղծական արտադրութեան վրայ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՌԱՆԱԼ, ՄՈՌԱՆԱԼ, ՀԵՌԱՆԱԼ...

Ա.

Երջապատած էինք արտասահմանէն հիւրարար եկած վաղեմի բարեկամ մը: Երեսուն տարի առաջ բաժնուած էր մեզմէ եւ այդ թուականէն ասդին առաջին անգամ էր, որ կը վերադառնար մեր մօտ: Հարցումներ կ'ուղղէինք, կը խօսէինք անոր ու մեր անցեալէն, դրուագներ կը պատմէինք: Մեր վաղեմի բարեկամը չատ բան մոռցած էր, մինչեւ իսկ կը դժուարանար ճանչնալու իր այն ծանօթները, որոնց հետ չաճախակի հանդիպումներ ունեցած էր անցեալին: Կը նայէր անոնց աչքերուն մէջ, յետոյ ճարահատ ու յուսահատ, գլուխը կը չարժէր:

– Չկրցայ ճանչնալ:

Յետոյ մեզմէ մէկը կամ միւսը կ'օգնէր, իր յիչողութիւնը թարմացնելու համար կարգ մը յաւելեալ տեղեկութիւններ կու տար: Մեր հիւրին աչքերը չանկարծ կը բացուէին, ճեռքը գլուխին կը տանէր ու կը բացագանչէր.

– Այո, այո, հիմա յիչեցի, ի՞նչպէս մոռցեր եմ, զարմանալի է:

Յետոյ նիւթը փոխուեցաւ, սկսանք խօսիլ ընկերային ու ազգային կարգ մը հարցերու մասին: Այս ուղղութեամբ մեր ընկերները երբեմն դժուար կամ պատասխանատու հարցումներ կ'ուղղէին, իսկ մեր հիւրը, պատասխանելէ առաջ, պահ մը կը թաղուէր մտածումներու մէջ, չայտնաբար կը փնտռէր ոչ թէ պատասխան մը, այլ պատասխանելու կամ չպատասխանելու միջեւ որոչում մը, յետոյ կը ժպտէր:

– Չեմ յիչեր, կը պատասխանէր:

Միջոց մը մեր զրասէր ընկերներէն մէկը նեռուեցաւ ու արտասանեց Տէրեանի անմոռանալի տողերը.

Մոռանա՛լ, մոռանա՛լ ամէն ինչ,
Ամէնին մոռանա՛լ.
Զսիրել, չխորհիլ, չափսոսալ–
Հեռանա՛լ...

Բայց միչտ չէ որ մոռանալը ցանկութիւն մը, դէպի երջանկութիւն փախուստ մըն է: Ես մեր հիւրին աչքերուն մէջ, նաեւ չաճախ մեր հոգիին խորը, չատակ կերպով կը տեսնէի մոռցած ըլլալու տառապանքը: Հիւրն ալ երբեմն կը յիչեցնէր դէպքեր, ո՛վ գիտէ ինչպիսի ազդակներու բերումով քանդակուած իր մտքին մէջ, որոնք մեր կողմէ մոռցուած էին: Այս անգամ զարմանալու կարգը անոր կու գար, աչքերը զարձեալ խորը բանալով հարց կու տար.

– Բայց ի՞նչպէս չէք յիչեր, ի՞նչպէս կրնաք մոռցած ըլլալ...

Կեանքիս մէջ միլիոն անգամ ես ինծի ուղղած եմ սա հարցումը. երկու հոգիէն մէկը ինչո՞ւ մոռցած կ'ըլլայ դէպք մը որ իրենց միջեւ պատահած է եւ որ գիմացինին կողմէ բնաւ չէ մոռցուած: Մէկը այնքան վառ գոյներով ու բարախոն մանրամասնութիւններով կը յիչէ այդ դէպքը, իսկ միւսը ոչինչ կը յիչէ, ամբողջովին մոռցած է զայն: Ինչո՞ւ: Արդեօք մէկուն յիչողութիւնը չատ ուժեղ է, եւ միւսինը տկա՞ր: Ոչ: Յիչողութեան ուժի հետ կապ չունի այս հարցը, որովհետեւ երբեմն չատ տկար յիչողութիւն ունեցողը կրնայ յիչել այն ինչ որ չատ ուժեղ յիչողութիւն ունեցողը մոռցեր է վաղուց:

Շատ բարդ է յիչողութեան մեկնաբանութիւնը, չատ խորհրդաւոր, եւ հրաչագործ: Եթէ մտնենք յիչողութեան եւ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՈՎՏԻՈՅ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻՆ

Սկաուտական միջազգային դործունէութեան հետ, կարեւոր դեր կը կատարեն միւս համային ազգային կամ միջազգային բանակումները ամրան ընթացքին նոյնքան կարեւոր որքան ճեմպորինները:

Գայլիկները եւ սկաուտները շատ կը սիրեն բանակել բնութեան մէջ, քանի մը օրուան կեանք մը պատրաստել շաբաթեան, իրենց ուժերով միաժամանակ սորվելով յարգել բնութիւնը: Հայ Աբիներու Միութեան բոլոր խումբերը միշտ կը շարունակեն բանակիլ: Մեր հիմնադիրը Լորա Պ. Փաուըլ միշտ կը փափաքէր որ համային եւ համրակային բոլոր բանակումները որպէսզի սկաուտական չարժումը պահէ իր եղրայրական կեանքը եւ պատանիներուն սորվեցնէ սիրել բնութեան մէջ, սիրել ու յարգել զայն:

***

Կիրակնօրեայ կամ ուրիշ հաւաքոյթներէ զատ, մասնակցեցան թէ՛ համաժողովներուն, թէ՛ բանակումներուն:

1928-էն սկսեալ սերունդներ յաջորդած են իրարու. ընթացքը կանգ առած է միայն մեծ պատերազմին: Հայ արիները միջազգային բանակումներու չատ մը երկիրներ այցելած են ու մեծ համակրանք չահած: Ամէն երկու տարին անգամ մը կը մասնակցին Սկովտիոյ բանակումին: Հոն, Պլէր Աթոլի մէջ հայկական դրօշակը կը ծածանի, կը մասնակցինք բանակումներու կրակին, մարզական խաղերուն, պատմութիւններուն, հայկական պարերով ու երգերով:

Խումբերը բոլորն ալ վերադարձան զեղեցիկ յիշատակներով: Շատ բան կը պարտինք մեր խմբապետներուն որոնք այս տարի ևս պատրաստուեցան Սկովտիոյ բանակումին, հակառակ իրենց բազմազբաղ վիճակին:

***

Այս ամառուան այնքան բեղնաւոր դործունէութենէն եւք, Միութիւնը Սեպտեմբերին եռանդով պիտի սկսի նոր տարեշրջանի ծրագրին:

Զինք մոռնար սկովտիացի ընտանիքներուն սիրալիր հիւրասիրութիւնը ճմպորիին վերջ ուր օր երբ պատանիները հիւրասիրեցին իրենց մօտ:

Հիմա կը մնայ ձեռնարկել այս տարուան ծրագրին, որուն մաս պիտի կազմէ 60-րդ հանդէսին պատրաստութիւնը, Մարտ ամսուան համար: Դիւրին չէ կատարուելիք գործը, սակայն չնորհիւ արիներու եռանդին, ծնողքներու օժանդակութեան, վստահ ենք որ պիտի յաղթենք բոլոր դժուարութիւններուն:

«Մեր արիներն ու արինոյհները միշտ կը յաղթեն դժուարութիւններու, ժպիտով ու քաջութեամբ» ինչպէս կ'ըսէր մեր հիմնադիրը Պէյսըն Փաուըլ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԳԱՂԱՒԹԷ ԳԱՂԱՒԱՐ

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ «Մեսրոպեան» ազգ. վարժարանը առաջին անգամ ըլլալով, կազմակերպած է աշակերտական ճեռնարկային աշխատանքներու ցուցահանդէս մը, որ տեղի ունեցած է զպրոցին հանդիսասրահին մէջ: Ներկայացուած են ջրանկարչական պատկերներ զանազան թեմաներով՝ ծաղկեփունջեր, ծովեզերք, ջրաչող ու ճեռային զանազան գործեր:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Զարեհեան Դպրեվանքին 60-րդ տարեշրջանին փակումի հանդէսը տեղի ունեցած է Յուլիս 12, Հինգշաբթի: Հոգեւոր բնագրերու ընթերցումէն, ազգ. երգերէ, արտասանութիւններէ եւք տեսուչ վրդ.ը ներկայացուցած է իր տեղեկագիրը: Ան չեշտելէ եւք դիժարութիւնները, խօսած է տեսչական եւ ուսուցչական կազմերուն մասին: Ապա Գրիգոր սրկ. Լափճեան կարդացած է ուղերձ մը, յանուն շրջանաւարտներուն: Դպրեվանքի Գ. ընծայարանը եւ ժառանգաւորաց բաժինը տուած են երեքական շրջանաւարտներ: «Կիլիկիա» քայլերգով եւ տեսուչ Ղեւոնդ արք. Զէպէճեանի պահպանիչով վերջ դտած է հանդէսը:

***

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ծովեզերեայ Օպզոր աւանին մէջ, Օգոստոսին երկու չաբթուան արձակուրդ մը անցուցած են Հայաստանէն 25 երախաներ ու երեք ուսուցիչ: Անոնք բերուած են Լենինականի շրջանի Հայկաւան գիւղէն որ բաւական տուժած էր երկրաչարժէն: Խումբը Յուլիս 31-ին Սոֆիայէն վերադարձած է Երեւան:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Դպրեվանքին Ընծայարանի բաժինէն Յարութիւն սրկ. Վարդանեան աբեղայ ձեռնադրուած է Յուլիս 22-ին: Նախորդ երեկոյեան Անթիլիասի մայր տաճարին մէջ տեղի ունեցած է քահանայական կոչման արարողութիւն:

***

ՊԻՑՐՈՒԹԻ Հ.Բ.Ը.Մ. Հ.Ե.Ը. Ալեք Մանուկեան կեդրոնը վերջերս ոդեկոչուած է Երուանդ Օտեանի ծննդեան 120-ամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Պ. Զաւէն Ղարիպեան, ներկայացնելով երիվծարանը նաեւ յուշադիրը իր «Տասնեւերկու տարի Պոլսէն դուրս» գործով: Օրուան բանախօսն էր՝ Լեւոն Վարդանեան որ երկարօրէն ծանրացած է մեծ երդիծարանին կեանքին ու գործին վրայ: Իրեն յաջորդած է Վահէ Վահեան, որ յայտնած է թէ Օտեան մարդարէ մըն էր, որ առաջին իսկ վայրկեանէն տեսած էր Հայուն եղեռնը մօտալուտ: Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական բաժին մը, որու ընթացքին ընթերցումներ եղած են Օտեանի կարդ մը գործերէն:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐԸ ԳՈՒՊԱՅԻ ՄԷՋ

Արտաշատի «Շ. Աղնաւուր» մշակոյթի տան «Նարեկ» խումբը, հայ երգահաններու գործերէն ու ժողովրդական երգերէ կազմուած հարուստ յայտագրով մը համերգներ տուած է մայրաքաղաք Հաւանայի ու Վարատիրօ քաղաքին մէջ: Այցելութիւնը կատարուած է որպէս երախտագիտութեան արտայայտութիւն, Գուպայցիներու 1988-ի երկրաչարժին Հայաստանի կատարած օժանդակութեան:

***

ՃԳՆԱԻՈՐԵԱՆ ԵՐԵՒՈՑԹ

Կեդրոնական «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» թերթը վերջին թիւերէն մէկուն մէջ տեղ տուած է Հայաստանի իր թղթակից Վ. Ալոյեանի յօդուածին ուր կը խօսուի ծանօթ խմբավար Լորիս Ճգնաւորեանի արձանագրած յաջողութեան մասին, Հայաստանի սէնֆոնիկ երաժշտութեան մարդին մէջ: Հակառակ որ երկիրը դժուարին օրեր կ'ապրի, ժողովուրդին մօտ չեչտուած է դասական երաժշտութեան հանդէպ հետաքրքրութիւնը, ինչ որ մեծ մասով Ճգնաւորեանի վարպետութեան կը վերագրուի:

***

ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ ՈԳԵԿՈՉՈՒԱԾ

Սիմֆերոպոլի (Ղրիմ) Արմթութիւններու մշակոյթի պալատին մէջ բացուած է Հայաստանի, Սիբիւռքի, Վրաստանի, Բելոռուսիայի, Ուկրանիայի, Ռուսաստանի նկարիչներու ցուցահանդէսը որ նուիրուած է Այվազովսկիի յիշատակին: Ամբողջ ամիս մը, անոնք եալթայի մէջ ու շրջակայքը նկարներ դծած են, ապա անոնց լաւագոյնները նուէր ձգած Այվազովսկիի ծննդավայրին: Սիբիւռքի արուեստագէտներուն մէջ կը դտնուին Անդրիասեան Ե. Ա. Ժերանեան:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՕԴԻԿ

ՍԱՍՈՒՆ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔ

ԿԵՆՃԻ ՇՐՋԱՆ

Հարկ է ակնարկ մըն ալ ձգել հայ գաղթականական հոսանքներու վրայ: 1915-ի ամրան, Բաղէշի սահմաններէն լեզուպատառ փախչող հայկական կոհակները՝ ճակատագրուած միշտ արհաւիրքներու քալելու՝ խուժեցին Կովկաս ու տարածուեցան Երեւան, Թիֆլիս, Գանձակ, Կարս, Ախալքալաքորպոլ եւ Բաքու: Երկիրները այեցած են ու մեծ համակրանք չահած: Ամէն երկու տարին անգամ մը կը մասնակցին Սկովտիոյ բանակումին: Հոն, Պլէր Աթոլի մէջ հայկական դրօշակը կը ծածանի, կը մասնակցինք բանակումներու կրակին, մարզական խաղերուն, պատմութիւններուն, հայկական պարերով ու երգերով:

Խումբերը բոլորն ալ վերադարձան զեղեցիկ յիշատակներով: Շատ բան կը պարտինք մեր խմբապետներուն որոնք այս տարի ևս պատրաստուեցան Սկովտիոյ բանակումին, հակառակ իրենց բազմազբաղ վիճակին:

***

Այս ամառուան այնքան բեղնաւոր դործունէութենէն եւք, Միութիւնը Սեպտեմբերին եռանդով պիտի սկսի նոր տարեշրջանի ծրագրին:

Զինք մոռնար սկովտիացի ընտանիքներուն սիրալիր հիւրասիրութիւնը ճմպորիին վերջ ուր օր երբ պատանիները հիւրասիրեցին իրենց մօտ:

Հիմա կը մնայ ձեռնարկել այս տարուան ծրագրին, որուն մաս պիտի կազմէ 60-րդ հանդէսին պատրաստութիւնը, Մարտ ամսուան համար: Դիւրին չէ կատարուելիք գործը, սակայն չնորհիւ արիներու եռանդին, ծնողքներու օժանդակութեան, վստահ ենք որ պիտի յաղթենք բոլոր դժուարութիւններուն:

«Մեր արիներն ու արինոյհները միշտ կը յաղթեն դժուարութիւններու, ժպիտով ու քաջութեամբ» ինչպէս կ'ըսէր մեր հիմնադիրը Պէյսըն Փաուըլ:

ՌՈՒԲԷՆ ՀԱՅ

մոռացումի ոլորաններէն ներս, հրաշալիքներ կը դանենք մեր առջեւ: Մեր մարմնին ո՞ր մասին մէջ ամբարուած են մեր յիշատակները, այսինքն ապրուած կեանքի մը արձանագրութիւնները: Եթէ այդ բոլորը տետրակներու մէջ արձանագրէինք, ամբողջ չէնք մը պզտիկ կուդար առեղծագրութեան տետրակները ամբարելու համար: Բայց ինչո՞ւ այդ արձանագրութիւններուն մէկ մասը միշտ կը ծփայ մեր յիշողութեան մէջ, մէկ մասն ալ բացարձակապէս անհետացած է կարծես: Անցեալի դէպքերուն մէկ մասը միշտ ամուր կառչած է մեր օձիքէն, չի թողուր մեզ, նոյնիսկ եթէ մենք անոնցմէ ձերբազատուիլ ուզենք: Իսկ ուրիշներ, զոր մեր մտքին մէջ քանդակել կ'ուզենք, որոնց վերյիշումէն հաճոյք կ'առնենք, խոյս կու տան մեզմէ, պէտք աղջիկներու նման կը փախչին մեզմէ ու կը թաքնուին անկիւնադարձի մը ետին: Ի զուր կը վազենք անոնց ետեւէն, ի զուր զանոնք գտնել կը կարծենք, անոնք զարձեալ կը հեռանան մեզմէ ու չենք ուզեր յանձնուիլ մեզի:

Վահան Տէրեան հաւանաբար ունեցած է պահեր, երբ պիտի ուզէր զրել վերի տողերուն հակառակը.

Վերյիշել, վերյիշել ամէն ինչ,
Վերյիշել բոլորը,
Դարձեալ սիրել, խորհիլ, ուրախանալ,
Վերադառնալ, մօտենալ–

Մոռացումը միշտ չէ որ վրկութիւն է, միշտ չէ որ հոգերէ ձերբազատում է: Երբեմն զրկանք է, տառապանք է: Բայց մենք կարծես մեր կամքին տէրը չենք, երբ զործ ունինք մեր մտքին անտեսանելի այն տոպրակին հետ, որուն մէջ թաքնուած են մեր անցեալի օրերուն հետքերը:

Ռ. Հ.

ՍԵԲԱՍՏԻԱ (ՍԸՎԱԶ)

Տրապիզոնի հարաւակողմը՝ նահանգ, զոր կը թրջեն Ալիս եւ Իրիս գետերը – լոյծ դերեզմաններ անհամար Հայերու: Կուսակալանիստ համանուն քաղաքը կառուցուած է հովիտի մը մէջ: Լեռները՝ Հապէչ, Աստղիկ (Երլարզ Տաղի), Գուռլավիկ, Ջամլը Պէլ, Սախուր եւ Սպիտակ Սար: Ամբողջ Հայութիւնը 3,290 տուն էր Աղէտի տարին (19,040 հոգին լուսաւորչական, 170 կաթողիկէ, 300 բողոքական եւ 3,000 պանդուխտ), ի վաղուց զարգացած էր Գերմանիա, Հայապատկան այդ դպրոցներով պետական թանգարաններ ճոխացնելու համար: Եւ այս ամէնը՝ խաչապաշտ կառավարութեան մը կողմէ, որ դերել-դերփելու մէջ քար հանել սկսաւ իր զինակից Թուրքին, պատերազմի ամբողջ տեւողութեան:

Ահելին կայ: Ս. Եկեղեցականաց շիրիմներ ֆակուեցան անխնայ եւ իրենց վրայի Մեսրոպեան տառերը տաշուելով՝ գացին զարդարել «գօնագ»ներու բակեր ու ճեմիշներ, միշտ իբր նախատինք բրիստոնէութեան:

Վերոյիշեալ նօթերը կը պարզեն վիճակը Հայաչխարհի բոլոր մենաստաններուն, որբավայրերուն ու չիրմատաններուն՝ անբացառ:

(Շար. 72)

(Շար· Ա· էջէն)

Հ·– Ի՞նչ պիտի ըլլայ տնտեսական մարզը:

Պ·– Ռիժկով հրովարտակ մը ստորագրեց որ կ'արտօնէ Հայաստանի տնտեսական ուղղակի յարաբերութիւններ ստեղծելու արտաքսմանի հետ:

Հ·– Ի՞նչ պիտի ըլլայ ազգ· ապագայ բանակը:

Պ·– Անկախ թէ ի՞նչ անուն կը կրէ, պիտի բազկանայ Հայերէ Հայաստանի հոդամասի վրայ:

Վերազտնալով տնտեսական հարցին, Լ· Տէր–Պետրոսեան ըսաւ նաեւ թէ Ռուսաստանի նախագահը՝ Էլցին, ուղղակի գործակցութեան առաջարկ ըրած է Հայաստանի: Մոսկուա գալով, աւելցուց Լ· Տ·–Պ·, Ռուսաստանի մայրաքաղաքը կը դայլ:

Հ·– Ոխ կը պահէ՞ք, որ զրպարտուեցաք եւ բանտարկուեցաք:

Պ·– Ոխի տեղ չի մնար, երբ հարցը կը վերաբերի Հայաստանի: Ուրհ· Միութեան Ներքին Նախարարութիւնը ընդունեցաւ թէ սխալ մը գործուած էր այդ ձերբակալութեամբ:

Հ·– Ի՞նչ պիտի ըլլայ Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւնը:

Պ·– Հայաստանի համայնավար կուսակցութիւնը բոլորովին բարոյալքուած է: Եթէ ինքզինքը չգտնէ, չի կրնար զօրաւոր ընդդիմութիւն մը ներկայացնել: Միւս հոսանքները չենարան չունին ժողովուրդին մօտ:

Հ·– Ի՞նչ է գաղթականներու վիճակը:

Պ·– Նախ եւ առաջ պէտք է գաղթականներու կանոնագրութիւն մը հաստատել, ապա՝ հատուցում կատարել:

Հ·– Կորբաչովը շնորհաւորե՞ց ձեզ:

Պ·– Կորբաչով տունս հեռաձայնեց եւ քառորդ ժամ խօսեցանք:

Լ· Տէր–Պետրոսեան կ'ըսէ նաեւ թէ խորհ· Սահմանադրութիւնը չի պատչաճիր բոլոր Հանրապետութիւններուն եւ հարկ է որ իւրաքանչիւրը իրը ունենայ:

Հ·– Պիտի դիմե՞ք արտասահմանի տրնտեսական օգնութեան:

Պ·– Երբեք ձեռք պիտի չերկարենք, բայց, պատրաստ ենք գործակցելու բոլոր անոնց հետ, որոնք կը փափաքին:

Հ·– Ի՞նչ պիտի ըլլայ ՓԱ – ՆԷ – ՊԷ–ին հետ յարաբերութիւնը:

Պ·– Ուժկով ապահովութիւն տուաւ որ Հայաստանի ՊԱԿ–ը (ՓԱ – ՆԷ – ՊԷ) պիտի չծածկէ Հայաստանի զեկավարութեան այն բոլոր գաղտնիքները, որոնք Հայաստանի հետ կապ ունին:

Հ·– Իսկ եթէ չյարգե՞ն այդ յանձնառութիւնը:

Պ·– Այն ատեն կը տեսնենք գործադրուելիք քաղաքականութիւնը:

Լեւոն Տէր–Պետրոսեան կը յայտնէ նաեւ որ իրրեւ անդամ Հայաստանի Գրողներու Միութեան, կ'ուզէ որ յեռագոյին Սփիւռքի գրագէտներն ալ անդամ դառնան Միութեան:

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Հետաքրքրական է նկատել, որ առաւելապար իտալական մամուլն է որ լայն տեղ կու տայ հայաստանեան լուրերու, Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի ընտրութեան: Ասիկա՝ բազդատմամբ Ֆրանսական մամուլին, որ հազիւ կ'արձագանգէ, ան ալ ոչ բոլոր թերթերը: Մոնտ (Օգս· 11) կը խորագրէր թէ միջին ճամբայ մը գտնուած է Մոսկուայի եւ Երեւանի միջեւ, քանի Մոսկուա թոյլ կու տայ որ հայկ· իշխանութիւնները իրենք գործադրեն Կորբաչովի հրովարտակը (ղէնքերը յանձնել) Հայաստանի հոդամասին վրայ, ինչպէս հաստատած է Լ· Տէր–Պետրոսեան իր մամուլի ասուլիսի ընթացքին: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նորընտիր նախագահը ըսած է թէ առաջին քայլը կարգադրութեան յանգելու համար կ'ըլլայ·– «Վերահաստատումը խորհ· օրինաւոր իշխանութեան մը Ղարաբաղ(...) մինչ թանակն է, որ ներկայիս իշխանութիւնը իր ձեռքն ունի, պրաւուած հոգամասի պէս»:

Նոյն թուականը կրող Ֆոքիտիէն տը Փարիի մէջ, Փիէր Վերլիւիզ նաեւ կը չեշտէ Լ· Տէր–Պետրոսեանի այն հաստատումը թէ եթէ արտաքին միջամտութիւն չըլլայ, Հայերը ի վիճակի են իրենց հարցերը կարգադրելու: «Կարեւոր դէպք» կ'որակէ Հ· Ց· Դ·ի յայտարարութիւնը, զոր «ինքնապաշտպանական» նացում» կը նկատէ եւ այդ առընչութեամբ 4 հարցումներ կը դնէ·– ա) այս վերադարձը հետեւանք է կիսապաշտոնական համաձայնութեա՞ն մը խորհ· իշխանութեան հետ, եթէ այո, ի՞նչ համաձայնութիւն: բ) Արդեօք Խորհ· իշխանութիւնը կ'օգտագործէ՞ Դաշնակցութիւնը ՀՀՇ–ի դէմ իր պայքարին մէջ եւ այս ձեւով համաձայնաւոր կուսակցութիւնը չի՞ փորձեր ձեռք առնել կրկին կացութիւնը Հայաստան եւ Սփիւռք: գ) Արեւմուտքի մէջ, խորհրդային դրութիւնը բուն նպատաւորուողը չէ՞ այս տեսակ «իրրեւ թէ բազմակուսակցութեան մը» առանց ոչ մէկ սահմանադրական իրական Երաշխաւորութեան: դ) Հուսկ, Հ·Ց·Դ·ն, ի վերջոյ իր վարկին եւ ազդեցութեան մէկ մասը պիտի չկորնցնէ՞ հայկ· բեմին վրայ իր վերադարձով:

Օգս· 12–ին ալ Լը Մոնտ կ'ըսէր թէ Մոսկուայէն վերադարձին, Լ· Տէր–Պետրոսեան հրաւիրած էր ապօրինի ջոկատները որ ձուլուին ոստիկանութեան շարքերուն մէջ:

*Իտալական օրաթերթերը եւ գլխաւորաբար Լա Ռեփուպպլիքա (որ 1988–ին հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած էր Սիլվա Կապուտիկեանի հետ, Կորբաչովի հետ տեսակցութեան վարդրպային, Շաբաթ եւ Կիրակի Օգս· 11/12) կը ծանրանայ հայկ· հարցերուն վրայ: Կիրակիի թիւով երկարօրէն կը խօսէր հանրակառքին ոճրափորձին մասին, խորադրով իսկ հղդելով թէ կասկած կայ որ ապերի ծայրայեղականներու գործն է: Օգս· 10–ի ձիորնալէն ալ Ա· և Դ· էջերուն մէջ կ'անդրադառնար Լ· Տէր–Պետրոսեանի մամուլի ասուլիսին: Նկարին տակն իսկ կ'ըսէր· «Հայ ազդայինները քաղաքական կարեւոր յայտոդութիւն մը տարին երէկ: Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը (ի դէպ՝ ճշդենք որ խորհ· Սահմանադրութեամբ Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումին նախագահը *ex officio* երկրին նախագահն է, ինչ որ պարագան եղած էր անցեալին՝ Անաստաս Միկոյեանի եւ այսօր՝ Կորբաչովի, շատ աւելի կարեւոր իրաւասութիւններով, իրրեւ տարբերութիւն) յայտնեցաւ ձեռք ձգել որ զինաթափման հրովարտակը Հայերը իրենք գործադրեն»: Թերթը յատուկ թղթակից մըն ալ ղրկած է Երեւան (Լուճի Օֆէտու) որ կը նկարագրէ հայ ժողովուրդին մօտ ծնած յոյսը եւ իր տպաւորութիւնները ալ ղրկած են:*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Հրաչ Տարօնեանի մահուան առթիւ, Շերինեան – Տակառեան ընտանիքը 500 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

NOYAG
ARMENIAN BRANDY
Société Import / Export
recherche dans le cadre du lancement du brandy arménien NOYAG
V.R.P. MULTICARTES
(sur toute la France)
chargés de diffuser la boisson qui a conquis l'Union Soviétique depuis des décennies.
Sous son mystérieux packaging, NOYAG (source de Noé) cache un goût exquis issu d'une tradition millénaire.
Distributeur exlusif en France :
Orient Contemporain
1, rue Chabanais
75002 Paris
Tél. : (1) 42 86 85 89 / 42 86 89 65

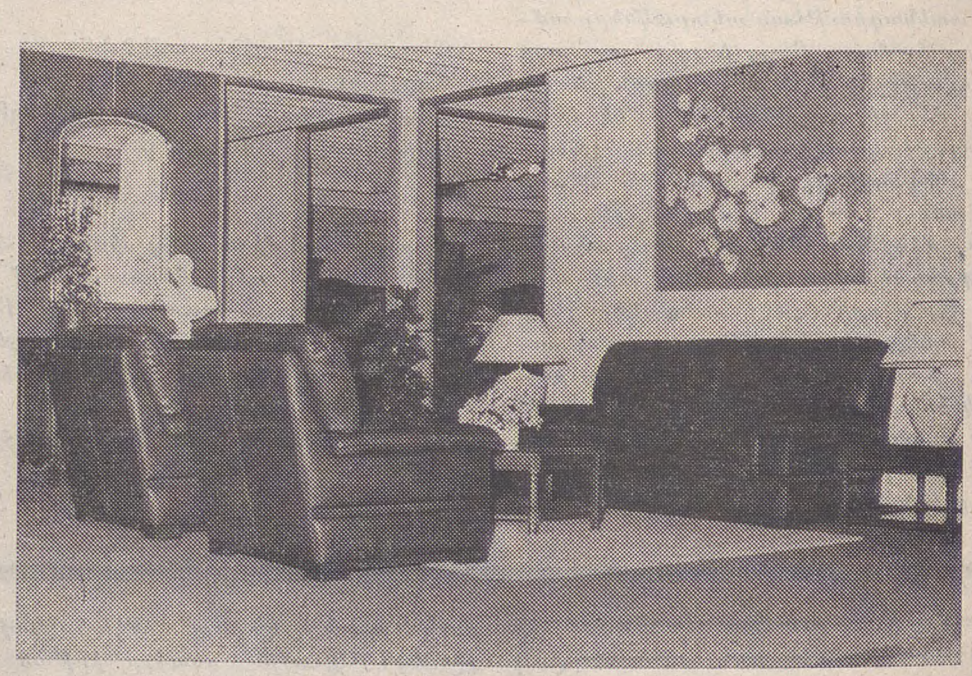
«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուխ	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ·Վէ·Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET
Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)
FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)
«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS
LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE
ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ
Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 15
MERCREDI
15 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.340 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.340

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Օգոստոս 13–ին, երկուշաբթի օր, Գերագոյն Խորհուրդի օրակարգը կը վերաբերէր, գլխաւորաբար Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի նախագահի ընտրութեան, ինչպէս գրած էինք, մեր նախորդ թիւով։

Վ.Վ. Մարգարեանց ներկայացուց իր հրաժարականը եւ երեսփոխանները անցան քուէարկութեան։ Միակ թեկնածուն էր՝ Վազգէն Մանուկեան, որ ներկայ 207 քուէարկողներու 170 ձայները ստացաւ (2 քուէ չեղեալ եւ 35 դէմ), ինչ որ բաւական հետաքրքրական պատկեր մը կը պարզէ, երբ անդրադառնանք թէ Ղարաբաղ Կոմիտէի հիմնադիրներէն Վ. Մանուկեանի լ նպաստ քուէարկած են բազմաթիւ կուսակցականներ (համայնավար)։

Վազգէն Մանուկեանն ալ ծանօթ է Ֆրանսահայութեան, քանի որ հազիւ երկու ամիս առաջ է, որ հոս կը գտնուէր։ Նախ, Մարտ 22 ժամանեց, ուր Յունիս 21–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, կ'ունենար իր առաջին ելոյթը, ապա՝ Յունիս 27–ին Փարիզ, բայց քաղաքական դէմքի վրայ, իր տեսակէտները ամբողջովին պարզուած էին «Հայք»ի յօդուածաշարքի մը մէջ («Գնացքից թռչելու ժամանակ է»), զոր հրատարակեցինք («Յառաջ», Յուլիս 7/8–էն 13) եւ որու խմբագրութեան ծանօթութեան մէջ կ'ըսէինք՝ «... հոն կատարուած է իրատես եւ ամբողջական վերլուծումը ֆաղաբական ներկայի եւ կարելի հեռանկարներուն։ Վերլուծում որ կրնայ որպէս հիմնական փլաթ – ֆորմ ծառայել Հայաստանի ապագայ իշխանութեան ֆաղաբական գործունէութեան»։

Կենսագրական գիտնի վրայ, յիշենք որ Վազգէն Մանուկեան ծնած է 1946, Փետրուարին Լենինական։ 1963–ին աւարտած է Երեւանի Զեխով միջնակարգ դպրոցը եւ նոյն թուականին ընդունուած է Պետական համալսարանի մեխանիկա – մաթեմատիկական բաժինը, ապա անցած է Մոսկուայի Լոմոնոսով համալսարանը եւ 5–րդ դասարանէն վաստակած է համալսարանին հայ ազգ· չարժումին բերած իր գործունէութեան պատճառաւ։ 1968–ին, չարունակած է իր ուսումը Երեւանի համալսարանը եւ աւարտելէ յետոյ, աշխատած է Գիտութիւններու ակադեմիայի եւ համալսարանի միաներական հաշուողական կեդրոնը, որպէս կրտսեր գիտաշխատող։ Մաթեմատիկական գիտութիւններու թեկնածու է եւ դասախօս պետական համալսարանը։

Ղարաբաղ Կոմիտէի իր ընկերներուն հետ ձերբակալուեցաւ 1988 Դեկտեմբեր 10–ին։ Իր հովանաւորութիւնը ստանձնած էր Կըլնոպլը քաղաքը եւ իր ձերբակալութեան առեն իսկ (Մայիս 1989, ազատ արձակուելէն քանի մը օր առաջ) իր կինը՝ Վարդուհի Մանուկեան (աղջիկը՝ Ռաֆայէլ Իշխանեանի) ընդունուած էր քաղաքապետին՝ Ալէն Քառնենոի կողմէ, որու այցելութիւն մը տուեցաւ Յունիսի վերջ, երբ Վազգէն Մանուկեան Ֆրանսա կը գտնուէր։

Վարչապետի աթոռին իր թեկնածութիւնը առաջարկած էր, Գերագոյն Խորհուրդի նորընտիր նախագահը՝ Լեւոն Տէր–Պետրոսեան։

**

Երկուշաբթի օր, Գերագոյն Խորհուրդը այցելած է արտաքին Հայաստան գտնուող քանի հայ ուսուցիչներու խումբ մը։

**

Կորքաչով երկու ամիսով երկարաձգեց քաղաքազօրքերու գինադադարի իր վերջնագիրը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ծ Ո Յ

ՖՐԱՆՍԱ ԱՌԱՆՁԻՆ Կ'ՈՒԶԷ ԳՈՐԾԵԼ

12 ԲԱՆԱԳՆԱՅՆԵՐ
24 ԵՐԿԻՐՆԵՐ Կ'ԵՐԹԱՆ
ԲԱՑԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԻՐՔԸ

Մէթերան բոլորովին լուրջ յուսացած է կօլեան քաղաքականութիւն մը եւ կ'ուզէ միշտ չեչտել Ֆրանսայի «տարբերութիւնը»։

Այս անգամ ալ ցոյց կուտայ թէ Միացեալ – Նահանգներու եւ Մեծն – Բրիտանիոյ հետ չի քալեր։ Ուրեմն, 12 բանագնացներ նշանակուեցան, որոնք 24 երկիրներ պիտի այցելեն բացատրելու համար Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը։

Այս բանագնացներու մէջ կան ընդդիմադիր հոսանքի ալ անդամներ, ամէնէն ծանօթը՝ Ժան Լըքանիւէ, որնք չատ «տըրամաբանական» կը գտնեն հոս–հոն երթալ պաշտպանելու քաղաքականութիւն մը, զոր ընդհանրապէս կը քննադատեն։ Արդարացումը՝ ազգային գերադոյն չահերն են։

Ուրեմն ճամբայ պիտի ելլեն։–

Քլօտ Շէսոն (*Արտաքին նախկին նախարարը*) որ պիտի երթայ Ձիպուռթի եւ Թունուզ կ'երթայ։

Էտվիժ Ալիս (*պատուիրակ Արաբական նախարարաց մօտ*)։ Իր երկիրներն են՝ Արժանթին, Վենեցուէլա, Պրազիլ, Մեքսիքա։

Թիէրի տը Պօսէ (*Միջպետական Մշակութային Յարաբերութեանց ենթանախարար*) կ'երթայ Պահրէյն, արաբ Միացեալ Իշխանապետութիւններ, Օման եւ Քաթար։

Ալէն Տըֆօ (*Ֆրանսախօսութեան ենթանախարար*) եմէն կ'երթայ։

Ժան Լըքանիւէ (*ընդդիմադիր*) Հընդկաստան եւ Թուրքիա կ'այցելէ։

Միշէլ Վօզելի (*Ագգ· Ժողովի արտաքին յանձնախումբի նախագահ*) համար նախատեսուած է Եուկոսլաւիան։

Փիէր Մօռուա (*ընկերվարական Ա· քարտուղար*) Ալժերիա, Մարոք եւ Թունուզ կ'երթայ։

Ժ.–Ֆ· Փոնսէի (*ընդդիմադիր, արտաքին նախկին նախարար*) Յորդանան որոշուած է։

Ժան տը Լիփկովսքի (*ընդդիմադիր*) Ինտոնեզիա, Մալեզիա եւ Թայլանտի ճամբան կը բռնէ։

Ֆրանսուա Շէռ (*արտաքին Նախարարութեան ընդհ· քարտուղար*) Սուրիա կ'երթայ։

Ժան–Լուի Պիանճօ (*Էլիզէի ընդհ· քարտուղար*) համար ընտրուած երկիրներն են Սաուտի Արաբիա եւ Եգիպտոս։

Միշէլ Տիւրաֆուր (*նախարար*) Փաքիստան կ'երթայ։

**

Բաւական տարակարծութիւններ ալ կան Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի միջեւ Պոսֆիւսի եւ անպարկոծի չուրջ։ Արդարեւ, ՄԱԿ–ի ապահովութեան Խորհուրդը անպարկոծ քուէարկած է եւ ուրեմն Ֆրանսա կ'առարկէ որ այդ չի նշանակեր արդէք հանդիսանալ որ նաեւ դէպի Իրաք երթան։ Միջազգային իրաւունքի համաձայն, կը նշանակէ թէ կարգ մը պարանքներու արտածումը արգիլուած է (զէնք, զինամթերք եւլն·)։

Ապահովութեան Խորհուրդի քուէարկած թիւ 661 բանաձեւը նման միջոցներու մասին է, այսինքն՝ զինուորական եւ առեւտրական պոյքոթ Իրաքի եւ Քուէյթի։ Չի ճշդեր միջոցները։ Պոսֆիւսը կը ճշդէ միջազգային իրաւունքի Տալոզը տեսակ մը ծովամարտ է, այսինքն՝ արդէք՝ որ դէպի նշանակուած երկիրները որեւէ նաւ երթայ կամ գայ։ Կարելի է «դրաւել»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՏԱԼԻՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ բոլոր զոհերը, քանակն թուականներէն յիսուներկան թուականները կը վերարժանաւորուին Կորբաչովի ստորագրած մէկ հրովարտակով։ Բոլոր այն քաղաքացիները, որոնք այդ չրջանին դատապարտուած են «քաղաքական, ընկերային, ազգային, կրօնական եւ այլ դրդապատճառներով» կը վերահաստատուին իրենց իրաւունքներուն մէջ։ Կը ճշդուի սակայն, թէ հրովարտակը չի վերաբերիր այն անձերուն, որոնք դատապարտուած են «արդարօրէն» «հայրենիքին կամ խորհրդային քաղաքացիներու դէմ ոճիրներու համար» Բ· Աչխարհամարտին։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆԱՉ Տօնին առթիւ (Օգոստոս 15) «Յառաջ» լոյս չի տեսներ (Օգոստոս 16–ի թիւ) մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Օգոստոս 17։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓրԷՍ» – ՕԳՈՍՏՈՍ 2 / 10)

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Տագնապի ու յոյսերու չրջան մը կ'ապրի Արցախ։ Ցոյսերը կ'առընչուին անչուչտ Հայաստանի նորընտիր Խորհրդարանին, որուն որպէս նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ընտրութիւնը ոգեւորութիւն պատճառած է Արցախի հայութեան։ Մարզային երեսփոխաններու Խորհուրդին գործադիր Կոմիտէն չնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է անոր։ Իսկ տագնապները կը վերաբերին Արցախի առօրեային ուր ազգային – ազատագրական չարժումը ճնշելու քաղաքականութիւնը օրէ օր ուժեղ անողոք ձեւեր կը առնայ։

**

Օգոստոս 5–էն սկսեալ պինուորական իշխանութիւնը ծրագրած էր բանալ Ստեփանակերտ – Իջեւան հանրակառքի ճամբան։ Սակայն չեն գտնուած մեկնիչ փափաքողներ· բոլորը հարց առած են թէ ինչո՞ւ պինուորները յանձն առած են ապահովութիւնը Ազրբէջանէն անցնող այդքան երկար ճամբու մը, չփոթձելով նոյն բանը ընել Գորիսի ուղղութեամբ։

Ստեփանակերտի հանրակառքի կայանի անձնագրի առուգումներուն համար ալ կ'ըսուի թէ յաճախ քաղաքացիներու արժանապատուութեան նուաստացում ձեւեր կ'առնեն, բայց մարդիկ կը չարունակեն տոկունութիւն ցոյց տալ ու չընկճուիլ։

**

ԴԻՄՈՒՄ՝ ԿՈՐԲԱՋՈՎԻ

«Կոմսոմոլսկայա» ռուսերէն թերթը հրապարակած է Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխաններ՝ Ս·

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՆՀԵՏԱՑՈՒՄԷՆ ՏԱՐԻ ՄԸ ՎԵՐՋ

ՅԻՇԵԼՈՎ ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԸ

(ՅԱՏՈՒԿ՝ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ)

Գրեց՝
ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԶԱՏԵԱՆ

(Ի. եւ վերջին մաս)

Կարիկ Պասմաճեանի գրական մտայղացումները կը բնորոշուին միամիտ ի-մաստութեամբ մը. իր բանաստեղծական բոլոր գործերը կը բխին արդի մարդուն տագնապներէն. մարդն ու բանաստեղծը կը բախին մեքենական ու տիեզերական դարուն սրընթաց յառաջացման, կը ցնցուին անկէ, նոյն ատեն հարազատօրէն ցոլացնելով զայն: Այդ համամարդկային տագնապին մէջ իր տեղն ունի նաեւ Հայուն ոտառապանքը՝ այս անգամ կարծէք ոչ անպատմական իրրեւ ցեղասպանութեան զոհ այլ իրրեւ բեկոր, մանրանկար ու ցոլացում տիեզերական աւելի հզօր զարդացումներու:

Պասմաճեանի բոլոր գործերուն էական գիծերը հիմնականին մէջ կը մնան միեւնոյնը՝ տարբեր ընդհանրացումներով եւ ընդլայնումներով, հիմնուած նիւթին կարելիութեանց ու պահանջներուն վրայ:

Կարիկ խիզախ ու միամիտ պատանի մըն է որ բոլոր ժամանակներու երիտասարդ տագնապներուն յատուկ միամտութեամբ մը կը դիմաւորէ իրմէ մեծ տիեզերական երեւոյթներով եւ մարդուն ճակատագիրը դարբնող ուժերով:

Եւ իրօք, միամիտ պատկեր մը չէ՞ այս երկաթէ դարուն՝ բանաստեղծութեան խորհրդանիշին՝ քնարին կառչած մարդ մը պատկերել աշխարհի ահեղ խորքին վրայ, աշխարհ՝ ուր երկաթէ հզօր ատամներով մեքենաներ երկրին կուրծքը կը ըզկտեն, ուր հրթիռներ՝ լուսնին ճերմակ կուսութիւնը կը պղծեն ու դեռ՝ ելեկտրոնիկ հոսանքներ դարերու դիտութիւնը ծիծաղելի տոկոսի մը կը վերածեն: Աշխարհ, որ չարժումի մէջ է պողպատեայ քայլերով եւ աշխարհ՝ որ ինքն իր դէմ կռիւի է ելած հզօր զէնքերով, իր չունչը բռնած սարսափի ահաւոր հաւասարակշռութեան մը վրայ: Եւ ահա, այստեղ բանաստեղծ մը իր քնարով, մշկին մը սիրաբանութեան մէջ՝ փիղերու կռուազաշտի մը վրայ...

Ահա բնոյթը Կարիկ Պասմաճեանի բանաստեղծութեան որ կը տարածուի հինգ հատորիկներու վրայ: Առաջինը՝ «Ցոլքեր» (1968), երկրորդը՝ «Լուսատիկ արեւի տակ» (1971), երրորդը՝ «Շեթաքարեր» (1973), չորրորդը՝ «Բեզմնափոչի» (1976) եւ վերջինը՝ «Անաւարտ խաղ» որով յամառօրէն որոշած էր աւարտել՝ իր երազը՝ բանաստեղծութեան հետ, պէքէթեան արձագանգով մը:

Բանաստեղծը լուրջ ու փրոֆեսիոնէլ մօտեցում մը ունի իր կոչումին ու նուիրուած է իր տաղանդի չարունակական այլ հասատատ փթթումին:

Ան ունի իր ներաշխարհը, ուր արտաքին աշխարհէն տառերները կ'իյնան, ձեւեր կը հիւսեն, ճառագայթներով կը պատուտուին, ու կը տանեն դէպի, կերպարանք, չափ ու դաշնաւորում՝ արտաբերուելու համար իրրեւ բանաստեղծական հոսք, կշռոյթ ու մեղեդի:

Այս ակնարկը կ'անդրադառնայ Կարիկ Պասմաճեանի «Շեթաքարեր» քերթողական գիրքին, որ հաւանաբար ամէնէն աւելի կը բնորոշէ զինք:

«Շեթաքարեր» բանաստեղծութեանց եւ գծանկարներու հատորիկը լոյս տեսած է 1973-ին, Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց տպարանէն: Հատորիկը իր մէջ կը պարփակէ 20 քերթուած եւ հինգ գծանկար, որոնք իրար կ'ամբողջացնեն. նկարները կարծէք ահմանուած են մերթ բանաստեղծութեանց ոչնչութիւնը կամ անհետեւողականութիւնը (ապսիւրտիթէ) չեշտելու եւ մերթ ալ անոնց իմաստը լրացնելու: Բանաստեղծը խօսքն ու գիրը կ'օգտագործէ փոխն ի փոխ, իր ներքին խլրտումները արտայայտելու եւ կրկնակի ծաւալ ու խորութիւն (տիմենսիոն) տալով անոնց:

Բանաստեղծութիւնները կ'իյնան հետեւեալ տառրաբաժանումներու ներքեւ –սիրել, երկիր, երկու ճամակ եւ գիշերներ:

Առաջին հերթին բանաստեղծութիւն կարդալ սիրողը այս հատորիկը ձեռք առնելով կը խորհի թէ այսքան փոքրաթիւ քանակ մը քերթուածներու հապճեպ թէ կարենայ կշտացնել զինք, եւ առաջին ու չտապ ընթերցում մը՝ որոշ վայելքի մը հետ կրնայ անմարսողութիւն տալ ընթերցողին. սակայն, կրկին անդրադարձ մը՝ երեւան կը բերէ նրբերանգներու, պատկերներու, դաղափարներու եւ յղացքի ամբողջ չքեղութիւն մը, զոր կարելի չէր եղած պարփակել առաջին ակնարկի մը տակ: Ինք ապրող ու խիտ դերդող բանաստեղծ մըն է Կարիկ Պասմաճեան՝ առանց անտեղի կերպով թանձրացնելու իր վրձինը եւ առանց խեղդելու իր զաղափարները իր խտացման փորձին մէջ: Իր արհեստին (մէթիէ) վարժ եւ առնոր դաղտնիքներուն ծանօթ վարպետի մը հնարքներով ան դիտէ չափուած լոյսերով չերտաւորել իր թարձրացումները եւ չունչի տարածութիւններով կենսաւորել իր դաղափարները:

Պասմաճեան ունի քնքշութիւն մը որ մշուշի ու բուրմունքի սահմանէն անդին կ'անցնի՝ թանկագին ու թանձր զարդերէններու կիտուածներու որոշակիութիւնը բնորոշելով:

Այս քերթողագիրքը կը բացուի «Մայրութիւն» քերթուածով որ պարզ եւ անսեթեւեթ բառերով կը խտացնէ մարդկային վերարտադրութեան այնքան հասարակ այլ այնքան խորհրդաւոր իրականութիւնը, որ բեղնաւորումը կը հանդիսանայ յաւերժացման խլրտացող սաղմին:

«Լիալուսինը» բանաստեղծութիւնը, որ կը հետեւի առաջինին՝ խիտ ու խնայողական միջոցներով կը մանրէ լուսնին ճառագայթները, պատկերներ կը կազմէ եւ քերթուածը կը բերէ իր ուժեղ եղրակացութեան.–

Յորդ պնդրեւ է այստեղ.
շերտաւորւում է լուսինը նարինջի պէս,
բանտային լուսաւոր ճաղերն են
վերածւում
ճաղերը դառնում են հաստ
ճառագայթներ,
ձգւում մինչեւ երկիր՝
լոյսով են քրջում, փշրում ուսերս

Լիալուսինը բեկուեց.
արցունքոտուեցին աչքերդ անպայման:
Եթէ մտածես, թէ էղ չեմ գալու
ածուխ կը դառնայ լիալուսինդ:

Սիրային չունչով պրուած այս քնքոյշ բաժինը զուգոր է իր քերթուածներով, այնտեղ քերթողական նուրբ արուեստը ջերմութեամբ կը միախառնուի զգացումներու յորդ բխումին՝ կաղապարելու համար անոր քնարական այս տողերը:

Այս բաժինը կը փակուի խորապէս մարդկային քերթուածով մը որ պարզորէն վերնագրուած է՝ «Սիրել». նկարչական լոյսի ու գոյներու խաղերով եւ լրութեան երաժշտութեամբ չաղախուած Փիզիքական սիրոյ «նկարագրութիւն»ն է՝ արդիական խորհրդապաշտութեան ուժեղ թէքնիքով մը, ուր մասնակին ամբողջովին խորհրդանիշն ու նոյնինքն ամբողջութիւնը կը դառնայ. մերկ սրունքները լոյսի ու մթութեան լեզուով սիրոյ Փիզիքական արտայայտութիւնը կ'ընդելուզեն հոգեկանին՝ արուեստի նրբահիւս ու նրբահոս տաքութեամբ մը:

«Երկիր» բաժինն մէջ Վարուժանէն կատարուած մէջբերում մը ամէնէն արտայայտիչ խտութեամբ մը կը բնորոշէ այնտեղ խլրտացող հոգեվիճակը, որ հայրենասիրութիւնն է, իր տարատարնուած իմաստով, «սփիւռք» կոչուած թաղարին տահմանափակումով ու կարելիութիւններով: Արդարեւ, Վարուժան ըսած է «Հայրենիքը զմեզ մեր անձէն խիստ հեռացուցած է»:

Ըմբռնելի է որ երբ «Հայրենիք» իմացումը եթերին մէջ է, կամ եթէ գոյութիւն ունի՝ անոր ֆիզիքական լինելութիւնը վտանգի տակ՝ մենք ազդովին լծուինք զայն իտէալականացնելու դործին եւ մեր արուեստներուն եւ արուեստագէտներուն պաշտօն տանք այդ զաղափարին տարփողումը կատարելու տակայն, երբ հայրենիքը հաստատուած իրականութիւն մըն է, կրնանք վերադառնալ մեր անձին, մենք մեզ ըլլալ եւ հայրենիքը ցոլացնել մեր անձին ոսպնեակէն. հետեւաբար այս պարագային այդ զաղափարը հաւասարապէս միեւնոյն տարազումը չունի Լոռիի լեռներուն վրայ իր նախահայրերուն կեանքը չարունակող երիտասարդին ու Երուսաղէմի մէջ հատակ նետած բանաստեղծին համար:

Կեղծիքը ժամանակին չի դիմանար եւ արուեստը չի կրնար կեղծիքի վրայ հիմնուիլ. օրինակ եւրոպական քաղաքներու ցոփութիւնը տեսած Աւետիք Իսահակեանի մը համար դիւղին աղբիւրէն իր սափորը լեցնող հայ դեղջուկ կոյսին ամբողջութեամբ սքողուած մարմինը երդելը, յաւագրյն պարագային՝ թատերական արուեստակեալութիւն մը կը մատնէ:

Պասմաճեան «Աքսո՞ր թէ դասալքութիւն» վերնագրուած իր հայրենասիրական քերթուածին մէջ կը խտացնէ ըստիւռքի Հայուն իրական հոդեվիճակը. ան ինքզինք կը պեղէ ու կը մակաբերէ իր հարազատ զգացումները: Անոր հայրենադաղճումնութիւնը չունի մարտունակութիւնը՝ «պիտի հանդիպ կատարիդ» կոչին, այլ կ'ըսէ.–

ինձ իմ երկիրը տարէք,
բարշ տալով մարմինս
մեծ բաղաքի հրապարակներից,
շպրտելով
ո՛չ –
ինձ գորշ ասֆալթը մորթազերծ կ'անի
մսակեր ձկները կը վերջացնեն ինձ:

Վերեւ բնութագրուածը իր սերունդին հայրենասիրութիւնն է. տեսակ մը ակամա՛յ հայրենասիրութիւն մը, որ կ'ածի հզօր ոստաններու պողոտաներու եզերին, կարծր ու անբերրի հողի վրայ եւ հետեւաբար չունի ուժականութիւնը նախորդ սերունդի հայրենասիրութեան, ոչ ալ հայրենարնակ Հայուն հայրենասիրութեան:

Բարոյախօսութիւնը բանաստեղծին դործը չէ. հետեւաբար ան չի բնորոշեր, չի պատեր եւ այս նորօրինակ հայրենասիրութեան մասին վճիռ չարձակեր, այլ կ'արձանագրէ անոր գոյութիւնը՝ արուեստով ու ապրումով. քիչ անդին իր աղաչանքը աւելի եղերական կը դառնայ, երբ կը դոչէ.–

ինձ իմ երկիրը տարէք
անձայն, աննշմուկ
ինչպէս ափսորեպաներն են տուն բերում.
բունի, ծաղր ու սուլոցի միջով
ինչպէս դասալիքներն են
վերադարձնում:

Եւ արդարեւ, քիչ մը ամէն Սփիւռքահայ «դասալիք» մը չէ՞ իր հոգւոյն մէջ. առանձին սփիւռքի տարածքին նետուած Հայը պատրաստ էր իր արիւնն ու կեանքը նուիրաբերելու իր հայրենիքին համար, իսկ այսօր (ահաւոր ողբերգութիւն է ըսել եւ ընդունիլ որ) հայրենիքին պատահած հաւանական աղէտի մը դիմաց, մեր թուրիստական հայրենասիրութիւնը, լաւագոյն պարագային կրնայ մեզ մղել նիւթական զոհաբերութեան կամ բարեսիրական աշխատանքի. ալ չենք խօսիր այլասերման յառաջացեալ վիճակով հաշմուած... երբեմնի՛ Հայերու զգայումներուն մասին, որոնց վրայ թուական պիտակ մը կը յամառինք պահել, մեր վիճակագրութեանց հաշուոյն:

Այստեղ բանաստեղծը կ'ողբայ որ նոյնիսկ հայրենիքը հոդ չի կրնար դառնալ՝ «օդում չորացող արմատներիս համար»:

Այս քերթողագիրքին «Երկու նամակ» բաժինը կը յատկանշուի գերիրապաշտ պատկերներով, ոչ աժան եւ գիւտաւոր կրկներանդներով ու թրթռուն ջերմութեամբ մը: Այստեղ, քաղաքացի ու քաղաքնակ բանաստեղծը կը յայտնուի իր ամբողջական ինքնութեամբ:

«Գիշեր»-ներ բաժնին չատ թափանցիկ մթութեան մէջ կարիկ Պասմաճեան պրոյցի կը նստի կարգ մը մեռած բանաստեղծներու հոդիին հետ, առանց պանդ անունով բնորոշելու, թէեւ երեւակայութիւնը լարելու անհրաժեշտութիւն մը չի ստեղծուիր՝ անոնց դիմագիծը որոշակի կերպով ճանչնալու համար:

Իր «երկրորդ գիշեր»ին մէջ ան կարծէք կը խօսի Գուրգէն Մահարիին, թէեւ կոստան Զարեանի մեռնող քերթողին ձօնուած «Մաք»էն որոշ ցոլացումներ եւս ըղդալի կը դառնան այնտեղ.–

«վաղը գիշեր
մի բանաստեղծ պիտի աճսորեն
վաղը գիշեր
իր տան բարերով
մի բանաստեղծ պիտի բարկոծեն:
վաղը գիշեր
մի բանաստեղծ պիտի բարացնեն
հրապարկում»:

Քերթողական յաջորդ զրոյցը կը թուի ըլլալ հանդուցեալ Պարոյր Սեւակի հետ, որուն ոճային արձագանգներն անգամ կը դտնենք այս քերթուածին մէջ ուր կ'ըսուի.–

...աւելի հեշտ է
մարդկանց չտեսնելն ու շնչառութեամբ
չզբաղուելը:

Քիչ անդին, իր կչռոյթն ու տագաչափական այլապէս տահմանափակ իր զբնացքը կորսնցնելով բանաստեղծը կ'ըսէ.– «դու այլեւս չկաս: Մեռել ես: Գուցէ քո եղած օրից դու չատ մօտիկ էիր մահուա՛ն»:

Այս տողերը չէ՞ն յիշեցներ մինչ Սեւակի երկու քերթուածները, ո բոնցմէ առաջինին մէջ ան կը դոչէ՝ «Մեռանում ենք, Պարոյր Սեւակ», իսկ միւսին մէջ իր մարզարէական նախազգացումը կը յայտնէր թէ բնական մահով պիտի չմեռնի ինք...

Իսկ արդէն չատ կարծր է քերթուածին վերընթերցումը որ կը բաղկանայ մէկ տողէ.–

«Երկաթը մեզ դեռ շատ է խանգարելու»

«Գիշեր»ներու այս զրոյցը կը չարունակուի ոստոստուն տողերով, պատկերներու փայլատակումով, կեանքի ու մահուան խորհուրդներով, վերացականութեան հասկցուած խաղերով եւ համամարդկային կարգ մը խոհերով:

Վերջին գիշերը ափոբալիփքիճ բնոյթ մը ունի, որ կը զօրանայ իրեն ընկերացող «պայթուն» գծանկարով եւ Աստուածաչունչի Յովհաննու Յայտնութեան մէկ գլուխին մէջբերումով:

Այս քերթուածը տիեզերքի ենթադրեալ վախճանը կ'ողբայ ուր Արարատն անգամ հրաբուխ կը ժայթքէ՝ խաղաղութեան աղաւնիին թառ մը չտալու զայրոյթով...

Խտացուած, ապրուած տողերով է որ Պասմաճեան հիւսած է իր այս հատորիկը, ուրկէ աւելի ոսկերչական զեղեցկութեան մը վայելքը կը ցոլայ, քան հսկայ պատառ մը աղաղակող դեղարուեստական արտայայտութիւնը:

Կարիկ Պասմաճեանի միւս հատորները, մանաւանդ «Բեզմնափոչին» եւ «Անաւարտ խաղը» աւելի կը ծաւալեն եւ կը խորացնեն «Շեթաքարեր»ով յայտնուող քերթողին ինքնատիպ տարրերը:

Անոր անհետացումով կը խզուի հետաքրքրախոյզ միտք մը (յուսանք՝ ժամանակաւորապէս) ու կը կորսուի վաղեմի ու չատ հաւանաբար նաեւ՝ ապագայ բանաստեղծ մը:

Հայրենի քերթող Վահագն Դաւթեանի լալագին հարցումը՝ թէ «ո՞ւր ես կարիկ», դեռ կը հեկեկայ օդին մէջ անպատասխանի՝ տագնապէն տրոփող սիրտի զարկի մը նման:

Իրապէս, ո՞ւր ես Կարիկ:

Աղքատութի՛ւնն էր արդեօք քու ճանապարհդ՝ երկինքի արքայութիւնը ժառանգելու ու չգիտցար դուն...:

Չէ՛. հարուստներու օդանաւը չեկաւ քեզի:

Տարաւ ու չբերաւ...:

Տիքրոյք – Փարիզ
1990, Օգոստոս 4

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՌԱՆԱԼ, ՄՈՌԱՆԱԼ, ՀԵՌԱՆԱԼ...

Բ.

Բոլորս ալ մեր չքջանակներուն մէջ ունինք բարեկամներ, որոնք սրամիտ պատմուածքներու կամ դեղեցիկ ասուլիսներու ախոյեաններ են: Անոնք չուտով իրենց չուրջ հետաքրքրութիւն կը ստեղծեն, որովհետեւ իրարմէ դեղեցիկ մանրավէպեր ու պատմութիւններ կը պատմեն: Կը հիանանք անոնց ուշիմութեան եւ յիչելու կարողութեան վրայ:

«Ի՞նչպէս չեն մոռնար այս մանրավէպերը: Մեր մէկ ականջէն կը մտնեն, միւսէն կ'ելլեն անոնք», կը մտածենք: Արդարեւ մեր կեանքին մէջ հազարաւոր, ատոնցմէ հազարաւոր մանրավէպեր լսած ենք, հիանալի ու սրամիտ ինչ պատմութիւններով կուչտ ու կուռ խնդացած ենք: Բայց եթէ մէկը մեզմէ խընդրէ որ մանրավէպ մը պատմենք, կ'անճըրկինք, պատմելիք մէկ պատմութիւն իսկ չենք յիչեր: Ո՞ւր զացին բոլոր մեր լսածները, ինչո՞ւ անոնցմէ մէկ հատն իսկ չի վերադառնար մեր յիչողութեան:

Այս հարցումին պատասխանը պարզ է: Մենք պատմող չենք, պարզապէս լսող ենք: Եթէ մեր լսածը յաջորդ օր քանի մը անգամ քանի մը հոգիի պատմէինք, եթէ յաջորդող միւս օրերուն ալ մեր դիմացը ելլողին նոյն պատմութիւնը պատմել չարունակէինք ամէն անգամուն անոր վրայ քանի մը նոր պատմութիւններ ալ աւելցնելով, կարճ ժամանակ վերջ պիտի տեսնէինք որ բոլոր այդ պատմութիւնները ամուր քանդակուած են մեր մտքին մէջ եւ մենք զանոնք մեր յիչողութեան մէջ պատրաստ կը դտնենք ամէն վայրկեան:

Յիչելը, այս կերպով կը զառնայ «միսին ապրիլ»: Մարդիկ երբեք չեն մոռնար այն, որուն հետ կ'ապրին: Եթէ աղօթող էք, եւ եթէ ամէն առաւօտ կամ ամէն գիչեր քանի մը աղօթք անպայման կ'արտասանէք, այդ աղօթքները միչտ ներկայ են ձեր յիչողութեան մէջ, մէկ բառ իսկ չէք մոռնար անոնցմէ: Եթէ քանի մը օր առիթը չունենանք զանոնք արտասանելու, ոչինչ կը փոխուի, անոնք տակաւին քանդակուած կը մնան ձեր յիչողութեան մէջ: Եւ դուք կը կարծէք որ զանոնք չէք կրնար մոռնալ մինչեւ ձեր կեանքին վերջը: Բայց քանի մը տարի հետու մնացէք անոնցմէ, քանի մը տարի մի արտասանէք զանոնք, օր մըն ալ յանկարծ կը տեսնէք որ բառերը խոյս տալ կը սկսին ձեր յիչողութենէն: Կը զարմանաք, թէ ի՞նչպէս մոռցեր էք նախադասութիւն մը, որ այդքան ուժեղ կերպով քանդակուած էր ձեր մտքին մէջ: Մինչեդեռ զարմանալի ոչինչ կայ, դուք այդ աղօթքները մոռնալ սկսած էք, որովհետեւ զադրած էք անոնց հետ ապրելէ:

Բայց դէպքի մը, դիտելիքի մը յիչողութեան հետ ապրիլը միչտ մեր կամքէն կախեալ չէ: Երբեմն հակառակը կը պատահի, դէպքի մը յիչողութիւնն է, դիտելիքի մը ծանօթութիւնն է որ մեզի հետ կ'ապրի ու չուզեր թողուլ մեր օճիքը: Դժբախտ լուր մը կը ստանանք, կամ մեր գործին մէջ, մեր ընտանեկան կեանքին մէջ չատ դժբախտ դէպք մը կը պատահի, մտահոգիչ կացութիւն մը կը ստեղծուի, ու մեր ներաչխարհը կը փոթորկի: Այդ դէպքը ամէն վայրկեան կը կրծէ մեր միտքն ու մեր հոգին, կը տառապինք, ապրելու մեր երջանկութիւնը կը խանդարուի, ու կը չանանք մոռնալ այդ դէպքը, կը չանանք ուրիչ բաներու մասին մտածել: Բայց այդ անհաճոյ դէպքը յաճախանք մը կը զառնայ մեր յիչողութեան համար, չարունակ կը միջամտէ մեր մտածումներէն ներս, ամէն վայրկեան ինքզինք կը պարտադրէ ու կը թունաւորէ մեր ապրումը, կը խաթարէ մեր առօրեայ հանդիստն ու անդորրութիւնը: Պէտք է որ որոշ ժամանակ մը անցնի, որպէսզի մենք տակաւ փրկուինք այդ յաճախանքէն, որպէսզի այդ յաճախանքը թողու մեր օճիքը, այսինքն զադրի մեզի հետ ապրելէ:

Իրականութեան մէջ, մենք յիչենք կամ մոռնանք, ոչինչ կը պակսի մեր յիչողութեան տոպրակին մէջէն: Ինչ որ հոն է ներս մտած է, հոն յաւէտ կը մնայ այլեւս: Մեր նոր ապրումները հիներուն վրայ չեն արձանագրուիր ինչպէս կը պատահի Վիսէօ-ժապաւէնի մը վրայ, որ հինը կը սրբէ ու անոր տեղ նորը կ'արձանագրէ: Մեր յիչողութեան վիսէօ-ժապաւէնը այնքան երկար է եւ այնքան չատ պարապ տեղ ունի, որ պէտք չունի հինը սրբելու: Միայն թէ մենք կրնանք հին արձանագրութիւնները չգտնել, կրնանք երբեք զանոնք չգոլացնել մեր վերյիչումի լուսաւոր պատառին վրայ:

Անցեալ օր զպրոցական վաղեմի ընկեր մը կ'ուզէր ինծի յիչեցնել յիսուն տարի առաջ պատահած դէպք մը որ ես չէի յիչեր: Ան կը զարմանար ու չէր հաւատար, որ չէի կրնար յիչել այդ դէպքը: Կրկին ու կրկին կը պատմէր, օգնական անուններ ու դէպքեր կը չարայարէր ու ամէն ինչ կը փորձէր որպէսզի յիչէի այդ դէպքը: Մինչեդեռ ես պատրաստ էի երդում ընելու, որ ընկերս կը սխալէր, թէ այդպիսի դէպք մը երբեք չէր պատահած: Կարելի՞ էր որ ես այդ դէպքը չյիչէի այսքան լայն մանրամասնութիւն լսելէ վերջ անոր մասին:

Բայց ընկերս յանկարծ արտասանեց բառ մը, որ տակնուվրայ ըրաւ ներաչխարհս: Այդ բառը ծանօթ եկաւ ինծի, բան մը պատռեց կարծես խաւարին մէջ, եւ ես տակաւ սկսայ յիչել այն ինչ որ ընկերս ինծի յիչեցնել կ'ուզէր: Դէպքը մասառ մաս կառուցուեցաւ յիչողութեանս մէջ եւ վերջապէս դուրս եկաւ տոպրակէն: Ան հոն էր, եւ ես էի որ չէի զաներ զայն:

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՋՏՆԱԳՈՐԾՈՒՄ

Պրոֆ. Միւռթեան «Գիւտերու եւ յայտնագործութիւններու պետական կոմիտէ»ն արձանագրած է հայ եւ Մոսկուայի գիտնականներու մէկ յայտնագործութիւնը որ կը վերաբերի աթոռի կորիզին բնագիտութեան: Պ. Բաբայեան, Գ. Գրիգորեան, Է. Մամիկոնեան եւ Վ. Շեստոպերով յայտնաբերած են թէ լեռնային շրջաններու մէջ, բարձր ուժականութեամբ տիեզերական ճառագայթումին հետ նիւթի մասնիկներու թեթեւ կորիզներուն բախումներուն ընթացքին ստեղծուող երկրորդական մասնիկները երբեմն ունի այնպիսի ուժականութեան մը, որ համեմատելի է անոնց ծնունդ տուող նախնական մասնիկին ուժականութեան:

***

ՊԵԼԺ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

«Պելժիա – Պորհ· Միւռթիւն» ընկերութեան քարտուղար Մ· Շուպէրի գլխաւորած արուեստագէտներու խումբ մը այցելած է Հայաստան ուր համերգներ տուած է ի նպաստ երկրաչարժի հիմնադրամին: Հիւրերը Հայաստանի նուիրուած են պելժիացի նկարիչներու 20 պաստառ:

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Մշակոյթի հայկ· ֆոնտին առընթեր, կազմուած է հանդիպումներու ակումբ մը որ կոչուած է «Վերնատուն»: Հոն տեղի կ'ունենան մշակոյթի ծանօթ անուններու հետ արուեստասէր հանրութեան միջեւ հանդիպումներ: Ծրագրուած է հանդիպումներ կազմակերպել ներքին եւ արտաքին սփիւռքի մշակոյթի դէմքերուն հետ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻԱ

Նաւթահանքերով հարուստ անապատային այս երկիրը չանկարծ ամբողջ աշխարհի լրատուիւներուն ուչադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացուց, երբ հաւանական թիրախ նկատուեցաւ Իրաքի ծաւալապաչտ նոր արչաւին:

Սաուտի Արաբիա մեծադոյն մասը կը դրաւէ Արաբական թերակղզիին· արեւմուտքէն կարմիր ծովն է սահմանը, արեւելքէն՝ Պարսկական ծոցը: Տարածութիւնը 2·253·300 քառ· քմ· է ու այս լայնարձակ երկրին մէջ կ'ապրին եօթը միլիոն մարդիկ:

Սաուտի Արաբիոյ կլիման այնքան չոր ու խիստ է որ հողամչակումը չի բաւարարեր բնակչութիւնը· հակառակ անոր որ ամբարտակներ կառուցուած են ջուրը ամբարելու եւ տեղին դործածելու համար, սակայն մշակելի հողերու տարածքը չատ անբաւարար է: Ոռոգումով մչակուած այս հողերը կը դոնուին ծովեզերեայ նեղ երիզի մը ու ովասիսներու ձեւով: Հոն կը մչակուին դարի, բրինձ որ Պեեւիներու գլխաւոր սննդեղէնն է, ցորեն, պտղատու ծառեր, որոնց գլխաւորը արմաւենին է: Բնակչութեան մեծ մասը վրանաբնակ է ու կը զբաղի ուղտապանութեամբ: Կը պահեն նաեւ ոչխարներ եւ այծեր:

Երկրին բուն հարստութիւնը սակայն քարիւղն է որ յայտնաբերուած է 1928ին: Ասկէ զատ կան նաեւ երկաթի, արծաթի, պղինձի, ուրանիումի հանքեր: Քարիւղով ապահովուած հարստութիւնը սակայն ժողովուրդին նախնական կենսամակարդակին վրայ մեծ ազդեցութիւն չէ ունեցած ու փոքրամասնութիւն մը միայն կ'օգտուի տնտեսական վերելքէն: Քաղաքաբնակներու թիւը մէկ միլիոնի չուրջ է· ամէնէն խիտ բնակուած շրջանները Պարսկական Ծոցը եզերող շրջանները, Նէճէտի ովասիսը, ուր մայրաքաղաքը՝ Ռիյատ կը դտնուի (չուրջ 200 հազար բնակչութեամբ), արեւմտեան լեռները ուր կան Մեքքէ եւ Մեդքէ քաղաքները, ձէտտան:

Հակառակ որ ինքնաչարժերը հետզհետէ աւելի լայն տեղ կը դրաւեն հաղորդակցութեան մէջ, երկիրը բաւարար երկաթուղի չունի, ոչ ալ կպրպատ ճամբայ: Ծրագրուած է վեց հազար քմ· ճամբու չինութիւն, ինչպէս նաեւ նոր օդակայաններու: Ծովային առեւտուրը կը կատարուի ձէտտայի, Տամմամի եւ Եամպոյի նաւահանգիստներէն: Արտածումի գլխաւոր նիւթը քարիւղն է անչուչտ, որ կը դրկուի յատկապէս ԱՄՆ, Իտալիա եւ Գերմանիա: Ներածումի ապրանքները (մեքենաներ, սննդանիւթեր) կու դան ԱՄՆ–էն, Անգլիայէն, Գերմանիայէն:

Սաուտի Արաբիոյ արքունիքին հիմնադրութիւնը դործն է Իպն Սէուտ դերդաստանին: 1900–ին Էմիր Ֆայսալ որդին Ապտ էլ–Ռահման կը փորձէ վերատիրանալ գահուն զոր հայրը կորսնցուցած է ժթ· դարու աւարտին, Թուքերու եւ Իպն Ռաչիտ գերդաստանին յաղթուելով: Նախ աստիճանաբար կը թափանցէ Ռիյատէն ներս, ապա երբ գլխաւոր մրցակիցը կը մեռնի, իր իչխանութիւնը կը տարածէ երկրին վրայ:

1945ին Սաուտի Արաբիա կը սկսի հաբրստանալ քարիւղի վաճառքով· կ'անդամակցի Արաբական Լիկային, առանց խըզելու իր կապերը արեւմտեան երկիրներու հետ:

1961–ի Սահմանադրութիւնը ժողովրդավար գծով ներկայացուցչական մարմիններու կազմութեան տեղ տալով հանդերձ, այս մարզը կիւրարկութիւն չէ ունեցած եւ երկրին թագաւորը ամբողջ իչխանութիւնը կը կեդրոնացնէ իր ձեռքը: Իր կողքին կան ատենդական ժողովները· ունի նախարարներու Խորհուրդ մը: Նախարարները կը նչանակուին թագաւորին կողմէ ու հաչուետու են անոր· 1964–ին ջնջուած է նախարարապետի պաչտօնը: Երկրին մէջ ոչ մէկ քաղաքական կուսակցութիւն կայ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՈԴԻԿ

ՍԵԲԱՍՏԻԱ (ՍԸՎԱԶ)

Կուսակալն էր Մուամմէր, որ իր հաչտած բարբարոսութիւններով լէնկ թիմուրը վերադանցեց, ան՝ ու սարսափ սիեւով ամէն Հայու սրտին մէջ: Արբանեակները՝ Սապիթ, Իթթիհատ քարտուղար Ղանի, Էմին զառէ Խալիս, Գօլ Ազասի զառէ Ալի, «Էմլաքը Էմիրիյէ Մուտիրի» Խայրի, Էմին Փաչա զառէ Համիտ եւայլն: Մուամմէրի կը պարտինք Սաննաբանի աչակերտաց, ուսուցչախումբին (Գառնիկ Թուղլաճեան, Մանուէլ Տէրտէրեան, Լ· Գանթարճեան եւ Արմենակ Յակոբեան) եւ այլ երեւելիներու նահատակումը: Բազմաթիւ մանկանց, կանանց եւ աղջկանց վերջին կարաւանը – Մարզուան անուանապէս տարագրելի – քաղքէն ոչ չատ հեռու ջարդուեցաւ վայրագօրէն: Ընտանիքներէ զատուելով՝ խումբ խումբ այրեր քաղաքէն դուրս մորթուեցան անխնայ: Նախ զինքի հաւաքում բարբարիկ միջոցներով: Մուամմէրի սիրագործութեանց անդրանիկ պատկերը կը ներկայացնէ հետեւեալ սեւ դուցակը՝ քաղաքին բանտերուն մէջ մահադոյն լեցուած 14,000 այրերու անուններէն գլխաւորներուն (զոր մեր խնդրանքին վրայ դիրի առաւ՝ իսլամանալով ողջ մնացող Արամ Մուրատեան):

Ա· ԽՈՒՄԲ· 28 Մարտ 1915–ին, 28 կուսակցականէ, մէկ ամիսէն աւելի բանտին մէջ չարչարուելէ վերջ՝ դուրս հանուելով սպաննուած: Մարտիրոս Գարբիէլեան (վիլայէթի Թէրճիմանը), Վահան Վարդանեան (դեղագործ), Մուրատ Կիւրէնեան, Յովհաննէս Բոլատեան, Նալպանտ Յովհաննէս, Մանուկ Պէյլէրեան, Ղասապ Ճալազ, Տիգրան Աբէլեան եւայլն:

Բ· ԽՈՒՄԲ· Յունիս 13–ին՝ մէկ չարթուան մէջ· – Քաղաքական Ժողովի անդամ՝ Բենիամին Թօփալեան (որուն արձիւնէն գատաթ մը խմած է Մուամմէր), Մանուկ Անտուրեան (ֆրանսական փոխհիւպատոս), Ոսկան Ասլանեան (օրման միւտիրի), Սրապիոն եւ Սենեքերիմ Պալեան, Աւետիս Շահինեան, Ոսկան Պէլոյեան, Մարտիրոս Ֆիչէնկճեան, Տիգրան Շիրինեան, Աբրահամ Մեսիկեան: Ուսուցիչ՝ Միհրան Իսպիրեան, Միքայէլ Ֆրանկիւլեան, Ռ· Եագուպեան, Սահակ Սարայտարեան, Յակոբ Բալուգեան, Համբարձում Պէչճեան, Ներսէս Տ· Գարբիէլեան, Նչան Պարսամեան, Արամ Երանոսեան, Արմենակ Զուգասըղեան, Սիմոն Թրնկըրեան, Աւ· Սէմէրճեան, Սենեքերիմ Գալիճնճեան, Գարեգին Իդնատեան, Յակոբ Ալթունեան, Վահան Ճինպաչեան: Փաստաբանի՝ Մկրտիչ Բուչատեան, Գասպար Սարայտարեան, Մանուկ Մեծմօրուքեան, Տիգրան Մուրատեան, Մարտիրոս Պակրճեան: Դեղագործ՝ Եղիա Մեսխեան, Պաչ· Թորոսեան, Սահակ Գրաթլեան, Բիւզանդ Տէրպասեան: Առեւտրականի եւայլն՝ Նշան Ալիքանեան (գայմագամ), Միր· Թաչճեան, Գր· Տէլի–Ղազարեան, Ռուբէն Գազանճեան, Յովհաննէս Կէզիւրեան, Թադէոս Կիւրեղեան, Ոսկան եւ Դաւիթ Շիրինեան, Նշան Ամպրուկեան, Մկրտիչ Սեղր· Սեր· Ցր· եւ Գալուստ Տէրպապեան, Ահարոն Մարգարեան, Սարգիս Պուչաքճեան, Նչ· Տիգրան եւ Նզր· Անդրէասեան, Մատ· Փիրէնեան, Ղզր· Ղազարեան, Վահան Մինասեան, Միհրան Զուգասըղեան, Գրիգոր Մրմրեան, Գասպար Պաչեղեան, Վահան Մօսքոֆեան, Յակոբ Աֆիոնեան, Յակոբ Նիզամեան:

(Շար· 73)

(Շար· Ա· էջէն)

Համբարձումեանի, Գր· Խանջեանի, Ա· Սարգսեանի գիմումը, ուղղուած՝ Մ· Կորբաջովի: Ան կը վերաբերի գինեալ խլբակները ապառազինելու վերջնագրին. հայ երեսփոխանները խնդրած են որ ժամանակ տրուի Հայաստանի նորընտիր իշխանութեան: Անոնք փորձած են գինեալ խումբերու գոյութիւնը արդարացնել Արցախի անասոյդ կացութեամբ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ
ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Յուլիս 16 – 18 Վիեննայի մէջ տեղի ունեցած համաժողովի մը մասնակցած է Հայաստանի Արտաքին Նախարարը՝ Ա· Մկրտչեան: «Հիւսիսային Ամերիկա – Եւրոպա, երկխօսութիւն՝ քաղաքական եւ զաղթի հարցերի մասին» խորագրուած համաժողովին արտասանած իր էլոյթով Ա· Մկրտչեան արծարծած է հարցեր որոնք առընչուած են Հայերու տեղահանութեան: Ան նշած է միջոցները – միջազգային օժանդակութիւն, անտեսական վերականգնում, ընկերային բարելաւում – որոնք կրնան կասեցնել Հայաստանէն արտագաղթը որ մտահոգիչ բնոյթ ստացած է: Ա· Մկրտչեան Վիեննայի մէջ հանդիպում ունեցած է երկրին նախագահին, Արտաքին նախարարին, ՄԱԿ–ի արգիւնաբերական զարգացման կազմակերպութեան գլխաւոր տնօրէնին հետ:

***

ՏՐԲԵԱՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

Էջմիածնէն 60 տարի առաջ Վրաստանի Գանձա գիւղի Ս· Կարապետ Եկեղեցիին նուէր ուղուած զանգակին ղօղանջներով սկսան Տէրեանի ասանդական հանդիսութիւնները: Ներկայ էին Հայաստանէն ու Վրաստանէն բանուորական աշխարհի, գրականութեան ու արուեստի ներկայացուցիչներ, պաշտօնական պատուիրակութիւններ: Նախ հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարուեցաւ Տէրեան ընտանիքին համար, ապա տեղի ունեցաւ Տէրեանի ու Անդրանիկի արձաններուն բացումը: Ճեմարանի բեմէն հանդէս եկան Ս· Կապուտիկեան, Հ· Մաթեւոսեան, Վ· Պետրոսեան, Մ· Տէր – Գուլանեան ու վրացի բանաստեղծներ: Հանդիսութիւնը ուղարկուեցաւ Հայաստանի երդի – պարի խումբին պարերով ու տեղացի արուեստագէտներու ելոյթներով:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Սիմֆոլի բարի կամքի խաղերուն մասնակից Հայաստանցի եօթը մարզիկներն ալ մեռալներով վերադարձած են: Ոսկէ մեռալ չհաց են հեծանուորդ Ա· Կլեւցով եւ կռիւմարտիկ Ի· Ճակորկոխեան: Արծաթէ պարգեւներու արժանացած են ազատ ոճի ըմբիշներ Գ· Մկրտչեան եւ Ս· Սարգսեան· պրոնզէ մեռալակիրներն են հեռացատքորդ Ռ· Խմխեան, կռիւմարտիկներ՝ Ն· Մունչեան եւ Մ· Ղազարեան: Ոսկէ մեռալ չհաց է նաեւ Տաքէնդի ուսանող Ա· Գրիգորեան:

Ոչ պաշտօնական տուեալներով, Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը զբաղուի 12–13–րդ դիրքի վրայ, առջ անցնելով Հոլանտայի, Լեհաստանի, Իտալիայի, Ֆրանսայի, Անգլիայի նման երկիրներէ:

***

«Արարատ»էն Երուանդ Սուքիասեան ընդունուած է խորհ· Ֆութպոլի կազմին մէջ· յառաջիկայ օրերուն կը մեկնի Իտալիա, ուր երկու խումբերը բարեկամական հանդիպումներ կ'ունենան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

● ԱՐՀԵՍՏԱՎԱՐԻ ԽՈՒՄԲԵՐ
ՄՐՑԱԿԻՑ ՎԱՂԱՆՆԻ

Ֆրանսայի երրորդ դասակարգի ախոյեանութիւնը կը սկսի յառաջիկայ Շաբաթ իրիկուն, Օգոստոս 18–ին· Վաղանի Հ·

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Ադամ Շեխիկեան իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Էլվիզ Տարօնեանի իր զաւկին՝ Վազգէնի կսկծալի կորուստին առթիւ եւ իր յիշատակին 500 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիլ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը բացատրէ ամէն նուիրատուութիւնները փոխան ծաղիկի Տիկին Սանդուխտ Սահակեանի մահուան առթիւ:

Կիւզէլպօտուր ընտանիք 200, Խաչատուրեան ընտանիք 100, Տիկին Թալին Քօնքա 100, Տիկին Ն· Թօփչեան 200, Թօփչեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Պարսեղ Սայրամ 150 Ֆր·:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանուխ	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս փակագիծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Մ·ը կը մասնակցի այս առաջնութեան հարաւի խմբակին մէջ, ուր կան 16 մըրցակիցներ: Առնցմէ վեցը արհեստավարժներու բարձրագոյն բաժանումին պատկանող ակումբներուն պահեստի խումբերն են: Մէկ ուրիշն ալ, Կրընոպլը, Ա· խումբ, անցեալ մրցաշրջանին կը պայքարէր երկրորդ բաժանումին մէջ: Ուրիշ խօսքով, հայանուն ակումբը, 30 խաղերու ընթացքին, զործ պիտի ունենայ զօրաւոր կազմերու հետ:

Արդէն, իր առաջին մրցումին իսկ կ'երթայ Մարսէյլ Օ· Մ·ի դէմ: 1989–90–ին Օ· Մ· դասուած էր 8–րդ, Վալանս՝ 7–րդ: Երկու հանդիպումներուն արդիւնքները՝ 1 – 1 Վալանսի մէջ, 0 – 0 Մարսէյլ: Երրորդ հաւասարութիւն մը, թերեւս, Շաբաթ իրիկուն:

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

● ԵՐԵՒԱՆՑԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

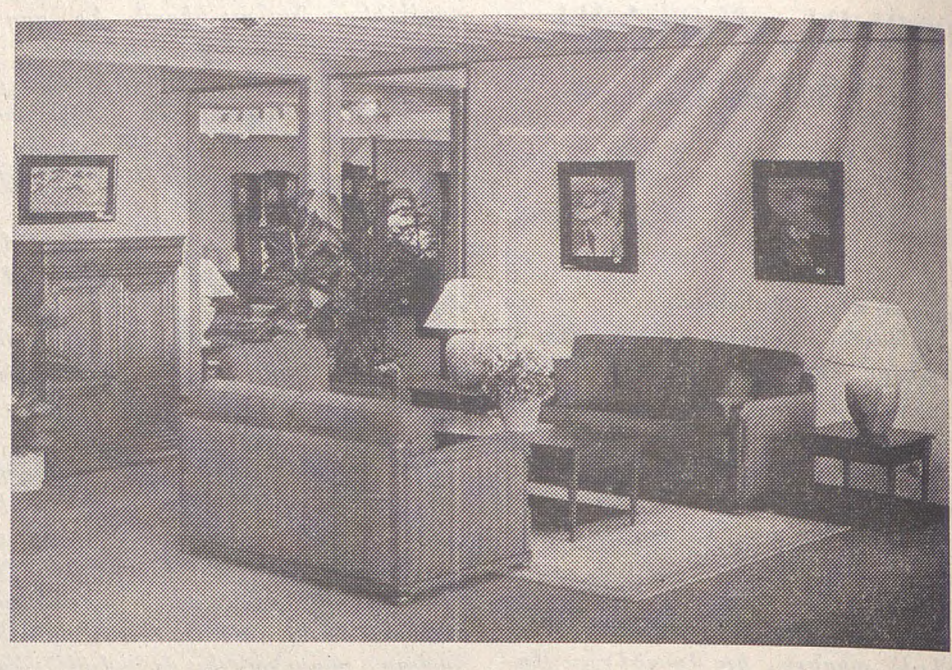
Ճաճախ չէ որ Հայ մը կը մասնակցի աթլէթիզմի աշխարհի առաջնութեանց· այդ պատճառաւ, զանց չենք ըներ նշելու Գենատի Բարսեղեանի 5–րդ տեղը ժիւնիորներու համաշխարհային մրցանդիսին՝ որ տեղի ունեցաւ Փլովտիւի մէջ, Պուլկարիա:

Բարսեղեան, Երեւանցի, 18 տարեկան է· հսկայ մը՝ 1·97 մեթր եւ 92 քկ·: Սկաւառակ կը նետէ: Փլովտիւի մէջ 5–րդ դասուած է 54,90–ով, ինչ որ իր լաւագոյն արդիւնքը չէ: Ցունիսին, Մոսկուայի մէջ, Բարսեղեան սկաւառակը արձակած էր 60,14 մեթր հեռու: Նչենք որ, հասնելու համար միջազգային մակարդակի չափահասներու միջեւ, պէտք է մօտենալ գոնէ 65 մեթրի:

Վ· Մ·

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

– Հ. Բ. Ը. Մ. –

Ծ Ա Ն Ո Ւ Ց Ա Գ Ի Ր

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ("Միութիւն") կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 76–րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 17, 1990, առաւօտեան ժամը 10–ին, Պեւըրլի Հիլթըն պանդոկին մէջ, 9876 Ոսիլշայր Պուլըվարտ, Պեւըրլի Հիլզ, Գալիֆորնիա 90210, Միացեալ Նահանգներ:

Սոյնը 76–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրուի որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Հոկտեմբեր 17 իրենց փոխանորդագրերը,– Հիմնական կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած,– հասցնեն կամ յանձնեն կեդրոնական Վարչական Ժողովիատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1·– *Ներկայացում եւ վաւերացում 1988 եւ 1989 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:*

2·– *Ներկայացում եւ վաւերացում 1988 եւ 1989 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:*

3·– *Ընտրութիւն անօրէններու:*

4·– *Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:*

5·– *Քննարկում Միութեան Հիմնական կանոնագրի բարեփոխման առաջարկի՝ «Պատուակալ Տնօրէն» եւ «Պատուոյ Ցըկեանս Նախագահ» կարգերու ընորոշման տահմանափակ նպատակով:*

6·– *Քննարկում վերոյիշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:*

7·– *Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:*

Ի դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԼՈՒԻՋ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յունիս 18, 1990

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՒԻՐԸ
ՁԵՐ ՀԱՐԱՁԱՏՆԵՐՈՒՆ

ՇԻՐԱԿ
ԸՆԴԱՐՁԱԿ
ԵՐԳԱՐԱՆ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ
կազմեց եւ խմբագրեց՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Շիրակ Հրատարակչատան այս բացառիկ գործը կը բովանդակէ·–

1) 576 Երգեր՝ *Հայրենասիրական, յեղափոխական, Արցախ – Ղարաբաղեան, դասական, ժողովրդական, օփերէթային, հոգեւոր, մայրական, օրօրներ, աշուղական, էսթրատային, պարերգներ եւ խառն երգեր:*

2) *Հայ երաժշտութեան վարպետներ* բաժինին մէջ զետեղուած են 60 երաժիշտներու նկար–կենսագրութիւններ՝ *Սայաթ Նովայէն սկսեալ:*

3) 126 Հայրենի երաժիշտներու Դիմանկարներ:

4) Անցեալ եւ Ներկայ Սփիւռքահայ երգչախումբեր *բաժինին մէջ զետեղուած են* 32 խմբանկարներ, սկսեալ 1913–էն (*Պոլիս, Պէյրութ, Պոսթըն, Ֆիլատելֆիա, Հալէպ, Ապատան, Թեհրան, Լոս Անճըլըս, Նոր Զուղա, Գահիրէ, Դամասկոս, Փարիզ, Պուէնոս Այրէս, Պաղտատ, Նիկոսիա*):

5) Գծանկարներ՝ 90 երաժշտական գործիքներու, *որոնցմէ 40–ը՝ բազմազոյն:* 94 գծանկարներ եւ պատկերներ՝ *երգերու ոդին համապատասխանող:*

768 էջ· 17 × 24 ծաւալով, բազմազոյն կողք, կազմուած՝ հատը 50 Ամերիկ· տոլար: Արտասահմանի համար առաւել 10 տոլար *հանապարհածախք:* Վճարումները՝ *կանխիկ:*

Imprimerie - Librairie CHIRAK
Rue Armenia, Beyrouth — LIBAN

LA
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET
Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 17
VENDREDI
17 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.341 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.341

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԶԱԽՈՂԵԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՉԿԱՑ

Անկասկած եզակի ժամանակաշրջանի մը ականատեսներն ենք միջազգային եւ ազգային ճակատներու վրայ։

Դէպքերը իրարու յաջորդեցին այնպիսի չմեցուցիչ արագութեամբ մը, որ աշխարհի դեկավարներն իսկ, աւելի հետեւորդներ եղան քան՝ առաջնորդներ։ Պէտք ինի պատի անկումէն եաք, արեւելեան Եւրոպայի յեղաշրջումը յանկարծ նոր դիմագիծ մը առաւ ամբողջ Եւրոպայի, մանաւանդ միակ Գերմանիայի մը վերամեզմամով։

Ընդհանուր իրարանցումին մէջ, Հայաստան հետեւորդ իսկ չեզաւ, այլ՝ յառաջապահ։ Այսօր, չեն պակսիր անշուշտ, մեր ամենագէտ անխուսափելի «խմաւունները» որոնք կը մեղադրեն «Ղարաբաղ» Կոմիտէն իր այդ նախակարապետի դիրքին համար, հաճոյութեամբ մոռնալով եւ կամովին անտեսելով թէ ինչ ոգեւորութիւն ծագեցաւ 1988ի փետրուարեան այդ օրերուն Հայաստանէն՝ Սփիւռք, երբ ամբողջ աշխարհ դիտակցեցաւ թէ հայ ժողովուրդը միայն իր ցեղասպանութիւնը չալած աշխարհէն արդարութիւն մուրացող մը չէ, այլ՝ ոգի է, աւելի քան երբեք, եօթանասնամեայ ձմեռներու տաժանակիր լուծի մը տակ տուայտելէ եաք։

Ու այդ ոգի՝ ժողովուրդն է, որ աւելի քան երկու տարի չհակարացաւ, չհամակերպեցաւ իր սեւ ճակատագրին, նոյնիսկ երբ, Շերակ գաշտը սարսռաց ու մահը իր գիրկն առաւ որդին ու մայրը ու բանտի դռներ բացուեցան արդար մարդոց վրայ փակուելու համար։

Զյուսահատեցաւ։ Մնաց ոգի։ Մնաց հաւատարիմ անոնց՝ որոնք նոր վաղորդայիներու յոյսը բերած էին։ Ու երբ եկաւ օրը, ազատ ընտրութիւններով ծնած Խորհրդարան մը ընտրեց իր նախագահը, իր փոխ – նախագահը, իր վարչապետը։ Առաջին անգամն էր Մայիսեան անկախութենէն ի վեր, որ իշխանութիւնը կը կոչնչնէր համապատասխանաւորը։

Հիմա ժամն է լրջախոհութեան եւ բախտորոշական յաջողութեան։ Ոչինչ վերջացած է, ամէն բան նոր սկսի։ Ներսէն եւ դուրսէն տարուած պայքարը ՀՀՇ–ի համագումարէն ի վեր, արդիւնաւէտ չեղաւ։ Բայց, պարտեալները ոչ ողջամիտ են, ոչ ալ խելահաս, դիտակցելու համար թէ հարցը, ոչ ասոր յաջողութիւնն է, ոչ ալ անոր պարտութիւնը, հարցը՝ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին յաղթանակն է։ Գիտենք, եօթանասնամեայ կուսակցութեան մը «երախտաւորները» մէկ օրէն միւսը դէնքերը վար չեն դներ եւ այս «դէնքերը» ամէնէն նենգ եւ դաւադիր դէնքերն են։ Երբ Մոսկուա կը հաւանի որ «արտաքին միջամտութիւն» պիտի չըլլայ, այդ չի նշանակեր թէ կ'ուզէ մեր գործը դիւրացնել։ Լաւ կը ճանչնայ մեզ ու կը հաշուէ «ներքին միջամտութեանց» վրայ եւ լինք ալ կրնայ պիղատոսեան իր ձեռքին մէջ մնալ։ Եւ հոս է, որ անզօր կատարութեամբ կը տեսնենք որ Հայաստանի մէջ կան այդ տարրերը, որոնք սկսած են խանգարել։ Խափանարարական աշխատանք տանիլ որպէսզի Հայաստանի նոր դեկավարութիւնը ձախողի։ Նման գործունէութիւն տանողները կամ նման գործունէութեան մղողները առնուազն դուրկ են ազգային տարրական պատասխանատուութեան զիտակցութենէն։ Այսօր, այլ երկընտրանք չունինք։ Նոր դեկավարութիւնը պէտք է յաջողի, իր ճիտին պարտքն է յաջողիլ, անկախ թէ կրնան մարդիկ հաւիր առ հարիւր համաձայն չըլլալ իրեն հետ։ Այսօր, հարցը այդ չէ, աւելին՝ այդ չի կրնան ըլլալ։ Այս ճգնաժամային պահուն պարտինք գործել առաւելագոյն ողջմտութեամբ, եթէ վտանգաւոր արկածախնդրութիւններու ծոցը չենք ուզեր նետել մեր ժողովուրդը։

Եւ այդ ժողովուրդին համար, ձախողելու իրաւունք չկայ։

«ՅԱՌԱՋ»

ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ԵՒ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

Որո՞ւ կը նպատակ ոճիրը։ Ընթացիկ հարցումն է, երբ ոճիր կը գործուի։ Այսօր ալ հարկ կ'ինամեցաւ թէ ի՞նչ նպատակի կ'ուզեն ծառայել այն փոքրաթիւ (10 – 20 հոգինոց) խմբակները, ի մասնաւորի մէկ խմբակը, որ պինեալ միջամտութիւններով կը խանգարէ երկրին կեանքը, սարսափ կ'ուզէ տարածել եւ բռնապրատումներ կը կատարէ (հեռատեսիլի կայանը, գլխաւորապէս)։ Ըստ երեւոյթին, կուսակցականները, որոնք ատիպուեցան տեղի տալ Խորհրդարանը, չեն մարսած իրենց պարտութիւնը։ Չեն հասկցած թէ իրենց պարտութիւնը յաղթանակն էր Հայ ժողովուրդին եւ իրենց ալ կը մնար լռել ու ծառայել այդ ժողովուրդին, տարբեր ոգիով, առանց հրահանգները Մոսկուայէն առնելու։ Եթէ այսպէս չարունակուի, այն ապատրութիւնը պիտի ծագի թէ վերջին Համագնաւարները Մոսկուա չեն նստած, այլ՝ Երեւան։

Ուրբաթէն ի վեր ուրեմն, առանց կարգուկանոն ապահովող հայկական ոստիկանութեան մը (հրապարակէն բոլորովին բացակայ է) միջադէպերը կը բազմապատկուին։ 10 – 15 հոգինոց զինեալ խումբի մը զլուխն անցած զրաւում կատարուած է հեռատեսիլի կայանը պարտադրելու համար որ տեսերիզ մը սփռուի։ Անդին պարապ եւ չինծու պարտականութիւններով հանրակառքեր չեն քանիր, հոս ու հոն անիշխանական մթնոլորտ մը կը տիրէ։ Ընդհանուր առմամբ սապոթաժ կը փորձուի նորընտիր իշխանութեան դէմ, բարեբախտաբար ժողովուրդը հակցած է եւ ողջմիտ կը մնայ։

Գերագոյն Խորհուրդը իր աշխատանքները չարունակելով ընտրուած յանձնախումբերու թիւը հասցուցած է 16–ի (առջի օրը՝ 7 էր) եւ ասոնցմէ մէկը միայն՝ Արցախով պիտի զբաղի։

Չորեքշաբթի առաւօտ, Գերագոյն Խորհուրդի նիստին խիստ ելոյթներ ունեցան են Բարդին Արարքցեան եւ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան յատակ կերպով պարզելով ամբողջ անցուդարձը եւ տարուած խափանարարական աշխատանքը։

***

Օգս· 15–ի Մոնթը արձագանգելով Պրաւդա (Օգս· 13) կը զրէր թէ Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Վրաստանի Հանրապետութեանց նախագահները ի մօտոյ պիտի հանդիպին Թիֆլիս՝ «խօսելու համար Հանրապետութեանց միջեւ կեանական հարցերու մասին»։ Օգս· 16–ին ալ, Իւմանիթէ կը զրէր թէ Հայաստանի նախագահը հերքած է Պրաւդա–ի իրեն վերագրած տրամադրութիւնը։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԻԱԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՕԳՈՍՏՈՍ 2 / 10)

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ

Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիայի անդամներուն ժողովին բացումը կատարած է Ս·Համբարձումեան, խօսելով Արցախի հարցին մասին։ Ապա պիտանի կանոներ վերլուծելով երկուսուկէս տարի

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔԻ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

ԻՐԱՆԻ ՀԵՏ՝
ՀԱՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մինչ Ծորգանանի թագաւորը՝ Հիւսէյն Սատամ Հիւսէյնէն նամակ մը կ'ընդունի Ամերիկա զնաց Պուշին հետ տեսնուելու եւ նամակաբերի իր զերը կատարելու, Իրաքի զեկավարը առջի օրուան «ամբողջական կարզադրութեան մը» առաջարկէն եաք, հաշտութեան առաջարկ ըրաւ Իրանի։ Տրամադիր է վերիններու փոխանակութեան եւ մանաւանդ, ինչ որ աւելի կարեւոր է, քանի որ զլխաւոր տարակարծութիւնն էր երկու երկիրներու միջեւ, կ'ընդունի Ալժէի 1975–ի համաձայնագիրը Շաթ – Ալ – Արաբի չուրջ։ Սահմանային այս գետը մեծ քանակի նաւթ եզած է Իրանի եւ Իրաքի միջեւ։ Յորչափ Պուէյթը չէր զրաւած Իրաքի «տնտեսական թոքն էր»։ Իրեն համար ամբողջական մաս կը կազմէր Իրաքի, Թեհրանի համար ահմանային գետ էր եւ Ալժէի համաձայնագիրը իրեն իրաւունք տուած էր։ Սատամ Հիւսէյն «պարոն եւ եղբայրս» որակումով կը սկսի Ռաֆսանճանիի ուղղած իր նամակը։ Իրան յաղթանակ կը նկատէ Իրաքի այս քայլը, մինչ Հիւսէյն կ'ապահովէ, եթէ ոչ անմիջական զինադադարութիւնը, գոնէ բարեացակամ չէզոքութիւնը։ Մնաց որ, օրէ օր, արաբական երկիրներու մէջ Իրաքի զեկավարին նպաստաւոր ցոյցերը կը բազմանան։ Հիւսէյն, հազիւ կ'առաջարկէր որ Իսրայէլ եւ Սուրիա քաշուին իրենց զրաւած հողերէն, առաջին օրինակը կուտար ինք քաշուելով իրանեան նկատուած հողերէ։ Եթէ «լաւատեսներ» խուճապահար մէկուն անձնատուութիւնները կը նկատեն Հիւսէյնի այս քայլերը, բոլորը նոյն ակնոցով չեն նայիր, թէեւ որոշ «լրբութիւն» մը կը տեսնուի։ Արդարեւ, մէկ միլիոն մարդ մեռաւ այդ հոզմատին համար, որ ըստ երեւոյթին, զրչի մէկ հարուածով կարելի էր տալ Իրանի, այդքան ալ արժէք չունէր...։ Ճիշդ է որ արժէքը պակսեցաւ Քուէյթի զրաւումով։

***

Այս տագնապին առընչութեամբ, մամուլը կ'անդրադառնայ նաեւ Նոսթրատամուսի մարգարէութեանց։ Ըստ 1980–ին լոյս տեսած մեկնաբանութեանց (Ժան – Շառլ Ֆոնպրիւն), դարուս վերջին պատերազմին ծագումը մահմետական պիտի ըլլար։ Մահմետականներու հակաքրիստոնեայ ազանդը Իրաք եւ Սուրիա ոտքի պիտի ելլէ, Եփրատի մօտ զրահապատ բանակով մը։ Մէկ միլիոն զինուոր պիտի ըլլայ Իրան եւ սաստանան Թուրքիա եւ Եգիպտոս պիտի ներխուժէ։ Նոսթրատամուս 27 տարիներու ճակատամարտներէ եաք Արեւմուտքի յաղթանակը կը նախատեսէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Նախագահը նոր հրովարտակ մը ստորագրած է, որ կը վերահաստատէ քաղաքացիական բոլոր իրաւունքները բոլոր անոնց, որոնք 1966էն 1988 զրկուեցան խորհրդային իրենց քաղաքացիութենէն եւ արտաքսուեցան երկրէն։ Ֆրանսա գտնուող խորհրդային «աքսորեալներ» մեծ կարեւորութիւն չեն տար այս կարզադրութեան եւ միտք չունին Խորհրդային Միութիւն վերադառնալու։

ԽՈՐՀ· ՆԵՐՔԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ զօր· Սթասիս Լիզոխոս յայտարարած է թէ երկու տարիէ ի վեր տնտեսական աճ կ'արձանագրէ։

ՊԷՏՔ Է ՕԳՆԵԼ ԱՐՑԱԽԻՆ

Օգոստոս 6–ի հեռատիպը լուրերու կարգին տեղ տուած է նաեւ հարցազրոյցի մը· նկատի առնելով Հայաստանի մամուլին մէջ վերջերս տեղ գտած կոչերը Արցախին նիւթական օժանդակութիւն բերելու, Արմէնփրէսի թղթակիցը այս մասին հարցումներ ուղղած է Ֆիննանսներու նախարար Ջ· Ջանոյեանի։ Այս վերջինս նախ ամփոփ պիծերով ներկայացուցած է Հայաստանի տնտեսական ու քաղաքական վիճակը։

Ծանօթ պատճառներով –արցախեան հարց, երկրաշարժ, չրջափակումներ, չուրջ 260 հազար փախստականներ– ծանր պայմաններ ստեղծուած են տնտեսական մարզին համար։ Այս բոլորին պէտք է աւելցնել ոչ արդիական կառոյցները, արտադրութեան ցած որակը, որոնք եւս բարելաւումի ազդակներ չեն ըլլար։ Ճիշդ այս պարագաներէն մեկնած, Հայաստանի կառավարութիւնը կազմած է Արցախին նիւթական օգնութիւն կազմակերպող յատուկ յանձնաժողով մը որուն եւս նախագահն է Ջ· Ջանոյեան։

Ան կը յայտնէ թէ վերոյիշեալ յանձնախումբին կազմութենէն առջ ալ Հայաստանի ձեռնարկութիւնները, հիմնարկները, կազմակերպութիւնները եւ ժողովուրդը կայուն ու չօշափելի օժանդակութիւն ցոյց տուած են Արցախին։ Ղրկուած են սննդանիւթեր, չինանիւթ, դեղօրայք, տարբեր տեսակի ապրանքներ։ Իսկ յանձնախումբը կազմուած է որպէսզի պետականօրէն կազմակերպուած բնոյթ տրուի հայրենանուէր այդ գործին։

Արցախի մարմինները նախ եւ առաջ կ'ուզեն որ լուծուի ճամբաներու հարցը, ապա բնական կազ տրուի բնակավայրերու, նաեւ կանոնաւորուի ջրաբաշխումը։ Կառավարութեան որոշումով երեք միլիոն ռուբլի յատկացուած է ճամբաներու շինութեան։

Հայաստանի մէջ ուր կառավարութեան միջոցները քիչ են ու հոգերը շատ, Արցախի նիւթական միջոցները կը զոյանան·– ա) ձեռնարկութիւններու, կազմակերպութիւններու, հիմնարկներու միջոցներէն որոնք ձեռք կը ձգուին չարաթօրեակներէ եւ այլ միջոցառումներէ։ բ) Բանուորական խումբերու, կազմակերպութիւններու սեփական միջոցներով կատարուած յատկացումներէն։ գ) Խորհրդային եւ օտար երկիրներու քաղաքացիներու, արտասահմանեան կազմակերպութիւններու, Սփիւռքահայութեան ու առանձին անհատներու նուէրներէն։ դ)Այլ մուտքեր։ Անցեալ Մայիս 15–ին, «Խորհ· Հայաստան»ի միջոցով կոչ ուղղած են որ ամէն մէկ քաղաքացի ամբողջ մէկ օր մը աշխատի Արցախին համար։ Այսօր հարկը կը տեսնուի նաեւ դիմելու սփիւռքահայ կազմակերպութիւններուն, արտասահման բնակող Հայերու։ Այս դիմումը նախապատրաստ կ'ընէ հետեւեալ խօսքերով· «Օգնեցէ՛ք Արցախին, օգնեցէ՛ք մեր պատմական հայրենիքի այդ գաղտրիկ անկիւնի տնտեսական ու ընկերային վերաշինութեանը, Արցախահայութեան իղձերի իրականացմանը»։

ԵՐԱՋՆԵՐ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ամիսներ առաջ օր մը, Լոս – Անճըլըսէն նամակ մը ստացայ անուշիկ աղջնակէ մը որ իր ապագայ երազներուն եւ ծրագիրներուն մասին կը պատմէր մեծ ոգեւորութեամբ։ Տարիներու իր փայփայած երազներուն իրագործումը, համալսարանական իր աշխատանքները, զանազան հաճելի զբաղումները, մանաւանդ մօտալուտ ճամբորդութեան մը հեռանկարը դէպի Փարիզ եւ Իտալիա, կը հրապուրէր պինդը, այցելելու եւ ուսումնասիրելու համար այդ հեղ քազաքներու ճարտարապետական զարկերիկ հնութիները, որոնց նուիրուած էին իր աշխատանքները, եւ յետոյ, կը հարցնէր։–

«Թա՛նթի, դուն ալ ինծի պէս զարկերիկ եւ մեծ երազներ չունի՞ս»։

Կեանքիս մայրամուտն է սիրելի Արլինս։ Երազը ազուոր խենթութիւն մըն է առանց որուն սակայն դժուար է ապրիլ, մանաւանդ կեանքի այս ցաւատանջ օրերուն։ Կը կառչինք անոր, կը մաքառինք, չես ուզեր պատուիլ անկէ, հակառակ որ այսօր զրկուած ենք կեանքի չատ մը պզտիկ վայելքներէն։

Կեանքը խառնուրդ մըն է երազի եւ իրականութեան։ Կը պայքարինք չամառօրէն բոլոր անիրաւութիւններուն եւ յուսախաբութիւններուն դէմ, սակայն յաճառօրէն կը վազենք յոյսին, զարկերակին նուէնն։ Իրէնմէ մը կը հեռապնդենք, հոգ չէ թէ վազը ամէն ինչ փշի պիտի դառնայ եւ հազիւ միշտակ մը պիտի մնայ մեր էութենէն։

Սակայն երազները համայք են մեր կեանքին։ Կենսատու մղիչ ուժ մեր էութեան, ըլլա՛ն անոնք երազներ հայրենասիրութեան չունչով տոգորուած, ըլլա՛ն ապրուած երազ օրեր, անցեալի մեր չատ սիրելի զազափարակից աշխատանքի ընկերներուն հետ։

Կարօտալի՛ց զգացումներ ախորանոյշ, կը ցնցեն մեզ չատ յաճախ։ Տեսնել Փարիզի մատուռական կեանքի եւ արուեստի վայրերը։ Սէն գետի ափին՝ գունագեղ չոզարձակումները, հնագրավաճառներու հինաւուրց կրպակները, սիրելի էքոլ նորմալ Լուվրը, Պուլվար Սէն Միշէլը, Սորպոնի «Հօթ գ'Էթիւտ»ի սրահները։ Թախծոտ աչքերով կը փնտռենք մաերմութիւնը, հոգիի եւ մտքի հազորդութիւնը, մեծ գիտնականներու որոնք մեր սիրելի ուսուցիչները եղան եւ որոնք իրենց մտքի պաչարը եւ արուեստի սէրը փոխանցեցին մեզի։ Անոնք բոլորը այսօր անյայտացած են յաւէտ։

Երազը եւ իրականութիւնը չեն այն ինչ որ երազած ենք մեր երիտասարդութեան օրերուն։ Ժողովուրդները կը պայքարին, կ'ըմբոստանան անիրաւ եւ տաժանելի վայրագութիւններու դէմ, կը հիւծին բանտերու մէջ, սակայն իրենց երազներուն եւ զազափարներուն համար կը զոհուին, կը նահատակուին եւ կը մեռնին հերոսաբար։

Երազը անդիմադրելիօրէն կը քաշէ մեզ եւ կ'ուզենք անպայման իրականացնել զայն։ Այսօր համբաւաւոր հայաքաղաքներու սիրահարներ, միլիոններ կը ծախսեն սիրահարելու համար իրենց երազած հազուագիւտ արուեստի գործերուն։ Հրապուրիչ ճամբորդութիւններու հեռանկարները մեր երազներուն թռիչք կուտան, զեղեցիկ առարկայ մը ձեռք ձգելը մեծ վայելք մըն է, երազ մը բազմալի, եւ այսօր մեր սիրելի Արփիկը, տենդագին կ'աշխատի զիշեր – ցերեկ, իր ժողովուրդին հայրենադարձ կարօտները, աշխարհացրիւ հայ զազութներու հոգեւոր եւ մշակութային կեանքին անցուդարձները, միջազգային մեզ յուզող լուրերը, անյապաղ մեզի հազորդելու։

Ան կը հետապնդէ իտէալ մը զժուարին բայց նուիրական, մեծ եւ անզուգական Շաւարշին անմահ յիշատակը վերածուած է իր էութեանը մէջ ոգեղէն կեանքի մը, զեղեցիկ երազի մը, իտէալի մը որ համբերն է եւ ոգին իր կեանքին։

Բայց ի՞նչպէս լեցնել այն մեծ պարապը, որ կը ճնշէ ներկայիս մեր վրայ իր փիլիսոփայական եւ հոգեկան տառապանքներով եւ մղձաւանջներով ... Փառքալ կ'ըսէ.– «Երանի անոր որ իտէալ մը կը կրէ իր մէջ, ազբիւր՝ մեծ ներշնչումներու եւ մեծ գործերու»։

Իսկա՞լ Հայրենիքի ... Այո՛, պաշտպանել մեր ոտ մը մնացած հայրենական հողը, որուն կը սպառնայ պատերազմական վտանգ եւ զաժան փորձութիւններ, չրջապատուած՝ զանազան վրիժառու ազդերու կրակէ հնոցին մէջ։

Զօրավիգ կանգնիլ մեր ժողովուրդին ցաւերուն, տագնապներուն առաջապահ – ներուն, հոս տեղի ունեցող արիւնալի եւ անմարդկային բարբարոս գէպքերուն։ Պաշտպանել մեզմէ բռնաբարուած հողերու մեր արդար բաժինը։ Ազատութի՛ւն մեր զարաբաղեան եղբայրներուն, ազատութի՛ւն ադրբեջանական վայրագ լուծէն ազատելու զանոնք եւ վերջապէս խոհեմ, իմաստուն եւ վճռական լուծում մը՝ Հայաստանի մէջ սիրող քազաքական քաղաքին վիճակին եւ ժողովուրդին ճակատագիրը յուզող կնճռոտ խնդիրներու։ Պատմական ճշմարտութիւններու վրայ հիմնուած արդարացած եւ ողջախոհ վճիռ, երեսան հանելով եւ ջախջախելով թշնամիին խարդախ, կեղծ ու պատիր յերիւրանքները յատկնութիւնները եւ կեղծիքները։

Բազմաթիւ ահեղ փոթորիկներ անցած են մեր ժողովուրդին հազարամեայ պատմութեան ընթացքին։ Վայրագ թշնամիներ յաճախ ոտնակոխած են մեր չէն քազաքները եւ գիւղերը, քարուքանդ ըրած մեր յուշարձանները, կողոպտած՝ հազեւոր մշակոյթի կեդրոն մեր վանքերը եւ անոնց անգին գանձերը, բայց չեն կրցած ընկճել հայկական ոգին, մեր ազգային հպարտութիւնը եւ արժանապատուութիւնը, մեր մշակոյթը։

Այսօր մեր զարաւոր մշակոյթի գանձերը, կիսաքանդ կամ կանգուն, ներզաղնակօրէն ճուլուած հայրենի բնութեան զեղեցկութիւններուն հետ, յուզիչ՝ իրենց զողարիկ, համաչափ պարզութեամբ, ինքնատիպ՝ իրենց պէս – պէս յղացումներով անկկրկնուող, հիացում եւ զմայլանք կը պատճառեն հնագէտներուն եւ ներկայ ճարտարապետներուն։

Կ'երազեմ մեր սիրելի Մայր Հայրենիքին եւ իր ազատատենչ, պայքարիլ փափագող հերոս ժողովուրդին, չատ անզամներ յուսախաբ, անիրաւօրէն իր արդար իրաւունքները կոխոտուած, պզտիկ բայց ստեղծագործ, աշխատասէր կորովի ժողովուրդին, մաղթելով լաւագոյն ապագայ մը, խաղաղ օրեր անխռով։ Իրագործում ապագայի զեղեցիկ, զործնական երազներու, ճարտարարուեստի հիմնարկներու ծաղկում, անտեսական կեանքի վերելք եւ յաջող ձեռնարկներ, չուտափոյթ, արագ աշխատանքներ վերականգնման, հայրենիքի վերելքին նախանձախնդիր, խանդավառ եւ բարեխիղճ աշխատաւորներ, կարիճներ հայրենի։

Կ'երազեմ ստեղծագործ չինարար ձեռքեր հրաշագործ, որոնք Հայաստանի ամերակ դիւզերը եւ քազաքները պիտի վերածեն ծաղկաւէտ բուրաստաններու, ուր արդի պահանջներու համաձայն բարձրացած չէնքերու քով, հայ քարակոփ պիտի դնէ հոս ու հոն, ազգային չունչ մը, ոգի մը, պանծացնելով մեր զարաւոր քանդակագործութեան աւանդները։

Կը խորհիմ անսահման յուզումով եւ սէրով, բարի, խելացի աչուկներով, հրեշտականման մեր անուշիկ, անմահ որբերուն հաչմանդամ։ Համայն մարդկութեան պիտանիութեան զգացումները պիտի ուզէի չարժել, ցնցել, կարենալ բաժնելու համար անոնց վիրահատուած անդամները, քիչ մը ուրախութիւն, երջանիկ ժպիտ, յոյս եւ ազուոր երազներ ներչնչելու համար անոնց։

Երազները թովիչ համայքն են մեր կեանքին, անհրաժան՝ իրականութեան հետ որ չի համապատասխաներ մեր իտէալներուն, զեղեցիկին, բարիին, արդարին, եւ սակայն չենք կրնար ապրիլ առանց այդ իտէալներուն, չենք կրնար ապրիլ առանց յոյսի, հաւատքի, առանց երազներու ոգեկէն...։

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԱՆՏԱՆԵԱՆ

Փարիզ, Օգոստոս 7, 1990

ՇԱՒ-ՍԻՒՌ-ՌՈՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

Ֆրանսայի երեք հայաչատ կեդրոններէն դուրս, կան այլ կէտեր ուր ապրող Հայեր, նեռուած ցիրուցան եւ մեծ մասով խղուած հայկական իրականութիւնէն, հաւաքական կեանքէն։

Այսպէս, Լիոնի եւ Վիէնի միջեւ, տասնչինէն 20 քմ. դէպի հարաւ եւ ժիվոռ քազաքին մերձակայ, բարձունքի մը վրայ կը գտնուի Շաս – Սիւռ – Ռոն քազաքը ուր կը բնակին, այսօր, 57 ընտանիք, չուրջ 200 Հայ, 4800 բնակչութեան մը վրայ, մեծամասնութեամբ Հաճընցիներ կամ անոնց զաւակները եւ նաեւ Խարբերդցիներ։

Առաջին սերունդէն, որ այս քազաքը հաստատուած է 1924–էն 1926 թուականներուն, վերջին վերապրող այր մարդը, երիցապոյն անդամը՝ Նազար Փելիկեան մեռած է անցեալ տարի։ Աւելի համեստ եւ բանուորական միջավայր մը որ իր հաստատումէն ի վեր այնքան ալ չէ բարեչրջուած, յառաջդիմած ընկերային դեռնի վրայ։ Սկզբնական չրջանին, ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, ստեղծուած է հայրենակցական միութիւն մը՝ Համբնի Հայրենակցական Միութիւնը դլխաւորութեամբ՝ Պօղոս Ապրաշեանի։ Երկար տարիներ ժողոմած է Համբնի հերոսամարտին տարեդարձը։ Հին սերունդը ունեցած է համախմբումի վայր մը՝ «Քէմփ» ըսուած տեղ մը, ուր ամէն իրիկուն թմբլի ծառերուն տակ հաւաքուած միշտ չարունակելի խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենային։ Այսօր, այդ վայրը քանդուած է եւ դարձած քազաքին ամէնէն զեղեցիկ փողոցը։ 1947–ին, քանի մը ընտանիքներ մեկնած են Հայաստան։ Հաւաքական կեանքը հեռզհեռէ մարած է։ 1977–ին, քազաքին փողոցներէն մէկուն անունը կրկրուած է՝ «Մանուկ Գուզուպաչեան փողոց», ի յիշատակ քահանայ հայ երիտասարդի մը, որ մեռած է զերմանական բանակավայրերուն մէջ, որպէս քազաքական աքսորեալ։ Այս զէպքը պատճառ եղած է Շաս – Սիւռ – Ռոնի Հայերուն կազմակերպուելուն եւ յաջորդ տարին հիմնելու «Շաս – Սիւռ – Ռոնի հայկական համայնք» անունով միութիւն մը, որուն այժմեան կազմն է՝ Սարգիս Զուլֆեան (նախագահ), Պաղտասար Տէմիրճեան (քարտուղար), Արաքսի Մարտիան (գանձապահուհի) եւ խորհրդականներ՝ Ժաք Գէտիքեան, Կարապետ Գէտիքեան եւ Անոա Սահակեան։ Ամառնային մեր չրջագայութիւններու ընթացքին է որ զիպուածով հանդիպեցանք Սարգիս Զուլֆեանին եւ քազեցինք այս եւ այլ տեղեկութիւնները։

1978–ին, չնորհիւ նորակազմ Միութեան Շաս – Սիւռ – Ռոն ունեցած է իր «Ռիւ տիւ Ժենոսիա Ամէնեան» (1915 Ապրիլ 24) փողոցը։ 1980–ին, նոյն փողոցին մէջ զիտեղուած է հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած քարէ յուշարձան մը՝ մայր մը, որ իր թեւերուն մէջ կը սեղմէ եւ կը պաշտպանէ իր զաւակը։ Արձանը փորագրած է՝ Իվ Հանրի։ Միութեան զլխաւոր մտահոգութիւններէն մին եղած է հայերէնին լեզուի ուսուցումը նորահաս սերունդներուն։ 1986–ին, մասնաւոր կառքերով աշակերտներ փոխադրուած են Լիոն հեռուելու համար Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցած դասընթացքներուն։ Սակայն, աշակերտներուն թիւը 8–էն իջած է 2–ի։ Յաջորդ տարին Շաս–ի մէջ կազմակերպուած են դասեր եւ այս փորձն ալ տեւած է միայն մէկ տարի։

Ամէն տարի, Նոյեմբեր 1–ին, հատուկ պատարագ տեղի կ'ունենայ Շաս–ի մէջ։ Կը կատարուի հոգեհանգիստ, աւանդական մատաղ եւ վերեմանի այց։ Եկեղեցական արարողութիւնները կը կատարէն Լիոնէն կամ Սէն – Թիթիէնէն եկած այցելու քահանաներ։ Որոշ տարիներ եւ բուռ կարելիութիւններուն կը նշուի նաեւ հայկական ծնունդը, կրօնական եւ աշխարհական բաժիններով։ Միութիւնը ամէն տարի կը կազմակերպէ ճամբորդութիւն մը։ Վերջին տարիներուն մասնակցած է Թալասէի ուխտադնացութեան, այցելած է Օպլոնա եւ Ռոմանի հայ զաղութը։ Իւր ծրագիրներուն մէջ է, հետաքրքրական յաջորդ տարի, խմբական ուղեւորութիւն մը ընել Վենեսիկ Ս. Ղազար։

Շաս–ի Հայերը կազմած են օդնութեան մարմին մը Հայաստանի երկրաչարժին առթիւ։ Ձեռնարկած են հանդանակութիւններու, պղեստներու եւ ուտելիքներու հաւաքումի։ Կազմակերպած են զեղարուեստական երեկոյթ մը երգչուհի Ռոզի Ամէնի մասնակցութեամբ։ Ստացած են նպաստներ չրջակայ քազաքներէն եւ պիտերէն եւ զոյացուցած են 230 հազար ֆրանք, որուն մէկ մասը տուած են Լիոնի ԷՍ – Օ – ԷՍ – Ամէնիին եւ միւս մասը Փարիզի ԷՍ – Օ – ԷՍ–ին։ 1980-էն ի վեր եւ ամէն տարի, Շաս – Սիւռ – Ռոնի Հայերուն տարեկան զլխաւոր ձեռնարկը զարմանալիօրէն է որ տեղի կ'ունենայ Յունիսի վերջերը Շասի զիւղական պարտէզներուն մէջ մասնակցութեամբ չուրջ հազար հոգիի։ Հայերը կուգան ամբողջ կեդրոնական Ֆրանսայի քազաքներէն։ Նոյնիսկ Ֆրանսացիներ կը մասնակցին։ Տարեկան ժամադրութիւն մըն է, ոգեւորած։ Նպատակաւորապէս, երգիչ կը տեղծեն հայկական բազմաձիկ մթնոլորտ մը։ Հայկական խոհանոցը եւս կը տարածէ մթնոլորտի հարազատութեան։ Սարգիս Զուլֆեան բաւ թէ զաշտահանդէսը Շասի Հայերուն հպարտութիւնն է եւ բոլոր ընտանիքները ոչ միայն ներկայ կ'ըլլան այլեւ կը մասնակցին կազմակերպութեան։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄՈՌԱՆԱԼ, ՄՈՌԱՆԱԼ, ՀԵՌԱՆԱԼ...

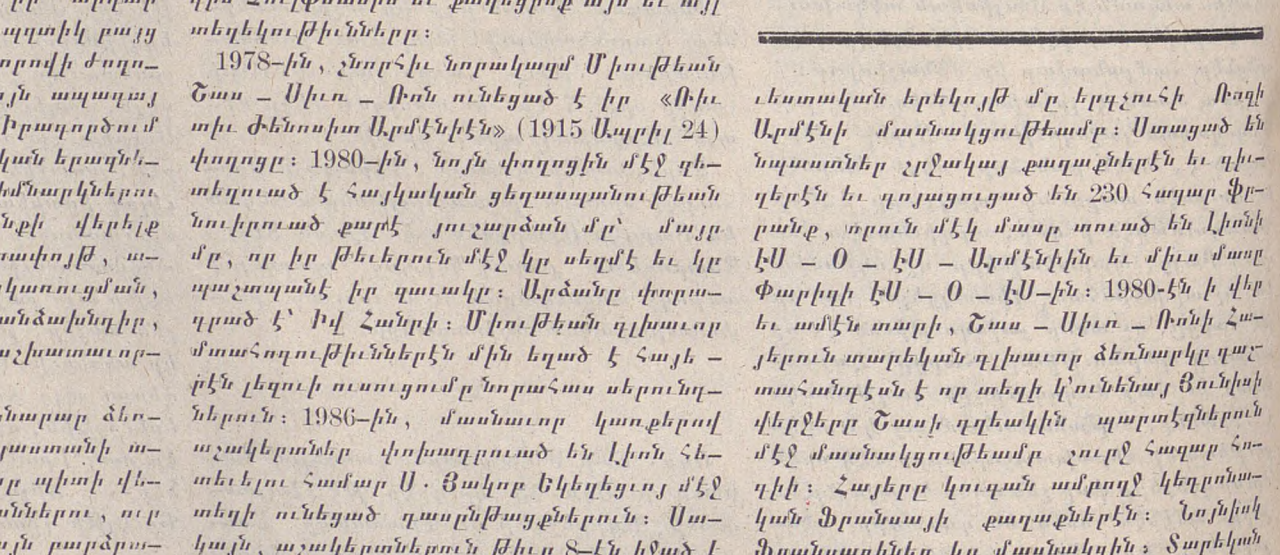
Գ.

Եթէ յիշելը միտքին ապրիլ կը նշանակէ, անշուշտ մոռնալն ալ համանիշ պիտի դառնայ հեռանալու, բաժնուելու։ Ի զուր չէ որ Վահան Տէրեան կը ցանկայ «մոռանա՛լ եւ հեռանա՛լ»։ Հեռանալ, մոռնալ կը նշանակէ։ Որքան կը հեռանաս, այնքան կը մոռնաս։ Եւ հեռանալու այս զործընթացին իրենց բաժինը իր պատասխանէն կը հասնի մահով, որ զպաքնակէտն է նաեւ մոռացումին։ Արդարեւ, մեռնիլ, կը նշանակէ ամէն ինչ մոռնալ։ Եւ տակաւ մոռցուիլ բոլորէն։

Մահը նոյնիսկ եթէ ուրիշ զաժան կողմեր չունենար եւ միայն ամէն ինչ մոռնալ նշանակէր, այդ իսկ պիտի բաւէր որ չկարենայինք հանդուրժել մահուան զազափարին։ Որքան ախուր ու ընդվզեցուցիչ է մտածել, որ մարդուս միտքը լեցնող այդքան չատ յուշ, ապրումներ, զիտելիք ու մտածում մահուան օրը յանկարծ պիտի սրբուին այնպէս ինչպէս զասատախտակի մը մէջ մէկ հարուածով կը սրբուին զրատախտակի վրայ զրուած այնքան չատ զիր։ Ցիշողութենէ զէպի մոռացում անցնելու ամբողջական ու զերազոյն պահ մըն է այս, նաեւ զերազոյն պահը ամբողջական ու արմատական հեռացումի։

Բայց մարդուն ամբողջ կեանքը արդէն ախուր հեռացում մըն է։ Մեր կամքէն անկախ հեռացում մը։ Ամէն օր, ամէն վայրկեան բանէ մը կը հեռանանք մեր կեանքին մէջ։ Ի՞նչ է այդ բանը։ Քիչ առաջ ապրուած զէպք մը, քիչ առաջ ըսուած կամ լսուած խօսք մը, նախընթաց օր կամ երկու չաբաթ առաջ պատահած ուրախութիւն կամ տխրութիւն մը, տեսնուած երազ մը։ Կրնանք երթալ մինչեւ մեր ծննդեան օրը եւ համոզուիլ, որ ապրիլ կը նշանակէ թէ մարմնով եւ թէ յիշողութեամբ ամէն վայրկեան հեռանալ սկզբնակէտէն, այսինքն ծննդեան վայրկեանէն։

Սկզբնական կէտէն այս հեռացումը տառապանք չէ երիտասարդի մը համար, որովհետեւ ան տակաւին չատ քիչ հեռացած է։

Շաս – Սիւռ – Ռոնի Հայերուն նման Ֆրանսայի մէջ կան տասնեակ ու տասնեակ քազաքներ, որոնք ունին փոքր համրանք մը եւ կազմած են հայկական լրականութենէն երբեմն հակառակ իրենց կամքին։ Կապ մը ստեղծել կամ կապել մեր քազաքի մը անհրաժեշտութիւն մըն է եթէ կ'ուզենք որ անոնք չլմնան եւ մեր տուած թիւը Ֆրանսահայութեան համար՝ չուրջ երեք հարիւր հազար համապատասխանէ ճշգրիտ իրականութեան մը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ ՆԻՍ

ՆԻՍ. – «Ծառայ». –

Հայածին երիտասարդներու ամէն համախմբում, երբ նպատակ կ'ունենայ օգտակարն ու հաճելին մէկ յայտարարի բերելով չարժում առեղծել վայրի մը մէջ, անպայման մեր քաջալերանքին ու խրախուսանքին կ'արժանանայ: Օգտակարը՝ հայապրոշմ նկարագրի ընդգծումը: Հաճելին՝ օգտադործումի միջոցը, ծով, արեւ, ուրեմն օգափոխութիւն այս պարագային:

Նիսի նախկին Ցարերու ամարանոցը, էմփէրիալ Փարք, չրջանիս համար երկրորդ անգամն ըլլալով, – առաջինը՝ 1987, – Յուլիսի վերջին չարքուան օրերուն հաւաքատեղին կը դառնայ 41, չորեքհազարջին՝ 60 երիտասարդ – երիտասարդուհիներու, ժամանած Ֆրանսայի այլ եւ այլ քաղաքներէ, նաեւ Ժընեւէ, Միլանոյէ ու Նոյնիսկ մէկը հեռաւոր Թորոնթոյէ: Երիտասարդական համախմբումը կը վայելէ հովանաւորութիւնը Հ. Ը. Մ. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Ցանճնաժողովի, կազմակերպիչն ըլլալով միութեան պատուիրակ Անդրանիկ Քէչիեան:

Նախօրօք պատրաստուած ծրագիրին համաձայն, տեղի կ'ունենան դրօսապտոյտներ՝ տեսարժան վայրերու այցելութեամբ, ընկերական երեկոյթներ եւ, ինչ որ կարեւոր նպատակ է անկասկած, յարմարութիւն մը, որուն մարդ ի վերջոյ չվարժուի: Այն առեն տառապանքը տակաւ կը դադրի ու մարդ չի վախնար եւ նայելու դէպի անցեալի այդ ժխորահար պկպքը: Երբեմն մինչեւ իսկ կը փնտռէ յիշատակի լինչ - լինչ բեկորներ, որոնք պէտք էր մնացած ըլլային այդ տխուր օրերէն, եւ որոնք տակայն չեն պահուած, իրենց վանդականութեան պատճառաւ:

Մարդ չարունակ իր անցեալը պեղող հնագէտ մըն է: Ան որքա՜ն կ'ուրախանայ, երբ հողին տակէն ամենափոքր հնութիւն մը կը գտնէ: Կորսնցուցած էր ու կը գտնէ: Կը մաքրէ զայն, կը փայլեցնէ, ու զայն կը տեղաւորէ պատուանդանի մը վրայ: Այդ փոքրիկ հնութիւնը զազափար մը կուտայ յաչխ կորսուած միւս հնութիւններուն մասին:

Ռ. Հ.

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ՍԵԲԱՍՏԻԱ (ՍԸՎԱԶ)

Մխիթար Քիւրքճեան, Սեդր. Եւ Յովհաննէս Պազալեան, Արամ Շահինեան, Սըմբատ Թանտըրճեան, Խաչիկ Թէլլալեան, Միքրիչ Տ. Ղազարեան, Նշան Պատրիարքեան, Միքայէլ Ապահեան, Պետրոս, Յակոբ եւ Աւետիս Մեծատուրեան, Թադէոս Տ. Ստեփանեան, Նզր. Պօյաճեան, Մխիթար Փօթուխեան, Պօղոս եւ Սրապիոն Մոզեան, Մխիթար եւ Տիգրան Ղօնչէկիւլեան, Մանուէլ Աւազանեան, Երուանդ Թաֆէճեան, Հրաչ Տ. Գաբրիէլեան, Մեսրոպ Գաբրիկեան, Մովսէս Զաւազեան, Համբարձում, Յովհաննէս եւ Ստեփան Պալիոզեան, Գրիգոր եւ Միքրիչ Ֆիլէնկեան, Նշան Տիլանեան, Գրիգոր Շիլճեան, Արամ Ակինեան, Սենեքերիմ եւ Յարութիւն Պաուկեան, Աւետիս Թաչճեան, Կարապետ Պարսամեան (տպարանատէր): Ոստիկանապետ եւ ոստիկանի՝ Արամ եւ Նշան Պալիոզեան, Յովհաննէս Պոտոսեան, Միքրիչ եւ Աւետիս Պուչաղճեան, Յակոբ Հապէչեան եւայլն:

Խաղաղ ժողովուրդի մը այս հազարաւոր անմեղ զաւակներու համար քաղաքին չորս կեդրոնական բանտերը նեղ դարձած էին, ընդարձակ Մէտրէսէներն ալ տրամադրուեցան անոնց: Չկար տուն մը որ իր սիրելին չողբար. զահանդելի անըմբռնելի անօրէնութիւն մը կղզած էր բոլոր կղակները: Ամիս մը տեւեց արգելափակ մը նաչնին. այնուհետեւ քակուեցաւ մահապարտներու չղթան: Առաջուն օրը, լուսադէմին, հարիւրաւոր կալանաւորներ՝ մեռելատիպ կերպարանքներով՝ կը պարպուէին այդ որջերէն եւ անհուն անմարդաճայն ամայութիւններ կտրելէ վերջ, կեանքէն կը զրաւէին այնքա՜ն չարալուկ: Ամէնէն չատ արիւն թափուեցաւ Սէօյիւտլի խանի եռեւի ճորը. միւս ոստանոցները եղան խռնորկտուր (խնդրակատար), Մէրէֆիւմ (Մայրագոմ), լերան մէջ՝ Ս. Յակոբայ վերեւ՝ Ղարլըխ, Թաշլը Տէրէ, եւին Եօգուշը, Չէրչի Տէրէ, Քէսիբ Քէօփրիւ եւ Իկիտլէր Մաշատի (վերջինս՝ Եօղկատէ չորս ժամ հեռու): Անիծապարտ այս քաղաքը, Սեբաստիա՜ն էր դարձեալ՝ ուր ժամանեց Եօղկատի 500ի մօտ եղերաշուք կարաւանը, զոր Մուամմէր մէկ մէկ դիչեր միայն ի դիպաՀոլ պահելէ վերջ՝ վարեց ի սպանդ, Մէրէֆիւմի լեռը: Սեբաստիոյ Հայութեան տրամն իր վերջին վարադոյրն ալ ունէր՝ որ ա՜հա՛. անոնք որ չմտան զանգուածային ձերբակալութեանց չարքին մէջ, աքսորուեցան իրենց ընտանիքներուն հետ, եւ, քաղաքէն 12 ժամ հեռանալէ վերջ՝ զատուեցան իրենց սիրելիներէն, սպաննուելով միահազոյն ՔԷօթիւ եիւն խան կոչուած վայրը: Իբր վերջաբան, անհուն մորմոքանօք կ'արձանագրենք սա կէտն ալ որ, խափաթին ամբողջ Հայութենէն բացառիկ տուն միայն զերծ մնաց շկօթաակէ, իսկ արուս սերունդէն՝ երկու հարիւր հոգի, իբր արհեստաւոր եւ գինուոր, մարգարէին կրօնն ընդունելու անտեղիտալի հարկին տակ: (Քաղաքին տարաբախտ ուսուցչախումբէն Խ. Կրատեանի պարսուցչախումբէն Խ. Կրատեանի պարսուցչախումբէն Խ. Կրատեանի պար

(Շար. Ա. էջէն)

ան Արցախի հարցը, նշելին կեզրոնական իշխանութեան ժխտական դիրքորոշումը: Շեչտելին անյապաղ ազգային պաշտպանութեան զօրամասեր ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը: Ժողովը յատուկ դիմում ղրկած է Մ. Կորբաչովի ուր կ'ըսուի թէ Հայաստանի պետական չրջանակը մտահոգ է Յուլիս 25–ի հրամանագրէն որ կը վերաբերի պինեալ խումբերու պինաթափումին: Շեչտելով Կովկասի ներկայ սուր կացութիւնը դիմումը խնդրած է որ կեզրոնը չձեռնարկէ իրազարձութիւններուն ոզբերգական ճակատագիրը մը բերելիք միջոցառումներու:

⁂

ՆՈՐ ՀԱՏՈՐ

«Հայաստան» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Վան – Վասպուրականի հերոսամարտը» հատորը որ նուիրուած է այդ մեծ պայքարին 75ամեակին: Յօդուածներու հեղինակները ինքնապաշտպանական մարտերու անմիջական մասնակիցներն ու ղեկավարները եղած են եւ մանրամասն գրի առած հերոսամարտին պատմութիւնը:

⁂

ՎԵՐԱՊՐՈՂ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂՆԵՐ

Սիմֆերոպոլի (Ղրիմ) հայկ. գերեզմանատունը որ լքուած ու անխնամ ձգուած էր, անցեալ Ապրիլէն ի վեր հոգածութեան առարկայ դարձաւ. հոգածածկ տապանաքարերը մաքրուեցան, հաստատուեցան պեթոնէ նոր պատուանդաններու վրայ, մացառները կտրուեցան, ճամբաները կպրապատուեցան: Ապա, Յուլիսին հոն բացումը կատարուեցաւ 1915–ի ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին կառուցուած աղբիւր–խաչքարին: Հայկ., թաթարական, վրացական, հրէական ու այլ ընկերութիւններու ներկայացուցիչներ, Սփիւռքէն արուեստագէտներ յարպանքի տուրք մատուցանեցին ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին:

Աղբիւր–խաչքարին հեղինակն է Սամուէլ Սահինեան, ճարտարապետները՝ Զանիկ Մելքումեան ու Սահեան Աբրահամեան: Խօսք առած են Ղրիմի հայկ. ընկերութեան վարչութեան նախագահը՝ Ա. Դանիէլեան, Սփիւռքէն ի միջի այլոց՝ Փրանսայէն Արմէն Մուրթաֆեան եւ նկարիչ Ռ. Ժերանեան:

⁂

ՆՈՐ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ

Մորհրդային Նախարարներու Խորհուրդը ընդունած է Հայաստանի մէջ բաժնետիրական առեւտրական դրամատուն բանալու հայկական առաջարկը: Հայաստանի կառավարութիւնը այս քայլը որոշած է ժողովրդական անտեսութիւնը չուկայի անտեսութեան անցընելու, ինչպէս նաեւ երկրաշարժի գօտիին վերակառուցումը արագացնելու նպատակով: Դրամատան հիմնադիրները պիտի ըլլան խորհրդային պետական ձեռնարկութիւնները, միութիւններ ու կազմակերպութիւններ: Նոր դրամատունը իրաւունք կ'ունենայ արտաքին անտեսական գործունէութեան առընչուած գործառնութիւններ կատարելու, ինչպէս՝ վարկերու, փոխառութիւններու եւ այլ ձեւերով տարադրամ հայթայթող միջոցներ կիրարկելու եւն.:

⁂

ԽՈՐՀ. ԲԱՆԱԿԻ ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՑՐԵՐՈՒՆ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի կին երեսփոխանները դիմումով մը խօսք ուղղած են խորհրդային պինուորներու մայրերուն, ուր կ'ըսուի թէ զէմ են Կորբաչովի Յուլիս 25–ի հրամանագրի կիրարկութեան, բանակին եւ ներքին զօրքերու մի-

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Հրաչ Տաթեւեանի յիշատակին «Ցառաջ»ի կը նուիրեն.–

Արամ Շեխիկեան 500 Ֆր.:

⁂

Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր.:

TRANSPORT DE MARCHANDISES POUR L'ARMENIE

L'Association Equi*Libre* vous informe que le convoi de Septembre (3 camions semi-remorques) partira de Lyon le 25 Septembre en direction de l'Arménie.

Il s'agit du 17ème convoi qu'Equi*Libre* achemine depuis Janvier 1989.

Vous pouvez profiter de celui-ci pour le transport de vos marchandises, à condition d'être membre actif de l'Association Equi*Libre* (cotisation minimum 100 Frs).

Renseignements pratiques :

— Départ de Lyon : 25 Septembre 1990.

— 3 semi-remorques, soit 60 tonnes de marchandises ou 220 m3.

— Réservation pour transport de marchandises : avant le 10 Septembre.

— Dépôt des marchandises dans nos entrepôts à Lyon jusqu'au 18 Septembre ou chargement à domicile, si nécessaire, en fonction de la quantité.

— Temps de voyage prévu : 10 jours, soit une arrivée à Erevan vers le 5 Octobre.

— Prévoir une participation aux frais en fonction de la quantité ou du volume.

Pour obtenir toutes les informations complémentaires sur les modalités pratiques et pour réserver l'acheminement de vos colis téléphonez-nous au :

(16) 72 - 73 - 04 - 14
Patricia Guigon ou
Alice Bodourian.

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET

Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

ջոցով: Կը չեշտուի թէ հարցերը պէտք է լուծէ ամէն մէկ Հանրապետութիւն իր ուժերով ու խաղաղ ճամբով:

⁂

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Հայաստանի երգահաններու տան մէջ տեղի ունեցած է ժամանակակից երաժշտութեան համոյթին համերգը, որուն եւ կամուտը յատկացուած է «Գթութեան»:

⁂

Աչտարակի մէջ ստեղծուած է «Մխիթարեան» բարեսիրական ընկերութիւնը, որուն նպատակն է օգնել երկրաշարժէն տուժածներու, յատկապէս որբ երախաներու եւ Ադրբէջանէն խոյս տուած գաղթականներու: Ընտրութեան որոշումով որբ երախաներուն ամէն ամիս 100 ռուբլի կը յատկացուի:

NOYAG
ARMENIAN BRANDY

Société Import / Export
recherche dans le cadre du lancement du brandy arménien NOYAG

V.R.P. MULTICARTES
(sur toute la France)
chargés de diffuser la boisson qui a conquis l'Union Soviétique depuis des décennies.
Sous son mystérieux packaging, NOYAG (source de Noé) cache un goût exquis issu d'une tradition millénaire.

Distributeur exlusif en France :
Orient Contemporain
1, rue Chabanais
75002 Paris
Tél. : (1) 42 86 85 89 / 42 86 89 65

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ապառու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուք	300	(355,80)
Ծննդեան	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% ԹԷ.ՎԷ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

– Հ. Բ. Ը. Մ. –

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ("Միութիւն") կեզրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 76–րդ Ընդհանուր Ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 17, 1990, առաւօտեան ժամը 10–ին, Պեւըրլի Հիլթըն պանդոկին մէջ, 9876 Ուիլշայր Պուլըվարտ, Պեւըրլի Հիլզ, Կալիֆորնիա 90210, Միացեալ Նահանգներ:

Մոյնը 76–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրուի որ անճնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Հոկտեմբեր 17 իրենց փոխանորդագրերը,– Հիմնական Կանոնադրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած,– հասցնեն կամ յանձնեն կեզրոնական վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1988 եւ 1989 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:
2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1988 եւ 1989 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:
3.– Ընտրութիւն անօքսիններու:
4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:
5.– Քննարկում Միութեան Հիմնական Կանոնադրի բարեփոխման առաջարկի՝ «Պատուակալ Տնօրէն» եւ «Պատուոյ Յըկեանս Նախագահ» կարգերու բնորոշման սահմանափակ նպատակով:
6.– Քննարկում վերոյիշեալներուն առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:
7.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յունիս 18, 1990

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48 00 06 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.342 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.342

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԻԵԼԻ ՀԱՆԴԱՐՏ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄ

ԲԱԿԱԴԻՆ՝ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ուրբաթ առաւօտ, Երեւանէն մեր առած լուրերը, ուելի խրախուսիչ էին, ինչ կը վերաբերի ընդհ· մթնոլորտին, որ նուազ լարուած էր:

Երկրապահ ջոկատները կը շրջին եւ կ'ըսեն թէ աշխատանքը կը շարունակուի Երեւանի եւ շրջակայքի ապահովութիւնը: Ինչպէս ծանօթ է, այս ջոկատները առաջին մեկ օրէն յայտնած են իրենց ենթակայութիւնը Գերագոյն Խորհուրդին:

Գերագոյն Խորհուրդը Հինգշաբթի օր ընտրած է պաշտպանութեան եւ ներքին գործերու յատուկ յանձնախումբ մը, որու նախագահութեան ալ ընտրուած է պրոֆ, «Գարուն»ի աշխատակից՝ Վազգէն Սարգսեան: Անդամ է ՀՀՇ-ի եւ սիրուած ու գնահատուած անձ մը բոլորին:

Հանրապետութեան հռչակագրի պատրաստութեան յանձնախումբը, յայտնած է հոս բանաձեւերէն կազմել համապրութիւն մը, որ պիտի քննարկուի Խորհրդարանին կողմէ, վերջնական ընդք տալու համար:

«ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒԾՈՒՄ ՊԷՏՔ Է ԱԶԳՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՐՑԻՆ»

ԿԸՍԷ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Օգոստոս 17-ի «Ֆիկարօ»ն չահեկան հարցազրոյց մը հրատարակած է Խորհրդային Ներքին նախարար Վադիմ Բակատինի հետ: Հարցազրոյցին գլխաւոր նիւթը Ղարաբաղի խնդրի լուծման վարանոտ ընթացք մը սկսած է Կովկասի մէջ եւ կ'անդրադառնայ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի կոչին Հայաստանի բոլոր զինեալ խմբակցութեանց: Կ'աւելցնէ թէ ամէնէն գօրաւոր բանակը (ՀԱՖ) մերժած է սակայն պէնքերը վար դնել (որքան դիտենք, ենթարկուեցաւ, սակայն, Գերագոյն Խորհուրդին):

Ներքին նախարարը չատ առարկայական կը թուի իր դատումներուն մէջ: Օրինակ, երբ հարց կը տրուի իրեն թէ ի՞նչպէս կը վերլուծէ ազգամիջեան լարուածութիւնը, կը խոստովանի որ անոնք պէտք չէ քննուին ամբողջական ձեւով: Ամէն մէկը իր արմատները ունի, քաղաքական, պատմական կամ տնտեսական: Մխայլ թշնամութեամբ կամ ընկերա—տնտեսութեամբ չի բացատրուիր: Պէտք է առարկայական ըլլալ եւ խոստովանիլ թէ երբեք չենք լուծած ազգային կնճիռները: Երբ ժողովուրդ մը ինք կը փորձէ իր հարցերը լուծել ուրիշ ազգ մը, այն ատեն կոյր ու խուլ ուժ մը կը վերածուի, ինչպէս երբ Ուզբեկները Մեսխէթներու դէմ ելան:

«Ֆիկարօ»ի թղթակիցը կը հարցնէ թէ ինչ է Բակադինի կարծիքը Հայաստանի նորընտիր Նախագահ՝ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի մասին ու Ներքին նախարարը կը պատասխանէ.

– Իմաստուն մարդ մըն է: Իրեն մէկ քանի ըսի միայն՝ բանակցութիւններ սկսեցէք Ադրբեջանցիներուն հետ: Նոյն բանը ըսի ազերի նախագահին: Եթէ իրենք իսկ չնստին բանակցութեանց սեղանը, ո՞վ պիտի ընէ: Ինծի թնճուկի մէկ օրինակ տուէք, ուր երրորդ մը կրցած է կարգադրել երկու ազգեր դէմ առ դէմ հասնող հարցերը:

Ինչ կը վերաբերի կարգապահութեան Հայաստանի մէջ, հայկական իշխանութեան կոչիմ, Բակադին համաձայն է.–

Հայկական նոր կառավարութիւնը չափաւոր դիրք մը ունի· – մեր գործերով մի՛ զբաղիր եւ կարգուկանոնը կը վերահաստատենք, կ'ըսեն: Մոսկուա, բացարձակապէս համաձայն ենք այս տեսակէտին: Արդէն մեր ուզածն է:

Ուրիշ՞ կուգան դէնքերը: Ամէն ակռայ, կ'ըսէ Խորհրդային Ներքին նախարարը, – ընդամէնը 10 հազար անհետացած զէնք թուարկեցինք: Քաղաքացիներ կը պատկանին, կրթական հաստատութեանց, մարզական ակումբներու, ՔԱ–ԿԿ–ՊԿ–ին: Ուրիշներ բանակէն գողցուած են: Ուրիշներ արտասահմանէն ալ կուգան: Միայն Հայաստանի համար, 6600 կը գնահատենք անհետացած զէնքերու թիւը, թերեւս աւելի:

Ի՞նչպէս մեկնաբանել Կորբաչովի հրաւարակը, հարց կուտայ թղթակիցը, եթէ զէնքի ղրաւումի պիտի չյանգի:

– Կը ձգտի ձեռք առնելու կացութիւն մը, զոր կարելի չէ հանդուրժել: Արդէն կը գործադրուի ինչ կը վերաբերի զէնքերու յանձնումին: Ուրեմն օգտակար է: Բայց, երկրորդ նպատակը, դեռ չէ իրագործուած: Միայն Հայաստանի կը վերաբերի, միակ Հանրապետութիւնը, որ կ'ընդունի թէ զինեալ խումբեր ունի, ինչ որ Սահմանադրութեան չի պատշաճիր: Լեւոն Տէր – Պետրոսեան առաջարկեց ինծի ընտանեցնել այդ զինեալ զուգահեռ խումբերու կազմակերպումը:

Հ.– Ի՞նչ է ձեր բուն համաձայնութիւնը:

Պ.– Իրենք պիտի գրաւին այդ հարցով եւ ամրապնդեն իշխանութիւնը: Եթէ մեր օգնութիւնը ուզեն, կուտանք:

Հ.– Ի՞նչ ձեւով:

= Մանրամասնութիւններ են: Թերեւս կրնանք զինուոր ղրկել, բայց՝ միայն եթէ դիմեն:

– *Ուրեմն, կ'ընդունիք հանրապետական պինուորական միաւորներ Հայաստանի մէջ, որոնք կարգուկանոնը պիտի պահպանեն:*

= Ո՛չ, զինուորական միաւորներ պիտի չըլլան: Պարզապէս հայկական իշխանութեան համրապնդում մը:

– *Հայ Ազգ· բանակի հարցը դրի՞ք: Ան ապօրինի մեծագոյն միաւորն է 12·000 հոգիով:*

= Ո՛չ: Միայն տեսակ մը համաձայնութիւն կնքեցինք.– Իրենց խոստումը կարգը վերահաստատելու· այն պայմանաւ որ իրենց գործերուն չխառնուինք: Հիմա, պէտք է որ տէր ըլլան իրենց խօսքին:

Բակադին դեռ կ'անդրադառնայ խորհրդային զինուորական ուժերու եւ մանաւանդ Հանրապետութեանց յանելեալ իշխանութեան հանդրուան առ հանդրուան: Ան կ'ըսէ· – «Ամբողջ մեր ընկերութիւնը յեղաշրջումի մէջ է, կեդրոնի առանձնաշնորհեալ իրաւասութիւնները կը նուազին: Բոլոր մարզերը ենթակայ են այս երեւոյթին: Մեր նախարարութեան մէջ ալ այդպէս է, թէեւ մենք աւելի պահպանողական կառոյց մըն ենք: Երբ իրաւունքներ կուտաք, պատասխանատուութիւններ ալ կուտաք: Այդ պատճառաւ շատեր հին սիսթեմը կը նախընտրեն: Պէտք է Միութիւնը «վերամտածուի», վերաշինուի ըստ նոր սկզբունքի մը: Առայժմ Հանրապետութիւնները կը վերագտնեն իրենց իշխանութիւնը: Պիտի գայ պահը, երբ պիտի սահմանեն այն իշխանութիւնները զոր կ'ուզեն կեդրոնին յանձնել: Եթէ կը խորհին որ ռուբագործութեան դէմ պայքարը Լիտուանիոյ կամ Ուզբեկիստանի գործն է, նեյրին նախարարութիւնը գոյութեան իրաւունք չունի այլեւս: Բայց, յիմարութիւն պիտի ըլլար: Ոճրագործութիւնը սահմանագլուխները կ'անցնի:

Ինչ կը վերաբերի Ներքին նախարարութեան ապաքաղաքականացման մասին հղած հարցումին, Բակադին կ'ըսէ թէ ուելի ապակուսակցականացում մըն է, բայց, պէտք չէ մոռնալ թէ 19 միլիոն կուսակցական կայ, մարդ են և յանկարծ փողոցները ուելու կլինան զրկել ուզել զիրենք: Ելր, բազմակուսակցական դրութիւն հաստատուի, համաձնաւոր բջիջները կ'անհետանան, կարելի չէ 15 կուսակցութիւն ունենալ Ներքին նախարարութիւնը:

***

ԾՈՑ

ԱՌԱՅԺՄ՝ ՃԱՌԱՄԱՐՏ

ԱՄԵՐԻԿԱ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄ
ՀՌՉԱԿԵՑ

Միացեալ – Նահանգները ձայնը քիչ մը ուելի բարձրացուցին եւ անպարկոն չըքնաղութեան (պլոբիւս) վերածեցին, պնդելով թէ այդ որոշումը կը համապատասխանէ Ապահովութեան Խորհուրդի 661 բանաձեւին: Տէ Քուէյար բնաւ համաձայն չէ այս մեկնաբանութեան եւ բացարձակապէս դէմ է, որ ամերիկեան նաւերը արգելք հանդիսանան այլ նաւերու դէպի Իրաք երթին: Պուշի համար դիւանագիտական լուծում չկայ: Ծորդանանի թագաւորն ալ ոչ մէկ նամակ ունի ղրկեր Պուշին տալիք Հիւսէյնի կողմէ, ինչպէս կ'ըսուէր: Մինչդորդ չէ եւ նոյնիսկ ինք ալ փակեց Ազապայի նաւահանգիստը, որ միակ բաց դուռն էր Իրաքի համար: Գալով Սատամ Հիւսէյնի, ինք ալ ձայնը բարձրացուց եւ սպառնաց ալ, ատոնց որակելէ ետք Միացեալ – Նահանգներու Նախագահը:

– Պ· Նախագահ ատա խօսեցաք, երբ ըսիք ձեր ժողովուրդին որ Սատամ Արաբիա ձեր ուժերը ղրկեցիք ամերիկեան շահերը պաշտպանելու, ապա ըսելով թէ ձեր զօրքերը պիտի ստիպեն իրաքեան ուժերուն քաշուիլ: Դուք կրնա՞ք արտօնել մեզի որ պահանջենք ձեզմէ ձեր ուժերը քաշել Ամերիկայի հարաւային Պետութիւններէն: Մեր հողին վրայ ենք Քուէյթ, հպարտամիտներէ ի վեր Քուէյթցիները Իրաքցիներ են: Չարկ չկայ որ ետ դառնան քարիւղի ցուցադրի իշխանաւորները որոնք այլափոխեցին Արաբական պատկերը: Մենք պիտի չարունակենք ազօթել արդիլք հանդիսանալու համար բախումի մը Իրաքի եւ Միացեալ – Նահանգներու միջեւ: Հակառակ պարագային, հազարաւոր Ամերիկացիներ ձեզի կը յանձնուին դատաղներու մէջ...:

Առայժմ՝ ճառամարտի մակարդակի վրայ ենք: Նախընտրելի է, անշուշտ, հոն ալ մնալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ բանակրու մէջ, Ներքին նախարարութեան եւ ՔԱ – ԿԿ – ՊԿ-ի յատուկ ուժերը չորս բանտարկեալ սպանուած են, վերջ դնելով պատանդներու առեւանգման երկու դէպքերու: Առաջինը տեղի ունեցած էր Սուխումի (Աբխազիա):

ՇՈՒՐՋ ՅԻՍՈՒՆ ՓԻՒՐՏԵՐ հայտարարած են («Իւմանիթէ» կը գրէ՝ ծագումով թուրք Քիւրտեր, ինչպէս վերջերս «Ֆիկարօ» կը գրէր, այլ պարագայի մը առթիւ՝ ծագումով սուրիացի Հայ մը...) Սթրազպուրգի Եւրոպայի պալատին եւ Մարդկային Իրաւանց բակին մէջեւ բողոքելու համար Քիւրտերու դէմ կիրարկուած չարչարանքներուն եւ պահանջելու դադրեցումը Թուրքիոյ պինուորական օգնութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

Մ· Աբովեան հայկական մանկավարժական հիմնարկի հայ դրականութեան ամպիոնի վրոֆ·, բանասիրական դիտութիւններու տոքթ· դիտութեան վաստակաւոր գործիչ Արշալոյս Բաբայեան մահացած է, ինչպէս կը հաղորդէ Օգոստոս 14-ի «Արմէնփրէս»ը:

Ծնած էր 1906-ին Ղափանի Խնդրանց գիւղը, 1929-ին աւարտած Երեւանի համալսարանին պատմագրական բաժինը: 1944 – 1948-ին եղած է «Գրական Թերթ»ի խմբագիրը: 1938 – 1945 մանկավարժական հիւղին վարիչն էր, 1939 – 1951 հայ դրականութեան ամպիոնին գեկավարը, իսկ 1960 – 1964 հիմնարկին դիտութեան գծով փոխ – նախագահը: Արշալոյս Բաբայեան չարք մը դրականագիտական մենագրութիւններու, յօդուածներու հեղինակ է: 1963-ին աւարտաճառ մը պաշտպանելով բանասիրական դիտութիւններու տոքթ·ի աստիճան ստացած էր:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 53-ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ
ԴԱՐՁԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

**«ԱՐԱՐԱՏ»
ՅԱՂԹԱԿԱՆ**

Օգոստոս 16-ին, Հինգշաբթի օր «Արարատ» Ո-ի դէմ 3 կէտով յաղթած է Դինամօ-Մինսկի:

Կէտերը նշանակած են Կարապետեան, Սարգսեան, Օհաննէսեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔԱՑԻՏ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 5 / 14)

Ի՞ՆՉ ԿԸՍԷ «ԱԴՐԻՆՓՈՐՄ»Ը

Ադրբեջանական լրատու գործակալութիւնը մեկնաբանելով Ազգամ – Թիֆլիս հանրակառքին պայթումը եւ մարդկային զոհերը, անուղղակի ակնարկութիւն կատարած է Հայերու հասցէին, մինչ, ինչպէս ծանօթ է արարքին որեւէ պատասխանատու ճշդուած չէ մինչեւ այսօր: «Ադրինֆորմ»ը կ'ըսէ իմիջի այլոց· «իսկ ինչ-ըան զոհեր կրնային ըլլալ, եթէ պայքեր Բաքու – Երեւան շոգեկառքին մէջ բռնուած երեւանցի Միհասեանի պայուսակին մէջ գտնուած պայթուցիչ սարքը»:

«Արմէնփրէս» այս «սադրիչ արարք»ին նպատակը կը նկատէ կիրքերը բորբոքելու մտադրութիւնը որ արգելք է թշնամութիւնը մարելու:

***

ՀԱՅԿ· ՔՈՆԵԱԿԸ ՄՐՑԱԿԻ՞Ց ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԻՆ

«Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»յի Հայաստանի սեփական թղթակիցը Վ· Ալոյեան վերջերս ստորագրած է թղթակցութիւն մը, որուն դրգռապատճառ եղած է այն լուրը թէ երեւանցի քոնեակագործները եւրոպական Խորհրդարանին մէջ առճակատում մը պիտի ունենան իրենց Ֆրանսացի գործընկերներուն հետ, հայկ· ըմպելիին անուանումին պատճառով:

Երեւանի քոնեակի գործատան տնօրէնը եղուարդ Յակոբեան հետեւեալ բացատ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԳԱՆՁԱՍԱՐ 750

Հայաստանի Սփիւռքին զիմագ լրատուները առատերաթար կեղրոնացած են երկրին վերջին չրջանի պատմական իրադարձութիւնները հաղորդելու ջանքին վրայ: Նոր Յորհրդարանի, կառավարութեան կազմութիւն, նախագահի ընտրութիւն, վինեալ չոկատներու վինաթափման հարց ու զոլոր մնացեալները որոնք պատկառելի թափօրով մը կը սպատեն: Այս պայմաններուն մէջ, Արցախէն կը տրուին ճնշումներու, բռատութիւններու, անիրատութիւններու լուրեր· բաներ որոնք նորութեան ոչ մէկ հանգամանք ունին այլեւս: Ու զոհ կ'ըլլանք երբ բռատութեան զոհերը միայն բռնագրաւուած անասուններ կ'ըլլան, կամ ճնշումներն ու անիրատութիւնները չեն յաջողիր անդարմանելի քայլեր առնել տալ Արցախցիներու:

Համակերպումի, համբերութեան սա միջանկեալ չրջանին – որ կ'երկարի ու կ'երկարի – կերպով մը երկրորդական գծի վրայ մնացած են ընկերային կամ մշակութային կեանքի էջերը: Անոնց արձագանգող Արցախի մամուլն ալ Հայաստանի հետ հաղորդակցութեան զժուարացող կացերու պատճառով, ուելի ցանցառօրէն կը հասնի Սփիւռք:

Յուլիսի վերջին օրերու «Խորհրդային Ղարաբաղ»ներու արցակէտ մը Յուլիս 28-ի թիւը վերջին էջին վրայ լայնօրէն կ'անդրադառնայ ռօնակատարութեան մը· Գանձասարի 750-ամեակի ոգեկոչումի արարողութեան (Յուլիս 22) մասին է խօսքը· ոգեկոչում մը որ ոչ միայն իր մշակոյթին արդար հպարտութիւնը կ'ապրէ իրաքանչիւր Հայու, այլեւ միխիթարական, նոյնիսկ ուրախացնող կողմ մըն ալ ունի· «Խորհրդային Ղարաբաղ»ը այս էջով կ'րսէ մեզի նման մտահոգ ու առհասարակ դիւրին յուսալքուղներու, թէ հակառակ ամէն զժուարութեան, Արցախցին ոչինչ մէկզի դրած է:

«Ուղիղ 750 տարի առաջ 1240-ի Յուլիսի 22-ի կիրակի օրը օծուեց Գանձասարի վանքը» կ'րսէ Ս· Մոսունց, հիմնուելով այդ արարողութեան մասնակից Կիրակոս Գանձակեցիի վրայ: Ապա կը նկարագրէ օծումի օրուան բազմութիւնն ու խանդավառութիւնը կրկնող միջոցառը որ տեղի ունեցաւ Գանձասարի չուրջբոլորը 750 տարի ետք, նոյն օրը:

«Խաչենի հովտի ճանապարհները այդ օրը աւելի բանուկ էին դարձել քան երբեք: Բազմութեան մի ծայրը վաղուց էր հասել Գանձասարի բարձունքը, միւսը դեռ գիւղում էր: Ոտքով բարձրանում էին մարդիկ···: ··· Ձերմակավարս մի կին թոռան ձեռքից բռնած վանքի դպրատան բակից դիտում էր Խաչենի անգուգական հովիտը՝ ճեղսրտած ու ափէ ափ զարկըւող գետերն ու կանաչ անտառները, ամրոց յիշեցնող մեր գիւղերն ու երկրագործի հրաշքը ձեռագործ արտերն ու հանդերը:

– Հոգեակս, աշխարհին Գանձասարի աչքով նայիր···»:

Եկեղեցական արարողութիւնը կը պէտքառնէ թեմին առաջնորդը Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան· ժամերգութիւնը կը կատարէ եկեղեցիին երգչախումբը: Ցետոյ, երբ կրօնական արարողութիւնը կ'աւարտի «Վանիք գիւղի բացօթեայ հրապարակում սկսուեց Վարդավառի ժողովրդական տօնը: Թէեւ սիրտ ու հոգի չեն թողել մեր ազգային վերածնութեան հակառակորդները, բայց Գանձասարից ոգի առած մի ժողովուրդ իր մէջ ուժ գտաւ վարդավառը դարձնել ազատագրաղձութեան ու ինքնութեան տօն»:

Ու այդ տօնը կը նշուի ամէնէն ճոխ յատուկերով· հոն են գանազան չրջաններու երգչախումբերը, պարախումբերը· ազգային երգերով կը թնդայ օդը: «Մի իւրայատուկ աշխուժութիւն տիրեց երբ 104-ամեայ վանիեցի Փարի Աւանէսեանը մտաւ պարահրապարակ: Արցախատարազ այան խնդրում է զուռնա – դհոլի նըւագ, որը սիրով կատարում է մարզի վետերանների ազգագրական խումբը: Այդի հետ պարում է գիւղը»: Հեծեալներու խումբին ելոյթներուն, որընդհատ Արթուր Եսայեանի մեզեդիներուն քով, ներկայ է լուրօրինակ ցուցահանդէս մը· արցախեան տարբեր չրջաններու զորգեր ու ձեռագործներ փռուած են հրապարակին վրայ· հոն կարելի է հանդիպիլ օրոցներու, խնոցիի, կարասներու, ճախարակներու, տարաձևներու···:

« – Էնքան ապրիմ, միացումը տեսնամ: Իսկի շատ էլ օգում չըմ ապրիմ, – կէս - կատակ, կէս - լուրջ ասում է 104-ամեայ Փարի այան»:

Վարդավառի տօնը իւրայէս 750 տարի առաջ, կ'աւարտի «մեծ հացկերոյթ»ով: Հրաւիրողը առաջնորդ եպիսկոպոսն է:

Հակառակ ամէնօրեայ ճնշումին, սպառնալիքներու, հալածանքներու, Արցախի ժողովուրդը մնացած է «առողջ»: Թրզթակցութեան աւարտին կ'րսուի որ այս ռօնակատարութիւնը դետեղուած է չրջանակի մը մէջ ուրկէ անպակաս են յարձակումները, պինեալ բախումները, առեւանգումները: Այս բոլորին «աւետգրենիք որ մեծ տէրութեան թողտութեամբ արցախահայութեան տեղահանուելու գաղափար է առաջադրուել, իսկ «Բակրատունի» թերթը առաջարկում է Գանձասարում, որպէս աղուանական վերջին կաթողիկանիստ, ստեղծել աղուանագիտութեան հանրապետական կենտրոն, աղուանական եկեղեցու հանրապետական թանգարան···»: Նշելէ եաք այս կէտն ալ, ուչ կամ կանուխ անհետ կորսուելու դատապարտուած փոթորիկը դիտող կազնիի համառութեամբ, վերջին տող մը կ'աւելցնէ Ս· Մոսունց·

«Փոխր – ինչ ուշացել են: 750 տարով···»:

Վարդավառի տօնախմբութիւն մը· մէկը այն հազուադիւտներէն որոնց նկարագրութիւնները առանամեակներէ ի վեր կը կարդանք ափիւքահայ մամուլին մէջ· կը կարդանք կատարեալ անտարբերութեամբ: Մինչդեռ հոս, թրզթակցութեան սա մէկ էջը մէկզի դնելով պարագայականին, ընթացիկին փոշին, կ'ըլլայ ժողովուրդի մը չճկելու հաստատամտութեան արտայայտութիւնը: Վարդավառի տօնակատարութիւն մը որ միս մինակը պատասխան է Սաֆոնովներու, Ալիեւներու եւ ուրիշներու ամէնօրեայ սպառնալիքներուն, հայաջինջ ծրագիրներուն ու անզօրութեան զայրոյթին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՀՐԱՉ ՏԱՐՕՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Աքսուա Մոնթոլոնի զիմացը, չէնքի մը երրորդ յարկը կը բնակէին Հրաչ Տարօնեանի ծերունազարդ մայրիկը եւ որը եւ այրի քոյրիկը, որ տարիներ առաջ կորսընցուցած էր իր մէկ հատիկ լինը տարեկան մանչ զաւակը···:

Հրաչ Տարօնեանի աչխատանոցը, այդ մօրենական յարկաբաժնի մէկ մասն էր: Հոն, հանդիպած եմ հայ մտաւորականներու, դերասաններու եւ թատրին յոյն եւ նոյնիսկ թուրք, զաղթական յառնախորդներու: Անառաման թարմ, համայնատարամիտ, աւելի ճիշդ հայասատանասէր, Հրաչ Տարօնեան զրեթէ ձրի կը խնամէր իր յաճախորդները···: Անգամ մը ժամանակ ունեցանք խօսելու ափիւքահայ զբաղականութեան մասին· ըսաւ թէ, մեր այժմու ամենամեծ զրպտիրը, Հրաչ Զարզարեանն է: Ակռաներս խնամելէ վերջ, երբ կը պատրաստուէի մեկնելու, իր աչխատանոցին քովի դուռը կը բացուէր այրի քոյրը պիս իր սեւնեակը կը տրաւիրէր, ուր, անկիւն մը, բազմոցի մը վրայ պառկած էր, անուչադրու մայրիկը որ կը պատմէր անցեալէն, Տկտպա - ճէն, հոն մահացած զաւիպ Մշեցի ամուսինէն, անմոռանալի յիշատակներ, կարծես ինքն ալ ծնած ըլլար Տարօնի աչխարհ:

Անխուսափելի սուրճով եւ տունէն պատրաստուած կարկանդակներով պիս կը հիւրասիրէին, հարազատի մը նման: Երեկոյեան մօտ, հոգիս բաւարարուած, կը մեկնէի իրենց չէն տունէն զէպի Քատէի հրապարակին: Կ'ապրէր հեռաւոր արուարձան մը, ունէր ընտանիք, երախաներ, անուչիկ ազջիկ մը, որուն երբեմն կը հանդիպէի հայկական հատաքոյթներուն, տարիներ առաջ:

Տարօնի «գինարբ» զեղին ծագիկներու փունջ մը թարմ հոզակոյտիզ, սիրելի հայրենակից, Հրաչ Տարօնեան:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՒԱՐՏԱՁԱՌ ՄԸ

Մխիթար Հերացիի մասին

Վերջերս Քրէթէյի բժշկական համալսարանին մէջ իր աւարտաճառը կը պաշտպանէր երիտասարդ չրջանաւարտ բժիչկ Յովհաննէս Թաչճեան, «ծպտումով» Ալ-Փորվիլյե···

Ֆրանսահայ զաղութը իր հիմնադրութեան վաղորդայնին արդէն ունեցած է բազմաթիւ բժիչկներ: Քիչեր սակայն, մեր ունեցած տեղեկութիւններուն համաձայն, պաչտպանած կ'ըլլան հայկական ընոյթ ունեցող աւարտաճառներ: 1970-էն առաջին, կ'արժէ յիչել երկու կարեւոր աւսումնասիրութիւններ՝ Գուրգէն Կարապետեանի՝ «Histoire de la pharmacie d'après les anciens manuscrits arméniens» եւ Արա Տանտիկեանի՝ «Histoire de la médecine arménienne jusqu'à la fin du XVIIIème siècle» աչխատութիւնները ներկայացուած Փարիզի մէջ, առաջինը 1970-ին, իսկ երկրորդը՝ 1980-ին:

Յովհաննէս Թաչճեան բնաբան ընտրած է Ժ-Բ· դարու անուանի հայ բժիչկի՝ Մխիթար Հերացիի կեանքը եւ գործունէութիւնը: Աւարտաճառի պատրաստութեան դեկավարութիւնը ստանձնած էր փրոֆ· Ռիւլիէռ: Աչխատութիւնը ունի պիտանի դործնական եւ հետաքրքրական կողմեր հայ ըլլալ բժիչկներուն, դեղագործներուն, պատմաբաններուն ··· եւ լեզուաբաններուն համար:

Իր ստմանած ընդարձակ չորս դլուխներուն մէջ, հեղինակը կը ներկայացնէ կիլիկեան թագաւորութիւնը ուր ապրած եւ աչխատած է Ժ-Բ· դարու այս ականաւոր բժիչկը, հայկական բժչկական արուեստի զարգացման դլխաւոր հանգրըւանները նախնական չրջանէն մինչեւ Ժ-Բ· դար եւ վերջապէս Մխիթար Հերացիին անձը եւ գործունէութիւնը:

Յովհաննէս Թաչճեան իր աչխատութիւնը կը վերջացնէ բժչկական բառապարի ուսումնասիրութիւնով մը:

Հատորին մէջ տեղ կը գտնեն բազմաթիւ քարտէսներ, օգտագործուած ձեռագրերուն (Մատենադարան, Վենետիկ, Երուսաղէմ, Փարիզի Ազգային Գրադարան) պատճէնները եւ մատենագրական ճոխ ցուցակ մը: Ուչադրաւ է նաեւ հայերէնէ Ֆրանսերէն բժչկական բառացուցակը (lexique) որ կը տրուի որպէս յաւելուած:

Աչխատութեան «մարմինը» կը կազմեն անշուչտ Մխիթար Հերացին եւ իր գործունէութիւնը· Մխիթար ծնած պէտք է որ ըլլայ 1110 – 1118 թուականներուն չուրջ, Պարսկահայք նահանդի Հեր քաղաքը, այսօր Խոյ, նոյնանուն գաւառին մէջ:

Քիչ տեղեկութիւններ կան իր կեանքին մասին: Ցայտնի է սակայն որ իր ժամանակուան դրեթէ բոլոր պաչտօնակիցներուն պէս, ան միաժամանակ բժիչկ էր, փիլիսոփայ, բուսաբան եւ աստղագէտ: Մեր պատմութեան մէջ Հերացին ճանչցուած է մանաւանդ որպէս Ներսէս Շնորհալիի անձնական բժիչկը եւ «Ձերմանց Մխիթարութիւն» կոչուած բժչկական հատորին հեղինակը: Ահկ գատ, Մխիթար Հերացի չատ ուրիչ աչխատութիւններ ձգած է, բժչկական տարբեր մարդերուն մէջ, ինչպէս ակնաբուժութիւնը, երիկամաբանութիւնը եւայլն ··· Հերացի մեզի ժառանգած է նաեւ քանի մը երկրաբանական, երկրագործական գործեր, հմայիլներ:

Իր եզրակացութեան մէջ, առանց ժխտելու այդ ժամանակուան բժչկական արուեստին ակունքներուն բազմազանութիւնը (յունական, արաբական, ասորական), Յովհաննէս Թաչճեան կը չեչտէ Հայ բժչկութեան ինքնուրոյնութիւնը եւ Մխիթար Հերացիին ունեցած դերը «ազգային դպրոցի» մը հիմնադրութեան ընթացքին մէջ:

Քանի մը տողով՝ գնահատելի աչխատանք մը որուն մասին կ'ուզենք հաւատալ որ վերջինը չըլլար: (Ու պիտի չըլլա՞յ) 1970, 1980, 1990՝ յաջորդը 2000° թուականին:

ԿՈՐԻԻՆ

ԴԷՊԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՀԱՄԱՐԿՈՒՄ

ԷԼԷՆԱ ՊՈՆՏԷՐ

ԽՄԲ· – Սախարովի կորովի այրին Լ· Պոնէր կը շարունակէ իր խիզախ վերլուծումները, երկրին քաղաքական կեանքին մասին:

Ստորեւ այն յօդուածը որ հրատարակուած է «Մոսկովեան Լուրեր» շաբաթաթերթին վերջին, Օգոստոս 10 – 16-ի թիւին մէջ:

**

Ոմկեանոսի աբուսարիումը այցելած էք: Անիկա ռուսական հսկայական տուփ մըն է, որուն մէջ զանազան սեռեր անխնայ պայքար կը մղեն: Բնակիչները իրար կը լափեն: Շանաձուկ մը յառջ կը նետուի ու բան մը կ'անհետանայ ներսին մէջ: Փոքր կարմիր ապառներ կը սուսուին ջուրին մէջ: Մարդ անմիջապէս չի հասկնար թէ որնէ է: Ուխտաւորի մը կուզայ ապակիին փակչելու: Սարսափելի է· այն նոյն ապատորութիւնը կ'ունենանք զոր կ'ունենայինք մեր մանկութեան, կարդալով Հիւկոյի «Ծովու Բանուորներ»ը: Անքան մօտ է կենդանին ու թեւերը կը նետէ պէպի մեզ: Կամքի ուժ մը պէտք է յիչելու համար թէ մեր երկրային աչխարհէն անջատուած է ան ռուսական պատուարով մը:

Համադումարը այդ աֆուարիումը կը յիչեցնէր: Անոնք սրահին խորքն են. չեն կրնար լափել մեզ, ոչ թէ որովհետեւ հեռաւոր է, այլ՝ որովհետեւ մեզ լափած են չատոնց: Ու հիմա իրար կ'ուտեն: Իսկական ոդերբդութիւն մըն է: Պատուիրակներէն մէկը դրեթէ կուլար, ապաչելով որ կուսակցութեան պիւռոճէն միլիառ մը յատկացուէր Չերնոբիլի երախաներուն: Դէմքերը անթափանցելի էին, Յայտնի կ'երեւէր թէ ոչինչ պիտի տան: Ու չտուին: Փոխարէնը ռպէտեալ գօտիին վերաբերող որոչումներ տուին: Սակայն ո՞րքէ պիտի զոհեն դլբդումը: Ամէն պարագայի, կուսակցութեան հաչիւէն պիտի չտանեն: Ու ապադային, զօրքին ու Քա – Կէ – Պէ-ի մասին խօսելու արդելք, որպէսզի միայն գովեստներ չտայլուին: Կուսակցութիւնը կը մնայ բանակին, Քա – Կէ – Պէ-ին եւ Ներքին Նախարարութեան մէջ: Ամէն ինչ որ կը պաչտպանէ իշխանութիւնը, կուսակցութեան հովանաւորութեան տակ կը դտնուի: Ազիկա յանկերգն էր, սակայն կային բացառութիւններ: Եակովլեւի ելոյթը դրեթէ պարկեչտ էր: «Գրեթէ» կ'ըսեմ, որովհետեւ անկարելի է իսկապէս վերաչինել, վերակազմել կամ բարեչրջել կուսակցութիւնը· ժողովուրդը ա՛լ զղուած է անկէ:

Համադումարը իսկական ներկայացում մըն էր· Առաջին արարին աչքը կը յարթահարեր· յետոյ, ձախը յայտնուեցաւ բեմին առաջամասը ու վերադրն բոպէն եղաւ այն, երբ Բ· Էլցին յայտարարեց թէ կը հրաժարի կուսակցութենէն: Ռուսիա կը հիանար իր հերոսին: Ան զոնէն եւս կատարեալ լուսնեան մը մէջ: Տեսադրող զործիքը նախագահութեան չարքերուն ու սրահին մէջ սառած պէմքեր ցոյց կուտար: Սակայն Շէւարնատովսկիի յայտարարութիւնը որ տեղեկացուց թէ բազմաթիւ ուրիշներ եւս կը հեռանային կուսակցութենէն, կրկին ներչնչեց աչքը ու վիճաբանութիւնը զարդացաւ յարձակողական ոճով մը, յիչեցնելով 1937-ի մթնիկներուն մթնոլորտը: Կուսակցութենէն հեռանալու կոչը զարձաւ վճռիրու պլխաւոր նիւթը: Պէտք կա՞ր այդ մասին խօսելու համար համադումարին տպատեղութեան: Սպասեցինք ժողովրդական երեսփոխաններու համադումարին, ապա Ռուսաստանի համադումարին: Պիտի ըսպասե՞նք տակաւին: Հերթերու հոդերանութիւնը վարակած է ընկերային մեր կեանքը, ապանցած զործելու, եւ նոյնիսկ չարժման անցներու տրամադրութիւնը:

Այնպէս կը թուի որ ձախը բազմաթիւ սխալներ զործած է: Ան մոռցաւ որ կուսակցութեան ԺԹ· համադումարին Լիկաչովի բռած էր թէ Կորբաչովը պլիտուր պաչտօնեն դլուխը բերողներէն մէկն էր ինք: Նման արտայայտութիւններ դլբդումներ չեն ու ձախին ճնշումով չէ՞ր որ մարս չեն ու ձախին ճնշումով չէ՞ր որ Լիկաչովի կանխահաս կերպով հանդատեան կոչուեցաւ: Սակայն լուսարձակները Լիկաչովի վրայ կեդրոնացնելով, ձախը չհարցուց Իվաչկոյին թէ ինչ ըրաւ Աֆղանիստանի մէջ: Ան կարելիութիւնը

ջերմածեռ ցույց տալու հեռատեսիլ դիմողներուն, կուսակցութեան նոր ղեկավարներուն իսկական դէմքը:

ՍԱԽԱՐՈՎ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԸՆԴԴ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԻ
ԿԱՌԱՉԱՐԿԵՐ

Սակայն ճախի ուժերուն պլխաւոր սխալը հոն կ՚որ հանքագործներուն զօրավիգ կանգնելու կոչ չըրին: Ամէնէն կը թուի թէ ան ու ճախը ժողովուրդէն նոյն վախը ունէին: Ապատամբութեան, անկարգութեան վախը: Մինչդեռ քաղաքական գործադուլը ապստամբութիւն մը չէ: Ժողովուրդին միակ ճարն է ան իր կամքը արտայայտելու: Ցոյց տուեցան Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներու փոդոցներուն քաղաքացիական ցոյցերն ու գործադուլները: Նոյնպէս ցոյց տուին 1988–ի Յունուարի գործադուլները, Բաքուի, Թիֆլիսի միթինկները ու պալթեան հանրապետութիւններուն գործադուլները: Ձեմ խօսիր հանքագործներու մասին, որոնք քաղաքական ոչ ու քաղաքական ապամանալի հասունութիւն մը ցոյց տուին: Ոչ ալ կը խօսիմ մեր ներկայի մասին ողբերգութեան՝ ազգամիջեան ընդհարումներուն մասին. հոս, արիւնի մէջ ժողովուրդները չեն յանցաւորները, այլ՝ կուսակցութիւնը: Ան է որ դիրքերը տացուցած է թշնամութեան, յուսահատութեան ու զառնութեան սահմանին: Եւ-րիմասարդ երեսփոխաններու մեր կազմը սխալին չէ հասկցած որ խորհրդարանական պայքարը կրնար յաջողութիւն գտնել միայն երկրի մը մէջ որ ան էր ժողովրդավար ապատամբութիւններու, բազմամարդ գրուքման մը ու ապատ ընտրութիւններու համակարգին:

Չի բաւեր զանազան կուսակցութիւններ ու ծրագրեր ստեղծել: Ժողովուրդին ընդդիմադիր ուժերը պէտք է իրենք հասկնան ու զանոնք բացատրել ժողովուրդին թէ կրնայ յաջողիլ առանց խռովութիւններու եւ արիւնահեղութեան: Ասոր համար երկիրը պէտք է ձերբազատուի մեծ աղբոտ – կուսակցութենէն, իշխանութիւն – կուսակցութենէն: Ներառեալ համախմբուի նոր կուսակցութիւնը, եթէ կան մարդիկ որոնք տակաւին այդ դասախօսով տարուած են: Այսօր ամէնէն կարեւոր պարագան այն է որ կուսակցութիւնը հոգեբանական պատուարի մը վերածուած է ու ժողովուրդը չի հաւատար թէ կրնայ փրկուիլ այն ճահիճէն որ հետզհետէ աւելի կը խորի: Կուսակցութեան սպասուածքը պէտք է ազգայնացնի ու համախմբէ կուսակցութիւնը պէտք է լուծուի հրովարտակով մը որուն նախաձեռնողը պէտք է ժողովրդական երեսփոխանները ըլլան: Թէեւ ներկայի իրենց պայմաններով անկարող են նման որոշում մը տալու: Օրինաւոր ու անհրաժեշտ բան մը պիտի ըլլար ժողովրդական երեսփոխաններու կանխահաս ընտրութիւններու կոչ մը ուղղել: Հակառակ պարագային, ճեղքը որ դիրքերը կը բաժնէ անվստահութիւններու համագումարէն, աւելի պիտի խորանայ ու ոչինչ պիտի կարենայ մեղմ փրկել. ո՛չ դաշնակցային նոր համաձայնութիւնը, ո՛չ նախագահական ղեկավարութիւնը, ոչ ալ Արեւմուտքի դրամը: Ամբողջ ճախը ու երկրին բոլոր կենդանի ուժերը պէտք է համբանին Արտրդային Միութեան ժողովրդական երեսփոխաններու ընտրութիւնները կանխատեսելի կատարելու հրամայականը: Եւ քաղաքական ընդհանուր գործադուլ մը միակ միջոցն է որ կրնայ չարժումին ծնունդ տալ: Ա. Սախարով զայն անհրաժեշտ կը նկատէր նոյնիսկ Դեկտեմբերին: Ժամանակը ցոյց տուաւ որ իրաւունք ունէր: Եօթը ամսուան մէջ երկիրը անդիմադրելի մզումով մը դիմեց դէպի ապահամարկում, թէ՛ քաղաքական, թէ՛ տնտեսական մարզերուն, մէջ: Պատմութիւնը տակաւին չունի օրինակ մը ուր իշխանութիւնը – նոյնիսկ մահամերձ – լքէ իր դիրքերը: Նոյնպէս, այնքան աւելն որ ժողովրդավարները այս բաները յատկօրէն չըսեն ժողովուրդին, այնքան աւելն որ վախնան անկէ, իսկական ժողովրդավարներ պիտի չըլլան:

«Համախմբուած կուսակցութիւնը դադարում ունի ու պիտի ունենայ, պատմական իր մասնակցութիւնը բերելով մեր երկրին զարգացումին ու համաշխարհային քաղաքակրթութեան» յայտարարեց Կորբաչով: Մարդ փափաք կ՚ունենայ իրեն պատասխանելու. «խնայեցէք մեր անկիներուն ու հոգիներուն...»: Աւելի լաւ պիտի ըլլար որ համախմբուած կուսակցութիւնը դադրէր իր պատմական դերէն. բերածը կը բաւէ: Եւ յուսանք որ

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՄԱՆՐԱՔԱՆԴԱԿՆԵՐ

ԹԱԺԱ ՀԱՑ...

– Թաժա՛ հայ, թաժա թոնրահա՛յ...

Ամառուայ վազ առաւօտեան քաղաքի կենտրոնական փողոցներէն մէկում հընչած այս անսովոր կանչը ստեփանակերտցիները տարակուսանքով ընդունեցին: Այս ինչ բան է, հայ վաճառել փողոցո՞ւմ, այն էլ՝ թաժա հա՞յ: Ստեփանակերտն իր օրում այդպիսի բան չի տեսել: Իսկ ձայնը չարունակում էր հնչել.

– Թաժա թոնրահա՛յ, ժողովո՛ւ-ո՛ւ-ուրդ, ում հարկաւոր է՝ թող չտապ գայ...

Կանայք, տնային խալաթների կոճակները հապճեպ ապուցելով, աճապարեցին կանչողի կողմը՝ տրորելով քնաթաթախ աչքերը: Բեռնատար աւտոմեքենան կանգնած էր փողոցի մի անկիւնում:

– Կանչողը դո՞ւ էիր, մեծ ախպեր, – հարցրեց մի ջահել հարս մեքենայի մօտ սպասող մարդուն:

– Ես եմ, որ կամ:

– Բա հացն ո՞ւր է:

Մարդը եռ տուեց մեքենայի թափքի ծածկոցը՝ մեծ ու սպիտակ սաւանը. թափքը պռնկէ-պռունկ լցուած էր լուսնի պէս կլոր ու փրփուր թոնրահացով, որից դեռեւս տաք գոլորշի էր բարձրանում:

Կանայք հիացմունքով «պահ» արեցին:

– Քանիսո՞վ ես տալիս, մեծ ախպեր, – հարցրեց ջահել հարսը:

– Իսկ քեզ քանի՞ հաց է հարկաւոր, – հարցին հարցով պատասխանեց մարդը:

– Երե՛քը:

Մարդը հացի դէզերից վերցրեց երեք

չհասնի համաչխարհային քաղաքակրթութեան...:

Աչքն ու ձախը երկուքն ալ կորսնցուցին համաժողովին. Կորբաչով չահեցաւ. Այս յաղթանակը ոչ իրեն, ոչ ալ իր կառավարութեան երկրին վատահութիւնը պիտի հայթայթէ: Սակայն լաւատեսները իրենց յոյսը դրած են Արեւմուտքին միլիառներուն վրայ:

Կորբաչովի ճառէն եռք համագումարը «ինթէրնասիոնալ»ը երգեց. զօրավարները մեծ ուշադրութեամբ կ՚երդէին, կիները՝ դրեթէ մոլեղնութեամբ: Կորբաչով հապճեպ իր չրթները կը չարժէր: Իւաչքօ կ՚երդէր ներչնչուած, հապճեպ չպաթեական ժպիտը մկկու մը որ անակնկալօրէն յաջողութիւն գտած է: Հինգ հազար հոգի կ՚երգէին. «բանուորներ, դիւղացիներ, մենք աշխատաւորներու մեծ խումբն ենք: Հոդը միմիայն աշխատող մարդուն կը պատկանի, պարապորդները մեզմէ հեռու»: Արդեօք իրենք աշխատաւորներն էին, իսկ մենք պարապորդնե՞րը:

Համագումարին, իրականութեան մէջ, ոչինչ պատահեցաւ. սակայն անշուշտ, առիթ չտա անձնական տեսակէտ մըն է:

հատ եռ տուեց ջահել հարսին:

– Գնա՛, բարով վայելէք:

– Բա փո՞ղը, ինչքա՞ն պիտի վճարեմ:

– Ոչ մի փող, ձրի ենք բաժանում, քո՛ւրս ձրի՛:

Ջահել հարսը՝ թաժա հացերը թեւատակին՝ մնաց տեղում մեխուած:

– Ա՛յ քոյրիկ, հերթը չատանում է, մի խանգարի է՛, ասացի՝ ձրի ենք տալիս, այսինքն՝ անվճար: Հասկացա՞ր: Կնանի՛ք, – մարդը որքան ուժ ունէր թոքերում, դոռաց, – էս հացը քաղաքի ժողովրդի համար ուղարկել են մեր դիւղացիք՝ բերքա-չէնոցիք, հասկացա՞ք, բեր-դա-չէն-ցի՛ք:

Հացի սպասող կանայք չուարած իրար նայեցին:

– Էդ նո՞ր պիւղ է, հայախպեր:

Մարդը՝ չոյուած այդ նորաթուխ եւ հաճելի բառից՝ դլուխը քորեց: Մի տես, թէ ի՞նչ բառով մեծարեցին իրեն՝ հայախպե՛ր:

– Չէ՛, ինչ նոր, ես ասեմ հազար, դու հազար հինդհարիւր տարեկան հասկացիր: Մարտունու չրջանում է, չատ առաջ կոչուում էր Կուսաբերդ, յետոյ, ինչպէս եդաս, ինչ-որ չուն-չանորդի երկրորդ անունով դրեց՝ Ղզղալա: Կարծես էդ քիչ էր՝ մի ուարտառու ուազակ էլ ուրիչ անուն դրեց՝ կարաքենդ... Հիմի ո՛չ էս է, ո՛չ էլ էն: Փոխեցինք, համով-հոտով անուն դրեցինք՝ Բերդաչէն: Էս հացն, ուրեմն, Բերդաչէնն ուղարկեց: Ուղարկեց ոչ թէ կոլտնտեսութիւնը (նա էլ իր մըթերքներն է ուղարկում), այլ՝ դեղացիք, էսպէս մինչեւ մի երկու տոննա եղաւ: Սա, ինչպէս ասում են՝ առաջին ծիծեռնակն է: Յետոյ դրան կը հետեւեն ուրիչ ծիծեռնակներ: Իսկ հիմի տարէք:

– Թաժա հա՛յ, թաժա՛ թոնրահա՛յ...

ԵՍ ՌՈԲԵՐՏՆ ԵՄ

Երեւան – Ստեփանակերտ չարմարաւէտ աւտոբուսով հասել եմ քաղաք եւ չուարած կանդնել աւտոկայանում: Չէ, քաղաքն ինձ անծանօթ չէ, կարելի է ասել՝ պորտս կտրել են այստեղ, ճիշդը՝ Մարտունու չրջանում: Բայց Ստեփանակերտն ինձ համար պատմոնց տուն է: Բանն այն չէր, բանն այն էր, որ գործադուլ էր, քաղաքում չէր գործում տրանսպորտի ոչ մի տեսակ: Նոյնիսկ՝ տաքսին: Ճիշդ է, դնալիք տեղս հազիւ մի քիլոմեթր հեռու լինէր այստեղից, բայց ձեռքիս ճամպրուկ կար, դումարած՝ յոդնածութիւնս: Մտում էր պատահական մեքենայի սպասել: Նախօրօք դրպանիցս մի երեք ռուբլինոց էի հանել եւ, ճիշտուած պահում էի ափիս մէջ: Սպասումս երկար չըտեւեց. մի «Ժիգուլի» կանգնեց դիմացս: Վարորդը գլուխը հանելով խցիկից, հարցրեց.

– Ո՞ւր:

– Մարզային ապրարդ:

– Նստէք:

Ցանկարծ նա նկատեց ձեռքիս դրամը: Ինձ թուաց, թէ նրա դէմքը փոխուեց մէկէն եւ կարծես մեքենայից ինձ դուրս հրաւիրելու չարժում արեց:

– Բա էդ փողն ինչի՞ համար է...– Ձայնի մէջ բարկութեան չեչտ կար: – Ես Ռոբերտն եմ, հասկանո՞ւմ էք, ես Ռոբերտն եմ եւ հարցնում եմ, թէ էդ փողն ինչի՞ համար է...

Նա այնպիսի կտրուկ եւ սպառիչ թոնով արտասանեց այդ խօսքը, կարծես թէ ես նրա հետ մինչ այդ մի փութ աղ ու հաց էի կերել եւ պարտաւոր էի նրան ճանաչել:

– Դէ, փող է էլի՛, – ասացի, – նստածս պետական մեքենայ չէ, դուք էլ, ախր, իմ եղբայրը չէք, որ ձրի տանէք:

– Որտեղի՞ց ես դալիս, – անսպատելիօրէն դու-ի անցաւ նա:

– Երեւանից:

– Հա՛, էդ ուրիշ բան է: Ախր ասում եմ, ինչպէս կարող է Ստեփանակերտում մեքենաս նստողն ինձ չճանաչի, – նրա ձայնում այնպիսի փաղաքշանք կար, որ թըւաց, թէ հարազատ եղբայրս է հետս խօսողը...– Բա՛, այդպէս է, ես Ռոբերտն եմ, 32 տարի բանտ եմ նստել ու հիմի ինձ փող ես առաջարկում...

Նա դէմքիս ապշութի՞ւն կարդաց. զարմա՞նք, վա՞խ, թէ՞ այդ բոլորը միասին: Զդիտեմ: Բայց ինձ աւելի չատ տարակուսեց նրա ասածը՝ 32 տարի՞... Ռոբերտը երիտասարդ էր երեւում, յամենայն դէպս ճերմակ մազ չնշմարեցի նրա քունքերին, ինչպէ՞ս կարող էր նա այդ տարիքում 32 տարի բանտ նստել: Մինչդեռ նա այլ կերպ հասկացաւ ինձ եւ չտապեց հաղորդացնել ինձ:

– Չէ՛, ասաց, ես մարդ չեմ սպաննել, դողութիւն չեմ արել, աստուած ոչ անի, աղջիկ չեմ բռնաբարել, բայց նստել եմ, նստեցրե՛լ են,– ուղղեց նա, – հիմի ազատ եմ, փառք աստծոյ, եւ վարդանում եմ ձեռքիցս եկածն անել էս ժողովրդի համար:

Առաջ ընկնեմ ասեմ, երբ արդէն տեղ էի հասել եւ Ռոբերտի մասին խօսք բացեցի ընկերներիս ու ծանօթներիս մօտ, նրանք բարեհոգաբար ժպտացին.

– Ռոբերտը քիչ է ասել, բայց դու չատ պիտի հասկանայիր, եթէ նրան ճանաչէիր: Կարճ կապենք. Արցախի այս ծանր օրերին, երբ քաղաքը համարեա կտրուած է աչխարհից, Ռոբերտը իր մեքենայով չըրջում է եւ որտեղ ճամբորդ է տեսնում, վերցնում ու տեղ է հասցնում, պարզ է, անվճար: Դա էլ նրա օգնութիւնն է Արցախի համընդհանուր դործին: Բայց միայն դա՞...

...Ռոբերտը թեթեւակի թփթփացրեց ուսիս.

– Ահա եւ ազրոարդը, դէ բարով մընաս, ճամբո՛ւդ, ես դնամ, նոր սպասողներ կը լինեն:

Մեքենան նորից պոկուեց տեղից: Ռոբերտը քթի տակ ինչ-որ սուլթց, թէ՞ երդ դնդնաց՝ չիմացայ: Բայց երբ նա բաւականաչափ հեռացել էր, ականջներիս կրկին հնչեց նրա առնական ու ինքնավստահ ձայնը.

– Ես Ռոբերտն եմ...

ՍԵՐՕ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ՍԵԲԱՍՏԻԱ (ՍԸՎԱԶ)

Սեբաստիոյ թեմին նորընտիր առաջնորդն էր

Գնէղ Եպիսկոպոս Գալէմքեարեան.–Ծնած 1871, Յուլիս 19–ին Պոլիս, աչխարհական անունով Ներսէս: Նախնական կրթութիւնը հոն առնելէ վերջ՝ 1890 Յունուարին Արմաչու Դպրեվանքը կը մտնէ եւ կը բոլորէ դասընթացքը: Եօթ տարի յետոյ վարդապետ կը ձեռնադրուի Օրմանեան Սրբազանէ, իսկ 1913–ին եպիսկոպոս՝ Գէորգ Ե. Կաթողիկոսէ: Վարած է առաջնորդական եւ քարոզչական պաշտօնները դաւառ, արտասահման եւ Պոլիս: Մշոյ առաջնորդութեանը չրջանին, Սասնոյ Դէպքին վաղորդայնին, կառավարութիւնը կ՚աքսորէ զինք Տրապիզոն՝ ուր կը մնայ մինչեւ տապալումը Համիտեան բռնապետութեան: 1909–ի կիսուն, Խառն Ժողովի որոշմամբ, իբր քննիչ կ՚այցելէ Կիլիկիոյ աղէտակոծ վայրերը, պատրաստելով տեղեկագիրը մըն ալ:

Թուրքիա երբ պատերազմի մտաւ Համաձայնական Տէրութեանց դէմ, ներքին դաւառներու առաջնորդական վիճակնե – րէն Սեբաստիան եւ Երզնկան միայն անգլուխ էին մնացած: Ոչ մէկ վեղարաւոր յանդգնեցաւ Աթաթուրք մեկնիլ, ցոբչափ մթնոլորտը լեցուն էր վառօդի հոտով եւ անապահովութիւնն ալ ակներեւ: Գնէղ Սրբազան Սեբաստիան ընդունեց, Պրուսայի առաջնորդ Սահակ Վարդապետ ալ՝ Երզնկան: Միասին ուղեւորութեան մինչեւ Սեբաստիա ցամաքի ճամբով, 1914 տարւոյ Դեկտեմբերի սկիզբները: Թէ ի՛նչ ճակատագիր վերապահուած էր Սահակ Վարդապետի՝ պիտի խօսինք իր կարգին: Շեղում մը ընելով՝ պատմենք հոս պատահած մը միայն: Առանձին դէպի Երզնկա ուղեւորող տարաբախտ Հայր Սուրբին նահատակութեանը բօթը երբ կը լսեն սեբաստահայք, իրրեւ վշտակրութեան եւ յարգանքի անտեղիտալի յոյց՝ կը փութան հոգեհանդիստ կատարել Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ Գնէղ Սրբազանի: Սուգի եւ քունքի օր մըն էր այդ անմոռանալի, նախակարապետ իրենց Գողգոթային՝ որմէ քանի մը ամիս հեռու էին: Այս ամիսներն ալ լրացան եւ Զուլումը պայթեցաւ աննախընթաց սաստկութեամբ: Կառավարութիւնը հալածողութեան տակ պահեց մուրաթխասը որպէս «նորեկ» մը: Հաւանարար Ռոմանոյ Եպիսկոպոսի եւ պաշտպանելի իր հանգամանքը, նաեւ նոյն Պետութիւնը դեռ պատերազմի մտած չըլլալով, զայն կեդրոնի Ջինակցութեան կողմը չահելու պարագան՝ բարեբար ազդեցութիւն մը կ՚ունենան, եւ վազմամի Արմաչականը Ջինադադարէն առաջ անվտանգ կը փոխադրուի Պոլիս, դաւառ դառնալու իր պաշտօնակիցներէն ամէնէն բախտաւորը փըրթելով, այսինքն պերճ մնալով Սաղամոնի պատուհաններէն: Այժմ քարոզիչ Գաւաքէօյի, անդամ Կրօնական Ժողովոյ եւ պատրիարքական փոխանորդ՝ յաջորդելով Երուանդ Ծ. Վարդապետի:

**

Սեբաստիոյ վանքերը (բոլորն ալ իրենց հնութիւններէն դատարկուած եւ քանդուած). – «Ս. Նշան» 3 տաճարով: «Անապատի Վանք» Ս. Նշանի մօտ՝ 1 եկեղեցիով: «Ս. Յակոբ» Դամբրա գիւղի մօտ՝ 1 եկեղեցիով: «Խոնորկատուր» (Խնդրակատար) աւերակ, քաղաքէն կէս ժամ հեռու: «Ս. Հրեշտակապետ» Հաֆիկ պատուհակ մէջ՝ 3 տաճարով: «Ս. Թոդատուր» եւ «Ս. Գէորգ» Զառա դաւառակին մէջ, եւայլն:

(Շար. 75)

(Շար· Ա· էջէն)

րութիւնը տուած էր այս վէճին մասին. «մեր ֆոնեակը արտածելու նպատակով պայմանագիր կնքեցինք անգլիական «Պուլվինէս Ինթերնէյշընըլ» հաստատութեան հետ, որ մեր շահերը պիտի ներկայացնէր Հասարակաց Շուկայի երկիրներուն մէջ: Մեր ֆոնեակը շիշերու մէջ լեցուելով հասարակաց շուկայի երկիրներէն մէկուն մէջ, անարգել վաճառուելու իրաւունք ունի այդ դաշինքը յարգող բոլոր երկիրներուն մէջ»: Եղ· Ցակոբեան այս բացատրութեան կ'աւելցնէ թէ ճիշդ է որ Ֆրանսացիները միայն իրաւունք ունին իրենց ըմպելին քոնեակ կոչելու, բայց անոնք կ'առարկեն նոյնիսկ «Նոյակ» անունին դէմ, պատճառաբանելով որ իրենք արդիւած են ոչ միայն «քոնեակ» անունը, այլեւ «ակ» վերջացող ամէն անուն: Ու «Պուլվինէս Ինթէրնէյշընըլ»ի տնօրէնը Վարդգէս Ուզունեան բանակցութիւններ կը վարէ այս մասին(*):

Երեւանի քոնեակի գործատան տնօրէնը պատասխանելով ուրիշ հարցումի մը, ըսած է թէ դիմած են Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին, առաջարկելով որ տասը հազար հեկտար տարածութեամբ այդի յանձնուի իրենց, որպէսզի կարենան բաւարարել ներքին ու արտաքին չուկաներու քոնեակի պահանջը:

(*) Համաձայն մեր կատարած ստուգումին, փրանսական հաստատութիւնը արգիլած է «AC» վերջաւորութեամբ ամէն անուն, մինչ «Նոյակ»ը «AG» վերջաւորութեամբ, դուրս կը մնայ ամէն կարգի վէճէ:

⁂

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սաեփանակերտի Պրուեսոի գպրոցին «Արցախեան աղբիւրներ» մանկական պարի խումբը ելոյթ ունեցած է Երեւանի Ս. Շահումեան պիոներներու պալատին մէջ: Զեռնարկին հասոյթը տրամադրուած է երկրաշարժի զոհի ծնողազուրկ երախաներուն:

⁂

Արցախէն երիտասարդ գրողներ՝ Ռոպէր Եսայեան, Խոնէսա Եսայեան, Հրանդ Ալիքսանեան, Դաւիթ Միքայէլեան Մարտունի շրջանի «Մխացում» պիոներական ճամբարին հիւրերը եղած են: Պատանիները արտասանած են այս գրողներուն գործերէն, ապա գրոյց ունեցած անոնց հետ:

⁂

Բերդաչէն գիւղի «Կուսաբերդ» երգի – պարի խումբը գրական – երաժշտական ինքնատիպ ծրագրով մը ներկայացած է հողագործներու, երթալով դաշտավայրերը, ագարակները, բերքահաւաքի շրջանները:

⁂

ՔՐՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ (*)

Մոսկուայի մէջ Յուլիսի վերջերուն տեղի ունեցած է քրտական ժողով մը, որուն մասնակցած են նաեւ Խորհ. Միութեան ինը Հանրապետութիւններէն, արտասահմանէն նաեւ Հայաստանէն 400է աւելի պատուիրակներ:

Պատգամաւորները անդրադարձած են Թուրքիոյ, Իրաքի եւ այլ երկիրներու մէջ իրենց ազգակիցներուն քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային իրավիճակին: Նշուած է որ անոնց մղած ազգային – ազատագրական չարժումները տակաւին միջազգային առեաններու կողմէ քաղաքական արժեւորում չեն ստացած: Հայաստանի մէջ ապրող քիւրտ ազգաբնակչութեան տարբերակը որպէս օրինակ ցոյց տրուած է միւս Հանրապետութիւններու քիւրտ բնակչութեան համար: Ըսուած է թէ Միութեան քրտական միակ թերթը լոյս կը տեսնէ Հայաստանի մէջ, ուր կան նաեւ ձայնասփիւռի ամէնօրեայ հաղորդումներ, Գրողներու Միութեան կից քիւրտ գրողներու մասնաճիւղ, Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ քրտագիտութեան բաժին, եւայլն:

(*) «ՅԱՌԱՋ»–ս անդրադարձած էինք Յուլիս 31–ի մեր թիւով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐԱԼԵՄ· - Պր· Սեդրակ Ձամուչեան 200 Ֆր·:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Անժէլ Մէշինեանի *մահուան առթիւ Ձէյթահան ընտանիքը 1000 Ֆրանք կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Օգափոխութեան կայանին (առանձ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆր· «Ցառաջ»ին:*

Ց Ո Ւ Ց Ա Հ Ա Ն Դ Ե Ս

«ՀԱՑԵՐԸ ԻՏԱԼԻՈՑ ՄԷՋ»

ՓԱՏՈՎԱ – ՎԵՆԵՏԻԿ

Սեպտեմբեր 8 – Յունուար 20

1990 Սեպտեմբեր 8–էն մինչեւ 1991, Յունուար 20 Փատովայի եւ Վենետիկի մէջ միաժամանակ եւ համակարգեալ կերպով տեղի պիտի ունենայ հայկական ընդարձակ ցուցահանդէս մը՝ «Հայերը Իտալիոյ մէջ» նիւթին չուրջ, որ պիտի ընդգրկէ վաղ Միջնդ Դարէն սկսեալ Հայերու յարաբերութիւնները Իտալիոյ եւ արեւմտեան յարակից չրջաններու հետ մինչեւ մեր օրերը: Պիտի ցուցադրուին Ս· Ղազարու, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ առանձնական հաւաքածոներու պատկանող աւելի քան հարիւր յիսուն դեկարատիւոտական իրեղէններ, ձեռագրեր, յախճապակիներ, եկեղեցական սպասներ, կենցաղային եւ տնային առարկաներ, իւրանկարներ եւայլն:

Ցուցահանդէսի կազմակերպիչներն են՝ «Գաուտիում էտ Սպես» Ընկերակցութիւնը, Փատովայի եւ Վենետիկի քաղաքապետարանները, Մխիթարեան Միաբանութիւնը, գործակցութեամբ Միլանոյի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի Կեդրոնին եւ Պօ – Արաքս Մշակութային Ընկերակցութեան:

Ցուցահանդէսը հովանաւորուած է Իտալիոյ Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ: Բազմաթիւ նախարարութիւններ եւ պետական անձնաւորութիւններ մաս կը կազմեն հովանաւորող Մարմնին եւ Պատուոյ Խորհուրդին, որոնց թուին՝ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապերու Կոմիտէի նախագահ՝ Պ· Կարլէն Դալլաքեան:

Գիտական Խորհուրդին մաս կը կազմեն հայ եւ իտալացի չուրջ 15 մասնագէտներ, որոնց աշխատակցութեամբ լոյս պիտի տեսնէ չքեղ դունատիպ հատոր մը, որ ցուցահանդէսին ընդմէջէն պիտի բացայայտէ հայ պատմութեան եւ մշակոյթին ամէնէն գայտուն դրուագները եւ առանձնայատկութիւնները: Հատորին պիտաչխատողներն են՝ Հ· Լ· Զէքիեան, Գ· Կասնատի, Ն· Ճանիկեան, Ց· Գազանճեան, Ա· Ալպիս – Նոմիլլօ, Ա· Պենատ, Ա· Մանուկեան, Հ· Ն· Տէր – Ներսէսեան, Գ· Ուլուհոճեան, Պ· Սվազլեան, Լ· Պադանի, Կ· Գուլերմինի, Պ· Լիչինի, Վ· Բամպակեան, Տ· Փափազեան, Մ· Ֆիլիպոցցի· Խմբագրութեան պատասխանատուն եւ գրական համակարգողն է Հ· Լ· Զէքիեան:

Բացման պաշտօնական արարողութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 8, կէսօրէ վերջ, Փատովա, Ս· Աստուածածնի Տաճարին կից Քաղաքապետարանի Թանգարանին մէջ, իսկ Սեպտեմբեր 9–ի առաւօտեան Ս· Ղազարու Մայրավանքին մէջ:

Բաղձալի եւ յուսալի է որ աշխարհի զանազան կողմերէն հայրենակիցներ իրենց ներկայութեամբ պատուեն այս ցուցահանդէսը:

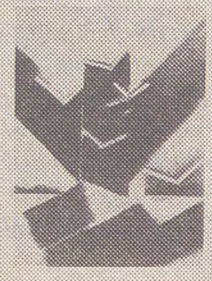
Կը խնդրուի մեր մամուլէն արձագանգ հանդիսանալ:

LA
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET
Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՔԻՉԵՐՆԱՆԿՆԵՐԸ
ՊԻՏԻ
ՉՈՒԱՐԱԾԻՆ
ԽՐՏՈՒԻԼԱՆԵՐԻՆ

– Վ Է Պ –

Prix 100 F. + Frais de Port 15 Frs. 40 pour la France, 11 Frs. pour l'étranger.

EN VENTE :

LIBRAIRIE H. SAMUELIAN :
51, rue Monsieur le Prince
75006 Paris Tél. : 43 26 88 65
LIBRAIRIE H. BOGHOSSIAN :
117, ave. Jean-Jaurès
94110 Arcueil Tél. : 47 - 40 - 81 - 32
EGLISE ARMENIENNE :
15, rue Jean-Goujon
75008 Paris Tél. : 43 - 59 - 67 - 03

LE TEBROTZASSERE
ECOLE BILINGUE
MATERNELLE — PRIMAIRE
SECONDAIRE
DEMI-PENSION
AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

- *Enseignement MODERNE et de QUALITE avec des PROFESSEURS MOTIVES.*
- *Ambiance ARMENIENNE et FAMILIALE.*
- *Initation à l'ANGLAIS à partir du C. P.*
- *ETUDES DIRIGEES du soir.*

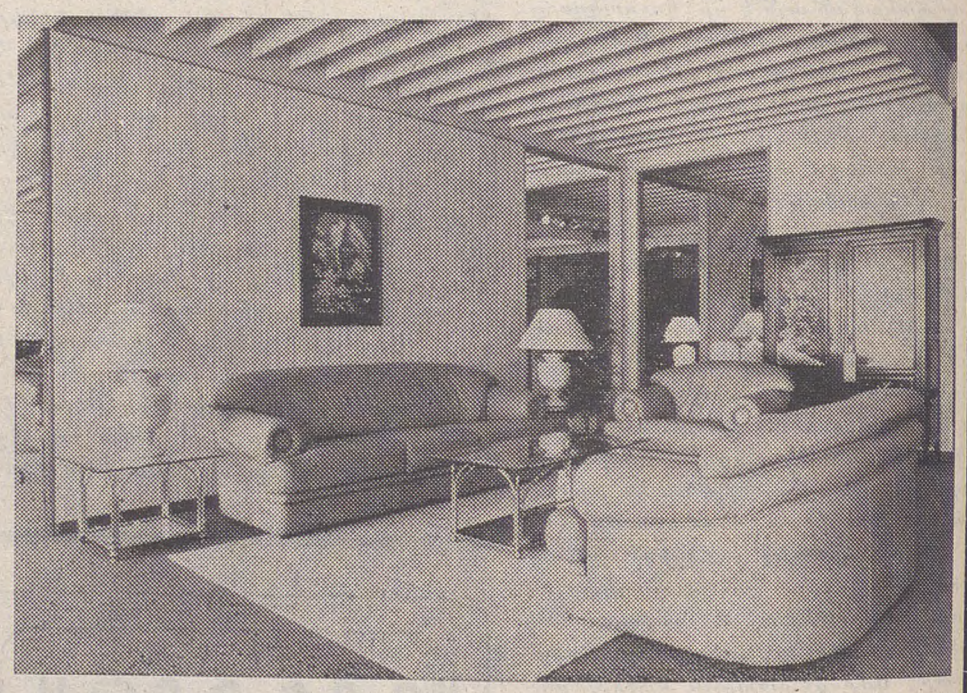
INSCRIPTIONS
«SCOLAIRES 1990/91»
OUVERTES

ECOLE BILINGUE
« T E B R O T Z A S S E R E »
M. Garabed DAKESSIAN / Directeur

1, boulevard du Nord
93340 LE RAINCY

Tél. : 43 81 01 72
SNCF PAVILLONS s/s BOIS

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“ Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն ”

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԾԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 21
MARDI
21 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.343 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.343

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽԻՍՏ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ԽՈՐՀ. ՁՕՐՔԻՆ ՀԵՏ ԵՒ ՁՈՒՀԵՐ

Երկուշաբթի առաւօտ մեր առած լուրերը երեւանէն խիստ մտահոգիչ էին եւ վտանգաւոր կացութեան մը տպաւորութիւնը կը ձգէին, հակառակ անոր որ դեռ չենք ուզեր հաւատալ, թէ կան տարրեր, որոնք կրնան այդքան տհաճութեամբ զբաղիլ, չվիտակցելով թէ իրենց ծառայութիւնն կը հասցնեն բոլոր անոնց, որոնք չեն ուզեր Հայաստանի յաջողութիւնը:

Այսօր Շաբաթ եւ կիրակի, նաեւ կիսակի պիշերը, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Նոյեմբերեանի շրջանը, ազգերի քէշանական սահմանը, հայ պիհեալ տարրերու եւ խորհրդային զօրքին միջեւ: Նման պատահարներ, Հայաստան թէ այլուր, միշտ զժուար է ճշդել թէ ե՞րբ, ինչո՞ւ, ի՞նչպէս սկսաւ: Երկուշաբթի առաւօտեան կացութեամբ, երկուստակ 11-ական պատանդ կար: Բախումներու ընթացքին հայկական կողմը 3 մեռեալ ունի եւ 5 վիրաւոր:

ՀԱՄԲ-ի (Հայ Ազգ· Բանակ) պիհեալ ջոկատներն են որոնք այս բախումները կ'ունենան, հակառակ անոր որ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի եւ փոխ – նախագահի ընտրութեան առեն իսկ յայտնած էին թէ կ'ենթարկուին Գերագոյն Խորհուրդի եւ ոչ մէկ գործողութեան կը ձեռնարկեն ինքնագլուխ: Կը թուի որ Նախիջեւանի մօտ ընթացիկ քննութեանց առեն, կառք մը բռնուած է պիհեալ վրորդով մը եւ այդ ազան փնտռելն ալ ուելի լարուած մթնոլորտ մը առեղծած է: Ընդհարումները բուռն եղած են եւ տեղւոյն վրայ Գերագոյն Խորհուրդի փոխ – նախագահը ջանք թափած է որ առաջքն առնուի ուելի ծանր բախումներու եւ դադար մը ձեռք ձգուած էր, որպէսզի երկկողմանի բանակցութիւններ տարուին պատանդներու համար: Երկուշաբթի առտու (Երեւանի ժամով՝ 8·15) լուրերը լաւ չէին այդ ուղղութեամբ, քանի կը թուէր որ զագարը չէ յարգուած: Կիրակի պիշեր, Երեւանի հեռատեսիլէն ելոյթ ունեցած էր վարչապետ՝ Վազգէն Մանուկեան հանդարտութեան կոչ ընելով, քանի որուէ անհամեմատութիւն չատ ուելի վտանգաւոր կացութիւն մը կը առեղծէ: Ինչպէս կարելի է չհասկնալ այսքան տարբական իրողութիւն մը:

***

Շաբաթ օր, Գերագոյն Խորհուրդը կարճ նիստ մը գումարած է, որու ընթացքին կ'ընտրուէին յանձնախումբերու կազմեր:

Մանտաթային եւ էթիկայի յանձնախումբի նախագահ ընտրուած է Աչոտ Ոսկանեան անկախ պետականութեան հաստատման եւ ազգային քաղաքականութեան՝ կարեւճ Սարդարեան: Կարելի չէ եզած ընտրել տեղական ինքնակառավարման յանձնախումբի նախագահը, ոչ ՀՀՇ-ի ցուցակի ոչ ալ կուսակցական թեկնածուն մեծամասնութիւն ձեռք ձգած ըլլալով: Առաջին երկու յանձնախումբերու նախագահները ՀՀՇ-ի ցուցակէն են, կարեւճ Սարդարեան անգամ իսկ է վարչութեան:

Երկուշաբթի օր, օրակարգի նիւթն էր վերաւորաբար հոչակագրի քննութիւնը:

ԾՈՑ

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆ ԱՍՊԱՐԷԶ ԿԸ ԿԱՐԴԱՑ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԻՐ ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ «ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՎ»

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԽՍՏԱՑՆԷ ԻՐ ԴԻՐՔԸ

Ամէն օր, տեղւոյն ժամով 17-ին է որ Իրաքի հեռատեսիլէն կը կարդացուի Սատամ Հիւսէյնի օրուան յայտարարութիւնը եւ ամէն օր աճուրդը կը բարձրանայ: Հիւսէյնի վերջին «դիւց»ը արեւմտեան «պատանդներ»ն են, թէեւ Ուաշինկթընի չուզեր նման որակում տալ այն տասը հազար օտարականներուն, որոնք Քուէյթի եւ Պաղտատ վար զրուած են Իրաքի իշխանութեան կողմէ: Ասոնց մէջ կան 27 Ֆրանսացիներ: 480 օտարականներ «ռազմագիտական» անծանօթ վայր մը փոխադրուած են –ներառեալ 27 Ֆրանսացիները–: Նպատակը պարզ է, անոնք «մարդկային վահան»ներ են եւ Ս· Հիւսէյնը կը զործածէ որպէս կարեւոր զէնք մը: Օգս· 19-ին, առաջարկեց ազատ արձակել, պայմանաւ որ Միացեալ – Նահանգները զրաւոր յանձնառութիւն առնեն քաջալերու Սաուտի Արաբիայէն եւ վերջ տան չրջափակման: Ուաշինկթընն անմիջապէս մերժեց, մինչ Ֆրանսա որոշեց միանալ Ամերիկայի եւ Անգլիոյ եւ զորձադրել ինք ալ չրջափակման պայմանները: Գալով Հիւսէյնի, ցոյց տալու համար իր «ազնիւ» զղացումները ձգեց որ ուստրիացի, չուէտացի, դանիացի եւ փորթուկալցի քաղաքացիները մեկնին, քանի ասոնց երկիրները չէզոք մնացած են:

Ոչ ոք, այսօր, կրնայ «պաշտպանել» Սատամ Հիւսէյնի գործելակերպը, եթէ նոյնիսկ քիչ մը վրդովեցուցիչ տպաւորութիւն թողու այն յանկարծակի յայտնաբերումը, զոր կ'ընէ Արեւմուտքը մարդու մը նկատմամբ, որ երէկ չատ խելօք եւ խելահաս ղեկավար մըն էր եւ այսօր զարձած է Մերձաւոր – Արեւելքի «մասզործը», արեւնարբու մենատէր մը, Հիթլէր մը եւլն. եւլն.: Բայց, միջազգային պռոնիկ քաղաքականութիւն մը պէտք չէ այլեւս զարմացնէ: Արաբ քաղաքագէտ մը կ'ըսէր Երկուշաբթի առտու ձայնասփիւռէն, որ Արաբները հարց կու տան՝ ինչո՞ւ: Այսինքն ինչո՞ւ այս իրարանցումը, երբ Իրաք Քուէյթի կը մտնէ եւ ոչ մէկ իրարանցում, երբ 23 տարի է Իսրայէլ Կազան կը զրաւէ (կրնանք աւելցնել՝ 16 տարի է ալ Թուրքերը Կիպրոսի կէսը): Հարցումն իսկ աւելորդ է, քանի այս անգամ, հարցը չի վերաբերիր անիրաւուած ժողովուրդի մը այլ՝ քարիւղի:

Այլեւս դինեալ բախումն իսկ զրեթէ անխուսափելի կը նկատուէր: Ֆրանսացի լրագրող մը կը զրէր՝ հարցը այն չէ թէ պատերազմը ե՞րբ պիտի սկսի այլ այն թէ՝ ինչո՞ւ խաղաղութիւնը կը տեւէ:

Վախ կայ անչուշտ որ Իրաք քիմիական զէնքեր զործածէ եւ դեռ փառք կը տրուի Տիրոջ որ հիւլէական ռումբ չունի, թէեւ հոդ ալ աւելի ճիշդ կ'ըլլայ փառք տալ Իսրայէլի, որու մէկ ռմբակոծութեան չնորհիւ է, եթէ Իրաք հիւլէական ուժ չունի:

Միջազգային մամուլի գլխաւոր նիւթ է, անշուշտ, Ծոցի այս աննախընթաց տագնապը եւ կան լրագրողներ, որոնք չեն վարանիր ընդգծելու նաեւ Արեւմուտքի սխալները: Զուիցերական Հեպտօն, օրինակ, կը նկատէ որ Արեւմուտքը եւ Ամերիկան առաւելարար «երես տուած են» տարիներէ ի վեր արար մենատէրներուն եւ քարիւղի իշխանապետներուն, ահաւոր արհամարհանք մը ցոյց տալով միւս Արաբներու նկատմամբ:

× *Մէկուկէս միլիոն կամաւոր արձանագրուած են, Պաղտատ, «ժողովրդական բանակ»ին համար:*

× *Յորդանանի երեսփոխանական ժողովին նախագահը կը զատապարտէ «կատաղի պայքարը որու զէմ յանդիման կը զտնուի Իրաք եւ զոր յորդանանցի ժողովուրդը եւ յորդանանեան Խորհրդարանը պիտի չընդունին»:*

× *Ապահովութեան Խորհուրդն ալ կը պահանջէ օտարներու ազատ արձակումը (մինչեւ հիմա բաւական «պահանջներ» ունեցած է, որոնք անհետեւանք կը մընան): Նոր նիստ մը պիտի զումարուէր եւ որու ընթացքին բազմազգեան զինեալ ուժեր զրկելու որոշում կրնար տրուիլ, ըստ Ուաշին Թիւ 42 յօդուածին:*

× *Փարիզ, կիրակի օր, Օգս· 19-ին, Մաղթեպզիները ցոյց մը ըրին ի նպաստ Սատամ Հիւսէյնի, մանուկէն տարեց, արաբական աշխարհի յաղթանակը կը նախատեսէին: Լոզունգներն ալ նոյն ոճով էին. – «Բոլորը՝ Իրաքի հետ», «Մէկ ժողովուրդ Մարաքէշէն՝ Պահրէյն», «Ալլահ ամէնէն մեծն է»:*

× *Իրաքի Խորհրդարանը, երկուշաբթի օր, որոշած է նաեւ Արժանթինցիներու եւ Ինտոնեզիացիներու մեկնումը արտոնել:*

× *ՍԻ – ՊԻ – ԷՄ-ի համաձայն, արդէն իսկ քանի մը տասնեակ Ամերիկացիներ որպէս վահան կ'օգտագործուին: Հաչխըւած են 4 – 5 զործատուներու (քիմիական զէնքերու ալ) մէջ:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԸՐՆԱԽ (Թուրք–իրաքեան սահմանագլուխին մօտ) 10 Քիւրտեր, «ահաբեկիչ» ըստ Անատոլու մամուլի զործակալութեան, սպաննուած են Հինգշաբթիէն ի վեր: Քիւրտիստանի ազատագրման ազգ· ճակատը կ'ամբաստանէ Թուրք կառավարութիւնը որ Քիւրտերու նոր ջարդեր կը պատրաստէ:

ՀԱՐԱՒԻ ԱՓՐԻԿԷի մէջ ազգամիջեան բախումները կը չարունակուին նոյն

(Շար·ը Դ· էջ)

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԼՈՒՏՎԻԿ ԲԱԶԻԼ

Մոր ցաւով է, որ Շաբաթ առաւօտ, Օգոստոս 18-ին լռացանք Համուտ երաժիշտ Լուտվիկ Բազիլի մահը, որ պատահած էր Օգոստոս 17-ի պիշերը Միւնիխ, երակային խցման զործողութեան մը վտղորդային: Կը տառապէր նաեւ անողոք հիւանդութենէ մը:

Լուտվիկ Բազիլ, մինչեւ վերջերս աւելի ծանօթ էր որպէս անուն հայ երաժշտութեան աշխարհի քան՝ անձ, գոնէ Ֆրանսահայութեան համար: Բայց, երբ անցեալ ապրիլին՝ «Քամերա» իր հեռթճան յայտագրերու կարգին մեզի կը հրամցնէր իր թիւ 6 fուտթորը կատարումովը՝ Զիլինկիրեան Քառեակի որու նուիրուած էր կտորը, հեղինակին ներկայութեան խակ, Լուտվիկ Բազիլ կը զգրէր միայն անուն մը ըլլալէ: Աւելի ուշ, կրկին պիտի զար Փարիզ, այս անգամ մասնակցելու Սէ – էմ – Տէ – Ա–ի «Հայկ· Զայնատարբերուն»: Այդ առթիւ կազմակերպուած «Կլոր սեղաններու» ընթացքին ալ, կրցաւ պարզել հայ երաժշտութեան իր ըմբռնումը, որու վրայ ծանրացած էր արդէն «Յառաջ»ի հետ իր տեսակցութեան առեն («Յառաջ միտք եւ արուեստ», Մայիս 6) ինչպէս նաեւ անկէ ետք «Յառաջ»ի մէջ իր տտորագրած երկու յօդուածներով՝ «Ազգ· երաժշտութեան հիմնադրումը» (Յունիս 12) եւ «Հայ երաժշտութիւնը 19-րդ դարուն» (Յունիս 23 / 24):

Պարզ, հաղորդական, համակրելի անձ մը, որու նախահայրերը, ինչպէս պիտի յայտնէր «Յառաջ»ի հարցազրոյցին առեն, 1603-ին Պարսիկ Շահ Աբբասի բռնագաչթով զացած հաստատուած էին Պարակասան: Բացատրելով իր փարտմը հայ հոգեւոր երաժշտութեան, կ'աւելցնէր.– «Մեր ազգաւունները Տէր – Սուքիասեան, Տէր – Բարսեղեան եղել են: Բոլորն էլ աշխատել են Զուզայի վանքում եւ նաեւ Զարմահալի գաւառում· շատ բազմաթիւ են մեր ընտանիքի մէջ Հայ մշակոյթի աւանի ծառաները··· Ուրեմն, այդ ընտանիքի զաւակը լինելով, հայ հոգեւոր երաժշտութիւնը շատ բնական երեւոյթ է ինձ համար: Ցիշում եմ բոլորը երգում էին մեր հոգեւորական երգերը»:

Լուտվիկ Բազիլ ծնած էր Համատան 1931, Ապրիլ 15-ին եւ 1942-ին, երբ հայկական զպրոցները բացուած են յատնախան՝ Թեհրանի Քուչէյ հայկական զբոցը, նախքան պետական երաժշտանոց անցնիլը: 1949-ին զացած է Հռոմ եւ երաժշտական ուսումը չարունակած Սանթա Չեչիլիա երաժշտանոցը վկայուելով ջութակի, սենեկային երաժշտութեան եւ դասատուղութեան ճիւղէն: Ապա, նշանակուած է նախ Հռոմի, յետոյ Թեհրանի երաժշտանոցներու փրոֆէսէօր:

1965-էն ի վեր հաստատուած էր Միւնիխ: Իր զործերէն յիշենք՝ «Շնորհալիի չարականներու եւ երգերու ձայնագրութիւնները», «Մորենացիի ծննդեան երգերու» հրատարակութիւնը, Մաչտոցի տպաչխարութեան երգերու մէկ մասը որ պատրաստ էր հրատարակութեան:

«Յառաջ»ի հարցազրոյցը կը վերջանար սա ընթացիկ հարցումով· – «Ի՞նչ ծրագիրներ ունիք ապագայի համար»:

Ու Լուտվիկ Բազիլ կը պատասխանէր.–

Իմ ցանկութիւնս է կարելիին չափ, ինչքան իմ ժամանակը թոյլ է տալիս, հայ դասական երաժշտութիւնը վերադարձնել ուսմունք հայ երաժշտութեան շարքերի մէջ, որպէսզի ժամանակի ընթացքում Հայութիւնը ծանօթանայ իր երաժշտական հարստութեան որը եւրոպական երաժշտական արուեստի ուժեղ ճնշման ներքոյ կորցրել է իր գոյնը եւ ձեւը:

Երկրորդ, վերջացել են 7 – 8 – 9 լրատուր բառեակները եւ յոյս ունեմ որ նոր առիթներ ստեղծուեն այս գործերը ներկայացնելու:

Բայց, անգամ մը եւս, նախախնամութիւնը տարբեր կը տնօրինէ ու ծրագիրները կը մնան՝ ծրագիր: Պէտք է, սակայն, ծրագրեր կազմել, հաւատալ մի՛չտ, որ վաղը կայ, թէկուզ մենք մեզի խարխանքէ մը չզրկելու համար: Այլապէս, մեր այսօրն իսկ անիմաստ կը զառնայ:

Լուտվիկ Բազիլի յուզարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 23-ին, Միւնիխ:

Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր զաւկին՝ Վազգէն Բազիլի:

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ԿՐԹՕՃԱԽԻ ԱՒԱԳ ԴՊՐՈՑԻ ՏՆՕՐԷՆ
ԱՇՈՏ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ապրիլ 20–էն Մայիս 5 Հայաստան ուխտագնացութեան գացինք Կլէնտէյլի Շամլեան ազգային վարժարանի միջնակարգ բաժնի աւարտական դասարանին 23 աշակերտներու հետ, որոնց համար ապրիներորդ երազ մըն էր որ կ'իրականանար: Այս այցելութեան առթիւ Շամլեան վարժարանն ու Երեւանի Մխիթար Սեբաստացի կրթօճախը հոչակուեցան քոյր վարժարաններ, երեւոյթ մը՝ որ եզակի է Սփիւռք – Հայրենիք տարեգրութեան մէջ:

Հայաստան երկշաբաթեայ մեր կեցութեան ընթացքին ծանօթացանք երիտասարդի մը, որուն հետ հանդիպման առաջին իսկ վայրկեանին մեր մէջ ծնաւ բարեկամութիւն մը, որ օրերուն հետ աւելի պիտի խորանար եւ աւելի պիտի ամրանար:

Մեր հանդիպումի առաջին վայրկեանին, Երեւանի Զուարթնոց օդակայանը՝ ուր եկած էր ի պաշտօնի մեր խումբը դիմաւորելու, անոր դէմքին վրայ զգացինք մտահոգ, պարտաճանաչ, թծախնդիր եւ կատարեալին ձգտող մարդու մը արտայայտութիւնը, ոչ՝ առանց ժպիտի: Ժպիտ մը՝ որ 12 օր ամբողջ պիտի մնար իր դէմքին վրայ, հակառակ ամէն կարգի հոգերու եւ դժուարութիւններու, որոնք մաս պիտի կազմէին Հայրենիք մեր կեցութեան ընթացքին առօրեայ մեր կեանքին, տիրող քաղաքական, անտեսական, ընկերային եւ շրջափակումի առթած բարդ իրավիճակի պայմաններու հետեւանքով:

Համակրելի այս երիտասարդը կը կոչուի Աշոտ Տապաղեան՝ Երեւանի Մխիթար Սեբաստացի կրթօճախի աւագ դպրոցին տնօրէնը: Իր տեսակին մէջ եզակի այս հաստատութեան պատասխանատու անձերը դեկավար անդամներ են Հայոց Համազգային Շարժումին: Առիթ ստեղծելով առանձին հարցազրոյց մը ունեցանք Աշոտ Տապաղեանի հետ, առաւելաբար խօսելով Մխիթար Սեբաստացի դպրոցին մասին, անխուսափելիօրէն անդրադառնալով նաեւ ազգային, քաղաքական եւ ընկերային հարցերու:

**

ՀԱՐՑ. – Առաջին հարցումը՝ որ կուգայ շրթներուս վրայ, այն է՝ թէ ինչո՞ւ Մխիթար Սեբաստացիի անունը տրուած է ձեր կրթօճախին: Ո՞ւրկէ՝ այս ընտրութիւնը:

ՊԱՏ. – Մենք երկար խորհում էինք, թէ ի՞նչ անուն տանք դպրոցին: Անցեալ տարի մի ժողով գումարուեց եւ որոշուեց՝ հայրենասիրական ալիքի վրայ՝ Անդրանիկ կոչել դպրոցը: Ես դէմ եղայ...

ՀԱՐՑ. – Զուզեցիք, երեւի, հետեւիլ օրուան նորոյթին:

ՊԱՏ. – Այո՛, ասացի որ կրթօճախը չպէտք է լինի Անդրանիկի անունով: Կրթօճախը կարող է լինել, օրինակ, Նարեկացու անունով, Մխիթար Սեբաստացու անունով, բայց Անդրանի՞կ՝ բովանդակութիւնը չի բռնում: Մտածեցինք, թէ մենք ո՞ւմ ունենք որ կրթութեան բնագաւառում մեծ աւանդ թողած լինի, դարթօնք ստեղծած լինի, վերածնունդի շարժում ստեղծած լինի: Փաստօրէն մեր աւագ կանոնեց Մխիթար Սեբաստացին: Դրա անունով էլ կոչուեց կրթօճախը:

ՀԱՐՑ. – Ե՞րբ հիմնուեցաւ այս դպրոցը:

ՊԱՏ. – Այս դպրոցը փաստօրէն բացուեց 1984 թուականին, թիւ 183 դպրոց անունով: Հիմնադիրներն էին Աշոտ Մօնուշարեանը եւ ես: Դպրոցը ունէր 80 տարբեր համեմատութեամբ ռուսական դասարաններ, այսինքն ռուսական լեզուով կրթութեամբ, իսկ 20 տոկոսը՝ հայկական լեզուով: Դպրոցը նախատեսում էր խառն՝ թէ՛ հայկական եւ թէ ռուսական կըրթութիւն տալ: Այս, ի հարկէ, վերին տեսանողների քաղաքականութիւնն էր, քանի որ մեր զրոյցները, մասնաւորականները չատ էին ելոյթ ունենում ընդդէմ ռուսական դպրոցներին: Մեր ժողովրդական կրթութեան ղեկավարները ասում են՝ խառն դպրոց լինի: Քանի որ ռուսական դպրոցների վարկը աւելի բարձր է, որովհետեւ պաշտօն ստանալու դէպքում հաշուի են առնում թէ ռուսերէն գիտի՞ թէ չգիտի, դա մեծ նշանակութիւն ունի: Ինչ – ինչ այդ խառն դպրոցը դառնում է ռուսական, այսինքն՝ ստացւում է այնպէս, որ մենք ասում ենք թէ սա ռուսական դպրոց չէ, այլ՝ հայկական է, եւ պարզապէս կան այնտեղ ռուսական դասարաններ, բայց երկու – երեք տարի յետոյ մասնագրականները էլ մտանում են նրա մասին եւ սա դառնում է ռուսական:

Երեւանում ինչքան ռուսական դպրոցներ կան, դրանց 80 տոկոսը այդպէս է եղել· սկիզբը եղել է խառն, յետոյ դարձել է ռուսական: Ուրեմն, մեր դպրոցում, սկիզբը 80 տոկոսը ռուսական կըրթութիւն էր տալում· յետոյ մենք կանոնացրինք: Դարձեցրինք ռուսական դասարան ընդունել հայ երեխաներին· մի այն ռո՛ւս աշակերտ էինք ընդունում, նկատի ունենալով որ դպրոցի շուրջ ռուս ընտանիքներ էին բնակւում: Եւ յոյզ – ուրախութիւնք, հակառակ մեր վրայ թանգրած մեծ ճնշումին: Օրինակ, շրջկոմի քարտուղարը զանգում էր եւ ասում՝ այս հայ երեխան ընդունէք ռուսական դասարան, իմ վարորդի որդին է: Մենք, ի հարկէ, մերժում էինք եւ այսպէս դիմադրելով եւ պայքարելով կարողացանք ի վերջոյ փոխել դպրոցի դիմագիծը: Բոլորովին շրջուեց համեմատութեան պատկերը· 20 տոկոսը դարձաւ ռուսական, իսկ 80 տոկոսը՝ հայկական:

ՀԱՐՑ. – Այս բոլորը մէ՞կ տարուան մէջ:

ՊԱՏ. – Այո՛, մի տարում: Եւ պիտի ասել, որ այդ ժամանակ անօրէնն չունէր դպրոցը· ես պաշտօնակատարն էի անօրէնի, Աշոտ Մանուչարեանն էլ ուսումնական բաժնի վարիչ (ուսմասվար): Զգայի որ ես չեմ կարող անօրէնի պաշտօն վարել, որովհետեւ, խորհրդային ժամանակին դպրոցում անօրէնի պաշտօն վարել նշանակում է մանկավարժութեան հետ ոչ մի կապ չունենալ, այլ միայն զբաղուել անտեսական եւ մատակարարական հարցերով: Եւ ամենատարօրինակին՝ միշտ կապեր պիտի ունենաս պեկավարների հետ: Ուրեմն, ունեմ մի ընկեր, որին հանդիպեցրի Աշոտ Բլէհանը, որը փոխ – անօրէնի պաշտօն էր վարում մի ուրիշ դպրոցում: Գործունեայ մի երիտասարդ է: Մենք խնդրեցինք որ նա դայ մեզ մօտ որպէս անօրէն: Սկիզբը բանական դիմադրեց, բայց վերջը համաձայնուեց եւ եկաւ աստանձնեց իր պաշտօնը: Փաստօրէն դպրոցը քիչ–քիչ աճեց, որովհետեւ շրջանի բնակիչները զգացին ու նկատեցին որ այս դպրոցը ուրիշ է: Մեր դպրոցում պաշտօնավարում են այնքան տարօրինակ, ինչքան Երեւանի բոլոր դպրոցներում միասին հաւաքած:

ՀԱՐՑ. – Ի՞նչպէս կը յաջողցնէք այդ գործը:

ՊԱՏ. – Մենք նախ համոզում ենք մեր ընկերներին, որոնք աշխատում են պետութեան բնագաւառում, որ պէտք է գան եւ աշխատեն մեր դպրոցում: Յետոյ, մենք այս կամ այն ճանապարհներով եւ միջոցներով փորձում ենք ինքներս լուծել դասաւոր հարցը: Որովհետեւ մեզ մօտ այսպիսի օրէնք կայ· երբ որ աւարտում ես բարձրագոյն դպրոցը եւ մանկավարժ ես դառնում, դնում ես եւ հերթի ես կանգնում՝ ժողովրդական կրթութեան բաժանմունքում: Եւ քանի որ աշխատանքի տեղ էլ չկայ, ապա այդ հերթը հասնում է ամաւոր չափերի: Դա հնարաւորութիւն է տալիս կաշառք վերցնելու: Օրինակ, օտար լեզուի դասաւոր լինելու համար դպրոցում, պէտք է 2000 ռուբլի կաշառք տաս: Ամենամեծ մտանգստութիւնը՝ որպէս դասաւոր ընդունուելու համար, լեզուի դասաւորութիւնն է՝ օտար լեզուի, Հայոց լեզուի, Ռուսաց լեզուի, կենսաբան եւ քիմիկոսները եւայլն: Ուրեմն, մենք հնարաւորութիւն ստացանք ինքներս ընտրելու մեր դասաւորները: Շատ դժուար էր լինում եւ յաճախ քաշն պայքար էինք տանում: Ժողովրդական կրթութեան բաժնի վարիչի հետ պայման կապեցինք՝ 10 հոգուց 2–ին ինքն է նշանակում, 8 հոգին՝ մենք: Եթէ ինք չհամաձայնուի մեր նշանակած 8 հոգուն, մենք էլ նրա նշանակած 2 հոգուն չենք ընդունում:

ՀԱՐՑ. – Այս բոլորը կ'ընէիք 88 փետրուարէն առա՞ջ թէ յետոյ:

ՊԱՏ. – Առաջ· արդէն 1984 թուականից այս ամէնը անում էինք: Շատ չուտով մենք դառանք այն անձնաւորութիւնները, որնք մշտական բախումների մէջ էին դեկավարութեան հետ: Օրինակ, Շրջկոմ մը՝ պարզ է, որ ամէն տեղ աշխատում էր կուսակցականներ տեղաւորել, ամէն տեղ առաջել՝ կուսակցական կամ ոչ կուսակցական տեղեր: Շրջկոմը մինչեւ որ իր հաւանութիւնը չտար, ոչ մի գործ առաջ չէր գնում: Դպրոցի անօրէնին հաստատում է շրջկոմը, անկախ դրանից որ նա կուսակցական է թէ ոչ: Եթէ կուսակցական չէ, համարեա հնարաւոր չէ՛ անօրէն լինել: Այս իմաստով էլ մշտական բախումների մէջ էինք: Օրինակ, շրջկոմի պաշտօնեան գալիս էր ինձ մօտ եւ ասում էր՝ եկել եմ ձեր գործերը ստուգելու, թէ ինչպէ՞ս էք դուք աշխատում: Ես ասում էի՝ դու իրաւունք չունես իմ գործերը ստուգելու, ես կուսակցական չեմ, դնա՛ քո կուսակցականների գործերը ստուգի՛ր: Նա պատռնում էր ինձ աշխատանքից հանել: Ես էլ ասում էի՝ գնա՛, հանի՛ր, եթէ կարող ես: Անշուշտ ոչինչ չէին կարողանում անել...

ՀԱՐՑ. – Պարզապէս ձեր գործերը կը դժուարացնէին:

ՊԱՏ. – Այո՛, մշտական պայքարի մէջ էինք մեր խումբը ամուր կապերով միացած էր, անհրաժեշտ դէպքում բողոքի ձայն էինք բարձրացնում հասյլն: Նրանք մեզ ճանաչում էին դեռեւս Համալսարանից՝ Աշոտ Մանուչարեանին, Աշոտ Բլէհանին եւ ինձ: Մենք համալսարանից արդէն կուսակցական էինք որպէս ուսանող: Դրա համար մեզ հետ մի քիչ զգոյշ էին: Եւ այսպէս, քիչ – քիչ մենք կարողացանք մեր հարցերը ինքներս լուծել: Մենք դասաղբերով չէինք պարապում, այլ պարապում էինք այնպէս, ինչպէս ճիշդ էինք համարում: Սկզբի շրջանում գալիս էին, մեզ նկատողութիւն անում, ապառնում որ կը հեռացնեն աշխատանքից, բայց մենք երբեք ուշադրութիւն չէինք դարձնում: Այսօր էլ մենք չարունակում ենք մեր աշխատանքը այնպէս, ինչպէս ճիշդ ենք համարում: Այդ ժամանակ, երբ ամէն տեղ Բրեժնեւի դրքերն էին կարդում, մենք աշակերտներին թոյլ չէինք տալիս որ կարդան:

ՀԱՐՑ. – Ձեր տուած վկայականները Պետութեան կողմէ կ'ընդունուի՞ն:

ՊԱՏ. – Այո, ի հարկէ, նրանք չէին կարող չընդունել: Ուրեմն, այսպէս, մենք կռուով ու պայքարով կարողացանք ինքնուրոյնութեան հասնել շատ հարցերում: 1988 թուին սկսուեց զարթարշեան շարժումը եւ միանգամից այնպէս ստացուեց որ մեր դպրոցը դարձաւ որպէս կենտրոն այդ շարժման:

ՀԱՐՑ. – 1984–ին երբ հիմնուեցաւ դպրոցը, քանի՞ աշակերտ կար:

ՊԱՏ. – Մօտ 800 – 1000 աշակերտ կար: Այսօր մեր դպրոցում սովորում են 3000 աշակերտներ: Տեղի նեղութեան պատճառով մեծ մեծ դժուարութիւններ: Հոսքը մեծ է: Չեմ ուզում դռնել, բայց իրականութիւնն այն է՝ որ մեր դպրոցը միակ տեղն է, ուր ուսման բովանդակութեան կարեւորութիւն են տալիս: Երեւակայեցէք մի պահ, որ առաջին դասարանում, պետական ծրագրով, երեխաները կարողանում են սովորել տառերը եւ կարողանում են հատարակ նախադասութիւններ գրել եւ հաշուել մինչեւ 20: Մեր դպրոցում, նոյն դասարանի երեխաները մի ամսում արդէն բոլոր տառերը գիտեն, տարուայ վերջը հաշուում են մինչեւ 100: Գրում են շարադրութիւն, հէքեաթ եւայլն, ինչ որ անում են ուրիշ դպրոցների 3–րդ եւ 4–րդ դասարաններում: Տոլստոյը մի լաւ գիրք ունի, որտեղ նա բացատրում է թէ ինչպէս կարելի է տառերը սովորեցնել երեխաներին: Նա ասում է, որ երբ երեխան մտնում է 30 հոգուց բաղկացած դասարան, ամենաշատը 10 օրից յետոյ բոլորի անունները գիտէ: Ուրեմն եթէ 30 հոգու անունները 10 օրից սովորում է, ինչո՞ւ չկարողանայ տառերն էլ նոյնքան արագութեամբ սովորել: Սովորեցնելու ձեւ կայ եւ մենք այդ ձեւը սովորեցինք:

ՀԱՐՑ. – 1984–ին երբ բացուեցաւ դըպրոցը, քանի՞ կարգ ունէիք:

ՊԱՏ. – 1984–ին Ա. – Է. կարգերը ունէինք, յետոյ աւելացրինք Թ. եւ Ժ. կարգերը եւ դարձանք լրիւ միջնակարգ դպրոց (երկրորդական վարժարան):

ՀԱՐՑ. – Ի՞նչ էր ձեր դպրոցին հիմնադիրներուն նպատակը եւ ձգտումը 1984 թուականի հայրենի բաղաքական պայմաններուն մէջ:

ՊԱՏ. – Մեր դէմառաջ նպատակը հետեւեալն էր: Մենք տեսնում էինք, դպրոցները ընդհանրապէս շատ վատ էին. ուսուցիչը երեխայի համար մեծ մարդ էր, որ դրեթէ թշնամի էր նկատում, ոլովհետեւ նա ստիպում էր ինչ որ բաներ անել եւայլն: Այդ պայմաններում երեխան դպրոցից օտարացում է ապրում, լրջի դիտելիքներ ձեռք չէ բերում, այլ ամէն ինչ ձեւական է թւում: Արդ, մենք ուզում էինք անպայման օրինաւոր հայկական դպրոց ստեղծել: Դա՛ էր մեր խոհրը:

ՀԱՐՑ. – Այսինքն զուտ ազգայի՞ն դըպրոց:

ՊԱՏ. – 1984–ին կացութիւնը այսպէս էր· դպրոցներ ունէին մէկ – երկու հայկական դպրոցներ: Յատկապէս ինտելիգենցիան, նոյն մտաւորականները՝ որոնք ազգային – հայրենասիրական ճառեր են խօսում, ուղարկում էին իրենց երեխաները ռուսական դպրոցները: Այսինքն երեխաները հայերէնն լեզու չէին սովորում կամ վատ էին սովորում: Ինտելիգենցիայի այս վերաբերմունքը տղոտացրեց ռուսական դպրոցները, իսկ հայկական դըպրոցներ յաճախում էին հիմնականում բանուոր դասակարգի երեխաները: Այս կացութեան մէջ հայկական դպրոցների ուսումնական մակարդակը անկում էր կրել: Ուրեմն նման պայմաններում էր ահա, որ մեր նպատակը եղաւ ստեղծել մի դպրոց, որտեղ հայկականն ու ռուսականը իրենց տեղերը ունենային, մշակել դասագրքեր՝ նրանք մաքրելով ահաւոր բովանդակութիւնից եւ հակամանկավարժական նախապատմութիւններից եւայլն: Մեր նպատակն էր նաեւ պատրաստել ազգայի մանկավարժներ, դասախարակելու համար վաղուայ սերունդներին:

ՀԱՐՑ. – 88–ի շարժումը որ սկսաւ, նշանակալից յեղաշրջում յառաջ եկա՞ւ դպրոցին մէջ, թէ արդէն որոշ տեղ մը հասած էիք:

ՊԱՏ. – Ոչ, մեր մօտ ոչ մի յեղաշրջում չեղաւ: 84–ից մենք արդէն սկսուել էինք եւ կանոնաւոր կերպով յառաջնում էինք: 88–ից յետոյ պարզապէս մեր գործերը սկսուեցին մի քիչ աւելի հեշտ գնալ· բայց դա էլ կախուած էր քաղաքական իրավիճակից: Աւելնք՝ երբ որ մենք բանում էինք նոսած, նորից զրուելը վատացել էր· մեզ աշխատանքից հեռացնելու հարց էր դրուում եւայլն: Երբ որ քաղաքական վիճակը բանում էր, մեր գործը արդէն սկսում էր աւելի հեշտ նալ: Օրինակ նախարարին զանգում ես եւ ասում՝ թէ այս կամ այն բաների կարիք կայ, եւ անմիջապէս նա անում է:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՔՈՒԷՅԹԻ ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԴԺՈՒԱՐԻՆ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ

ԽՄԲ. – «Մոնտ»ի ֆայֆատեղեակ աշխատակիցը՝ ժան Կեռաս շարք մը շահեկան անդրադարձներ ունի Ծոցի տագնապին առթիւ: Ստորեւ ամփոփումը իր մեկ յօդուածին նուիրուած Քուէյթի Պաղեստինցիներուն:

***

Իրաքի Քուէյթ ներխուժումէն լրջի խնդիրներ կը բանայ հոն ապրող 300 հա-

զել: Սովորեցնելու ձեւ կայ եւ մենք այդ ձեւը սովորեցինք:

ՀԱՐՑ. – 1984–ին երբ բացուեցաւ դըպրոցը, քանի՞ կարգ ունէիք:

ՊԱՏ. – 1984–ին Ա. – Է. կարգերը ունէինք, յետոյ աւելացրինք Թ. եւ Ժ. կարգերը եւ դարձանք լրիւ միջնակարգ դպրոց (երկրորդական վարժարան):

ՀԱՐՑ. – Ի՞նչ էր ձեր դպրոցին հիմնադիրներուն նպատակը եւ ձգտումը 1984 թուականի հայրենի բաղաքական պայմաններուն մէջ:

ՊԱՏ. – Մեր դէմառաջ նպատակը հետեւեալն էր: Մենք տեսնում էինք, դպրոցները ընդհանրապէս շատ վատ էին. ուսուցիչը երեխայի համար մեծ մարդ էր, որ գրեթէ թշնամի էր նկատում, ոլովհետեւ նա ստիպում էր ինչ որ բաներ անել եւայլն: Այդ պայմաններում երեխան դպրոցից օտարացում է ապրում, լրջի դիտելիքներ ձեռք չէ բերում, այլ ամէն ինչ ձեւական է թւում: Արդ, մենք ուզում էինք անպայման օրինաւոր հայկական դպրոց ստեղծել: Դա՛ էր մեր խոհրը:

ՀԱՐՑ. – Այսինքն զուտ ազգայի՞ն դըպրոց:

ՊԱՏ. – 1984–ին կացութիւնը այսպէս էր· դպրոցներ ունէին մէկ – երկու հայկական դպրոցներ: Յատկապէս ինտելիգենցիան, նոյն մտաւորականները՝ որոնք ազգային – հայրենասիրական ճառեր են խօսում, ուղարկում էին իրենց երեխաները ռուսական դպրոցները: Այսինքն երեխաները հայերէնն լեզու չէին սովորում կամ վատ էին սովորում: Ինտելիգենցիայի այս վերաբերմունքը տղոտացրեց ռուսական դպրոցները, իսկ հայկական դըպրոցներ յաճախում էին հիմնականում բանուոր դասակարգի երեխաները: Այս կացութեան մէջ հայկական դպրոցների ուսումնական մակարդակը անկում էր կրել: Ուրեմն նման պայմաններում էր ահա, որ մեր նպատակը եղաւ ստեղծել մի դպրոց, որտեղ հայկականն ու ռուսականը իրենց տեղերը ունենային, մշակել դասագրքեր՝ նրանք մաքրելով ահաւոր բովանդակութիւնից եւ հակամանկավարժական նախապատմութիւններից եւայլն: Մեր նպատակն էր նաեւ պատրաստել ազգայի մանկավարժներ, դասախարակելու համար վաղուայ սերունդներին:

ՀԱՐՑ. – 88–ի շարժումը որ սկսաւ, նշանակալից յեղաշրջում յառաջ եկա՞ւ դպրոցին մէջ, թէ արդէն որոշ տեղ մը հասած էիք:

ՊԱՏ. – Ոչ, մեր մօտ ոչ մի յեղաշրջում չեղաւ: 84–ից մենք արդէն սկսուել էինք եւ կանոնաւոր կերպով յառաջնում էինք: 88–ից յետոյ պարզապէս մեր գործերը սկսուեցին մի քիչ աւելի հեշտ գնալ· բայց դա էլ կախուած էր քաղաքական իրավիճակից: Աւելնք՝ երբ որ մենք բանում էինք նոսած, նորից զրուելը վատացել էր· մեզ աշխատանքից հեռացնելու հարց էր դրուում եւայլն: Երբ որ քաղաքական վիճակը բանում էր, մեր գործը արդէն սկսում էր աւելի հեշտ նալ: Օրինակ նախարարին զանգում ես եւ ասում՝ թէ այս կամ այն բաների կարիք կայ, եւ անմիջապէս նա անում է:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ» ՊԱՐԳԵՒԸ

ՆԱԽԿԻՆ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ ԱՄՈՒՐ ԿԸ ՊԱՀԵՆ ԻՐԵՆՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ

Արամ Խաչատրեան երաժշտական պարգեւատրութիւնը չատ մը զոհողութիւններու համար ներողդեցիկ դեր մը ունեցած է՝ քաջալերելով իրենց նախասիրած ճիւղին մէջ գործօն ու առաք ասպարէզ մը։ Սոյն պարգեւը, ստորագծելով անհատական պատրաստութիւնը ու արուեստի կատարելագործումը երեւան կը հանէ տաղանդները, որոնք ներկայիս երաժշտական բնագաւառին կեանք մը կը վարչեն։ Բայց ասոր, Խաչատրեան պարգեւը խթանած է բազմաթիւ դափնեւորները, որպէսզի առանձնաբար հայկական արուեստին հարատեւութիւնը ի սիրտս աշխարհի։

Քնարական դիլ ձայնով օժտուած ու 1979 տարուան պահակաւոր երգչուհի Նիքոլ Փիլիպոսեան կը հաստատէ. «Խաչատրեան պարգեւը պատճառ հանդիսացաւ, որ ես իրագէկ դառնամ մեր առհասարակ երաժշտութեան։ Այլեւս համերգային իմ ծրագիրներուս ընթացքին միշտ հայկական յօրինուածներ կ'երգեմ»։ Յոյժ տալով կոմիտասի եւ Դոլուխանեանի ստեղծագործութիւններով պիսպիսուած յայտագիրը մը, Նիքոլ կը շարունակէ, «չատեր կը վկայեն թէ երբ հայերէնով կ'երգեմ ձայնս յատուկ դոյն մը կը առնայ, այսպէս՝ հայկական մուղ երանգ մը»։

Հայ հօր մը եւ Ֆրանսացի – ուելսական ծագումով մօր մը աղջիկը Նիքոլ Փիլիպոսեան ծնած է Մխիթեան – Նահանդներու Գոլորատօ նահանգին մէջ։ «Հօրմէս իմ ազգային հաւատարմութիւնս ժառանգեցի, մօրմէս ալ երաժշտութեան հանդէպ անխառն սէրս», կ'ըսէ ան ակնարկելով հպարտութեամբ։

Խաչատրեան պարգեւը առանձին անմիջապէս վերջ, Նիքոլ Փիլիպոսեան Նիւ – Եորք քաղաքի իր անդրանիկ ելոյթը տուաւ ու չուտով ձեռնարկեց երաժշտական ճաշող ասպարէզի մը, երգելով Ամերիկայի կարեւորագոյն երգասրահային կազմակերպութիւններուն մօտ։

Հաւասարապէս առաք մենակրգային երգացանկին, Օր. Փիլիպոսեան դրուատելից դրախօսականներու արժանացած է կատարելով Ֆրանսական մելոտիներ, դերմանական լիտեր, սլաւոնական ռոմանսներ եւ անգլիական օրաթորիօներ։ Վերջերս ան զմայլելի ոճով ներկայացուց Վերտիի Ռէքուէյէմը Նիւ Եորքի Լինքըլն համալիրին մէջ։ Ապագայի իր ելոյթներու չարքին կան համերգներ Սիէթլ, Հոնոլուլու եւ Հարթֆըրտ քաղաքներուն մէջ։

«Միշտ նախասիրութիւնս եղած է երգերը» կ'ըսէ Նիքոլ առանց վարանումի։ «Ա՛ղ, սա ասպարէզին մէջ յաջողիլը որքան դժուար է. բարեբախտաբար ես իմ հայկական ազգային արմատներս ունիմ, որոնց կրնամ փարիլ անհրաժեշտ ուժը ստանալու համար»։

Իր ազգային արմատներն ու մշակոյթը ծանօթացնել եւ տարածելը կարծես կիւրք մըն է մոնրէալաբնակ յօրինող ու Խաչատրեան (1984) պարգեւատուր Միհրան Էքսէկիւլեանին համար։ Նախքան Խաչատրեան մրցանակին արժանանալը, Միհրան արդէն գործիքային խումբի համար վոխագրած էր պաշտելի Կոմիտասի դաշնամուրի պարերը, ու յօրինած «Ի յարգարնս Կոմիտասին» խորագրեալ ստեղծագործութիւնը՝ զանազան սենեկային նուագախումբերուն հրապարակով։

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, Պ. Էքսէկիւլեան, օանդակութեամբ տեղւոյն մշակութային նախարարութեան, մանակցեցաւ շարք մը մանկական երգերու պատրաստութեան, որոնք այժմ կ'օգտագործուին հայկական վարժարաններու մէջ։ Տաղանդաւոր երաժիշտը ներկայիս կ'աւարտէ «Անոյշ» օփերայի նոր մէկ գործիքաւորումը, մեկենասութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամին։ «Հիմա կ'ամբողջացնեմ աշխատութեանս վերջին փուլերը համակարգիչ մեքենայի մը օգնութեամբ», ան կը յայտնէ հեռաձայնային զրոյցի մը ընթացքին։

Իրօք, երաժշտութեան մէջ համակարգիչ մեքենային օգտագործումը Միհրանի արուեստին զարգացման մէջ կարեւոր դեր մը խաղացած է։ Ելեկտրոնական երաժշտութիւնը «երանգաւորումի այլապէս անմատչելի չատ մը կարելիութիւններ կ'ընծայէ», կ'ըսէ ան։ «Իմ նպատակս է այս բնագաւառէն ներս մարդկային զգացումներ ներմուծել։ Դեռ եւս պէտք է խոսկամ եւ ըստ այնմ կազմաւորեմ իմ ապագայ երաժշտական ոճս»։

Կիպրացի Միհրան Էքսէկիւլեան իր կրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Հ.Բ.Ը.Մ.ի Մելգոնեան կրթական հաստատութեան մէջ ու ապա շարունակած՝ Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցին մօտ։ «Հոն է որ ես պատրաստուեցայ հայկական երգին սիրովը. իսկ Խաչատրեան պարգեւին արժանանալը աւելի եւս զօրացուց իմ ազգային արմատները՝ բան մը որ Սփիւռքի մէջ ոչ միայն դժուար է տարածելը այլ նոյնիսկ պահպանելը։ Այնուամենայնիւ, եթէ գործին կորիզը ուժեղ է, ան կը դիմանայ»։

Հայկական երաժշտութեան դեսպաններէն Այտա Գալաֆեան, իր զրոյը Անիին նման, միջազգային ասպարէզ ու համաշխարհային վարկ կը վայելէ։ Անցեալները կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Այտա յստակ եւ ստոյգ կերպով արտայայտուեցաւ հայկական երաժշտութիւնը ծանօթացնելու եւ տարածելու հարցերուն չուրջ։ «Անհրաժեշտ է մեր երաժշտական կալուածը կեդրոնական վայրի մը մէջ ի մի հաւաքել, դասաւորել ու յետոյ ներկայացնել սենեկային երաժշտութեան ամառնային փառատօնեներու կազմակերպիչներուն»։

Նշելով թէ «մենք Հայերս պէտք եղածին չափ հաստատակամ չենք մեր մշակոյթը ծախելու գործին մէջ», Այտա աւելցուց ըսելով թէ «մեր մօտ ընդհանրապէս կազմակերպչական եւ հակաւորումի կարողութիւնը պէտք է զօրացնել։ Անհրաժեշտ է կազմակերպուած՝ միահամուռ ջանք թափել, որով ամէն տեսակի կատարողներ, ամէն տեսակի գործիքային միակցութիւններ տեղեակ մնան հայրենի յօրինողներու գործերուն»։

Անցեալները, Այտա Գալաֆեան կատարեց Առնօ Բաբաջանեանի եռանուագը՝ ջութակի, թաւջութակի եւ դաշնամուրի համար։ «Հիանալի գործ մըն է. չատեր պիտի ուզեն նման գործ մը ներկայացընել։ Տարբեր է, նորութիւն մըն է, յաջողած յօրինում մըն է։ Նոյնիսկ քաջալերական դեր կրնայ խաղալ, որով քննադատներ ներկայ ըլլալով արտայայտուին թէ՛ գործին եւ թէ՛ համերգին մասին»։

Պոլսահայ Այտա Գալաֆեան հաստակ նեառեց Տիթրոյթի մէջ ու շրջանաւարտ եղաւ համբաւաւոր Ճուլիարտ երաժշտանոցէն։ Միչտ ծանրաբեռնուած բազմաթիւ համերգներով, ան երաժշտական բաժնի պատասխանատուն է ամառնային երկու փառատօներու՝ Նիւ Մեքսիքոյի եւ Գոլորատոյի մէջ։ Ամէն դուրս, ան կը կատարէ մենանուագներ, ինչպէս նաեւ զուգանուագներ իր քրոջը հետ, ու մասնակցութիւնը կը բերէ սենեկային երաժշտութեան չատ մը համերգներու։

«Յաճախ կ'անդրադառնամ թէ իսկապէս բախտաւոր եմ իմ ընտրած եւ ուսանած ճիւղս կարենալ շարունակելով. եւ այնքան ատեն որ այդ կարելիութիւնը ինծի ընծայուած է ես առաջ պիտի քաշեմ հայկական երաժշտութիւնը եւ ծանօթացընեմ զայն»։

Հ.Բ.Ը.Մ.ի Արամ Խաչատրեան պարգեւը, որ պիտի բաշխուի յառաջիկայ Նոյեմբերին, վերապահուած է ջութակ, ջութ, թաւջութակ եւ բամբ ջութակ նուագողներու։ Շահան Արծրունիի նախագահութեան ներքեւ, ան մեկենասութիւնը կը վայելէ Հ.Բ.Ը.Մ. Ալեք Մանուկեանի Մշակոյթին Հիմնադրամին եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ի նախագահի ակումբին։

Ցարդ, Միջին Արեւելքէն, Եւրոպայէն, ինչպէս նաեւ Գանատա եւ Միացեալ Նահանգներէն աւելի քան երեսուն նուագածուներ դիմում կատարած են։ Պարգեւին առաջին դափնեկիրը կը ստանայ 2000 ամերիկեան տոլար ու լրավճար համերգ մը՝ կազմակերպուած Նիւ Եորքի մէջ։ Երկրորդ մրցանակակիրը՝ 1,500, իսկ երրորդը՝ 1,000 կը ստանան։ Կարելի է լրացուցիչ տեղեկութիւններ ստանալ հետեւեալ հասցէէն.–

Aram Khatchaturian Music Award
Armenian General Benevolent Union
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662-9998
USA

ղար Պաղեսթինցիներուն։ ՊԱԿ–ի ու Սատամ Հիւսէյնի մէջեւ կնքուած դաշինքը, բնական էր որ այդ Պաղեսթինցիները ներժող ուժերուն դաշնակից դարձնէր. այսուհանդերձ, անոնք չեն կրնար մոռնալ թէ Քուէյթի մէջ իրենք առանձնաշնորհեալ դիրք մը ունէին, բազդատած այլ երկիրներ հաստատուած իրենց ազգակիցներուն։ Երկասրի կացութեան մը մէջ կը գտնուին այսօր Քուէյթի Պաղեսթինցիները։ Եթէ զործակցին պրաւոզ ուժերուն հետ, կը վտանգեն ոչ միայն իրենց ապագան այդ երկրին մէջ, ուրկէ Իրաք կրնայ հեռանալ պնդուորական պարտուքեամբ, կամ արաբական համաձայնութեամբ մը, այլ նաեւ կը վտանգեն կացութիւնը իրենց ազգակիցներուն, որոնք Մոսի միւս երկիրներուն բնակիչներն են։ Այս վախուկ դիրքը ծայրագոյն խոհեմութիւն մը կը թելադրէ Քուէյթի Պաղեսթինցիներուն, հանդէպ՝ պրաւոզներուն։ Ու բայց Սադամ Հիւսէյնին ուզածած Ապու Իյատի քանի մը անհաճոյ խօսքերէն, մասնագիտական ու քաղաքական լեզուաձեւ մը կը թելադրէ Քուէյթի Պաղեսթինցիներուն, հանդէպ՝ պրաւոզներուն։ Ու բայց Սադամ Հիւսէյնին ուզածած Ապու Իյատի քանի մը անհաճոյ խօսքերէն, մասնագիտական ու քաղաքական լեզուաձեւ մը կը թելադրէ Քուէյթի Պաղեսթինցիներուն, հանդէպ՝ պրաւոզներուն։

Շէյխերու եւ Պաղեսթինցիներու համագործակցութիւնը չատ արդիւնաւոր եղաւ. հասկնալի է որ առանց եկուորներուն գաղափարներուն, Քուէյթ այնքան չուտով չկարենար արդիական ու զարգացած երկրի մը վերածուիլ։ Առաջինները անտեսական ու ընկերային ենթակառոյց մը հիմնելու մէջ կարեւոր դեր կատարեցին։ Որպէս դնահատութիւն, շէյխերը լայն բացին իրենց երկրին դուռները պաղեսթինցի ապաստանեալներուն, որոնց թիւը 400 հազարէն աւելի էր 1980-ական թուականներուն։ Ցետոյ, 1983–ին սկսաւ երկրին վերին մակարդակի պաշտօնէութիւնը «քուէյթականացնել»ու չարժումը։

Միջոցառումները նպատակ ունէին «օտարականները» հաստատուելու չմղել։ Անոնք միայն Պաղեսթինցիներուն ուղղուած չէին, սակայն ամէնէն աւելի անոնք պղուեցան որովհետեւ արար միւս բանուորներուն նման երթալիք երկիր չունէին։ Անոնք որոնք արաբական ուրիշ երկրի մը մէջ կամ Ամերիկա երթալիք տեղ ունէին, կան գացին։ Այսուհանդերձ, Մոսի ամէնէն կարեւորը մնաց Քուէյթի պաղեսթինեան գաղութը. անոր թիւը գրեթէ կրկինն էր Սաուտի Արաբիա ապրող գաղութին որ 180 հազարի չուրջ էր։ Այս վերջիններս թերեւս անտեսական լաւագոյն պայմաններու մէջ կ'ապրէին, սակայն Քուէյթի Պաղեսթինցիները, մինչեւ ներխուժումը, կը վայելէին քաղաքական ապաստութիւն մը ու ընկերային առաւելութիւններ որոնք չկային ո՛չ Սաուտի Արաբիա, ոչ ալ Մոսի միւս երկիրներուն մէջ։

ձիշդ է որ անոնք երկրորդ դասակարգի քաղաքացիներ նկատուած էին եւ միայն տպուածքով պարտականերու մէջ կրնային Քուէյթի քաղաքացի դառնալ, բայց անձնական աւելի լայն ազատութիւն ունէին, ընդհանուր երկրին ժողովրդավար ատանդութիւններուն։ 1962–ի ազատամիտ Սահմանադրութիւնը Քուէյթին յատուկ տեղ մը կուտար միւս իշխանապետութիւններուն մէջեւ, որոնք հիմնուած էին մենաշնորհներու բացարձակ իշխանութեան վրայ։

Ու ժողովրդավարութեան այս փորձառութենէն եկաք, հասկնալի չէ որ Քուէյթի Պաղեսթինցիները ուրախ սրտով դիմադրեն իրաքեան հրապոյրները։ Առաջին անգամն է որ Ապաֆաթի կը սպասնայ իր մարդոց կռմիկ լսելի չդառնալու վտանգը։

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՕԴԻԿ

ՍԵԲԱՍՏԻԱ (ՍԸՎԱՋ)

Քաղաքին եկեղեցիները վեց հատ էին, մենաստաններով միասին՝ 18։ Առոնցմէ չորսը կառավարութիւնը յատկապէս քանդեց։ Յատկանշական է հրաչքի հաւատացող պարապայ մը, որ ցնծագին տպաւորութիւն գործած է տեղացի Թուրքերու վրայ։ Ան օրը որ այդ տաճարներէն միոյն՝ մզկիթի վերածման արարողութիւնը կը կատարուէր, Տաճիկ մը չէնքին կուրծքը վերելակեց՝ գաղաթի Խաչը վար առնելու համար. բայց յանկարծ հաւատարածը կըշռութիւնը կորսնցուց եւ պարապին մէջ գահավէժ՝ գետին փռուեցաւ գանկաջախջախ...։

Սեբաստիոյ քահանայից ու ժողովրդականց Գողգոթային նկարագրականը դեռ չաւարտած, մեր մխքը կը թեւածէ դէպի անցեալ։ Քաղաքին արեւմտեան ծայրը, Գայսէրի Գափուի մօտ, առենօք չորս հազար Հայեր կենդանւոյն թաղուած են Լէնկ Թիմուրի ձեռամբ։ 1387–ին ալ՝ Ստեփաննոս Եպիսկոպոսի եւ երկու արեղայից նահատակութենէն 528 տարի վերջ, տեղի կ'ունենար չարքը միեւնոյն բաղաքին մեծատասան Հայ կրօնաւորներուն նահատակութեան։ Ահաւասիկ անոնց լուսապսակ դլուխները։

Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցին Ս. Աստուածածնին՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Վահան Քահանայ Զօրայեան. – Ծնած 1856 Օգոստոս 25–ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Խաչատուր, ուսած, անդ, Ուլնիոյ Ս. Աստուածածնին վանուց մէջ 1899 Հոկտեմբեր 10–ին ձեռնադրուած կարապետ Եպիսկոպոս Քէչէնեանէ եւ տարիի մը չափ Մանճըլըզի (Կիլիկիա) առաջնորդական փոխանորդութիւնը վարելէ վերջ՝ ծննդավայր վերադարձած։ Վ.կայակից՝

Թաթուլ Քահանայ Մազմանեանի. – Ծնած 1861 Յունիս 1–ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Մատթէոս, ուսած անդ եւ Պոլիս, ուսուցիչ, 1898 Հոկտեմբեր 12–ին ձեռնադրուած Պետրոս Եպիսկոպոս Թահմիզեանէ, անդամ Գաւառական եւ Կրօնական Ժողովոց։ Աքսորի ճամբուն վրայ, Գանկալէն քիչ հեռու, կարպակիցներու եւ տարագիր աշխարհականներու հետ անդրմօրէն սպաննուած Քէօթիւ Խանը կոչուած վայրը, քաղաքէն դէպի հոն յատկապէս ճամբայ հանուած հրոսներու կողմէ։

Պետրոս Քահանայ Տէր – Աբրահամեան. – Ծնած 1860–ին Հէքիմ Խան (Մալաթիա), աշխարհական անուամբ Գրիգոր, ուսած անդ, 1895–ի Յարդին Սերաստիա դաղթած եւ 1911–ին ձեռնադրուած Թորգոմ Եպիսկոպոս Գուշակեանէ։ Վկայակից Տ. Թաթուլի։

Թէոփիլէ Քահանայ Օտապաշեան.– Ծնած 1865 Հոկտեմբեր 19–ին, ընիկ, աշխարհական անուամբ Սերովբէ, անդրանիկ եղբայր եղերաբախտ Սահակ Վարդապետի՝ որ ինկաւ պարտականութեան ճամբուն վրայ եւ որուն հոգեհանդիսեան արարողութիւնն ալ տեսաւ, արտմաթախիծ Տիրամօր հետ միասին։ Ուսած անդ, կրօնուսոյց, օծակից Տ. Թաթուլի, անդամ Գաւառական եւ Կրօնական Ժողովոց, 1906 – 1914 վարած առաջնորդական փոխանորդի պաշտօն, 1902ին աշխատած Աղքատախնամի կազմակերպութեան։ Ներկայակաց կը տարուի մինչեւ Գանկը Տէրէ (Մալաթիա) եւ հոն կը նահատակուի չարաչար։

(Շար. 76)

(Շար· Ա· Էջէն)

սաստկութեամբ եւ ո՛չ Մանտելա ոչ ալ ոը Քլերք կը յաջողին խօսք հասկցնել: Ճակատումները կը կատարուին սեւերու մրցակից խմբակներու միջեւ (ԱՆՍ – Մանտելայի կողմնակից եւ Ինխաթա): Սեւերը կոչ կ'ընեն Մանտելայի եւ Պութելեզիի որ բանակցութիւններ սկսին: Ցայսօր 261 մեռեալ կայ:

ՏՕՎԻԼԻ երկրին (մէկ տարու դաշրիւն ձի) ճաւորդը անգամ մը եւս մրցանիչ կոտրեց առջի օր: Ճախոնցի մըն է որ 6 միլիոն 500 հազար Ֆր·ի գնեց Սէտլըը'ս Ուեյսի ձագը: Տարիներ առաջ, ուրիշ մրցանիչ մը կոտրուած էր, երբ երկիլինկի մը գինը 9 միլիոն Ֆր·ի հասած էր: Նման գնումները, ընդհանրապէս Արաբները կ'ընէին եւ իրենց բացակայութիւնը զգալի եղած է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՑՏԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 13 / 17)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Օգոստոս 16–ին տեղի ունեցած Երեւանի քաղաքային Կոմիտէի համաժողովին վերջ տրուած է Ա· քարտուղար՝ Գրիգոր Ասատրեանի պաշտօնին ու տեղը ընտրուած է Սահակ Պօղոսեանը· ան վերջին մինչ այդ Հայաստանի հրատարակչութիւններու պետական Կոմիտէի նախագահն էր:

***

ՌԱԿ–Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Օգոստոս 13–ին Լեւոն Տէր – Պետրոսեան ընդունած է ՌԱԿ–ի պատուիրակութիւնը, բաղկացած՝ կեդրոնական վարչութեան փոխ – ատենապետ եւ մամլոյ պիւրոյի ատենապետ Ե· Ազատեանէ, Հայաստանի օժանդակութեան յանձնախումբի անդամ՝ Ռ· Թերզեանէ եւ կուսակցական մամուլի ներկայացուցիչ՝ Յ· Աւետիքեանէ:

Աւելի քան ժամ մը տեւած զրոյցին նիւթ եղած են Սփիւռք – Հայաստան կապերը, զրացի երկիրներու հետ Հայաստանի ապագայ յարաբերութիւնները, պետական կուսակցութիւններու հանդէպ հայկական իշխանութիւններու յետագայ դիրքորոշումը: Պատուիրակները պարզած են ՌԱԿ–ի տեսակէտները չորք մը կարեւոր հարցերու շուրջ:

***

ՄԱԿ–Ի ՓՈԽ – ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Խաղաղութեան Պաշտպանութեան Խորհրդային Կոմիտէին ու Խորհրդային Արտաքին Նախարարութեան հրաւէրով Խորհրդային Միութիւն այցելած է ՄԱԿ–ի պատուիրակութիւն մը, փոխ – քարտուղար՝ Եասուսի Ակաշիի գլխաւորութեամբ: Անոնք դանուած են նաեւ Երեւան ուր հանդիպում ունեցած են Արտաքին Նախարար՝ Ա· Մկրտչեանի հետ: Ե· Ակաշի այցելած է Մատենադարան ու Գառնի: Ապա զինքը ընդունած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան ու խօսած նոր Խորհրդարանին դործունէութեան մասին, ուր կարեւոր հարցեր են ժողովրդավար ուժերու համախմբումը, իրաւրութեան կայունացումը, երկրաշարժի հետեւանքներուն դարմանումը, արցախեան հարցին արդարացի լուծումը: ՄԱԿ–ի փոխ – քարտուղարը պատասխանած է որ ծանօթ է ընկերային – անտեսական մարդին մէջ առնուած քայլերուն ու կը կարծէ թէ իշխանութեան ժողովրդավարացումը հայ ժողովուրդին առիթ կուտայ ոչ միայն իր փափաքներուն հասնելու, այլ նաեւ համաշխարհային ասպարէզին վրայ տեղ դրաւելու:

Զրոյցին մասնակցած են նաեւ փոխ – նախագահ՝ Բարդէն Արարքցեան, Արտաքին նախարար՝ Ա· Մկրտչեան եւ Գ· Գալոյեան:

***

ՀԱՄԱՏԵՂ ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ

Հայեւսութեական «Բարեկամութիւն» համատեղ ձեռնարկներու պարմանադիրը կնքուած է Երեւանի մէջ: Սուրբիական կողմը ներկայացուցած են Հալէպէն եկեղեցական մարմնոցներու պատասխանատու գործատան տնօրէն Նուպար Նալպանեան եւ գործի մարդ Յարութիւն Իսկէնեան: Պայմանագիրը կը նախատեսէ տեսնել իրերու մանրամասնութիւն, թուղթէ իրերու, թեթեւ մետաղէ չիչերու արտադրութիւնը: Որոշուած է նաեւ հանդերձավարի կառուցում· Երեւանի մէջ կամ մերձակայքը պիտի հիմնուի բարձրարակ պանդոկ մը: Ծրագրուած է տասնաեակ տարեկան տասնեակ մը խումբ պատանիներու փոխանակում· սուրբհայ պատանիներ իրենց արձակուրդը պիտի անցընեն Սեւանի շրջակայքը, իսկ Հայաստանէն խմբակներ՝ Քէսապի մէջ:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՁԱՏՐԱԿ

Ժողովրդական դատակարգի սովետներու Լենինգրադի ախոյեանութեան, Հայաստանի պատանիներուն խումբը 15,5 կէտով գրաւած է ա· տեղը: Պատանուհիները վեցերորդ եղած են:

ՕԴԱՆԱՒԻ ՄԱՆՐԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄ

Նոյն ախոյեանութեան Հայաստանի խումբը յաջողած է մտնել առաջին քառեակին մէջ, 11 խումբերու միջեւ գրաւելով չորրորդ տեղը:

ՀՐԱՁԳՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած են հրաձգութեան միջազգային մրցումները, որուն ընթացքին Երեւանցի 29–ամեայ Հրաչեայ Պետիկեան արժանացած է պրոնզէ մետալի:

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պօյաճեան,
Տէր եւ Տիկին Մխոաք Պօյաճեան եւ ընտանեկան թոռներ (Ռոման),
Տէր եւ Տիկին Ռաֆֆի Պօյաճեան եւ զաւակները (Վարուժ),
յաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 18–ին:

Ընտանիքին փափաքով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել Մարսէյլի Համազգային դպրոցին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Վահիկ Տէր – Մինասեան – Տրէպեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՎԱՀԻԿ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

***

Տիկին Վահիկ Տէր – Մինասեան – Տրէպեան 3000 Ֆր· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին իր ամուսնոյն թաղմ յիշատակին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Անահիկ Փափազեան իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տաթեւեան ընտանիքներուն Հրաչ Տաթեւեանի դառնահակիծ կորուստին առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 500 Ֆր· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

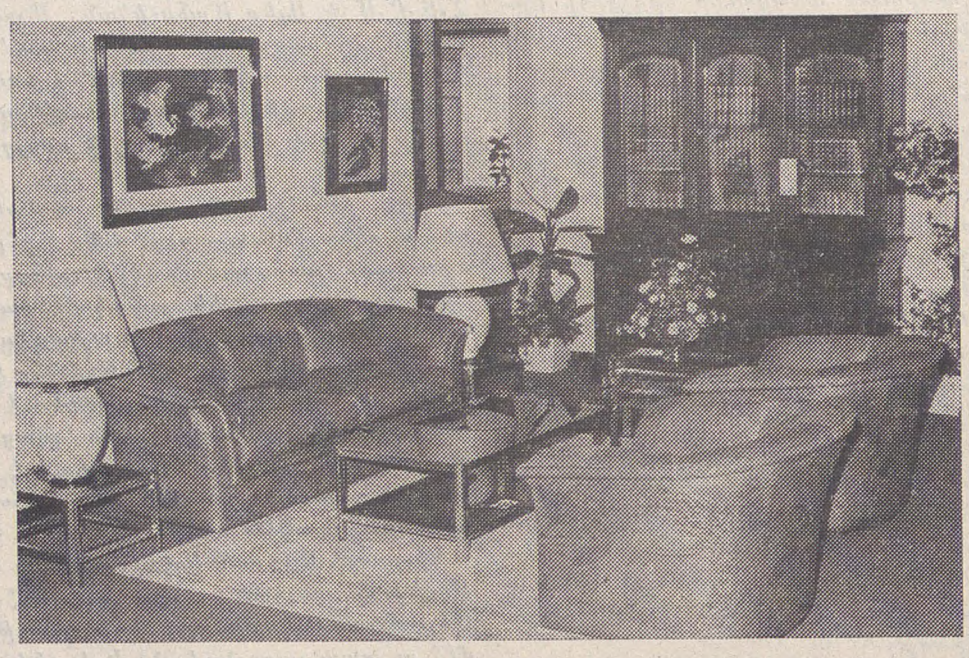
***

Յովհաննէս Գրզրլեանի մահուան առթիւ (Օգոստոս 5) Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գրզրլեան 500 Ֆր· կը նուիրեն «Ցառաջ»ի փոխան ծաղկեպսակի:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

LE TEBROTZASSERE

ECOLE BILINGUE
MATERNELLE — PRIMAIRE
SECONDAIRE
DEMI-PENSION
AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

- *Enseignement MODERNE et de QUALITE avec des PROFESSEURS MOTIVES.*
- *Ambiance ARMENIENNE et FAMILIALE.*
- *Initation à l'ANGLAIS à partir du C. P.*
- *ETUDES DIRIGEES du soir.*

INSCRIPTIONS
«SCOLAIRES 1990/91»
OUVERTES

ECOLE BILINGUE
« TEBROTZASSERE »
M. Garabed DAKESSIAN / Directeur

1, boulevard du Nord
93340 LE RAINCY

Tél. : 43 81 01 72
SNCF PAVILLONS s/s BOIS

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԹՆԱՒՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ — Travail soigné

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Ա.Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):
Այս դիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET

Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 22
MERCREDI
22 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.344 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.344

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏՈՑ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԷՆ ԵՒ ՊԱՂՏԱՏ ՆՈՑՆՔԱՆ ՎՃՌԱԿԱՆ

Իրաքի լրատուութեան նախարարը յայտարարեց թէ եթէ ամերիկացի օդաչուներ Իրաքի հողամասին վրայ իջնեն, իրաքցի ժողովուրդը պիրենք «կ'ուտէ»։ Մինչ Պուշ, երկուշաբթի օր, դժկամութեամբ յօժարեցաւ պատանդ բառը գործածել Իրաք եւ Քուէյթի գանուող արեւմտեան հպատակներուն համար, Իրաքի վերոյիշեալ նախարարը յայտնեց թէ պատանդ չեն, այլ՝ հիւրեր։

× Երկուշաբթի դիշեր, ապահովութեան Խորհուրդը յետաձգեց իր նիստը, նախքան որոշում մը տալը։ Հարցը կը վերաբերէր զինեալ միջամտութեամբ յարգել տալու չրջափակումը։

× Պուշ կը պահանջէ որ Իրաք ազատ ձգէ «պատանդները», որոնցմէ 200–ը, Պաղտատի իսկ խոստովանութեամբ ռազմավիտական հաստատութիւններ վոխադրուած են։ Ֆրանսացիներու թիւը 27–էն 33–ի բարձրացած է։ Այս առթիւ, արտաքին Նախարարութիւնը հերքեց որ Ֆրանսա առանձին փորձած ըլլայ հարցը կարգադրել։ Ինքներնէյշընըլ Հերըլտն է որ գրած է թէ ՊՄԿ–ի միջոցաւ, Ֆրանսա ուզած էր միջամտել։

× Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը առայժմ դէմ է կազարգել դիմակներու բաշխումին, մինչ Արտաքին Նախարարը անհրաժեշտ կը նկատէ։

× Արաբ մտաւորականները, որոնք յարդ աւելի վերապահ էին Իրաքի դեկավարին նկատմամբ, փոխած են իրենց տեսակէտը։ Ֆրանսացնակ արաբ մտաւորականներ դիտել կու տան· – «Մ՚վ հետաքրքրուեցաւ թէ ի՛նչ չարչարանքի են–թարկած էր Սատտամ Հիւսէյն իր ժողովուրդը։ Ամէն պարագայի մէջ՝ ոչ արեւմտեանները, որոնք զինքը «կերտեցին» պայքարելու համար Իրանի յառաջխաղացման դէմ։ Այնպէս որ, այսօր, մեզի դաս մի՛ տաք»։

Ի՞նչ էր Քուէյթը՝ «արուեստականօրէն Պեսուէթեան չափերու բարձրացուած նաւթահորերը, նախկին գաղթատիրական Պեսուէթեանց պարզ կամքով···»։ Իսկ, երբ նկատել տրուի թէ Սատտամ Հիւսէյնի վարչակարգը անողոք է, կը գատապարտեն, բայց, յոռետես չեն, որովհետեւ·– «Հոմ վերապրեցաւ Ներոնէն եւ Կալիգուլայէն եաք»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԿԱՍՈՒՍԻԻ ազատ եւ անկախ Հանրապետութեան հռչակումը կատարեցին

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՊԱՏԱՆԴ ԻՐ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՂԱԶԱԽԷՆ ԿԱԶԸ ԿԸ ԿՏՐԵՆ

ՋՈՂԵՐՈՒ ԹԻԻԸ՝ 3 ՄԵՌԵԱԼ, 21 ՎԻՐԱՒՈՐ

Նախքան Երեքշաբթի (Օգս· 21) առաւօտ մեր առած լուրերուն անդրադառնալը, ատորեւ կու տանք այն լրատուութիւնը, զոր ատացանք Ամէնփրէսէն Օգս· 20–ին, երկուան թիւով մեր առած լուրերու առընչութեամբ·–

«Հայաստանի Նոյեմբերեանի շրջանը հայ գիւղուած ջոկատներու եւ Ադրբեջանցիներու եւ զիրենք պաշտպանող խորհրդային բանակի մարտիկներու միջեւ Օգս· 19–ին, ընդհարում տեղի ունեցաւ, որու հետեւանքով երկու կողմերէն կան զոհեր եւ վիրաւորներ։ Աւելի ծաւալուն արիւնահեղութեան առաջքն առնելու համար տեղւոյն վրայ փութացին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի առաջին տեղակալ՝ Բարգէն Արարքցեան և Հայաստանի իրաւապահ մարմիններու ղեկավարներ։

«Դէպքի առիթը Ադրբեջանցիներու կողմէ հայ երիտասարդներու առեւանգումն է, զոր վերադարձնելու համար բանակցութիւններ կը տարուին Երեւանի, Մոսկուայի եւ Բաքուի միջեւ։ Այդ բանակցութիւններուն կը մասնակցի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը։ Այսօր, Հայաստանի Խորհրդարանի նիստին, պաշտօնական յայտարարութեամբ հանդէս եկաւ Լեւոն Տէր–Պետրոսեան, որ դատապարտեց այդ ինքնագլուխ գործողութիւնները, որոնք համաձայնութեամբ չեն Գերագոյն Խորհուրդի, պահանջեց որ ետ կանչուին զինեալ կազմակերպութիւնները սահմանային շրջանէն։ Այդ նպատակով Նոյեմբերեան մեկնեցաւ Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխանական խումբ մը»։

***

Այս մասին է, նաեւ որ ԹԱՍՍ եւ Էնթէրֆաքս հաղորդումներ ըրած են, որոնց կ'արձագանգէ Ֆրանսական մամուլը, երբեմն շատ կարճ, երբեմն քիչ մը աւելի մանրամասն (Օգս· 21–ին, Իւմանիթէ, Քոթիտիէն, Ֆիկարօ, Լիպերասիոն)։ Ըստ այս աղբիւրներուն հինգ մեռեալ կայ եւ վիրաւորներ հայ – ադրբեջանական սահմանային բախումներու հետեւանքով։ Կը թուի որ Ադերիներու կողմէ Հայերու առեւանգում մըն է դրդապատճառը։ Հայ ծայրայեղականները կրակ բացած են, կիրակի օր, Ղազախի ադրբեջանական շրջանը, Հայաստանի սահմանին վրայ, հանրակառքի մը վրայ։ Ցետոյ ադրբեջանական վեց գիւղեր ամբակոծութեան թիրախ եղած են Հայաստանէն։ Բուռն կրակոցը ամբողջ օրը տեւած է եւ վերսկսած Երկուշաբթի առաւօտ։ Միւս կողմէ, յաւուկ զօրքերու վեց թռանդներ միջամտած են եա մղելու համար ուրիշ երկու յարձակումներ ադրբեջանական վայրերու վրայ, մէկը վնասուած է եւ պարտադիր էջք կատարած։

Այս է օտար մամուլի լրատուութիւնը։ Ըստ մեր առած լուրերուն, Օգս· 21–ին, Երեքշաբթի առաւօտ, նախորդ օրուան իր ելոյթին մէջ, Լեւոն Տէր–Պետրոսեան խըստօրէն դատապարտած է այդ գինեալ միջամտութիւնները, գինեալ արկածախնդիր խումբերու կողմէ, որոնք քրէական յանցապարտներ են։ Ութ հոգինոց երեսփոխանական պատուիրակութիւն մըն է, որ փութացած է Երկուշաբթի օր, բայց կացութիւնը միշտ շատ լարուած է շրջանին մէջ (ոչ՝ Երեւան, ուր հանդարտ է)։ Մեռեալներու թիւը երեք է եւ 21 վիրաւոր կայ։ Երեքշաբթի առաւօտ ժամը 10–ին, նոր հանդիպում մը նախատեսուած էր բանակցութիւններու համար։ Այս մթնոլորտին մէջ է որ Ադրբեջան անջատած է Ղազախէն կազի հայթայթումը Հայաստանի (սպառումին մէկ երրորդը կը ներկայացնէ)։ Երբ, Հայաստանի իշխանութիւնները դողոջած են Մոսկուա, հոնկէ տրուած պատասխանն այն է որ զայրացած ադրբեջանցի ամբոխին ճնշումին տակ է, որ դադրած է կազի հայթայթումը Հայաստանի։ Այս կացութիւնը, ցարչափ ամառ է, նուազ զգալի է առայժմ։

***

Գերագոյն Խորհուրդը, Երկուշաբթի օր, սկսած է հռչակագիրին քննութիւնը, տեղի տալով բուռն վիճաբանութեանց։ Հռչակագիրը, ինչպէս զրեցինք քանիցս, կը վերաբերի անկախ պետականութեան։ Զանազան տարբերակներ կային եւ յաւուկ յանձնախումբը պէտք է համադրէր չորս տարբերակները մէկի մէջ եւ այդ է որ կը քննարկուի։ Ընդունած է «անկախ պետականութեան հաստատման դործընթացի սկիզբը» բանաձեւումը։ Երկուշաբթի օր քուէարկուած են ներածական մասը եւ երկու առաջին յօդուածները։ Այսկէ ետք ՀԱՍՀ (Հայաստանի Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւն) կը դառնայ Հայաստանի Հանրապետութիւն կամ կարճ՝ Հայաստան։ Այս որոշումը տրուած է 162 ձայնով՝ թէր, 2 դէմ, 9 ձեռնպահ։ Հայաստան կը դառնայ ինքնիշխան Պետութիւն, իր դրօշակով եւ փառերդով։

կոմբատի շրջանի ընտրեալները։ Կակուզները, Մոլտաւիոյ հարաւը ապրող քրիստոնեայ օրթոտոքս Թուրքեր են, չուրջ 150 հազար հոգի, ընդհ· բնակչութեան 3,5%–ը։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանը օրինագիծ մը քուէարկած է, որ կ'արտօնէ բազմակուսակցական դրութիւնը Հոկտեմբերի երեսփոխանական ընտրութիւններէն ըսկըսեալ։ Երեսփոխաններու թիւը երկու երրորդով կը զեղչուի եւ կը սահմանափակուի 250–ի, որու կէսը կ'ընտրուի մէկ շրջանով, մեծամասնութեան ընտրական դրութեամբ եւ միւս կէսը՝ համեմատականի։ Թեկնածուները պէտք է 24 տարեկան ըլլան նուազագոյն եւ գոնէ 10 տարիէ վրաստան ապրին։ Քաղաքական նոր կուսակցութիւնները, բացի անոնցմէ որոնք բիրտ ուժ, ցեղային առեւտրութիւն, կամ հողային ամբողջատիրութեան քարոզութիւն կը քարոզեն, կրնան արձանագրուիլ ընտրական յանձնախումբի մը քով։

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 13 / 17)

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Օգոստոս 11–ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստերու սրահին մէջ մամուլի ասուլիսով մը խորհրդային եւ օտար լրագրողներու հարցումներուն պատասխանած են Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Լ· Տէր–Պետրոսեան, փոխ նախագահներ՝ Բարգէն Արարքցեան եւ Գագիկ Ցարութիւնեան։ Մէկուկէս ժամուան ասուլիսին ընթացքին լրագրողները հարցումներ ուղղած են Հայաստանի քաղաքական իրավիճակին կայունացման, կարգավիճակին, Հայբենիք–Սփիւռք նոր բովանդակութիւն ստացող կապերուն, Արցախի հարցին, տնտեսական ու այլ յարաբերութիւններու, գինեալ ջոկատներու մասին։

Լ· Տէր–Պետրոսեան պատասխանելով ըսած է թէ բազմաթիւ ջոկատներ չանճն առած են իրենք գիրենք գնել Խորհրդարանի տրամադրութեան տակ, ընդունելով մաս կազմել քաղաքացիական յատուկ ստորաբաժանումներուն։

Ուրիշ հարցումի մը որպէս պատասխան, նախագահը յայտնած է թէ պաշտօնատարներու ընտրութեան որպէս չափանիշ պիտի առնուի միայն մարդոց մասնագիտական արժանիքը եւ մտային կարողութիւնը, անկախ՝ քաղաքական հայեացքներէ ու կուսակցական պատկանելիութենէ· վերջին խօսքը միշտ Խորհրդարանինն է, իսկ անհրաժեշտութեան պարագային ամբողջ ժողովուրդին, որուն կարծիքը պէտք է առնուի հանրաքուէի միջոցով։

Հարց տրուած է ՀՅԴ–ական կեցուածքին մասին որ վերջին չրջանին բազմաթիւ անդամներ քննադատած է ՀՀՇ–ն։ Լ· Տէր–Պետրոսեան բացատրած է որ դաշնակցական դեկավարներու հետ պաշտօնական հանդիպումին ընթացքին յայտնուած է, թէ անոնք պատրաստ են դործակցելու, յանուն Հայաստանի բարգաւաճումին։ Ան ըսած է նաեւ որ կարելի է ոըոշում կայացնել որպէսզի Սփիւռքի կուսակցութիւնները Գերագոյն Խորհուրդին մէջ ներկայացուին իրենց պատուիրակութիւններով, խորհրդակցական քուէի իրաւունքով։

Սան Ֆրանսիսքոյէն լրագրող մը հարցուցած է թէ Արցախի խնդրին մասին չէ՞ն պատրաստուիր բանակցիլ ադրբեջանցի դեկավարներու հետ։ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը ըսած է թէ իրենք միշտ պատրաստ են բանակցութիւն վարելու։

Ֆրանսական հեռատեսիլի հինգերորդ կայանին աշխատակիցը հետաքրքրուած է Հայաստանի ու կեդրոնական իշխանութեան յարաբերութիւններով, հարցնելով թէ «մինչեւ ո՞ւր կը հասնի բաղաքական անհնազանդութիւնը»։ «Մենք Մոսկուային չենք հակադրուիր, բայց վարուիր ենք իմքնուրոյն բաղաքականութիւն, ինչպէս հաւասարը հաւասարի հետ։ Այդպիսի յարաբերութիւններ ենք հաստատում թէ՛ Մոսկուայի եւ թէ խորհրդային բոլոր Հանրապետութիւնների հետ» պատասխանած է Լեւոն Տէր–Պետրոսեան։

Բազմաթիւ այլ հարցումներ ուղղուած են տնտեսական կացութեան, ապէտի զօրութեան, դաղթականներու հարցերուն մասին։ Աւարտին հաղորդուած է որ Խորհրդարանի դեկավարները եւ հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ ամէն չարաթ հանդիպում կ'ունենան լրագրողներու հետ, չօշափելու համար

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍԻԿ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 13 / 17)

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ

Օգոստոս 11–ին, Գերագոյն Խորհուրդի նիստերու սրահին մէջ մամուլի ասուլիսով մը խորհրդային եւ օտար լրագրողներու հարցումներուն պատասխանած են Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Լ· Տէր–Պետրոսեան, փոխ նախագահներ՝ Բարգէն Արարքցեան եւ Գագիկ Ցարութիւնեան։ Մէկուկէս ժամուան ասուլիսին ընթացքին լրագրողները հարցումներ ուղղած են Հայաստանի քաղաքական իրավիճակին կայունացման, կարգավիճակին, Հայբենիք–Սփիւռք նոր բովանդակութիւն ստացող կապերուն, Արցախի հարցին, տնտեսական ու այլ յարաբերութիւններու, գինեալ ջոկատներու մասին։

Լ· Տէր–Պետրոսեան պատասխանելով ըսած է թէ բազմաթիւ ջոկատներ չանճն առած են իրենք գիրենք գնել Խորհրդարանի տրամադրութեան տակ, ընդունելով մաս կազմել քաղաքացիական յատուկ ստորաբաժանումներուն։

Ուրիշ հարցումի մը որպէս պատասխան, նախագահը յայտնած է թէ պաշտօնատարներու ընտրութեան որպէս չափանիշ պիտի առնուի միայն մարդոց մասնագիտական արժանիքը եւ մտային կարողութիւնը, անկախ՝ քաղաքական հայեացքներէ ու կուսակցական պատկանելիութենէ· վերջին խօսքը միշտ Խորհրդարանինն է, իսկ անհրաժեշտութեան պարագային ամբողջ ժողովուրդին, որուն կարծիքը պէտք է առնուի հանրաքուէի միջոցով։

Հարց տրուած է ՀՅԴ–ական կեցուածքին մասին որ վերջին չրջանին բազմաթիւ անդամներ քննադատած է ՀՀՇ–ն։ Լ· Տէր–Պետրոսեան բացատրած է որ դաշնակցական դեկավարներու հետ պաշտօնական հանդիպումին ընթացքին յայտնուած է, թէ անոնք պատրաստ են դործակցելու, յանուն Հայաստանի բարգաւաճումին։ Ան ըսած է նաեւ որ կարելի է ոըոշում կայացնել որպէսզի Սփիւռքի կուսակցութիւնները Գերագոյն Խորհուրդին մէջ ներկայացուին իրենց պատուիրակութիւններով, խորհրդակցական քուէի իրաւունքով։

Սան Ֆրանսիսքոյէն լրագրող մը հարցուցած է թէ Արցախի խնդրին մասին չէ՞ն պատրաստուիր բանակցիլ ադրբեջանցի դեկավարներու հետ։ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը ըսած է թէ իրենք միշտ պատրաստ են բանակցութիւն վարելու։

Ֆրանսական հեռատեսիլի հինգերորդ կայանին աշխատակիցը հետաքրքրուած է Հայաստանի ու կեդրոնական իշխանութեան յարաբերութիւններով, հարցնելով թէ «մինչեւ ո՞ւր կը հասնի բաղաքական անհնազանդութիւնը»։ «Մենք Մոսկուային չենք հակադրուիր, բայց վարուիր ենք իմքնուրոյն բաղաքականութիւն, ինչպէս հաւասարը հաւասարի հետ։ Այդպիսի յարաբերութիւններ ենք հաստատում թէ՛ Մոսկուայի եւ թէ խորհրդային բոլոր Հանրապետութիւնների հետ» պատասխանած է Լեւոն Տէր–Պետրոսեան։

Բազմաթիւ այլ հարցումներ ուղղուած են տնտեսական կացութեան, ապէտի զօրութեան, դաղթականներու հարցերուն մասին։ Աւարտին հաղորդուած է որ Խորհրդարանի դեկավարները եւ հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ ամէն չարաթ հանդիպում կ'ունենան լրագրողներու հետ, չօշափելու համար

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՒԹԱՐ ՍԵՐԱՍՏԱՑԻ ԿՐԹՕՃԱԿԻ ԱՒԱԳ ԴՊՐՈՑԻ ՏՆՕՐԷՆ
ԱՇՈՏ ՏԱՊԱՂԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՐՑ. – Դպրոցի հիմնադրութեան ընկերքին դո՞ւք մշակեցիք ուսումնական – կրթական ծրագիրը, թէ եղածը փոփոխութեան ենթարկեցիք:

ՊԱՏ. – Այո, մենք եղածը փոփոխութեան ենթարկում, ծրագիրը յարմարացնելով մեր նպատակներին: Այդ ուղղութեամբ պիտի ասել որ հիմա էլ ըմբռնումներ ունենք: Մենք ունենք գաղափարներ, բայց նիւթականապէս չենք կարող իրականացնել դրանք: Օրինակ, մենք ուզում ենք նոր դասարաններ պատրաստել եւ տպագրել, բայց դա հնարաւոր չէ: Մեր ունեցած գաղափարները չանգնում ենք երեխաներին փոխանցել, դրանք կրթել եւ պատրաստել վաղուայ համար, բայց այդ բոլորը պէտք է դրուի, դասնայ դասարան, որ աշակերտը այն ունենայ եւ կարդայ: Դասանիւթը երբ խօսքով կամ դասախօսութեան ձեւով աւանդում ես, երեխան լսում է դա, բայց չեռով մոռանում է: Գիրք է պէտք, որ երեխան ունենայ եւ կարդայ ու տպաւորուի դասանիւթով:

ՀԱՐՑ. – Ձեր ցանկացած դասագրքերը պատրաստելու մարզէն ներս եղած դրժուարութիւնները կապուած են պատրաստադի՞ պակասի հետ, թէ ամենից հետեւեալ են նիւթական կարելիութեան բացակայութեան: Այլ խօսքով եթէ ձեզի տրամադրուի նիւթականը, կարելի՞ է դասագրքերը պատրաստել, անձեր ունի՞ք:

ՊԱՏ. – Այո, վստահաբար. լաւագոյն դասագրքերը պատրաստողները հիմնականում մեր ուսուցիչներն են: Բայց այդ լաւ ուսուցիչներին մենք ինչքան հնարաւոր է ծանրաբեռնում ենք դպրոցում. հետեւաբար նրանք ժամանակ չունեն դասագրքի պատրաստութեամբ զբաղուելու: Հարցը նիւթական է: Օրինակ, ես սկսել էի ընդհանուր դասագիրքը պատրաստել, բայց ուղղակի ժամանակ չի մնում այն վերջացնելու: Այդ գործը պէտք է անել լրջութեամբ, պէտք է գնալ դրագարաններ, պէտք է հետազօտութիւն անել, հաւաքել նիւթերը, դրանք դասաւորել, չարադրել եւայլն:

ՀԱՐՑ. – Այսինքն, կա՛մ պէտք է պաշտօնի կոչէք նոր ուժեր եւ կամ դուք պէտք է ժամանակ ունենաք զբաղելու համար այդ գործով: Իսկ եթէ դուք ազատ ըլլաք ձեր պաշտօնէն, այդ պարագային որ կարող ուսուցիչները պիտի պակսին դպրոցէն:

ՊԱՏ. – Այո, առաջին թէ ֆինանսական հարց է: Ո՞վ պէտք է վարձատրի: Օրինակ, ուսուցիչը աշխատում է եւ ընտանիք է պահում: Եթէ դրան ասենք, թէ դու քիչ ժամ ունես պարապելու, ասենք 9 ժամ չարաթը, իսկ մնացած ժամանակը նաիլը ու դասագիրք պատրաստիր, այդ դէպքում ո՞վ պիտի տայ նրա աշխատավարձը:

ՀԱՐՑ. – Ձեր կարծիքով քանի՞ ուսուցիչ հարկաւոր է այս հարցը լուծելու համար, ըսենք հինգ տարուան հիմանվրայ:

ՊԱՏ. – Ես կարծում եմ որ մեր դասագրքերի հարցը կը լուծուի 3 տարուայ աշխատանքով, եթէ անչուշտ ունենանք նաեւ թէքնիքական հնարաւորութիւններ:

ՀԱՐՑ. – Աւելի գործնական ըլլանք. կրնա՞ք ըսել թէ քանի՞ հոգի պէտք է 3 տարուան ժամանակամիջոցին բոլոր նիւթերու դասագրքերը պատրաստելու համար:

ՊԱՏ. – Մօտ 30 հոգի:

ՀԱՐՑ. – Այդ 30 հոգիին ո՞րքան աւելորդ ժեշտ է վճարել, ձեր ցանկացած դասագրքերը որակով պատրաստելու համար:

ՊԱՏ. – Ես կարծում եմ, որ ամսական մօտ 400 ռուբլի բաւարար է: Ես նկատի ունեմ այն՝ որ դասագիրք պատրաստող ուսուցիչը մի քանի ժամ, չարաթական 5 կամ 9, դաս պարապի եւ չեռով գրագրի վերք գրելով: Որովհետեւ դասագիրք պատրաստող ուսուցիչին պէտք չէ կարել դասարանից, աշակերտից, այլապէս պատրաստուած դասագիրքը կը լինի վերացական:

ՀԱՐՑ. – Այս 30 ուսուցիչներէն քանի՞ հոգին պիտի գրաղի միա՛յն հայերէնի լեզուի դասագրքերով:

ՊԱՏ. – Մօտաւորապէս հինգ ուսուցիչներ, որոնք երկու տարուայ մէջ կարող են պատրաստել Ա. – Ժ. դասարանների հայերէնի դասագրքերը:

ՀԱՐՑ. – Ուրեմն, այս հաշուով, հինգ ուսուցիչներու երկու տարուան ընթացքին 48·000 ռուբլի վճարելով դպրոցին հայերէն լեզուի բոլոր կարգերու դասագրքերը պատրաստ կ՛ըլլան եւ կը մնայ տպագրութեան հարցը: Գաղափար մը կրնա՞ք տալ տպագրական ծախսերու մասին ալ:

ՊԱՏ. – Ճիշդն ասած, տպագրական ծախսերից գաղափար չունեմ: Ուզում եմ մի բան չեչտել: Այս մասին խօսել եմ նաեւ արտասահմանից եկած ուրիշ անձերի հետ էլ: Ես առաջարկել եմ, որ մենք տանք գաղափարները, հում նիւթը, դուք այնտեղ հնարաւորութիւններ ունէք տպագրելու եւ աւելի աժան:

ՀԱՐՑ. – Ձեմ գիտեր թէ աւելի աժան ըսելով ի՞նչ նկատի ունիք, սակայն ձեզի կը վստահեցնեմ, որ Հայաստանի մէջ շատ հաւանաբար աւելի աժան կը վերջանայ տպագրական գործ մը, քան՝ Ամերիկա, կամ արտասահմանի որեւէ մէկ անկիւնը: Ուրեմն, անցնելով հարցի մի՛շտ գործնական երեսին, ըսեք որ եթէ կարելի ըլլայ հոգալ հինգ ուսուցիչներու երկու տարուան աշխատավարձը եւ դասագիրքերը իբրեւ հում նիւթ պատրաստ ըլլան, կրնա՞ք կարգադրել անոնց տպագրութեան հարցը հոս՝ Հայրենիքի մէջ:

ՊԱՏ. – Այո. տպագրական հարցը մենք կը լուծենք: Ասեմ նաեւ, որ տպագրական հարց որ ասում եմ, ես նկատի ունեմ դասագիրքը Xerox–ով պատրաստել տալ: Ուրեմն, պէտք է մի հատ Xerox մեքենայ (դուպլատոր), եւ մի հատ computer:

ՀԱՐՑ. – Ուրեմն, դասագրքերը ո՛չ թէ տպարանային տպագրութիւն պիտի ունենան, այլ պատճէնահանման եղանակով պիտի հրամցուին աշակերտներուն:

ՊԱՏ. – Սկզբնական շրջանում այո, բայց չեռով մենք կարող ենք դրանք տպարանում հրատարակել տալ: Այդ դէպքում կարող են նաեւ ուրիշ դպրոցներ էլ դրծածել այդ դասագրքերը:

ՀԱՐՑ. – Այդ պարագային դուք կրնաք նաեւ գրուիչը ըլլալ այդ դասագրքերուն:

ՊԱՏ. – Այո, եւ մենք կը յաջողենք այդ գործում:

ՀԱՐՑ. – Ձէ՞ք կարծեր, որ եթէ դասագրքերուն նիւթը պատրաստ ըլլայ, Պետութիւնը յանձն կ՛առնէ հրատարակութիւնը. թերեւս այն կառավարութիւնը՝ որ կը սպասուի Մայիս 20–ի ընտրութիւններէն ետք:

ՊԱՏ. – Այո. մեր միակ յոյսը դրա վրայ է:

ՀԱՐՑ. – Հետաքրքրական է իմանալ, թէ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը ի՞նչպէս կը դասաւանդուի ձեր դպրոցին մէջ եւ թէ ի՞նչպէս կ՛անդրադառնաք Սփիւռքի Հայերու պատմութեան: Ո՞ւր կը սկսի եւ ո՞ւր կը վերջանայ Հայոց պատմութիւնը ձեզի համար:

ՊԱՏ. – 8–րդ դասարանում մենք սկսում ենք դասաւանդել ընդհանուր ազգայ պատմութիւնը, այսինքն՝ հին աշխարհի պատմութիւնը, որտեղ կայ նաեւ Հայաստանի պատմութիւնը: Ձեռոյ աւանդում ենք մինչեւ զարերի պատմութիւնը: 9–րդ դասարանում արդէն սովորեցնում ենք նոր պատմութիւնը, որտեղ առանձին՝ հայ ժողովրդի պատմութիւնն է սկսում, եւ համաշխարհային պատմութիւն. արդէն այստեղ մտնում է մի քիչ քաղաքականութիւն: Հարցն այն է, որ չկայ դասագրքեր. Հայոց պատմութեան այն դասագրքերն էլ որ կան, մի ահաւոր երեւոյթ են: Մենք սախսած Հայոց պատմութիւնը անցնում ենք Լէո վարդապետով եւ բնագրեր ուսումնասիրելով: Ժամանակակից հայ ժողովրդի պատմութիւն ընդհանրապէս չունենք: Ուսուցիչը դասախօսութիւններ է տալիս պատմութեան տարբեր շրջանների դէպքերի ու դէմքերի մասին: Աշակերտին թելադրում ենք գնալ գրադարան եւ կարդալ, օրինակ, Գ. Նժդեհի այս կամ այն յօդուածը, կամ զանազան գրքեր:

ՀԱՐՑ. – Հայ ժողովուրդի կազմաւորման կամ Հայաստան աշխարհի առաջին բնիկներու, թագաւորական տուներու պատմութիւնը ո՞ր դասարանէն կը սկսի՞:

ՊԱՏ. – Ուրարտուի պատմութիւնը ընկերում ենք Թ՛ 5–րդ դասարանից եւ Թ՛ 8–րդ, տարբեր մակարդակներով: 5–րդ դասարանից սկսում ենք սովորեցնել ասորեստանի պատմութիւնը:

ՀԱՐՑ. – Շաբաթական քանի՞ պահ հայերէն կը դասաւանդուի ձեր դպրոցին մէջ:

ՊԱՏ. – Ա. դասարանում 10 պահ, Բ. դասարանում՝ 7 պահ, Ը. դասարանում՝ 5 եւ Թ. դասարանում՝ կախում ունի աշակերտից, Թէ ինչ հիւղ է ընտրել: Օրինակ՝ բնագիտական հիւղում պարապում են 4 պահ հայերէն, իսկ մարդասիրական հիւղում՝ 9 պահ, որի 2–ը՝ գրաբար, 2–ը՝ աշխարհաբար լեզու, իսկ 5–ը՝ գրականութիւն: Մենք դասաւանդում ենք նաեւ արեւմտահայերէն, որպէս մասնագիտութիւն: Օրինակ, իմ տղան՝ որ 6–րդ դասարանում է, արեւմտահայերէն է սովորում:

ՀԱՐՑ. – Քանի՞ ուսուցիչ կայ դպրոցին մէջ:

ՊԱՏ. – Մենք ունենք մօտ 300 ուսուցիչներ: Իւրաքանչիւր ուսուցիչ չարաթական 18 ժամ է դասաւանդում, այսինքն օրական երեք ժամ:

ՀԱՐՑ. – Այդ ուսուցիչը կը նկատուի մնայո՞ւն թէ այցելու պաշտօնեայ:

ՊԱՏ. – Ամբողջօրեայ է: Այցելուն ո՞րն է:

ՀԱՐՑ. – Որովհետեւ մեր մօտ օրական 3 պահ դասաւանդող ուսուցիչը կը նկատի այցելու, իսկ լրիւ պաշտօնեայ նկատուելու եւ ըստ այնմ վարձատրուելու համար պէտք է որ օրական վեց պահ դասաւանդէ:

ՊԱՏ. – Մեզ մօտ համարեա չկայ մի ուսուցիչ որ օրը վեց ժամ պարապի: Մեզ մօտ պետական աշխատանքի համամարդը այսպէս է: Եթէ 18 ժամ դաս ես տալիս, դու ստանում ես ամիսը 130 ռուբլի, եթէ չունես մանկավարժական փորձառութիւն (սթաժ): Հինգ տարի աշխատելուց յետոյ 10 ռուբլի յաւելում ես ստանում: Եթէ 27 ժամ դաս ես տալիս, դա նկատւում է մկկուկէս դրոյք եւ կը վարձատրուես համապատասխան դումարով:

ՀԱՐՑ. – Ի՞նչպէս կը սահմանէիք Մխիթար Սեբաստացի կրթօճախի առաքելութիւնը այսօր:

ՊԱՏ. – Մեր դպրոցը այսօր աշխատում է պատրաստել ազատ ոգի ունեցող ուժեղ մարդիկ, որոնք կարողանան պայքարել:

ՀԱՐՑ. – Պայքարիլ ի՞նչ բանի համար:

ՊԱՏ. – Ամենակարեւորը՝ անկախութեան հասնելու համար: Որովհետեւ այսօր ինչքան էլ խօսենք անկախութեան մասին, մենք պատրաստ չենք դրա համար: Ես դէմ եմ անկախութեան, որովհետեւ համոզուած եմ որ պատրաստ չենք:

ՀԱՐՑ. – Տնտեսապէ՞ս, ռազմականօրէ՞ն, թէ՞...

ՊԱՏ. – Մտաւորապէ՛ս մենք պատրաստ չենք: Գիտէ՞ք, այդ անկախութեան պահանջը պէտք է լինի: Ես դպրոցում այդ բանը յստակ դրում եմ: Օրինակ, ուսուցչին ասում ենք՝ դու ազատ ես, այս դասագիրքը դո՛ւրս մի կողմ եւ դո՛ւս ուսուցի՛ր դասը: Նա չի ուզում, դնում է այդ դասագիրքն է վերցնում, որովհետեւ նա զգում է որ իր գործը դժուարանում է. պէտք է նոսի գիրք կարդայ, դրագարան գնայ, նիւթեր պատրաստի ու մշակի: Ինչո՞ւ անի այդ բոլորը, երբ դասագիրքը կայ: Ուրեմն, չկայ պահանջը այդ անկախութեան:

ՀԱՐՑ. – Անշուշտ, անկախութիւնը նոյն ժամանակ կը նշանակէ պատասխանատուութիւն:

ՊԱՏ. – Ի հարկէ. անկախութիւն նշանակում է այն՝ որ դու քո կեանքը պիտի փոխես արդէն: Դրա համար է, որ երբ մարզիկ գալիս են գոռում են՝ «անկախութիւն, անկախութիւն», ես ուզղակի ջղայնանում եմ: Օրինակ, խօսենք մի այլ հեւոյթի մասին: Լենինականի չէնքերը որ փլուեցին, դրանք կառուցել էին աշխատաւորները: Ինչքան էլ Պետութիւնը Պետութիւն չլինի, երկիրը խորհրդային լինի, բայց դեռեւս որ այդտեղ Հայեր են ապրելու. ի՞նչպէս հայ վիմաբարը այդպէս կարող է կառուցել այդ չէնքերը. ո՞ւր է խիղճը: Կարող է որ աշխատավարձը քիչ եղած լինի, բայց խիղճն ո՞ւր է: Եւ այդ նոյն մարդիկ այսօր գոռում են անկախութիւն: Մենք աշխատող մարդիկ չունենք, բոլորը խօսում են:

ՀԱՐՑ. – Ձեր դպրոցի առաքելութիւնը եւ նպատակը լաւագոյնս արդիւնաւորելու համար դժուարութիւններ ունիք Հայրենիքի մէջ՝ Պետութենէն նիւթական օգնութիւն ստանալու մարզէն ներս. արդեօք Սփիւռքէն՝ իբրեւ վերջին յոյս՝ որեւէ ակնկալութիւն ունի՞ք ձեր երազը իրականացնելու համար:

ՊԱՏ. – Գիտէ՞ք, իրապաշտ լինելու համար պէտք է ասել, որ Սփիւռքում այն մարդիկը, որոնք մեծ դրամագլուխի տէր են, եթէ 100 տոկոսով համոզուած չլինեն որ իրենց դրամագլուխը ներդնում են կոյուն մի Պետութեան մէջ, ոչ մի ձեւով պատրաստ չեն լինի այդ բանը անելու: Որովհետեւ կարող է վաղը կամ մի ուս օրը Կորբաչովը դառնայ Ստալին եւ այդ մարդկանց ամբողջ դրամագլուխը կը կորի: Դրա համար մենք չենք կարող Հայաստանի օգնութեան հարցը հանենք Սորհրդային Միութիւնից դուրս: Սորհրդային Միութիւնը լա՞ւ կը լինի, Հայաստանն էլ լաւ կը լինի: Ինչ վերաբերում է Սփիւռքից ակնկալուած օգնութեան մեր դպրոցներին, հետեւեալը ասեմ: Հայերը մխակ ժողովուրդն են, որ այդպիսի հնարաւորութիւններ ունեն. մեզ պէտք են կրթուած եւ կարող մարդիկ՝ դիտնականներ, մանկավարժներ եւայլն: Դարձեալ վերադառնալով անառեական հարցին, ասեմ որ ես չեմ հաւատում բարեգործութեանը: Եթէ Սփիւռքը մեզ օգնի, պէտք է նաեւ օգուտ ունենայ մեզանից: Միայն բարեգործութեամբ գործը առաջ չի գնայ: Պիտի փոխադարձ լինի օգնութիւնը: Թէ այդ փոխադարձը ինչպէս կը լինի, առայժմ չեմ պատկերացնում, որովհետեւ Հայաստանը շատ աղքատ է, իսկ Սփիւռքը հարուստ: Ես չդիտեմ թէ Հայաստանը ի՞նչ կարող է տալ, բայց Սփիւռքը մեզ անպայման պէտք է տայ բարձրորակ մասնագիտներ, գործունեայ մարդիկ, թէկուզ պլոնբամէներ: Դժուար են գտնուում Սփիւռքում մարդիկ որ գան Հայաստանում ապրեն, միակ հնարաւորութիւնը նա է, որ մենք ուզարկենք մարդիկ Սփիւռք՝ որ սովորեն եւ մասնագիտացած վերադառնան Հայրենիք:

ՀԱՐՑ. – Հոն ալ ուրիշ վտանգ մը կայ, սակայն:

ՊԱՏ. – Որ գնան ու չվերադառնա՞ն: Չէ, եթէ ուզարկուեն, նրանք կը վերադառնան անպայման:

ՀԱՐՑ. – Ի՞նչպէս կրնաք վստահեցնել:

ՊԱՏ. – Չենք կարող, ոչ ոք չի կարող վստահեցնել: Դա կախուած է իւրաքանչիւրի խղճից:

***

ՀԱՐՑ. – Դպրոցի կողքին կա՞ն մասնիճներ որոնք որեւէ ձեւով կ՛օժանդակեն հաստատութեան:

ՊԱՏ. – Ունենք Դպրոցական Սորհուրդ, որ այս հաստատութեան ամենաարժէքաւոր անձնաւորութիւնն է: Սորհուրդը բաղկացած է 30

տակոսով ծնողներից, 30 տոկոսով աշակերտներից եւ 30 տոկոսով ուսուցիչներից: Շուրջ 80 հոգուց կազմուած Խորհուրդը որոշում է բոլոր հարցերը: Այս Խորհուրդը, որ նոր է կազմուել, դեռեւս յստակ եւ գործնական աշխատանքներ չի կատարել, մի ձեւի փորձառական շրջան է անցկացնում: Խորհուրդը հիմնականում զբաղւում է երեխաների մանկավարժական հարցերով. նա է ընտրում ուսուցիչը:

ՀԱՐՑ.– Ուրեմն աշակերտները մէկ երրորդի ձայնով կը մասնակցին իրենց դպրոցին տնօրէնի ընտրութեան:

ՊԱՏ.– Այո:

ՀԱՐՑ.– Կրնա՞ն նաեւ ձեզ ճամբու դնել:

ՊԱՏ.– Այո, ի հարկէ, նրանք իրաւունք ունեն: Տնօրէնը ընտրւում է երկու տարուայ համար. եթէ գործող լինեն տնօրէնից, ժամկէտից յետոյ չեն նորոգի նրա պայմանագրութիւնը եւ նրան կը փոխարինեն այլ տնօրէնով:

ՀԱՐՑ.– Արդեօք միւս դպրոցներն ալ նման խորհուրդներ ունի՞ն:

ՊԱՏ.– Այո, բոլոր դպրոցներն էլ ունեն ծնողական խորհուրդներ. բայց նրանք զբաղւում են աւելի անտեսական խնդիրը – ներով: Իւրաքանչիւր դասարան ունի ծնողական խորհուրդ, որ զբաղւում է փող հաւաքելով, որպէսզի դպրոցի համար վարդյր առնի, ուսուցիչին նուէր տայ եւայլն:

ՀԱՐՑ.– Իսկ Ձեր դպրոցին մէջ կա՞ն ուրիշ մարմիններ կամ խորհուրդներ, որոնք կը մասնակցին հաստատութեան կառավարման գործերուն:

ՊԱՏ.– Կայ տնօրինութիւն կոչուած մի մարմին, որ կազմուած է Մխիթար Սեբաստացի կրթօճախի ընդհանուր տնօրէն Աստ Բէկեանից, նախակրթարանի, միջին դպրոցի եւ ասաղ դպրոցի տնօրէններից, ամպիոնների վարիչներից, արհեստակցական միութեան նախագահից եւ տնօրէնների տեղակալներից, որոնք համախորհուրդ կը վարեն բոլոր գործերը:

ՀԱՐՑ.– Իրրեւ ասաղ դպրոցի տնօրէն՝ ո՞վ է ձեր տեղակալը:

ՊԱՏ.– Իմ տեղակալը Աշոտ Մանուչարեանն է, որ ինչպէս լսած կը լինէք, ամբողջ ժամանակ զբաղուած է քաղաքական հարցերով:

ՀԱՐՑ.– Դիւրի՞ն է Աշոտ Մանուչարեանի հետ աշխատիլ:

ՊԱՏ.– Այո. մենք անհամբեր սպասում ենք, որ նա ազատելով քաղաքական պարտէրից եւ պատասխանատուութիւններից, պայ դպրոց եւ ամբողջովին նուիրուի ուսումնական եւ կրթական գործին: Մանուչարեանը իմ իմացած մարդկանցից միակն է, որ կարող է երեխաների հետ աշխատել եւ դասախարակչական արդիւնաւէտ գործ կատարել: Չկայ աչակերտ՝ որ Մանուչարեանին չսիրի. բոլորը չատ յարգում եւ սիրում են նրան:

ՀԱՐՑ.– Որքան որ լսեցիք այս երկու շաբթուան ընթացքին, Հայաստանի մէջ ալ բոլորի կողմէ յարգուած եւ սիրուած դէմք մըն է Մանուչարեան:

ՊԱՏ.– Այո, ճիշդ էք նկատել: Ինչ վերաբերում է դպրոցի կարգապահական հարցին, մի օրինակ տամ: Եթէ մի աչակերտ կարգապահական խախտում է կատարել, եւ՝ որպէս տնօրէն, նրան ազդարարում եմ, որ դա չկրկնի եւ կարգի եմ հրաւիրում: Աչակերտը լինճ լսում է վախից եւ չի անում վատ բան: Իսկ եթէ Աշոտ Մանուչարեանն է դիտողութիւն անում կամ ասում աչակերտին՝ որ անկարգ չվնի, աչակերտը անկարգութիւն չի անում Մանուչարեանին սիրելուն եւ յարգելուն համար: Մի խօսքով, եթէ հաւատում ենք որ այս աշխարհում սուրբ մարդիկ գոյութիւն ունեն, Քրիստոսին կամ Աստուծուն մօտիկ, ապա ուրեմն Աշոտ Մանուչարեանը ամենամօտն է: Նա անկաշառ, անգնելի մի մարդ է:

ՀԱՐՑ.– Աշոտ Մանուչարեան աւելի հաղաքականութե՞ամբ թէ դաստիարակչութեամբ տարուած է կամ կը սիրէ զբաղիլ:

ՊԱՏ.– Զգալով հանգերձ որ իր ներկայութիւնը եւ մասնակցութիւնը քաղաքական աշխատանքներում օգտակար է իր հայրենիքին եւ ժողովուրդին, Աշոտը նախընտրում է դպրոցը եւ դասախարակչական մթնոլորտը: Դրա համար է, որ նա

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ՍԵԲԱՍՏԻԱ (ՍԸՎԱՋ)

Անդրէաս Քահանայ Տէր – Վարդանեան.– Ծնած 1870–ին, ընիկ, աչխարհական անուամբ Քրիստոսատուր, 1901 Նոյեմբեր 21–ին ձեռնադրուած Վաղէնի (Արաբկիր) եկեղեցւոյ վրայ՝ Տրդատ Եպիսկոպոս Պարեանէ, 10 տարիէ հետէ պիսկոպոս Պարեանէ, 10 տարիէ հետէ ծննդավայրը փոխադրուած: Ս. Նշան վանքին մօտ, Բողոքականաց եւ կաթոլիկներու վերեզմանատան մէջ պլիատուած, բատ վկայութեան Վահան Մրմրեանի եւ Մխիթան Փիչենկճեանի՝ որոնք

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

Խորհրդային Միութեան բազմազգի միւս հանրապետութիւններուն հետ Հայաստան կ'ապրի դողդոջ ազատութեան մը առաջին պահերը, որքան ալ անորոշութիւններ պատեն զայն: Ահա այդ ազատութեան առաջին պղպեղիկ մէկ ծլարձակումը պատահեցաւ Շաբաթ, Օգոստոս 4–ին, երբ Հայաստանի առաջին ժողովրդավարական եւ ազատ ընտրութիւններէն բխած Խորհրդարանը իրրեւ նախագահ ընտրեց դեռ տարի մը առաջ իր զգաստիարներուն համար բանտարկուած երիտասարդ մը, Լեւոն Տէր – Պետրոսեանը, այսօր 45 տարեկան:

Մեր պատմութեան մէկ նոր գլխագլուխը կը սկսի այս ընտրութեամբ: Հայ ժողովուրդը ակը կը կանդնի իր ճակատագրին, կը տնօրինէ իր կեանքը, կը վճռէ իր բախտը: Որոշ մարզերու մէջ վերի հաստատութիւնները մաս մը եթէ դեռ կը մնայ սադմնային վիճակի մէջ, իսկ բազին մըն ալ՝ սկզբունքի պետնի վրայ միայն տեսանելի է, չատ մը ուրիշներ, սակայն, կը գտնուին գործնականացումի տենդոտ փուլին մէջ, որուն ամէնէն չօչափելի եւ զեղեցիկ մէկ արտայայտութիւնն է վերջին նախագահական ընտրութիւնը:

Նախագահ մը՝ որ համարատու է իր ժողովուրդին, եւ որուն ծոցին մէջ հասակ նետած է: Այլ ուշագրաւ երեւոյթ մը. Հանրապետութեան թիւ մէկ անձնաւորութիւնը նոյնիսկ չէ ծնած Հայաստանի մէջ: Հալէպահայ հայրենադարձի մը այս զաւակը մէկ տարեկան էր, երբ իր առաջին օրօրուող քայլերը կը նետէր հայրենի հողին վրայ: Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ընտրութեամբ չքեղօրէն կ'իրականանայ նաեւ հայ ժողովուրդին մէկուկէս դարաւոր երկիր եւ Սփիւռք կամարակերպ կը ծիածանուին:

Պատմական ոչ մէկ հանգրուան, ոչ մէկ բախտորոշ անցում կատարուած է առանց որոշ ցնցումներու, առանց ցաւի ու նաեւ զոհաբերուած մխալներու: Հայաստանի պարագային այդ անցումը կը կատարուի այլապէս տագնապալի չրջանի մը մէջ: Արցախի ճգնաժամ, քառորդով աւերեալ հողամաս՝ կէս միլիոն անազատրկիներով, կամաւորական դինեալ չոկատներ պաշտպանելու համար վտանգուած Հայերը եւ սահմանային դիւղերը, ուրիշ դինեալ խմբակներ՝ արկածախնդրական գործողութիւններու լծուած՝ որոնք պէտք է ենթարկել լուծարքի:

Այս ճգնաժամէն նուազագոյն վնասով – եւ առաւելագոյն չահով – դուրս պալու առաջին պարմանը կը կայանայ հայրենի ժողովուրդին միասնականութեամբ կռիւուած կամքին մէջ: Հաւաքական եւ կեդրոնացեալ ուժով անհրաժեչտ է նեցուկ կանդնիլ նորընծաի նորընծաին նախագահով խորհրդանչուած Հայաստանի վերածնունդին: Հայրենիքի փրկութեան եւ զօրացման համար համայնամար, հակահամարնամար, անկախական կամ ուրիշ համոզումով պիտակուած կազմակերպութիւններ եւ անձեր պէտք է ծրարեն եւ մէկդի դնեն իրենց տարակարծութիւնները եւ լծուին Հայրենիքի եւ Հայաստան կերտելու առաջնահերթ եւ վեճամադոյն խնչալին, այլապէս անմիջական ապագան կրնայ աւելի վատթար բլլալ քան ներկան եւ դեռ աւելի չոռեզոյն՝ քան անցեալը:

Միւս կողմէ, Ղարաբաղ Կոմիտէի նախկին զեկավար, Հայոց Համազգային Շարժումի առաջնորդ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան լինք պէտք է պահ եւ պահպնել, թէ լինք նախագահն է ամբողջ Հայութեան, հետեւաբար կը ներկայացնէ ազգային բոլոր ճչտութիւնները, որպէսզի զանազան բորբոքն սիրուած եւ չարգուած Հայաստանի Խորհրդարանին պետը, որուն գժուարին առաքելութեան չքջողութեան համար, կը ներկայացնենք մեր մաղթանքները:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը, միչտ նախանձախնդիր հայրենիքի զօրացման եւ անոր ապահովութեան, կը մաղթէ որ նորընծաի Նախագահը վայելէ ամբողջական գործակցութիւնը հայրենի եւ սփիւռքահայ քաղաքական խմբաւորումներուն եւ հոսանքներուն: Կուսակցութեան Կեդրոնական վարչութիւնը Նախագահին զրկած իր չնորհաւորագրին մէջ, կը յայտնէ նաեւ զօրակցական հետեւեալ խոսքերը.–

«Մեր մասին՝ կ'ուզենք վստահեցնել թէ մեր կուսակցութիւնը, ինչպէս անցեալին, միչտ պատրաստ պիտի բլլայ մեր հայրենիքին ու ժողովուրդին բարիքին համար ոչինչ խնայելու, սրտացաւօրէն ընդառաջելով գործակցական ամէն հրաւէրի, որ կը ծառայէ վերի նպատակին»:

Ինչպէս անցեալին եւ ներկային, ապագային համար նաեւ նոյնը պիտի մնայ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան նչանարանը, որ է անսակարկ ծառայել հայրենիքի վերելքին եւ անոր ապահովութեան ամրապնդման:

Խմբագրական
«ՊԱՅՔԱՐ»ի

Օգոստոս 11

որպէս Հայաստանի Խորհրդարանի երեսփոխան, այս անդամ չի մասնակցում ընտրութիւններին իրրեւ թեկնածու, այլ պայքարում է իր ընկերների թեկնածութիւնը յաղողացնելու համար: Ընտրութիւններից յետոյ նա կը վերադառնայ դպրոց, որտեղ բոլորս ենք նրան սպասում:

***

Վստահ ենք, որ ներկայիս, երբ գրեթէ վերջ գտած են Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխանական ընտրութիւնները, Աշոտ Մանուչարեան վերադարձած է Մխիթար Սեբաստացի կրթօճախի աւազ դպրոցը եւ նուիրուած՝ ուսումնական բաժնի վարիչի եւ փոխ – տնօրէնի իր պաշտօնին:

Երկչաթութեամբ հայրենիք մեր այցելութեան եւ կեցութեան ընթացքին, եթէ որեւէ նեղութեան չմատնուեցաւ մեր

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ՍԵԲԱՍՏԻԱ (ՍԸՎԱՋ)

Անդրէաս Քահանայ Տէր – Վարդանեան.– Ծնած 1870–ին, ընիկ, աչխարհական անուամբ Քրիստոսատուր, 1901 Նոյեմբեր 21–ին ձեռնադրուած Վաղէնի (Արաբկիր) եկեղեցւոյ վրայ՝ Տրդատ Եպիսկոպոս Պարեանէ, 10 տարիէ հետէ պիսկոպոս Պարեանէ, 10 տարիէ հետէ ծննդավայրը փոխադրուած: Ս. Նշան վանքին մօտ, Բողոքականաց եւ կաթոլիկներու վերեզմանատան մէջ պլիատուած, բատ վկայութեան Վահան Մրմրեանի եւ Մխիթան Փիչենկճեանի՝ որոնք խոսքը, եթէ ոչ մէկ բանէ զրկուեցան մեր աչակերտները, ապա պէտք է անպայմանն չնորհակալութիւն յայտնել՝ իր հմտութիւնը վերաւորելու իսկ գնով, Աշոտ Մանուչարեանի, որուն անունով կը կարդադրուէին բոլոր հարցերը եւ կը լուծուէին բոլոր գժուարութիւնները: Հետո՝ ցուցամոլութենէ եւ ինքնագովութենէ, համեստութեան կենդանի տիպար Աշոտ Մանուչարեան, կը հանդիսանայ քաղաքական առողջ եւ հեռատես մտածողութեան, առարկայական եւ իրապաչտ վերլուծումի ակը հանրային դէմք մը, որուն հետ, աւա՛ղ, միայն ժամ մը հանդիպելու եւ զրուցելու բախտը ունեցանք: Այդ մէկ ժամն ալ բաւարար եղաւ ճանչնալու եւ հասատաւելու անոր մէջ՝ քաղաքական, հանրային, մտաւորական եռանդուն մարդը, հա՛յ մարդը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

Ս. Պատարագի Արարողութեան (տպ. Պոլիս) եւ Քնար Երգաբանութեան Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ (1911–ին տպաւած, Մարզուան): Կանուխէն այրիացեալ եւ դաստիարակութեան աւագ պաչտօնին նուիրուած այս եկեղեցականին վախճանը նկարագրած ենք իր վերջին պաչտօնավայրին՝ Իզմիթի մէջ:

Ս. Սարգիս Եկեղեցին կը պաչտօնավարէին

Եփրեմ Աւագ Քահանայ Թորգոմեան.– Ծնած 1844 Դեկտեմբեր 28–ին, ընիկ, աչխարհական անուամբ Յովհաննէս, ուսած անդ, 1882 Փետրուար 14–ին Թոմարզայի (Կեսարիա) վանքը ձեռնադրուած Սարգիսեան Եպիսկոպոս Սանասարեանէ: Իր ձեռադիր կենսագրականին մէջ հանդիպեցանք սա տողերուն. «Սարգսապետը կը գտնանք սա տողերուն. «Սարգսապետը կը յայտարարեմ թէ 200 տարիներէ ի վեր մեր ազգատոհմին յաջորդարար քահանաներ ունեցած ենք, Հայրս էր Տ. Բարթողիմէոս: Քէօսէ թաղի Հայոց կարասանին խառնուելով՝ կը հասնի առուի մը եզր, ուր Խալիս անուն հրէչ մը կը հրամայէ հարստութիւններին յանձնել: Կողոպտած դործը համհարզներու օգնութեամբ տարտեղուն՝ կը մերկացնէ պինք Տ. Իրաւախսի հետ եւ ահռելի ցասկանքներու ենթարկելով կը նահատակէ երկուքին մէկկանց: Այնուհետեւ նո՛յն ճակատագիրը կ'ունենան աքսորակից աչխարհականք, մանաւանդ արու սերունդը:

(Շար. 77)

(Շար· Ա· էջէն)

Գերապոյն Տօրհուրդի աշխատանքին, կամ Հանրապետութեան առջեւ ծառացող զանազան խնդիրներու վերաբերող նիւթեր:

⁂

ԱՐՑԱԽԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ

Ադրպէյճանի կեմերովօ քաղաքին մէջ լոյս տեսնող «Մեր Թերթ»ին մէջ հրատարակուած է համառօտ զրոյթիւն մը ուր կ'ըսուի թէ Արցախ տարուած զօրամասերէն ութ հոգի հացադուլ յայտարարած են, բողոքելու համար բանակին որպէս քաղաքական պայքարի զործիք օգտագործումին դէմ:

Վերջերս Սոեփանակերտի մէջ սկսած է գրուիլ թռուցիկ մը, որով «Վերակառուցման կողմնակից սպաներ»ը կը դիմեն քաղաքի բնակիչներուն. անոնք կ'ըսեն թէ կը զգան Անդրկովկասի իրադարձութիւններուն մէջ իրենց պատասխանատուութեան կարեւոր բաժինը ու կը խոստովանին որ բանակին տրուած է պատժիչ ուժի անչնորհակալ զերը որ կոչուած է ճնշելու Արցախի Հայերուն յանուն ինքնորոշման մղած ժողովրդական չարժումը: Դիմումին մէջ կ'ըսուի թէ չրջանի զին. հրամանատարութիւնը յայտնապէս հակահայկական քաղաքականութիւն կը վարէ ու փոխանակ արիւնահեղութիւնը կանխելու կոչուած չէզոք ուժ մնալու, կը զործակցի Ադրբեջանի ղեկավարութեան հետ. յատկապէս Վ. Պոլեանիչկոյի զլխաւորութեամբ կ'օգնէ անոնց զատապարտելի քաղաքականութեան իրագործումին, ինչ որ պետական յանցանք է, կ'արատաւորէ բանակին պատիւը:

Դիմումին վերջաւորութեան կ'ըսուի որ չրջափակումը վերցնելու խոստումները միայն զայն ամրակայնելու ծառայած են. մինչեւ հիմա չրջափակուած է Գորիս – Լաչին – Ստեփանակերտ ճամբան, բանակին միջոցով: Իսկ չրջափակումի քօղարկումով կ'իրականացուի Ադրբեջանցիներու Արցախ տեղափոխումը: Կը խեղդուին Հայերուն քաղաքացիական ու ազգային տարրական իրաւունքները:

Դիմումը կ'աւարտի կոչով մը, ուր կ'ըսուի. «Մի' ենթարկուիք սադրանքներուն, ինչ որ ընաւ չի նշանակեր դադրեցնել ձեր արդար պայքարը. յիշեցէք որ ապաներու կազմին մէջ կան իրենց երկրին ազնիւ քաղաքացիները որոնք ամիսներ կատարելու իրենց պետերուն անբարոյ հրամանները: Մենք ձեզի հետ ենք թանկագին Ղարաբաղցիներ եւ ամէն բան կ'ընենք որ ձեզի օգնենք»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԷՆԻՍ

● ՄԱՆՈՒԷԼԼԱ ԿԸ ԶԻՋԻ ԱԻԱՐՏԱԿԱՆԻՆ

Ինչպէս իր փոքր քոյրը, քանի մը չաբաթ առաջ Մոնթրէալի մէջ, Մանուէլլա Մալէեւա – Պէրպէրեան ալ հասած է աւարտականի, ան Սան Տիէկոյի մէջ, բայց ան ալ ձախողած է Սթէֆի կրաֆի դէմ՝ 6 – 3, 6 – 2: Ցիշենք որ Գերմանուհին, երեք տարի է, աշխարհի թիւ 1 խաղացողն է:

Լոս Անճըլըսի մրցաշարքին, Ուրբաթ օր, Քաթարինա Մալէեւա պարտուած է քառորդ աւարտականին: Բոլորն ալ կը պատրաստուին Միացեալ Նահանգներու «բաց» ախոյենութեան մրցումներուն, Օգոստոս 27–էն սկսեալ, Նիւ–Եորք:

ՓՈՒԹՊՈԼ

● ՎԱԼԱՆՍ՝
ԱՌԱՋԻՆ ՀԱԻԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ոչ մէկ կոլ, Շաբաթ իրիկուն, Մարսէյլի մէջ, Վալանսի Հ.Մ.ին եւ Օ.Մ.ի արհեստավարժ պահեստի խումբին միջեւ: Գոհացուցիչ արդիւնք մը հայանուն ակումբին համար, այս առաջին մրցման, ի հաշիւ Ֆրանսայի երրորդ դասակարգի ախոյենութեան՝ որուն կը մասնակցին 97 կազմեր, բաժնուած վեց խմբակներու մէջ: Իւրաքանչիւր խմբակին ախոյանը իրաւունք կ'ունենայ, յառաջիկայ մրցաշրջանին, մտնելու արհեստավարժներու երկրորդ բաժանումին մէջ:

Յառաջիկայ Շաբաթ իրիկուն, Վալանս կը հիւրընկալէ Պասթիայի արհեստավարժներու պահեստին: Անցեալ մրցաշրջանին արդիւնքները՝ Վալանս յաղթական երկու անգամ, 3 – 2 եւ Քորսիքայի մէջ՝ 1 – 0:

Վ. Մ.

Տ�էր եւ Տիկին Ժան Մինասեան,
ՏԷր եւ Տիկին Լէոն Զարզավաթճեան,
ՏԷր եւ Տիկին Ժորժ Տալեան եւ զաւակները,
ՏԷր եւ Տիկին Ժաք Խեչմաճեան եւ զաւակները,
ՏԷր եւ Տիկին Փիէր Մուսեյլի եւ զաւակները,
Օր· Վալերի Մինասեան,
Պր· Րաֆֆի Զարզավաթճեան,
ՏԷր եւ Տիկին Ռիչար Զարզավաթճեան,
Օր· Քոռին Զարզավաթճեան,
Հալուաճեան եւ Մկնիկ ընտանիքները,
Տիկին Յովսէփ Յակոբեան (Նիւ–Եորք)

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, նանիին, ապզականին եւ նեռյ՝

ՏԻԿԻՆ ԿԱՐԱՊԵՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Մարի Աճէմեան)

մահը, որ պատահեցաւ Օգս· 20–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շորեքչաբթի, Օգս· 22, ժամը 16–ին, Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean Goujon, 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի
Cimetière de Passy
2, rue du Cmdt. Schloesing, Paris 16e

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Միհրասեան եւ Զարզավաթեան ընտանիքներուն:

ՏԷր եւ Տիկին Լօրիս Մատթէոսեան,
ՏԷր եւ Տիկին Ֆրէտերիք Մատթէոսեան եւ աղջիկը

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօրաքրոջ եւ մեծ – մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԱՏՐԻՆԷ ՋԻԹՈՒՆԻԻ
(Ծնեալ՝ Ալչըճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 18–ին, Կոնէսի Հանգստեան տունը, 93 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի, Օգոստոս 20–ին, ընտանեկան մաերիմ չրջանակի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները ՏԷր եւ Տիկին Լորիս Մատթէոսեանի:

ՃԱՀԱՊԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՊԼՌԻՆ· –

Տոքթ· Ժիրայր Քոչարեան իր խորապատ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Դաւթեան եւ Մանպլեան ընտանիքներուն իրենց կրած անփոխարինելի կորուստին՝

ՕՖԵԼԻՄ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ պատահեցաւ Յուլիս 21–ին Պէյրութ:

NOYAG
ARMENIAN BRANDY

Société Import / Export
recherche dans le cadre du lancement du brandy arménien NOYAG

V.R.P. MULTICARTES
(sur toute la France)
chargés de diffuser la boisson qui a conquis l'Union Soviétique depuis des décennies.
Sous son mystérieux packaging, NOYAG (source de Noé) cache un goût exquis issu d'une tradition millénaire.

Distributeur exlusif en France :
Orient Contemporain
1; rue Chabanais
75002 Paris
Tél. : (1) 42 86 85 89 / 42 86 89 65

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ JERUSALEM

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հայոց Եպիսկոպոսարանը ընդառաջելով Երուսաղէմի նորընտիր Պատրիարք՝ Ամենապատիւ Տ· Թորգոմ Արք· Մանուկեանի կոչին, կը ծանուցանէ Ռոն–Ալփի Շրջանի Հայերուն թէ արձանագրութեան յատուկ զրասենեակ մը բացուած է Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց Վարժարան ուսանիլ փափաքողներուն համար:

Կուսակրօն կամ ամուսնացեալ քահանայութեան թեկնածուներ կրնան արձանագրուիլ ամէն օր տարւոյս մինչեւ Սեպտեմբեր 15, դիմելով վարի հասցէին· –

⁂

COMMUNIQUE
DE L'EVECHE ARMENIEN
DE RHONE-ALPES

Faisant écho à l'appel du nouveau patriarche arménien de Jérusalem, Sa Béatitude Mgr. Torkom Manoukian, l'évêché de Rhône-Alpes de l'Eglise Arménienne se propose de recueillir les candidatures des jeunes-gens qui désireraient suivre le cycle de formation pastorale proposé par le Séminaire de Jérusalem.

Pour tous renseignements, téléphoner ou écrire au secrétariat au numéro et à l'adresse suivante :

78 - 60 - 47 - 18
Evêché de l'Eglise Arménienne
40, rue d'Arménie
69003 LYON — FRANCE

SECRETARIAT
DE L'EVECHE

LE TEBROTZASSERE
ECOLE BILINGUE
MATERNELLE — PRIMAIRE
SECONDAIRE
DEMI-PENSION
AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

- *Enseignement MODERNE et de QUALITE avec des PROFESSEURS MOTIVES.*
- *Ambiance ARMENIENNE et FAMILIALE.*
- *Initation à l'ANGLAIS à partir du C. P.*
- *ETUDES DIRIGEES du soir.*

INSCRIPTIONS
«SCOLAIRES 1990/91»
OUVERTES

ECOLE BILINGUE
« TEBROTZASSERE »
M. Garabed DAKESSIAN / Directeur
1, boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
Tél. : 43 81 01 72
SNCF PAVILLONS s/s BOIS

« ՅԱՌԱՋ »Ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահագդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանուխ	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս փակագիծի մէջ ընդհ· գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Աւեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

LA
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET
Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 23

JEUDI
23 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.345 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.345

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱՐՁՈՒ Է... ԱՐԱՐԱՏԸ

Այսօրուան մեր ներսի էջերուն մէջ, կ'արձագանգենք թուրք մամուլի «շահեկան» գրութիւններուն Անիի մասին եւ ուրոյն շահագրգռմամբ եկամուտ ապահովելու համար: Շատ աւելի հետաքրքրական է սակայն, «Հիւրրիյէթ»ի (Օգոստոս 21) առած լուրը Արարատի մասին եւ տրուած մաքրամասնութիւններէն կը պարզուի որ հարցը շատ լուրջ է: Եթէ ինչ մըն ալ առաջ երթալով, Թուրքիա լիսինկի (location-vente) դրութեան հասնի, նոր հեռանկարներ կրնան բացուիլ մեզի համար: Գաղի մը ամիս առաջ էր, որ կարսն ալ ծախելու տրամադրութիւն մը կար: Կը մնայ մեզի ինչ մըն ալ սպասել, թերեւս այս ձեւով, տէր դառնանք մեր հողերուն...

***

Թուրքիոյ Զբօսաշրջութեան նախարարութիւնը նկատի առած ազատ ձեռնարկատէրերու դիմումները, ընդունած է 49 տարուան պայմանաժամով, զբօսաշրջութեան նպատակներու համար վարձու տալ Արարատը որ պետական գանձի կալուածներուն մաս կը կազմէ: Այս կարգադրութեամբ Արարատ կարեւոր դեր մը պիտի կատարէ երկրին արեւելեան շրջանին վերելքին մէջ: Ներկայացուած ծրագիրներն հաւանութիւն տրուած է անոր որ Արարատի վրայ Նոյեան տապանի առասպելը պիտի գործածէ որպէս թեմա: Կը բացատրուի որ Եւրոմական – Մաքսային ու Հաղորդակցութեան նախարարութիւններն ալ վաւերացնեն այս ծրագիրը: Եթէ որոշում տրուի կիրարկութեան անցնելու, 500 միլիոն տոլարի պարզեւ մը պիտի հատատուի այն խումբին համար, որ պիտի գտնէ Նոյեան տապանը: Ծրագրին հեղինակը բացատրած է.– «Արարատ լեռը առասպել մըն է: Նոյեան տապանը գտնուելիք տրուելիք մրցանակը ծանուցումի միջոց մը կ'ըլլայ· տանիք այդ գումարը, անկէ եռք մենք զբօսաշրջութենէն միլիառներ կը շահինք»: Նոյն անձը որ Զբօսաշրջութեան նախարարին խորհրդականներէն մէկն է, կ'աւելցնէ թէ երկրին արեւելեան շրջանին վերելքը ապահովելու համար յարմարագոյն միջոցը զարկ տալ է զբօսաշրջութեան ու այս ուղղութեամբ Արարատի օգտագործումը առաջին քայլն է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

ԿԱԶԷՆ ԵՏՔ՝ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Նոյեմբերեանի շրջանը, մթնոլորտը միշտ լարուած է եւ ինքնախոբէութիւն պիտի ըլլար չընդունիլ թէ վտանգաւոր կացութիւն մը կայ: Երբ, զինեալ անպատասխանատու տարրեր ինքնագլուխ գործողութիւններու ձեռնարկեն եւ չենթարկուին նորընտիր իշխանութեան, ամէն բան կարելի է եւ մանաւանդ՝ ո՛չ լաւ բաներ:

Զորեքշաբթի առաւօտ մեր առած լուրերէն, այս էր մեր յուսացած տպաւորութիւնը: Վերջին դէպքերու հաշուեկշիռն էր՝ հինգ մեռեալ եւ 25 վիրաւոր, որոնց երեքը շատ ծանր վիճակի մէջ: Երեքշաբթի առաւօտ, Օգս· 21–ին, գերագոյն Խորհուրդի նախագահը Լեւոն Տէր–Պետրոսեան տեղեկատուութիւն կատարած է· միաժամանակ խոստանալով տարուած արկածախնդրական գործունէութիւնը: Կացութեան մասին տեղեկատուութիւն կատարած է նաեւ փոխնախագահ Բարդէն Աբրահեան եւ յայտնած թէ մթնոլորտը ծանր է: Կարգ մը ջոկատներ վերադարձած են, բայց ոչ բոլորը: Կազէն եռք, Աղբրեջանցիները դադրեցուցած են նաեւ Ղազախ – Իջեւան երկաթուղիի երթեւեկը:

Այս առընչութեամբ, յաւելեալ տեղեկութիւն մըն ալ կու տար Լիպերասիոն (Օգս· 22), լուրը քաղելով ԹԱՍ գործակալութենէն: Ըստ այս աղբիւրին խորհրդային մը սպաննուած է երբ «հայ ահաբեկիչներ յարձակում գործած են եւ թալանի առած ազերի դիւղ մը»: Աղրբեջանի նախագահը՝ Այազ Մութալիբով պատժական միջոցներու կիրարկում կը պահանջէ Հայերուն դէմ:

× Ցաւենք որ Օգս· 19–ին, Կիրակի իրիկուն Երեւանի Հեռատեսիլէն ելոյթ ունեցած է Վազգէն Սարգսեան, որ ինչպէս ծանօթ է, նախագահն է պաշտպանութեան եւ ներքին գործերու յատուկ յանձնախումբին եւ ոչ՝ Վազգէն Մանուկեան, ինչպէս դրած էինք անունի թիւրիմացութեամբ Օգս· 21–ի մեր թիւին մէջ:

× Գերագոյն Խորհուրդը Օգս· 21–ին ալ չարունակած է զբաղիլ հռչակագրով եւ բանական վիճաբանութիւն ծագած է ցեղասպանութեան վերաբերող յօդուածին բանաձեւումին շուրջ: Տարակարծութիւնները բանական խոր են եւ հարցին քննութիւնը յետաձգուած է յաջորդ օրուան:

× Գերագոյն Խորհուրդի քարտուղար ընտրուած է Աբա Սահակեան: Ծնած է 1955–ին, աւարտած է Երեւանի Համալսարանի փիլիսոփայութեան բաժանմունքը:

Ցաւով իմացանք որ Պէյրութի մէջ, սրտի տապնդում մը զոհ գացած է մէկը Շաւարշ Թորիկեան, քալէ լրագրէտ եւ մեծ մասնագէտ միջազգային իրաւութեան:

60–ը քիչ անց, Շաւարշ Թորիկեան Պէյրութէն եռք, իր բարձրագոյն ուսումը չարունակած է Օքսֆորդի Համալսարանը, ապա որպէս հմուտ միջազգային իրաւագիտութեան իր նոր ծանօթութիւնը ի գործ դրած է Հայ Դատին եւ ազգային ու միջազգային շրջանակներու մէջ, տարիներու երկարքին անագան աշխատած այդ ուղղութեամբ: Հեղինակ էր բազմաթիւ յօդուածներու, նաեւ հատորի մը նուիրուած Հայ Դատին (The Armenian Question and International Law): Դասախօսութիւններ տուած է Լիբանան եւ այլուր: Կանուխէն մտած Հ· Յ· Դաշնակցութեան շարքերը, Շաւարշ Թորիկեան իր մասնակցութիւնը բերած է Լիբանանի հայ ազգային կեանքին, պատասխանատու պաշտօններ ալ տանելով զանազան մարմիններու մէջ (Հ· Յ· Դ·, պատասխան ժողով, Համազգային ելոյթ):

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 21–ին, Պէյրութ:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՇԱՒԱՐՇ ԹՈՐԻԿԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՕԳՈՍՏՈՍ 13 / 17)

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՕՐԱԳԻՐ

Նոր գործատուն

Երեւանի Մխանիկեան հիւսուածեղէնի արտադրական միաւորումը Սեւեփանակերտի մէջ բացած է նոր գործատուն մը ուր 120 բանուոր կ'աշխատի: Արտադրութիւնը՝ ներքնազգեստ, մարզական հագուստ, մանկական զգեստ եւլն· ամբողջովին կը սպառի Արցախի մէջ: Շուտով մասնաճիւղ կը բացուի Ասկերանի Նորագիւղ գիւղին մէջ ու այլ վայրեր:

Յուշարձաններու վերանորոգում

Անցեալ տարուընէ «Հայվերականգնում» կազմակերպութեան մէջ ստեղծուած է «Արցախ» բաժինը, իսկ «Հայնախագիծ-վերականգնում» հիմնարկին մէջ ալ յատուկ ճարտարապետական արուեստանոց բացուած է· ներկայիս Արցախի յուշարձանները կ'ուսումնասիրուին, կը չափագրուին, կը նախագծուին որպէսզի կատարուի անոնց վերանորոգումը: Նախատեսուած է աշխատող մասնագէտներուն համար 15 բնակարան կառուցանել Սեւեփանակերտի մէջ:

Կազամուղի կառուցում

Աւարտելու մօտ է Սեւեփանակերտ – Շուշիի կազամուղ խողովակին կառուցումը· պիտի հասնի մինչեւ Մարտունակերտ: «Հայդազարդ»ի Սեւեփանակերտի վարչութիւնը որ անցեալ տարի ստեղծուած է, առաջադրած է քանի մը տարիէն աւարտել Արցախի բնակավայրերուն կազ բաշխելու կառոյցներուն չինութիւնը:

**

ՉԿԱՑՍԵՐՆ ԿԱՑՍԵՐ...

Նախարարներու Խորհուրդը ընդառաջելով հայ եկեղեցական գործերու Խորհուրդին փափաքին, էջմիածնի կաթողի-

(Շար·ը Դ· էջ)

Ֆրանսայի Բաժակին համար, պիտի պայքարին այս տարի 6065 խումբեր· անցեալ տարի 5672 էին: Ֆրանսահայ գլխաւոր ակումբներն ալ, ամէն տարի, մասնակից են այս մրցաշարքին:

Վիէնի Հ·Մ·ին առաջին մրցակիցը որոշուած է արդէն· պիտի հիւրընկալէ Անթանթ Սէն Փրիէսթը, Սեպ· 9–ին: Նոյն օրը, ի հաշիւ Ռոն–Ալպի բաժակին, Հ·Մ· Ը·Մ· Լիոն–Տէսին կը խաղայ Հէյրիէօյի մէջ:

■ Խարճրադոյն դասակարգի նոր մըրցավար մը· Ստեփան Գէորգեան (Երեւան) ընդունուած է համամիութենական մրցավարներու շարքին մէջ:

■ «Արարատ»ի վարիչները յոյս չունին այլեւս, գոնէ ներկայ մրցաշրջանին համար, Համլէթ Մխիթարեանի Վալանսէն Երեւան վերադարձին: Համլէթ կը մնայ Ֆրանսայի մէջ:

■ Փրովանսի ախոյենութեան ի հաշիւ Հ·Մ·Ը·Մ· Արծիւ, իր առաջին մրցման, կը հիւրընկալէ Միրամասի խումբը, Սեպ· 9–ին:

■ Վալանսի Հ·Մ·–ը նոր բերդապահով մը կը մտնէ ներկայ մրցաշրջանին մէջ: Նախկինը՝ Ժաքըմէ պայմանաւորուած է քաղաքին Ֆ· Ֆ·ին հետ: Վալանսի երկու ակումբներուն միջեւ մրցակցութիւնը կը մնայ սուր: Իրենց առաջին հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Սեպ· 29–ին: Հիւրընկալը՝ Ֆ· Ֆ·–ը:

■ Աբուվեանի «Կոտայք»ին ախոյենական մրցաշարքը (առաջին լիկ, աստիճան մը վար «Արարատ»ի դասակարգէն) պիտի աւարտի Նոյեմբեր 4–ին, Վայոց Ձորի մարզադաշտին մէջ տեղւոյն Սպարտակ խումբին դէմ՝ որ լուրջ յաւակնորդ է անցնելու բարձրագոյն դասակարգ: Երթի մրցման արդիւնքը՝ 2 – 2, Երեւանի մէջ:

Աբովեան քաղաքի մարզադաշտը, ամիսներէ ի վեր, վերակառուցումի մէջ է եւ հայկական խումբը իր խաղերը կը խաղայ Երեւանի մէջ, հազիւ քանի մը հարիւր հանդիսատեսներու առջեւ:

«Կոտայք» կը զանուի դասաւորումին երկրորդ կէսին սկիզբը: 20 խումբեր կը մասնակցին այս ախոյենութեան: Վերելքի յոյս ունենալու համար պէտք է դասուիլ գոնէ 4–րդ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ արեւելեան մուտքէն մինչեւ Գասի ափսուր հրդեհ մը աւեր գործած է երեքշաբթի ամբողջ օրը եւ շաբունակած գիշերը, քանի զօրաւոր միխթրալը չէր դիւրացներ հրշէջներու գործը: Հրդեհը ծագած էր Մարսէյլի արեւելեան թաղերը եւ վեց ժամուան մէջ, 25 քիլոմեթրի վրայ ծաւալած է: Վնասները չատ մեծ են, չէնքեր, ապարանքներ, հրոյ ճարակ դարձած են, մինչ աւազակները խուժած են պարպուած բնակարաններու վրայ կողոպտելու համար:

Ֆ· Մ·

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ ԱՊՈՒ ՏՀԱՊԻԻ ՄԷՋ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Ապու Տհապին հայկական փոքր պաղտ մըն է, ուր շուրջ քառորդ դարէ ի վեր, ս'չ աւելի քան հինգ հարիւր Հայեր, իրենց ժամանակաւոր կեցութեամբ, ընդհանրապէս ապրեր են ու կը շարունակեն գոյատեւել ե'ւ իրենց անձնական – ընտանեկան կեանքը, ե'ւ (տասնամեակէ մը ի վեր) իրենց համայնական կեանքը:

Արաբական Ծոցի երկիրներուն մէջ, Ապու Տհապի քաղաքը ունի իւրայատուկ նշանակութիւն, ըլլալով մայրաքաղաքը Արաբական Միացեալ Էմիրութեանց, որ քառորդ դարու իր կենսագրութեամբ, կը վկայէ մարդկային բարերար ձեռքերու կատարած օրհնաբեր արարքներու մասին: Անապատային այս կղզին, այսօր իր դալարագեղ ու մաքուր մայրուղիներով, հանրային պերճաշուք զբօսավայրերով, պետական հիւանդանոցներով, վարժարաններով եւ մշակութային կեդրոններով կրնայ նախանձը չարժել մեր սիրելի Լիբանանին, որ մօտաց դրախտավայել փառքը իր մօտիկ անցեալին, այսօր կը գտնուի անհատաստալիօրէն անկումային ժամանակահատուածի մը մէջ: Յառաջիկայ տարի, Արաբական Միացեալ Էմիրութիւնները պիտի նշեն իրենց միաձոյլ նահապետ՝ Շէյխ Զայէտ էլ Նահեանի գահակալութեան 25-ամեակը, եւ այս, պիտի տայ առիթ մը վերստին անդրադառնալու անապատը ծաղկեցնող այս մեծանուն իշխանին կատարած բարի գործերուն:

Ահաւասիկ, այս մթնոլորտին մէջ է, որ շուրջ հինգ հարիւր Հայեր կայք հաստատուած, ժամանակաւոր կեցութեամբ մը իրենց անձնական եւ ազգային կեանքը կ'ապրին:

*Մարդկային ընկերութեան մէջ, անձնական եւ ընտանեկան մեր կեանքը սեփականութիւնն է մեր անձերուն, երբ անոնք կը գործեն ու կը ներգործեն իրարու մէջ նոյն առհմանափակումէն ու չըլգիծէն ներս: Այս կացութիւնը կը գոյատեւէ մեր փոքր գաղութին մէջ ... մինչեւ 1979 թուականը, երբ, մինչ այդ, ոչ մէկ հեռաքքրքրութիւն ցոյց կը տրուէր ազգային – համայնական – ընկերային – մշակութային կեանքի հանդէպ: Մօտաւորապէս յիշեալ թուականին կը զուգադիպի առաջին հայ հոգեւորականի մը այցելութիւնը՝ յանձին ամմանհայ գաղութի հոգեւոր հովիւ՝ Հայր Վարդան Վարդապետ Թոփալեանի (այժմ՝ Վարդան Եպիսկոպոս) մեկնելով պարագայական առիթէ մը եւ առանց կանխամտածումի: Նոյն թուականի Նոյեմբեր 29-ին, գաղութիս հաստատուած ազգայիններէն՝ ճարտարապետ Վարդան Ինկիլիզեան, «Վան Ցխուսի, Վան Հայրենեաց» նշանախօսքով եւ կրօնաբարոյական հայեցի դաստիարակութիւն մը չամբելու առաջադրութեամբ, կը հիմնէ գաղութիս առաջին միօրեայ վարժարանը, նմանութեամբ մինչեւ արեւելեան մեր գաղութներու մէջ գործող Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ դպրոցներու, եւ ի յաւելումն անոնց, հայերէն լեզուի եւ Հայոց պատմութեան դասընթացքներու: Տեղական պայմաններուն եւ օրէնքներուն համաձայն, սոյն միօրեայ վարժարանը իր գործունէութիւնը կրցաւ իրագործել օրհնութեամբ ու հովանաւորութեամբ տեղւոյս Սէն Ժոզէֆի Եկեղեցւոյ հոգեւոր առաջնորդ՝ Պետարա Կրէմոլի Արքեպիսկոպոսին, եւ իրատեսութեամբ անհրաժեշտ թիւով դասարաններու օգտագործումին: Դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Ուրբաթ առաւօտ՝ ժամը 11-էն սկսեալ, թանկագին աջակցութեամբ տիկիններ՝ Սոնա Եթթարեան – Պատալեանի, Աչխէն Արզումանեանի, Թագուհի Ինկիլիզեանի եւ Սոնա Պեղերճեանի: Նորակազմ այս գաղութի պատմութեան մէջ, անձնական ճիգերով եւ Հայու հատուածով սկիզբ առած այս սրբազան գործը, առաջին իսկ տարեշրջանին (1979 – 1980) կը պահպանէ յաջողութեամբ, իր գրասեղանին չուրջ հաւաքելով թիւով յետոյ աշակերտ – աշակերտուհիներ: Յաջորդ տարուան վերամուտին (1980 թուականին) աշակերտութեան թիւը կը հասնի եօթանասունի: Պետարա Արքեպիսկոպոսը նկատելով սոյն սրբազան գործին յաջողութիւնը, կ'արտօնէ նաեւ Հինգշաբթի կիրակնօրեայ պահերու օգտագործումը Սէն Ժոզէֆ համակառոյցին մէջ, յատելով դասասրահներուն յատկացնելով հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան եւ աշխարհագրութեան դասընթացքներ:

Սակայն, ինչպէս ամիւռքահայ նորագոյ մէջ այլ գաղութներու մէջ, այստեղ եւս տեղի կ'ունենան «իրագործման եւ սեփականացման» փորձեր: 1981 Մարտ 15-ին, նոյն ծին ազգային վարչութիւն մակդիրին ներքեւ կը հիմնուի Ազգային Միօրեայ վարժարան մը, գաղութապարտէզով որ կրթօրեարարոյական եւ ազգային ոգիով արդէն սկսած գործ մը կիսուի, փոխանակ առաւել եւս ուռճանալու լոյսերին համաձեզ ջանքերով: Հետեւաբար, 1981-էն մինչեւ այսօր, Սահակ – Մեսրոպ վարժարանը կը շարունակէ իր կրթական աշխատանքները, ունենալով շուրջ 35 աշակերտներ, որոնք սիրայօժար կերպով կ'ընծայաբերեն իրենց լումաները ի նպաստ այլ գաղութներու մեր կրթական հաստատութիւններուն: Կարօտեալ սաներու Փոնտին սոյն նուիրատուութիւններէն, ցարդ գոյացած է 73·245 ամերիկեան տոլար (շուրջ 20 հազար ամերիկեան տոլար), որուն բաշխումը անցնող տարիներուն, խորհրդանշական ձեւով կատարուեցաւ հետեւեալ ձեւով. – Լիբանանի մէջ՝ Նուպարեան, Ռուբինեան, Կիլիկեան, Զաթալպաշեան, Սահակեան, Նշան Փալանճեան, Մեսրոպեան, Թէքէեան, Յովակիմեան – Մանուկեան եւ Նազարեան վարժարաններ, ինչպէս նաեւ Անթիլիասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ վանք եւ Թռչնոց Բոյն: Սուրիա. – Սահակ – Մեսրոպ, Թարգմանչաց, Զաւարեան եւ Մեսրոպեան վարժարաններ: Հայաստան՝ Ս. Էջմիածնի վանքի եւ երկրաշարժի ազէտեալներու Փոնտին: Վենետիկի Ս. Ղազար վանքի փըրկութեան Փոնտին, ինչպէս նաեւ Սուտանի եւ Եթովպիոյ Համամաթակի օգնութեան Փոնտուն: Ահաւասիկ՝ հակիրճ տողերու մէջ պատմականը ազգային փոքր հաստատութեան մը, որուն տասնամեայ գործունէութիւնը, իր կարելիութեան պայմաններուն եւ ժամանակին մէջ գնահատելի երեւոյթ մըն է եւ այս նպատակով է որ խումբ մը մտաւորական սրտցաւ ազգայիններ, մեկնելով մշակութային այլ ձեռնարկներու անյետաձգելի պահանջքէն, կ'ունենան տեսիլքը հիմնելու Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Միութիւնը, լաւագոյնս ծառայելու գաղութիս հոգե – մտաւոր զարգացման սրբազան գործին:

Զուգահեռաբար այս Միօրեայ վարժարանին, Ապու Տհապիի ազգային կեանքը կը վարէ նշանակովի վարչութիւն մը: Տեղի կ'ունենայ տարեկան երեք – չորս հերթական պատարագի արարողութիւն, Մեծ Եղեռնի յուշահանդէս, միօրեայ վարժարան՝ ամէն Հինգշաբթի կիսամիջօրէներուն, տարեկան պարահանդէս եւ դաշտանացութիւն, որոնք կոչուած են իրարու մօտ բերելու ցանուցիր եղած այս փոքրաթիւ հայագաղութը: 1989-ի Դեկտեմբերի առաջին շաբթուան ընթացքին, գաղութս վայելեց հայրենի արուեստագէտ խումբերու գեղարուեստական զոյգ ելոյթներ, նախաձեռնութեամբ Սփիւռքի հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէութեան: Հայաստանի երկրաշարժային աղէտին յաջորդող օրերուն կազմուեցաւ յատուկ մարմին մը, որ կըրցաւ կարճ ժամանակի մէջ նպաստներ փոխանցել հայրենի իշխանութիւններու եւ զուգընթացաբար՝ գոյացնել նաեւ երեք հարիւր հազար ամերիկեան տոլար մը, ի նպաստ ազէտեալներու Փոնտին:

Ապու Տհապիի հայկական փոքրաթիւ գաղութին սրտցաւ ազգայիններուն միակ մտահոգութիւնն է զրկանք եւ հալածուած ըլլալու ցաւը, այլ մտերիմ գործակցութիւն մը, վեր՝ հասարակական ամէն տրամադրութիւններէն, յանուն հայ մշակոյթի պահպանման եւ ազգային – եկեղեցական միասնական ոգիի: Սփիւռքահայ կեանքի վերջին շրջանի զարգացումներն ու Հայրենիքի մէջ պարզուող ներկայ իրավիճակը մեզի տալիք ուրիշ պատգամ մը չունին եւ հրամայական պահանջքը ազգային եւ միութենական բոլոր խմբակցութիւններուն ու չարժումներուն՝ գիտակից եւ համախոհ հոգեկցումն է մեր իմացական ու անհեւոյական ցանուցիր ուժերուն: Այս մտածումներով է որ պէտք է թիավարենք ազգային – մշակութային մեր գործունէութիւնը:

Ա. ՍԵՓԵԹՃԵԱՆ

Ապու Տհապի,
Յունիս 25, 1990
«Զարթօնք»

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՅՇՆԼ»Ի ՏԵՂԵԿԱԳՐԷՆ

ԻՐԱՔ

Հազարաւոր քաղաքական բանտարկեալներու երկիրն է Իրաք, ուր միջազգային ոչ մէկ չափանիշ կը յարգուի անոնց պատուհասութեան ընթացքին: Զարչարանքը սովորական պատուհաս է բանտերու մէջ ու մահավճիռները յաճախադէպ:

Հակառակ որ 1989-ի սկիզբին իշխանութիւնը խոստացած էր քաղաքական բարեշրջումներ կատարել ու մամուլին ազատութիւն տալ, մինչեւ օրերէրջ չկան իրականացած խոստումները:

Փետրուարին ընդհանուր ներում հռչակուեցաւ այն Իրաքցիներուն համար որոնք ամբաստանուած կամ պատասխանատուած էին քաղաքական յանցանքներով, եւ ուրանք արտասահմանի երկիրները կը պըտոյտէին: Տասնեակ հազարաւոր Քիւրտեր Իրաքէն խոյս տուին քիմիական դէնքերու մեծ թիւով գոհեր տալէ ետք: Ապաստանեցան Թուրքիա, ուրկէ 60 հազի եւ դարձաւ, մտածելով օգտուիլ վերյիշեալ նեղութենէն: Կարգ մը ազդեցիկներու համաձայն, անոնք եւս զրկուեցան, հակառակ իրենց փափաքին: Իսկ միւս վերազարձողներուն մէկ մասը բանտարկուեցաւ, չարչարանքի ենթարկուեցաւ կամ սպանուեցաւ 1988-ին կամ 1989-ի սկիզբը: Ոմանք «անհետացան»: կարելի չէ եղած ստոյգ տեղեկութիւններ ստանալ:

Հազարաւոր քաղաքական բանտարկեալներ արդէն լրացուցած մնացած են տասնոց դատապարտութիւն կրելու, կամ նոյնիսկ դատուելու: Անոնց մէջ են արդիլեալ կուսակցութիւններու անդամ նրբակառուցածներ որոնց մեծ մասը Քիւրտեր են:

Ինչպէս ծանօթ է, Սեպտեմբերին Պաղտատի մէջ լրատուութիւն կատարելու ամբաստանութեամբ ձերբակալուեցան անգլիարնակ իրանցի լրագրող Ֆ. Պազոֆդ եւ անգլիացի հիւանդապահուհի՝ Տ. Փարիչ: Առաջինը ձերբակալուած էր երբ սկսած էր հարցուփորձ կատարել Պաղտատի հարաւակողմի զինուորական գործառնութեան մը պայթումին մասին, ուր կ'ըսուէր թէ հարիւրաւոր մարդիկ մեռած էին: Ձերբակալուածները աւելի քան վեց շաբաթ ոչ կրցան իրենց երկրին ներկայացուցիչներուն, ոչ ալ փաստաբաններու հետ տեսնուիլ: Հոկտեմբերին Պազոֆդ հեռատեսիլէն յայտնեց վերջապէս թէ «կը խոստովանի» թէ իսրայէլեան լրտես է ինք: Տարեվերջին ոչ մէկը եւ ոչ ալ միւսը դատարան ներկայացուած էին: Ու ծանօթ է դարձեալ, որ Պազոֆդի մահավճիռը գործադրուեցաւ տեղւոյն վրայ, իսկ անպսուհին վերադարձաւ իր երկիրը:

1988-ի վերջաւորութեան ու 1989-ի Յունուարին մեծ մասով ճարտարապետներ, ուսանողներ ձերբակալուած էին, որոնք անդամ էին համամոլավար կուսակցութեան: Ոչ մէկ լուր առացուեցաւ անոնց մասին: Նոյնպէս անյայտ մնաց Պասս կուսակցութեան կարգ մը պատասխանատուներուն եւ 200 գինուորականներու ճակատապիրը որոնք ձերբակալուած էին 1988-ի վերջին ամիսը: Անոնք ամբաստանուած էին Պասոութեան դէմ դաւադրութիւն կազմակերպելու յանցանքով: Տեղեկութիւններու համաձայն, որոնք չէին հաստատուած, անոնցմէ 18 հոգի սպանուած էին:

Զարչարանքը այնպէս կը թուի թէ կանոնաւոր կերպով կը կիրարկուի իրաքեան բանտերու մէջ: Խոշտանգիչ չի զլուիր նոյնիսկ 13 – 18 տարեկան պատանիներու պարագային: Զարչարանքի ենթարկուածներու մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւեն թիւրա գինեալներ: Անոնք առաջին գիրքի վրայ են նաեւ «անհետացած»ներու խումբին մէջ: Հոս եւս անչափահասներ բացառութիւն չեն կազմեր:

«Էմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ» Փետրուարին տեղեկացած է թէ տասը ընտանիքի մը հոգ անդամները սպանուած են 1988 Սեպտեմբեր – Հոկտեմբերի միջեւ. այնպէս կը թուի թէ իրենց ընտանիքէն մէկուն սպանութենէն ետք թաքստոցի մէջ ապրած են, ապա իշխանութեան յանձնուած 1988 Սեպտեմբեր 6-ի ներումէն ետք: Հոկտեմբերին խոշտանգուած ու գլխատուած անոնց գլխակները գտնուած են Մուսուլի մէջ, ճամբու մը եզերքը:

Նշուած է տակաւին սպանութեան պարագան երկու բժիշկներու որոնք մահուան դատապարտուած են «իրենց ապստըմկի կիրարկութեան ընթացքին երկու յաճախորդներ բռնաբարած ըլլալով, իրենց գործատեղւոյն մէջ»: Մինչդեռ կ'ըսուի թէ Պաղտատի մէջ կայացած առանձնական ժողովի մը ընթացքին Նախագահ Հիւսէյնի դէմ իր նկատողութիւնները պատճառ եղած են որ մահուան դատապարտուին. այնպէս կը թուի թէ խօսակցութիւնները գաղտնօրէն ձայնագրուած էին:

Միջազգային կազմակերպութիւնը յատուկ մտահոգութիւն արտայայտած է խմբական մահավճիռներու մասին, յատկապէս երբ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան նաեւ անչափահասներ: Փետրուարին պիմամ գատարուած է իրաքեան կառավարութեան որ անմարդկային վերաբերումին վերջ տրուի քաղաքական պատճառներով արգելափակուած անչափահասներու հանդէպ: Փետրուարին արաբ եւ քիւրտ 396 պատանիներու ցանկ մը հրատարակուած է ուր առնուած են 1980-ին ի վեր առանց դատի ու դատավարութեան բանտարկուած, սպանուած կամ չարչարանքի ենթարկուած անչափահասներու անունները: Իրաքեան կառավարութիւնը մերժած է այս վերագրումները եւ նոյնպէս ուրացած է 1988 Մարտին Պասոյ կուսակցութեան կարգ մը պատասխանատուներուն եւ 200 գինուորականներու ձերբակալութիւնն ու Յունուարին անոնց մէկ 14-ին սպանուած լլլալու պարագան:

«Էմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ»ի գիմումներուն որպէս պատասխան, իրաքեան կառավարութեան ներկայացուցիչ մը պատասխանած է թէ կազմակերպութիւնը «ծրագրուած էարդչութեան մը ձեռնարկած է, Իրաքի դէմ լարելու համար հասկածութեան հանրային կարծիքը»:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԻՒ ԱԻԵՐՒԱԿՆԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԵԱՆ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԸ

Վերջերս, Անի-ն բացուած է զբօսաշրջիկութեան եւ այդ առթիւ, «Կիւնէշ» եւ «Ճումհուրիյէթ» հեռատեսիլ տոզերով կ'անդրադառնան պատմական այս քաղաքին անցեալին.–

***

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Ֆարուք Պիլտիրճի կը գրէ որ Անի քաղաքը իր մէջ քով քովի կը պահէ Սէլճուքեան եւ Հայկական յուշարձանները: Անին հիմնուած է Քրիստոսէ առաջ 350 – 300 թուականներուն, աւելի վերջ Հայերու կողմէ բնակուած է, եւ 1064-ին վերջ ալ անցած է Սէլճուքեաններուն ձեռքը: Սէլճուքեանները բաստանուած էին Պեւուիեան դէմ դաւադրութիւն կազմակերպելու յանցանքով: Տեղեկութիւններու համաձայն, որոնք չէին հաստատուած, անոնցմէ 18 հոգի սպանուած էին:

Զարչարանքը այնպէս կը թուի թէ կանոնաւոր կերպով կը կիրարկուի իրաքեան բանտերու մէջ: Խոշտանգիչ չի զլուիր նոյնիսկ 13 – 18 տարեկան պատանիներու պարագային: Զարչարանքի ենթարկուածներու մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւեն քիւրտ գինեալներ: Անոնք առաջին գիրքի վրայ են նաեւ «անհետացած»ներու խումբին մէջ: Հոս եւս անչափահասներ բացառութիւն չեն կազմեր:

«Էմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ» Փետրուարին տեղեկացած է թէ տասը ընտանիքի մը հոգ անդամները սպանուած են 1988 Սեպտեմբեր – Հոկտեմբերի միջեւ. այնպէս կը թուի թէ իրենց ընտանիքէն մէկուն սպանութենէն ետք թաքստոցի մէջ ապրած են, ապա իշխանութեան յանձնուած 1988 Սեպտեմբեր 6-ի ներումէն ետք: Հոկտեմբերին խոշտանգուած ու գլխատուած անոնց գլխակները գտնուած են Մուսուլի մէջ, ճամբու մը եզերքը:

Նշուած է տակաւին սպանութեան պարագան երկու բժիշկներու որոնք մահուան դատապարտուած են «իրենց ապստըմկի կիրարկութեան ընթացքին երկու յաճախորդներ բռնաբարած ըլլալով, իրենց գործատեղւոյն մէջ»: Մինչդեռ կ'ըսուի թէ Պաղտատի մէջ կայացած առանձնական ժողովի մը ընթացքին Նախագահ Հիւսէյնի դէմ իր նկատողութիւնները պատճառ եղած են որ մահուան դատապարտուին. այնպէս կը թուի թէ խօսակցութիւնները գաղտնօրէն ձայնագրուած էին:

Միջազգային կազմակերպութիւնը յատուկ մտահոգութիւն արտայայտած է խմբական մահավճիռներու մասին, յատկապէս երբ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան նաեւ անչափահասներ: Փետրուարին պիմամ գատարուած է իրաքեան կառավարութեան որ անմարդկային վերաբերումին վերջ տրուի քաղաքական պատճառներով արգելափակուած անչափահասներու հանդէպ: Փետրուարին արաբ եւ քիւրտ 396 պատանիներու ցանկ մը հրատարակուած է ուր առնուած են 1980-ին ի վեր առանց դատի ու դատավարութեան բանտարկուած, սպանուած կամ չարչարանքի ենթարկուած անչափահասներու անունները: Իրաքեան կառավարութիւնը մերժած է այս վերագրումները եւ նոյնպէս ուրացած է 1988 Մարտին Պասոյ կուսակցութեան կարգ մը պատասխանատուներուն եւ 200 գինուորականներու ձերբակալութիւնն ու Յունուարին անոնց մէկ 14-ին սպանուած լլլալու պարագան:

*«Էմնըսթի Ինթէրնէյշընըլ»ի գիմումներուն որպէս պատասխան, իրաքեան կառավարութեան ներկայացուցիչ մը պատասխանած է թէ կազմակերպութիւնը «ծրագրուած էարդչութեան մը ձեռնարկած է, Իրաքի դէմ լարելու համար հասկած է, Իրաքի դէմ լարելու համար հասկած է, Իրաքի դէմ լարելու համար հաս

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՑ Գարթաղ արուարձանի Սուրբ Նշան եկեղեցին մէջ մատաղօրհնութեամբ եւ հանդիսաւոր պատարագով նշուած է Ատուածածնի ոտնախմբութիւնը: Պատարագած ու քարոզած է Մանուէլ Վարդապետ Երկաթեան: Պատարագի ատաղձին խոզոզօրհնէք կատարուած է:

***

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Ռոզ եւ Ալէք Փիլիպոս» վարժարանը տեղի ունեցած է չարադրութեան մրցում մը, կազմակերպութեամբ Հոլիվուտի չրջանի Համազգային հայ մշակութային ընկերակցութեան: Առաջին հանդիսացած են Նարինէ Ճովսկիեան, Արթիւր Վարդանեան եւ Հրակ Թրթռեան:

***

ԳԱՀԻՐԻ Ազգային առաջնորդարանին մէջ քաքթէյլ – ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է Յուլիս 31–ին, ի պատիւ Սուրէն Յարութիւնեանի որ Եգիպտոս դանուած է որպէս հիւրը խորհրդային դեսպանին: Ան ըսած է թէ իր ամենամեծ հպարտութիւնն է տեսնել որ աշխարհի չորս կողմը սփռուած Հայերը չեն կորսընցներ իրենց ազգային կերպարը, կեցուածքն ու արժանապատուութիւնը:

***

ԿԼԷՆՏԷԼԻ մէջ Յուլիս 5–ին Հ.Օ.Մ.–ի «Նազիկեան» տան մէջ բացումը կատարուած է բնակարանի ծառայութեան «Թիֆֆէնճեան» դրասենեակին, Բացման արարողութեան ներկայ գտնուած են ՀՕՄ–ի չրջանին վարչութեան կազմը, մասնաճիւղերու անդամուհիներ. արարողութիւնը կատարած է առաջնորդ Տաթեւ Արքեպիսկոպոս Սարգիսեան:

***

ՊՈՒԿԱՐԻՈՑ եւ Հայաստանի Կրթական նախարարութիւններու միջեւ Սոֆիայի մէջ ստորագրուած է պայմանագիր մը որ կը վերաբերի երկու երկիրներու գործակցութեան, դասագիրքերու եւ մեթոտական պիտոյքներու պատրաստութեան մասին: Հայաստանի պատուիրակութիւնը գլխաւորած է Կրթութեան փոխ – նախարար փրոֆէսէօր Է. Ղազարեան: Ան հանդիպում ունեցած է նաեւ «Երեւան» կայմանկերպութեան նախագահ փրոֆէսէօր Ս. Սարգիսեանի հետ, որոշելով յետագայ գործակցութեան գլխաւոր կէտերը:

ՋՕՐԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՆՇԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ջօրահարութիւնը 32 հազար 800 հոդի պարտած է: Այս թուականին մէջ տեղացի գործաչրջիկներու թիւն ալ արհամարհելի չէ: Որովհետեւ Անիի աւերակները Հայրու կողքին Անատոլուի Սէլչուքներուն ալ բնազատուած եղած են:

Քաղաքին մէջ, բացի եկեղեցիներէն, կարելի է հանդիպիլ նաեւ Սէլչուքեան կոթողներու: Այս չրջանին մէջ կանգուն կը մնայ տակաւին Մայր տաճարը: Ալփասլանի արչաւանքէն յետոյ, Մայր տաճարին գաղաքանդակեալ պատերը կրածեփումով ծածկուած են եւ այս տաճարը մզկիթի վերածուած է, անուանուելով ՓԷթհիյէի Մզկիթ: Ախուռհետեւ Սէլչուքները կարիք զգացեր են այստեղ մզկիթ մը կառուցանելու եւ կանգներ են Մանուչէի մզկիթը, որուն մինարէին գագաթին մասը փուած է ներկայիս:

Երբ աւերակները կը պարզինք, կարելի կ'ըլլայ համատեղ տեսնել թէ՛ հայկական եւ թէ թրքական մշակոյթի կոթողները:

Եւ սակայն բոլոր կառոյցները ստկուած ծառերու կամ պուտղներու տեսքը կը պարզեն: Կը պատմուի, թէ գիշերները չրջակայ գիւղացիները այստեղ կուգան, քարեր կը հանեն, կը փոխադրեն իրենց բնակավայրերը եւ իրենց տան պատերը կը հիւսեն, Իրօք կարելի է տեսնել տան-ներ, որոնց տան սեմերուն վրայ փամպատերուն մէջ այս պատմական քարերը դեռեղուած են:

Կը պատմուի թէ Անի քաղաքը կառուցած է Ն. Ք. 350 – 300 թուականներուն Օզուզի ցեղակիցներուն կողմէ: Եւ որովհետեւ կարաւաններու անցքի չրջան եղած է, այդ չրջանին ամենամեծ առեւտրական կեդրոնը եւ ամենահարուստ քաղաքը հանդիսացած է:

Յետագայ տարիներուն Անի քաղաքը իր աչխարհահռչակ աշտարակով եւ տասնուերկու թերդերով, ապահով ու ամրացուած քաղաքի մը համբաւին տիրացած է եւ սակայն աչխարհագրական դիրքին պատճառով, բազմաթիւ Պետութիւններու արչաւանքներուն թիրախ դարձած է: Անիի մէջ ապրած են մահմետական, տաճիկ, բիւզանդացի, սէլչուք եւ հայ թագաւորութիւններ: Մոնղոլներ, Վրացիներ եւ Հարզէմչահներ եւս կարճատեւ բնակութիւն հաստատած են այստեղ: Կը պատմուի, թէ Անի քաղաքը կործանած է 1319 թուականին պատահած երկրաչարժի մը հետեւանքով եւ այդ թուականէն ետք լքուած է: Եւ սակայն բազմաթիւ փաստերով ապացուցուած է թէ այդ թուականէն ետք այստեղ բնակութիւնը չարունակուած է, մասնաւորաբար՝ Հայերու կողմէ:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԹԷՕԴԻԿ

ՍԵԲԱՍՏԻԱ (ՍԸՎԱՋ)

Իրաւախաւ Քահանայ Այվազեան. – Ծնած 1860–ին, բնիկ, աչխարհական անուամբ Նշան, ուսած անգ, 1898–ին Եւդոկիա ձեռնադրուած Պետրոս Եպիսկոպոս Թահմիզեանէ: Ինքն ալ մէկն էր այն խանդիճականճ բազմութեան որ Քէօսէ Թաքէն քակուելով կ'երկարէր դէպի Մահու ձանապարհը: Մրմըրեան եւ Ֆիլէնկեան վերապրողէ մեզ կը պատմեն թէ Տէր Իրաւախաւ մարարիրոսացած պահուն քանքարը պայքարած է իր գահիճներուն դէմ, ձեռքով ու բերնով:

ձեռնարկներուն չնորհիւ, Անի քաղաքը «արդիւնաւէտ քաղաք» ըլլալէ զատրած եւ պրօսպէրիթեան բացուած է:

Անի քաղաքը կարգ մը արդելքներով՝ պրօսպէրիթեան բացուած է: Այդ արդելքներն են չնկարել, ժապաւէնի վրայ չարձանագրել եւ հեռագիտակով չրջանին վրայ պտոյտ չկատարել: Այս արդելքը անցեալ չաբաթավերջին լեկանեցաւ, երբ Կարսի երեսփոխանը՝ Ջրօսպէրիթեան նախարար՝ Իլհան Աքիւզիմ եւ Իրաւական Յարհուրդի նախագահ՝ Օլթան Սունկուրլու Կարս եկան Շաքարի գործարանի մը հիմնարկէքը կատարելու եւ այս առիթով փափաքեցան այցելել Անիի աւերակները, որոնք Կարսէ 48 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուին:

Երկու նախարարները առաւարեմի ժողովուրդի ընկերակցութեամբ լրագրողներու հետ մխատեղ, պտոյտ մը կատարեցին աւերակներուն չուրչ: Կուսակալը՝ Հասան Փէքէր, «ոսպնեակներու ուղղութեան» մասին յաճախակիօրէն ապդարարութիւն կ'ուղղէր լրագրողներուն եւ հետեւեալը կ'ըսէր:

«Զգոյչ, չըլլայ որ ձեր գործիքները դէպի խորհրդային սահմանը դարձնէք: Մենք չենք արտօներ, որ պրօսպէրիթեան այստեղ նկարեն: Հիմա Սովետները հանդիպակաց դիտարաններէն հետադիտով մեզի կը հետեւին: Կրնայ պատահիլ, որ այս մասին վազը մեզ տեսակցելու հրաւիրեն: Այդ պատճառով, Սովետներու հետ յաճախակիօրէն սահմանային տեսակցութիւններ կ'ունենանք»:

Փէքէր, չեշտելու համար Սովետներու այս ուղղութեամբ ունեցած դիւրացուցութիւնը, հետեւեալ յուչը կը փոխանցէր մեզի:

«Օր մը, իմամ մը, Արփաչայի մէկ «ապտէսթ» կ'առնէ եղեր: Սովետները երբ տեսեր են, որ հետեւի մարդ մը ձեռքը կը լուայ, խուճապի մատնուեր են: Անմիջապէս սահմանային տեսակցութեան մը հրաւիրեցին մեզ. պացինք: Սովետները ըսին. – «Երէկ ձեր սահմանէն մէկը, իր թեւը բարձրացուց եւ մեզի տօթալի չարժում մը ըրաւ: Ձի՞չղ է այս: Ձենք արտօներ, որ մեզի թեւով չարժում ընեն: Կարելի բան չէ այս»: Խնդրեմ, թէ՛ զգուշութեամբ նկարեցէք եւ թէ ուշադիր եղէք ձեր ձեռքերուն»:

Ջրօսպէրիթեան նախարարը՝ Իլհան Աքիւզիմ, իր չրջապտոյտին ընթացքին կը յայտարարէր, թէ Անիի աւերակները պահպանելու եւ Կարսին պրօսպէրիթեան եկամուտ ապահովելու նպատակով, այդ չրջանը «պրօսպէրիթին չրջան» հռչակուած է: Որովհետեւ այս չրջանը այցելել փափաքող պրօսպէրիթեան թիւը օր ըստ օրէ կը բարձրանայ:

Կարսի Ջրօսպէրիթեան տնօրէնը՝ Ֆահրէտտին Թաչկէրէն յայտնեց, որ երբ անցեալ տարի երեսուն հազար պրօսպէրիթիներ պտըտեցան Անիի աւերակներու չրջանը, այս տարի մինչեւ Յուլիսի վերջ 32 հազար 800 հոդի պտըտած է: Այս թուականին մէջ տեղացի պրօսպէրիթիներու թիւն ալ արհամարհելի չէ: Որովհետեւ Անիի աւերակները Հայրու կողքին Անատոլուի Սէլչուքներուն ալ բնազատուած եղած են:

Քաղաքին մէջ, բացի եկեղեցիներէն, կարելի է հանդիպիլ նաեւ Սէլչուքեան կոթողներու: Այս չրջանին մէջ կանգուն կը մնայ տակաւին Մայր տաճարը: Ալփասլանի արչաւանքէն յետոյ, Մայր տաճարին զարդաքանդակեալ պատերը կրածեփումով ծածկուած են եւ այս տաճարը մզկիթի վերածուած է, անուանուելով ՓԷթհիյէի Մզկիթ: Ախուռհետեւ Սէլչուքները կարիք զգացեր են այստեղ մզկիթ մը կառուցանելու եւ կանգներ են Մանուչէի մզկիթը, որուն մինարէին գագաթին մասը փուած է ներկայիս:

Երբ աւերակները կը պարզինք, կարելի կ'ըլլայ համատեղ տեսնել թէ՛ հայկական եւ թէ թրքական մշակոյթի կոթողները:

Եւ սակայն բոլոր կառոյցները ստկուած ծառերու կամ պուտղներու տեսքը կը պարզեն: Կը պատմուի, թէ գիշերները չրջակայ գիւղացիները այստեղ կուգան, քարեր կը հանեն, կը փոխադրեն իրենց բնակավայրերը եւ իրենց տան պատերը կը հիւսեն, Իրօք կարելի է տեսնել տան-

Կոստանդիանոս Քահանայ Տէր – Յովհաննէսեան. – Ծնած 1842 Հոկտեմբեր 21–ին, բնիկ, աչխարհական անուամբ Մկրտիչ Ղարաօղլանեան, մականուանեալն «քիւրքճի», անհրաչքը՝ նահատակ ուսուցիչ - վարպետ Մ. Իսպիրեանի, ուսած անգ, 1902 Մայիս 10–ին Եւդոկիա ձեռնադրուած Պետրոս Եպիսկոպոս Թահմիզեանէ, անդամ Կրօնական Ժողովի (1912 – 1915): Վկայակից Տ. Թաթուլի:

Հողդար Թաղի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյն երէցն էր

Ղեւոնդ Քահանայ Թէլլէրեան. – Ծնած 1855 Դեկտեմբեր 22-ին, բնիկ, աչխարհական անուամբ Պետրոս, ուսած անգ, մականուանեալն «պօյաճի», օծակից եւ բախտակից Տ. Կոստանդիանոսի: Նախապէս կը պաչտօնավարէր Ս. Սարգիս Եկեղեցին, սակայն Հողդարի 90–ամեայ երէց Տ. Մարտիրոս Տիւրկէրեանը 1914 Սեպտեմբեր 6–ին վախճանած ըլլալով՝ յաջորդած էր անոր:

Միւս սրբավայրերն էին Ս. Փրկիչ, Ս. Մինաս եւ Ս. Յառաւն Մանկունք (վերջինս մատուռ դերեզմանատան):

Տեղւոյն Կաթոլիկ հասարակութեան առաջնորդն էր

Լեւոն Գերապայծառ Քէչէճեան. – Ծրնած է 1860 Օգոստոս 5–ին, Մարաչ: Նախնական կրթութիւնը Զմմառի վանքը ըստանալով վ'անցնի Հռոմ, Բրոբականտայի դպրոցը: Հոն երկու տարի ուսանելէ վերջ՝ կը մտնէ Լեւոնեան Վարժարան, որուն ընթացքը բոլորելով քահանայ կը ձեռնադրուի ու կը դառնայ ծննդավայրը: Եկեղեցական ու կրթական պաչտօններ բաւական տաեն վարելէ յետոյ՝ կը կանչուի Պոլիս եւ յաջորդաբար Լմմանուէլեան եւ Սապահեան կաթողիկէ պարբերաքներուքով կը մնայ իբր քարոզիչ եւ վարժապետ: Ախուռհետեւ եա կը դառնայ ծննդավայրը ու պահ մը ուսուցչութեամբ պարապելէ վերջ՝ վ'անցնի Խարբերդ, չրջանաւարտ ելլելով տեղւոյն «Եփրատ» Գոլէճէն: Ցետոյ կը մեկնի Մարաչ եւ կը լրացնէ Աստուածաբանական ձեմարանի դասընթացքը: Կը հրաւիրուի Սեբաստիա քարոզչական պաչտօնով եւ երէց կը ձեռնադրուի քաղաքին Աւետարանական Եկեղեցւոյն վրայ, մինչեւ պղէտի տարին՝ ուր նամեայ իր հովուութիւնը չարունակելով անխափան եւ կամովին խառնուելով իր հօտին՝ որ կը սկսէր բռնել տարապրութեան անծանօթ ճամբան, ամէն քայլափոխ երկինքներէն իր Աստուածը վար կանչելէն: Վեր. Գազանճեան նահատակուած է Մալաթիոյ կողմերը, Աւճաճեան, երիցուհւոյն՝ Պայծառի եւ 6 զաւակացը հետ (երկուքը մանչ, չորս աղջիկ): Ախճախան՝ ապաստանոցը եղած է բազմաթիւ Հայերու, մանաւանդ չրջանակի մատուռականաց:

Պատերազմէն վերջն էր որ Սեբաստիոյ թշուառացած թեմին առաջնորդական տեղապահ նչանակուելով՝ Պօղոսն իր պաչտօնատեղին մեկնեցաւ աքսորական Անէմեան Սարգիս Վարդապետ, զոր կենսագրած ենք ի Պիլէնիկ: Թէ ի՛նչ վերապահուած է իրեն՝ Քէմալական սիրապետութեան տակ, կ'անդրադառնանք առ այժմ:

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ԵՒ ԳԱՒԱՌԱԿՔ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ

Քաղաքին չրջակայ 15 հայարնակ գիւղերը հետեւեալներն են.

1.– ԴԱՒՐԱ, 1 ժամ հեռու, «Ս. Նչան» եւ «Ս. Յակոբ» վանքերուն մօտ, բազմաթիւ չաղացքներով, 255 տուն:

(Շար. 78)

(Շար· Ա· էջէն)

կոստեհան վերադարձնելու որոշում տըւած է հոդեւոր ճեմարանի նախկին չէնքը որ ներկայիս կը գործածուի որպէս երեւանի պատկերասրահի մասնաճիւղ: Էջմիածնի հրատարակչութեան գործունէութիւնը ընդլայնելու համար Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային յանձնարարուած է պարպել ու մինչեւ տարեվերջ կաթողիկոսութեան յանձնել ապարանը չէնքը որ առժամապէս Ակադեմիային յանձնուած էր: Նախարարներու Խորհուրդը գոհացուցած է նաեւ ուսուհատուցեալներու փափաքը, անոնց վերադարձնելով երեւանի ուսական եկեղեցիին նախկին չէնքը որ ներկայիս մըշակոյթի տուն է:

Ընդունուած է որ էջմիածին ստանձնէ Լենինականի Ամենափրկիչ եկեղեցիին վերանորոգման բոլոր ծախքերը: Կաթողիկոսութեան վերադարձուած է նաեւ Արթիկի շրջանի Հառիճավանքի համալիրը: Հառիճավանքը է· – ԺԳ· դարերու հայկական ճարտարապետութեան կոթողներէն մէկն է:

***

ԳԴԼԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԷ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

«Արկումէնդէ ի Փակդէ» չաբաթաթերթը 31–րդ թիւին մէջ երկու հարցազրոյց հրատարակած է Հայաստանի վիճակի խմբագիրներուն վիճաթափման խնդրին մասին: Առաջինը կատարուած է Խորհ· Միութեան Ներքին նախարար Բակաղինի, միւսը՝ երեւոխան Գդլեանի հետ: Առաջինին կարծիքով, վիճակի խումբերու կազմութիւնը ապօրինի է ու ոչ մէկ նման խմբաւորումներ կը ծրագրէ, ապօրինի գործ կը տեսնէ ու կ'ենթարկուի նախագահ Կորբաչովի հրամանագրին: Իսկ Գդլեան պատասխանելով նոյն նիւթին մասին հարցումի մը, կ'ըսէ թէ համամիտ է որ այլեւս կարելի չէ հանդուրժել վիճակներու անհակակշռելի գործունէութեան, սակայն 15 օրէն զանոնք վիճաթափելու կեդրոնական իշխանութեան հրամանագիրն ալ «խելայեղ լուծում» է: Գդլեան աւելի յստակ կը նկատէ այդ ուժերով ազդ· զօրաբաժին հիմնել: Արցախի խնդիրը կարգաւորելու համար Գդլեան կ'առաջարկէ համաժողովրդական քննարկում բանալ· իր կարծիքով, թէ Հայերու, թէ' Ադրբեջանցիներու համար ամէնէն յարմարը կ'ըլլայ այն ձեւը որ Արցախի մէջ միութենական ինքնավարութիւն յայտարարուի, հոդամասը ուղղակի ենթարկելով Խորհ· Գերագոյն Խորհուրդին:

***

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՄՇՏԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

Ստեփանաւանի Սա· Շահումեան տունթանգարանին մէջ Անդրանիկի նուիրուած մշտական ցուցահանդէս բացուած է: Հոն կան լուսանկարներ, յօդուածներ, փաստաթուղթեր եւ զանազան նիւթեր որոնք կը յատկանշեն զօրավարին հերոսական կեանքն ու գործունէութիւնը:

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

«ՀԱՅԵՐԸ ԻՏԱԼԻՈՑ ՄԷՋ»

ՓԱՏՈՎԱ – ՎԵՆԵՏԻԿ

Սեպտեմբեր 8 – Յունուար 20

1990 Սեպտեմբեր 8–էն մինչեւ 1991, Յունուար 20 Փատովայի եւ Վենետիկի մէջ միաժամանակ եւ համակարգեալ կերպով տեղի պիտի ունենայ հայկական ընդարձակ ցուցահանդէս մը՝ «Հայերը Իտալիոյ մէջ» նիւթին շուրջ, որ պիտի ընդգրկէ վաղ Միջին Դարէն սկսեալ Հայերու յարաբերութիւնները Իտալիոյ եւ արեւմտեան յարակից շրջաններու հետ մինչեւ մեր օրերը: Պիտի ցուցադրուին Ս· Ղազարու, ինչպէս նաեւ Իտալիոյ առանձնական հաւաքածոներու պատկանող աւելի քան հարիւր յիսուն ձեռագրեր, յախճապակիներ, ձեռագրեր, յախճապակիներ, եկեղեցական սպասներ, կենցաղային եւ տնային առարկաներ, իւղանկարներ եւայլն:

Ցուցահանդէսի կազմակերպիչներն են՝ «Գաուտիում էտ Սպես» Ընկերակցութիւնը, Փատովայի եւ Վենետիկի քաղաքապետարանները, Մխիթարեան Միաբանութիւնը, գործակցութեամբ Միլանոյի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի Կեդրոնին եւ Պօ – Արաքս Մշակութային Ընկերակցութեան:

Ցուցահանդէսը հովանաւորուած է Իտալիոյ Հանրապետութեան Նախագահին կողմէ: Բազմաթիւ նախարարութիւններ եւ պետական անձնաւորութիւններ մաս կը կազմեն հովանաւորող Մարմնին եւ Պատուոյ Խորհուրդին, որոնց թիւին՝ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապերու Կոմիտէի նախագահ՝ Պ· Կարլէն Դալլաքեան:

Գիտական Խորհուրդին մաս կը կազմեն հայ եւ իտալացի շուրջ 15 մասնագէտներ, որոնց աշխատակցութեամբ լոյս պիտի տեսնէ չքեղ պատկերազարդ հատոր մը, որ ցուցահանդէսին ընդմէջէն պիտի բացայայտէ հայ պատմութեան եւ մշակոյթին ամէնէն ցայտուն դրուագները եւ առանձնայատկութիւնները: Հատորին պիտի աշխատակցին՝ Հ· Լ· Զէքիեան, Գ· Կանտատ, Ն· Ճանիկեան, Յ· Գազանճեան, Ա· Ալպէօ – Նովէլլօ, Ա· Պենսա, Ա· Մանուկեան, Հ· Ն· Տէր – Ներսէսեան, Դ· Ուլուհոճեան, Պ· Սվազլեան, Լ· Պապանի, Կ· Գուլբենկեան, Պ· Լիչինի, Վ· Բամպակեան, Տ· Փափազեան, Մ· Ֆիլիպոցցի· Խմբագրութեան պատասխանատուն եւ գրական համակարգողն է Հ· Լ· Զէքիեան:

Բացման պաշտօնական արարողութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 8, կէսօրէ վերջ, Փատովա, Ս· Անտոն Տաճարին կից Քաղաքապետարանի Թանգատանին մէջ, իսկ Սեպտեմբեր 9–ի առաւօտեան Ս· Ղազարու Մայրավանքին մէջ:

Հաղճալի եւ յուսալի է որ աշխարհի զանազան կողմերէն հայրենակիցներ իրենց ներկայութեամբ պատուեն այս ցուցահանդէսը:

Կը խնդրուի մեր մամուլէն արձագանգ հանդիսանալ:

LE TEBROTZASSERE

ECOLE BILINGUE
MATERNELLE — PRIMAIRE
SECONDAIRE
DEMI-PENSION
AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

- *Enseignement MODERNE et de QUALITE avec des PROFESSEURS MOTIVES.*
- *Ambiance ARMENIENNE et FAMILIALE.*
- *Initation à l'ANGLAIS à partir du C. P.*
- *ETUDES DIRIGEES du soir.*

INSCRIPTIONS
«SCOLAIRES 1990/91»
OUVERTES

ECOLE BILINGUE
«TEBROTZASSERE»
M. Garabed DAKESSIAN / Directeur

1, boulevard du Nord
93340 LE RAINCY

Tél. : 43 81 01 72
SNCF Pavillons s/s Bois

LA
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
a cessé ses activités
le VENDREDI 27 JUILLET

Réouverture
le LUNDI 3 SEPTEMBRE

ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՀՈՒԻՓՍԻՄԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1990 – 91 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանը հիմնուած՝ 1988 Սեպտեմբերին, մանկապարտէզի բաժինով մը կը սկսէր նեռել իր առաջին քայլերը:

Ներկայիս Տնօրէնութիւնը ուրախութեամբ կը տեղեկացնէ թէ յառաջիկայ 1990–91 կրթական տարեշրջանին, վարժարանը կը բանայ նաեւ նախակրթարանի իր բաժինը, առաջին դասարանով մը, Սէ· Փէ· (C. P.).

Տնօրէնութիւնը Լիոնի եւ մօտակայ արուարձաններու մէջ բնակող ծնողաց կը յանուցանէ թէ, Վարժարանը կը շարունակէ ընդունիլ 3, 4, 5 տարեկան աշակերտներ մանկապարտէզի երեք մակարդակներու համար: Իսկ 6 տարեկան աշակերտներ՝ նախակրթարանի առաջին դասարանին համար:

Դիւրացնելու համար ծնողքներուն ըեռը, Տնօրէնութիւնը կ'ապահովէ երթեւեկի սպասարկութիւն մը:

Տնօրէնութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ ծնողքներուն որպէսզի առանց տատամսելու զրկեն իրենց զաւակները այս Վարժարանը, ուր ֆրըանսերէն ծրագրին առընթեր կ'ուսուցուի հայերէն լեզուն:

Արձանագրութիւնները սկսած են արդէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ·–

Լրացուցիչ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել ամէն օր դպրոցին դրասենեակը, բացի չաբաթ օրերէն, առաւօտեան ժամը 9·30–էն մինչեւ ըրեկոյեան ժամը 5:

Հասցէ· –
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon
Tél. : 78. 60. 47.. 18

EREVAN en direct

VOL HEBDOMADAIRE DIRECT

PARIS - EREVAN - PARIS

TOUTE L'ANNEE

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ԹՌԻՉՔ

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ-ՓԱՐԻԶ

ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

ՈՒՂՂԱԿԻ ԵՐԵՒԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Levon BAGHDASSARIAN	Varoujan SARKISSIAN	Jacques CHELELEKIAN
SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	JACK INTER
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté	358, Chemin du Littoral
75001 PARIS	69003 LYON	13015 MARSEILLE
Tél. 42 - 61 - 51 - 13	Tél. 78 - 60 - 13 - 66	Tél. 91 - 03 - 16 - 28

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒԻՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 24
VENDREDI
24 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ց ր ա ճ ս ա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.346 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.346

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՍՈՒՐ ՎԷՃԵՐ

ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ՝ ԱԻԵԼԻ ԿԱՅՈՒՆ ԿԱՅՈՒԹԻԻՆ

Օգս· 22–ին ալ, Գերագոյն Խորհուրդի նիստը ղրկան ոչ մէկ լուծումի յանգած է ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան վերաբերեալ պարբերութեան ձեւաւորման, հռչակագրին մէջ: Այս կէտին անդարձած էինք արդէն, մեր նախորդ թիւով:

Չորեքշաբթի օրուան նիստը չատ բուռն եղած է: Երեսփոխանները բաժնուած են երեք խումբերու: Ինչպէս ըսինք, հարցը կը վերաբերի ցեղասպանութեան նկատմամբ վերաբերում ճշդելու, հռչակագրին մէջ եւ ձեւաւորելու այդ յօդուածը: Երեք խումբերէն առաջինը կը խորհի որ քանի որ հռչակագիրը վաստաթուղթ մըն է որու հիման վրայ յետագային օրէնքները պիտի մշակուին, ուրեմն ցեղասպանութեան մասին յօդուած մը հակասութեան մէջ կը մտնէ մնացեալին հետ եւ հարկ է դոհանալ նախաբանի մէջ եղած պարբերութեամբ, որ ինքնին կ'արտայայտէ այդ հարցը (նախաբանի հատուածն է՝ գիտակցելով իր պատմական պատասխանատուութիւնը, հայ ժողովուրդի ճակատագրին առջեւ, համայն Հայութեան իղձերու իրականացման եւ պատմական արդարութեան վերականգնման գործին մէջ···):

Երկրորդ խումբը կ'ուզէ որ չատ աւելի ծանրանան ըլլայ այդ պարբերութիւնը, իսկ երրորդ խումբը կը պնդէ առանձին յօդուած մը աւելցնելու անհրաժեշտութեան վրայ:

Վէճերը այնքան սուր բնոյթ ստացած են, որ պատշաճութեան սահմաններն իսկ փլած անցած են: Ժամը 16–ին, ոչ մէկ արդիւնքի հասած են երեսփոխանները եւ հարցը, այս անգամ ալ, յետաձգուած է յաջորդ օրուան՝ Հինգշաբթի Օգս· 23–ին, ի տես ստեղծուած անել կացութեան:

× Նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեան ինքնին մեկնած է, ուր կը տեսնուէր Խորհ· Ներքին Նախարարութեան ուժերու հրամանատար Շատալինի հետ, տեղւոյն կացութեան կապակցութեամբ: Ի դէպ, Նոյեմբերեանի շրջանը որոշ չափով հանդարտած է: Վերջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, մեռեալներու թիւն է 9 եւ 25 վիրաւոր կայ:

× Գերագոյն Խորհուրդը ընտրած է նաեւ «դիտութիւն, կրթութիւն, լեզու, մշակոյթ» յանձնաժողովի կազմը, բայց չէ կրցած ընտրել նախագահը: Այդ պաշտօնին միակ թեկնածուն էր Ռաֆայէլ Իւսնանեան եւ ժողովին պահպանողական հատուածը յաջողած է ի վերջոյ այդ թեկնածութիւնն ալ վերջնապէս ձախողեցնել:

× Օգս· 23–ին, Փարիզիէն օրաթերթը կը հաղորդէր որ Երեւանի պետական Օփերան պարի դորգ չունէր, թոյլ տալու համար որ սկսնակ պարուհիները փուէնթներ ընեն եւ Ֆրանսայի մշակոյթի նախարարը՝ ձաք Լանկ նուէր տուած է դորգ մը, ճղելով· – «Այս նուէրը պէտք է նըկատուի որպէս Եղբայրութեան արտայայտութիւն հայ ժողովուրդին հանդէպ, *մշակոյթի ժողովուրդ՝ յատկապէս կապուած կենդանի ներկայացման բոլոր ձեւերուն»:*

ԷԼՑԻՆ ՍԻՍԹԵՄԸ

Այս «սիսթեմ»ին կ'անդրադառնայ Լիպերասիոնի (Օգս· 23) մէջ Պերնար Քոհէն եւ յաւադնես կը պատկերացնէ թէ ի՞նչպէս Բորիս Էլցին գործադրելու համար փոխանցման չրջանի իր ծրագիրը դէպի չուկայի տնտեսութիւն, կազմած է դահլիճ մը, ուր ներքամօրէն կողք կողքի բերած է նախկին վարչակարգի մատակարարները եւ նոր քաղաքականութեան տնօրէնները: Կոմսոմոլսկայա Պրաւդան կը խոստովանի թէ պէտք է արագ չարժի եւ առաւելագոյն երեք տարիէն յաջողի: Իրաւես է եւ դիտէ որ միայն տնտեսութեան արմատական վերափոխում մըն է որ կրնայ երկիրը փրկել: Շրջապատուած է քաջ տնտեսագէտներով եւ նոյն ձեւով չարժած է բոլոր մարզերուն մէջ: Հինգ առած է իրենց փորձառութեան համար, եւ ընդհանրապէս ամէն ճիւղի լաւագոյն մասնագէտը: Այսպէս ազգային հարցերու համար ալ դլխաւորաբար կարծիքը կ'առնէ Ռուսլան Խասբուլատովի, որ տնտեսական խորհրդատու է բայց իր էչէն ծագումով չատ մօտ է փոքրամասնութեանց հարցերուն եւ Կալինա Ստարովոյտովայի:

ԾՈՑ

ՍՓԱՍՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ՍՓԱՌՆԱԿԱՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

Եթէ խաղաղութիւն կ'ուզես, պատերազմ պատրաստէ, կ'ըսէ խմաստունը· կը մնայ մեզի յուսալ որ այս մտածումէն մղուած է Պուշ, երբ 40 հազար պահեստի զինուոր զօրակոչի կ'ենթարկէ: 50 հազար արդէն Ծոցը կը դանուին: Գալով Իրաքի կը բողոքէ որ երկու օդանաւեր բռնաբռած են «իրաքեան օդային սահմանը», Սաուտի Արաբիայէն զալով: Ինչ կը վերաբերի օտար «պատանդներուն» Սատտամ Հիւսէյն որոշեց թոյլ տալ կարգ մը Ֆրանսացիներու եւ Ճափոններու որ մեկնին:

Շաբաթ օր ալ, Օգս· 25, վճռական կը նկատուի, քանի Իրաքի վերջնագիրը Քուէյթի 68 դեսպանատուներուն լրենց դուռները փակելու, վերջ կը դտնէ Ուրբաթ, ժամը 23–ին: Արդէն իսկ 17 երկիրներ, ի շարս որոնց Ֆրանսա, մերժած են:

Ֆրանսայի մէջ, Պաշտպանութեան նախարարը չուզեց իսկ հերքել թէ չի հրաժարիր, «ըսի–ըսաւ» որակելով այն տարաձայնութիւնները ըստ որոնց տարակարծութիւն կար իր եւ կառավարութեան միջեւ: Ընդհ· միաձայնութեան մէջ, որ դոյացաւ Միթերանի չուրջ, դուրս կը մնայ ժ·–Մ· Լը փէն, որ կը պաշտպանէ, մասամբ Պաղտատի վերաբերումը: Կ'առաջարկէ Քուէյթի չէզոքացումը եւ քրիստոնեաներու եւ Ճափոններու որ մեկնին:

Շաբաթ օր ալ, Օգս· 25, վճռական կը նկատուի, քանի Իրաքի վերջնագիրը Քուէյթի 68 դեսպանատուներուն լրենց դուռները փակելու, վերջ կը դտնէ Ուրբաթ, ժամը 23–ին: Արդէն իսկ 17 երկիրներ, ի շարս որոնց Ֆրանսա, մերժած են:

Ֆրանսայի մէջ, Պաշտպանութեան նախարարը չուզեց իսկ հերքել թէ չի հրաժարիր, «ըսի–ըսաւ» որակելով այն տարաձայնութիւնները ըստ որոնց տարակարծութիւն կար իր եւ կառավարութեան միջեւ: Ընդհ· միաձայնութեան մէջ, որ դոյացաւ Միթերանի չուրջ, դուրս կը մնայ ժ·–Մ· Լը փէն, որ կը պաշտպանէ, մասամբ Պաղտատի վերաբերումը: Կ'առաջարկէ Քուէյթի չէզոքացումը եւ քրիստոնեաներու եւ Ճափոններու որ մեկնին:

ԹՈՒՐՔԻԱ
ԻՐ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐ ՇԵՇՏԷ

Ֆիկարօ հարցազրոյց մը հրատարակած էր (Օգս· 23) նախագահ Էօզալի հետ, Ծոցի այս տագնապալի կացութեան առթիւ: Մանաւանդ նորութիւն մը չբսեր Թուրքիոյ նախագահը, բայց կը պնդէ այն կարեւորութեան վրայ, զոր իր երկիրը կը ներկայացնէ Արեւմուտքի համար: Իր կորուստը, անմիջականին համար երեք միլիառ տոլար կը հաշուէ: Էօզալ վստահ է որ հատուցումներ պիտի դանձէ Ամերիկայէն, բայց նաեւ, այս առթիւ, Եւրոպայէն, որ պիտի վերջնէ արդելքը այն 600 միլիոն էֆիւ վարկին զոր 10 տարի է չի տար: Թէեւ, կ'ըսէ Էօզալ, «600 միլիոնը կաթիլ մը ջուր է···»: Մենք միակ իսլամական երկիրն ենք, դեռ կը չեչտէ նախագահ Էօզալ, որ բազմակուսակցական եւ խորհրդարանական ժողովրդապետութիւն մըն է: Պետութիւնը աշխարհական է: Զափաւոր քաղաքականութեան մը օրինակը ցուցաբերելով իսլամական աշխարհին մէջ, փոխանակ մոլեռանդութեան ճամբան բռնելու, Թուրքիա կը փաստէ որ տնտեսական հարցերու լուծում մը կարելի է: Քաղաքական չատ մեծ կարճատեսութիւն պիտի ըլլար Թուրքիան ձգել Հասարակապետութեան դուռներուն առջեւ, որովհետեւ մահմետական է:

Օգոստոս 23–ի Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ թէ քիւրտ ղեկավարները, ժողով մը գումարելով որոշած են դործակցիլ Սատտամ Հիւսէյնի դէմ: Իրաքեան Քիւրտիստանի ժողովրդավար Կուսակցութեան պարադլուխը ըսած է թէ Իրան – Իրաք համաձայնութիւնը դժուար կացութեան կը մատնէ զիրենք ու ստիպուած կ'ըլլան իրենց դինեալ արարքները փոխադրել ներքին չրջանները· ան ըսած է նաեւ թէ յոյս ունին որ Միացեալ – Նահանգները օժանդակութիւն ցոյց պիտի տան իրենց: Քիւրտ ղեկավարներու ժողովին չէ մասնակցած Քիւրտիստանի Բանուորական Կուսակցութեան պետը որ վերջերս Սատտամի ի նպաստ արտայայտութիւններ ունեցած էր· անոր քանակցութիւնը նկատուած է Սատտամի զօրակցութեան ցոյց մը ու Ա· Էօճալան ամբաստանուած է քիւրտ ժողովրդին դաւաճանելու յանցանքով:

Պաղտատի ձայնափիւռը սակայն, քիւրտ ղեկավարներու ժողովին լուրը հաղորդելով, հասարակական կերպով չեչտած է թէ անոնք որոշած են պատերազմիլ Իրաքի զօրաբաժիններու չարքին: Միւս կողմէ, Իրաքի Քիւրտ ժողովրդավար Կուսակցութեան ձայնափիւռը ըսած է թէ աւելի քան 40 հազար Քիւրտեր ցոյց կատարած են Սատտամի դէմ: Ձայնափիւռը յայտնելով որ Իրաք կը չարունակէ իր ժխտական կեցուածքը Քիւրտերու դէմ, ըսած է· «Իրանի հետ Իրաքի հաչտութեան միակ պատճառը կործանել է չրջանի քիւրտ ժողովուրդը»:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՕԳՈՍՏՈՍ 20 / 21)

ԻՐԱՒԱԿԱՐԳԸ ԱՊԱՀՈՎԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Լ· Տէր–Պետրոսեան Օգոստոս 15–ին հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը կազմակերպած է Հայաստանի դատախազութեան կազմին հետ: Գլխաւոր նիւթը եղած է երկրին վերափոխումներու ներկայ չրջանին իրաւապահ մարմիններու ընելիքները: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը նչած է թէ վերջին երկուսկէս տարուան ընթացքին այդ մարմինները չեն կրցած ենթարկուիլ վերակառուցումի թափին ու չեն առած հարկաւոր նախաձեռնութիւնները: Այս կացութիւնը ծառացած է այն տարրերուն որոնք կը փորձեն վարկաբեկել Հայաստանի ժողովրդավարական փոփոխութիւնները: Ժողովուրդին տաղնապ կը պատճառեն սպառազէն այն խումբերը որոնք իրենք զիրենք աչխարհազօրքի տեղ դնելով ըսպանութիւններ, աւազակային յարձակումներ կը գործեն: Զափազանց լուրջ վկայութիւններու համաձայն, այդ խմբաւորումները ստեղծուած են մաֆիայի ուժերու կողմէ որոնց նպատակն է ժողովրդական չարժումին յաղթանակին արդելք ըլլալ: Լ· Տէր–Պետրոսեան յայտնած է թէ իշխանութիւնը վճռակամ է վերջ տալու զինուած աւազակութեան: Հանդիսաւոր ընթացքին ելոյթ ունեցած է նաեւ Հայաստանի դատախազը՝ Արտեմ Գէորգեան:

***

ԿԱՄԱԽՈՐՆԵՐԸ ԿԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻՆ

Գերագոյն Խորհուրդի որոշումով Երեւանի մէջ սկսած է արձանագրութիւնը կամաւորներու, որոնցմով պիտի կազմուին ինքնապաչտպանութեան սպառազէն ջոկատները: Անոնք կոչուած են կատարելու զինաթափման հրամանագիրը եւ կայունացնելու իրավիճակը: Անմիջական կերպով ենթարկուած պիտի ըլլան Գերագոյն Խորհուրդին:

Պաշտպանութեան եւ ներքին գործերու յանձնաժողովին առենապետը Եու· Ցարութիւնեան ըսած է այս մասին թէ դիմորդներ պէտք է 35 տարեկանէն փոքր ըլլան, բժշկական քննութեան ենթարկուին ու ներկայեան յանձնաժողովի անդամներուն հետ զրոյցի: Շատ արդիւնաւոր եղած է առաջին օրն իսկ· դիմած են ինչպէս առանձին մարդիկ, այնպէս եւ արդէն կազմուած խումբերու ներկայացուցիչներ, իրենց ցուցակներով: Մէկ օրուան մէջ արդէն արձանագրուած են հարկաւոր թիւին –2000– մօտ կէսին չափ կամաւորներ:

***

ԱԶԵՐիՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆի ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՄԱՍԻՆ

Ադրբէջանի կողմէ յայտնի դժգոհութեամբ ընկալուած է Հայաստանի նորընտիր Գերագոյն Խորհուրդին կազմութեան ու յատկապէս դինեալ խումբերը զինաթափելու հրամանագրին պայմանաժամը երկարաձգելու կարդադրութեան լուրը: Ինչպէս տեղեկացուցած է Արցախի երեսփոխան Զօրի Բալայեան, Ադրբէջանի իչխանութիւնը ոչ միայն չէ չնորհաւորած Հայաստանի նախագահին ընտրութիւնը, այլ՝ երկրին պաշտօնական լրատու գործակալութիւնը ծաղրական ոճով արտայայտուած է Հայաստանի Խորհրդարանին ու անոր դեկավարներուն

(Շար·ը Դ· էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԴԵՀՆԵՐԸ չարունակուեցան Մարմէյլի չրջանը, բայց նաեւ մերձակայ նահանգները եւ 24 ժամուան մէջ, 20 հազար հեկտար անտառ հրոյ ճարակ եղաւ:

ՋՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. – Արա Գազանճեան ուսանող է Լա Վըրնի համալսարանին կից Ամերիկա-հայ Միջազգային Գործի, ուր կը հետեւի հայագիտութեան ճիւղին: Ստորեւ տրուածը, կատարուած գրական վերլուծում մըն է՝ հայ գրականութեան դասանիւթի իբրեւ աւարտական աշխատանք:

***

Ծնած է 1936ին Մուսա Լերան Եօթուն Օրուք գիւղին մէջ: Գաղթականութեան յաջորդող տարիներուն եղած է Այնճար եւ Հալէպ՝ ընտանիքին հետ: 1949ին Հալէպէն մեկնած է Վենետիկ, Ս. Ղազար, միջնակարգ կրթութիւն եւ հայագիտական պատրաստութիւն առանալու – Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանին մէջ: Փոքր տարիքին Զուլալ որոշ դիւրելիքներ ստացած է հօրմէն, որ Մուսա Լերան մէջ առաջին անձը ըլլալով հրատարակած է նախ ձեռագիր, ապա խմորատիպ թերթ մը՝ «Կոկոն» անուանով, որմէ լոյս տեսած է ութ թիւ: 1954–ին վերադառնալով Հալէպ՝ մինչեւ 1961 ուսուցչական պաշտօն վարած է տեղւոյն Ազգային վարժարաններուն մէջ, ինչպէս Հալէպի Մխիթարեան վարժարանին մէջ: 1961–ին կը մեկնի Փարիզ, ուր կ'ապրի մինչեւ այսօր: Ուսուցչական պաշտօն վարած է նաեւ Սեւրի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին մէջ:

Աշխատակցած է սիւնեաքահայ զանազան թերթերու, ինչպէս «Յառաջ»ին եւ «Բագին»ին: Աւելի քան երեք տարիներէ ի վեր, յատուկ ուշադրութեան արժանացած է Հայրենիքի «Գարուն» մշակութային ամսաթերթին կողմէ:

Առաջին իր բանաստեղծութիւնները, ինչպէս նաեւ առաջին հրատարակուած հատորը ստորագրած են Ռուբէն Գազանճեան անունով:

Յարդ հրատարակած հատորներն են՝

1.– «Կեանքը – Քոյրս» – 1964
2.– «Աբեւծաղկի մը նման» – 1975
3.– «Շարունակելի» – 1988

Առաջին երկու հատորները՝ ուր մէկտեղուած են տպաւորի մօտ արձակ ու քերթուած ստեղծագործութիւններ 1960 – 1975 թուականներէն, հրատարակուած են «Յառաջ» մատենաշարին կողմէ՝ Փարիզ: Իսկ երրորդ հատորը որ կը հաշուէ 54 արձակ եւ քերթուած ստեղծագործութիւններ, կը պարունակ Ս. Ղազարի տպարանին՝ Վենետիկ:

Նոյնպէս ունի թիւ մը պարագայական գեղումներու, բնութեան, կեանքի ու մահուան, մարդոց, սիրոյ եւ ապրուած օրերու սեւեռող մտածական էջեր, որոնք կը մնան գրուած «Յառաջ»ի, «Բագին»ի, «Հայ Ընտանիք»ի եւ այլ պարբերաթերթերու մէջ,

Առանձնապէս ուշադրութեան արժանի ակնարկներ ստորագրած է «Յառաջ»ի մէջ միջնադարեան եւ ժամանակակից հայ գրական դէմքերու, գործերու եւ նշելի անցուդարձերու մասին: ԺԳ. – Ժէ. դարերու մեր տաղերգուներուն, դասական ու արդի գրականութեան, մասնաւորաբար «Յարութ Կոստանդեան»ի կեանքին եւ գործին սեւեռող գրախօսական վերլուծական իր նկատումները, աւելի համապարփակ ու լայնածիր մշակումով, անտարակոյս նպաստ մը կրնան դառնալ հետագային աղքատացած քննական, մենադրական եւ ուսումնասիրական աշխատութիւններու ճիւղին:

«Սակաւապիր, քիչ արտադրող բանաստեղծ մըն է Զուլալ Գազանճեան: Ցոյգի, չշուկի, հրապարակային մտերմասցութիւններու հանդէպ խորշանք ունեցող մարդի ու սրտի մարդ մը հաւանօրէն՝ որ հազուադէպ պատեհութիւններով միայն արտասեւեռ արտադրութիւններու ընթացք կուտայ: Արժանաւոր, նորերու մէջ մէկն է այն քիչերէն, որոնց քերթուածը կը չարունակէ մնալ ապրուած կեանքէն, երազուած՝ սէրերէ, արեւէն ու լոյսէն, ցաւէն ու դեղեցկութենէն վկայութիւն մը, ըլլալով հանդերձ ժամանակին հետ վերանորոգ արտայայտութեան իր միջոցներով հարուստ ու ինքնատիպ բանաստեղծի ապատադրումը ընկալելով բոլոր ձեւերէն: Այսինքն՝ ըսել թէ Զուլալ Գազանճեանի արձակ թէ քերթուած բանաստեղծութիւնները, իրենց ամէնէն նորատիպ եւ պարտուղի հեղումներուն մէջ իսկ արտեւտագէտ սերունդի աւանդութիւններէն, յաճախ նաեւ դասական ոգիէն վկայութիւններ կը բերեն, մտածական թէ զգայական վիճակներ լման փոխանցելու ընդունակ՝ խորքի ու ձեւի մտանուրութիւններով կը յատկանշուին»:

Ահաւասիկ, մէջբերումներ ընելով իր գրութիւններէն, պիտի տեսնենք բանաստեղծութեան ձերբազատումը կառուցման մտահոգութիւններէ:

***

Համաշխարհային առաջին պատերազմի աւարտէն ետք՝ Ֆրանսական գրականութեան մէջ յեղափոխութիւն մը տեղի կ'ունենար, արուեստը դուրս բերելու դիտելու ընդունուած սրամտաբանութենէն եւ ընութեական ամենածանր կշիռքով զայն ապրելու, փնտռելով մարդուն հոգիին մէջ դեղեցկութիւնը զգացումին քան թէ ուժ տալու կաղապարուած ձեւերուն: Ոտքի մը երեսնասերդ գրողներ՝ որոնք հիմը պիտի դնէին դերիրապաշտ դպրոցին, մինչեւ 1920–ական թուականներու կէսերուն, արդէն իսկ իրենց յեղափոխութեամբ քաղաքակրթուած աշխարհի պատմութեան մէջ նոր սկիզբ մը կը բանային: Մինչ այդ 1915–ի հայկական ցեղասպանութեամբ, դեղապաշտ գրողներու հոյլը կը կորսուէր հակայ խրամատ մը բանալով, քաց մը ձգելով, հազիւ թէ 100 տարեկան կեանք ունեցող արդի հայ գրականութեան մէջ: Սակայն այս ընդհանուր լռութիւնը կը խզուի 1920–ական թուականներու երկրորդ կէսին, երբ Օշականի կողքին կ'աւելնան նոր գրողներ, կը հրատարակուին նոր գիրքեր, որոնք սակայն այդ խրամատը լեցնելու ճիգէն կը խուսափին ու անոր եզերքին նոր քաղաք մը, այս պարագային նոր գրականութիւն մը կերտելու գործին կը լծուին: Ինչպիսին են՝ Վազգէն Շուշանեան, առաւելաբար Զարեհ Որբունի իր «Փորձը» գիրքով եւ մանաւանդ Նիկողոս Սարաֆեան իր «Անկրպեակի մը գրաւումը» գիրքով: Ճեպագային խումբը աւելի պիտի մեծնար եւ պիտի կոչուէր Փարիզի տղաքը կամ «Մենք»ի տղաքը: Դժբախտաբար սակայն այս վերլուծումին համար անկարելի եղաւ «Մենք»երէն օրինակ մը ունենալ, կարենալ հասկնալու համար իրենց հանգամանքը: Բայց, առաջին իսկ ակնարկով Շահան Շահնուրի «Նահանջը առանց երգի»ն պիտի փաստէր իրենց ընդգծած դրական ուղին աւելի խորունկ մտածելակերպը: «Մենք»ով, «Մարտկոց»ով սկսած նոր երեսատարդական չարժումը պիտի բիւրեղանար Բիւզանդ Թօփալեանի հրատարակած «Անգաստան»ով, ուր ի մէջ այլոց հիներուն կոդքին պիտի երեւէին նորեր, որոնց կարգին Յարութ Կոստանդեան նորերու արժանաւորներէն՝ որուն 1930ական թուականներուն հրատարակած առաջին հատորը պիտի հերքուէր հեղինակին կողմէ եւ ատկէ ետք սակաւօրէն պիտի երեւէր «Անգաստան»ի էջերէն: Սակայն 1960–ական եւ աւելի բացայայտօրէն 1970–ական թուականներուն երբ այդ սերունդէն գրեթէ ոչինչ կը մնար, բացի իրենց ձգած հոգեկան կապերէն իրենց գրականութեամբ, 1964–ին եւ 1975–ին Զուլալ Գազանճեանի զոյգ հատորներու երեւումով դժուար է մտածել թէ այդ սերունդը կը չիջէր, կ'ոչնչանար եւ կամ կը դատապարտուէր կորաեան: Ոեւէ գրաքննադատ պիտի ըսէր թէ Զուլալ ժառանգորդն էր նախորդ սերունդին, բայց ես պիտի ըսեմ՝ բախտաւոր յաջորդը նախորդներուն, որոնց հետ ապրեցաւ Փարիզ հատատուելէն ի վեր:

Առաջին հատորը «Կեանքը – Քոյրս» պիտի ըլլար աւետիսը Զուլալի գրական աշխարհի մէջ երեւելուն, սակայն ոչ աւելին: Անոր էջերուն մէջ ներշնչումը կը ծնի երիտասարդ հոգիէն, մտածելակերպէն: Այլ խօսքով միտքը կը ներդաշնակէ, կը համադրէ խօսքը որ կը բխի սիրտէն եւ արմնէն, քան բանականութեան գիտակիցէն եւ ենթագիտակիցէն: Գիրքին առաջին էջին կը հանդիպինք Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան» կամ «Նարեկ»էն մէջբերում մը երկու տողով.

«Եդեալ ի հուր քաւծութեան, անձին տոչորման
Զպտուղ ըղձիս ննենեցոյ՝ սասանեաւ ինձ»...

Առաջին իսկ ակնարկով՝ «Կեանքը – Քոյրս», որ սակայն լրիւ վերլուծում մը կատարելու համար կը պակսի, անմիջական ապրեցողութիւնն է վինք տպաւորած դրողներուն՝ որոնց կարգին Միսաք Մեծարենց, որ մինչեւ «Շարունակելի»ին մէջ կը գրաւէ բանաստեղծին երեւակայութիւնը: Իր «Հովին երգը» բանաստեղծութեամբ Զուլալ կը մնայ պատկերին եւ լեզուին հիւսած դեղեցկութեան սահմաններուն մէջ եւ իր խորքով հեռու կը մնայ դերիրապաշտ դրականութեան ընդունած ձեւերէն:

«Հովը կը փչէ
– Կ'ըսեն հովը չէ
Աղջիկ մ'է կ'ըսեն
որ հեծեծալէն...»

Երբ կ'ակնարկէ Մեծարենցին, դժուար չէ մտաբերել այս տողերը լսելու համար որ տակաւին օտար դրականութեան անդաստանին մէջ չմխրճուած, հայ դրականութեան թոզած հետքերը կը յայտնուին իր ներաշխարհին մէջ: Մանաւանդ Մեծարենցն է որ պարտուղի համբոյր մը ձգած է Զուլալին համար: Նոյն ժամանակուան բոլոր բանաստեղծները նոյն դօրութիւնը եւ ազդեցութիւնը չունին:

Կարօ Փոլատեան իր «Զրոյց»ներու չորքին 5-րդ հատորին մէջ հարցազրոյց մը ունեցած է Յարութ Կոստանդեանի եւ Զուլալին հետ: Այնտեղ Զուլալին հիւսցումը Մեծարենցի հանդէպ բացայայտ է, երբ Դանիէլ Վարուժան, Մեծարենց բաղդատական մը ընելէ ետք հետեւեալը կ'ըսէ.

«Ես ալ այրիմ մոխրաձամ
Կտոր թուղթի մը նման...»:

Բան մը ջնջելու, յիշատակներ կամ տան ճամբան այրելու եւ ի վերջոյ անձը ոչընչացնելու մղձաւանջը առաջին իսկ էջով կը ձգէ այն մարդուն տպաւորութիւնը որ կեանքէն դերխնդեր երջանկութեան մը համար կը պայքարի, սակայն այդ պայքարը յաւերժորէն կը հասնի միւս երկերուն մէջ, մանաւանդ, «Շարունակելի»ին, ուր Ատուած եւ մարդ հաւատարապէս ձախողածներու տագնապով կը բացայայտէ թէ՝ այն ինչ որ վիճակուած է մարդկութեան, կը մնայ նոյն պարզութեան, նոյն ձանձրոյթին մէջ, որովհետեւ չկայ այդ ուժը որ դերազանց է նոյնիսկ Ատուծոյ քով որ մարդը ստեղծեց իր պատկերով: Ապրիլ կեանքի խմաստութիւնը առանց այդ ձախողութեան աղբիւրին, այսինքն կերտելով մարդը որ պէտք է ազատ ըլլայ:

«Վերակերտենք մարդը – եւ մեզ – ոչ թէ կաւով, այլ արիւնով: Մեր արիւնով: Չնմանինք Ատուծոյ, որ իր պատկերով բան մը յօրինեց: Իր պատկերով միայն: Աւելի անդին չկրցաւ երթալ: Իրմէ լաւը չկրցաւ տալ: Ատուծոյ մարդը ընդօրինակութիւն է միայն, հաճելի տեսք, նրմանութիւն: Երբեք նորութիւն, երբեք ստեղծագործութիւն»:

Ատուծմէ հրաժարելու մարմաջ մը կայ, որ բացայայտ է «Շարունակելի»ին մէջ: Մինչ «Կեանքը – Քոյրս» հատորին մէջ քանի մը անդամ կը հանդիպինք Ատուածամօր: Չեւով մը հակատական մօտեցում մը կայ:

Յատկանշական է «Գինովութիւն» վերնագրուած բանաստեղծութիւնը որ հարցադատաւորէն կը բխի Զուլալի պիտակիցէն եւ ենթագիտակիցէն: Ի վերջոյ գարման մը կայ կեանքը մատամբ դեղեցկացնելու եւ այդ գարմանը, իր գրականութեան թէ առօրեային մէջ, գինին է: Այս բանաստեղծութիւնը կարելի է նկատել որպէս մարդուն կեանքին թարգմանը եւ մեզ կը հասցնէ այնքան խորհրդաւոր տողերու մէջէն գարձեալ մահուան: Կը հասնի վերջաւորութեան՝ նոյն տատիսքական հոգեվիճակին, երբ վերջին գաւաթը կը պարպի սիրոյն համար, որ իր գոհը գարձած է.

«...Բայց ստորին չեղաւիք երբեք
Սրիկայ է դարը միայն...»

Կարծես թէ, Զուլալ հատատացած է թէ գինովութիւնը պարտք մըն է, հատուցում մը կեանքին եւ ոչ թէ ատորնանալու գործընթացք մը: Շատ պարզ է, երբ Զուլալ բանաստեղծը մոռնանք, կը մնայ Զուլալ մարդը՝ որուն սիրտը աշխատելու համար արիւնէ աւելի պէտք ունի գինիի: Զուլալ մարդուն համար երջանկութիւնը կը կայանայ իր չրջապատի իրերը դեղեցկացնելու իրականութեան մէջ, եւ այդ պարզ է: Կեանքը միմիայն զղացումէ դուրս բերելու եւ ապրում դարձնելու եւ նոյնպէս իրարմով բարմապատակելու գործութիւնը կը կոչուի երջանկութիւն, որ անպայման, սակայն միջնորդի մը կողմէ կը մանէ առօրեային ներս, եւ այդ միջնորդը գինին է:

«Հոգւով եւ մարմնով» բանաստեղծութեան մէջ դոր գրած է Յարութին Կոստանդեանին՝ նամակի պէս, ի մէջ այլոց կը գրէ.–

«Գինովութիւնը մեր սրտին, Յարութ
Ոչ աւրջաւիք է, ոչ գլխի պտոյտ
Այլ ձեւ որ ունի հոգի եւ մարմին»

եւ քանի մը տող յետոյ.

«Կին զոր ցանկացիւք, կին զոր սիրեցիւք
Որմէ ցաւեցաւիք, որուն ցաւցուցիւք...»

Ուրեմն գինովութիւնը կեանքն է այնքան պարզ հասկացողութեամբ թէ առհասարակ գլխու – պատյտ կամ անկապակից հոգիվիճակ մը չէ, այլ իրականութիւնը: Իրականութեամբ լեցնելու էութիւնը, լեցուելու այդ ուինով որ իմաստ եւ մարմին պիտի տայ թուղթին:

Նոյն «Գինովութիւն» բանաստեղծութեան մէջ կը հասնի տոգի մը, ուր կը վարի երազին, զայն ոչ թէ որպէս խորհուրդ ընկալելով, այլ վիճակ մը որ պատրաստութիւններու դարմանն է: Լիցքը: Լեցուիլ երազով եւ գոնել այդ անբան անյատ վայելքը որ աշխարհի բնակչութեան 90 առ հարիւրին անհասանելի է: Միտքը:

«Ինչ չեմիք կարող աւել մտքով
Գեղեցկացնեիք մեր երազով»:

Անհրաժեշտ է բանաստեղծին համար, որ իր արտաքին պատկերը եւ երեւակայութեան ուժը ներդաշնակ ըլլան, որովհետեւ ինչպէս արուեստի մէջ խորքն ու ձեւը գիրար կ'ամբողջացնեն՝ այնպէս ալ կեանքի մէջ: Բանաստեղծին ներքինն ու արտաքինը չեն կրնար իրարու հակասել: Այդ հակասութիւններուն չենք հանդիպիր իր քով, գիրք եւ գրականութիւն իր խորքին են, ինչպէս գինի եւ կեանք կամ կեանքի դառնութիւններ՝ իր գրականութիւնը:

Ուրեմն «Կեանքը – Քոյրս» հատորը, բանաստեղծին ապագայ հեռագիծին առաջին կէտերը կը թուի, որուն վրայ, եւ ինքն իր հետ կատակուելով կը թռալի ու կը հասնի այս օրերու բանաստեղծին, որ ոչ միայն բանաստեղծական խառնը – ածքի տահմաններուն մէջ կը մնայ, այլեւ աւոր կողքին կայ տաք չունչ եւ տեղծում:

«Աբեւծաղկի մը նման» հատորը բաւական ճամբայ կտրած կը թուի ըլլալ, երբ մանաւանդ նկատի առնենք կարօ Փոլատեանի «Զրոյց»ի 5–րդ հատորի վերը յիշած հարցազրոյցը, ուր Փոլատեան Յարութ Կոստանդեանի «Բանաստեղծութեամբ» եւ Զուլալի «Աբեւծաղկի մը նման» հատորները կը նկատէ աբեւմտահայ գրականութեան վերջին շրջանի ամէնէն արժէքաւոր երկերէն: Այս օրերուն, երբ հրապարակը

այնքան ողողուած է զրոյներով, այլ ամէնուն մէջ իւրայատկութիւն ունենալ եւ չարաչար խեղահեղ ծափահարութիւններու հպարտանքով, այլ զգալ, ապրիլ եւ զրել միայն գրականութեան սիրոյն, ոչ մէկ յատակնութիւն ունենալով որ պատմութիւնը պիտի հետաքրքրուի իրենցմով, արդէն փակ կը տախտէ ունենալ տարբեր մօտեցում մը գէպի ամէն մէկ ոտ եւ էջ:

Ահաւասիկ թէ ինչ պիտի ըսէր Վահէ Օշական, Ջուլալին 3–րդ հատորի մասին: Ցայն պէտք է կապել «Արեւմտահի մը նման» հատորին, որովհետեւ «Շարունակելի»ն նոյնինքն չարունակութիւնն է կամ աւելի ապրուած կրկնութիւնը 2–րդ հատորին.

– «Նախ կողքը – սրճարան, կարծր ու հատ թուղթէ՝ եւ սուր, երկրաչափական պիծերով, թելադրելու զոյ, ինքն իր մէջ հաշ ու իր չափերուն տէր մխոք մը եւ գեղարուեստական ճաշակ մը: Այսինքն մէկը որ իր պայմաններըը կը գնէ կեանքի վրայ, որ վարժ չէ համակերպումներու: Ինհանդուրժող եւ ընտրեալ մխոք մը, իր դիմումներուն մինչեւ ծայրը հրուած եւ հոն կանգ առած...»:

Ուրեմն չատ յատակօրէն կողքը երբեմն առ աւելին կ'ըսէ: Կը նմանի աւելի մը որուն արտաքին գոյնը կամ կառուցուածքը կ'անհանդուրժողի մարդս, երբ անտեսակ ներսէն, առաջին անդամ կը պատրաստուի անկէ նեբս մանելու: Այս պատրաստին առկայն գոյնը՝ գոյ մոխրագոյն, տարուէ տարի աւելի պիտի մթննար ու դրան որ դրողը անհանդիսատ, կարդացողը պիտի հասկնար բովանդակութիւնը՝ գեռ դիրքը չբացած: Շարունակելով Օշական կ'ըսէ.

«Ցետոյ՝ անունը: Թանձր, ձեռագիրը առերով՝ ըսելու համար թէ մտերմութեան եւ մենութեան զգոյշ, փափուկ լեզուն է որ պիտի լսուի առկէ ներս: Գիրերը գրուած են անհոգի, հապճեպ բոլորովին անրնատեղծական բայց անկեղծ, անպաճոյճ ոճով մը որ կը թելադրէ միտք մը որ հակառակ ինքզինքը զաղտնիքներով եւ մթին նրբանցքներով փաթթած ըլլալուն՝ վարժ է երեւակայութեան չափ, գոնուտը առաջատաներուն չնոր – հիւ նատարկելու»:

«Արեւմտահի մը նման», երեք բառ, սակայն հարիւր էջ հատկացոզութիւն: Եւ ելեւակայել արեւմտահի մը որ տարօրինակօրէն կը բացուի արեւուն դեղեցկութեամբ, ըլլալով կեանքի իմաստը լոկ այն համոզումով, որ ի վերջոյ նպատակը քալել է արեւին ուղղութեամբ: Նոյնինքն այդ բնատեղծութիւնը որմով նր վերջնայ հատորը, այնքան խոր փիլիսոփայութեամբ է լեցուած, որ անտարակոյս այդ գրուածքը կուգայ ջրելու մինչեւ վերջին էջը երեւցող հոպհոպան ալեկոծութիւնները:

«Վեր առ գլուխդ տղա՛ս, արեւմտահի մը նման
Նայէ արեւուն, նայէ աչքերուս...»:

Մայրը, որ կը մօտենայ տղան ոչ թէ միայն կարեկցութեամբ եւ գորովով, այլեւ կեանքը լաւ ապրելու հաղորդութեամբ լեցնելու տխուր պատմութիւնը: Արեւը որ կեանքն է, մօրը համար աւելի կենսական է քան ինք՝ որ միայն կրնայ խօսիլ: Եւ վերջը.

«Կեանքը ապրիլ արեւմտահի մը նման
Արեւմտահի մը նման որ առնելիք – պիէ չունի աշխարհին. որ դաշտերու լուռեան մէջ կ'արձանանայ իբրեւ խըռխոտ, բաւարար ու խորացող գեղեցկութիւն, որ կը բարձրանայ այնման բանաստեղծական, ազատ ու անկախ. եթէ կարենաս, եթէ կարենաս կեանքն ապրիլ տըղաս, լոյսին դէմ առ դէմ՝ առանց շլանալու, առանց գոցուելու, առանց ցաւելու, արեւմտահի մը նման...»:

Ոչինչ պէտք է ունենալ հաչուեհատութեան համար այս կեանքին մէջ, եւ ըլլալ ազատ, անկախ, ապրիլ կեանքը սակայն անվհատ, առանց յուսահատելու արեւմտահին պէս որ կը կիզուի արեւուն տակ, սակայն գոյամարտը կը չարունակուի նոյն խիզախութեամբ հատատ ու առանց ցաւի,

Մայրը՝ որ գաւկին պիտի սորվեցնէր չտենչալ, որովհետեւ ամէն մարդու համար անհրաժեշտ է չցաւիլ չերկնուած գեղեցկութիւններուն համար:

«Գիտցիր տղա, որ լաւագոյն երգը գոզր չէ երգուած ու երբեք, երբեք պիտի չերգուի: Ո՞վ, ո՞վ իմացաւ արեւմտահին հիշն արեւուն լի տենչ՝ երբ գօրաւոր հեւքի մը մէկ անվերջ կը հատնէր ու կը հատնէր ի վերջոյ ի վեր, ի վեր, ի վեր...»:

Ահա՛ Վահէ Օշականի ներդաշնակ ներկայութիւնը մեր գրականութեան մէջ: Ահա՛ գրականութիւն մը որ ինքզինքը կը գտնէ ինքզինքին մէջ, ինքզինքին մէջ կը գտնէ իր ընթերցողը: Ահա՛ գրականութիւն մը որ ինքզինքին մէջ կը գտնէ իր ընթերցողը, որովհետեւ ինքզինքին մէջ կը գտնէ իր հեղինակը:

Ահա՛ գրականութիւն մը որ ինքզինքին մէջ կը գտնէ իր ընթերցողը, որովհետեւ ինքզինքին մէջ կը գտնէ իր հեղինակ

(Շար. Ա. էջէն)

մասին. օրինակ, Օգոստոս 9-ի «Բակինակի ռարոչի» թերթը գրած է ի միջի այլոց. «...օգտուելով պատիժի բացակայութենէն, Հայաստանի ներելուկ Գերագոյն Խորհուրդը արգիլուած «Ղարաբաղ» Կոմիտէի դեկավարներէն մէկուն գլխաւորութեամբ, թերեւս նոյնիսկ անոր կեանքին գնով, ազատեցաւ ճախագահական հրամանագրէն ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ Լեռնային Ղարաբաղի տարածքին, անգամ մը ևս զայն միացնելով իրեն...»: Այլ տեղ ըսուած է տակաւին. «Հայկ. յեղուզակայինն կազմաւորումները հապճեպօրէն կը հագուին ազգ. բանակի համազգեստ, որ իրենց համար կը կարուի Հայաստանի Խորհրդարանին մէջ»...:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ Ա. ՄԱՆՈՒՉԱՐՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոս 16-ին, Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջանը անդրադարձած է Ադրբեջանի Մանուչարովի հարցին. կեդրոնական դատախազութիւնը պահանջած էր որ Հայաստանի գերագոյն իշխանութիւնը համաձայնութիւն տայ հայ երեսփոխանը որպէս քրէական յանցապարտ դատելու: Գերագոյն Խորհուրդը քննելէ եւոք հարցը, որոշում կայացուցած է թէ Ա. Մանուչարովի դէմ կատարուած հետապընդումին պատճառը քաղաքական այլախոհութիւնն է եւ ոչ թէ քրէական յանցանք մը. ուստի մերժած է պահանջուած համաձայնութիւնը:

⁂

ԱՐՑԱԽՑԻՆ ՅՈԳՆԱԾ

Արցախի ճամբաներուն վրայ վերջերս յաճախակի դարձած են փոխադրամիջոցներու քարկոծումի դէպքերը: Օգոստոս 15-ին, Աղդամի մէջ ալ խումբ մը Ադրբեջանցիներ յարձակած են թղթատարական ինքնաշարժին վրայ ու ծեծած աւազադուրհանդակ Վովա Մովսիսեանը: Ալած են անոր ատրճանակը:

Լարուած կացութիւնը աւելի եւս կը հրահրէ կազմկոմիտէի ձայնասփիւռին հաղորդումները. վերջերս ըսուած է որ Ղարաբաղի ժողովուրդը նոյնիսկ յղնած է «միացում» գաղափարէն, հայերէն արտասանելով չակերտուած բառը: Մինչդեռ, հակառակ բազմապիսի գժուարութիւններու, արցախցին կը շարունակէ իր բնականոն կեանքը. մարդիկ կ'աշխատին, կը հանգստանան, հարսնիքներ կ'ընեն: Վերջերս Ստեփանակերտի չուկային մէջ նոյնիսկ ոճնավաճառ կազմակերպուած է:

⁂

ՆՈՒԷՐ «ԱՄԱՐԱՍ»ԻՆ

Ալֆորվիլի Արցախի Օգնութեան Միութիւնը յիսուն հազար Ֆրանսական Ֆրանքի արժողութեամբ համակարգիչ, պատճէնահան գործիքներ, հեռատիպ, հեռապատճէն ու բազմաթիւ ըսկաւառակներ ղրկած է Արցախ. գործիքներուն մէկ մասը «Ամարաս»ի Ստեփանակերտի մասնաճիւղին համար է:

⁂

ՀԱՑ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ

«Կոմսոմոլսկայա Պրաւտա» թերթին մէջ հրատարակուած է Մոսկուայի հայ փախստականներուն դիմումը հայ ժողովուրդին, ուր կ'ըսուի թէ իրենք յոյսով ու հաւատքով կը հետեւին Հայաստանի իրադարձութիւններուն ու այդ հաւատքը իրենց դլխաւոր յաղթանակն է բռնութեան դէմ. փախստականները կ'ըսեն. «որքան շատ կը բախինք հակահայկական տրամադրութիւններու, այնքան աւելի կ'ամրանայ մեր կապը հայրենիքի հետ»:

Դիմումին մէջ կ'ըսուի նաեւ թէ իրենք համոզուած են որ ներկայի հիմնական հարցերը կարելի է լուծել միայն համախմբուելով ու այս առումով ջերմօրէն կը պաշտպանեն համաշխարհային հայկական համաժողով գումարելու գաղափարը: Դիմումը ստորագրուած է 250 հոդիի կողմէ:

⁂

«ԱՐԾՈՒԱՆԻԿ»

Այսպէս կը կոչուի Ղափանի մէջ ըստեղծուած բարեգործական միութիւնը որուն նպատակն է միաւորել բնիկ Արծուանիկցիները որոնք կ'ապրին Հայաստանի զանազան շրջաններուն կամ արտասահմանի մէջ: Միութիւնը նպատակ ունի լեռնային այս գիւղին տնտեսական, ընկերային ու մշակութային զարգացման օգնելու, մոռցուած ժողովրդական արհեստները, ազգային խաղերը, աւանդութիւնները վերակենդանացնելու: Որոշուած է կարճ ժամանակամիջոցի մէջ հանդիսութիւններու տուն կառուցանել ու նորոգել 1885-ին չինուած եկեղեցին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Մարսէյլէն՝ Տիկին Արմենուհի Կուլիճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր սիրելի քոյր – ընկերուհին՝ Տիկին Զաքրուհի Առաքելեանի յիշատակին:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Յուլինէ Աւետեան իր սիրելի զաւկին՝ Մասիս Աւետեանի մահուան տարելիցին առթիւ 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1990-91 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանը հիմնուած՝ 1988 Սեպտեմբերին, մանկապարտէզի բաժինով մը կը սկսէր նեառել իր առաջին քայլերը:

Ներկայիս Տնօրէնութիւնը ուրախութեամբ կը տեղեկացնէ թէ յառաջիկայ 1990-91 կրթական տարեշրջանին, վարժարանը կը բանայ նաեւ նախակրթարանի իր բաժինը, առաջին դասարանով մը, Սէ. Փէ. (C. P.).

Տնօրէնութիւնը Լիոնի եւ մօտակայ արուարձաններու մէջ բնակող ծնողաց կը յանուցանէ թէ, Վարժարանը կը շարունակէ ընդունիլ 3, 4, 5 տարեկան աշակերտներ մանկապարտէզի երեք մակարդակներու համար: Իսկ 6 տարեկան աշակերտներ՝ նախակրթարանի առաջին դասարանին համար:

Դիւրացնելու համար ծնողքներուն բեռը, Տնօրէնութիւնը կ'ապահովէ երթեւեկի սպասարկութիւն մը:

Տնօրէնութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ ծնողքներուն որպէսզի առանց տատամսելու ղրկեն իրենց զաւակները այս Վարժարանը, ուր ֆրանսերէն ծրագրին առընթեր կ'ուսուցուի հայերէն լեզուն:

Արձանագրութիւնները սկսած են արդէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.–

Լրացուցիչ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել ամէն օր ցերեկոյեան ժամը 9·30-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 5:

Հասցէ. –

40, rue d'Arménie, 69003 Lyon
Tél. : 78. 60. 47.. 18

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Մարի – կարապետ Յակոբեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Միւմէկճեան 500 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ (առանձին «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք-Նշանտուք	300	(355,80)
Մկնուիդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Է.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

LE TEBROTZASSERE

ECOLE BILINGUE
MATERNELLE — PRIMAIRE
SECONDAIRE
DEMI-PENSION
AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

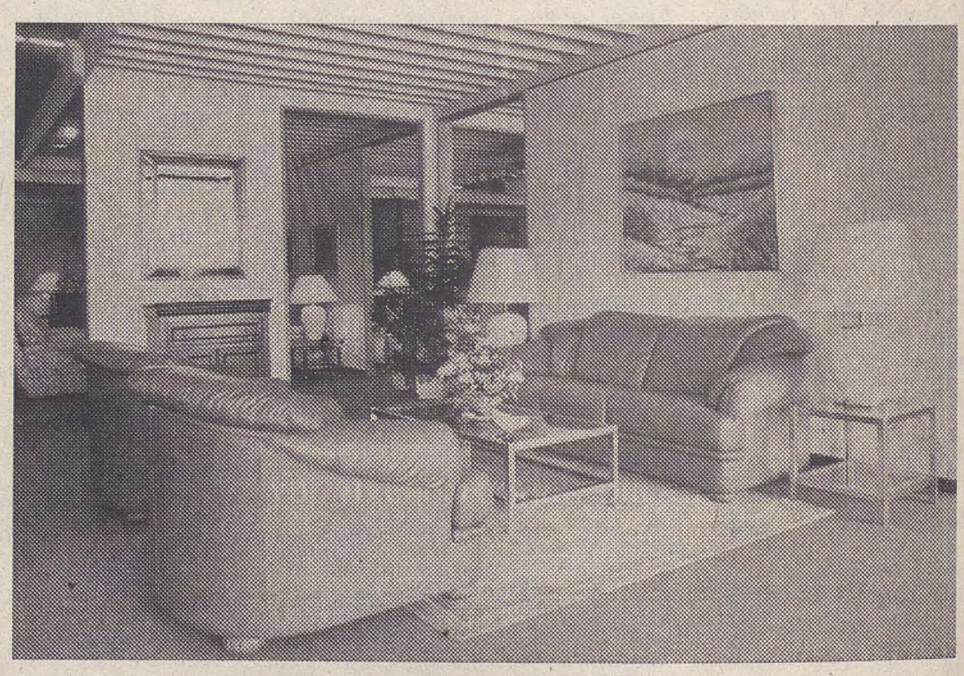
- *Enseignement MODERNE et de QUALITE avec des PROFESSEURS MOTIVES.*
- *Ambiance ARMENIENNE et FAMILIALE.*
- *Initation à l'ANGLAIS à partir du C. P.*
- *ETUDES DIRIGEES du soir.*

INSCRIPTIONS
«SCOLAIRES 1990/91»
OUVERTES

ECOLE BILINGUE
« TEBROTZASSERE »
M. Garabed DAKESSIAN / Directeur

1, boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
Tél. : 43 81 01 72
SNCF PAVILLONS s/s BOIS

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՅՏԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.347 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.347

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ԳԵՐԻՇԽԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ 23ԻՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ 183 ՁԱՅՆՈՎ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀՌՉԱԿԱԳԻՐ»Ը

Հինգշաբթի, Օգս· 23, ժամը 12·03–ին է (Երեւանի ժամով, Փարիզ՝ 9·03), որ Հայաստանի նորընտիր Գերագոյն Խորհուրդը 183 ձայնով (2 դէմ, 2 ձեռնպահ), քուէարկեց «Հայաստանի անկախութեան մասին հռչակագիրը»ը, ինչպէս խորագրուած է ընդունուած յայտարարութիւնը:

Ուրբաթ, Օգս· 24–ին, Երեւանի մամուլն իսկ չէր կրցած հրատարակել ամբողջական բնագիրը, որու վերջնական շարադրութիւնը լրացած չէր: Ամբագրական յանձնաժողովը նոյն օրը վերջնական ձեւաւորումը կու տար եւ լոյս պիտի տեսնէր, յաջորդ օրը, Շաբաթ, Օգս· 25–ին, հայաստանեան բովանդակ մամուլին մէջ:

Այժմէն սակայն, կրնանք ըսել թէ այս պատմական որոշմամբ, Հայաստան կը դառնայ ինքնուրոյն քաղաքականութիւն վարող Պետութիւն: Ընտրուած բանաձեւումն է –զրած էինք արդէն Օգս· 22–ի մեր թիւով – «անկախ պետականութեան հաստատման գործընթացի սկիզբ»:

Նախ եւ առաջ, ընդհանուր Հայաստանի խորհրդային սոցիալիստական Հանրապետութիւն անուանումին երկու աւելորդ ածականները եւ ձնաւ՝ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը», որ այլեւս պաշտօնական անունն է:

Հինգշաբթի օր քուէարկուած «Հռչակագիր»ը, ըստ տեղական անուանումին, վերջ կը դնէ խորհրդային Սահմանադրութեան գործադրութեան Հայաստանի հողամասին վրայ, կը նախատեսէ հայկական ուժերու հաստատումը պաշտպանելու համար սահմանը, ուր մշտական բախումներ կան Ադրբեջանցիներու հետ:

Անջատում չկայ, դոնէ առայժմ, Խորհ· Միութենէն, բայց Հայաստան պիտի վարէ ինքնուրոյն քաղաքականութիւն եւ երկրին մէջ կիրարկէ իր հարազատ օրէնքները: Նոր Սահմանադրութիւն մը պիտի պատրաստուի: Հռչակագիրը կը չեչտէ նաեւ թէ Լ· Ղարաբաղը ամբողջական մաս կը կազմէ Հայաստանի եւ միացումը պիտի իրագործուի:

Հայաստան իր դրամը պիտի ունենայ, կեդրոնական դրամատուն մը պիտի հաստատէ, դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները ունենայ օտար Պետութեանց հետ, ներկայացուցչութիւններով տուեալ երկիրներուն մէջ (հիւպատոսարաններ), օտար զօրքերը կրնան Հայաստան մտնել միայն Հայաստանի Խորհրդարանի համաձայնութեամբ: Բոլոր Հայերը, նաեւ ընտրելիները ով որ ալ ըլլան, կրնայ Հայաստանի քաղաքացի դառնալ:

***

Ուրբաթ առաւօտ, Օգս· 24, փարիզեան մեր տեսած օրաթերթերէն ամէնէն լայն տեղը տուողն էր Լիպերասիոն: Նախորդ իրիկուն, կը Մռնտ կարճ այնդրադարձ մը ունէր կէսօրէ վերջի իր առաջին հրատարակութեան մէջ (վերջին էջ), որ աւելի ուշ իր տեղը զիջած էր սակարանի վերջին «անկումին»: Ֆիկարօ եւ Իւմանիթէ պարզ լրատուութիւն մը կ'ընեն: Ֆիկարօ կը խորագրէ· – «Հայաստան կը հռչակէ իր դերիշխանութիւնը» (Հայաստանի մէջ կը գործածէն՝ ինքնիշխանութիւն տարբերը): Կը զրէ թէ (Ա· Էֆ· Փէ· գործակալութիւն) 12–րդ Հանրապետութիւնն է որ նման նախաձեռնութիւն ձեռք կ'առնէ, ինչ որ բոլորովին չի ալ համապատասխաներ իրականութեան: Խորհ· Միութեան 15 Հանրապետութիւններէն, յարդ՝ Լատվիա, Էստոնիա, Լիտուանիա եւ Վրաստան որոշած են կամ անմիջապէս կամ ժամանակի ընթացքին անկախանալ: Հինգ ուրիշ Հանրապետութիւններ – Ռուսաստան, Ուկրանիա, Բելոռուսիա, Մոլդաւիա, Ուզբեկիստան– յայտարարած են թէ դերիշխան են կամ իրաւունքն ունին չգործադրելու խորհրդային օրէնսդրութիւնը իրենց հողամասին վրայ:

Պերնար Քոհէն, Լիպերասիոնի մէջ, բաւական երկար կ'անդրադառնայ, կցկտօրէն նաեւ կարդ մը լուրեր Լիտուանիոյ վերաբերեալ: Կու տայ մեզի ծանօթ տեղեկութիւններ, նշելով թէ նոր Հանրապետութիւնը, առայժմ, կը մնայ Խորհ· Միութեան մէջ, ինչ որ ըսել ուած է հայ երեսփոխանի մը «հովանոցի տակ» դերիշխանութիւն:

Լիպերասիոնի Թղթակիցը կ'անդրադառնայ նաեւ հայ – ադրբեջանական միջադէպերուն, կը յիշէ որ Լ· Տէր–Պետրոսեան սահմանը զացած է (ինչեւան, ինչպէս զրած էինք երէկ) եւ յանձն առած կարգապահութիւնը վերահաստատել հայկական կեռիլլայի բազմազան խումբերուն մէջ: Բայց, կ'ըսէ լրագրողը, խորհ· զինուորները, որոնք, չատ բուռն կերպով յարձակած են հայ ֆեետայիներուն վրայ, կացութիւնը «պայթուցիկ» կ'որակէն:

Այս առընչութեամբ, Ռօյթըրի մէկ հեռագիրը կ'ըսէ թէ վերջին երեք օրերու ընթացքին, բախումներ դէմ առ դէմ հանած են խորհ· Ներքին նախարարութեան զօրքերը հայկ· քաղաքազօրքերու եւ ըստ Իզվեստիա–ի 50 քաղաքազօրային ըսպաննուած է եւ 100՝ վիրաւորուած (ըստ եռւանէն, երէկ մեզի տրուած թիւերն էին՝ 9 մեռեալ, 25 վիրաւոր):

Գերագոյն Խորհուրդի Հինգշաբթի օրուան նիստին (Օգս· 23) Լեւոն Տէր–Պետրոսեան զեկուցում տուած է Շեւառնաձէի հետ իր տեսակցութեան մասին: Երկուքն ալ համաձայն եղած են, որ վերջին միջադէպերը, բոլորովին արուեստական են եւ անհիմն: Խորհ· իշխանութիւնները համամիտ են որ հինգ քիլոմեթրի վրայ զինուորական զօտի մը ստեղծուի (անցեալին անդրադարձած էինք Ազերիներու այս առաջարկին), բայց Հայերը կ'առարկեն որ նման կարգադրութիւն մը բոլորովին կ'անջատէ Ստեփանակերտը եւ անհրաժեշտ է ազատ երթեւեկ հաստատել Գորիս – Լաչին – Ստեփանակերտ ճամբով:

***

Երեւանէն Մոսկուա զացած էր խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը, կարիճ Սարգսեանի գլխաւորութեամբ, որ հանդիպում ունեցած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղակալ՝ Նազովի հետ: Այս տեսակցութիւնը, պարզ մաքերու փոխանակութիւն մըն էր, եւ պաշտօնական ոչ մէկ հանգամանք ունէր քանի պատուիրակութիւնը լիազօրուած չէր: Այս խօսակցութիւնները կը վերաբերին «Միութեան Ուխտ»ին, որ պիտի պատրաստուի եւ ճշդէ Հանրապետութեանց նոր կացութիւնը– ինքնիշխանութիւն, անկախութիւն, եւլն·: Այս առընչութեամբ է, որ Նազով առանձին–առանձին կը տեսնուի Հանրապետութիւններուն ներկայացուցիչներուն հետ եւ իւրաքանչիւրին արտայայտած տեսակէտները կը փոխանցէ միւսներուն, ինչպէս հաղորդեցին նոյն իրիկունը խորհ· մեռնները:

***

Խորհրդային ԹԱՍ գործակալութեան համաձայն, Ադրբեջանի նախագահը իր երկրին հեռատեսիլէն ելոյթ մը ունեցած է, անդրադառնալու համար Հայաստանի քաղաքական վերջին զարգացումներուն. ան ըսած է թէ իր ժողովուրդը սպառնալիքի ենթակայ է ու կրեմլինը չի յաջողիր պիրենք պաշտպանել· Մութալիբով աւելցուցած է թէ այս կացութիւնը պիրենք կը մղէ վերանայելու իրենց յարաբերութիւնները Կրեմլինի հետ:

Մութալիբով յայտնած է թէ Ադրբեջան որ թիրախ է հայ զինեալ ուժերու յարձակումներուն, իր դերիշխանութիւնն ու անկախութիւնը պահպանելու համար պարտաւոր պիտի ըլլայ գործի անցնելու եւ թերեւս նոյնիսկ դիմելու միջազգային զօրակցութեան մը:

Ադրբեջանի նախագահը կոչ ուղղած է Կորբաչովի որ Հայաստանի դէմ քաղաքական, օրինական ու այլ պատժամիջոցներու դիմէ· ան աւելցուցած է թէ խորհրդային զեկավարը Հայաստանի մէջ վերջին չրջաններուն կազմուած զինեալ միաւորներու վրայէն խիստ հակակշիռը վերցնելով, ենթարկուած է հայկական ճնշումներուն: Մութալիբով նման լուրջ խնդիրներու հանդէպ այս թոյլ վարմունքը կեդրոնին կողմէ քայլերանք մը նըկատած է այն ծայրայեղական ուժերուն որոնք հակամէտ են Միութենէն անջատուելու:

Ուրբաթ իրիկուն, վճռական պահն էր: Եթէ Իրաք զործադրէր իր սպառնալիքը եւ չրջափակէր այն 17 զեսպանատուները, որոնք կը մերժէին տեղի տալ Սատամ Հիւսէյնի վերջագրին, չփակելով Քուէյթի իրենց զեսպանատուները, ստեղծած կ'ըլլար բազուս պէլլի մը (պատերազմի պարագայ) եւ այն ատեն ալ արեւմտեան Պետութիւնները կրնային ուժի դիմել:

Ինչպէս ամէն մենատէր, որ չի զիտակցիր թէ մինչեւ ո՞ւր կարելի է հեռու երթալ, Սատամ Հիւսէյն, Հինգշաբթի օր, դիմեց չատ զգուելի բեմադրութեան մը: Մինչ, յարդ, խօսնակի մը միջոցաւ կը փոխանցէր իր յայտարարութիւնները, այս անգամ, ինք ներկայացաւ չրջապատուած ամերիկացի եւ անգլիացի «պատանդ» ընտանիքներու մանուկներով: Անոնցմէ մէկուն գլուխը կը չոյէր, անոյշ անոյշ խօսքեր կ'ընէր: Խաղաղութեան այս «փրկագին»երը կը հրամցնէր արեւմտեաններուն, բայց, հակազդեցութիւնը չատ բացասական է, «չատացուեց» պիտի ըսէր Հայաստանցին: Այս ամբողջը ճիշդ ըլլալով հանդերձ, անընդունելի եւ վրդովեցուցիչ է անդրադառնալ, կրկին ու կրկին, որ Սատամ Հիւսէյն զահիճ չէր, երբ իր երկիրը կը պահէր ամբողջատիրական եւ անգութ վարչակարգի մը տակ, լիրբ բռնատէր մը չէր, երբ մեծաքանակ զէնք կը դնէր Ֆրանսայէն եւ Խորհ· Միութենէն, ահաբեկիչ չէր, երբ արեւմտեան զեկավարներ իր ձեռքը կը սեղմէին, ոճրագործ չէր, երբ քիւրտ ընտանիքներու վրայ քիմիական ռումբ կը թափէր, այս ամբողջը եղաւ, նոր–նոր, Օգս· 2–ի առաւօտ մը սկսեալ, երբ հարցը քարիւղին հասաւ:

Ապահովութեան Խորհուրդի հինգ մշնայուն անդամները համաձայնեցան դիմեալ միջամտութեան արտօնութիւն տալու երբ չյարգուի Իրաքի չրջափակումը:

× Ցորդանան փակեց իր սահմանները դաղթականներուն, ողբերգական կացութիւն մը ստեղծելով: Թագաւորը կ'արդարացնէ իր ընթացքը «մարդասիրական դրդապատճառներով», որովհետեւ կարելի չէ անկազմակերպ ձեւով ընդունիլ եւ փոխադրութիւնը ապահովել այսքան մեծաքանակ զաղթի մը:

ՁԱՌԱՄԱՐՏԷՆ ԵՏՔ ՉԼԱՄԱՐՏ

ՑԵՏՈՑ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆԵՐՈՒ վերամիացումը պիտի իրագործուի Հոկ· 3–ին: Երկար եւ տուր վէճերէ ետք է, որ արեւելեան Գերմանիոյ Խորհրդարանը համաձայնեցաւ վերամիացման դաշինքին եւ թուականին չուրջ: Հոկ· 3–ին, ասա հանդիպի՝ արե-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՉՈՒԼԱԼ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Գիրքին առաջին էջին կը հանդիպինք կոստանդին Երզնկացիի գեղեցիկ մէկ բանաստեղծական համարին, որ մեզի կուտայ ամէն բան գեղեցիկ տեսնելու խորհուրդը։

«Թէ աւդյշ հոտ կայ բուրել
,ւի կեաւիճ փոխէ զդուռըն մահուան;
Են շատոց հոգի հարբած
Յաւդյշ հոտոյն առաւօտուն·
Թէ աւմահական սէր կայ՝
Որ հոգի տայ հոգեստնուն,
Իմ բաժին սէրն ու հոգին
Խառնել ի սէրն առաւօտուն։
Թէ ինձ կեաւիճ կամ խնդութիւն
Բաժին կայ ի դուռն ի սիրուն,
Մէկ պահու սէրն ի սրտէ՝
Թող լինի ինձ յառաւօտուն»։

Spleen–ը *որպէս առաջին բանաստեղծութիւնը մաղձ մը կը թափէ կարգացողին վրայ։ Փարիզը իր ամէնօրեայ թանձր մըշուշով կը ծածկէ էջերը որոնց մէջ ալլոտութիւնը կը տանի երջանկութեան։ Ինչպէ՞ս չմերժենք բանաստեղծին խառնիխուռն հոգին երբ մէկու մը ուրախութեան պատճառը կը ծնի ցաւէն եւ ցաւէն ուրախութիւնը։ Spleen–ի երրորդ բանաստեղծութեամբ կը զգանք ապրուած գեղեցկութիւնը կեանքին որ ցաւէն կը յառաջանայ։*

«Աղջիկ մը լուռ պատի մը տակ
Բաշուած կուլայ
Ոչ թէ այնքան սիրոյ ցաւով
Որքան ցաւին անուշութեամբ…»

Ի՞նչ ապահով յետադայ էջերով երբ սիրոյ ցաւը որ ընկալուած է բանաստեղծին կողմէ, պինք հասցուցած է տխրութեան։ Եւ յետոյ, ուրիշ ոչինչ։ Որովհետեւ ըրին համար բանաստեղծը կեանքն է։ Spleen–ի վերջին բանաստեղծութեամբ երեւակայութիւնը կը չարժի զարձեալ ու կը հասնի անդոյ, աւուերոտ մտերմութեան մը որ պիտի գայ ամէն ինչ խաղաղեցնելու։

«Ուրիշ ոչինչ։ Մէկը պիտի գայ մարէ
լոյսերն ու
հեռանայ
ոտքերուն մատներուն կոխելով,
մօր մը պէս,
որ չարթնցնաս, չգիտակցիս ցաւիդ
ուրացութեան
ու չարացած՝
կեաւիճը դուն չսպանցնես»։

Սէրը որ առհասարակ երջանկութիւն – ներու եւ դժբախտութեանց գլխաւոր պատրիւրն է, կը մնայ սին եւ ունայն բմբռնողութիւն մը, որ կոչուած չէ կեանքը գեղեցկացնելու։ Ցաւ մը որուն խորքը պարապ է եւ այդ պարապութիւնը յաւիտեան կը մղէ մեզ կեանքը սպանելու։

Բանաստեղծը կեանքի իմաստը հասկըցնելու համար ետ – գարձ մը կ'ընէ դէպի մարդկութեան արմատները, ի սկզբանէ հասկնալու համար կեանքին գեղեցկութիւնը։

«Ի սկզբանէ ոչ Աստուած կար, ոչ
երկինք եւ ոչ երկիր
կար հովը
եւ հովը բանաստեղծութիւնն էր –
կար ու չկարի
հէքեաթը անվերջ՝
Աստուծոյ, երկնքի եւ երկրի մասին
Նաեւ մեր մասին»։

Իսկ ի՞նչ էր բանաստեղծութիւնը։ Պարզապէս հովը էականն էր, վհակ կեանքը՝ այդ բանաստեղծութեան թովանդակութիւնը, որուն դերակատարները, մարդկութիւն կոչուած զանգուածը, որ կեանքի դիմակը կրելով ամէն օր կը բանաստեղծա–կանանայ ընդելով եւ ապրելով։ Սակայն այդ բանաստեղծութեան մէջ սիրող ուժը սխրութիւնն է որպէս ապրում։ Ահա ասոնց բանաստեղծութիւնը ինչո՞ւ «ի բացկզբանէ»ն կը գայուէ, որովհետեւ այդ բանաստեղծութիւնը որ հոմն էր, իր ամենազեղեցիկ երգը կ'ապրի աշնան։

«Բացուած, պայծառ աչքեր –
Անցեալն ահա ներկայ,
անշարժ տերեւներով աշնան ջուր է
հանդարտ,
Տխրութիւնը հուսկ ապրում է
խորասոյզ
եւ տեսիլքը՝ համայնական ու
թափանցիկ»։

Բանաստեղծին համար չկայ արդէն անցեալ։ Ներկան հասկնալու եւ ապրելու ենթադրութիւնը արդէն իսկ հրաժարումն է անցեալէն զայն ընկալելէ ետք։ Զուլալին համար անցեալ գեղեցկութիւնը թէկուզ ըլլայ տխրութիւնը գոյն չունի, ներկայի ապրումն է որ կը տիպէ բանաստեղծութիւն դառնալու։ Իսկ ներկան նոյնքան ձանձրալի՝ նոյն մխապաղաղ, անչարժ տերեւներու մնացորդացն է փողոցին մէջ եւ ամէնուր։

Այլ տեղ մը անցեալը որ լոյս էր, հարկ կը դգայ թաղելու դիւերուան մէջ, սակայն ի՞նչ տրամադրութեամբ ընդունիլ այդ մխապաղաղ ներկան, անցեալի ընդօրինակութիւնը եղող կեանքը, երբ ամէն բան թաղած՝ ինչպէ՞ս ապրելու դգայումով լեցուիլ եւ ներկան աւելի գեղեցիկ տեսնել։

«Յուղարկաւորի տրամադրութեամբ
Ո՞վ կրնայ կանչել
– Փառք ապրողներուն»։

Ոչ մէկը։ Նոյնիսկ բանաստեղծութեան մէջ, որովհետեւ կեանքը սահմանուած է ապրուած բաներով։

Աւելի անդին պահ մը կը կենանք տողի մը վրայ։

«Զսիրելու պէս սիրեցիր»։

Այստեղ պէտք է նկատի առնել հետեւեալ բանը, թէ կայ եսը եւ ոչ – եսը։ Առաջինը կը նշանակէ ներս, իսկ երկրորդը դուրս։ Բան մը ապրիլ, անկէ փորձելով հրաժարիլ։ Սիրել սակայն չսիրելու պէս, ոչ թէ այն իմաստով որ խաբուի եւ խաբուածի առարկայական մօտեցում մը գիրար կը խաչաձեւեն։ Կայ չսիրելու մերժումը եւ կայ սակայն սէրը։ Մէկ առաւել մէկ հաւասար է երկուքի։ Արդիւնքը կայ՝ որ կը ծնի երկու հաւասար կէտերէ։ Հոս ալ սէրը կ'ազնուանայ, կը գեղեցկանայ, կը դառնայ հակառակը տխուր, որովհետեւ եսը եւ ոչ - եսը կը միանան մէկ բանի մէջ։ Սիրոյ։

Ուրիշ բանաստեղծութեան մը մէջ, յուսախաբ մօտեցում մը կայ ապրած միջավայրին ու երջանկութիւնը բանաստեղծին համար գաղրած ըլլալէ ետք, կեանքը ապրելու, պարզապէս գգալու մղձաւանջով կը թափէ գինին աւելի գեղեցիկ գինովութեան մը համար։

«Հիւանդ լոյսերուդ տեսիդով,
անձրեւին տակ,
Ուրիշ ոչ մէկ երազ, ուրիշ ոչ մէկ
մրմունջ։
– Եթէ ոչ ուրախութեան՝ ապրելու
պէս գոնէ
Մէկը ցաւէր յանկարծ - մէկը
յանկարծ ճչար…»։

Երբ ընդհանրապէս Հայրենիքի գրողներուն գործերը կարգանք, հապէս ապրումէ աւելի կեղծ յոխորտանքի մը կը հանդիպինք, որոնք մեզ կը ներկայացուին որպէս հայրենական ապրումներ։ Ինչպէ՞ս կարելի է սակայն որ բանաստեղծ մը չինծու պատկերներով մեզ հոգեպէս դուրս բերէ տարբեր աշխարհի մը։ Բայց հոս յայտնի է թէ որքան որ անհատը տխուր է, միջավայրը, կեանքը, արեւ թէ անձրեւ մաս կը կազմեն անոր կազմաւորման։ Տեղ մը արեւմտահիկը կը ծնի, անդին Սէնի վրայ մշուշի պէս իջնող տխրութիւնը կը կլանէ գինք, որովհետեւ այդ միջավայրը եւ միւսը գեղեցկութեան յարաբերական կազմաւորումն է որ կը կազմուի միայն դաչտերուն մէջ անասնձ, ազատ եւ առանձին։ Բանաստեղծը արդէն իսկ սրտի խորբեկանումով, Հայրենի գրողներուն մէջ իրականը կը փնտռէ· բայց ի դուր։ «Զբոյց»ին մէջ, քանի ի քանց կը յայտարարէ որ Զարենցէն ետք Պ· Սեւակ քիչ մը իրաւ բանաստեղծ էր։ Ուրիշ ոչինչ։ Յաւախարութիւնը կը յայտնուի այլ տեղ մը բացէյն Պոտոսեանին նամակի փոխան գրուած բանաստեղծութեամբ՝ ուր ի մէջ այլոց կը գրէ·

«երեւակայէ, քայց, պահ մը գոնէ,
Զարմանիքը, ամբողջ ողբերգութիւնը
Հայրենի դժբախտ մեր բերքոդներուն
երբ Արարատը տանիք … Ալասքա»։

Բանաստեղծը հասկցած է որ Արարատով մեծցող մեր բանաստեղծները վայրկեան մը իսկ դոյութիւն ունենալէ կը դադրին եթէ օր մը մէկը Արարատը տեղափոխէ յանկարծ։ Ի վերջոյ խօսքին եւ ապրումին պերազ դժոգ կաւով չաղախուած ըլլալը կը դադրի տեղծագործութիւն ըլլալէ եւ կը մնայ հասարակ գրութիւն մը յաճելի ժամանցներու համար։ Այս մէկը չի նշանակեր թէ Զուլալ հեռու է հայրենական զգացումներէ, այլ երկրորդ հատորի կէսերուն կը հանդիպինք մօտ տիպ բանաստեղծութիւններու որ Հոխիսիմէ, Զուարթնոց, Անի երգելով կը սահիկ կանգ առնել բանաստեղծին ներաշխարհին դուրս ելլող, սակայն ներաշխարհային արտայութիւններով չաղախուած բառերուն վրայ, որոնք կ'ըլլան բիւրեղացում՝ հոգիին փրթած զգացումներու եւ բառերու, պերազ գրկող եւ պերազ ամբողջացնող հոգեկան պատկերացման մէջ։

Կը հանդիպինք բանաստեղծութեան մը որ Յարութիւն Կոստանդեանին ձօնուած է եւ վերնագրուած «Հայոց ամէնէն մեծ բանաստեղծը»։ Այս գրութեան նման այլ գրութիւններ կը քաչքչուին մինչեւ վերջին հատորը, ուր յատկապէս «Շարունակելի» խորագրով գրութեան մէջ սիրայինն խօսակցութիւնը կէս ձգելով կը տարուի Կոստանդեանի յիշատակով։ Ի վերջոյ «Արեւմտահի մը նման» հատորին մէջ կը հանդիպինք արձակ – քերթուածներու, հատորին վերջաւորութեան, որ իր ձեւին արդէն իսկ տարբերութեամբ որպէս նորութիւն կը ներկայանայ մեզի։

«Շարունակելի» հատորին անունը, ինքնին թէ՛ հարցում է, թէ՛ պատասխան։ Գրքին անունը, բառը այդ անունին կը թեւաթըռի նոյն հոսքը ժամանակի, բաւին զգացական խմաստով, եւ թէ անդադրելի չարժումը կեանքին, ինչպէս եւ չատ իմացական վիճակ մը։

Գրքին երկրորդ էջը կուտայ պատասխանը։ Ֆրանսերէն բանաստեղծութեան տող մը կայ Սէն – ձոն – Փէրս առորագրութեամբ։ Մեծ է անունը պիտի ըսէր Վահէ Օշական, Նոպէլեան մրցանակի տիրացած՝ Ֆրանսական մշակոյթի փառքերէն մին, որուն քերթողութեան գլխաւոր թեմաները եղած են, մարդ – բնութիւն զրերէթ միատիք առընչութիւնը անսահման հատատքը մարդ էակին վրայ՝ մինչեւ նոյնացումը մարդուն եւ Աստուծոյ, Պանթէիզմի պրիսմակին մէջ բռնուած։ Հայերէն թարգմանութիւնը, զարձեալ ըստ Օշականի, գրեթէ անկարելի է, սակայն փորձին պատասխանը հետեւեալն է·

«Եկած է պահը, ով դու պոէտ, որ մեզ արտասանես քու անունը, ինչ է քու ծագումդ եւ որքան ազնիւ ցեղէ կը սերիս»։

Այդ «ով դու պոէտ բառերը» Գազանճեան ընտրելով, մեզի կը բանայ իր սիրտն ու երազները եւ ինչպէս առաջին էջերուն մէջ յիշեցինք, որ նախորդներուն վրայ աւելնալով, բանաստեղծը Ֆրանսահայ գրական նոր սերունդին ներկայացուցիչն է եւ այդ «ով դու պոէտ» բառերով տագանդաւոր արուեստագէտներու, մտաւորականներու 50–ական թուականներու փառքի օրերն են որ ետ կուգան։

«Շարունակելի»ին էջերը քիչ մը աւելի անհասկնալի կը թուին, որովհետեւ չատ աւելի վերացական ապրումներով, կատարելագործուած տաղանդին միտքը կը հազորդեն, չատ չատախ նոյն շրջանակին մէջ դառնալով։

«Ժամանակին մէջ
աչքերն ու սիրտը ոչինչ են ջնջած,
չի պակսիր ոչինչ՝
յաւերժութեան եւ երազին հաւատ։
ներկայ է մահն իսկ՝ որովհետեւ
կար»։

Երազը ընդհանուր առմամբ հասկցուած է որպէս անմահութեան խորհուրդ, որովհետեւ երբեք չօչափելի իրականութիւն մը չէ։ Իսկ այստեղ ժամանակը, որ արդէն յաւերժութիւն կը նշանակէ, նոյն չարունակական յարաբերութիւնը կը ստեղծէ մարդուն եւ երազին միջեւ։ Սակայն յաւերժութեան դաղափարին կը բախի մահը, որ բնաւ բացակայ եղած չէ։ Այլ տեղ մը՝

«Մշուշէն անդի՞ն … ոչինչ»

Ոչ իսկ վերջը հետախուզական որոնում մը, այլ՝ պարզապէս ոչինչ։ Կեանքի հատկացուածութիւնը կը վերջանայ ոչինչով, որովհետեւ սկսած էր ոչինչէն, ոչինչով։

Այլ բանաստեղծութեան մը մէջ.

«Օր մը չէ օր մը
պիտի լքեմ ամէն ինչ
ամէն ինչ գիս պիտի լքէ
եւ իբրեւ թէ անհուն
եւ իբրեւ թէ հեռու տեղէ մը
յուսախաբ սիրոյ պէս
աչքերուս հետ
միս միւնակ
պիտի վերադառնամ կեանքին»։

աւելի վերջը՝

«Կը սկսինք մեռնիլ
յիշելով…»։

Բոլոր ապրուած վայրկեանները համաղօ են մահուան, երբ լռութիւն եւ ամէն բանէ ձերբազատումի զգացումը կ'առաջնորդէ կեանքին։ Այն ինչպէս որ մենք հասկցած ենք եւ կը կարծենք թէ հասկցուած կամ ընդունուած իրականութիւն մըն է, բանաստեղծին քով հակառակ սահմանումը ունի։ Երբ մենք՝ դառնացած նեղկայով, առօրեան կը դեղեցկացնենք անցեալի քաղցր կոչուած յիշատակներով եւ անոնցմով ապրելու մղձաւանջը կը կրկնենք մէջերնիս, կը հանդիպինք մարդու մը, որուն համար յիշատակները մտաբերել վերապրիլ չէ, այլ՝ վերամահանալ։ Փորձընկալում մը կայ մահուան։ Հետեւանքը, բանաստեղծի իմացական աշխարհին դուրս գալով վերաբանալ մանկութեան անցած վայրկեանները եւ փնտռել պահ մը երբեք ապրած չբլլալու մղձաւանջը։ Դժբախտաբար այդ մէկը, ինձմէ վեր աշխատանք մըն է։ Բայց երբ ամէն բանի մէջ զգացականը կը փլչ ու կ'անցնի խօսքի պատուարները, պէտք է հասկնալ հոգին նոյն անհանդարտութիւններով ինչ որ գրութիւններն են։ «Բանաստեղծութեան մէջ հայելիին առջեւ կեցած անձն է Զուլալ, որ կ'արտացոլացնէ ուժեղ մտատնութիւն մը՝ խառնակ հոգեկան չփոթութիւններով։ Սակայն կարելի է հասկնալ որ բանաստեղծը խորշանք մը ունի անցեալին նկատմամբ·

«Աղյաւէտ գոցուած դուռը չբախես
Ձես գիտեր, գուցէ կրնայ արթննալ
Սիրուած մոռցուած աղջիկ մը
յանկարծ…»

Միշտ նոյն հրաժարումը՝ երբեմն խղճահարչէն, երբեմն վախով։ Վախ մը կայ մէջը որ անցեալի օրօրները զարձեալ կը յափշտակեն սիրտը խրթին «Նոր նուէր եւ սիրոյ խոստում», բայց կայ նաեւ լեզուին գեղեցիկը։ Ստեղծած է գժոխք մը զրահատային ծագիկներով։ Տխրութիւն մը, որ կ'ըսուի գեղեցկութեամբ։ Մխիթարն սրտի խռովք կամ երջանկութիւն, մխիթարի յուզակաւորութիւնը չեն, այլ խօսքի գեղեցկութիւնը որ կը հաճոյանայ արուեստագէտին բանականութենէն ելլելով ոչ թէ որպէս արտաքսում մը, այլ թոքերէն անցած, լեցուած արիւնով, ապա պարպուած զգացում մը, բորակածինի եւ թթուածինի համահաւասար արժէքը, կենսանիւթը կեանքի։ Իր հայկականութիւնը, անգամ մը եւս կը խռովէ հոգին երբ կը գրէ·

«Բարձրանալով Սէնի ֆարափն ի վեր
ես կ'երթամ
Քայլամոլոր
Մայր Արաբսի ափերով»։

Ինքզինք գրժելու ոգեւորութեան մէջ կը մնայ կառչած արմատներուն։

Այստեղ ընդմիջում մը կ'ուզեմ ընել գիրքէն ներս աւելի կարեւոր թափանցելու համար։ Պէտք է գրեթէ վերջաւորութեան հասնիլ։ Վերջին գլուխին ընդհանուր խորագիրը Գիլեր կը կոչուի եւ այդ էջին վրայ կը կարդանք խոստացի գրող Salvatore Quasimodoի հետեւեալ տողերը։–

«Sono un solo uomo
Un solo inferno»

Թարգմանութիւնը այսպէս կը հասկնանք·

«Միեւնակ մարդ մըն եմ
Միեւնակ դժոխք մը»։

*Ուրեմն ինչպէ՞ս կարելի է որ այսպիսի ենթախորագրով գրութիւն մը չոյէ եւ

ԳՂՁՈՒԹՔ ԳՂՁՈՒԹ

ՄՈՆԹԻՎԻՏԷՈՅԻ մէջ Յուլիս 17 / 23 տեղի ունեցած են Հ. Բ. Ը. Մ.–ի հարաւային Ամերիկայի Երիտասարդաց Լիկայի կազմակերպած 18–րդ Նաւասարդեան հանդիսութիւնները, մասնակցութեամբ՝ Պուէնոս - Այրէսի, Գորտոպայի, Մոնթէվիտէոյի եւ Սան – Փաւլոյի պատուհրակութիւններուն: Բացումին ներկայ գտնուած է նաեւ Ուրուկուէյի մայրաքաղաքին քաղաքապետը, որ չնորհաւորած է երիտասարդական այս կարեւոր ձեռնարկը:

***

ՆԻՒ – ԵՈՐՔԻ Ազգային առաջնորդարանի Գրիգոր Տաթեւացի Վարժարանին չորրորդ տարուան դասընթացքները տեղի ունեցած են Յուլիս 22 / 29: Մասնակցած են երեսուն ուսանող – ուսանողուհիներ: Անոնք հետեւած են հայերէնի (աշխար – հաբար ու գրաբար) կրօնագիտական դասանդութեան:

***

ՊՈԼՍՈՑ Գնալը կղզիի Կաղզուման կայանի տղաքը Օգոստոս 14–ին հիւրասիրուած են Պուրկազ կղզիի հայ ընտանիքներուն կողմէ: Ամանդական այս հրաւէրը կը կատարուի ամէն տարի, ներկայ կ'ընդլայնուած է նաեւ Շնորհք Պատրիարքը· իսկ այս տարի մանուկներու խումբին ընկերացած է պատրիարքական փոխանորդ Շահան Եպիսկոպոս: Հիւրընդող ազգայինները մէկմէկ ժամադոյց ու զգեստեղէն նուիրած են կայանի 160 տղոց:

***

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Հ.Յ.Դ. Արմենիա Երիտասարդական Կեդրոնին մէջ Օգոստոս 3–ին բացումը կատարուած է Լիպլոնի հինգ տղոց յիշատակին նուիրուած յուշատախտակին: Ուղերձներէ հետ թեմին առաջնորդի տեղապահը Գլխակ Վարդապետ Մուրատեան օրհնած է յուշատախտակը, ապա «Մշակ, բանուոր» երգով փակուած է ձեռնարկը:

***

ՊՈՍԹՐՆԻ մէջ Օգոստոսի սկիզբը, «Հայրենիք»ի հրատարակութեանց խմբագրական կազմին նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է հանդիպում մը, քաղաքին ամէնօրեայ երիք վարժարաններուն անօբէնուհիներուն ու Նիւ–Եորքի Քուինս Քոլէժի անօբէնին հետ: Քննարկուած են ամէնօրեայ վարժարաններու առաքելութեան ու կարելիութիւններու հարցերը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի մանուհիներու ազանդական դաշտադնացութիւնը կատարուած է Յուլիս 29–ին, Օնթարիօ լիճին ափին: Հազար հոգի մասնակցած են դաշտահանդէսին, ուր մարզական հանդիսութիւններով, վիճակահանութիւններով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծուած է:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի սկաուտական բանակումը տեղի ունեցած է Յուլիս 31 – Օգոստոս 2: Մանչերու եւ աղջիկներու խումբերը վրանները լարելէ մինչեւ ձեռային աշխատանքները կատարած են մեծ եռանդով· ապա խարուկահանդէսով մը ու ծնողներու ներկայութեան պործադրուած զեղարուեստական յայտագրով մը աւարտած է բանակումը:

***

ՓԱՍԱՐՃԻՒԻ (Պուլկարիա) «Երեւան» կազմակերպութեան ժողովին նախագահը՝ Սրբուհի Պէրպէրեանի բացատրութեան հետեւելով, ըստ նոր կանոնադրութեան, անդամակցութեան դիմում ներկայացուցած են 35 Հայեր: Նոյն մասնաճիւղին կիներու յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ զրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, նուիրուած՝ Ուիլեամ Սարոյեանի կեանքին ու գործին: Դասախոսած է Աշտէն Մարգարեան:

ԴԷՄՔԵՐ

Պատմական Արցախը չատ մը ծանօթ անուններու հայրենիքն է· հոն ծնած են զիտնականները, զրողներ, զօրավարներ, զեղանկարիչներ, երաժիշտներ եւայլն: Այս համատեղութեան մէջ կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն կիները: Յայտնի է օրինակ, Մարիամ Հախումեանի զործունէութիւնը, 1864–ին Շուշիի մէջ աղջկանց զպրոց բանալու, Սոֆիա Առաքելեանի բարոյախրատական զիրքեր թարգմանելու եւ ուրիշներու աշխատանքը: Սոֆիա Առաքելեան կը ձգտէր նաեւ Շուշիի մէջ «Կանանց հանրամատչելի զրադարան» բանալու: Անուրանալի է Օր. Վիկտորիա Դաւթեանի զործունէութիւնը, Արցախի մէջ ժողովրդական թատրոններ բանալու ուղղութեամբ: Անոր համաձայն, «թատրոնը պէտք է միշտ հետազօտի ժողովրդին եւ բեմի վրայ շօշափի հասարակական առօրեայ կենսական խնդիրներ, լուծել ջանայ այդ խնդիրները»: Ան պայքար մղեց որ թատրոնը ինքնուրոյն ըստեղծագործող մարմին զառնայ, ունենալով հանրային կրթիչ դեր:

Ուշադրութեան արժանի են յատկապէս Մարզարիտ Ալեքսանեանի հայրենանուէրը զանքերը: Դեռ փոքր հասակէն ան մեծ սէր ունէր զիր ու զրականութեան հանդէպ: Ծնած էր 1858–ին, Շուշի: Այդ տարիներուն հոն կար Աքեր Եղիսաբէթի օրիորդաց վարժարանը, ուր քանի մը օրիորդներ զեղպրութեամբ կը զրաղէին: Ինք եւս մեծ սէր կ'արտայայտէ զեղանկարչութեան հանդէպ: Միտքը կը յղանայ «Հայկական զեղանկարչութեան» ալպոմ մը պատրաստելու եւ հրատարակելու: Իրեն մեծ օժանդակութիւն ցոյց կուտայ մօրեղբայրը՝ Տիգրան Նազարեան որ անուրանալի աւանդ ունի Շուշիի մէջ տպարան ստեղծելու, «Տարազ», «Ապրիւր» ու այլ պարբերականներ հրատարակելու զործին մէջ:

Մ. Ալեքսանեանի զեղանկարները հիացուցած էին նաեւ մամուլի եւ հրատարակչութեան աշխատողները: Այդ զեղանկարներուն մէջ կ'ուրուագծուէին հայկական բնաչխարհը, Ղարաբաղի նիստուկացը, մարզկային կեանքի տարբեր ոլորտները: Մ. Ալեքսանեանի զործերուն պակը կը կազմէ այն ձեռագիրը աշխատանքը, որ ներկայիս կը զտնուի Էջմիածնի Թանգարանին մէջ: Հինգ տարուան ընթացքին (1867 – 1872) Մ. Ալեքսանեան օր ու գիշեր աշխատելով արտադրած է աւետարանը եւ ոչ ոքի մտքէն կ'անցնի թէ տիկնա մարզկային ձեռքի զործ է: Կորսնցնելով աչքի լոյսը ան այնպիսի աշխատանք մը ստեղծած է, որուն կրնայ նախանձիլ ամէնէն հմուտ մեքենան:

Ցայտնի պատմաբան Լէօն 1918ին Թիֆլիսի «Տարազ» զեղարուեստական – զրական, երգիծական պատկերազարդ չաբաթաթերթին մէջ զրած է.– «Տիկին Մարգարիտ Ալեքսանեանի զործերի մէջ չպետք է որոնել այն, ինչ զեղարուեստի կանոններով ու ճաշակով կրթուած մարդը որոնում է հարուստ պատկերահանդէսներում· պէտք է հասկանալ նրա գծած իւրաքանչիւր գծի պատմութիւնը, պէտք է իմանալ ինչպիսի հանգամանքների մէջ այդչափ նրբութիւն, ճաշակաւոր դասաւորուածութիւն է հասել եւ այն ժամանակ ամենայն իրաւամբ կարող ենք զովել կամքի ուժը, յամառ ու չարքաշ աշխատութեան պտուղը որ անկասկած, ստեղծագործողի բնականից բարձր ընդունակութիւններն է յայտնում»: Մարզարիտ Ալեքսանեանի նկարներու մասին խօսելով պէտք է ընդգծել ոչ միայն անոր բնատուր շնորհը, այլեւ կամքի ուժը, անսահման աշխատասիրութիւնը, հայրենիքին անպայման օգուտ բերելու յախուռն ձգտումը: Ան կը փափաքէր իր զեղանկարները տպագրել Վենետիկի Մխիթարեաններուն մօտ ու չատ տեղեր տարածել: 1868–ին Մարզարիտ Ալեքսանեան զեղանկարչութեան իր ալպոմը կ'ուղարկէր Վենետիկի Մխիթարեան տպարանատէր Հ. Ս. Երեմեանին որ հետացած, կը զրէ.– «...Արդարեւ գործ, զարմանասքանչ եւ ճարտար մատանց գեղեցիկ եւ հնարագէտ գծագրութիւն»: Յաւելի է որ հատորը չի հրատարակուիր, որովհետեւ Մարզարիտ Ալեքսանեան չէր կրնար տպարտզրական ծախքը հոգալ: 1881–ին միայն լոյս կը տեսնէ Շուշիի մէջ, Տ. Նազարեանի «Հրատարակչական զրասենեակ»ի հրատարակութեամբ:

Ծանօթ է նաեւ որ Մարզարիտ Ալեքսանեան չատ կը մտահոգուէր իր հայրենակիցներուն զեղզիտական ճաշակը բարձրացնելու հարցով: Ան իր աշխատանքներուն մէկ մասը կը նուիրէ Շուշիի Հայոց եկեղեցիներուն:

Մարզարիտ Ալեքսանեան մահացած է 1902 Թուականին Մարտ 27–ին: Թաղուած է Շուշիի եկեղեցիին բակը, ուր սրբատաչ քարի վրայ զրուած է.– «Ատ հանդչի բազմավաստակ զրիչ ու ծաղկող Մարզարիտ Ալեքսանեանը»:

ՍՄԲԱՏ ԱԻԱԳԵԱՆ

Ու պիտի մնանք պատկեր: Ու մեր լեզուն դիտութիւն: Մինչ իրրեւ թէ կը զանք... Մինչ իրրեւ թէ զգացողութիւն է մեր լեզուն ... մեր լեզուն:

Ո՞վ, ուրկէ կը հեռանայ, ո՞վ, ո՞ւր կը մնայ: Ճչդել միջոցը: Ճչդել որոշել վայրը· ստեղծել վայրը ուր կենանք մէկ անգամ ընդ միշտ»:

Առաջին անգամը չէ որ «վայր»ին տպագնապները կ'ալեկոծեն ընթերցողը Զուլալին միջոցաւ: Ֆրանսահայ զրականութեան տիտաններէն այդ վայրը ստեղծելու մարմաջով չարչրկած են իրենց բանաստեղծութիւնը, որովհետեւ իրենց առօրեան, չրջապատին «զաւաճանութեան» մղումները այդ զգացումը արթնցուցած են իրենց մէջ: Մանուկ մը վտանգի ժամանակ կ'ապաստանի մօրը գոգ, իսկ հոս ո՞վ է մանուկը եւ ո՞վ է մայրը: Կայ վախը եւ վտանգը որ սակայն զգրած է միմիայն վտանգ մը ըլլալէ, անցած կար ու չկարի տահմանները ու պատած հայութեան պարտադրած բոլոր չրջապիծերը:

Փորձելով վերջին ակնարկ մը եւս նետել հէրուն վրայ, հետազբօսական կը պտնենք բանաստեղծութիւններուն շարադքը, որ նոյնիսկ նորօրեայ, նորանոր ձեւերէն դուրս գալով ստեղծած է յատուկ ձեւ մը: Եւ աւելի վերջնաւորութեան Մեծարենցեան ապրումով զրուած բանաստեղծութենէ մը փոքրիկ մէջբերում մը կ'ուզեմ ընել·

«Մէկը յանկարծ սկսի հէքեաթ մը պատմել· զեղեցիկ հէքեաթ մը: Ծայրէն: Մեր անհման տղուն նման.–

Համբոյրիդ, դիչեր պատուհանս է բաց...»:

Ահաւասիկ անհման տղան որ լեցուցած է անհման բանաստեղծին աչխարհը: Անհման իր զրականութեամբ, կեանքով, նիստ ու կացով, հաւատքով եւ անկեղծութեամբ, որ, ի դին զեղեցկութիւններու, ստորագրած է հարիւրաւոր էջեր, հոգեկան հանգստութիւն մը զտնելով ատոնց մէջ:

Հայկական աւանդութեան համաձայն, տակաւին չատ կանուխ է խօսիլ բանաստեղծի մը մասին, որուն զրութիւնները կուգան ապրուած ու զգացուած բաներէ եւ երազին ստեղծած զեղեցկութենէն: Բանաստեղծ մը որ կ'ապրի ու կը ստեղծագործէ միչտ: Պէտք է ըսել, որ չատ են բանաստեղծները որոնք կը զտնանան միայն «բանաստեղծական-խառնուածք» ունենալով, որոնք կ'ապրին արուեստը, բայց չունին ստեղծումի մղումը.–

«Զուլալ Գազանճեան, թէ՛ խառնուածք, թէ ալ ստեղծում, թէ հայելիին մէջ բլուռնուած փրոֆիլն է եւ թէ ալ սեռեմայի կեանքուտ հերոսը»:

Եզրակացնելով, կ'ուզեմ յիչել իր գրքին մէջ ամենուած քանի մը տողեր, բանաստեղծ Յարութիւն Կոստանդեանէ, որ կը լրացնէ կիսատ ձգուած պատասխանները եւ ամփոփուած հարցումներուն կը պատասխանէ ամենայն հատկացողութեամբ.

«Քերթողն ասաց՝ եւ իմացաւ:
Քերթողն երգեց եւ մեր արեան բոյրն առիւծ»:

ԱՐԱ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Օգտագործուած աղբիւրներ.–

1.– Միհրան Թէօլէօլեան: – Դար մը զբաղանութիւն երկրորդ հատոր, Բ. տպագրութիւն:

2.– կարօ Փօլատեան: – Զրոյց Ե. հատոր, Պէյրութ, 1979:

3.– Վահէ Օշական: – «Գիրքերու եւ զբաղէաններու մասին», «Ասպարէզ» օրաթերթ, Շաբաթ, 1990, Մարտ 3–ի թիւ:

ԱՐՑԱԽՑԻ

(Շար. Ա. Էջէն)

ւելեան Գերմանիան, որ կ'անդամակցի արեւմտեան Գերմանիոյ օդտագործելով այս վերջնոյն հիմնական օրէնքին թիւ 23 յօդուածը, որ Սահմանադրութիւնն է արեւմտեան Գերմանիոյ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՑՏԻԿ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՕԳՈՍՏՈՍ 20 / 21)

ՊԱՐԳԵՒ
ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ

«Կոմսուհիատ» օրաթերթին Օգոստոս 17ի թիւին մէջ հրատարակուած յօդուած մը կ'անդրադառնայ Մօսկուայի Գեղարուեստի ակադեմային այն որոշումին, որով դեղարուեստի, ճարտարապետութեան եւ արուեստագիտութեան լաւագոյն ատեղծագործութիւնները ամէն տարի պիտի պարգեւատրուին ոսկիէ, արծաթէ մետալներով եւ վկայագրերով: Անցեալ տարի Մոսկուայի մէջ լոյս տեսած «Հայաստանի արուեստը· պատմադեղարուեստական զարգացման ուրուագծեր» հատորին հեղինակ Նոնա Ստեփանեանին յանձնուած է ոսկիէ մետալ: Իսկ վկայագիր արուած է 1988ին Հոմ հրատարակուած «Ժ.–ԺԹ. դարերու հայկական ճարտարապետութիւնը» խորագրուած հանրապետարանային հեռագօտութեան հայ եւ իտալացի հեղինակներուն. անոնց մաս կը կազմեն Արմէն Զաքեան եւ Մուրատ Ասատրեան:

⁂

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՓՈՆՏԷՆ

Հայաստանի Մանկական Փոնտը այս տարի որբ կամ ծնողներէն մէկը կորսնցուցած 600 երախայի ամառնային արկուրզը կազմակերպած է արտասահմանի մէջ:

⁂

Ֆրանսական «էֆիլիպր» կազմակերպութիւնը Մանկական Փոնտին հետ եղեռնաձոր մէջ կազմակերպած է ճամբար մը, Սպիտակի երախաներուն հանգիստին համար:

⁂

Մանկական Փոնտը Առողջապահութեան նախարարութեան հետ որոշած է Երեւանի Նորք թաղամասին մէջ կառուցանել մանկական առողջական կեդրոն մը, օժտուած՝ արդիական թէքնիքով:

⁂

ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ

Խորհրդային Թղթատարական նախարարութիւնը հրապարակ հանած է նոր դրոշմաթուղթ մը որ նուիրուած է «Մատունցի Դաւիթ» դիւցազներգութեան: Դրոշմաթուղթը կը ներկայացնէ նկարիչ Մհեր Աբեղեանի նկարազարդումէն պատառիկ մը:

⁂

ԳԻՐՔ ԻՐԱՆԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Լոյս տեսած է պատմական պիտութիւններու թեկնածու Յովհաննէս Փահլիւանեանի «Իրանահայ համայնքը (1941–1979)» գիրքը որ բաղկացած է չորս պլուիէ: Ունի ռուսերէն ամփոփում մը:

⁂

ՀԱՅ ԳԻՒՏԱՐԱՐՆԵՐՈՒ
ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Գիտութեան մարզի երկու երեւանցի աշխատողներ՝ ուսուցքաբանական կեդրոնի վարիչ Օննիկ Կարապետեան եւ աշխատակիցներէն Անահիտ Կարապետեան, Խորհրդային Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամ, վրոֆէսէօր Վլ. Շախլամովի հետ մշակած են ինքնաթիռ մեթոտ մը որով կարելի է կանուխէն ախտորոշել քաղցկեղը: Այս մեթոտը

ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՀՈՒԻՓՍԻՄԷ ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1990–91 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափաղեան ամէնօրեայ վարժարանը հիմնուած՝ 1988 Սեպտեմբերին, մանկապարտէզի բաժինով մը կը սկսէր նետել իր առաջին քայլերը:

Ներկայիս Տնօրէնութիւնը ուրախութեամբ կը տեղեկացնէ թէ յառաջիկայ 1990–91 կրթական տարեշրջանին, վարժարանը կը բանայ նաեւ նախակրթարանի իր բաժինը, առաջին դասարանով մը, Սէ. Փէ. (C. P.).

Տնօրէնութիւնը Լիոնի եւ մօտակայ արուարձաններու մէջ բնակող ծնողայ կը յանուցանէ թէ, Վարժարանը կը չարունակէ ընդունիլ 3, 4, 5 տարեկան աշակերտներ մանկապարտէզի երեք մակարդակներու համար: Իսկ 6 տարեկան աշակերտներ՝ նախակրթարանի առաջին դասարանին համար:

Դիւրացնելու համար ծնողքներուն բեռը, Տնօրէնութիւնը կ'ապահովէ երթեւեկի սպասարկութիւն մը:

Տնօրէնութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ ծնողքներուն որպէսզի առանց տատամսելու ղրկեն իրենց զաւակները այս Վարժարանը, ուր փըրանսերէն ծրագրին առընթեր կ'ուսուցուի հայերէն լեզուն:

Աբեմանադրութիւնները սկսած են արդէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.–

Լրացուցիչ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել ամէն օր դպրոցին դրասենեակը, բացի շաբաթ օրերէն, առաւօտեան ժամը 9·30–էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 5:

Հասցէ·–
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon
Tél. : 78. 60. 47.. 18

պաշտօնապէս ճանչցուած է որպէս դիւտ ու հեղինակները ստացած են սեռական Կոմիտէին հեղինակային վկայականը: Այդ աշխատանքը սկսած է շուրջ 20 տարի առաջ Երեւանի մէջ, ապա հետազօտութիւնները չարունակուած են Մոսկուա:

⁂

Հ.Մ.Ը.Մ. ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեդր. վարչութեան հետ համաձայնութիւն կնքուած է Հայաստանի մէջ սկաուտական չարժում կազմակերպելու համար: Օգոստոս 6–ին Դիլիջանի մէջ բացուած է ճամբար մը ուր ներկայ գտնուած են զանազան երկիրներէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի շուրջ 50 անդամներ եւ նոյնքան պատանիներ Ալեպահէն, ազէմի գօտիէն, Երեւանէն: Օգոստոս 21–ին ճամբարը փոխադրուած է Երեւան:

⁂

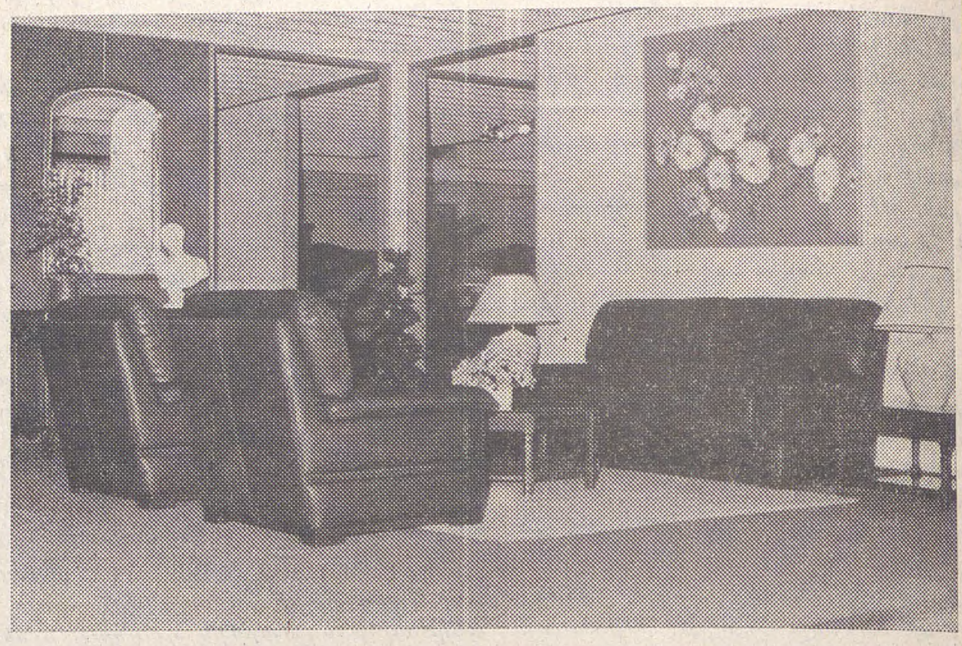
ՀԱՄԱԿԱՐԳԻԶՈՎ ՆՈՐ ԿԱՊԵՐ

«Որոնում» Հայաստանի հեռատեսիլի հաղորդակցութեան կեդրոնն ու համակարգիչի միջազգային ակումբին հայկ. մասնաճիւղն է: «Որոնում»էն բարեկամութեան ու համագործակցութեան առաջարկ կատարուած է Անգլիոյ վարչապետուհիին: Ան Լենինականի անգլիական վարժարանին բացումին առիթով փափաք յայտնած էր որ հայ աշակերտները բարեկամական կապ հաստատեն Պայրընի Լոնտոնի տան քովի դպրոցին անգլիացի պատանիներուն հետ: «Որոնում»ի առաջարկը կը վերաբերի այս փափաքին. կեդրոնը ունի նաեւ ձայնասփիւռ կայան, որուն օգտագործումով կարելի պիտի ըլլայ հայ տղոց հաղորդակցութիւնը անգլիացի իրենց տարեկիցներուն հետ:

Ակէ զատ, «Որոնում» ազէտէն եռք հաշմանդամ մնացած երախաներուն համար ուսուցման եւ հաղորդակցութեան ծրագիր պատրաստած է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

« Բացառիկ գեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն »

LE TEBROTZASSERE
ECOLE · BILINGUE
MATERNELLE — PRIMAIRE
SECONDAIRE
DEMI-PENSION
AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

- *Enseignement MODERNE et de QUALITE avec des PROFESSEURS MOTIVES.*
- *Ambiance ARMENIENNE et FAMILIALE.*
- *Initation à l'ANGLAIS à partir du C. P.*
- *ETUDES DIRIGEES du soir.*

INSCRIPTIONS
«SCOLAIRES 1990/91»
OUVERTES

ECOLE BILINGUE
« TEBROTZASSERE »
M. Garabed DAKESSIAN / Directeur
1, boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
Tél. : 43 81 01 72
SNCF Pavillons s/s Bois

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Համբաւաւոր իր այցելութեան առթիւ Պր. Ա. Թաթուլեան 50 տոլար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ընթացիկ ազդարու
սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանուխ	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 28
MARDI
28 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 17.348 | Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN | 66e ANNEE — No 17.348

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐՕՇԸ՝ ԵՌԱԳՈՅՆԸ

ՋԻՆԱՆՇԱՆԻ ԵՒ ՓԱՌԵՐԴԻ ՀԱՄԱՐ՝ ՄՐՑՈՒՄ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԼԵՆԻՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

ՀՌՉԱԿԱԳԻՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհուրդը՝

արտայայտելով Հայաստանի ժողովրդի միասնական կամքը,

գիտակցելով իր պատասխանատուութիւնը հայ ժողովրդի ճակատագրի առջեւ համայն Հայութեան իղձերի իրականացման եւ պատմական արդարութեան վերականգնման գործում,

ելնելով Մարդու իրաւունքների համընդհանուր հռչակագրի սկզբունքներից եւ միջազգային իրաւունքի հանրաճանաչ նորմերից,

կենսագործելով ազգերի ազատ ինքնորոշման իրաւունքը,

հիմնուելով 1989 թուականի Դեկտեմբերի 1–ի «Հայկական ԽՍՀ–ի եւ Լեռնային Ղարաբաղի վերամիաւորման մասին» Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի եւ Լեռնային Ղարաբաղի Ազգային Խորհրդի համատեղ որոշման վրայ,

զարգացնելով 1918 թուականի Մայիսի 28–ին ստեղծուած անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովրդավարական աւանդոյթները,

խնդիր դնելով ժողովրդավարական, իրաւական հասարակարգի ստեղծումը,

ՀՌՉԱԿՈՒՄ Է

անկախ պետականութեան հաստատման գործընթացի սկիզբը:

1·– Հայկական ԽՍՀ–ն վերանուանւում է Հայաստանի Հանրապետութիւն, կրճատ՝ Հայաստան:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը ունի իր դրօշը, զինանշանը եւ հիմնը:

2·– Հայաստանի Հանրապետութիւնը ինքնիշխան պետութիւն է՝ օժտուած պետական իշխանութեան գերակայութեամբ, անկախութեամբ, լիիրաւութեամբ:

Հայաստանի Հանրապետութեան ամբողջ տարածքում գործում են միայն Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը եւ օրէնքները:

3·– Հայոց պետականութեան կրողը Հայաստանի Հանրապետութեան ժողովուրդն է, որն իր իշխանութիւնը իրագործում է անմիջականօրէն եւ ներկայացուցչական մարմինների միջոցով՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան եւ օրէնքների հիման վրայ:

Հանրապետութեան ժողովրդի անունից հանդէս գալու իրաւունքը պատկանում է բացառապէս Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդին:

4·– Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքում քնակուող բոլոր քաղաքացիների համար սահմանւում է Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն:

Արտերկրի Հայութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութեան իրաւունք ունի:

Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիները գտնւում են նրա պաշտպանութեան եւ աջակցութեան ներքոյ:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը ապահովում է իր քաղաքացիների ազատ ու իրաւահաւասար զարգացումը՝ անկախ ազգութիւնից, ռասայական պատկանելութիւնից եւ դաւանանքից:

5·– Հայաստանի Հանրապետութիւնը և անվտանգութիւնը եւ սահմանների անձեռնմխելիութիւնը ապահովելու նպատակով ստեղծում է Գերագոյն Խորհրդին ենթակայ սեփական զինուած ուժեր, ներքին զօրքեր, պետական եւ հասարակական անվտանգութեան մարմիններ:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը ունի ԽՍՀՄ սպառազինութեան իր մասնաբաժնի իրաւունքը:

Հայաստանի Հանրապետութիւնն իրն է որոշում իր քաղաքացիների զինուորական ծառայութեան կարգը:

Այլ երկրների զօրամիաւորումները, նրանց ռազմական բազաները եւ շինութիւնները կարող են տեղաբաշխուել Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքում միայն նրա Գերագոյն Խորհրդի որոշմամբ:

Հայաստանի Հանրապետութեան զինուած ուժերը կարող են օգտագործուել միայն նրա Գերագոյն Խորհրդի որոշմամբ:

6·– Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որպէս միջազգային իրաւունքի սուբյեկտ, վարում է անկախ արտաքին քաղաքականութիւն, անմիջական յարաբերութիւններ է հաստատում այլ Պետութիւնների, ԽՍՀՄ ազգային–պետական կազմաւորումների հետ, մասնակցում է միջազգային կազմակերպութիւնների գործունէութեանը:

7·– Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային հարստութիւնը՝ հողը, ընդերքը, օդային տարածութիւնը, ջրային եւ այլ բնական պաշարները, տնտեսական, մտաւոր, մշակութային կարողութիւնները նրա ժողովրդի սեփականութիւնն է: Դրանց տիրապետման, օգտագործման եւ տնօրինման կարգը որոշւում է Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնքներով:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը ունի ԽՍՀՄ ազգային հարստութեան, այդ թւում՝ ոսկու-պաշարների, ալմաստի եւ վալիուտային ֆոնտերի մասնաբաժնի իրաւունք:

8·– Հայաստանի Հանրապետութիւնը սեփականութեան բազմաձեւութեան հիման վրայ որոշում է իր տնտեսավարման սկզբունքները եւ կարգը, հիմնում սեփական դրամ, ազգային պանիք, ֆինանսա–վարկային համակարգ, հարկային եւ մաքսային ծառայութիւններ:

9·– Հայաստանի Հանրապետութիւնը իր տարածքում ապահովում է՝

խօսքի, մամուլի, խղճի ազատութիւն·

օրէնսդիր, գործադիր եւ դատական իշխանութիւնների տարանջատում·

բազմակուսակցութիւն, կուսակցութիւնների իրաւահաւասարութիւն, իրաւապահ մարմինների եւ զինուած ուժերի ապաքաղաքականացում:

10·– Հայաստանի Հանրապետութիւնը ապահովում է հայերէնի, որպէս պետական լեզուի գործառութիւնը Հանրապետութեան կեանքի բոլոր ոլորտներում, ստեղծում կրթութեան, գիտութեան եւ մշակոյթի սեփական համակարգ:

11·– Հայաստանի Հանրապետութիւնը սատար է կանգնում 1915 թուականին Օսմանեան Թուրքիայում եւ Արեւմտեան Հայաստանում Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման գործին:

12·– Սոյն Հռչակագիրը հիմք է ծառայում Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան մշակման, իսկ գործող Սահմանադրութեան մէջ փոփոխութիւնների եւ լրացումների կատարման, պետական մարմինների գործունէութեան, Հանրապետութեան նոր օրէնսդրութեան մշակման համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
Նախագահ՝
Լ· ՏԷՐ–ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
Քարտուղար՝
Ա· ՍԱՀԱԿԵԱՆ

23 Օգոստոսի 1990 թուականի,
քաղ· Երեւան

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ–Ի ՎԵՐԱՆՈՒԱՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հիմնուելով «Հայաստանի անկախութեան մասին» հռչակագրի 1–ին յօդուածի վրայ, Հայկական Խորհրդային Սոցիա–

(Շար·ը Դ· էջ)

Հինգշաբթի, Օգոստոս 23, 1990, անկասկած պատմական օր մըն է Հայաստանի եւ համայն հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան համար: Ճիշդ է որ, այս «պատմական»ը այնքան ժամն–ժամն գործածելինք տատնամեակներէ ի վեր, մանկապարտէզի հանդէսներու նկարագրութիւններէն մինչեւ յուշատախտակի մը զետեղումը, մինչեւ իսկ հայրենակցական միութեան մը տարեկան ճաշը, որ այսօր, ան չատ ժժգոյն կը թուի, երբ պահը իսկապէս պատմական է:

Այս թիւով կուտանք այդ պատմական թուականին հետ կապուած փաստաթուղթերու բնագրերը·–

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԱՅԺՄԷԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Շատ չատերու օրացոյցին համաձայն, արձակուրդի, հեռեւաբար հանգիստի, բայարձակ զաղաթի ամիս է Օգոստոսը. Վենետիկի հայաշխարհին համար բոլորովին տարբեր հանգամանքով կը նկարագրեան ան: Հոն Օգոստոսը նախ խտացած պէտ նկարագրութեան մը, ապա եռուն գործունէութեան չրջան է: Սփիւռքի գանագան անկիւնադարձին մեծ մասով երիտասարդները կը խմբուին աշխարհի այդ ամէնէն ինքնատիպ անկիւնը, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանին մէջ զբօսանքներու հաճոյքին հայերէնի փոքր վարժընթաց մը միացնելու, կամ Վենետիկի համալսարանին հայ լեզուի ու գրականութեան ամպիոնին կողմէ կազմակերպուած դասընթացքով քայլ մը յառաջ առնելու հայերէնին, հայ գրականութեան, արուեստի ու պատմութեան իրենց պաշարը:

Այս տարի Վենետիկ վայրը եղաւ նաեւ եռօրեայ գիտաժողովի մը, որ խորագրուած էր «Հայերէն լեզուի այժմէական հարցեր»: Կազմակերպուած էր Վենետիկի համալսարանին վերոյիշեալ ամպիոնին եւ Պօ – Արաքս մշակութային ընկերակցութեան կողմէ, գործակցութեամբ՝ Ս. Ղազարու ճեմարանին ու Լա Վեռնի համալսարանին Ամերիկահայ միջազգային գոլէճին: Ձեռնարկը կը վայելէր պատուոյ նախագահութիւնը Ս. Ղազարու ճեմարանին նախագահ՝ Հ. Ներսէս Տէր – Ներսէսեանի:

Շրջանի մը, ուր Սփիւռքի լեզուական գործածութեան մարզերուն ալիրով անիշխանութիւնն ու անձաւթակ ընթացքը յուսահատութեան դուռը հասցուցած են շատեր, ուրախալի է տեսնել որ տեղի չտալու, աւերող յորձանքին դիմադրելու կամքը ամբողջովին չքացած չէ: Աւելին. այդ կամքը քովէ – քով կը բերէ անձեր, որոշ միասնականութիւնն մը ու հրապարակումի առնթ սահգծելու համար հատարակաց բարմաթիւ խնդիրներու:

Լեզուական հարցերու յատկացուած այս ձեռնարկը որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 4 – 7, մեծ մասով կը կրկնէր կացութիւնը ճշդելու ընթացքը: Տեղ տրուած էր հարցին թէ՛ հայաստանեան, եւ թէ ըսփիւռքեան թեւերուն առընչուած մարդերու:

«Գա Տալֆի»ի չքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գիտաժողովը, որուն ողջոյնի խօսքը արտասանեց Հ. Ներսէս Տէր – Ներսէսեան. ան նման ձեռնարկումի մը համար չնորհաւորելէ եւք կազմակերպիչները, չեշտեց լեզուն այժմէականացնելու անյետաձգելի պարտաւորութիւնը ու յաջողութիւն մաղթեց:

Վենետիկի համալսարանին հայ լեզուի ու գրականութեան ամպիոնին վարիչ՝ Հ. Լեւոն Զէքիեան բացման խօսքով անդրադարձաւ հայերէնի բազմահարց նեղկային, ապա պարզեց ժողովին նպատակը. ան կը կայանար այժմէական հարցերու մասին վիճարկում մը բանալուն մէջ, որ յանգեցնէր Հայաստանն ու Սփիւռքը, լեզուական միասնական քաղաքականութեան մը:

«Լեզուական հաղաբականութեան յղացքը ընդունած են ամբողջատիրական վարչաձեւեր որոնք ուզած են ամէն քան վերէն տնօրինել, յաւ Հ. Լեւոն ու շարունակեց.– սակայն երբ փոխադրեմ հայկական հարթակին վրայ, կը տեսնեմ որ պարտադրող գերակայութեան մը շարժառիթներէն չի մեկնիր այս ձեռնարկը, այլ՝ այն մտահոգութենէն որ եթէ լեզուական հաղաբականութիւն մը չմշակուի մէկ – երկու տասնամեակի ընթացքին, 100 տարի ետք իրար չհասկցող ժողովուրդի մը կը վերածուինք»:

Օրուան առաջին զեկուցողը Երեւանի Մատենադարանին ատենադպրապետ՝ Եուրի – Գէորգ Վարդանեանն էր. ան ներկայացուց լուրջ ու հետաքրքրական աշխատութիւն մը, «Ուղղագրութեան մխանակացումի հնարաւորութիւնը եւ սկզբունքը (*) նիւթին մասին: Խօսեցաւ լեզուական բաժանումի երեւոյթին մասին ժթ. դարէն ակսած երբ կեդրոններ էին Պոլիսը, Վենետիկը եւ Թիֆլիսը: Մանրամասն անդրադարձաւ Հայաստանի համալնալարացումին յաջորդած լեզուական փոփոխութիւններուն, Մ. Աբեղեանի տարած գործունէութեան, առեղծուած հակազեցութիւններուն, ապա հարցին ներկայ փուլին: Ծանօթ է որ սրբագրութիւններու տարածուն այժմէականութեան մէջ, վիճարկումի կարեւոր նիւթ է Հայաստանի գրական չրջանակներուն համար, դասական ուղղագրութեան վերադարձի պարագան:

Եուրի Վարդանեան մէկ – մէկ պարզելով որպէս խոչընդոտ ներկայացուած կէտերը, չեզմօրէն պաշտպանեց դասական – կանին վերադառնալու թէզը, չեշտելով որ «ազգային լեզուական արժանապատուութիւն պէտք է ունենանք»: Այս վերադարձը անհրաժեշտ էր նաեւ անով, որ արուեստականօրէն զրուած միջակութեան պատուարը պիտի վերցնէր Հայաստանի ու արտաքին Սփիւռքին միջեւ, ապահովելով յետագայ միասնականին ընթացք:

Գիտաժողովին երկրորդ օրը, Օգոստոս 6–ին ներկայացուեցան երկու զեկուցումներ. նախ Մարկ. Նշանեան խօսեցաւ «Հայերէն գրական բարբառներու երկձգումը եւ զարգացումը» նիւթին մասին: Ան կանգ առաւ երեք դիմաւոր կէտերու վրայ, թէ ի՞նչ էր, ի՞նչպէս կը կազմուէր գրական բարբառ մը ու ի՞նչպէս կ'ըլլար գրական լեզու, ապա լեզուին երկձգումի հարցը – քաղաքացիական լեզուի պարագան, եւ աւարտեց Մ. Նալբանդեանի մասին ամփոփ անդրադարձով մը:

Զեկուցումի նիւթը սկիզբ կ'առնէր ԺԹ. դարու կիսուն պոլսահայ թատրոնի աշխարհէն, ուր առաջին անգամ նշմարուած էր լեզուական տագնապ մը, երբ Մոլիէռի թատերգութիւնները թարգմանելու առակ բազմախաւ լեզու մը չէր արեւմտահայերէնը. պէտք էր բարբառները լուծուէին գրական լեզուին մէջ ու երկուքին միջեւ ստեղծուէր այն, ինչ որ պիտի կոչուէր «քաղաքացիական լեզու»:

Մարկ. Նշանեան այս մարզին մէջ հաստատեց Պոլիսն ու արեւելահայ ոլորտը, ուր առաջինին հակառակ ըլլալով, գրական լեզուն ու բարբառները իրարմէ երբէք կարականապէս անջատուած չէին:

Օրուան Բ. զեկուցումը յատկացուած էր լեզուական խնդրին ամէնէն զործնական մարզին. Արփի Թոմոյեանի նիւթն էր «Ներկայ մամուլը եւ հայերէն լեզուն»: Ան սփիւռքահայ մամուլի աշխարհին ներկայ վիճակը համեմատեց ԺԹ. դարուն Պոլսոյ մէջ Մոլիէռ թարգմանելու անկարողութեան մտահոգներու կացութեան հետ. սփիւռքահայ մամուլի մարդն ալ այսօր մեծապէս կը տառապէր առօրեան գոլացնելու անհրաժեշտ զօրութեան պէտ լեզուի մը բացակայութենէն: Հոն կը տիրէր ընդհանրապէս կամայականութեան, անպիտութեան ու նաեւ անհանդուրժողութեան հետեւանք առեղծուած անիշխանական վիճակ մը որ անկարելի չէր սրբագրել ու որոշ միասարրութիւն մը ապահովել: Արփի Թոմոյեան ապա ներկայացուց սրբագրութեան համար անհրաժեշտ ու հարկաւոր նկատած ազդակները, որոնց դիմաւորը լեզուական այս մարզը կանոնաւորելու կոչուած հեղինակաւոր ու ընդունելի, գործօն մարմնի մը կազմութիւնն էր: Այս մեկնակէտէն, ան առաջարկեց որ որպէս անմերժելի հեղինակութիւն Սուրբ Ղազարու ակադեմիան ձեռնարկէ սրբագրութեան, կանոնաւորումի գործին, հովանաւորելով լեզուական կորիզի մը կազմութիւնը: Ուրախալի էր տեսնել որ այս առաջարկը անմիջապէս հաւանութեան արժանացաւ Հ. Ներսէս Տէր – Ներսէսեանի, որ ըսաւ.– «առաջարկը սիրով կ'ընդունինք եւ կը կարծեմ որ հայ մամուլին մեծ նպաստ մը բերած կ'ըլլանք»:

Երրորդ եւ վերջին օրուան զեկուցումը կը վերաբերէր լեզուական քաղաքականութեան մը անհրաժեշտութեան որպէս ազգային միութեան ազդակ: Հ. Լեւոն Զէքիեան իր խօսքերուն սկիզբին իսկ նշեց թէ իր նպատակն է հանրային վիճարանութիւն մը առաջարկել որ տանի գործնական հետեւանքներու, տառադարձութեան ու բառամթերքի հարցերուն չուրջ:

Հ. Լեւոն Զէքիեան չեշտեց լեզուական քաղաքականութիւն մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը. ան եւս արտայայտեց լեզուական կորիզ մը ստեղծելու պահանջքը:

Այսօր ունինք պաշտօնականացած երկու դրական լեզուի տարբերակներ. հակառակ որ մեծ չէ անոնց տարբերութիւնը, դիտուած է որ նոյն ձեւով չեն ըլլար ընկալումները երկու զանգուածին մօտ. աւելի տեղական է Արեւելահայերու արեւմտահայերէնի ընկալումը, քան՝ Արեւմտահայերու ընկալումը՝ արեւելահայերէնին:

Զեկուցումին առանցքը կը կազմէին ուղղագրութեան եւ բառամթերքի հարցերը. մաշտոցեան ուղղագրութեան գործածութիւնը անառարկելի պարագայ մըն էր, ինչպէս չեշտուած էր Եուրի Գէորգ – Վարդանեանի զեկուցումով. իսկ գալով տառադարձութեան հարցին, կիրարկումի որոշ միութիւն մը չըլլալով, Սփիւռքի մամուլը յատկապէս, վատարեալ խառնիճաղանճի մը պատկերը կը պարզէր այսօր:

Այժմէական անյետաձգելի հարց մըն էր նաեւ նոր բառերու կերտումը. անհրաժեշտ էր ուշադրութիւն դարձնել այս մարզին, մեր մամուլին ու ամէնօրեայ լեզուին հարստացման, ապա հայերէնի երկու տարբերակներուն իրարմէ հեռացումին առաջքն առնելու համար:

Այս կէտերուն նշումէն ետք, Հ. Լեւոն Զէքիեան եւս կեդրոնացաւ Ս. Ղազարի հովանաւորութեամբ լեզուական կորիզի մը կազմութեան վրայ, որուն պիտի մաս կազմեն հայերենագէտներ, մամուլի գործիչներ, դրողներ, ուսուցիչներ: Անշուշտ, պէտք չէ մոռնալ որ աւելցուց ան, նման ձեռնարկի մը իրագործումին համար նեղկայացող գլխաւոր խնդիրը նիւթականի հայթայթումն է: Այս կէտին անդրադարձ ընելէ վերջ ան պարագան որ «Պօ – Արաքս»ի կատարած զանազան գլխումները այս ուղղութեամբ, մեծ մասով անպատասխանի մնացած էին ու նիւթական օժանդակութիւն կատարած էր միայն Վենետիկի համալսարանն ու Կիւլպէնկեան հիմնարկը:

Գիտաժողովին աւարտին եզրայանգիչ բանաձեւ մը դրի առնուեցաւ զոր սոսկ բաղդեցին մասնակիցներն ու Վենետիկի համալսարանին հայերէնի խտացեալ դասընթացքին ուսուցչական կազմը:

(*) Գիտաժողովին չորս զեկուցումներուն կը յատկացուի «Ծառայ Մխիթ եւ Աբուեան»ի Նոյեմբերի թիւը:

ԻՐԱՉԵԿ

⁂

ԵԶՐԱՅԱՆԳԻՉ ԲԱՆԱՁԵՒ

Գիտաժողովի անդամները եւ Վենետիկի համալսարանին հայ լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքին ուսուցչական կազմը, իբր եզրակացութիւն կատարուած միաքերու փոխանակութեան եւ իբր թելադրիչ նկատողութիւններ անմիջական գործունէութեան, կը վստահին հետեւեալ կէտերը յանձնել՝ հայ մամուլի, դրողներու, հայ լեզուի մշակներու եւ ուսուցիչներու եւ առհասարակ լեզուա – սէրներու ուշադրութեան.

Ա.– *Լեզուն ամէնէն յատկանշիչ արտայայտութիւններէն մէկն է ժողովուրդի մը մշակոյթին եւ կարեւորագոյն ազդակներէն՝ անոր միասնականութեան.*

Բ.– *Հայերէնն լեզուն կը պտնուի այսօր դէմ – յանդիման կենսական հարցերու հետ, ոչ միայն Սփիւռքի տարածքին, այլ եւ նոյնինքն Հայաստանի մէջ, թէ՛ իր անխաթար պահպանման եւ թէ մշտնորոգ զարգացման տեսակէտներէն: Թուենք մի քանի անոնցմէ փաստեր.*

Ա.– *Սփիւռքահայ մամուլի լեզուականօրէն դրեթէ անտէր վիճակը, որով լեզուն յանձնուած է հուսկ սակաւաթիւ անձերու ճաշակին եւ ձեռնհասութեան:*

Բ.– *Հայրենիքի մէջ կիրարկուող եւ նոյնիսկ համբաւաւոր գիտնականներէն ոմանց չատաղութեան արժանացող դրելաձեւը, որ հեռանալով մեր դարուն թարմ ոգիէն ու բարմ ոճէն՝ իբրամաս մը բացած է մեզ կողմէ ներկային ու անցեալին միջեւ, անհնարին դարձնելով մինչեւ իսկ դրաբարի ուսուցումը երկրորդական վարժարաններու մէջ, միւս կողմէ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ:*

Գ.– *Նորակերտ բառերու Հայրենիքի եւ Սփիւռքի տարածքին իրարմէ դրեթէ անհաղորդ կերպով առաջարկումը որ կընայ յառաջիկայ տասնամեակներու ընթացքին մտահոդիչ կերպով հեռացնել իրարմէ մեր լեզուին արեւելահայ եւ արեւմտահայ տարբերակները:*

Այս նկատողութիւններու հիման վրայ, Գիտաժողովի անդամները եւ դասընթացքի ուսուցչական կազմը կ'առաջարկեն.

Ա.– *Սփիւռքի մէջ կազմել հայերէն լեզուի հարցերով զբաղող մասնագէտ եւ որակաւոր անձերու կորիզ մը, որու չորք համախմբուին հայերենագէտներ, մամուլի գործիչներ, դրողներ, ուսուցիչներ եւայլն, թելադրելու համար ողջամիտ ուղղութիւններ լեզուին զարգացման եւ յատկապէս նորակերտ բառերու եւ նորանութիւններու նկատմամբ:*

Սոյն կորիզին հովանաւորողը ըլլայ Ս. Ղազարու հայկական ճեմարանը, նկատի առած իր զարաւոր վաստակը հայ լեզուի հանդէպ եւ համապզային վարկը, որ հետ գործակցին վերոյիշեալ բոլոր խաւերը եւ յատկապէս վերջերս լեզուի պահպանման եւ զարգացման միտհոդութիւններով հիմնուած կազմակերպութիւնները, ինչպէս Պօ – Արաքս մշակութային ընկերակցութիւնը եւ Էքս – Անֆրովանսի համալսարանին հայագիտական ամպիոնին կից Արեւմտահայ գրական լեզուի եզրաբանական խորհուրդը:

Բ.– *Օրգանական, մնայուն եւ սերտ կապ հաստատել Սփիւռքի սոյն կազմակերպութեան եւ Հայրենի լեզուական հաստատութիւններուն միջեւ, կանխարգիլելու համար գլխաւորապէս լեզուի գրական տարբերակներուն տակաւ հեռացումը եւ տարբերակներուն տակաւ հեռացումը իրարմէ եւ համատեղ ջանքերով նպաստել մեր լեզուին հաստարակաց աւանդին զարգացման:*

Գ.– *Հայրենի հեղինակութիւնները եւ իշխանութիւնները պէտք է անյապաղ վճռեն մեր բարաւոր ուղղագրութեան վերադարձը: Այս հարցը նկատելու չէ երբեք ո՛չ զուտ լեզուական, ոչ տակ մանկավարժական կամ քաղաքական երեւոյթ կամ որեւիցէ սակարկութեան եղր, այլ պարզապէս իբր նուիրական պարտականութիւն վերանորոգ ազդային պիտակ:*

Դ.– *Այս բոլորին անյետաձգելի նպատակը պէտք է ըլլայ կազմութիւնը համալիր ազգային լեզուական հաստատութեան մը Հայաստանի մէջ ուր ներկայացուին հայերէն լեզուին առընչուող բոլոր մարմինները, առանց որեւէ հաստատածական նկատի, միանարար աշխատելու համար հայերէն լեզուի այժմէացման եւ հարստացման՝ արեւելեան եւ արեւմտեան իր տարբերակներով:*

ՕԳՆԵՆՔ ՀԱՅՐԵՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՈՐ ԴԱՌՆԱՑ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. – Հայաստան իր ժամանակակից պատմութեան մէկ նոր եւ եզակի էջը բացաւ, Օգս. 4–ին, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի աթոռին բերելով Լեւոն Տէր–Պետրոսեանը, այսինքն՝ վերջ տալով ենթանասունամեայ կուսակցական մենաշնորհի մը: Նման պարագայ մը ողջունելի է, ի յառաջագունէ: Եւ պարզ է որ կարեւոր է Սփիւռքի ազգ. երեք կուսակցութեանց դիրքը այս առթիւ: Օգս. 10–ին հրատարակեցիք Հ. Յ. Դաշնակցութեան յայտարարագիրը, ուր սակայն –ի զարմանս մանաւանդ մեզի պէս մարդոց– ողջոյնի ոչ մէկ խօսք կար ի տես այս հիմնական փոփոխութեան, հակառակ անոր որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն է, որ ամէնէն բուռն պայքարը տարած է ամբողջատիրական վարչակարգի մը դէմ, տասնամեակներու երկայնքին:

Ա.– *Սփիւռքի մէջ կազմել հայերէն լեզուի հարցերով զբաղող մասնագէտ եւ որակաւոր անձերու կորիզ մը, որու չորք համախմբուին հայերենագէտներ, մամուլի գործիչներ, դրողներ, ուսուցիչներ եւայլն, թելադրելու համար ողջամիտ ուղղութիւններ լեզուին զարգացման եւ յատկապէս նորակերտ բառերու եւ նորանութիւններու նկատմամբ:*

Սոյն կորիզին հովանաւորողը ըլլայ Ս. Ղազարու հայկական ճեմարանը, նկատի առած իր զարաւոր վաստակը հայ լեզուի հանդէպ եւ համազգային վարկը, որ հետ գործակցին վերոյիշեալ բոլոր խաւերը եւ յատկապէս վերջերս լեզուի պահպանման եւ զարգացման միտհոդութիւններով հիմնուած կազմակերպութիւնները, ինչպէս Պօ – Արաքս մշակութային ընկերակցութիւնը եւ Էքս – Անֆրովանսի համալսարանին հայագիտական ամպիոնին կից Արեւմտահայ գրական լեզուի եզրաբանական խորհուրդը:

Բ.– *Օրգանական, մնայուն եւ սերտ կապ հաստատել Սփիւռքի սոյն կազմակերպութեան եւ Հայրենի լեզուական հաստատութիւններուն միջեւ, կանխարգիլելու համար գլխաւորապէս լեզուի գրական տարբերակներուն տակաւ հեռացումը եւ տարբերակներուն տակաւ հեռացումը իրարմէ եւ համատեղ ջանքերով նպաստել մեր լեզուին հաստարակաց աւանդին զարգացման:*

Գ.– *Հայրենի հեղինակութիւնները եւ իշխանութիւնները պէտք է անյապաղ վճռեն մեր բարաւոր ուղղագրութեան վերադարձը: Այս հարցը նկատելու չէ երբեք ո՛չ զուտ լեզուական, ոչ տակ մանկավարժական կամ քաղաքական երեւոյթ կամ որեւիցէ սակարկութեան եղր, այլ պարզապէս իբր նուիրական պարտականութիւն վերանորոգ ազդային պիտակ:*

Դ.– *Այս բոլորին անյետաձգելի նպատակը պէտք է ըլլայ կազմութիւնը համալիր ազգային լեզուական հաստատութեան մը Հայաստանի մէջ ուր ներկայացուին հայերէն լեզուին առընչուող բոլոր մարմինները, առանց որեւէ հաստատածական նկատի, միանարար աշխատելու համար հայերէն լեզուի այժմէացման եւ հարստացման՝ արեւելեան եւ արեւմտեան իր տարբերակներով:*

նաեւ թէ նախագահական իր նախընտրելի թեկնածուն եղած է կեդր. կոմիտէի ա. քարտուղար՝ Վլ. Մովսիսեան:

Անդին, Ռ. Ա. Կ.–ը, որ նոյն դիրքաւորումը չէր ունեցած երէկ, ողջամիտ մօտեցում մը կը յայտնաբերէ այսօր, աւելի շեշտակի «Պայքար»ի այս երկրորդ խմբագրականով (առաջինը՝ տե՛ս. «Յառաջ», Օգս. 22), ինչ կը վերաբերի կուսակցութեան դիրքաւորման:

Գալով Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան, ըստ մեր տեղեկութեանց, նոր իշխանութեան զօրավիգ է եւ այդ իմաստով ալ յայտարարութիւն մը հրատարակած է «Երեկոյեան Երեւան»ի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»

***

Ինչպէս Խորհրդային Միութեան չատ մը հանրապետութիւններուն մէջ ներքին փոփոխութիւնները արագ կ'ընթանան, Հայաստանի մէջ եւս վերջին օրերուն տեղի ունեցող փոփոխութիւնները սրընթաց լծորթի մը ունին, հաւատալիին եւ անհաւատալիին, ոգեւորիչին եւ մտահոգիչին մէջեւ տարուբերող զգացումներ արթնցնելով Հայուն մէջ:

«Անհաւատալի» ըլլալու ասիճան աքանչելի երեւոյթ մըն է ժողովրդավարական օրէնքներու կիրարկումը հանրապետութեան մը մէջ, ուր «ժողովուրդ», «պետական» եւ «քաղաքացի» տարազները բոլորովին տարբեր իմաստաւորում ունէին: Շնորհիւ նորածագ այդ ներքին ազատութեան, ընտրուեցաւ Խորհրդարանի Նախագահը, լուծուեցաւ Նախարարաց Խորհուրդը, նոր նշանակումներ եւ ընտրութիւններ կը կատարուին առանց կանխօրօք պարեցողական արտօնութիւնը առնելու Մոսկուա բազմած, Երեւանը չճանչցած եւ հայութեան հետ ապերս չունեցող ախտոռատուր կուսակցականի մը:

«Մահուղիչ»ը կը բիծի կազմալուծման մէջ գտնուող Խորհրդային Միութեան մէջ յառաջանալիք կարելի բոլոր կարգի բարդութիւններէն եւ, ի մասնաւորի, Հայաստանի եւ Արցախի յատուկ մանաւորապէս փափուկ դրութենէն:

Հայաստանի թիւ մէկ անձնաւորութիւնը, իր փոխանորդները, նորընծաիր վարչապետը իրենց ներկայ դիրքերուն տիրացան շնորհիւ իրենց պատկանած կուսակցութեան ընտրական յաղթութեան: Հայոց Համազգային Շարժումը, որ ինքնին բազմաթիւ կուսակցութիւններու մէկ միութիւնն է, բնական է չի յաւակնիր թէ ինք կը ներկայացնէ ամբողջ հայ ժողովուրդը, այլապէս անձկութեան պիտի մատնուէր ամէն ժողովրդավար սկզբունքներու եւ ազատութեան հաւատացող հայ անհատ: Հայաստան 70 տարիներ ճանչցաւ նման դաղափարներով առաջնորդուած կուսակցութիւն մը եւ պիտենք թէ ինչ եղաւ անոր անմիջական եւ հեռաւոր հետեւանքը: Հայաստանի մէջ ՀՀՇ–ի կողքին բնականաբար գոյութեան իրաւունք պիտի ունենան անոր համախոհ եւ տարբախոհ կուսակցութիւններ եւ խմբաւորումներ, Այ՛ս կը պահանջէ Դեմոկրասիի օրէնքը, կամ՝ իմ՛ը, ինչպէս որ ալ ուզուի բնորոշել երեւոյթը: Այդ կուսակցութիւններու չարքին պէտք է դասուին նաեւ երեք ազգային կուսակցութիւնները, որոնք այժմ, իրենց անդամներով եւ կեդրոններով կը գտնուին Սփիւռքի մէջ:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը, Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութիւնը եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը իրենց խոր արմատները ունին հայրենի հողին վրայ, այն կոչուի Արեւմտահայաստան թէ Արեւելահայաստան: Անոնք ստեղծուեցան մեր պատմական հողերուն վրայ ապրող հայութեան կեցութիւնը բարւոքելու, զայն քաղաքականացնելու եւ հուսկ՝ անոր դէմ կերպի դերիւխանութիւն ճամբան հարթելու համար: Եթէ հօթանասուն եւ աւելի տարիներ անոնք իրենց գոյութիւնը պահեցին հայրենի տահմանիներէն դուրս, անոնց «մէկ ազգ, մէկ հայրենիք, մէկ պետութիւն» նշանաբանը սակայն ոչ մէկ փոփոխութիւն կրեց: Այսօր ժամանակն է անոնց հայրենադարձութեան:

Վերոյիշեալ ազգային կուսակցութիւնները տասնամեակներու ընթացքին ձեռք ձգած են ազգային, քաղաքական, հանրային լայն փորձառութիւն մը, որուն պահանջը ունի ազատութեան առաջին արեւածագը դիմաւորող մեր Հայրենիքը եւ անոր ղեկավարութիւնը: Որքան ալ անձ մը եւ խմբաւորումները առաջնորդող դիմքերը զարգացած, լուսամիտ եւ անձնուէր տարրեր ըլլան, քաղաքական մտածողութիւնը կը պահանջէ նախ ենթահող մը եւ փորձառութիւն մը, մանաւանդ միջազգային քաղաքականութեան երկար եւ խոր ճանաչում մը, որմէ դեռեւս զրկուած են հայրենի ներկայ երիտասարդ առաջնորդները, որոնք մասնագիտական տարբեր պատրաստութիւններ ունին: Նոյնն էր Հայաստանի հանրապետութեան կարճատեւ չորսնի առաջնորդներու պարագան:

Հայաստանի Խորհրդարանը կ'ուսումնասիրէ հռչակագրի մը պայմանները, յայտարարելու համար Հայաստանը «Ազատ, Անկախ, Միացեալ»: Հռչակագրի տրամադրութիւններուն մէջ նախատեսուած է որ ապիւռքահայը նաեւ Հայաստանի քաղաքացի է կամ կրնայ ըլլալ եթէ կը փափաքի: Սփիւռքահայը նաեւ կուսակցութիւն է, որ կը փնտռէ իր քաղաքական իրաւունքը հայրենի երկնակամարին տակ: Ձենք խորհիր որ Երեւանի կողմէ արգելք պիտի ըլլայ կուսակցութիւններու հայրենադարձին, պայմանաւ որ անոնք չարժին, ինչպէս Նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեան յայտարարած էր Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան պատուիրակութեան, «միջազգայնօրէն ընդունուած օրէնքի սահմաններուն մէջ, ինչ կը վերաբերի անոնց զեկավարումին»:

«Միջազգային օրէնք» եզրը հատնարար կը նշանակէ, որ կուսակցութիւն մը, որուն կեդրոնը եւ զեկավարութիւնը արտասահման, օտար մայրաքաղաքներու մէջ բոյն դրած է, չի կրնար զեկավարել ուրիշ երկրի մէջ գործող քաղաքական կազմակերպութիւն մը, եթէ նոյնիսկ այդ երկիրը իր հայրենիքն է: «Աքսորական կառավարութիւն» մը գոյութեան փրատունք չի կրնար ունենալ երբ երկրին մէջ չի տիրեր կուսակցական ազատ գործունէութիւնը արդիլող բռնատիրութիւն մը: Նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեան իրատեսիօրէն նշած է այդ կարեւոր կէտը:

Այս ճշմարտութեանց լոյսին տակ, կը խորհինք որ կուսակցութիւնները աստիճանաբար պէտք է դադրին «վտարանդի» իրենց գոյավիճակէն: Ձանոնք ուռքի պահող եւ կենսատրող դաղափարականութիւնը իր հետեւորդները եւ լայն զանգուածները պէտք է ունենայ հայրենի հողին վրայ, ուր պէտք է գտնուի նաեւ կուսակցութեան կեդրոնը՝ իր առաջնորդներով: Սփիւռքը, այս ձեւով, պիտի դառնայ միայն մասնաճիւղային բաժանմունքը հայրենադարձական կուսակցութեան: «Փոխանցման» այս շրջանը պէտք է կատարուի համաձայնաբար հայրենի իշխանութիւններուն եւ կուսակցութիւնները կիրարկող օրէնքներուն:

Երկիր մը օրինաւորապէս վարող այս հիմնական սկզբունքներուն արդէն առաջին ռռնակոխողը եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, երբ միակողմանի նախաձեռնութեամբ իրեն կոդմնակից երեսփոխանի մը կոդմէ Խորհրդարանին մէջ կարդալ տուաւ Յայտարարագիր մը (*), ուր կը յայտնէ իր որոշումը Հայաստանի մէջ ունենալու կեդրոնական գրասենեակ մը եւ պաշտօնաթերթ մը, հայրենի հողին վրայ գործունէութեան լիմնածիր ծրագրով:

Երբ հարցը իրեն կը վերաբերի, Դաշնակցութիւնը «օրէնքները» յանկարծ կը փոխէ: Դժբախտ իրողութիւն է, որ Դաշնակցութիւնը միշտ յաւակնած է եւ կը շարունակէ յաւակնիլ թէ ի՛նք է որ միայն կը ներկայացնէ Հայութեան զարաւոր իղձերը եւ միայն ի՛ր առաջնորդութեամբ է որ կրնայ իրականանալ հայ ժողովուրդին երազը:

Նմանօրինակ հաւատամքէ մը առաջնորդուած որեւէ կուսակցութիւն, ո՛ր ժողովուրդին ալ ան պատկանի, դժբախտաբար ի՛ուղղուել դէպի մեծաւիրութիւն ու անկէ բռնակալութիւն: Ոչ մէկ կուսակցութիւն երկնաւոր առաքելութիւն ունի, ու ոչ մէկ հայ ազգային խմբակցութիւն կրնայ յաւակնիլ թէ առանց իր գոյութեան չի՛ք փրկութիւն ազգին մերոց: 70 տարիներէ ի վեր, երբ Դաշնակցութիւնը իշխանութիւնը կորանցուց, նոյն թա՛մ թա՛մով լեցուց արտասահմանը, հիմա նոյն ձայնը կ'ուզէ փոխադրել Հայաստան: Ցաւակ է, որ Ազատութեա՛ն համար մարտնչող այս կուսակցութիւնը չի հանդուրժեր իրմէ զօրաւոր ուժերու գոյութիւնը, ինչպիսին է Հայոց Համազգային Շարժումը Հայաստանի մէջ, ու ամէն աշխատանք կը տանի չեզոքացնելու համար անոր ուժը: Անցեալ չարաթ Խորհրդարանի Նախագահի ընտրութեանց նախօրեակին, օրինակ, Դաշնակցութիւնը դինակցեցաւ դեռ երէկի իր սիերիմ թշնամի Համազգայնավար զեկավարութեան հետ, ձախողեցնելու համար Լեւոն Տէր–Պետրոսեանի ընտրութիւնը:

Այս ուղղութեամբ այլապէս նշանակալից է Դաշնակցութեան Բիւրոյի պաշտօնաթերթի «Դրօշակ»ի խմբագիր՝ Նազարէթ Պէրպէրեանի Գալիֆորնիոյ Մոնթեբելլօ քաղաքին մէջ տուած բանախօսութեան (Յուլիս 13) հիմնական կէտը, զոր 30 փունթանոց հետեւեալ խորագիրով ներկայացուցած էր վերոյիշեալ նահանգի մէջ հրատարակուող Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթ՝ «Ասպարէզ». «Դաշնակցութիւնը իրեն կը վերապահէ ընտրել Անկախութեան հռչակման յարմարագոյն մոմենտը»:

Ինչպէ՞ս եւ որո՞ւ կողմէ արդեօք Դաշնակցութեան որուած է այդ իրաւասութիւնը: Հայ ժողովուրդը Դաշնակցութեան որոշումի՞ն պիտի սպասէ ընտրելու համար անկախութիւն հռչակելու «յարմար րոպէն մոմենտը»: Չի կրնա՞ր պատահիլ որ այժմ հայ ժողովուրդին չախչախիչ մեծամասնութիւնը կազմող (ոչ Դաշնակցական) կուսակցութիւնները իրմէ առաջ որոշեն այդ «մոմենտը», կամ թէ խորհին որ Դաշնակցութիւնը կ'ուճապարէ, ու դեռ չէ հասած այդ համբաւաւոր «մոմենտ»ը:

Մեզի համար սակայն, բարձրագոյն նշանակութիւն ունի տնտեսական այդ յայտարարութիւնը, որ կը պարակէ Դաշնակցութեան բուն վարքագիծը:

Հայ ժողովուրդը կ'սպրի իր ճգնաժամը: Փոխանցման այս շրջանը մեզ աւելի եւս կը սոխէ ըլլալ միասիրտ, վճռակամ եւ կարգապահ: Մեր բոլորին պարտականութիւնն է, որ մեր Հայրենիքը – եւ՛ Արցախը – առանց մեծ ցնցումներու բոլորէ ինքնավարութեան եւ ժողովրդավարութեան այս փափուկ շրջանը: Բոլոր կուսակցութիւններուն այժմ առաջնահերթ պարտականութիւնն է կողքին կանգնիլ հայրենի կառավարութեան, առանց լծուելու կուսակցական չլսատիչ մրցակցութիւններու: Պէտք է թոյլ տալ որ ժամանակը ինքնաբերաբար հարթէ դժուարութիւնները եւ անօրինի այն լաւագոյնը՝ որուն արժանի է հայ ժողովուրդը: Հայրենի արեւին տակ տեղ ունին իր բոլոր զաւակները:

Օգնենք հայրենի կառավարութեան, որ ան դառնայ Ամենայն Հայոց Պետութիւն:

(*) «Յառաջ». – Տես՝ Օգոստոս 10–ի մեր թիւը:

Գերմանահայ նահապետի

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՐԸ

Արեւմտեան Գերմանիոյ Հայ Մխիթարեաններու կեդրոնական վարչութեան կազմակերպած երկու չաբթուան ամառնային ճամբարը տեղի ունեցաւ Յուլիս 28–էն Օգոստոս 12, Պաւարիոյ Նահանգի, Ցվիքըլ փիւզաքաղաքը. անտառապատ եւ կանաչապատ սահմանամերձ չրջան մը, մեծապէս նպաստաւոր հանրութեան կողմ, կազդուրման նպաստող իր առողջաբար մաքուր օդով:

Ճամբարի յղացման եւ հայ երախաներու արձանագրութեան սկզբնական չրջանին գոյութիւն ունեցող մտավախութիւնը – թէ արդեօք բաւականի երախաներ պիտի մասնակցի՞ն – ոչ միայն որպէս անհիմն կասկած փարատեցաւ ի տես մասնակցիլ ցանկացողներու թիւին, այլեւ կազմակերպիչները մղեց որոշ չնախատեսուած միջոցառումներու, կարենալ ի գլուխ հանելու իրեն ծրագիրը. եւ դեռ տեղացի հայ երախաներու թիւին – որոնք կուպային Ազեւմտեան – Գերմանիացին, Աւստրիացին եւ Զուիցերիացին – եկաւ աւելնալ Հայաստանի երկրաշարժի չրջանէն հրաւիրուած 15 երկու սեռէ երախաներու խումբը, ընկերակցութեամբ 3 ելիտասարդ վարիչներու, որպէս դաստիւ եւ պարտաւոյց, որոնք միաժամանակ անխոնջ եւ նուիրեալ անդամներն են Հայաստան գործող «Գիմութիւն» Միութեան:

Ճամբարի ծրագրի իրագործումը, նիւթականի առումով, որոշ չափով ապահովուած էր, իւրաքանչիւր երախայի համար նախատեսուած եւ նշանակուած 400 մարք մասնակցութեան ծախքով. իսկ հայրենի խումբին մասնակցութիւնը կարելի եղաւ իրագործել, շնորհիւ «Թիւպինկըն Հայաստանեան Նախաձեռնութիւն» Միութեան առեղնապետուհի՝ Տիկին Պայէրի ցուցաբերած անվերապահ բարեացակամութեան եւ օգնելու պատրաստակամութեան, առանձնելով խումբի նիւթական լրիւ պարտաւորութիւնը, ներառեալ անոնց տրուելիք նուէրները:

Նկատի ունենալով մասնակցողներու թիւը, պարզուեցաւ որ վարձուած չէնքը պիտի չկարենայ պարփակել բոլոր երախաները եւ տեղաւորման առընչութեամբ ծագած այս հարցը կարելի եղաւ լուծել, շնորհիւ զերմանական Կարմիր Խաչի տեղական մասնաճիւղի կողմէ տրամադրուած եւ նոյնպէս Կարմիր Խաչի անդամներու կողմէ լարուած երկու վրաններու:

Երախաներու այդ երկու չաբթուան ապրումները հարազատօրէն կարենալ արտայայտելու համար անհրաժեշտ էր ներկայ ըլլալ եւ մասնակցիլ անոնց առօրեային. ժամանումի առաջին ժամերուն ցուցաբերուած վերապահութիւնը իրարու հանդիպ, չքացաւ ամենակարճ ժամանակամիջոցին եւ համբարի ամբողջ տեւողութեան, բոլորին մօտ բացայայտօրէն զգալի էր իրարու մօտենալու եւ մէկ ազգի անբաժան զաւակները ըլլալու զգացումը, նաեւ նոյն երազները ունենալու եւ նոյն նպատակները հետապնդելու խոր ըմբռնումը, եւ դեռ ծնողքներու պիտակցութեան մէջ առկայ էր սիրտ ու հոգի կրծող տխուր այդ յիշատակը, թէ ինչպէ՞ս կարելի էր, թէ ինչպէ՞ս յաջողած էր, մարդկային ամէն արժանիք եւ սրբութիւն պղծելու ատակ եւ հակամէտ այդ տխրահռչակ վարչաձեւը երկար տասնամեակներ ամենավատ եւ ամենատարրին միջոցներով մի հակայ սեպ խրել Հայրենիքի եւ Սփիւռքի հայութեան միջեւ:

Ճամբարի ամբողջ տեւողութեան ներկայ էր Հայր Կոմիտաս Վարդապետ Յովնանեանը եւ տառաճնած երախաներու հոգեւոր դաստիարակութիւնն ու մխիթարութիւնը, նաեւ կատարելով մկրտութիւնը վեց հայրենի եւ մէկ տեղացի հայ մանուկներու:

Նախավերջին օրը տեղի ունեցաւ հրաժեշտի հանդէսը, զուգակցած արտասանութիւններէ, երգերէ եւ հայկական պարերէ. ներկայացուեցաւ նաեւ կարճ թատերախաղ մը, նպատակ ունենալով ցոյց տալ արդարութեան եւ ճշմարտութեան յաղթանակը, սուտի եւ չարի դէմ, եւ այս բոլորը կատարուեցաւ անթերի կերպով, շնորհիւ դաստատներու եւ պարի ուսուցչուհիին տարած ջանքերուն, արժանացալով բուռն ծափահարութեան եւ ցնծութեան արցունքներու:

Եւ ահա բաժանման սրտառուչ եւ հոգեյոյզ պահը. այդ արցունքները հոսեցան, ինչպէ՞ս նկարագրել. իւրաքանչիւր երախայ կ'անդրադառնար որ իր հոգիէն մի մասնիկ միասին կը հեռանար, այդ տղոց եւ աղջիկներու հետ, որոնք կը վերադառնային իրենց տուները, Գերմանիա, Աւստրիա, Զուիցերիա եւ հեռաւոր հայրենիք, նաեւ ծնողքներու մօտ արթնցնելով այդ կարօտը եւ մորմոքը, թէ երբ, տուն վերադարձը միայն ու միայն պիտի նշանակէ, վերադարձի զօդանդը դէպի...:

Շնորհակալութեան եւ երախտապարտութեան իւր զգացում հանդէպ Տիկին Երանուհի Հարթմանին, տարած եզակի աշխատանքին, նաեւ աղջկան՝ Էլզէյին. խորին շնորհակալութիւն նաեւ ժրաջան ու անձնուէր անձնակազմին, բոլորին նուիրումը եւ զոհողութիւնը անկասկած, օրինակելի եւ կոչումի պիտակութեան արժանի կարելի է նկատել, ինչպիսին, Գերմանուհիներ՝ Տիկին Էվան եւ Տիկին Ինէսը, սիրելի դոկտ. Ռայան իր ամուսնոյն Վաղինակի հետ. միշտ լաւ տրամադրուած դոկտ. Ռուբիկը. նմանապէս շնորհակալութիւն հայրենի խումբին ընկերացող սիրելի Զօյային, սիրելի Նոնային եւ ուխտեալ Արամին. նաեւ բոլորին անխտիր որոնց ջանքերուն շնորհիւ կարելի եղաւ ձեռնարկը յաջողութեամբ պսակել:

Խորին շնորհակալութիւն նաեւ Տիկին Պայէրին, որու տրամադրած միութենական զումարով կարելի եղաւ հայրենի խումբին մասնակցութիւնը ապահովել:

ՆԵՐՍԷՍ ԳԱՐԱԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

լիտական Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը որոշում է.

1.– Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը վերանուանել Հայաստանի Հանրապետութիւն, կրճատ՝ Հայաստան:

2.– Ներկայիս գումարման Գերագոյն Խորհուրդը համարել Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
Նախագահ՝
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
Քարտուղար՝
Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

24 Օգոստոսի 1990 թուականի,
Քաղ. Երեւան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐՕՇԻ ՄԱՍԻՆ

Հիմնուելով «Հայաստանի անկախութեան մասին» հռչակագրի 1–ին յօդուածի վրայ, Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը որոշում է.

1.– Հայաստանի Հանրապետութեան պետական դրօշը Եռագոյնն է՝ կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն (երեք հաւասար չերտերով): Դրօշի լայնութեան եւ երկարութեան յարաբերութիւնն է 1 : 2:

2.– Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան (հիմնական օրէնքի) եւ օրէնսդրութեան մէջ կատարել սոյն օրէնքից բխող համապատասխան փոփոխութիւններ:

3.– Սոյն օրէնքը կիրարկել ընդունման պահից:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
Նախագահ՝
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
Քարտուղար՝
Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

24 Օգոստոսի 1990 թուականի,
Քաղ. Երեւան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ

ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԶԻՆԱՆՇԱՆԻ ԵՒ ՀԻՄՆԻ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանը եւ հիմնը «Հայաստանի անկախութեան մասին» հռչակագրի ոգուն եւ անկախ պետականութեան հաստատման ընկերակիցներին համապատասխանեցնելու նպատակով Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդը որոշում է.

Յանձնարարել Հայաստանի Հանրապետութեան Մինիստրների Խորհրդին Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի համապատասխան մշտական յանձնաժողովների հետ միասին կազմակերպել Հայաստանի Հանրապետութեան պետական զինանշանի եւ հիմնի ստեղծման մրցոյթ:

Մրցոյթի արդիւնքների հիման վրայ երեք ամսուայ ընթացքում առաջարկութիւն ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
Նախագահ՝
Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
Քարտուղար՝
Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

24 Օգոստոսի 1990 թուականի
Քաղ. Երեւան

***

Օգոստոս 24, Ուրբաթ առաւօտ, Գերագոյն Խորհուրդի նիստին ելոյթ ունեցաւ «Անկախ պետականութեան հաստատման եւ ազգային քաղաքականութեան» յանձնախմբի նախագահը՝ Կարիճ Սարգսեան, Մոսկուայէն իր վերադարձին: Ինչպէս պրած էինք մեր նախորդ թիւով (Օգոստոս 25 / 26) Կարիճ Սարգսեան կը պնդուէր խորհրդարանական ոչ – լիազօրուած պատուիրակութիւն մը, որու մէջ անդամներն էին՝ Դաւիթ Վարդանեան, Հ. Կարապետեան եւ Շ. Քոչարեան: Անոնք տեղեակ էին Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղակալ եւ ազգութիւններու խորհուրդի նախագահ՝ Նչանովի եւ այլ պաշտօնական անձնաւորութեանց հետ: Նիւթն էր միութենական նոր պայմանագրութիւնը, որ պիտի պատրաստուի եւ ան յոյսը յայտնուած էր թէ տնտեսալի հին սխալները չեն կրկնուիր:

Լեւոն Տէր – Պետրոսեան խիստ կերպով արտայայտուած է կեդրոնական մամուլի եւ հեռատեսիլի մասին, որոնք իրենց զեղծարարութիւններով, սխալ տեղեկութիւններով հակահայ կարծիք կը ստեղծեն Խորհրդային Միութեան եւ համայն աշխարհի մէջ: Անհրաժեշտ նկատեց որ Ներքին Գործոց նախարարութեան եւ ՊԱԿ–ի (ՔՈՒ – կէ – Պի) միջոցաւ պաշտօնապէս հերքուին նման լուրեր: Լեւոն Տէր – Պետրոսեան երեսփոխաններուն ներկայացուցած է Հայաստանի անկախութեան մասին հռչակագրի վերջնական տարբերակը, խմբագրական որոշ փոփոխութիւններով: Երեսփոխանները ընդունեցան վերջնական այդ բնագիրը, ինչպէս նաեւ կից փաստաթուղթերը:

Ուրբաթ, Օգոստոս 24–ին, ուրեմն, այն պահուն, երբ ընդունուած է անկախութեան մասին հռչակագիրը, նիստերու դահլիճի երկու դրօշներէն մէկը՝ խորհրդային Հայաստանի դրօշը վար առնուած է:

Ճաշօրդ օրն ալ, Օգոստոս 25, Գերագոյն Խորհուրդի նիստը սկսած է կէս ժամ յապաղումով, թոյլ տալու համար որ հանդիսաւոր արարողութիւն մը տեղի ունենայ Լենին հրապարակը: Այլ խօսքով, վար առնուած են Գերագոյն Խորհուրդի եւ Նախարարաց Խորհուրդի չէնքերու խորհրդային Հայաստանի կարմիր – կապոյտ – կարմիր դրօշները եւ փոխարինուած կարմիր – կապոյտ – նարնջագոյն Եռագոյնով: Գերագոյն Խորհուրդի չէնքի առջեւ հաւաքուած ժողովուրդին կարճ ելոյթ մը ունեցած է Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, իսկ Նախարարաց Խորհուրդի չէնքին առջեւ, վարչապետ՝ Վազգէն Մանուկեան: Երկու չէնքերու դրօշներու փոխելու պահուն, Հայաստանի Պետական նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Վ. Ճղնաւորեանի նուագած է «Մեր Հայրենիք»ը:

***

Օգոստոս 25–ին, Գերագոյն Խորհուրդը չարունակած է իր նստաշրջանը ղեկավարելով յանձնախումբերու կազմով: Դիւանագիտութիւն, կրթութիւն, լեզու եւ մշակոյթ յանձնախումբի նախագահ ընտրուած է Ռաֆայէլ Ղազարեան:

Ինչպէս այլեւս աւանդութիւն դարձած է, նոյն իրիկունը, մամուլի ասուլիս մը տեղի ունեցած է: Այս անգամ հարցումներուն պատասխանած են վարչապետ Վազգէն Մանուկեան եւ պաշտպանութեան յատուկ յանձնախումբի նախագահ՝ Վազգէն Սարգսեան:

o

***

«Monitor», Օգոստոս 26 / 27–ի իր թիւին Ա. էջի քրոնիկը նուիրած էր Խորհրդային Միութեան այս վերջին իրագործութեանց, «Խորհրդային Միութիւն, տեսական Միութիւն մը» խորագրին տակ: Կ'անդրադառնար վերջին 48 ժամերուն ընթացքին հռչակուած դերիչխանութեանց: Հայաստանէն եւ Թիւրքմէնիստանէն եաք՝ Տաճկիստանը, զոր կը նկարագրէ սապէս.– «Տաճկիստանը այնքան հեռու էր Մոսկուայէն, աշխարհագրականօրէն եւ քաղաքականօրէն, որ իր չորս նեղէն մէկը «մոռցուած Աստուծմէ եւ խորհրդային իշխանութենէն» 1917–էն ի վեր Մոսկուայի ոչ մէկ ներկայացուցիչի այցելութիւնն ընդունած էր»:

Հայաստանի առթիւ, կը գրէ թէ «ան որոշած է իր հարազատ բանակն ունենալ, մինչ կը յորդի արդէն անկախ քաղաքագործքերով եւ թէ չորսնը մխրճուած է բանի մը մէջ, որ չփոթելով կարելի է քաղաքացիական պատերազմի նմանցնել»:

***

Դեռ կայ Աթթաղիան, որ Շաբաթ օր, յայտարարութեամբ վերջ կուտայ Վրաստանէն կախում ունենալու իր վիճակին եւ կը վերահաստատէ Հանրապետութեան իր կառոյցը:

Երեւանի հեռատեսիլը Օգոստոս 22 թուակիր հեռագրալուրով կը հաղորդէ հետեւեալը.–

Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի համագումարին կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած են դեկավարութեան կազմին մէջ. յատկապէս կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղարութեան պաշտօնը ձգած են Գալուստ Գալոյեան եւ Թելման Դիլանեան: Նոր քարտուղար ընտրուած է Երեւանի քաղաքային Կոմիտէի Ա. քարտուղար՝ Ստեփան Պօղոսեան:

Համագումարը հետեւեալը կը յայտարարէ Հանրապետութեան վիճակին մասին.

«Հայ ժողովուրդը մտահոգող ամենակարեւոր խնդիրներէն մէկը Հայաստանի անկախութեան հարցն է. ընդունելով անկախութեան դաղափարը, մենք կը նկատենք որ անկախ եւ ինքնուրոյն Հայաստանը մօտ ապագային որպէս դերիչխան պետութիւն, կամաւոր հիմնակէտերով պէտք է տեղ գրաւէ միութեան նոր համակարգին մէջ: Այսիկա կը թելադրուի մեր ժողովուրդին ապահովութեան երաշխիքը ունենալու հրամայական անհրաժեշտութենէն ու հանրապետութեան տնտեսութեան բնականոն զարգացման չահերէն:

Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէն կը յայտարարէ որ պիտի պաշտպանէ նորընտիր Խորհրդարանին եւ կառավարութեան այն բոլոր նախաձեռնութիւնները որոնք ուղղուած են իրաւունքները կայունացնելու, տնտեսութիւնը ճգնաժամէն դուրս բերելու, մեր ժողովուրդին միւս կարեւոր հարցերը լուծելու:

Համագումարը որոշած է կուսակցութեան 29–րդ ընդհ. ժողովը գումարել Սեպտեմբեր 25–ին, Երեւան»:

***

Թուրք մամուլը որ դրեթէ կանոնաւորաբար կ'արձագանգէ Հայաստանի քաղաքական վերջին զարգացումներուն, Օգս. 25ին տուած է գերիչխանութեան հռչակումի լուրը: Ամէնէն լայն տեղը յատկացուցած է «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը, ուր սիւնակնոց խորագրով մը ըսելով. «Հայաստանի քայլը դէպի անկախութիւն»:

Թերթը կ'անդրադառնայ նաեւ ԹԱՍ–ի մէկ լուրին. Արցախի ու Աղբեջանի սահմանային շրջաններու հրամանատարը Մանասեան շրջանները հրամանատարը լիուլին ըսած է թէ օրէնքները յարգելու պարտաւորութիւնը պիտի պարտադրուի զինեալներուն, երբ անոնք Հայաստանի սահմաններէն ներս մտած են:

Նոյն թերթին յաջորդ օրուան (Օգոստոս 26) թիւին մէջն ալ կ'լսուի թէ Հոկտեմբերեան թերթերու մէջ յայտարարութիւն մը տուած է թէ Հայաստանի տարածքին իր ներկայութիւնը հռչակած է ու նպատակը Հայաստանի դերիչխանութիւնն է:

ԾՈՑ

ՆԱԽԸՆՏՐԱԲԱՐ ԹՕՍԻԼ

Շաբաթավերջը վճռական բնոյթ ունէր, բայց ոչինչ պատահեցաւ: Կողմերը նախընտրութիւնը տուին խօսքին եւ զէնքերը, առայժմ գոնէ կը լռեն: Քուէյթ – Սիթիի դեսպանատունները չրջապատուած մնային: Ոմանց լոյս ու ջուրը կարեցին, բայց Անգլիացիք որ հիւմուրը չեն կորընցներ՝ մոմերով չամփաները խմեցին:

Սատամ Հիւսէյն տաքն ու պաղը յաջորդաբար կը կիրարկէ չուարումի բերելով արեւմտեան աշխարհը: Կարգ մը «պատանդներ» կրցան վերադառնալ, ուրիշներ կը տեղափոխուին, մինչ Ատորիոյ նախագահին առանձին դործունէութիւնը խստօրէն կը դատապարտուի: Արդարեւ, Քուէյթ Վալտհայմ պաղատած գնաց, տեսնուեցաւ Սատամ Հիւսէյնի հետ եւ առօք – փառօք վիճննա բերաւ չուրջ 100 Աստրիացիներ, որոնք պատանդ էին: Աւիկա ծառացեալ «հերոսանալու» իր երկրին մէջ, բայց չատ պէչ տպաւորութիւն դործեց, արեւմտեան կողմն աշխարհն, ուր արդէն Վալտհայմի նպիտական անցեալը կը պախարակուի:

× ՄԱԿ–ի քարտուղար Տէ Քուէյար հրաւիրած էր Իրաքի Արտաքին նախարարը, որպէսզի տեսնուին: Այս հրաւէրին պատասխանեց նոյնինքն՝ Սատամ Հիւսէյն պաղատած հրաւիրելով Տէ Քուէյարը: Առայժմ, քարտուղարն ու Արտաքին նախարարը կը տեսնուին Հինդչարթի օր, Ամման (թերեւս Հիւսէյնն ալ): Ցորդանանի թագաւորն ալ հոս – հոն կ'երթայ թնճուկին «արաբական» լուծում մը դտնելու համար: Իր դիրքը, այսինքն իր երկրին դիրքը չատ վտանգուած է:

× Ռոլան Տիւմա Մոսկուա գնաց – եկաւ եւ հաստատեց որ երկու երկիրներու տեսակէտները Ծոցի տագնապին մասին կը նոյնանան: Փարիզ հրաւիրեց Գորբաչովը, որ պիտի գայ Հոկտեմբերին:

× Պապն ալ իր խօսքն ըսաւ, կիրակի օր Քասթէլկանտոլֆոյի իր ամարանոցը եւ յայտնեց իր մտահոգութիւնը: Յովհ. Պօղոս Բ. կոչ ըրած է քրիստոնեաներուն, ինչպէս բոլոր հաւատացեալներուն «ջերմեռանդ ազօթք մը բարձրացնել դէպի բարեգութ եւ ողորմած Աստուած»: Այս վերջին խօսքերը, յատկապէս ընդունած են, քանի կ'ոգեկոչեն Գուրանի առաջին դլուխին նախարան տունը:

× Շաբաթ օր, Ապահովութեան Խորհուրդը 15 անդամներու 13–ի ձայնով քուէարկեց 665 թիւ բանաձեւը, որ թոյլ կուտայ դինեալ միջամտութիւն կատարել չրջափակման խախտման պարագային: Չեզոքնալ մնացած 2 պետութիւններն են՝ Եմէն եւ Գուպա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պելկրատէն 200 քիլոմեթր հարաւ – արեւմուտք պայթում մը տեղի ունեցած է հանքի մը մէջ եւ 188 հանքագործներէն ոչ մէկը փրկուած է:

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը Թ. Էօզալ հեռաձայնի խօսակցութիւն մը կատարած է Գորբաչովի հետ, Ծոցի տագնապին առընչութեամբ: Երկու դեկավարները խօսած են նաեւ տնտեսական յարաբերութիւններու եւ «Սեւ ծովու տնտեսական չրջան» մը ստեղծելու ծրագրին մասին: Գորբաչով այս առիթով անդամ մը եւս հրաւէր ուղղած է Էօզալի որ պատասխանած է թէ պիտի չանայ տրեսկիզբին այցելել Խորհ. Միութիւն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HAYRATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 29
MERCREDI
29 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.349 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 66e ANNÉE — No 17.349

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՕԳՈՍՏՈՍ 22 / 24)

ՈՐՈՇՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԷՆ

Մեկնելով Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի անկախ պետականութիւն հաստատելու նպատակին հռչակումէն, ու նկատի առած երկրին բարդ իրավիճակը, առանց արտաքին միջամտութեան ներքին կեանքը կայունացնելու հարցերը, Նախարարաց Խորհուրդը կ'որոշէ պաշտպանութեան եւ հանրային կարգի պահպանութեան յատուկ ստորաբաժանումներ ըստեղծել: Անոնց պարտականութիւնը պիտի ըլլայ սահմանամերձ շրջաններու պաշտպանութիւնն ու բնակչութեան ապահովութեան երաշխաւորումը, խմբակային զինեալ յանցագործութիւններու կանխումը եւ անոնց դէմ պայքարը, բնական աղէտներու, արտադրական կարեւոր արկածներու պարագային փրկարար աշխատանքները, Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի ու կառավարութեան կողմէ տըրուած այլ յանձնարարութիւններու կատարումը: Ստորաբաժանումները կը լրանան կամաւորներով, Հայաստանի ապահովութիւնը երաշխաւորելու նպատակով կազմուած երկրապահ, ինքնապաշտպանական ու աշխարհազօրային ջոկատներուն առողջ ուժերով: Ստորաբաժանումներու անդամները ունին երդում, յատուկ համազգեստ, տարբերանշան ու վկայական:

ԵՐԴՈՒՄԸ.–

«Ես՝ Հայաստանի Հանրապետութեան բաղաքացի . . . . . զօրագրուելով Հայաստանի Հանրապետութեան ներքին գործերի Նախարարութեան առընթեր հանրապետութեան պաշտպանութեան եւ հասարակական կարգի պահպանութեան յատուկ ստորաբաժանումներուն, երդումս եմ մինչեւ վերջ հաւատարիմ մնալ իմ հայրենիքին, լինել ազնիւ, կարգապահ, սրբօրէն կատարել ինծի տրուած բոլոր յանձնարարութիւնները, չխախտել Հայաստանի Սահմանադրութիւնն ու օրէնքները, պահպանել պետական ու ծառայական գաղտնիքները:

Պարտաւորուում եմ բարեխղճօրէն, անշեղօրէն կատարել իմ ծառայական պարտականութիւնները, եթէ պահպանելու չըլլայ կեանքս յանուն Հայաստանի Հանրապետութեան»:

⁂

ԱՐՑԱԽԻ ՀՈՂԵՐԸ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅ

Անցեալ տարուան Օգոստոս 1–էն Արցախի մէջ սկսած է գործել «Հայպետհոդչին-նախագիծ» Հիմնարկին արշաւախումբը: Խորհրդայնացման տարիներուն յաջորդած հաւաքականացումի չրջանէն դադրած է հողին հանդէպ հոգածու վերաբերումը ու 15 հազար հեկտար հողատարածութիւն խոպան դարձած է: Վերոյիշեալ արշաւախումբը որ 18 հոգիէ կը բաղկանայ արդէն ճչդած է 18 հազար հեկտար հողի հողատահմանները, կազմած է քարտէսագրումը: Աշխատութիւնը պիտի աւարտի Արցախի մէջ «Հայպետհոդչին-նախագիծ» Հիմնարկի մասնաճիւղ բանալու:

⁂

ԱՐՑԱԽՑԻՆԵՐՈՒՆ ԴԻՄՈՒՄԸ

Արցախի երեսփոխանները դիմում մը ստորագրած են ուղղուած՝ Գորբաչովի, նախագահական անդամներուն, մինիստերական Հանրապետութիւններու Խորհրդարաններուն, կեդրոնական թերթերուն, խորհրդային հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի խմբագրութիւններուն եւ «Ժամանակ» ծրագրին. հոն կ'ըսուի թէ Ադրբեջանի ղեկավարութիւնը մոլորեցնող տեղեկատուութիւն կը կատարէ, նպատակ ունենալով դադրի պահել Հայերու, Ռուսերու, Հրեաներու զանգուածային չարդերը ու արդարացնել նոր կազմակերպուած յանցագործութիւնները: Արձագանգելով Մութալիբովի կոչերուն՝ Ադրբեջանը պաշտպանելու հայ զինեալներու յարձակումներէն, դիմումը ստորագրողները հարց կու տան թէ ինչո՞ւ Ադրբեջանի նախագահը կը լռէր երբ կազմակերպուած ջարդեր տեղի կ'ունենային Սումգայիթ, Բաքու կամ Նախիջեւանի սահմանը: Ան փոխանակ Գորբաչովը դատապարտելու որ զինաթափման հրամանագիրը չի կատարուիր, պէտք է որպէս օրինակ ծառայէ իր երկրին մէջ կուտակուած զէնքի վիթխարի քանակութիւնը դրաւելով: Դիմումը նաեւ կը հարցնէ թէ ո՞ւր կը գըտնուի այդ ամբողջ զէնքը որ պետական սահմանէն բերուած է Ադրբեջան: Դիմումը մէջբերումով կու տայ նաեւ Փետ. 9–ի «Իզվեստիա»յի հետեւեալ տողերը. «ամէն օր այստեղ ապօրինաբար սահմանը (խորհրդա–իրանական) կը կտրեն չուրջ 200 Իրանցիներ եւ գրեթէ նոյնքան խորհրդային քաղաքացիներ»:

Արցախցի երեսփոխանները համամիտ են որ անվերապահօրէն պէտք է դադրեցնել հրամանագիրը, սակայն պարտադիր կը նկատեն նաեւ որ հրապարակուին Փետ. 19–ի եւ Մարտ 5–ի Բակատինի, Կրեուզկովի, Եազովի զեկուցումները:

Դիմումը ստորագրուած է Զ. Բալայեանի, Վ. Գաբրիէլեանի, Վ. Գրիգորեանի, Բ. Դադամեանի եւ Հ. Պօղոսեանի կողմէ:

⁂

ՌԱԿ–Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Օգոստոս 20–ին, Գերագոյն Խորհուրդին մէջ հռչակագրին քննարկման ընթացքին ելոյթ ունեցած է ՌԱԿ–ի լիազօր ներկայացուցիչ Ե. Ազատեան: Ան ողջունելով երկրին նոր ղեկավարութիւնը, կրկնած է իր կուսակցութեան ամբողջական նեցուկը Հայաստանի կառավարութեան: Աւարտին, Ե. Ազատեան ըսած է թէ երբ Խորհրդարանը որոշէ Սփիւռքի կուսակցութիւններուն եւս մասնակցութիւնը երկրին քաղաքական կեանքին, ՌԱԿ–ը կը զառնայ այդ օրէնքը յարգող առաջին կուսակցութիւնը:

⁂

ԲՈՒԾԻԶ ՍԱՐՔԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնի «Սենդ Ֆէյա» հիւանդանոցէն բեռնակառքեր մեկնած են Երեւան. ասոնք կը տանին բուժիչ կազմածներ ա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾՈՑ

ՋԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ
ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՆԻՍՏԸ

Երկուշաբթի օր, Ֆրանսայի Ազգ· Ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրուած էր, օրակարգի նիւթ ունենալով Իրաքի ըստեղծած տագնապը:

Նիստի բացման, նախագահ Լօրան Ֆապիւս կարդաց նախագահ Միթերանի ուղերձը, ուր ան կը չեշտէր թէ իր առաջին մտածումը՝ «կ'երթայ հազարաւոր պատանդներուն եւ մեր հայրենակիցներուն անվայելօրէն վար ըրուած: Անոնց ազատ արձակման համար ոչինչ խնայուեցաւ եւ ոչինչ պիտի խնայուի»: Վստահ է որ տարակարծութիւններէ անդին, Խորհրդարանը պիտի դիմադրէ գօրակոչի ենթարկել երկիրը այն պարզ սկզբունքին չուրջ, որ կ'առաջնորդէ Ֆրանսայի գործունէութիւնը, յատկապէս արտայայտուած 1946–ի Սահմանադրութեան նախաբանին մէջ. «Ֆրանսական Հանրապետութիւնը, համաւարեմ իր աւանդութիւններուն կը հըպատակի միջազգային իրաւունքի կանոններուն»: Ռոքար իր ելոյթին մէջ մըռայլ ապագայի մը հեռանկարը պարզեց, խնայողութեան գեանի վրայ: Շեչտեց թէ ոչ ոք կը խուսափի զինեալ ուժի դիմելէ, եթէ այլ ելք չըլլայ:

Սկզբունքով, պատերազմ ուզող չկայ (թէեւ Պուշ...) եւ այդ պատճառաւ դիւանագիտական չփումները կը բազմանան, մինչ ՄԱԿ–ը բացառիկ եւ դժբախտաբար անճախընթաց վճռականութիւն (եւ ինչո՞ւ ոչ նոյն վճռականութիւնը կադայէն կիպրոս...) ցոյց կու տայ եւ յանկարծ միտքը կ'իյնայ թէ պէտք է յարգել միջազգային իրաւունքները, մարդկային տարրական իրաւունքները: Վիէննայի համաձայնագրին դէմ է ինչ որ Իրաք կ'ընէ Քուէյթի օտար դեսպանատուներուն (ոչ մէկ համաձայնութեան դէմ էր քիմիական ռումբերու տակ թաղել քիւրտ բնակչութիւնը), ուրեմն թոյլ պիտի չտրուի: Արդէն Պուշ, որ մէկ կողմէ կոլֆ կը խաղայ եւ միւս կողմէ դինեալ ուժ կը դրկէ Սաուտի Արաբիա, դիւանագիտական լուծում չի տեսներ, քանի նախապայման է Քուէյթի պարպումը:

Դեսպանատուներու վիճակը ծանր է: Ֆրանսա վեց դիւանագէտ կը պահէ, ոչ ջուր կայ, ոչ ելեկտրականութիւն: Ճաշիտնի եւ Միացեալ – Նահանգներու դեսպանատունները չրջապատուած են իրաքեան զօրքով: Մեծն–Բրիտանիոյ չորս դիւանագէտները լաւ են, թէեւ ոչ ջուր, ոչ լոյս, ոչ ալ հեռաձայն ունին: Ուրիշներ քիչ–շատ աւելի լաւ վիճակի մէջ են:

× Պաղտատի հեռատեսիլը կը շարունակէ «լուրեր մեր հիւրերէն» յայտագիրը, ցոյց տալով օտար պատանդները լաւ վիճակի մէջ:

× Ռոլան Տիւմա Վերակոյտին առջեւ խօսք ուսաւ որ Սաուտի Հիւսէյնի ի նպաստ ոչ մէկ ցոյց կրնայ արտօնուիլ Ֆրանսայի մէջ:

***

Թղթակիցներու համաձայն, Իսրայէլի ցուցաբերած հանդարտութիւնը չի կայնար միայն այն վստահութեան մէջ, զոր ունի իր ուժին նկատմամբ, այլ նաեւ –թունդ կրօնամոլներու մօտ մանաւանդ– Ս· զրոց, որոնք կը նախատեսեն Մեսիային անմիջական ժամանումը:

Հասխտեան Հապատ աղանդին համաշխարհային պետը՝ ռաբունի Շնէուրսոն անվարան բացայայտած է որ Քուէյթի յարձակումը Սատտամ Հիւսէյնի կողմէ միայն արեւմտեան գաղտնի սպասարկութիւնները անակնկալի բերած էին, արդարեւ, կ'ըսէ.– «Ահաւասիկ եկան մեսիական ժամանակները, մի՛ վախնաք: Ոչ մէկ վէրք կրնայ ցաւցնել Հրեաները, որովհետեւ այս տագնապը կ'աւետէ Մեսիային մերձաւոր գալուստը»: Ուրիշ ռաբունի մըն ալ, ներքին Նախարար՝ Աբիէհ Տէրի եբեմիայի գրքին մէջ գտած է Հիւսէյնի եւ Պաղտատի գլխուն գալիքը: Մարգարէն կ'ըսէ.– «Բաբելոնի դէմ պիտի բարձրացընեմ քանդիչ հով մը, ամէն կողմէ վրան պիտի յարձակին, իր ամբողջ բանակը բըռնկջնեն...»: Եւ արձագանգելով այս նախազգաստութեանց, Ֆիկարօ–ի աշխատակիցը կ'աւելցնէ Երեմիայի այս գուշակութեան քով.– «Քանի մը հազարամեակ առաջ կատարուած մարգարէական ակնարկ մը ՄԱԿ–ի այսօրուան 665 թիւ բանաձեւով իրականացա՞ծ չէ, այլ խօսքերով...»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, արձակուրդէ վերադարձին իսկ հրովարտակ մը ստորագրեց, որ «չեղեալ» կը համարի Ռուսաստանի դաշնակցային Խորհրդարանի Օգոստոս 9–ի բանաձեւը, որ իր միակ պատասխանատուութեան ներքեւ կ'առնէր Ռուսաստանի «ռազմագիտական հարստութեանց» արտածումը կեդրոնին (դաշնակցային կառավարութիւն) կողմէ: Թուումն ալ կար՝ ադամանդ, թանկագին մետաղներէն, քարիւղ, կազ, իւրանիում եւլն. եւլն.: Սակայն հետեւանք էր ժընեւ դոյացած համաձայնութեան մը (Յուլիս 25) Գլասլոպօ–ի (խորհրդային պատասխանատու մարմինը ադամանդի) եւ հարաւ–արեւելեան Տը Պէրս ընկերութեան, որով այս վերջնոյն կը տրուէր հինգ տարուան համար, խորհ· ադամանդներու առեւտրականացումը: Տը Պէրս, փոխարէն, մէկ միլիառ տոլար կու տար կանխիկ: Գորբաչովի ուքազը մեծ տպաւորութիւն չէ գործած Ելցինի վրայ, որ լաւ խնդացեր է, աւելցնելով՝ «կրկին սխալ մըն է»:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ Նախարարաց Խորհուրդը, որու կողքին է Աբել Աղանբեկեանի դլխաւորած փորձագէտներու յանձնախումբ մը, կը ջանայ ելք մը գտնել փըրկելու համար խորհ· տնտեսութիւնը: Յանձնախումբը կառավարութեան յանձներ է 90 ծրագրերու համադրում մը: Աղանբեկեան կը բացատրէ «նկատի չառնելք այն առաջարկները, որոնք կը ձգտին փրկելու «դեկավարապաշտ սխալեմը», ինչպէս նաեւ ծայրայեղ ծրագրերը՝ մէկ անդամէն անցնելու չուկայի տնտեսութեան: Կ'երթանք դէպի ծրագիր մը, որ կը նախատեսէ տնտեսութեան հակակչռին պահպանումը Պետութեան կողմէ»: Նախապատուութիւն պիտի տրուի ընկերային հարցերու, սեփականութեան փոփոխութեան:

Անիի աւերակներուն պեղումի աշխատանքները աւարտած են. թուրք մասնագին համաձայն, լոյսին բերուած են փլատակներու նոր մասեր: Պեղումներով յայտնաբերուած են նաեւ հնագիտական արժէք ներկայացնող առարկաներ:

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑՈՎ ՄԸ ՈՒ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿՈՎ ՄԸ ՔՕՂԱՁԵՐԾՈՒԱԾ ՅԱՒԸ

«Խորհրդային Հայաստան»ի Յուլիս 27-ի թիւին մէջ հրատարակուած բաց նամակ մը որ կը յղէ Յուլիս 14-ի թիւով լոյս տեսած հարցազրոյցի մը, անուղղակի կերպով ընթերցողին ուշադրութիւնը կը սեւեռէ Հայաստանի բազմահարց ներկային ամէնէն փափուկ մէկ կէտին վրայ: Պաշտօնական, կիսապաշտօնական կամ ոչ-պաշտօնական լրատու ապրիւրներ որոշ վերապահութիւն մը ցոյց կուտան այս մարզին վերաբերող լուրերու փոխանցումին մէջ. վերապահութիւն որ անտեղի չէ, նկատի առած մարզին լրջութիւնը, անոր առընչուած պատասխանատու այս լրջութեան հետ յաճախ խոտոր համեմատական զնոյթը եւ թերեւս նաեւ Սփիւռքի մամուլին հապճեպ, մակերեսային ու երբեմն նաեւ ոչ անաչառ մեկնաբանութիւններուն յաճախադէպ վտանգը...:

Ինչպէս առարկայ մարզը Հայաստանի պինեալ խմբաւորումներուն վերաբերող հարցերուն զաչան է, որ օրէ օր անդունդի մը վերածուելու վախը կ'ապրէ երկրին կացութեամբ. մտահոգուած, մխրճը անոր ներկային ու ապագային մասին հարցականով չարչրկուած ամէն Հայու: Այս բազմութենէն մէկն է Սահմանակերտէն Գրպղներու եւ Լրագրողներու Միութեան անդամ Հրանտ Ալեքանեան. մէկը որ անկասկած կը պատկանի սրտի ամէնէն տուր ցաւը ապրողներու խումբին: Անոր առորագրած «Բաց նամակ»ը ուղղուած է ՀԱՒ-ի (Հայ Ազգ. Բանակ) գլխաւոր հրամանատարի տեղակալ Վարդան Վարդանեանի, որուն հետ Յաչիկ Մխիթարեանի կատարած հարցազրոյցէն կը թելադրուին նամակագրին տողերը:

Վարդան Վարդանեանի պատասխաններն ու բացատրութիւնները մեծ մասով երկդիմի ու քօղարկուած արտայայտութիւններ ըլլալու տպաւորութիւնը կը պարծեն ընթերցողին վրայ, ինչ որ կ'ըլլայ արդարօրէն պարագան նաեւ Հրանտ Ալեքանեանի:

Վարդան Վարդանեան առաջին խօսքերով իսկ կը չեշտէ թէ մեր բնական վիճակը կը թելադրէ «Ազգ. բանակի անհրաժեշտութեան գաղափարը, որ պէտք է համակի ամբողջ ազգին»: Այս տեղին բնորոշումէն ետք կը բացուի երկդիմութիւններու, նոյնիսկ տեղ տեղ հակասութիւններու չունչ մը որ կը մնայ մինչեւ վերջ: Ըսելէ ետք թէ «Այսօր Հայաստանում կազմակերպուած զինեալ ջոկատների մեծ մասը բաղաքական ոչ մի շարժման չի ենթարկուում», կը չարունակէ.– «այդ ջոկատները եւ նրանց ներկայացնող բաղաքական ուժերը միաւորուել են, ստեղծուել է ազգմաբաղաքական խորհուրդ»: Տարօրինակը հոն է որ զրուցավարը չէ ընդմիջած զինքը, հարցնելու համար թէ ինչպէս պէտք է համաձայնեցնել ու հասկնալ «զինեալ ջոկատների մեծ մասը բաղաքական ոչ մի շարժման չի ենթարկուում» ու անմիջապէս ետք «այդ ջոկատները եւ նրանց ներկայացնող բաղաքական ուժերը միաւորուել են» արտայայտութիւնները...:

Վարդան Վարդանեան նկատի առած նոր Խորհրդարանին մէջ համայնավար – ներու եւ ՀՀՇ–ականներու ներկայութիւնը, յարգուած չի նկատեր բազմակարծութիւնը ու այդ պատճառով ալ վրանդաւոր կը գտնէ «պաշտպանական խորհուրդի լիակատար ենթակայութիւնը նման խորհրդարանին»: Հոս եւս կարելի չէր հարց չտալ ՀԱՒ-ի հրամանատարին թէ Հայաստանի պէս երկրի մը մէջ որ դեռ նոր չրջանցեց անելիներու չարք մը եւ որ պարտաւոր է բազմաթիւ կնճիռներ հարթել տակաւին, կարելի՞ է սպասել որ մարդիկ բնական նկատեն բազմակարծութեան սա նախանձախնդրութիւնը. դրժբախտաբար, վերջին օրերու պատահարներն ալ – զինեալ բախումի, անհնազանդութեան պարագաներ – չեն օգներ որպէս անկեղծ հայրենասէրի արտայայտութիւն ընկալելու ՀԱՒ-ի զեկավարին կեցուածքը: Այս զժուարութիւնը աւելի կը չեշտուի երբ մարդ կը հանդի զրոյցին ասարտին, ուր Վարդան Վարդանեան կը պատասխանէ.– «ՀԱՒ-ի զինուորները զինուած շրջում են բաղաքում: Այս երեւոյթը դուբ բնականո՞ էբ համարում» հարցումին: Ան կ'ըսէ թէ՝ «երեւանում տեղադրուած յատուկ ջոկատները հասարակական կարգի պահպանութեան համար են»: Զարմանալի է որ «բանակ» կոչուածը որ արտաքին թշնամիներու դէմ ինքնապաշտպանութեան առաքելութիւնն ըստանձնած է, իրեն պարտականութիւն համարէ նաեւ մայրաքաղաքին հասարակական կարգի պահպանութիւնը, ուր ներկայի պլխաւոր հարցը որպէս հանրապետութեան պլխուն «վերջն» կախուած դամոկլեան սուր, զինեալ խումբերու զինաթափումն է: Նոր Խորհրդարանը յարմար նկատած էր այդ խումբերուն ընդդիմադրկումը քաղաքացիական միաւորներուն մէջ, այս լուծումով թումբ կանգնելով նաեւ արտաքին միջամտութեան սպառնալիքին դէմ. սակայն երբ ՀԱՒ-ի պլխաւոր մէկ դէմքը կը մերժէ ենթարկուիլ երկրին օրինական իշխանութեան, ինչո՞վ կարելի է բացատրել անհնազանդութիւնը, ու մանաւանդ ի՞նչպէս երաչխիք դնել հաւատալ չարունակելու համար թէ խնդրոյ առարկայ բարիքը ցանկացողներ են անոնք:

Հրանտ Ալեքանեան իր «Բաց նամակ»ով չեշտակի կը մատնանչէ Վարդան Վարդանեանի պատասխաններով արտայայտուած ծուռ կէտերը: ան հարց կուտայ ակնարկելով անոր խօսքերուն թէ ՀԱՒ-ի նպատակը զուտ ազգային – քաղաքական իշխանութեան առեղծուած է. «Ձեզ չի՞ թուում, Պր. Վարդանեան, որ մեր ազգային բանակը դեռ չձեւաւորուած, աւելորդ, իր կոչումը չհամապատասխանող պարտականութիւն է վերցնում իր վրայ»: Հ. Ալեքանեան «անհեթեթ ու վտանգաւոր» նկատելէ ետք բանակին ժողովուրդին կամքէն վեր կանգնելու ձգտումը, ժողովուրդին կողմէ ընտրուած Խորհրդարանին չենթարկուելու պարագան կը դիտէ որպէս «տխուր յատակնոտութիւն»: Ապա պէտքը կը զգայ յիշեցնելու Վարդան Վարդանեանին, թէ «մեր ազգային բանակը, որքան էլ խառը լինի հանրապետութեան կեանքը, ունի միայն մի առաքելութիւն՝ ժողովրդի ինքնապաշտպանութիւնը:

Միա՛յն»:

Այս կէտը ճշդելէ ետք, Հրանտ Ալեքանեան կը ներկայացնէ նաեւ զործունէութեան անյետաձգելի մարզ մը ՀԱՒ-ին համար: Ան կը զրէ.– «Գիտէք թէ այժմ ի՛նչ կեանքով ապրում Արցախը: ... Արդէն որպէս վերջնագիր է հնչում Մութալիբովի սպառնալիքը «...ստիպուած կը լինենք օգտագործել Ադրբեջանական հանրապետութեան զէնքի ուժը»: ... եւ բոլորիս է հասկանալի թէ որտեղից է սնւում այդ յարձակողական յայտարարութիւնը»: Այսպէս, երկու խօսքով պարզելէ ետք բազմաեռակ սպառնալիքներով արդէն յագեցած կացութիւն մը, Ստեփանակերտի լրագրողը կ'առաջարկէ. «հարկաւոր է շտապ, օբէնսդրական կարգով ստեղծել Արցախի ազատագրական ճակատ, որն իր մեջ կունի մարզի իրաւդրութեան վերահսկողութիւնը: Թէ ինչպէս դա պիտի արուի արտակարգ դրութեան պայմաններում, սա լուրջ հարց է, բայց լուծելի, եթէ կամենանք: Չէ՞ֆ կարծում որ ՀԱՒ-ը այս գործում անփոխարինելի դեր ունի: Մեզ կը փրկի մեր ուժը, ուրիշ ոչինչ:

Բոլոր տեսակի բանավէճերը թողէք վաղուան, դեռ ապրելու իրաւունք պիտի ունանել»:

Կը լսե՞ն իր ձայնը ՀԱՒ-ի զեկավարները ու պինեալ ազաքը, թէ կիրքերու, ծուռ հաչիւներու խժաձայնութիւնը կը խլացնէ առողջ ձայները: Ոչ ոք կ'ուզէ հաւատալ թէ արդէն ազմուկը լեցուցած է մթնոլորտը ուր զարմանալի կերպով առաջին օրէն իսկ իրենց դիրքերը զրաւած են բոլոր «ուժերը»: Ունեցանք վերջապէս, հազար դաւ ու պատուարի մէջէն անցնելով ոսքի կանգնած ազգային ժողովրդական ու ժողովրդավար իշխանութիւն

ՏՕԲԹ. ՀԱՍՐԱԹ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ատենին հաղորդած էինք իրաքահայ գաղութի ծանօթ դէմքերէն՝ տոբթոր Հասրաթ Միքայէլեանի մահը, որ պատահեցաւ անցեալ Յունիսին: Ստորեւ կարգ մը մանրամասնութիւններ իր կեանքին մասին, զոր իր դամբանականով տուած է թեմին ածաչնորդը՝ Աւագ Եպիսկոպոս Ասատուրեան:

***

Յունիսեան այս ոօթի միջօրէին իրաքահայութիւնը ներկայացնող առուր ընտրանին հաւաքուած է զաղտին չուրջ տոբթ. Հասրաթ Միքայէլեանի, որուն պանդխտութեան օրերը ահաւասիկ վերջ կը գտնեն, այս աշխարհի վրայ 83 տարիներ արդասաւոր ու արդիւնաչից կեանք մը ապրելէ ետք:

Ծնած էր 1908 թուականին: Տոբթ. Հասրաթ զաւակն էր այն սերունդին, որը հայածուեցաւ, քանիցս չինած ու չէնցուցած բոյնը հրկիզուեցաւ, տունն ու տեղը կործանեցաւ, զառնութիւն ճաչակեց, ոջլակիզուեցաւ, եաթաղան տեսաւ ... սակայն ոչ մէկ վայրկեան չմոլորեցաւ, չապրթաքեցաւ ու եթէ ինկաւ քանզի մարդ էր ու մահկանացու՝ դիտցաւ չուտափոյթ օրէն ինքզինք հաւաքել ու ոտքի կանգնիլ: Այդ սերունդի զաւակները, Անդրանիկ Ծառուկեանի բնորոշումով «մանկութիւն չունեցան»: Ցար եւ նման բիւրաւոր տարեկիցներու, մանկութիւն չունեցաւ եւ տոբթ. Հասրաթ Միքայէլեանը:

Կորնոցուցած հայրենի հողն ու սրբութիւնները, տարբեր մշակոյթներու երկինքներուն տակ կայք հաստատած եղեռնի սերունդը, որուն կը պատկանէը նաեւ բոլորիս սիրելի տոբթ. Հասրաթը, այնուամենայնիւ ուղեկորոյս չեղաւ այլ՝ անմնացորդ կերպով՝ ինքզինք նուիրարերեց իր ազգի արդար պահանջքներուն եւ խնդիրներուն է սպաս: Տոբթ. Հասրաթի պարագային այդ նուիրաբերումը մերձաւոր ժողովուրդի անդաստանին մէջ երկարեցաւ 60 տարիներ անընդմէջ, կեանք մը ամբողջ: Երնէկ այն Հայուն, որ դիտակցուած զոհաբերութեամբ այսքան երկար կենսընթացք մը կրնայ ընծայելու իր ժողովուրդին: Վատահաբար ամէն հայ անհատի չէ վիճակուած կարողութիւնն ու կամքը այդ փչուա արահետներուն համբերորդը ըլլալու: Սակայն անոնք որոնք կը յաջողին թեւակոխել ազգին փչուա արահետը եւ ընթացքը աւարտել, անոնց կը պատկանի ազգի յիշողութեան մէջ մնալու եւ ապրելու հռչակութիւնը:

Մանաւանդ երբ իմ խօսքը մեր սիրեցեալ ննջեցեալին վերաբերմամբ, առանց դողդղն վարանքի պիտի վկայեմ թէ ան միշտ մնաց անդուլ աշխատանքի, յարատեւ ծառայութեան եւ անսակարկ նուիրումի պատնէշին վրայ: Ահա տոբթ. Միքայէլեանի յատկանչային կենսագիրը, ապրելու եւ գործելու եղանակը:

Իրեն նուիրուած գնահատանքի երեկոյթին, 1987 Ապրիլի 26-ին, իմ պատգամը եղբայրակերով հաստատեցի թէ, տոբթ. Հասրաթի անձին մէջ կը գտնէք «բարի մարդը, լաւ Հայը, անբասիր տպաւորը եւ ազնիւ քաղաքացին»: Այս տխուր միջօրէին վերոյիշեալ բնութագրումները արժան են եւ իրաւ աւելիով խոկ:

Իր հասարակական կեանքի ընթացքին, որպէս ճշմարիտ մարդ եւ տիպար հայորդի, ան յաջողեցաւ ի հանդէս բերել՝

Ա.– ճկուն նկարագիր, որով կարողացաւ մեր ժողովուրդի բոլոր խաւերուն հետ անխտիր՝ չփման մէջ մտնել: Գիտէր դիմացինը սիրաչահիլ.

Բ.– Լաւատես խոհեմութիւն – առաւելագոյն դիմացը՝ քանդելու առաքելութեան նուիրուած ներսիններն ու դուրսիններուը: Մինչեւ հոս ոչինչ որ զարտուղի մեր ազգային պատկերէն, միակ զժուար տեղերելին այս ամբողջութեան մէջ, երկրին պինեալ ուժերու կարեւոր մէկ հատուածն է որ անտեսելով իր գոյութիւնը արդարացնելիք բուն մարդը – ինքնապաշտպանութեան զինքը–, հետամուտ է Երեւանի «հասարակական կարգը պահպանել»ու եւ ազգային իշխանութիւն ապահովելու...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

մը որմէ հրաչքներ կը սպասենք. ու անոր դիմացը՝ քանդելու առաքելութեան նուիրուած ներսիններն ու դուրսիններուը: Մինչեւ հոս ոչինչ որ զարտուղի մեր ազգային պատկերէն, միակ զժուար տեղերելին այս ամբողջութեան մէջ, երկրին պինեալ ուժերու կարեւոր մէկ հատուածն է որ անտեսելով իր գոյութիւնը արդարացնելիք բուն մարդը – ինքնապաշտպանութեան զինքը–, հետամուտ է Երեւանի «հասարակական կարգը պահպանել»ու եւ ազգային իշխանութիւն ապահովելու...:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆԵՐԸ

Այս խորագրով պատկերազարդ ու ծաւալուն զրուածքի մը հրատարակուած է «Էլ» չաբաթաթերթին Մայիս 5-ի թիւին մէջ: Յապաղումով տեղեկացած ըլլալով հանդերձ այս մասին, կ'արժէ անդրադառնալ զրուածքին յատկապէս այն մասին, ուր դիմասուռները կը տրուի միակ հայ կին Փէտայի՝ ձէմմային:

Յօդուածագիրը՝ Իւրսիլա Կօթիկ կը նկարագրէ նախ երկրաչարժով աւերծուած սարսափը, «Նայիբիա»ի պատճառած ահաւոր վնասը, զայն վերակել տալու յոժարութիւնը, մաֆիայի համատարած ներկայութիւնը ու հակառակ համաշխարհային լայն օժանդակութեան, ազէտի զոհերին պատճառաւ ու այլ ազդակներով բռնեզուած չուկայի բազմաթիւ նեւրեզու չզոյութիւնը: Կը յիշէ Ազրբէջանի կիսրկած չրջափակումը որ չուկայի նեւրզութեան դլխաւոր պատճառն է: Այս բոլորին մէջ ամէնէն ծանրակչիռը կը թուի ըլլալ ջուրի անբաւարար մատակարարման պարագան: Միւս կողմէ Սումգայիթի, Բաքուի կոտորածները երկու զրացի երկիրները քերած են պատերազմի չեմին: Այս բոլորը զժուարութիւններուն տեղ առաւելապէս կը ծանրանայ Հայուհիներու ուսերուն. անոնցմէ մէկն է ձէմմա, որ հեռատեսիլէն դիտելէ ետք Սումգայիթի բարբարոսութիւնը, առնելով հօրը

թիւնն մը որով բնորոշուած էր եւ է իրաքահայ թեմը եւ որուն չնորհիւ իրաքահայ համայնքը մշտապէս վեր մնաց իրեն չպատկանող քաղաքական հարցերէն եւ հոսանքային տագնապներէն.

Գ.– Անկեղծ հաւատարմութիւն – ոդի մը որով ինք հարազատ զաւակը մնաց մինչ ու անբաժան հայ ժողովուրդին եւ անոր միակ ու անփոխարինելի դաստիարակ՝ Հայաստանեայց Առաքելական մեր մայրենի եկեղեցւոյ, ի պլուս ունենալով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը եւ անոր աստուածարեալ գահակալ Վազգէն Ա. Հայրապետը:

Ա.ոյ, այս եւ դեռ չատ աւելի բարեմասնութիւններով օժտուած՝ տոբթ. Հասրաթի հեզահամբոյր անձը 1978-ին, տպրիլիս վեհափառ Հայրապետի Իրաք օրհնաբեր հովուապետական այցի առիթով եւ ընթացքին, արժանացաւ Նորին Սրբութեան բարձր գնահատութեան երբ Հայոց Հայրապետը իր իսկ օծումն ձեռքով պարդարեց տոբթորին կուրծքը Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջին կարգի չքնաղ նշանով:

Քիչ ետք երբ Տոբթ. Հասրաթ Միքայէլեանի մարմինը յանձնենք սեւ հողին, անոր անվերադարձ մեկնումով՝

– Հայ ժողովուրդը կը կորնչնչ համեստ իր մէկ ծառան.

– Ամենայն Հայոց Հայրապետը, ինչպէս եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը իրենց անձնական բարեկամներէն մին.

– Իրաքահայ Թեմն ու Առաջնորդարանը՝ բազմավաստակ իր սպասաւորը.

– Իսկ պարագաներն ու բարեկամները՝ իրենց անխոխարինելի ամուսինը, մօրեղբայրը, ընկերն ու հարազատը:

Ձիշդ է որ տոբթորը չբախտաւորեցաւ զաւակներով, բայց այդ ուհանդերձ տիտցաւ հայրութիւն ընել, քանզի չատերուն օգտակար հանդիսացած է բարոյապէս թէ նիւթապէս, լուռ ու մունջ:

Յանուն իրաքահայ Թեմին, Առաջնորդարանին, իր յարակից Մարմիններով, հոգեւոր դասուն, ազգային կեդրոնական Վարչութեան եւ անձամբ՝ բոլորին եւ բոլորիդ կը յայտնենք մեր սրտաբեկ ցաւակցութիւնն ու վշտակցութիւնը:

Անցեալ դարու հանրածանօթ դէմքերէն՝ Ֆրանսացի քիմիկոս Լուի Փասթէօր ասիթով մը ըսած է.– «Աստարէզը չէ որ պատիւ կը բերէ մարդուն, այլ մարդն է որ պատիւ կը բերէ աստարէզին»: Սուրբ պատիւ կը բերէ աստարէզին մեր մահկանացուներս, Հայոց ազգին իր պատկանելիութիւնը մեծագոյն պատիւը կը համարէր տոբթորը, եւ ինքն ալ ապրեցաւ ու գործեց պատիւ բերելով Հայ անունին:

որսի հրացանը, ուղղակի կը դիմէ իր բը-նակավայրին՝ Փոքր Վեղիի Ֆէտայիներու ջոկատին: Կ'ըսէ թէ կ'ուզէ ինք եւս Ֆէ-տայի ըլլալ ինչպէս իր տասը հօրեղբայր-ները որոնք 1915-ին զէն ի ձեռին մեռած են Թուրքերու դէմ պայքարի ընթացքին: Գրկաթաց կ'ընդունուի ջոկատի տղոց կողմէ որոնք մանկութեան իր ընկերներն են: Վրիպած մանչու մը մանկութիւնը եղած է իրը. նոյնիսկ ունեցած է արական անուն մըն ալ՝ Ձիւան: Ցեղայ ամուսնու-թեան տարիքին ան կը մերժէ բոլոր թեկ-նածուները, մինչեւ որ խելայեղօրէն իրեն սիրահարած գերձակ մը կ'առեւանդէ զինքը. կ'ամուսնանան: «Չէի սիրեր զին-քը բայց լաւ ամուսին մըն էր» կ'ըսէ: Օր մը ամուսինը վտանգաւոր արկածախընդ-րութեան մը կը ձեռնարկէ. կը փորձէ պիչեր մը լողալով Ափրաքը անցնիլ ու Ափեմոտաք ապաստանիլ. սահմանապահ զինուորներու կողմէ կը սպաննուի: Ձէմ-մայի կը մնայ խորտակուած կեանքի մը դառնութիւնն ու դժբախտութիւնը. կա-րենալ մեծցնելու համար իր փոքր աղջնա-կը երկրորդ ամուսնութիւն մը չանձն կ'առնէ որ կը տեւէ միայն չորս տարի. հակառակ երկրորդ զաւակ մը ունեցած ըլլալուն կը բաժնուի ամուսինէն: Երեւան կը փոխադրուի կարենալ մեծցնելու հա-մար իր աղջիկն ու մանչը: Հոն կը հան-դիպի կեանքին միակ սիրոյն. հինգ տարի կը տեւէ ծածուկ պահուած կապը որ դա-տապարտուած է խզուելու, քանի որ լաւ ընտանիքի մը երիտասարդ զաւկին հա-մար ոչ լակ կարելի է մտածել ամուսնա-լուծուած կնոջ մը հետ ամուսնութիւն մը: Երիտասարդը նախ կ'ընդդիմանայ իր ծը-նողքին պնդումներուն, յետոյ տեղի կուտայ.- «ամուսնացած է հիմա, կը պատմէ Ձէմմա, ու շատ երջանիկ կ'ե-րեւի»:

Ինքնաշարժի արկածով մը աղջիկը կը մահանայ 18 տարեկանին. կը մեռնի ծը-նողքն ալ. տղան հեռուն է. Պալթեան ե-րկիրներուն մէջ զինուորական ծառայու-թիւնը կը կատարէ: Հոնկէ զորովալի նամակներ կը գրէ մօրը որոնք կը յուզեն զայն. «մայրիկ ջան, կ'ըսէ տղան, չտըխ-րիս. շատ հպարտ եմ բեզմով որ փէտայի ես. կը տեսնես, մեր ժողովուրդին համար ես ապագան երջանիկ պիտի ըլլայ»:

Ձէմմա ջոկատի մը կանոնաւորապէս մասնակից միակ հայուհին է. «մխիթները իրենց ընտանիքը ունին որուն անհրա-ժեշտ են. ես ազատ եմ» կ'ըսէ: Ան պիտի նչան առնել ու կրակել նոյնիսկ Քալաշնի-քով հրացանով մը. կը կռուի այր մար-դու մը նման, ձեռնառումբեր կը պատ-րաստէ: Գիտէ ռուս զինուորները հա-մոզելու, անոնց օժանդակութիւնը կամ բարեացակամութիւնը ապահովելու ձե-ւը: Ան ամէն մէկ թիկ հողին ծանօթ է իր չրջանին որ սահմանակից է Թուրքիոյ եւ Ազրբեջանի: «Մահէն չեմ վախնար, կ'ըսէ ան հանդարտութեամբ, ձեռքը քոն-ակի բաժակով մը: Պայքարի մէջ մահա-ւնը նուազ դժուար է, բան՝ կոտորուիլը: Ամեն փէտայիներուն կեանքը»:

«ԷՄՆԸՍԹի ԻՆԹԷՐՆԷՅՇընԼ»ի ՏԵՂԵԿԱԳՐԷՆ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒ ԳՐԱԻԵԱԼ ՀՈՂԵՐԸ

Պաղեստինցիները չարունակեցին բողո-քել Ցորդանան գետին արեւմտեան ափին ու Կազայի իսրայէլեան գրաւումին դէմ, քարեր ու պայթուցիկներ նետելով մի-թինկներու ընթացքին, նաեւ գործադուլ-ներով ու տուրքերու պոյքոթներով: Ա-նոնք աւելի քան 130 Պաղեստինցիներ ալ սպաննեցին, իսրայէլեան ապահովութեան ուժերու հետ համագործակցելու մեղադ-րանքով: Իշխանութիւնները պատասխա-նեցին զանգուածային ձերբակալութիւն-ներով, արտաքսումներով եւ ուժի դի-մելով, յաճախ ծայրայեղ ու կամայական կերպով: Անոնք նաեւ փլցուցած կամ կըն-քած են պաղեստինցի մարտիկներ նկատ-ուածներու պատկանող մինչեւ երկու հա-րիւր տուներ, որպէս պատիժ լուսարձակ հաստատած, ու որոշ չրջաններ «զինուո-րական փակ գօտի» հռչակած են, արդի-լելով չէզոք դիտորդներու հոն մուտքը:

Աւելի քան չորս հազար Պաղեստինցիներ որոնց մէջ կան գաղափարական չանցա-գործներ, առանց դատավարութեան ու դատավճիռի: Իշխանութիւնները գրեթէ միչտ մերժած են բանտարկեալներուն կամ անոնց փաստաբաններուն յայտնել իրենց արգելափակումին պատճառները, առա-ջը առնելով թողոքելու օրինական իրա-ւունքի կիրարկումին: Բանտարկեալներու դիմումները քննութեան առարկայ դար-ձած են ամբողջ չաբաթներ, ի վերջոյ բանտարկութեան հաստատումով կամ չատ չնչին զեղչով մը աւարտելով: Բան-տարկուածներուն միջեւ կան պաղեստինցի քաղաքական դէմքեր, ուսուցիչներ, մա-մուլի մարդիկ:

Իսրայէլացիները ալ բանտարկութեան դատապարտած են պաղեստինցի մարտիկներ նկատուածներու պատկանող մինչեւ երկու հա-րիւր տուներ, որպէս պատիժ լուսարձակ հաստատած, ու որոշ չրջաններ «զինուո-րական փակ գօտի» հռչակած են, արդի-լելով չէզոք դիտորդներու հոն մուտքը:

Հազարաւոր Պաղեստինցիներ զինուո-րական տեսութիւններու կողմէ մինչեւ հինգ տարուան բանտարկութեան դատապար-տուած են, քար նետած ըլլալու յանցան-քով. իսկ մօտաւորապէս պայթուցիկներ նե-տելուն պատիժը կը բարձրանայ մինչեւ ինը տարուան:

Հազարաւոր Պաղեստինցիներ խոչընդո-տուած են իսրայէլացի զինուորներու կողմէ, մերժած ըլլալով ճամբաններու վրայ դնուած անցարգելները վերցնել, արգել պատերուն խծբծագրութիւնները: Շատեր ծանրօրէն վիրաւորուած են, մեծ մասով ոսկրաբեկումներէ կը տառապին: Եղած են նաեւ մեռեալներ:

Որոշ տեղեկութիւններու համաձայն քաղաքական բանտարկեալները չարչա-րանքի ենթարկուած ու դէշ վարմունք տեսած են: Անկախ բժիշկներու կողմէ վա-ւերացուած են զանազան բանտարկեալ-ներու մահերը, հետեւանք՝ այլատեսակ չարչարանքներու:

Բանտարկութեան ամենախիտ պա-մանները կը տիրեն Քէցիոթի կեդրոնին մէջ, ուր չուրջ չորս հազար բանտարկեալ-ներ չեն կրնար իրենց ընտանիքին այցե-լութիւնը ընդունիլ ու հազիւ կրնան փաս-տաբաններու հետ տեսնուիլ: Անոնք բազ-մաթիւ անգամներ հացադուլի դիմած են 1989-ի ընթացքին, բողոքելու համար բանտարկութեան պայմաններուն դէմ:

Աւելի քան 260 անձէն Պաղեստինցիներ սպաննուած են իսրայէլացի զինուորնե-րու կողմէ, որոնց մեծ մասը՝ միթինկնե-րու, ցոյցերու ընթացքին: Աբրահաւարեր կազին չափազանցուած գործածութիւնն ալ մահերու պատճառ եղած է: Պէտք է ըսել նաեւ որ բազմաթիւ սպաներ ու զին-ուորներ իրենց վարմունքին համար կար-գապահական պատիժներ ստացած են:

Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեանի հրաւէրով ու նախա-դահութեամբ, Օգոստոս 13-ին տեղի ու-նեցած է քահանայից եւ թաղականու-թեանց համագումար: Քննարկուած են ընկերային ծառայութեան, ազգային վարժարաններու եւ եկեղեցական կեանքի հարցերը: Ազգային վարժարանները պի-տի վերաբացուին Սեպտեմբեր 3-ին ու մինչեւ Դեկտեմբեր 30 պիտի չարունա-կեն 1989 – 1990 տարեչրջանը:

***

Լիբանանի ազգային վարչութեան ու-սումնական Խորհուրդին որոչումով, Բ. պաքալորէայի յաւուկ դասընթացքներէն զատ, Յուլիս 1-էն սկսած է երկրորդա-կանի ու Ժ., ԺԱ. դասարաններու յաւուկ դասաւանդութիւնը, 1989 – 1990 կըր-թական տարին ամբողջացնելու համար: Ազգային առաջնորդարանը կը չարունակէ ընկերային ծառայութիւն մատուցանել ու աննդարաչխուժ կատարել կարօտ բո-լոր ընտանիքներուն:

***

Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեան մեկնած է Անգլիա, Կլասգօ քաղաքին մէջ մասնակցելու «Հա-ւատք ու կարպ» յանձնաժողովին գործա-դիր մարմնին ժողովին, որպէս անդամ – ներկն մէկը:

***

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Կրթական Նախարարութիւ-նը ջնջած է պետական վարժարաններու հրեայ ու քրիստոնեայ աշակերտութեան իսլամական կրօնքի դասի հետեւելու պարտաւորութիւնը: Նախապէս ջնջուած էր այս դասը հրէական կամ ոչ – քրիս-տոնեայ փոքրամասնութիւններու վար-ժարաններուն դասատուցակէն:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

«Էմնըսթի Ինթերնէյշընըլ»ի գաղափարա-կան յանցանքներով բանտարկուածներու ազատ արձակումը պահանջած է, ինչպէս նաեւ մանրամասն տեղեկագիր մը վար-չական ձերբակալութիւններու մասին: Ան մտահոգութիւն յայտնած է նոյնպէս բան-տարկեալներու կիրարկուած չարչարանք-ներուն ու անոնց ցոյց տրուած դէշ վար-մունքին մասին:

Կազմակերպութիւնը յատկապէս ցաւ կը յայտնէ որ կրակող դէնքերը գործածելու հրամանները կրնան անարդարանալի մա-հերու պատճառ դառնալ. ասկէ զատ, հա-կառակ որ այս պարագաները յաճախադէպ են, իշխանութիւնները չատ այն տպա-ւորութիւնը չեն գործեր որ անհրաժեշտ քննութիւնը կը կատարեն այդ մասին: Իսրայէլի իշխանութիւնները որպէս պա-տասխան յայտնած են թէ վարչական ձեր-բակալութիւնները անհրաժեշտ են տպա-հովութեան պատճառներով ու համաձայն են միջազգային իրաւագիտութեան սկըզ-բունքներուն: Իսրայէլի կառավարութի-ւնը պատասխանած է նաեւ Էմնըսթիի 1988-ի մէկ տեղեկագրին որ կը վերաբե-րէր արտաւարեր կազի չափազանցուած գործածութեան, ու յայտնած է թէ կազ-մակերպութեան մտահոգութիւնները ո-չինչով հիմնաւորուած են այս մասին: Իսկ ոչ մէկ բան լսուած է ապօրինի սպա-նութիւններու եւ չարչարանքի տարատես-նութիւններուն մասին:

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՕԴԻԿ

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ԵՒ ԳԱՒԱՌԱԿՔ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ

Երբ քաղաքին Հայոց ձերբակալութիւնը ահաւոր համեմատութիւններ կը առնա-լին, ուսուցիչ Յաչատուր Կորկոտեան պահ մը ծուարած մնալէ վերջ՝ խումբ մը ընկերներով – Շահէնենց Յանումն ալ միասին – Մէրէքլիմի լեռը կը քաչուէր: Ու կը սկսէ գրիլը՝ քուռ մը քաջերու եւ առւաւրաթիւ զօրաց միջեւ, մինչեւ որ յիշեալ անվեհեր Հայուհին կ'իյնայ հինգ ընկերներով: Կորկոտեան ժամանակ մը կը պահուի զինուոր Հայու մը չնորհիւ, յե-տոյ կ'ապաստանի Դաւրայի թաղերը տուներէն մին, իր զէնքէն անբաժան: Օր մը «ասքեար» մը կը մտնէ նոյն տունը՝ կարասիի կողպուտ ընելու, եւ ըստ բախտի կը վերցնէ այն սեղանը որուն ե-տին պահուըտած էր Կորկոտեան: Այս վերջինը կարծելով որ ան եկած է ձերբա-կալել զինք՝ կը պարպէ հրացէնը: Մեծ խ-րտնացում դիւղին մէջ. իսկոյն 2 թրքի-դաւոր եւ 800 զօրք կը յատկացուին՝ մէկ Հայու համար: Տունը կը պաշարուի, ռումբերը կը զոռզոռան, մինչեւ որ տա-րաբախտ ուսուցիչը ծուխէն նեղուելով դուրս կը սպրդի իր թաքստոցէն եւ կ'իյ-նայ դիտապատառ:

Եկեղեցին Ս. Երրորդութիւն՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Սիոն Քահանայ Տէր – Թէոդորոսեան.- Ծնած 1874-ին, բնիկ, աշխարհական ան-ւամբ Նչան, ուսած անդ, 1913 Ապրիլ 20-ին ձեռնադրուած Թորգոմ Եպիսկոպոս Գու-չուկեանէ: Գիւղիս ժողովուրդը մեծ մա-սամբ չաղացպան ըլլալով, կառավարու-թեան կողմէ նահանջին զանազան չրջան-ները ցրուեցաւ՝ բանակին ցորենն ապա-լու համար: Եւ ըստ որում աչխատասէր Հայ բազուկին անհետացմամբ չազացք-ներ դադրած էին ամէն դի, Տ. Սիոն եւս անուն ու տարազ փոխելով՝ կը սկսի իր աչխարհականութեան այլ արհեստին, Եւ-դոկիոյ սահմանները, զերծ մնալով առյժ մահուընէ: Ամբողջ Սեբաստիոյ նահանգին հարիւրաւոր բահանաներէն միակ վերապրողն է ինք: Այսպէս, բըռ-նադոյն հարկը կը պարտադրէր Ս. Սեգա-նի այս նորընծայ սպասաւորին՝ լքել Աւե-տարան, Խաչ, Երկաւեպ, զաւակ եւ ժո-ղովուրդ, զասուելու համար «Ամէրէ Թա-պուրի»ի մէջ, եւ, ազէտալի տարիներու ընթացքին՝ դասիլ Տաճիկ զօրաց որա-վայնին համար, մերթ ընդ մերթ նայելով հոդմաղացքի վիթխարի թեւերուն՝ ո-րոնք անհուն անջրպետին մէջ կարծես թաչկինակ կը թօթափէին Հայաստանի եր-կինքներէն հեղգհեղգ հեռացող Բարձր-լոյն...: Այժմ կը պաշտօնավարէ քաղա-քամէջի եկեղեցին, իր գիւղն ալ միւսնե-րուն նման առանց ժողովուրդի եւ սրբա-վայրի մնացած ըլլալով:

Թէոփիլէ Քահանայ Ծերուկեան.- Ծը-նած 1857-ին, բնիկ, աչխարհական ան-ւամբ Գրիգոր, ուսած անդ, ազօրեան, 1902-ին ձեռնադրուած Պետրոս Թահմիզ-ճեան սրբազանէ, երեք տարի անդամակ-ցած է Սեբաստիոյ Կրօնական Ժողովին: Պատերազմի ընթացքին կը յաջողի Կով-կաս ապաստանիլ, բայց կը սպաննուի կարսի մէջ, Թուրք բանակի արչեւան-քին:

2.- ՍԱՐՔ ՀԱՃԻ, 15 տուն (անժամ ու անհովիւ), զոր կը հովուէին Տուզասարի քահանաները:

3.- ԴԴՄԱՃ, քաղաքին արեւելակողմ՝ երեք ժամ հեռու, 105 տուն, եկեղեցին Ս. Սարգիս՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Աբէլ Քահանայ Կիւրեղեան.- Ծնած 1867 Յունուար 2-ին, աչխարհական ան-ւամբ Յովհաննէս, ուսած անդ, ուսուցիչ, 1899 Փետրուար 27-ին ձեռնադրուած Պետրոս Թահմիզճեան սրբազանէ: Գիւղէն հանուելով քաղաք տարուած, ուր բանտի չարչարանքներ կրելէ վերջ՝ նահատակ-ուած մօտակայ ձորի մը մէջ:

Ստեփաննոս Քահանայ Զէօրիւկեան.- 13 տարիէ հետէ կը քահանայագործէ անդ: Վկայակից Տ. Աբէլի:

4.- ԵԷՆԻՃԷ, 30 տուն, եկեղեցին Սուրբ Թորոս:

5.- ՊԻՆԿԷՕԼ (Հայերէն ԲԻԲԱԿՆ), 114 տուն, եկեղեցիները Ս. Յակոբ եւ Սուրբ Գէորգ՝ ուր կը պաշտօնավարէին

Սահակ Քահանայ Տէր – Մարկոսեան.- Ծնած 1838 Դեկտեմբեր 4-ին, բնիկ, աչ-խարհական անուամբ Վարդան, ուսած անդ, քանի տարեկանին Պոլիս պանդխտե-լով՝ երկար տարիներ աչակերտած Անձնուէր Ընկերութեան, ուսուցիչ, 1891-ին Ղա-լաթիա ձեռնադրուած Գարեգին Սրուան-ձտեանց սրբազանէ, անդամակցած Սե-բաստիոյ Գաւառական ու Կրօնական Ժո-ղովներուն, հեղինակ «Ասպարէզ Ազգային» գործին: Ծերութեանը պատճառաւ դադ-րած պաշտամունք կատարելէ: Ժամին մա-տունքները ծոցը դրած՝ կը խառնուի պիւ-զանդիներուն հետխոտան աքսորախումբին, բայց ծանրաքայլ ըլլալուն, ճամբան կ'ոտ-նահարուին ու կը սպաննուին դինք բարե-խիղճ (!) ոստիկաններ:

Յակոբ Քահանայ Զօպեան.- Ծնած 1870 Ապրիլ 7-ին, աչխարհական անուամբ Ոսկան, ուսած անդ, գպիր եւ վարժա-պետ, 1911-ին Բերա ձեռնադրուած Հմայեակ Դիմաքեան սրբազանէ: Կը վարէր նաեւ Եէնիճէ գիւղի հովուութիւնը:

(Շար. 79)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վահիկ Տէր – Մինասեան – Տէվեճեան, եւ Տէր – Մինասեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 2, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝

ՎԱՀԻԿ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն, ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.–

Տիկին Մարի Նալպանտեանի մահուան առթիւ՝ 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեանէ եւ 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ճեպէճեանէ։

Երէցկին Ալթունեանի յիշատակին ալ 150 Ֆր. Տիկին Ա. Պարսեհանէ։

(Շար. Ա. էջէն)

դէպեալ գօտիին համար։ Զանոնք նուիրած են Անգլիոյ ուռոզլապահական Նախաբարութիւնը եւ Կարմիր Խաչը։

⁂

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Կոփամարտ

Եարոսլաւ քաղաքին մէջ աւարտած է «Աչխատանքի Հերթափոխ» համամիութենական մրցաշարքը որուն մասնակցած են 158 ներկայացուցիչներ։ Ոսկիէ մետալի արժանացած է երեւանցի ուսանող Ա. Գեղամեան (71 քգ.), արծաթէ՝ Թ. Սարգսեան, պրոնզէ՝ կիրովականցի Ա. Բաբաեղեան։

Ծանրաբարձութիւն

Ժողովրդական կրթութեան համամիութենական ախոյենութեան 90 քգ. դասակարգին մէջ 317·5 քգ.ով առաջին հանդիսացած է Հոկտեմբերեանի Բամբակասէր դիւղէն 10–րդ դասարանի աշակերտ Ա. Վարդանեան։ Բ. տեղը գրաւած է Երեւանէն Ա. Դանիէլեան։ Հայաստանի խումբը ախոյեան հանդիսացած է։

Ֆութպոլ

Երեւանի «Նայիրի» մարզադաշտին վրայ Արովեանի «Կոտայք»ը 2 – 1 յաղթած է Քիշնեւի «Ենտիու»ին։

⁂

Երեւանի Ֆութպոլի բաժակի ախոյենութիւնը աւարտած է 40 խումբերու մէջ առաջին տեղը գրաւած է թատերական ընկերութեան «Թատերական» խումբը։

Ձատրակ

Զիլիի մայրաքաղաքին մէջ տեղի ունեցող ճատրակի պատանեկան առաջնութեան յաջող արդիւնքներ ձեռք կը ձգէ Խորհ. Միութեան խումբը. կազմին մէջ կը գտնուի նաեւ երեւանցի Վլադիմիր Յակոբեան։

Հալէպէն հիւրեր

ՀՄԸՄ–ի Ֆութպոլի եւ պասքէթպոլի խումբերը Արովեանի «Կոտայք»ին եւ Երեւանի Թէքնիք Համալսարանին հրաւէրով այցելած են Հայաստան։ Սփիւռքահայ Ֆութպոլի խումբը Հոկտեմբերեանի մէջ տեղւոյն «Արաքս» խումբին հետ մրցում մը կատարած է 4–4 արդիւնքով։

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ՝ ԱՒԱԶԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ

Իր երկրորդ մրցման, այս անգամ իր համակիրներուն առջեւ, Վալանսի Հ. Մ.ը յաղթած է Պասթիայի արհեստավարժներու պահեստի խումբին՝ 3 – 2· յաղթականը կոլը նշանակած է Թէրկեան, վերջատորութենէն երկու վայրկեան առաջ։

Այս չարքաշ վերջը, մրցում Նիսի մէջ, նոյնպէս տեղւոյն արհեստավարժ պահեստի խումբին հետ։ Անցեալ մրցաշրջանին՝ հաւասար Վալանսի մէջ՝ 1 – 1· երբ մրցման, Նիս յաղթական 2 – 0։

Վ. Մ.

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վ. Պայրամեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Ղազարոս Մարկոսեանի յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵԳՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Շանթ եւ Լէոնթին Ոսկերիչեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Գիմաթթին» Բարեգործական Միութեան Նշան Այտապիրեանի մահուան առթիւ (առնալ «Յառաջ»էն)։

LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR

DINER DANSANT

au profit des étudiants boursiers
de la Maison d'Arménie

Samedi 14 Décembre
au YAN'S CLUB

Prière de prendre note

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LE TEBROTZASSERE

ECOLE BILINGUE
MATERNELLE — PRIMAIRE
SECONDAIRE
DEMI-PENSION
AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

- *Enseignement MODERNE et de QUALITE avec des PROFESSEURS MOTIVES.*
- *Ambiance ARMENIENNE et FAMILIALE.*
- *Initation à l'ANGLAIS à partir du C. P.*
- *ETUDES DIRIGEES du soir.*

INSCRIPTIONS
«SCOLAIRES 1990/91»
OUVERTES

ECOLE BILINGUE
« TEBROTZASSERE »
M. Garabed DAKESSIAN / Directeur

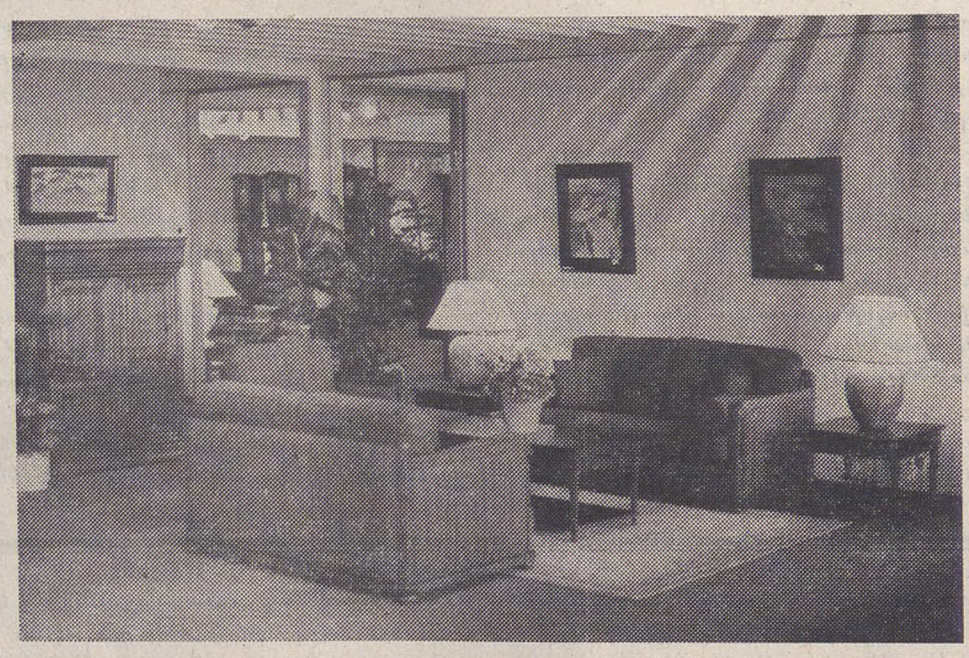
1, boulevard du Nord
93340 LE RAINCY

Tél. : 43 81 01 72
SNCF PAVILLONS s/s BOIS

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

«Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի թաժանորդներուն»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԾԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

– Հ. Բ. Ը. Մ. –

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ("Միութիւն") կեդրոնական վարչական ժողովը կը ծանուցանէ բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 76–րդ Ընդհանուր ժողովը պիտի գումարուի Շաբաթ, Նոյեմբեր 17, 1990, առաւօտեան ժամը 10–ին, Պեւըրլի Հիլթըն պանդոկին մէջ, 9876 Ուիլշայր Պուլըվարտ, Պեւըրլի Հիլզ, Գալիֆորնիա 90210, Միացեալ Նահանգներ։

Մոյնը 76–րդ Ընդհանուր ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրուի որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Հոկտեմբեր 17 իրենց վոխանորդագրերը,– Հիմնական կանոնադրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած,– հասցնեն կամ յանձնեն կեդրոնական վարչական ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով՝

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1988 եւ 1989 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1988 եւ 1989 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3.– Ընտրութիւն անօրէններու։

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5.– Քննարկում Միութեան Հիմնական կանոնադրի բարեփոխման առաջարկի՝ «Պատուական Տնօրէն» եւ «Պատուոյ Յըկեանս Նախագահ» կարգերու ընորոշման տահմանափակ նպատակով։

6.– Քննարկում վերոյիշեալներուն առընչուող օրեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին առջեւ բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

7.– Քննարկում Ընդհանուր ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

Յունիս 18, 1990

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուք	300	(355,80)
Մկնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, գիմել թերթին վարչութեան։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 30

JEUDI
30 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում) 950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.350 (Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN 66e ANNÉE — No 17.350

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԿՈՒՍԸ ԿԸ ԲՈՒՆԱԳՐԱԻԷ ԵՐԿՈՒ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐ

Շորեքշաբթի (Օգս· 29) առաւու երեքանէն մեր առած լուրերը բաւական մը տարօրինակ էին եւ ցոյց կու տային –եթէ հարկ էր– որ քաղաքացիական ոչ մէկ զինադադարի ունինք, երբ նման բախտորոշ շրջանի մը, ուր արգիլուած է ձախողիլ, ոճիր է չանգ թափել որ նոր իշխանութիւնը չկարենայ գլուխ հանել իր այնքան բարդ առաքելութիւնը, կը շարունակենք արկածախնդրական գործունէութեան ձեռնարկել:

Այսպէս, Գերագոյն Խորհուրդի Օգս· 27–ի եւ 28–ի նիստերը բաւական փոթորկալից եղած են: Սկիզբը օրակարգը, կը վերաբերէր յանձնախումբերու կազմի եւ նախագահներու ընտրութեան: Երկու յանձնախումբերու, մէկը անտեսական ինքնուրոյնացման եւ անտեսական զարգացման, միւսը Ֆինանսական եւ պիւտճէի, ունեցան իրենց նախագահները: Առաջինը՝ անտեսականը, ՀՀՇ վարչութեան անդամ Ե· Մովսիսեան, երկրորդը՝ Տիգրան Սարգսեան: Այլ հարցեր սակայն չեղել տուած են օրակարգը եւ քննարկում կատարուած է «Խորհ· Հայաստան» օրաթերթի մէջ լոյս տեսած ՀԱՒ–ի (Հայ Ազգ· Բանակ) մէկ զրգռիչ յայտարարութեան, որ նկատուած է երկրին վիճակը անկայունացնելու հետամուտ ընդհատաղրանք: Պատասխանատուութեան կանչուած է թերթի գլխաւոր խմբագիրը Շ· Դաւթեան, պահանջուած որ ան հեռացուի իր պաշտօնէն, բայց այլ դէպք մը քիչ մը աւելի իւղ լեցուցած է կրակին վրայ: Նախ յիշենք որ «Խորհ· Հայաստան» օրաթերթը Օգս· 26–էն ի վեր վերանուանուած է «ՀԱՅԱՍՏԱՆ», իսկ «Կոմունիստ»ը՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԱՅՆ»: Այս այսպէս ըլլալով Կոմկուսը (Կոմունիստական Կուսակցութիւն) բռնագրաւած է երկու թերթերը եւ իւրացուցած, այլ խօսքով զանոնք վերածած է միայն կուսակցական օրգանի, մինչ ցայսօր, ինչպէս գրուած էր վրան, անոնք էին՝ «օրգան Հայաստանի Կոմկուսի Կեդկոմի, Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի եւ Միութիւնի Խորհրդի», այլ խօսքով միայն կուսակցական պաշտօնաթերթ չէր, այլ նաեւ Խորհրդարանի եւ կառավարութեան: Այս հարցին առընչութեամբ բուռն վէճեր եղած են, մինչ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կը յամնէր թէ այն առաջարկները, որոնք կը վերաբերին նախկին կացութեան վերադարձի, սխալ են: Լաւ է որ Գերագոյն Խորհուրդն ալ ունենայ իր պաշտօնաթերթը եւ առ այդ տպագրական կարգադրութիւններու մասին աշխատանք տարուի եւ եօթը հոգինոց լրագրական յանձնաժողով մը ընտրուի: Նիստին ընդրուեցան 7–էն 5–ը:

Առնք, սակայն, որքան ալ անախորժ ըլլան նուազ ծանրակչիռ են քան ՀԱՒ–ի հետ պատահած ճակատումները եւ Ռաֆայէլ Իշխանեանի վիրաւորուիլը:

Դէպքը պատահած է երեքշաբթի, Օգս· 28–ի իրիկունը, բայց կարելի չէ ճշդել պարագաները, որովհետեւ Ռաֆայէլ Իշխանեան ոտքի բեկանումէն եաք, գլուխէն ծանրօրէն վիրաւորուած է, հաւանաբար traumatisme cranienէ կը տառապի եւ ոչինչ կը յիշէ: Կը թուի որ կառք մը ուժգին բախած է իրեն, որ հետիոտն էր անշուշտ, ապա՝ խոյս տուած: Իրեն այցելողներուն ոչինչ կրցած է ըսել, ոչ ո՞ւր պատահած ըլլալը, ոչ ի՞նչպէս պատահած ըլլալը:

***

Գերագոյն Խորհուրդի նիստին զեկուցումով հանդէս եկած է փոխ նախագահ՝ Բարդէն Արարքցեան, որ պարզած է Գեղատչէնի մատակարարիչ վիճակը, մթնոլորտը միշտ լարուած կը մնայ:

Երեւանի մէջ է որ կացութիւնը ծանրակչիռ բնոյթ առած է պաշտպանութեան դինեալ ջոկատներ չրջապատած ըլլալով ՀԱՒ–ի Շտաբը, դինաթափ ընելու համար, որպէսզի վերջ տրուի իր սանձարձակ եւ վտանգաւոր դինեալ գործունէութեան: Երեւանի հետ մեր խօսած ժամուն (Երեւանի ժամով՝ 8·15) վիրաւորներու խօսք կար, բայց դիչերը պատահածին մասին ստոյգ մանրամասնութիւններ չկային: Աւելի ուշ իմացանք որ մեռեալ մը կայ:

***

Միւռնօրհնութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար էջմիածին, Սեպտեմբեր 30–ին, յետաձգուած է գալ տարուան:

Այս մասին պաշտօնական հաղորդագրութիւնը կը հրատարակենք յաջորդով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԻ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

ՂԱՋՈՒՅՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Այսօր պատմական ու ճակատագրական հանդրուանի մը առջեւ կը գտնուին Հայոց հայրենիքն ու ամբողջ հայ ժողովուրդը:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը հետեւողականօրէն հաւատարիմ իր ազգային քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքին՝ կ'ողջունէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին Հայաստանի Հանրապետութեան անկախացումի գործընթացին մասին տուած պատմական որոշումը, որ հպարտութեամբ, բայց նաեւ ապագայ անստոյգ ժամանակներու մտահոգութեամբ կը համակէ Հայութիւնը:

Ցեղով մարդկային իրաւանց եւ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքի ըմբռնումներու հիման վրայ, որ այսօրուան աշխարհը ՄԱԿ–ի միջոցաւ համամարդկային օրէնքի վերածած է արդէն, ՌԱԿ–ը ընդկիզբէն իսկ ջատագոված էր գանոնք, ըստ որոնց հայրենի ժողովուրդը ինքն է իրաւասուն անօրինելու իր ճակատագիրը՝ որդեգրելով իր նախասիրած կամ իր ապահովութեան պայմաններուն յարմարող վարչակարգն ու պետական քաղաքականութիւնը:

Այս հիմնական հանգամանքն էր, որ ՌԱԿ–ը մղեր էր թիկունք կանգնելու 1918 Մայիս 28–ին հռչակուած Հայկական Հանրապետութեան, ապա, 1920 Նոյեմբեր 29–ի Խորհրդային Հայաստանին՝ հակառակ անոնց հետ իր ունեցած քաղաքական ու զաղափարական տարակարծութեանց, եւ այսօր, ազգային նոյն անշեղ ուղիին հետեւելով, ան իր ամբողջական նեցուկը կ'ընծայէ նոր Հայկական Հանրապետութեան, ինքն իրեն վերապահելով հանդերձ, ի հարկին, քաղաքական որոշ հարցերու շուրջ տարբեր հայեցակէտ ունենալու իրաւունքը:

Անհրաժեշտ է, որ պետականութիւն կերտելու գործընթացին ձեռնարկած ազգատ, դերիչխան ու ամկավարական ըմբռնումներով կառավարուելու ձգտող հայ նոր պետականութիւնը հայ ժողովուրդի անտեսական ու ֆիզիքական ապահովութիւնը կարենայ երաշխաւորել՝ վերակազմակերպուող Խորհ· Միութեան, Հայաստանի անմիջական դրացի Պետութեանց ու ՄԱԿ–ի գործակցութեամբ:

ՌԱԿ–ը այս գործընթացով հիմը դրած կը տեսնէ իր ամկավարական եւ ազատական սկզբունքներուն կիրարկման, մասնաւորապէս ազատ նախաձեռնութեան վրայ հիմնուած տնտեսութեան:

ՌԱԿ–ը գոհունակութիւն կը յայտնէ նաեւ, որ Հայաստանի նոր պետականութիւնը վերջ տալով երկու տարիէ ի վեր չարունակուղ երկուութեան՝ Եռագոյնը որդեգրած է իբրեւ պետական դրօշ: Այս ձեւով, Եռագոյնը կը թօթափէ աւելի քան եօթանասուն տարի իրեն պարտադրուած պատակտումի եւ պետական հակադրութեան խորհրդանիշի բնոյթը, նոր իմաստաւորումով մը վերագտնելու համար իր պատմական տեղը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ:

Կեցցէ՛ Հայաստանի նոր Հանրապետութիւնը, որ Մայր Հայրենիքն է ամբողջ Հայութեան՝ ներքին եւ արտաքին Սփիւռքով ու Արցախով՝ եւ որ, միաժամանակ, պէտք է հիմնական կռուանը հանդիսանայ տարագիր հայ ժողովուրդի բեկորներուն վերամիաւորման ու մեր ազգային բոլոր արդար պահանջներուն եւ իղձերուն իրագործման, Հայկական Յեղափոխութեան միջազգային ճանաչումով եւ պատմական մեր հայրենիքի հողային ամբողջականութեան վերականգնումով:

Ողջո՛յն, Հայաստանի նորագոյն Հանրապետութեան, անոր նորընծաիր իշխանութեան եւ հայ հերոսական ժողովուրդին:

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 25, 1990

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾՈՑ

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆԻ ՏԱՓՆ ՈՒ ՊԱՂԸ

ԿԸ ԿՑԷ ՔՈՒԷՅԹԸ

Կ'ԱՐՏՕՆԷ ՈՐ ԿԻՆ ՈՒ ՄԱՆՈՒԿ՝ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ ՄԵԿՆԻՆ

Զլամարտը կը չարունակուի եւ օր չանցնիր որ Սաւառամ Հիւսէյն տաքն ու պաղը չփչէ, յաճախ նոյն օրուան մէջ: Այսպէս, Օգս· 28–ին, նախ, հրովարտակով կեցց Քուէյթը, որ զարճաւ Իրաքի 19րդ դաւառը: Աւելի ուշ, նախագահին բանբերը յայտարարեց թէ պատանդներու –ըստ իրեն՝ հիւրերու– մէջ գտնուղ կիներն ու մանուկները կրնան մեկնիլ: Պատանդներէն 50ամեայ Ամերիկացի մը մեռած էր, զոհ սրտի տաղնապի մը:

Ս· Հիւսէյն նաեւ առաջարկեց Պուշի եւ Տիկին Թաչըրի հետ տեսակցութիւն մը, ի հարկին հեռատեսիլէն: Ուշադրութիւն բոլորովին անհեթեթ գտաւ նման առաջարկ մը:

× Ֆրանսական կառավարութիւնը Սպահովութեան Խորհուրդին դիմեց Քուէյթի դեսպանատուներուն հարցին առընչութեամբ: Հոն, դեսպանատուներու կացութիւնը օրէ օր ծանրակչիռ բնոյթ կ'առնէ:

× Պուշ երկու օրուան համար ընդհա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅ ՄԸ ՓՆՈՄ–ՓԷՆՇ

Այս խորագրին տակ եւ նկարի մը ընկերակցութեամբ, Քոթիտիէն տը Փարի (Օգոստոս 29) կը գրէր թէ Հայաստանէն եաք՝ Շառլ Ազնաւուր Գամպոճով կը գրաղի: Փնոմ–Փէնհի մէջ վաստանկար մը կը դարձնէ –7 վայրկեան– Գամպոճի կացութեան չուրջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔԱՏՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՕԳՈՍՏՈՍ 22 / 24)

ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԿՐՈՒՆԿԻ ՏԱԿ

«Արմէնփրէս»ի թղթակիցը հեռաձայնային կապով հաղորդած է թէ Մութալիբովի եւ Պոլեանիչկոյի նախաձեռնութեամբ յառաջ գին· պատուիրակութիւն հասած է չրջանը, ղեկավարութեամբ՝ Սէրգէյեանի փոխ վարչապետին եւ կեդրոնական կոմիտէի մէկ ներկայացուցիչին: Զինուած ջոկատի մը օգնութեամբ դրաւուած է չրջանային կոմիտէի եւ չրջանային Խորհուրդի վարչութեան չէնքը եւ յայտարարուած որ յառաջ կազմկոմիտէ մը պիտի փոխարինէ չրջանային մարմիններուն, այսինքն իր ձեռքը առնէ չրջանային ղեկավարութիւնը:

Վերոյիշեալ չէնքերու մէջ տէր ու տնօրինութիւն ընդղ այդ եկուոր ջոկատը դիմած է սանձարձակութեան: Շէնքին մօտ հաւաքուած հարիւրաւոր չահուժկանեցիներ պահանջած են որ կազմկոմիտէն անյապաղ հեռանայ չրջանէն· փորձ կատարուած է կապ հաստատելու Պոլեանիչկոյի հետ, բայց ի զուր: Կացութիւնը չատ լարուած է:

Օգոստոս 25, 1990

ՉԳՈ՞ՅԾ, ԼԵԶՈՒՆ Կ՚ԱՂՃԱՏԻ

Ա.

Գիտե՞նք, – արեւմտեան ափերու վրայ աւելո՛րդ պերճանք եւ անօգուտ սրամտութիւնք է դրսէն լեզուական հարցերով, հայերէնի մերօրեայ ակներեւ ապճառման առընչուող մտահոգութիւններով: Ժամանակավրէ՛պ բծախնդրութիւն է հետաքրքրութիւնը լեզուական եւ գրական լեզուի բառակազմական, շարահիւսական, մանաւանդ ուղղագրական մտանաւորութիւններով, ապառներումի եւ խորթացման ակներեւ երեւոյթով, – մէկ խօսքով՝ կառուցային ամբողջութիւնը եւ արտայայտչական հարստութիւնը լրջօրէն վտանգող անգրագիտութեան եւ անպատասխանատու ընթացքներով, որոնք – ափսո՛ս – ամէն առենէ աւելի ծաւալած են, իբր հետեւանք աշխարհագրային, ընկերային ու ներպետական – կրթական պայմանները:

Քանի որ սկսանք ողբալ, նկատել տանք անմիջապէս՝ որ նպատակ չունինք տրտնջալու եւ խորանալու: Առօրեայ խորհրդածութիւններու եւ նկումներու չափուն այս սիւնակները չեն արտօներ սեղմ ու արագ հաստատումներէ անդին անցնիլ: Եթէ այսքա՛նն ալ թուղթին կուտանք ատկամայ՝ կ՚ուզենք պարզապէս դիտել տալ մասի վրայ համրուող ողբակիցներու, թէ քանի՜ չենք: Ե՛ւ մեր Ե՛ւ ուրիշներու ընկերակումները կը տեսնենք: Մամուլը, որ յատկապէս արեւմտահայ ճակատի վրայ ոսոխականի, ուսուցողական եւ նոյնիսկ լեզուամշակութային դերակատարութեան մէջ է եղած հարւրչիւռն տարիէ ի վեր, վերջին երեսուն տարիներուն կը դահավիժի. ո՛չ միայն ձեռնթափ դարձած է անցեալի իր յանձնառութիւններէն՝ այլեւ իր կարգին մատնակից դարձած է հայերէնի ինքնուրոյն դիմագիծը այլայլելու, չըսելու համար գրական իր մակարդակէն ոտիկօրէնի եւ թարգմանածոյ կապկումի աստիճանին մատնելու չարաբաստիկ գործութեան:

Պարզուղ անիչխանութիւնը եւ բացարձակ պահավիժումը ո՛չ ոքի կզմէ վիճակումի նիւթ կրնայ նկատուիլ: Ամբաստանութիւններ, յօդուածագիրները, գրագէտներ, մէկ խօսքով՝ մտքի ու գրչի մարդիկ, լեզուական դատի առընչուող այս կամ այն նախաձեռնութեան մէջ դեռակատար ազդայիններ, – ինչո՞ւ չէ՝ նաեւ տարացիր համբանքի այն փոքրամասնութիւնը, որ տակաւին ձեռնթափ չէ Արեւմտահայութեան անդին հարստութիւնը (Մայրենիքի գտարիւն, ինքնատիպ, արուեստի մակարդակին հասած որակը) ծանծաղումէ փրկելու կոչուած ճիգերու եւ աշխատանքներու մէջ, աներկրորդելի պատասխանատուութիւն պէտք է նկատէ ծրագրումն ու առարկայացումը չարժումի՛ մը՝ որ, ա՛մ դիտէ, կրնայ թերեւս սահմանափակել պահավիժումի թափը:

Չենք հաւատար ինքնախաբեութեան: Կը դիտակցինք որ ուշ մնացած ենք: Ե՛ւ Սփիւռքի մէջ մեզի ճակատագրուած չարագէպ վերիվայրումներ, ազգային – ընկերային – կրթական – դաստիարակչական կանոմարգերու մէջ հանրային զեկավարութեանց, կրթականերպութիւններու եւ հաստատութեանց վերապահուած անակնկալի ցնցումներ, ե՛ւ հայահոծ այդ գօտիներէն դէպի ճուլման կամթաններ դիմող մեր ժողովուրդին համար գոյութիւն ունեցող ապառներիչ պայմաններ՝ վերջին քառասուն տարիներուն իրենց ներգործութիւնը ունեցած են արդէն, երկու սերունդներու լեզուական պզքատութեան եւ որբութեան ճամբայ հարթելով: ԽՕՍԱԿՑԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՆ չէ որ նկատի ունինք այս պարագային, փոյթ չէ՛ որ այդ մարդին մէջ ալ նահանջը թացորոշ զարձած ըլլայ՝ տեզական լեզուներու գործած աւերով: Նկատի ունինք ԳՐԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՆ, գրական տրեւմտահայերէնը, որ նո՛յնիսկ գրողներու, գրագէտներու, յօդուածագիրներու, թարգմանիչներու, մէկ խօսքով՝ լեզուական ժառանգութիւնը բռնաբարումէ զերծ պահելու կոչուած մարդոց, հաստատութիւններու եւ կազմակերպութեանց մէջ օրէ օր դեղնախտի կը մատնուի...

Կ՚անդրադառնանք ապահովաբար որ մենք հաստատումներ միայն կ՚ընենք: Երեւոյթներ եւ իրողութիւններ միայն կը մատնանշենք: Հատո՞ր կարելի է պատրաստել նաեւ ստեղծուած լուրջ վտանգը որոշ չափով խափանելու կոչուած միջոցներու եւ աշխատանքներու թուումով: Սակայն, ըսինք արդէն, այս սիւնակը տեղը չէ նման փորձի մը: Եւ յետո՞յ, – ի՞նչ իմաստ կ՚ունենան ողբերն ու պարզաբանումները, եթէ ախտաճանաչումներուն պիտի չհետեւի դարմանը: 1990 – 2000–ական թուականներուն պիտի ունենա՞նք հնարաւորութիւնը «խօսք»երէ դէպի «գործ» ընթանալու ի ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ, երբ Սփիւռքի ոչ զանցառելի մէկ զանգուածը ինկած է հիւրընկալ երկիրներու լեզուական, ընկերային եւ մշակութային զաղթաւորութեան տակ:

Կ՚ուզենք չունչ առնել այս կէտին վրայ, այլապէս հիմնական հարցերու արծարծումը թողլով պատեհ ժամանակի եւ առիթներու:

Փակելէ առաջ հապնցիկ այս ակնարկը, կ՚ուզենք տակաւին ակնարկել այն նոր իրողութեան, որ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի աղերսներուն զարգացումն է՝ վերջին քանի մը տարիներուն, թէ ի՛նչ տարողութիւն պիտի ունենան այդ կապերն ու յարաբերութիւնները մշակութային առընչութիւններու մէջ՝ կրնանք թերեւս ենթադրել, բայց վճռական ոչինչ կրնանք ըսել: Որոշ է, այսուհանդերձ, որ յատկապէս մամուլի եւ ամէն կարգի հրատարակութեանց ճամբով՝ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՂԵՐՍԸ կրնայ չեչտուիլ կամ ծալուիլ: – եթէ հայրենի մտաւորականութիւնը յաջողի խորհրդահայ 1920 – 1990–ական թուականային չրջանին գործուած լեզուական բարբարոսութիւններէն, ռուսերէնի ե՛ւ բառապաշարային ե՛ւ լեզուական – շահրհւսական չարագործութիւններէն, ապա նաեւ «ուղղագրական» վայրենաբոյ ոճրի արատէն փրկել արեւելահայերէնը՝ ապահովաբար նոր եւ յաւելեալ չարիք մը խնայուի արեւմտահայերէնին. այլապէս, Սփիւռքը չատ զգայուն պէտք է ըլլայ գրական – մշակութային կապերու սերտացման հարցին մէջ: Հայաստան – Սփիւռք ազերսներու զարգացման ակնկալու հայ ժողովուրդը չրջահայեաց պէտք է ըլլայ՝ ի պաշտպանութիւն արեւմտահայ գրական լեզուի, նոր ու անհամեմատօրէն խաթարիչ ներգործութիւններէ զերծ պահելու համար 1840 – 1990 ՀԱՐԻՒՐՑԻՍՈՒՆԱՄԵԱՑ ՇՐՋԱՆԻ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑԵՐԷՆԸ, անփոխարինելի ժառանգը «անձից անցելոց» սերունդներուն:

Խմբագրական
«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի

Գ. ՍՏԱՐՈՎՈՅՏՈՎԱՅԻ ՀԵՏ

ԴԻՒԱԽՏՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԽՄԲ. – Գ. Ստարովոյտովա ծանօթ է Հայաստանի ու Արցախի մասին իր առարկայական ու խիզախ դիրքորոշումով, ինչ էր որ 1988–ին Սախարովի հետ գնաց Արցախ, կամ քանտը այցելեց Արկադի Մանուչարովին: Վերջերս այցելութիւն մը տուած է կրկին Արցախ, որուն մասին կը խօսի, պատասխանելով Վլ. Փիսելեւի հարցումներուն:

Հարցազրոյցը լոյս տեսած է «*Մոսկովեան Լուրեր*»ու (Օգոստոս 26, թիւ 34) խորհրդային հրատարակութեան մէջ:

***

Երբ Գալինա Ստարովոյտովա օդանաւէն ելաւ, սանդխասարհանները տակ ինքնագործ պէնքերով պինուորներ իրեն կը սպասէին արդէն: Շրջանի պինուորական հրամանատարութեան ներկայացուցիչները յայտնեցին Խորհրդային Միութեան ժողովրդական երեսփոխանին թէ եթէ անմիջապէս չլքէր Լեռնային Ղարաբաղը, պիտի առաջնորդուէր «քննութեան բաժին»ը որ իրականութեան մէջ առժամեայ արգելափակման վայր մըն է ուր մարդոց ինքնութիւնը կը ճշդուի:

Հ.– Գալինա Վասիլիեւնա, Ղարաբաղը ձեր մնայուն մտահոգութիւնն է: Սակայն որքան գիտեմ, վերջին անգամ յաջողեցաք հոն երթալ 1988–ի վերջաւորութեան Ա. Սախարովի հետ: Ի՞նչ բան ձեզ կրկին հոն առաջնորդեց:

Պ.– Ռուսաստանի եւ Հայաստանի Խորհրդարաններուն որոշումը, որոնք վերջին ծայր մտահոգուած են ինքնավար չրջանին կացութեամբ ու իրաւունքներու եւ մարդկային իրաւանց ոտնձգութիւններով: Երեւանի ընտրողներս եւս խընդրեցին որ երթամ: Ասոնցմէ զատ, պէտք էր որ ելեկտրական հաշուիչ մեքենաներ տանէի մաթեմատիկական դպրոց մը: Որովհետեւ Ղարաբաղի երախաներուն հայրենիքը չրջափակման ենթարկուած է ու երկար ժամանակէ ի վեր անոնք քաղաքակրթութեան բարիքներէն միայն հրաժարքներ ու ինքնագործ պէնքեր տեսած են:

Հ.– Սակայն ինչո՞ւ ուրեմն զինուորներ ձեզ ձերբակալեցին:

Պ.– Երբ պիս պահակախումբի ընկերակցութեամբ պինուորական հրամանատարին քով տարին ու յետոյ պինեալ բազմաթիւ սպաներ եկան հոն, ես ալ նոյն հարցումը ուղղեցի: Պատասխանը հետեւեալն էր. ձերբակալեցինք, համաձայն արտակարգ վիճակի հրամանագրին: Սակայն եւ այնպէս, խորհրդային հողամասին վրայ տեղափոխուելու իրաւունքին կրճատումը կիրարկելի չէ Խորհրդային Միութեան երեսփոխանի մը: Այնպէս որ պինուորականները դիմեցին Ադրբեջանի Արտաքին գործոց նախարար՝ Օրուճեւին, որ երեսփոխաններու օրինավիճակին վերաբերող օրէնքին չայտնօրէն հակասող ու անոնց իրաւունքները բռնաբարող վատերագիր մը հրատարակեց:

Ցետոյ տեղեկացայ թէ արժանապատուութիւնը վիրաւորուած մարդիկ լսելով իմ ձերբակալութիւնս, սկսած էին խմբորուիլ օդակայանը: Ցատուկ ուժերու միաւորներ կը պատրաստուէին ճնշելու յեղաստեղծ ու չարտօնուած այս միութիւնը: Ժամէ մը ի վեր հեղձուցիչ փոքր սենեակ մը կը զտնուէինք: Ամբողջ այս ժամանակամիջոցին օդակայանին հրամանատարը հեռաձայնով կը խօսէր: Հետզհետէ աւելի կը չչայնանար ու ի վերջոյ հարցուց. «Ահաւասիկ, հիմա դէպի Ստեփանակերտ պիտի երթայ. ի՞նչ պէտք է ընեմ. ի՞նչպէս կեցնեմ զինքը. ձեռքո՞ն թէ զլեաէն բռնելով»: Մինչդեռ, ի՞նչ պէտք կրնայի հեռանալ զինեալ այս մարդոց ու զուրսի լինքնագործ պէնքերով պինուորներու չրջանակէն: Ձիշդ է որ քիպիքական բրատութեան չգիմեցին ինծի հանդէպ, բայց ատիկա չատ ալ իրական հատանգաւորութիւն մըն էր:

Հ.– Ոչ մէկ անուն կուտաք. պատճառն այն է որ չէ՞ք ճանչնար զիրենք:

Պ.– Անշուշտ կը ճանչնայի: Բայց գիտակցաբար անուն չեմ տար: Այդ մարդիկը չատ զժուարին պայմաններու մէջ կը չանան իրենց պարտականութիւնը կատարել: Իրենց չանցանքը չէ երբ զազափարական նեղմիտ պատրանութենէ մը հոգ որպէս օտար հողի մը վրայ, կ՚ապրին հոս, հայկական չարժակումի մը մչտական սպառումին մէջ, ու լաւ չեն անանիր, լաւ պինուած չեն: Այսուհանդերձ, հակառակ իրենց համար զգացած կարեկցանքիս, չեմ կրնար չչեշտել զօրքին մօտ արհեստավարժութեան պակասը: Գրեթէ ինծի հետ միաժամանակ, օտար լրագրող մըն ալ հասաւ Ղարաբաղ: Բնական է որ չայտնած չէր իր ճամբորդութեան մասին ու զօրաչրջանէն քաղեց իրեն պէտք եզած տեղեկութիւնները:

Հ.– Իսկ դո՞ւք, կրցա՞ք իրագործել ձեր ծրագիրը:

Պ.– Ստեփանակերտի հրամանատարին քովն էի երբ Ադրբեջանի նախագահը՝ Մութալիբով հեռաձայնեց ըսելով որ կացութիւնը լարուած է հանրապետութեան մէջ ուր խմացեր էին (ինչպէ՞ս) Ղարաբաղ ժամանումս, հակառակ որ ես ոչ ոք տեղեակ պահած էի ճամբորդութեան ծրագրին. նախագահին փափուկ կացութիւնը նկատի առած, խոստացայ մէկ օրով տնտանափակել այցելութիւնս:

Հ.– Ձեր այցելութենէն ետք ի՞նչ տպաւորութիւն ունիք. կացութեան բարւոքումի նշոյլ մը գոնէ կա՞յ:

Պ.– Կացութիւնը աւելի զէշ է քան՝ հարցին ծագումի չրջանին: Կարելի չէ չիշել Բրիտանական կայսրութենէն Բրիտանական Համագործակցութեան անցքի պատմութիւնը: 1948–ին, Իսրայէլի եւ Պաղեստինի պետութիւններուն կազմութեան ՄԱԿ–ի հռչակագրէն ետք Անգլիա տակաւին իր խնամատարութեան տակ կը պահէր այդ հողամասը: Քաչուեցաւ անկ առանց հարթելու երկու հակամարտ կողմերուն հին տարակարծութիւնը. մինչդեռ, խորքին մէջ այդ երկու կողմերը իրենք իրենց չեն կրնար լուծել հարցը: Անգլիոյ մասին խօսելով, կ՚ուզէի՞ք մեր կացութեան հետ զուգահե՞ռ մը գծել:

Պ.– Անշուշտ. կեդրոնը պատրաստ է ձեռքերը լուալու, զօրքերը ետ քաչելու, ըսելով. դուք նայեցէք ձեր գլխուն ճարը: Որպէս Ռուսաստանի դաշնակցութեան Խորհրդարանին երեսփոխան ու որպէս մայր, կը հասկնամ այս կեցուածքը: Սակայն, ի՞նչ ընել դաշնակցային պատասխանատուութիւններուս: Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչ առաւելութիւններ կուտայ Միութեան անդամակցութիւնը համեմատած անկախութեան: Ընդհանուր առմամբ, այն տպաւորութիւնը ունիմ թէ կեդրոնը հետզհետէ կը զարգանայ այն զազափարը թէ կարելի է Հայաստանը «զոհել»: Գ'ակնարկեմ Միութենէն անոր անջատումին: Շատ հարցերու պզրիւր է ան:

Մեր մօտ լուռեան մէջ կը թաղուին

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԻՒՖՖԱՑԱՑԻ Ս. Ատուածածնի մատրան մէջ Օգոստոս 11 – 13 օրերը ուխտատորներու մեծ բազմութիւն մը հաւաքած է ոտնելու համար Ատուածածինը: Շաբաթ գիչեր (Օգոստոս 11) հոկտմի արարողութիւնը վերջ գտած է Գարեգին Բ.–ի քարոզով: Ատուածածնի օրը պատարագած եւ քարոզած է Զարեհ Եպիսկոպոս Ազնաւուրեան: Պատարագէն առաջ խաղողի ու հերիսայի օրհնութիւն կատարուած է:

***

ԱՑՆՃԱՐԻ Համազգայինի պարտէզին մէջ, նախաձեռնութեամբ Պարոյր Սեւակ մանաճիւղին ազգային – յեղափոխական երգերու երեկոյթով մը, Յուլիս 6–ին, նչուած է Հ. Յ. Դ. հարիւրամեակը: Խօսք առած են միութեան ատենապետը, Հ. Յ. Դ. «Կարմիր Լեռ» Կոմիտէի ներ – կայացուցիչը: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ բաժին մը, քանի երեկոյթին իսկ բնոյթին էր:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ, Օգոստոս 14–ին, իր մահկանացուն կնքած է Ռ. Ա. Կուսակցութեան գործօն անդամներէն՝ Վարուժան Դանիէլեան: Ծնած էր Պէյքութ, 1925–ին, անդամ էր ՌԱԿ–ի Ֆլիփ Յովնանեան ակումբին:

կովկասի ու կեդրոնական Ասիոյ արիւնահեղութիւնները. այլեւս սովորական դարձան անոնք: Կարելի է ըսել թէ մարդկային կեանքի մը գինը հոն ու երկրին եւրոպական մասին մէջ, տարբեր է: Հոն, դուռ գաղթականական մատնութիւն մը կը տիրէ: Կայսերական ըմբռնումն ու կայսերական քաղաքականութիւնը կը չարունակուին: Այո, մեր գինուորները պէտք չէ զնդակներու թիրախ դառնալով մեռնին կովկասի լեռներուն եաին: Սակայն բամբասարեան կայսրութիւն մը պատասխանատուութեան որոշ բաժին մը պէտք է ստանձնէ իր սահմաններէն ներս պատահածներուն:

Հ.– Վերջերս խօսեցայ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նորընտիր նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանին հետ, որ ըսաւ թէ անհրաժեշտ էր զօրբը ետ հաշել Ղարաբաղէն. միւնչդեռ, այնպէս կը թուի որ դուք մնալո՞ւն կողմնակից էք:

Պ.– Երբէք: Անհրաժեշտ է խորհրդային իշխանութիւն հաստատել Ղարաբաղի մէջ: Ներկայիս զօրավար Սաֆոնով հոն հաստատած է ճնշումի վարչաձեւ մը այնքան կոպիտ, որքան զօրավար Մակաշովինը Եւրեւանի գինուորական օրինավիճակի չըրնանին: Միաժամանակ, օրինաւորութիւնը խախտած է Ղարաբաղի մէջ: Յատկապէս բանի ուժով ազգարնակչութեան համեմատութիւնը փոփոխութեան կ'ենթարկուի, որոշ գիւղերու բնակչութիւնը ուղղակի ոչնչացուած է:

Պէտք է զօրքը քաշել Լեռնային Ղարաբաղէն. սակայն զայն տեղաւորելու համար Հայաստանի ու Ազրբեջանի սահմաններուն վրայ. պէտք է պատուարներ զետեղել հակամարտ երկու կողմերուն միջեւ: Նաեւ Ղարաբաղի չուրջբոլորը, ինչպէս կարգ մը տեղեր ուր պայթումներու վտանգը մեծ է եւ ուր Հայերն ու Ազերիները կողք – կողքի կ'ապրին: Անշուշտ, անհրաժեշտ սարքերով օժտելէ ետք զօրքը:

Հ.– Համաձայն եմ ձեզի հետ թէ այս ձեւով, որոշ չափով կարելի է մեղմել հարցը, բայց ո՛չ լուծել:

Պ.– Պարզ է. հարցը ուժի կիրարկումով, ճնշումով չի լուծուիր: Քաղաքական լուծումի բացակայութեան պատճառով, քաղաքացիական ծածուկ պատերազմ մըն է որ տեղի կ'ունենայ, ... առանց աղմուկի: Ներկայիս, կը խորհիմ թէ լրագրաշար միակ ճարը ժողովրդավարութիւն է բոլորին համար, պէտք է ընդել ժողովուրդի մը չորս չերտերով ատենաճանաչելի մը ենթարկումը, ընդել՝ ազգային զերիչխանութեան զանազան մակարդակները: Պէտք է կազմալուծել ռուսական «մաղրիւշկա»ն ուր կարգ մը ազգերու, չես գիտեր ինչու, իրենցմէ յաճախ կրօնքով, աւանդութիւններով ու մշակոյթով հեռաւոր այլ ժողովուրդներու միջեւ տեղ որուած է: Պէտք է բոլոր այս կազմաւորումներուն կեդրոնի հետ ուղղակի

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱՀԸ ԿԸ ԲՆԱԿԻ ՄԷՅՆ ՓՈՂՈՑԻ 223 ԹԻԻԸ

Վերջին հանդրուանին երբ ամէն բան միայն դէպի դէպը կ'ընթանայ, երբ ցաւն ու խորշանքը կը տիրապետեն ամէն բանի, երբ հիւանդութիւնը ամէն օր աւելի ու աւելի կը չէշտէ անկարողութեան ու առընակայութեան զգացումը, ապահովութիւն ներչնչող բան մը պէտք է ըլլայ տեսնել բժիշկ Գէորգեանը որ կը հանդի իր խաղաղութեամբ ու զործիքին հետ: Այն տանն ա՛լ կը բաւէ երկարիլ ու երբ ամէն բան պատրաստ է, կոխել կոճակին վրայ, աչքերը փակել: Քանի մը երկվայրկեանի հարց է այլեւս մահը, ու լքուած կեանքի մը վերջին զգացողութիւնը կ'ըլլայ հեռանալ բժիշկին հրաժեշտը. «բարի՛ ճամբորդութիւն»:

Մխիկեանի հիւանդային մէկ արուարձանը, անչուք բնակարանի մը մէջ կ'ապրի բժիշկ Գէորգեան. ունի սենեակ մը ուր օրուան լոյսը չի թափանցեր երբեք. ոչ ոք կ'երլէ հոն: Բժիշկը իր այցելուները դրադարան կ'առաջնորդէ, բացատրելով. «ազքատ մարդ եմ, սենեակս հաճելի տեղ մը չէ»:

Ժաք Գէորգեան 62 տարեկան է. կիսիէ արեւուն տակ գլուխը յարդէ գլխարկ մը, աշխոյժ քայլերով կը յառաջանայ: Հանդստեան ճգնիմ թաղակ մը ունի: 1968–ի փոքր բեռնատարով մը կը չրջի քաղաքին մէջ: Անոր անունը յայտնի գարձաւ օր մը դրեթէ ամբողջ աշխարհին երբ լրատուները հաղորդեցին թէ բժիշկ մը իր հնարած գործիքով օգնած էր անյոյս հիւանդի մը ինքնասպանութեան: Տակաւին յիշատակներ կը պահեն Ժաքի ինքնասպանութեան մասին: Ան ինքզինքը կը ներկայացնէ իբրեւ «մահուան բժիշկ»: Ան կը հաւատայ թէ մահը ոչ թէ թշնամի մըն է, այլ ընդհակառակը, ան ազատագրիչն է տառապանքներէ ու հիւանդութիւններէ սրբուած չէ Ժանէթ Ատքինսի պարագան որ իր անբուժելի հիւանդութեան վերջին փուլին, դիմած էր Ժաքի բժշկին: «Այդ օրէն ի վեր, երկրին ամէն կողմէն քազմաթիւ դիմումներ կը ստանամ. նոյնիսկ Իտալիայէն, Անգլիայէն, Գանատայէն: Կ'ուզեն որ օգնեմ իրենց: Բոլորին կը պատասխանեմ թէ ոչինչ կրնամ ընել, բանի որ օրէնքը կ'արգիլէ: Միւնչդեռ հնարած գործիքս յոյս մըն է այս հիւանդներուն համար: Գիտեմ որ գաղափարներս նիշդ են» կ'ըսէ ան:

Մահուան գործիքին հնարիչը Տիթրոյթի մէջ բժիշկ է 1958–էն. միշտ նոյն մտածումը ունի, պէտք է կարենալ դիմակէ մը վրկել ինչ որ կրնայ ծառայել ապրողի մը: Կը զարհուրին երբ աւելի եաք կ'առաջարկէ որ իրեն յանձնուին մահուան դատապարտուածները: Կ'ուզէ ինք անձամբ կատարել մահամիտը: Կ'առաջարկէ որ մահապարտներու դոնէ ընտրութեան մը առիթը տրուի. իրենք ըսեն թէ կը նախընտրեն էլեկտրական աթո՞ռը, կազի սենեա՞կը թէ վերջացնել իրենց կեանքը հիւանդանոցի մը մէջ: Մանաւանդ որ այդ մարդիկը կարելիութիւնը պիտի ունենան «գնելու» իրենց մարմինը, դայն գիտութեան յատկացնելով: Գալով մահապատիժին, այդ մասին ինք կարծիք չունի:

Ասպարէզի գործադրութեան տարինեըուն երբեք միտքէն չելլեր մահը. վերջաւորութեան, անհանդուրժելի է իրեն համար, մահուան դատապարտուած հիւանդներուն առաջարկին ականատես ըլլալ: Կ'որոշէ չինել գործիք մը որ անոնց պիտի օգնէ որ անձնասպան ըլլան: Շատ պարզ է սկզբունքը. երեք արուակներէ կը բաղկանայ գործիքը ու սրսկումի սահդի մը. առաջին սրուակին մէջի ազի լուծոյթը երակները կը լայնցնէ. երկրորդին մէջ կայ փէնթօթալ. ատիկա կը ծառայէ հիւանդը թմրեցնելու, քնացնելու. վերջին սրուակին մէջ լեցուած է իլորիւր տը փոքասիում որուն սրսկումը պիտի կեցնէ սրտին զարկը: Շրջանցելու համար օրէնքը ու որպէս մարդասպան չամբաստանելու մտածումով, բժիշկը այնպէս մը պատրաստած է սարքաւորումը որ հիւանդը կոճակի մը կոխելով ի՛նք կը հրամայէ գործիքին որպէսզի երկրորդ եւ երրորդ լուծոյթները հոսին իր երակէն ներս: «Այս գործիքը 30 տոլար արժեց ինծի, սակայն գիտեմ թէ լաւ գործիք մըն է» կ'ըսէ գիւտարարը:

Վեց օրէն ամիս առաջ կ'ուզէ ապացոյց ներկայել. տալէ կուտայ այցեւոմս մը, ուր արձանագրուած է.– «մահուան յաստուկ խորհրդատու»: Կ'ուզէ ծանուցում տալ մամուլին՝ «եթէ կ'ուզէք մեռնիլ, դիմեցէք ինծի, կրնամ օգնել ձեզի»: Կը մերժուի: Կը փորձէ իր պարագան ծանօթացնել հեռատեսիլի միջոցով. կը յաջողի: Այդպէս է որ իր առաջին յաճախորդը կը դտնէ գինքը: Կը փորձէ տարհամոզել ծանէթը որ հրաժարի անձնասպանութեան դաղափարէն, բայց ոչ մէկ արդիւնք կուտան իր ջանքերը: Անդրդուելի է ծանէթ որ յատկապէս չուզեր ապրիլ այն օրերը երբ իր ուղեղը ամբողջովին պիտի դադրի դործելէ: Տոքթ. Գէորգեան երբ վստահ է թէ հիւանդը իր օգնութեան պէտք ունի, զանազան դիմումներ կը կատարէ յարմար վայր մը գտնելու համար ուր կարենայ պատրաստուիլ իր «արհեստ»ը: Կրօնաւորներ, պանդոկներ, յուղարկաւորութեան կազմակերպիչներ, մահուան օժանդակ ընկերակցութիւններ, բոլորն ալ կը մերժեն գինքը: Ի վերջոյ անկողին մը կը հաստատէ իր բեռնակառքին մէջ. ծանէթ կ'երկարի անոր վրայ վրձնակամ: Նոյնիսկ չի վարանիր, երբ բժիշկը կը յիշեցնէ իրեն վերջին անգամ թէ «15 երկվայրկեան կայ տակաւին ամէն բան կեցնելու համար».

«Ոչ» կ'ըսէ դլխու չարժումով մը ու կը մրմնջէ. «շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ»: Ապա փեներոթալը կը հոսի սրտակէն դէպի երակը. տեսնելով որ ծանէթ աչքը կը փակէ, բժիշկը բռնելով անոր ձեռքը «քարի ճամբորդութիւն» կը մաղթէ: Վերջապէս փոքասիումը կը կատարէ իր դերը: «Առողջ սիրտ մը ունէր» կ'ըսէ բժիշկը որ էլեկտրոնիկ գործիքէն կը հետեւի անոր վերջին արտիներուն:

Ժաք Գէորգեան կը ներկայանայ արդարութեան. չեն ձերբակալեր գինքը, գործիքը ու բեռնակառքը կը գրաւեն, խոստում առնելով որ ոչ ոքի անձնասպանութեան պիտի օգնէ, մինչեւ որ վերջնական դատաստան մը չկատարուի իր պարագային: «Ծանէթին օգնելէ ետք, ինքգինքս ամբողջովին պարպուած զգացի, դիւրին չէ խօսիլ այս բոլորին մասին. ոեւրագործ չեմ, հաւատացէք ինծի» կ'ըսէ ան. զղուած է սակայն իր պաշտօնակիցներուն կեղծաւորութենէն:

Վերջերս կատարուած հարցախոյզի մը արդիւնքներուն համաձայն, 64% Ամերիկացիներ ի նպաստ արտայայտուած են նման անձնասպանութեան մը, երբ հիւանդութիւնը հասած է վերջին փուլին:

Ժաք Գէորգեան յարդէ գլխարկը զարձնելով իր մտածումներուն մէջ, կը յիշէ Սոկրատի ու Պղատոնի խօսքերը. ինչպէս՝ «քաղաքակրթութեան մը բարեշրջումի աստիճանը խոտոր հաւեմատական է զայն բաղկացնող բժիշկներու թիւին հետ»:

«Անդադար մահուան մասի՞ն կը մտածէք» հարցումին կը պատասխանէ. «այո, ինչպէս դուք, ինչպէս ամէն մարդ»: Իր սեփական մահուան համար ալ պատրաստած է գործիքը չարժման մղելու. «ենթադրենք որ չըլլայիք հիւանդութենէ մը վարակուեցայ, պիտի դիմեմ գործիքիս: Պիտի աշխատցնեմ գայն, պիտի մտածեմ կեանքիս մասին, վերջին անգամ մը պիտի նայիմ շուրջս ու պիտի կոխեմ կոճակին» կ'ըսէ բժիշկ Գէորգեան: Ապա կը չարունակէ խորհրդածել մահուան մասին, անձնասպանութեան մասին. «ատիկա ո՛չ փառաբանելի, ո՛չ ալ դատապարտելի բան է. պարզապէս, դժուարին պահու մը, ընտրութեան ազատութիւնն է մարդուն համար»:

Ա. Թ. Թ.

ԳՈՂԳՈԹԱ

ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ 1915 ԱՂԵՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԵՑ ԹԷՕԴԻԿ

ՀԱՅ ԳԻՒՂՕՐԷՔ ԵՒ ԳԱՒԱՌԱԿՔ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ

Պինկէօլի հրէշ կառավարիչն էր Իսմայիլ Հագգը, Ջարդարարն ալ Հաճի Ահմէտ, որ բոլոր տարապիրներուն հետ Տ. Յակոբն ալ տարաւ «Խոր» կոչուած բլրոյն եաեւի ձորը, հոն սուր ի ձեռին ներկայացաւ այս երէցին՝ ըսելով. – «Փափազ էիր նախ, հասնիայա քինոնիայ նասը՞լ վէրիր խոին, պէօյլէ՞ մի, չէօյլէ՞ մի...», եւ զարկաւ անոր բերնին՝ խաչաձեւ ճեղքելով, յետոյ «Վաֆթիվի տէ պէօյլէ՞ մի եարար խոին...» ոռնալով՝ խորտակեց ծունկերը: Քահանան չդիմանալով ցաւերուն՝ աղիողորմ ճիչերով կը պաղատէր որ ժամ առաջ մեռցնէր զինքը: Նոյն Հաճի Ահմէտն էր որ Աւետարանը զարշապարներուն տակ կոխոտելով պոռացած է.–«Ե՛ս եմ ձեր Աստուածը, եթէ տարբեր մը ունիք, թո՛ղ գձեզ ազատէ իմ ձեռքէս»: Ցետոյ տեղի կ'ունենայ քարկոծման արարողութիւնը բոլորին վրայ:

Պինկէօլէն տեղահան Հայոց թիւն էր 1200, բոլորն ալ ճամբաներէը կորած:

Կար նաեւ ԹԱՒՏՈՒՏ ագարակը՝ որուն ժողովուրդը կը հովուէին Պինկէօլի երէցները: Իսկ ՖԷՐԻՋԷՏ ԿԷՆԻՃԷ (եկեղեցին Ս. Երրորդութիւն) քահանայ չունենալուն՝ Պինկէօլի երէցները կը հովուէին գայն:

6.– ԻՇԽԱՆԻ, քաղաքին հարաւակողմը, երեք ժամ հեռու, 80 տուն, եկեղեցիներ – ը՝ Ս. Երրորդութիւն եւ Ս. Նիկողայոս (որ օծուած չէր դեռ), Գիւղիս ծխատէրն էր

Մեսրոպ Քահանայ Շահպազեան. – Ծը– նած 1872 Օգոստոս 17–ին, աշխարհական անուամբ Յովակիմ, ուսած անդ, Համիտեան կոտորածի նախօրեակին՝ ամիս մը բանտարկուած Թուրքի մը պատճառաւ: 1910 Մայիս 16–ին Պոլիս (Մայր եկեղեցի) ձեռնադրուած Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Դուրեանէ: Քաղաք վերադրուելով բանտարկութեան դժնդակ օրեր բոլորելէ վերջ՝ նահատակուած է մերձակայ վայր մը:

11.– ՍԱՐԸ ՀԱՍԱՆ, 14 տուն, եկեղեցին Ս. Փրկիչ (կիսաչէն): Գիւղիս երէցը վախճանած ըլլալով՝ եէնի Խանի քահանաները կը հովուէին գայն:

12.– ՊՕՐԱԶՈՒՏ (ագարակ), 5 տուն, անժամ եւ անհովիւ, զոր կը հովուէին եէնի Խանի քահանաները:

13.– ՍԻՎՐԻ եւ ՊԱԼԱԽՈՈՒ (ագարակներ): (Տե՛ս Պօլաղուտ):

14.– ԻՆՃԷ ՍՈՒ (Լվէրկ ալ ուսի հանուն գիւղ մը), 2 տուն, անժամ եւ անհովիւ:

15.– ԲՐԳՆԻՒ (Բաղրատաունիք) Սեբաստիոյ արեւելակողմէ՝ ժամուկէս հեռու, 400 տուն՝ ամբողջովին Հայ Կաթոլիկ (2·000 հոգի), եկեղեցին Ս. Սարգիս: Ծը– նընդավայր նահատակ քեռիդող Դանիէլ Վարուժանի: Երկու դար առաջ, 1708–ին, 7.– ԵՐՆԿՈՒՒՆԱԿ (Շէմ Քիւրէք), վեց տուն, եկեղեցին Ս. Սարգիս: Գիւղս կը հովուէին քաղաքի քահանաները:

8.– ՂԱԼՏԻ(Ն)

9.– ՂՕԶԱԼԸ կամ ԳՕՎԱԼՈՒ (ագարակ)

10.– ՉԱՓ ԷՕՐԷՆ

Երեքը միասին 75 տուն: Եկեղեցիները Ս. Յակոբ եւ Ս. Խաչ: Չափ Էօրէն չունէր սրբատաշ: Այս գիւղերը կը հովուէր Գագիկ Քահանայ Քօսեան. – Ծնած է 1852–ին, աշխարհական անուամբ Խաչիկ, ուսած անդ, 1888–ին ձեռնադրուած Պետրոս Թահմիզեան սրբազանէ: Կը պաշտօնավարէր Գօվալու (Ղալտինէն բաժան – եալ): Ղալտինէն քաղաք տարուած եւ քանտարկութեան դժնդակ օրեր բոլորելէ վերջ՝ նահատակուած է մերձակայ վայր մը:

Հոս նահատակուած է Միքայէլ Քահանայ եւ իր ոսկերատին ապա սրբատաշ վերադրուած: Բազմամարդ Հայութեամբ գիւղիս նահատակ եկեղեցականներէն ունինք հետեւեալները. –

Հ. Սահակ Վարդապետ Մատոյեան. – Ծնած էր 1872–ին Բրգնիք, ուսած Զմմառ եւ ձեռնադրուած 1896–ին:

Հ. Ղեւոնդ Վարդապետ Քեֆեեեան. – Ծնած էր 1861ին Մալաթիա, ուսած Զմմառ եւ ձեռնադրուած 1885–ին:

Հ. Սահակ Վարդապետ Շահմանեան. – Ծնած էր 1884–ին Բրգնիք, ուսած Զմմառ եւ ձեռնադրուած 1907–ին:

Հ. Միքայէլ Վարդապետ Տէր – Աստուածատուրեան. – Ծնած էր 1873–ին Բրգնիք, ուսած Զմմառ եւ ձեռնադրուած 1896–ին:

ԳԱՒԱՌԱԿՔ ԵՒ ԱՒԱՆՔ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ

Սեբաստիոյ առաջնորդական չրջանն իր մէջ կը պարունակէ կեդրոնական Սանճաքին 11 Գազաններէն 5–ը (ՄԻՕՀՐՔ ՎԻՖԱ, ՀԱՖԻԿ, ՋԱՌԱ, ԵՒՆԻ ԽԱՆ եւ ԱԶԻԶԻԿ), նաեւ ՊԻՒՆԵԱՆԻ կեդրոնական ուանը: Վերջնոյս գիւղերն ու ԿՈՐԻՒՆ, ԳԱՆԿԱԼ, ՌԱՄՄԻՆՏԻ եւ ԹՕՆՋԱ գազաները (նոյնպէս ՏԻՎՐԻԿ որ ուրոյն է) կը կազմեն Կիւրինի Կիլիկեան առաջնորդութիւնը, բացի ԲԻՆԿԵԱՆԷՆ որ կը վերաբերի Ակնոյ:

(Շար. 80)

(Շար· Ա· էջէն)

տած է արձակուրդը եւ կոլֆը եւ Ուա-չինկթըն վերադարձած: Նախապէս, ա-կանջը վիրաւորուած էր, երբ թոռանր հետ ձկնորսութիւն կ'ընէր եւ թոռը կարթ մը նետած է:

Սարեւ Ամերիկացիի մը նամակէն հատուածները, ուղղուած Պուշի: Նամա-կափերը հայրն է ղէպի Ծոց ղրկուած զին-ուորի մը:

Ցարգելի Նախագահ Պուշ,

Այսօր «երթաս բարով» ըսելով համ-բուրեցի զաւակս: Ան 21 տարեկան ծո-վային մըն է· հրամայեցիք որ Սաուտի Արաբիա մեկնի:

Երբ տղուս կտակը կը կարդայի, մտա-ծեցի թէ արեան անգգայ, ծիծաղելի ու անհեթեթ էք երբ կոլֆի գնդակներուն ե-տեւէն կը վազէք կամ բազմած էք սրըճ-թաց ձեր մակոյկին մէջ: Երիտասարդ, աղէտ ծովայիներէն ոչ մէկը կը կար-ծեմ ձեր զաւկին նման հրաւէր պիտի ըս-տանայ դրամատան մը վարչական խոր-հուրդին մաս կազմելու համար: Անոնք փոխ նախագահ Բէյլին ծնողքին նման մայրեր ու հայրեր չունին որպէսզի ազ-դեցիկ միջամտութիւններ կատարեն, ար-գելք ըլլալու համար իրենց զաւկին վի-էթնամ մեկնումին:

Ցարգելի Պ· Նախագահ, ո՞ւր էիք երբ իրաք թունաւոր կազով իր ժողովուրդը կը սպաննէր: Ինչո՞ւ վարդագոյն ու անա-մսպ էին ձեր յարաբերութիւնները Սատ-տամին հետ զոր հիմա Հիթլէր կը կո-չէք: Զաւակս արդեօք աժան վառելանիւ-թի՞ սիրոյն հոն է:

Երբ իրաքի վրայ յարձակում գործելու համար ճնշումները աւելնան ձեր վրայ, կը վախնամ որ դուք ձեզ փրկելու համար բախտախաղի պիտի էշէք զաւկիս կեանքը: Եթէ յարձակումի մը հրամանը արձակէք ես չէ որ պիտի ներեմ ձեզի, այլ Աստ-ուած:

Փրոֆ· ԱԼԵՔՍ ՄՈՒՆԱՐ

Քիչ մը ֆուրթըլիներէ ֆ լրատուութեամբ վերջացնելու համար, արձագանգենք Քա-նադա Անշէնէմի մէկ «յայտնութեան»:

Ֆրանսայի Սպայակոյտը, Օգս· 22-ին, կ'անդրադառնայ որ արաբական թեր-կղզիի քարտէս չունի (բանակներու քար-տէսագիտական ճոխ սպասարկութիւնը – քանի մը հարիւր հոգի միայն ազգա-յին հոգամասով կը զբաղի) ուրեմն անմի-ջապէս մէկը կը ղրկէ մօտակայ գրատուն մը, որ կը հայթայթէ միակը զոր ունի: Քիչ ետք կը տեսնուի որ գերմաններէն է···:

Հոգեհանգիստ

Տիկին Վահիկ Տէր – Մինասեան – Տրէզեան, եւ Տէր – Մինասեան ընտանիք-ները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգըս-եան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 2, Փարիզի Սուրբ Յովհան-նէս – Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուս-նոյն, Հօր, եղբօր, Հօրեղբօր՝

ՎԱՀԻԿ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն, ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ JERUSALEM

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հայոց Եպիսկոպոսարանը ընդառաջելով Երուսաղէմի նորընտիր Պատրիարք՝ Ամենապատիւ Տ· Թորգոմ Արք· Մանուկեանի կոչին, կը ծանու-ցանէ Ռոն-Ալփի Շրջանի Հայերուն թէ արձանագրութեան յատուկ դրասեն-եակ մը բացուած է Երուսաղէմի Ժա-ռանգաւորաց Վարժարան ուսանիլ փա-փաքողներուն համար:

Կուսակրօն կամ ամուսնացեալ քա-հանայութեան թեկնածուները կրնան արձանագրուիլ ամէն օր տարւոյս մին-չեւ Սեպտեմբեր 15, դիմելով վարի հասցէին· –

⁂

COMMUNIQUE
DE L'EVECHE ARMENIEN
DE RHONE-ALPES

Faisant écho à l'appel du nouveau patriarche arménien de Jérusalem, Sa Béatitude Mgr. Torkom Manoukian, l'évêché de Rhône-Alpes de l'Eglise Arménienne se propose de recueillir les candidatures des jeunes-gens qui désireraient suivre le cycle de formation pastorale proposé par le Séminaire de Jérusalem.

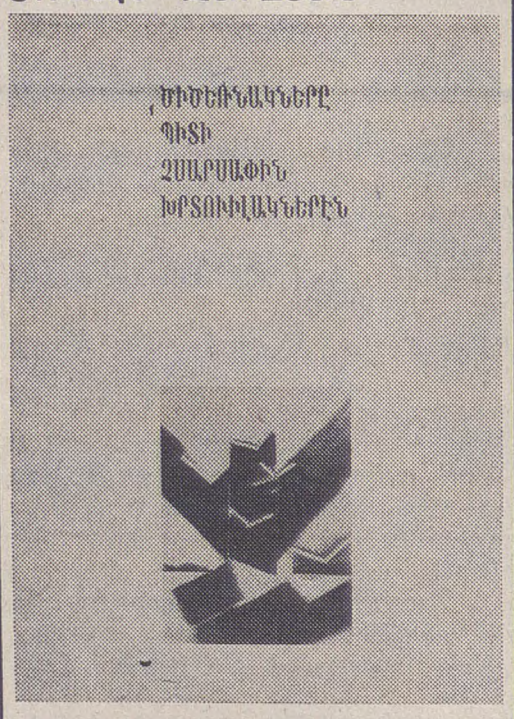
Pour tous renseignements, téléphoner ou écrire au secrétariat au numéro et à l'adresse suivante :

78 - 60 - 47 - 18
Evêché de l'Eglise Arménienne
40, rue d'Arménie
69003 LYON — FRANCE

SECRETARIAT
DE L'EVECHE

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՓԻՏԵՒՆԱԿՆԵՐԸ
ՊԻՏԻ
ՉՍԱՐՍԱՓԻՆ
ԽՐՏՈՒՓԱԼԱԿՆԵՐԻՆ

– Վ Է Պ –

Prix 100 F. + Frais de Port 15 Frs. 40 pour la France, 11 Frs. pour l'étranger.

EN VENTE :

LIBRAIRIE H. SAMUELIAN :
51, rue Monsieur le Prince
75006 Paris Tél. : 43 26 88 65
LIBRAIRIE H. BOGHOSSIAN :
117, ave. Jean-Jaurès
94110 Arcueil Tél. : 47 - 40 - 81 - 32
EGLISE ARMENIENNE :
15, rue Jean-Goujon
75008 Paris Tél. : 43 - 59 - 67 - 03

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Նիւ – Եորքէն Տիկին Շուշիկ Յակոբեան 200 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին, փո-խան ծաղիկի իր ներոջ՝ Տիկին Մարի Կա-րապետ Յակոբեանի մահուան առթիւ:

ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՀՈՒԻՓՍԻՄԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ 1990 - 91 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Լիոնի Տիգրան եւ Հուիփսիմէ Փա-փազեան ամէնօրեայ վարժարանը հիմ-նուած՝ 1988 Սեպտեմբերին, մանկա-պարտէզի բաժինով մը կը սկսէր նետել իր առաջին քայլերը:

Ներկայիս Տնօրէնութիւնը ուրա-խութեամբ կը տեղեկացնէ թէ յառաջի-կայ 1990–91 կրթական տարեշրջանին, վարժարանը կը բանայ նաեւ նախա-կըրթարանի իր բաժինը, առաջին դա-սարանով մը, Սէ· Փէ· (C. P.).

Տնօրէնութիւնը Լիոնի եւ մօտակայ արուարձաններու մէջ բնակող ծնողաց կը ծանուցանէ թէ, վարժարանը կը չարունակէ ընդունիլ 3, 4, 5 տարեկան աշակերտներ մանկապարտէզի երեք մակարդակներու համար: Իսկ 6 տա-րեկան աշակերտներ՝ նախակրթարանի առաջին դասարանին համար:

Դիւրացնելու համար ծնողքներուն բեռը, Տնօրէնութիւնը կ'ապահովէ եր-թեւեկի սպասարկութիւն մը:

Տնօրէնութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ ծնողքներուն որպէսզի ա-ռանց տատամսելու ղրկեն իրենց զա-ւակները այս Վարժարանը, ուր փը-րանսերէն ծրագրին առընթեր կ'ու-սուցուի հայերէն լեզուն:

Արձանագրութիւնները սկսած են արդէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ·–

Լրացուցիչ տեղեկութիւններու հա-մար կարելի է դիմել ամէն օր ղպրոցին գրասենեակը, բացի չարաթ օրերէն, առաւօտեան ժամը 9·30-էն մինչեւ ե-րեկոյեան ժամը 5:

Հասցէ· –
40, rue d'Arménie, 69003 Lyon
Tél. : 78. 60. 47.. 18

FRANCE CULTURE

Jeudi 30 Août de 14 h à 16 h 30
LE MONDE VU D'ICI

LE TEBROTZASSERE

ECOLE BILINGUE
MATERNELLE — PRIMAIRE
SECONDAIRE

DEMI-PENSION

AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

- *Enseignement MODERNE et de QUALITE avec des PROFESSEURS MOTIVES.*
- *Ambiance ARMENIENNE et FAMILIALE.*
- *Initation à l'ANGLAIS à partir du C. P.*
- *ETUDES DIRIGEES du soir.*

INSCRIPTIONS
«SCOLAIRES 1990/91»
OUVERTES

ECOLE BILINGUE
« TEBROTZASSERE »
M. Garabed DAKESSIAN / Directeur

1, boulevard du Nord
93340 LE RAINCY

Tél. : 43 81 01 72
SNCF PAVILLONS s/s BOIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	400	(474,40)
Հոգեհանգիստ	300	(355,80)
Շնորհակալիք	300	(355,80)
Հարսնիք–Նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումա-րը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ ան-գամ հրատարակելի ազդերու, մին-չեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումնե-րու համար, դիմել թերթին Վար-չութեան:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 53–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ
ԴԱՐՁԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Օգս· 21–ին «Արարատ» 1–ի դէմ 2 կէտով պարտուած է «Տորպեդո»յէն:

⁂

Օգս· 25–ին ալ «Արարատ»ի Դնեպրոպետրովսկիի մէջ Դնեպրի հետ մրցումը աւարտած է 1 – 1 արդիւնքով· կոլը նըշանակած է Բարգէն Մելիքեան: Ներկա-յիս «Արարատ» 15 կէտ ունի ու կը գրաւէ ութերորդ տեղը:

⁂

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Ա· ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Աբովեանի «Կոտայք»ը 0 – 1 պարտուած է Տիրասպոլ քաղաքի «Տիրաս» խումբէն: 20 խումբերու մէջ արովեանցիները 13–րդ են:

⁂

ՄԱՀԱՏԻՔ

Մոլտավիայի միջազգային մրցաշար-քին երեւանցի Վրէժ Օրդեան 30 խաղա-յողներու միջեւ 8 կէտով առաջին հանդի-սացած է շահելով 2000 ռուբլի:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒԻՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 31
VENDREDI
31 AOUT
1990

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 800 Ֆ· — Վեցամսեայ : 410 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·100 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
950 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 4,00 Ֆ·

66ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.351 (Fondateur SCHAVARGH MISSAKIAN) 66e ANNÉE — No 17.351

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ Վ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ՀԱՒ-Ը ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒԱԾ ԵՒ ՋԷՆՔԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆՈՒՄԸ ՍԿՍԱԾ

ԼՈՒՍԱՐԴԵԼ ԺԱՄԸ 22–6

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀԵՌԱՑՈՒԱԾ

Հ. Յ. Դ. ԶՕՐԱՎԻԳ ԳԵՐԱԳՈՑՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Հինգշաբթի (Օգս· 30) առաւօտեան ե-ռեւանէն (տեղւոյն ժամով՝ 8·15) մեր առած լուրերը որոշ չափով կը մեղմացընէին այն խուճապահար տրամադրութիւնը, որ արդարօրէն ծագած էր նախորդ օրը, Զորեքշաբթի, երբ ժամէ ժամ երեւանէն մեզի հասած տեղեկութիւնները (հեռաձայնով՝ Կ· Դալլաքեանէ թէ Արմենփրէսէ) այն համոզումը կը ստեղծէին թէ երկիրը քաղաքացիական պատերազմի մը եզրին է: Բայց, նախքան վերջին լուրերուն անցնիլը (այսինքն՝ Հինգշաբթի առաւօտեան) ժամանակագրական կարգով յայտնենք թէ ի՞նչ պատահեցաւ: Մեր նախորդ թիւով, ըրած հինգ արդէն թէ կացութիւնը ծանր է եւ միջադէպեր կան: Ուրեմն, լուսաբանելու համար երեքշաբթիէն Զորեքշաբթի լուսնալիք գիշերը պատահած ծանր բախումին դրդապատճառները ՀԱՒ-ի (Հայ Ազգ· Բանակ) եւ երկրապահ Ջոկատներու միջեւ, երեսփոխան Այվազեան եւ Գ· Միքայէլեան կ'երթան ՀԱՒ-ի Շտապը: Ահա թէ ինչ կ'ըսէր այդ մասին Արմենփրէս Զորեքշաբթի օր·– «Օգս· 28-ի եւ 29 լուսնալիք գիշերը, ՀԱՒ-ի զինուած ջոկատները անցած են ահաբեկչական գործունէութիւններու: Ռմբակոծուած է ե-ռեւան քաղաքի 26 կոմիսարներու շրջանի էսաենսի կայանը պաշտպանող հանրային կարգի պահպանութեան ջոկատը, ռազմու հետեւանքով վիրաւորուած են երեք հոգի: Միջադէպը լուսաբանելու նպատակով ՀԱՒ-ի Շտապը (կեդրոնը) ժամանած պատուիրակութիւնը կառքէն իջած պահուն ՀԱՒ-ի մարդիկ կրակած են: Ատոր հետեւանքով վիրաւորուած է հանրային կարգի պահպանութեան ջոկատի անդամ Գ· Միքայէլեան եւ ժողովրդական երեսփոխան Վ· Այվազեան, որոնք բանի մը ժամ ետք մահացած են հիւանդանոցը»:

Զորեքշաբթի առաւօտ, ուրեմն, Գերագոյն Խորհուրդի նիստի սկիզբն իսկ, մէկ վայրկեան յոռնկայս լուսթեամբ, յարգուած է երեսփոխան Վիկտոր Այվազեանի եւ հանրային կարգի պահպանութեան ջոկատի անդամ Գերագնիկ Միքայէլեանի յիշատակը: Ապա, ելոյթ ունեցած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ կատարելէ հոգ կացութեան վերլուծումը, Խորհրդարանին ներկայացուցած է Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան եւ Նախարարաց Խորհուրդի նախագահի համատեղ որոշումին նախագիծը, որպէսզի երեսփոխանները իրենց հաւանութիւնը տան: Նշուած է որ Հանրապետութեան վիճակը այնքան լուրջ է, որ ամէն մէկ վայրկեան չատ կարեւոր է եւ իշխանութիւնները յապաղելու իրաւունք չունին: Հայաստանի Խորհրդարանի պատգամաւորները դրեթէ միաձայն –170 թեր, 0 դէմ, եւ երկու ձեռնպահ– վաւերացուցած են որոշումը՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան ռազմական տարածքի վրայ արտակարգ վիճակ մտցնելու մասին»: Լուսարձակ հաստատուած է ժամը 22–էն 6:

Արմենփրէս մեզի անմիջականօրէն ղրկած մանրամասն տեղեկատուութեան մէջ (Զորեքշաբթի կէսօրէ ետք) կ'աւելցնէ·– «Վերջին շրջանին Հայոց Ազգ· Բանակ (ՀԱՒ) ռազմական կազմակերպութեան արկածախնդիր, հակօրինական գործունէութիւններու պատճառով խիստ սրուած է կացութիւնը Հանրապետութեան մէջ, ինչ որ բնականաբար յանգած է ադրբեջանական կողմի գործունէութեան սաստկացման: Նոյեմբերեան, ադրբեջանական Շահումեանի շրջանը, իսկ այսօր՝ Գետաշէն տեղի ունեցած դէպքերը ինչպէս նաեւ Ղազախ – Երեւան կազուղիի եւ Ղազախ – Իջեւան երկաթուղիի փակումը ուղղակի հետեւանք են այդ ազգադաւ գործունէութիւններուն: Իրադարձութեանց զարգացումը ցոյց կու տայ, որ Հայոց Ազգային Բանակը ոչ միայն տրամադրութիւն չունի դադրեցնելու իր վտանգաւոր գործունէութիւնը, այլեւ երթալով կը դիմէ աւելի յանդուգն քայլերու»:

Ուրեմն, ՀԱՒ-ը կը կազմալուծուէր եւ վերջնագիր կը տրուէր մինչեւ իրիկուան ժամը 10 դէնքերը յանձնել: Այդ ժամէն ետք, ՀԱՅԱՍՏԱՆի Ներքին Նախարարութեան եւ ՊԱԿ-ի (ԽՀ – կէ – Պէ) ուժերը պիտի ձեռնարկէին որոշումի գործադրութեան: Կը ճշդուէր որ ինչպէս ըսուփւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէի նախագահ՝ Կ· Դալլաքեան կը հաղորդէր մեզի Զորեքշաբթի կէսօրէ ետք· – «ՀԱՒ-ը կը յայտարարուի անօրինական կազմակերպութիւն եւ զինուած խումբերուն կ'առաջարկուի այսօր մինչեւ ժամը 22 յանձնել զէնք ու զինամթերք: Որոշումին համաձայն, զէնք յանձնողները ազատ են բռնական պատասխանատուութենէ, իսկ չենթարկուողները կը պատժուին օրէնքի ռոյ խստութեամբ»:

Իսկ արտակարգ վիճակի հաստատման կապակցութեամբ Արմենփրէս հետեւեալ մանրամասնութիւնները ալ կուտար· – «Հայաստանի Հանրապետութեան Նախարարներու Խորհուրդի նախագահ՝ Վազգէն Մանուկեան հաղորդեց, որ ըստեղծուած է արտակարգ իրադրութեան կարգաւորման Շտապ («ՅԱՒԱՋ»·– բուն իմաստը՝ ստիպողական է) որ ձեռնամուխ է եղած Գ· Խ·ի ծաւօթ որոշումին գործադրութեան ուղղութեամբ գործնական քայլերու: Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի քարտուղար Արա Սահակեան հրապարակեց Հանրապետութեան աշխատաւորական կոլեկտիւներէն ստացուած հեռագրեր, ուր աջակցութիւն եւ պաշտպանութիւն կը յայտնեն Խորհրդարանի գործունէութեան: Այս ձեւով վերջ գտած էր Գ· Խ·ի Զորեքշաբթի օրուան նիստը, յաջորդը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 11–ին»:

Նոյն աղբիւրէն կը հաղորդէին նաեւ թէ Գերագոյն Խորհուրդի որոշումը՝ ինչ կը վերաբերի զէնքերու, ռազմամթերքի, ղրաւուած չէնքերու, յափշտակուած ռազմական թէքնիք եւ փոխադրական միջոցներու յանձնումին դործադրութեան, այն կը կատարուի ՄԻԱՑՆ ՈՒ ՄԻԱՑՆ Հայաստանի Հանրապետութեան Ներքին Գործերու Նախարարութեան եւ անոր ենթակայ ներքին զօրքերու –առորդաժանումներու–, Հայաստանի Հանրապետութեան պետական անվտանգութեան կոմիտէի (ԽՀ Ա– կէ – Պէ) ինչպէս նաեւ քաղաքացիներու կառոյցները մտած հանրային կարգի պահպանութեան ջոկատներու կողմէ: Գործադրութեան հսկողութիւնն ալ յանձնուած է Հանրապետութեան Նախարարաց Խորհուրդին:

Որոշումը ընդունուելէ յետոյ, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան դիմած է ժողովուրդին, վստահութիւն յայտնելով որ ան կ'ըմբռնէ, որովհետեւ այդ նախ եւ առաջ ժողովուրդի պահանջն է, որու արդէն համբերութիւնը հատած է, չի հանդուրժիր այս ռազմական ջոկատներու արկածախնդրութիւնը, որով կը վտանգուին Հայաստանի քաղաքացիներու ապահովութիւնը եւ մեր պետականութեան դոյութիւն ունենալը: Լ· Տէր-Պետրոսեան վըստահեցուցած է նաեւ որ Հայաստանի իշխանութիւնները ի վիճակի են անվնաս դարձնելու այդ զինուած կազմաւորումը եւ կոչ ըրած է հանդարտութեան եւ զըսպուածութեան:

***

Այս էր ուրեմն Հայաստանի պարզած մտահոգիչ պատկերը Զորեքշաբթի ամբողջ օրը: Այցնինք, Հինգշաբթի առաւօտ մեր առած լուրերուն, նախ անձնապէս հեռաձայնով, ապա՝ Արմենփրէսէն:

ՀԱՒ-ի պատասխանատուները՝ Ռազմիկ Վասիլեան եւ Վարդան Վարդանեան նախ երկու երկարաձգում կ'ուզեն պայմանաժամի (22): Առաջին մը կը տրուի մինչեւ 23·30, երկրորդը՝ 0·30:

Խօսակցութիւնները տեղի կ'ունենան ՀԱՒ-ի եւ Գերագոյն Խորհուրդի Շտապի (Վազգէն Մանուկեանի գլխաւորութեամբ) պատասխանատուներու միջեւ: Ատոնք տեւած են մինչեւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 4 – 5 եւ այդ ժամուն Ռազմիկ Վասիլեան, Վ· Վարդանեան եւ այլ պատասխանատուներ դուրս ելած իրենց Շտապէն, ընդունած իրենց կազմալուծումը եւ յանձնած չէնքն ու զէնքերը, առանց որեւէ կրակոցի կամ միջամտութեան: Այս ուղղութեամբ Վասիլեան եւ Վարդանեան յայտարարութիւն մըն ալ ըրած են, որ արձանագրուած է եւ պիտի սիտուէր Երեւանի հեռատեսիլէն Հինգշաբթի առաւոտ:

Շատ պարզ է որ «յաղթանակ» բացագանչելը քիչ մը կանխահաս եւ թերեւս անխոհեմ ըլլայ: Որքան զէնքերը (ներառեալ ծանր զէնք, թնդանօթ) յանձնուած ըլլան, քանի մը ժամուան ընթացքին անկարելի է որ բոլոր զէնքերը յանձնուին, խնդիրը սակայն սկզբունքն էր եւ այս ուղղութեամբ կարեւոր քայլ մը առնուած է: Կը մնայ գործադրութիւնը Հայաստանի ամբողջ տարածքին վրայ, ինչ որ կրնայ ըլլալ հեռզհեռէ: Ընչաններէ ալ հասած լուրերու համաձայն, ՀԱՒ-ի ջոկատները սկսած էին յանձնել զէնքերը, բայց պարզ է որ կարեւորը Երեւանի կեդրոնն էր:

Կ'ուզենք չեշտել կրկին թէ առանց կըրակոցի եւ մանաւանդ միայն ու միայն Հայաստանի հայկ· ապահովութեան ուժերու մասնակցութեամբ կատարուած է այս «անձնատուութիւնը»:

Զորեքշաբթի ամբողջ օրուան ընթացքին մեծաքանակ հեռագրեր հասած են Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան, յայտնելով զանազան կազմակերպութեանց, խմբաւորումներու թէ անհատներու նեցուկը:

Նշենք, որ Հ· Յ· Դաշնակցութեան Երեւանի կեդրոնի դրասենեակը յայտարարութիւն մը հրապարակած է, որ սրսփռուած է հեռատեսիլէն եւ ուր կը յայտնէ թէ այս գործողութիւններու մէջ ամբողջովին համաձայն է եւ կողքին է Գերագոյն Խորհուրդին: Ստորեւ յայտարարութեան բնագիրը·–

Հ· Յ· ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ· Յ· Դաշնակցութեան Հայաստանի կեդրոնական գրասենեակը իր զօրակցութիւնը կը յայտնէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ կարգ ու կանոնի հաստատման գծով որդեգրուած որոշումներուն եւ այս առթիւ կը դատապարտէ անիշխանութեան միտող գիծեալ այս գործողութիւնները, որոնք որեւէ նպաստ չեն բերեր հայրենիքի պաշտպանութեան գործին:

Հ· Յ· Դ· ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԿԵԴՐ· ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

29· 8· 1990
Ք· Երեւան

⁂

Անոնք որոնք կամովին յանձնած են զէնքերը ազատ ձգուած են, բայց պարզ է որ զէնք փախցնողներ կամ թաքցնողներ կան եւ կարելի չէ արագօրէն վերջ տալ զինեալ ուժի մը որ երկար ատեն է կը զինուի եւ արդար ըլլալու համար, ընդունինք որ նախնական նպատակը վեհ էր, քանի հայ բնակչութեանց պաշտպանութիւնն էր Ադրբիներու դէմ, բայց ինչպէս յաճախ կը պատահի, եթէ ոչ միշտ, չեղումներ կ'ըլլան եւ այլ խաղերու կ'ենթարկուին մարդիկ, որոնք ուրիշներ նպատակներու համար ճամբայ կ'ելլեն (կամ՝ կը հանուին): Այսօր, հարկ է որ ՀԱՒ-ի ղեկավարներու առած յանձնառութիւնները ժամանակ չտեւելու խորուսիկ խոստումներ չըլլան եւ թէ անոնք պիտակին թէ եթէ վերջ չտան այդ վնասաբեր գործունէութեան, խնդացողները բանակ կրնան կազմել Մոսկուայէն Բաքու եւ ինչո՞ւ չէ Անգարա···:

Հինգշաբթի վաղ առաւօտեան, խօսակցութիւնները կը շարունակուէին, ՀԱՒ-ի պատասխանատուները պէտք է

(Շար·ը Դ· Էջ)

ՕՏԱՐՈՒՄԻ ՀԱՐԻՒՐԸ՝ ՄԵՆԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՀԱՒԱՏԻ ՎՐԱՅ

Բ.

Արեւմտահայերէնի աղճատման վտանգին առընչուող մեր հպանցիկ ակնարկը առիթ կուտայ անդրադառնալու նաեւ քանի մը երեւոյթներու եւ իրողութեանց՝ որոնք առօրեայ մեր կեանքին մէջ ակներեւ ու չջափելի կը դառնան:

Մինչեւ 1980-ական թուականները, մշակութային մեր կեանքի առօրեային մէջ ակներեւ չջափելի էր մանաւանդ հայ մամուլի պայքարը, «ի պաշտպանութիւն հայ լեզուի»: Մենք, մեր պատանութեան օրերէն սկսեալ ականջալուր վկայ դարձած ենք այդ պայքարին՝ Հայկական Առաքելական Եկեղեցիի բոլոր գոհներուն մէջ, անխրտիր մեր բոլոր օրաթերթերուն ճամբով: Յաջորդական երեք սերունդներու մէջ եղան խմբագիրներ, ուսուցիչներ, դրի ու գրքի մարդիկ, մատուռականներ թէ հանրային կեանքի մէջ դերակատար անձնաւորութիւններ, որոնք առօրեայ իրենց հետքին եւ ազդային – քաղաքական մտահոգութիւններուն առընթեր, պատնէշի վրայ էին իրրեւ լեզուական – ազգապահպանական ճշգրտութեան հետամուտ «ԳՐԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆ»ներու, Հ. Արսէն Ղազիկեանի նման «Մի՛ ԳՐԷՔ, ԱՅԼ ԳՐԻՋԻ՛Ր»եան որոնումներու: Ապրողներէ շատեր ականատես վկայ եղած են հետեւողական այդ չարժումին, եւ յանուն հայ լեզուի անապարտ պահպանութեան հրատարակուած գիրքեր մինչեւ այսօր կը պահեն գոյութեան իրենց իրաւունքը: Ո՛չ միայն չեն կորնցուցած իրենց այժմէութիւնը՝ այլեւ կը պահեն կենսական կարեւորութիւնը նոր ու նորագոյն սերունդներու համար:

Դժբախտութիւնը ա՛յն է, որ անոնք այդ հատորիկները, կը մրափեն կա՛մ գրադարաններու անկիւնը եւ կամ դատապարտուած են ... անպէտ գոյքերու ճակատագրին: – Ի՞նչ եռուզեռ կար Պոլսոյ, Փարիզի, Պէյրութի, Գահիրէի նման քաղաքներու հայ մամուլին մէջ, ի՞նչ վիճաբանութիւններու բեմ կը դառնային մեր օրաթերթերն ու պարբերականները, ի՞նչ հետաքրքրութեամբ ու լարումով հայ աշակերտութիւնն ու ուսանողութիւնը բաժնեկից կը դառնար մամուլի ճամբով տեղի ունեցող վիճաբանութիւններու: Այսօ՞ր ... : Այսօր ո՞վ պահանջ կը զգայ Մայրենիքի տադնապանքով, խոթարումի եւ լեզուական անիշխանութեան երեւոյթով զբաղելու:

Եւ, ահաւասիկ, մեր թերթերը այսօր որբացած են եւ օրէ օր կը խրին անախրութեան, լեզուական ընդվզեցուցիչ անիշխանութեան մը մէջ: «Այսպէ՞ս ալ կ'ըլլայ, այնպէ՞ս ալ» ... : Ոմանք նոյնիսկ կը հաւատան «քանդումի» կարեւորութեան՝ հայերէնին լիրայաոուկ բառային, բառակազմական, չարահիւսական եւ այլ ձեւեր ժամանակավրէպ յայտարարելով եւ զանազանը առորագաւթելով ... «նորաբարութեան», – թարգմանարոյր, չինովի, որդեգիր «հայերէն»ին:

Արեւմտահայերէնի պատուաստումը Ֆրանսերէնի լեզուական – քերականական օրէնքներու նկատառումով՝ մինչեւ 1930 – 1940-ական թուականներ բարենպաստ է եղած է՛ւ բառակազմութեան է՛ւ շարահիւսական մեր փորձարկութեանց մէջ: Գրաբարի անվրէպ ճշգրտութեան ու քերականական հարստութեան խորագիտակ սերունդը 1840-ական թուականներէն ետքին, մինչեւ 1960 – 1970-ական տարիներ՝ անապարա պահեց լեզուն, յետնորդներուն փոխանցեց արեւմտահայերէնի բարձրորակ հարստութիւնը, ժառանգը: Այսօ՞ր: Այսօր՝ թարգմանարոյր հայերէնն է որ իր արուեստակեալ, յաճախ բորոտ ու աղճատ պատկերով կ'ողջունէ հայ մամուլը: Թրքերէնին, արաբերէնին, անգլերէնին, ռամկօրէնին, փողոցին ու տակաւին տեղական այլ լեզուներու բառացի ... հայացումն է որ կը փոխանցուի սերունդներուն: Եւ նոյնի՛սկ գրիչ բռնողներէ չատեր անճնաոուր եղած են այս յորձանքին:

Երէկ՝ մեր մատուռականութիւնը, երիցադոյնէն մինչեւ կրտսերագոյն, իր թարգմանական փորձերուն մէջ անդամ անդամէ վերջին էր անկիւնի վրայ, համբաւաւոր «Ճանի» անուանակոչուած ճաշարանը, որ Վոսփորի երկայնքին ամենաարդիական ու աուղ ճաշարանն էր, ուսկի միայն մեծահարուստներ էին, որ կը յաճախէին հոն:

Իսկ այժմու հսկայ պանդոկին գոնուած տեղը, փայտաշէն սպիտակ ներկուած անուանի Թօքաթլեանի պանդոկը կար: Գեղեցկարկիը սքանչելի ծաղարան մը կար, իսկ ճաշարանը առաջին յարկի վրայ էր: Այս պանդոկը միջազգայնացած ըլլալով, Վոսփորի թագուհին կը նկատուէր: Այդ չրջանին, 1924 տարիներուն, Հայերու թիւը չատ ցանցառ էր Թարապիոյ մէջ: Մեր ընտանիքը, մի քանի ըրացի, զերմանական դեսպանատան վերակացուն, անչուչա Մկրտիչ Թօքաթլեանը, որ առաւօտուն կանուխ պանդոկին տատեսակ ղէնի գնումները ինքը անձամբ կը կատարէր: Հօրս մտերիմը ըլլալով, ես չատ յաճախ սպիտակ հանդերձանքի մէջ, ճաշարանի պատչգամբը ելլելով ինքզինքս առանձնաչնորհեալ ու հպարտ կը զգայի ընկերներուս քով: Տզրայական ... Մուտքի յատնանդուխներու կարմիր գորգերուն վրայ կոխկռտելով նմանապէս կարմիր հագուստ բարապանին յանդիմանութիւններ նչատակ կ'ըլլայի երբեմն:

Թօքաթլեան պանդոկէն դէպի առաջ, նաւամատոյցը անցնելէ վերջ, կօթիկ ոճով կառուցուած հոյակապ իտալական դեսպանատունը կար, որուն գռները չատ քիչ անգամ կը բացուէին: Անոր կը յաջորդէր կարմիր ներկուած ֆրանսական ամառնային դեսպանատունը: Իսկ անոր պարտիզին սահմանակից էր անգլիականը, որ հրոյ - ճարակ զարձաւ 1930 թուականին: Ամբողջ դիւղի այրերը օգնութեան փութացին, բայց այդ չրջանի հրչէջային արգելքը այնքան նախնական էին, որ ապարանքը ամբողջովին այրեցաւ, հակառակ ծովուն այնքան մօտիկ ըլլալուն:

***

Այս բոլորին վերեւ կ'իչխէր տրամաբար ու մօտիկ ըսուելու աստիճան բարձր մեր հօրենական բլուրը, որ փոքր Թաղի մը հանդամանքը ունէր: Հրեղէն իօսքը բացուած ըլլալով, յիշողութիւնս կը սահի դէպի յիսուն տարի առաջ պատահած ադէտը: Ընթերցողներէս ո՞ր մէկը արդեօք ապրած է ու տեսած այն դժբախտ պահը, երբ երեք կահատորուած ամարանոց փայտաչէն չէնքեր, միայն մէկ ժամուան մէջ հրոյ – ճարակ զառնալով, մոխիրի կը վերածուէին: Այդ ախուր պատահարը օր – ցերեկով տեղի ունեցաւ 1944 թուականին երբ հայրս արդէն մեռած էր ու յոյն պահապան մը ունէինք: Մեր ընտանիքն ու դրացիները, չուրջ 40 հոգի մնացին անպատսպար: Բարեդիպ զուտպադիպութեամբ մը ես այդ առաւօտ Վոսփորի հանդիպակից ափը գործատեղի մը կը գտնուէի: Երբ ծովափը կը պարպէինք, ընկերակիցս ըսաւ որ մեր տուներուն քովի խոտերը կ'այրէին, Պահ մը վերջ վերահասու եղանք որ ոչ թէ խոտերը, այլ տուները սկսած էին այրիլ: Տնօրէնին տրամադրած խոշոր չոգեմակոյկով անցայ դիմացի ափը ու այդ անմոռաց վայրկեաններու մէջ ամբողջ Հնութիւնս քանդուեցաւ: Անծանօթ ինքնաչարժ մը դիս տարաւ բլուրին ստորոտը որմէ վերջ կիսամեռ վիճակի մէջ ոտիկանները զիս վեր բարձրացուցին:

Առաջին առթիւ աուդեցի թէ բոլոր բնակիչները ողջ – առողջ էին: Կը պակսէր երեք ամսու աղջիկս որ մեր սպասատորը հեռու տեղ մը տարած էր: Մանկիկը կը ճուար կառքին մէջ: Գիրկս առնելով նչմարեցի որ ոտքը այրած էր:

***

Այս կերպով վերջացաւ մեր Թարապիոյ կենցաղը: Անապատոյն հրդեհը սրբեց տարի ոչ միայն մեր սեփական կահաւորուած երեք չէնքերը, այլ նաեւ քառասուն տարիներու պատմութիւն մը: Հնամենի բոյր մը ունեցող մեր հիւրասրահները, Գոհարիկ Ղազարոսեանի երկար տարիներ նուագած դաչնակը, դեղարուեստական իրեր ու պալատներէ գնուած իւզանկարներ, պղնձագործուած ջահեր: Մանաւանդ մեր մանկութեան ու պատանեկութեան չերմաչունչ յիչատակները ամպի գոլորշիներու հետ առ յաւէտ կորսուեցան:

Այս կերպով եկանք Գնալը կղզին, սակայն չենք մոռնար Թարապիա ապրուած երջանիկ օրերը:

ՀՐԱՆԴ Ց. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

Նախքան մեր Գնալը կղզին հաստատուիլը, ամառնային ամիսներու մէջ երկար տարիներ վերին Վոսփորը, մեզ համար ամենասիրելի վայրն էր: Թարապիոյ զեղազիծաղ ծովափորչը քաղաքին թերեւս ամէնէն տեսարժան զիւղաւանն եղած է: Իր մաքուր ու զաղջ օդին ու սակաւ բնակչութեան պատճառաւ եւրոպական դլխաւոր տէրութիւններու ամառնային չրջանի դեսպանատուները հոն հաստատուած էին: Ներկայն դեսպանատան մօտիկ «Գալէնտէր» բացօթեայ ճաշարանը կար, ուր «Բարթիթ»ի բացառիկ առիթներու չոգենաւը փոքր ու դէպի ծով երկարած փայտաչէն նաւամատոյցի մը կը մօտենար:

Գալէնտէրէ դէպի դիւղ, Հիւսէոի հրապարակ ապարանքները կային, որոնք որոշ չրջանի մը համար մայրապետներու ծառայելէ վերջ, ներկայիս Հանրապետութեան նախագահին բնակութեան յատկացուած են, որպէս ամառանոց:

Առանց չարքին, կուգան զերմանական դեսպանատան չէնքերը ու ընդարձակ ճեմապարտէզ մը, որ անցեալի մէջ բուրաստան մըն էր: Յաջորդաբար ծովափէն բաւական հեռու, խիտ կանանչութեան մէջ Թաղուած Սումէր Բալաս պանդոկը կար, որ Թօքաթլեանի մատակարարութեան ներքեւ, զբօսաչրջիկներու ժամադրավայրը կ'ըլլար: Այս փառաւոր չէնքը յետագային փլցուեցաւ ու անոր ընդարձակ հողի տարածութիւնը բազմաթիւ չերտերու բաժնուելով, անոնց վրայ արդիական չէնքեր կառուցուեցան:

Շարունակելով թուել այս չարքի չէնքերը, քաղաքիս մեծահարուստ յոյն երեւելիներու ապարանքները կային: Զարիֆի, Գանկելիտիս, Գայլերի, Էվկենիատիս Զօկրաֆօս եւ ուրիշներ, քով – քովի միակտուր թաղամաս մը կը կազմէին:

Միայարկանի չէնքերն ու ճաշարանները, որոնց սիւնաձեւ ոտքերը ծովուն մէջ երկարած էին մի առ մի փլցուեցան ճամբուն ընդարձակման պատճառաւ: Ա-

---

Մայրենիքի ինքնութիւնը անխաթար կը պահէը, – կը վերածնէը՝ հայերէնի հրամայականները մեկնակէտ եւ անդիջելի նկատելով լատ ամենայնի. այսօր ո՞վ կը մտածէ լեզուն անձեռնմխելի համարելու մասին: Ո՞վ բռնաբարումէ կը պաչտպանէ Մայրենիքը:– Հայրենիքի մէջ ռուսերէ՛նն է, սովետերէ՛նն է որ անճանաչելի դարձուցած է արեւելահայերէնը. Սփիւռքի մէջ տեղական լեզունե՛րն են որ կ'աղճատեն արեւմտահայերէնը: Եւ որովհետեւ կրթական մարզերու մէջ կը բացակայի հակակշռի բծախնդրութիւնը, կը բացակային անվրէպ դասատանդութեան միջոցները, ուսուցողական կերպերն ու հետեւողականութիւնը անխաթար պահելու հայերէնին առանձնայատկութիւնները, օրէ – օր կ'արմատանայ օտարումի չարիքը:

Քանի՞ հոգի կը նկատէ որ մեր ընտանեկան յարկերէն, մշակութային նախաձեռնութիւններէն ու զեղարուեստական կեանքի բեմերէն վտարուած է ՀԱՅ ԵՐԳԻՉ՝ իր տեղը զիջելով «երգ»ի՛ անունով հայկական ածնակատարութիւններն ու խմբումները պոռչտուքի, անճաշակ, անիմաստ, բաղնեւոնային մրցարանների վերածող ... «անմոխրնթա՛ց երգահան – դէս»ներու: Հարց կուտանք. «Հայ երգ» մնացա՞ծ է հայ բեմերու վրայ: Հայութենէ ի՞նչ կը բերեն անոնք՝ իրրեւ բառ, երաժչտական յօրինում կամ արուեստ: Հայութեան պատմական, մշակութային, իմացական եւ հոգեկան կեանքէն ի՞նչ ունին: Եւ ինչո՞ւ, եւ ինչպէս մեր ժողովուրդը կը հանդուրժէ յուցադերուող տօնական վաճառային այդ ցուցահանդէսներուն ...

Իրաւունք ունի՞նք ընկճուելու եւ վրդովելու՝ ի տես պարզուող պատկերին: Իրաւունք ունի՞նք յուսալու որ մեր հանրային կազմակերպութիւնները ու մշակութային միութիւնները (գոնէ՛ անոնք ...) քայլ կ'առնեն՝ խափանելու համար ապատերումի վտանգը ...

Լեզու, հրդ, արուեստի ճիւղեր, առհասարակ ՄՇԱԿՈՅԹ՝ նո՛յն չափով սուրբ ու նուիրական մեր հարստութիւններն են. վա՛յ մեզի, եթէ զանոնք ոտքի կոխան դարձնենք անարուեստ, անճաշակ եւ ապեւորականամիտ ոտնձգութիւններու ...

Խմբագրական
«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐՏՄՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդիկ, օրուան քանըչորս ժամերուն մէջ, քիչ մըն ալ ժամանակ պէտք է տրամադրեն տրտմութեան: Այսպէս մտածելի անցեալ օր, երբ թեթեւ թախիծ մը, մեղմամազոտ եւ մշուշոտ տրամադրութիւն մը համակած էր ամբողջ ներաչխարհս եւ անկէ ալ կարծես որոշ հանոյք մը կը զգայի: Ոմանք ծիծաղելի պիտի գտնեն այս տողերը, զիտեմ: Մարդ տըխրութենէ հանոյք կը զգա՞յ, հարց պիտի տան: Մարդ ուրախութենէ է որ, երջանկութենէ է որ հանոյք կը զգայ, պիտի ըսեն: Չեմ հաւատար: Ցնաստկ մը թախիծ կայ, տեսակ մը տխուր տրամադրութիւն, որ զոյն կուտայ կեանքին ու մարդուս առօրեան կը փրկէ յարատեւ ուրախութեան եւ զոհունակութեան պատճառած ձանձրոյթէն: Այդ թախիծը բամպականման եւ սպիտակ ամպի ծուէնն է, որ երբեմն կը չարտնուի երկնքի կապոյտին վրայ եւ կեանք ու չարժում կուտայ այդ կապոյտին: Որ – հեցէք անդամ մը: Ո՞վ չի սիրեր երկնքին անբիծ կապոյտը: Ամէն մարդ կը սիրէ: Բայց երբեմն ալ այդ կապոյտին վրայ կը փնտռենք սպիտակ ամպ մը: Այդ ամպը ոչ միայն ալ աւելի կը զեղեցկացնէ երկնքին կապոյտը, այլ նաեւ մեզի կ'օգնէ որպէսզի փրկուինք անծայրածիր կապոյտին միօրինակութենէն եւ ձանձրոյթէն:

Այս մարդիկ իրենց առօրեային մէջ պէտք ունին քիչ մը տրտմութեան: Այդ տրտմութիւնն է որ բանաստեղծական չեշտ մը կը դնէ մեր զգացումներուն ու ապրումներուն վրայ: Պէտք չէ վախնալ այդ տրտմութենէն, որովհետեւ բարերար տրտմութիւն մըն է այդ: Կ'եռեւեռէ մեր արիւնը, կը հրահրէ մեր զգայնութիւնը, մեզ մտածելու կ'առաջնորդէ, մեր մէջ կը ստեղծէ քաղցր զղջումներու եւ ափսոսանքներու ջերմութիւն մը, եւ մեր մէջ կ'արթնցնէ սրտակից բարեկամներու եւ ընկերներու հետ այդ տրտմութեան մասին խօսելու փափաք մը: Արդարեւ եթէ մարդիկ մեծ հանոյք չեն զգար իրենց ուրախութիւնները ուրիչին պատմելէ, ատոր փոխարէն չատ անգամ մեծ հանոյք եւ բաւարարութիւն կը զգան իրենց տըրտմութիւնները ուրիչին յայտնելէ: Եւ ես պիտեմ, որ մարդիկ անպայման կը փընտռեն այդ տրտմութիւնը, որպէսզի զոյն պահնէ մը նման սեղմեն իրենց կուրծքին:

Ես ալ, չատերու նման, սիրտս ամէն օր կը բանամ տրտմութեան: Կարծես ճաշասեղան նստիլ մըն է այդ տրտմութեան յանձնուիլը, հաց ուտել մը, կամ ազօթել մը: Այդքան բնական ու կենսատու: Գու հասկնիր կատարուած վիրաւորանք մը, բարեկամէ մը արտասանուած անհաճոյ խօսք մը, արտակից ընկերոջ մը մէկ անհասկացողութիւնը, եւ դեռ այսպիսի փոքր արտաբեկումներ, որոնք անպայման մեզի կը սպասեն մեր առօրեային մէջ, կարծես տարօրինակ դառնութեամբ մը կը տագնապեն մեր սիրտը եւ մեզ կ'օրօրեն մելամազոտ մտածումներու մէջ: Այդ պահուն եթէ յանկարծ յայտնուի մէկը, որ ուրախ եւ չէն միջամտութեամբ պիտի ուզէր խզել քու այդ տրտմութիւնը, կարծես կ'անհանդուրժանաս ու կ'ուզես ըսել. «Մի խանգարեր տրտմութիւնս, ես կ'ուզեմ քիչ մը եւս սրտիս մէջ ապրեցնել այս տրտմութիւնը»:

Եթէ ամէն ուրախութիւն եսակեդրոն է, եսասիրական է, տրտմութիւնը ընդհակառակն մեզ կը մղէ ուրիչը փնտռելու, ուրիչին մօտենալու: Տրտմութեան եւ ցաւին մէջ է, որ մարդիկ իրարու կը մօտենան: Ցաւն ու տառապանքը ցանկալի չեն, մարդիկ պէտք է կարելի ամէն միջոցով խուսափին անոնցմէ, բայց ըրտմութիւնը հոգիին անունդն է, մարդը ըստեղծագործութեան մղող ուժ մըն է, մարդը իր նմանները մէջ բարձրացնող եւ մարդկային արժանապատուութիւնը բարձր մակարդակի վրայ պահող փորձառութիւն մըն է: Եւ որոշ տեսանկիւնէ մը դիտուած, կրնանք անվարան պնդել, թէ տրտմութիւնը երբեմն ուրախութեան մէկ տարբերակն է հոգիին համար:

Ռ. Հ.

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ
ՊԱՐԱՁԱՆՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

«ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԱՆՁԻՋՈՂ ՀԷՔԵԱԹԱՍԱՅԸ»

«Հայ բեմադիր Պարաճանով մահացաւ» խորագրուած էջի մը մէջ թրքական «Դար» շաբաթաթերթը (որ վակուֆէն ի վեր կը փոխարինէ «Իֆիպինէ Տօղրու»ն) հրատարակած է Պեոլինէն Ա. Ռ. Խօզքանի յօդուածը որ «Արեւելեան ինքնութեան անզիջող հէքեաթասացը» խորագրին տակ կը պատմէ պարաճանովեան ողբերգականը: Ահա կ'ըսուի.

«Ամէն բան հէքեաթ էր:

1924-ին Թիֆլիսի մէջ հայ գաղթական դիմանիֆ մը մանչ զաւակ մը ունեցած էր: Հայրը բաղաֆին կեդրոնի հնավաճառատան մը փրանսական ձեռագործներու մասնագէտ չէր: Սուտ էին բոլոր այն օրերը զոր տղեկը անցուց այդ վաճառատան մէջ. չեղան այն օրերը երբ ան հիացումով հին շրջանիներու ծաղկամաներ, յախճապակիներ ու տախտակի աշխատութիւններ կը դիտէր: Դոյութիւն չունեցան այն պահերը երբ տղեկը թաղաւորական շրջանէն մնացած շողշողուն զգեստներու գաղտնիքին թափանցելու ծարաւով կը շօշափէր զանոնք: Ոչինչ կար ու ոչ մէկ բան պատահեցաւ:

Ամէն բան հէքեաթ մըն էր:

Այս նախապատմէն եաք մէկդիերումներ կը տրուին Պարաճանովի արուեստագիտութիւնին, ուր ան կը դանդաղի թէ աշխատելու եանդով ու կարողութեամբ լեցուն տարիները խլած են իրմէ, ու 64 տարեկան է. «տարիք մը, ուր մարդ աստուծոյ մասին կը մտածէ այլեւս, եւ ոչ թէ իր յաջորդ ժապաւէնին»:

Կը պատմուին անոր բանտարկութեան տարիները, իր հասցէին կատարուած անհեթեթ ղեպատութիւնները – արուեստի գործերու մաքսանենգութիւն, տարագրութիւն առեւտուր եւ միասեռականութիւն: «Պնդեցին թէ 340 համայնավար բռնաբարած եմ» ըսած է ան իտալական թերթի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին:

Յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ արուեստագէտին բեմադրութեան ոճին, ուր տիրապետող է իր անկախութիւնը, պատկերին ու զգեստաւորումին, բանաստեղծութեան խորհրդանշական բնոյթը, ազդեցութեան ու խորհրդաւորութեան անլուծելի տարազները, որոնց ամբողջութիւնը տրամաթիկ բնոյթ մը կուտայ Պարաճանովի չարժանկարին: Շեշտուած է այն կարեւորութիւնը զոր արուեստագէտը իր գործին մէջ տուած է լոյսին ու գոյնին: Յատկանիշ մը որ պատճառ եղած է որ զինք կոչեն «չարժարուեստի նկարիչը»:

Ս. Պարաճանովի արուեստին վերլուծութեան կը նկատուի այն ջանքը զոր կ'ընէ հզօրներով չրջապատուած ազգային փոքրամանութիւն մը, իր մշակութային ինքնութիւնը պահպանելու համար: Այսպէս, կը յիշուին անոր «Հրեղէն ձիեր»ը, «Սայեաթ Նովա»ն, «Սուրամի բերդ»ը, «Աչուղ Ղարիպ»ը:

Գրութիւնը կ'ամբարտի հետեւեալ տողերով.

«Յուլիս 20-ին երբ ամբողջ աշխարհի հաղորդուեցաւ Ս. Պարաճանովի մահուան լուրը, արուեստագէտը չհիացուած դէզ մը ծրագիր կը ձգէր իր ետին: Յուսաւիֆ որ գտնուին մարդիկ որոնք թերեւս առանց ձեւականութեան ու խորհրդաւորութեան ծուղակները իյնալու, շարունակեն անոր գործը:

Ամէն բան հէքեաթ մըն էր ու չամբարտեցաւ: Հէքեաթները չեն ամբարտիր ար...:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

«ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ» ԹԵՐԹԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Կարմիրի մէջ սկսած է ռուսերէն տարբերակը լոյս տեսնել «Բարեկամութիւն» թերթին, որ չրջանառէին կոմիտէի եւ չրջանային խորհուրդի օրկանն է: Խմբագիրը ըսած է թէ չրջանի քնակչութեան որոշակի մէկ մասը ռուսախօս է ու կան բազմաթիւ զպրոցական, որոնց մեծ մասը հայերէն չի գիտեր:

***

ՇԻՐԱԶԻՆ ՉԱՅՆԸ

«Մելոտիա» հասարակութիւնը հրապարակ հանած է նոր ձայնասկաւեր, Հայաստանի երգահաններու գործերով ու մեկնաբաններու ձայնագրութիւններով:

Գրական Հայաստանը արուած է Յ. Շիրազի բանաստեղծութիւններու ձայնասկաւերով. հեղինակին ձայնով ներկայացուած են «Ժողովուրդն անմահ է», «Թադդուում», «Քո կապոյտ աչերը», «Բիւրլիական պոեմ» եւ «Հայաստանի աղջիկները» բանաստեղծութիւնները:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՌԱԻՈՐ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ

Հոլանտայի Ամմելօ քաղաքին մէկ զբօսայգին մէջ կ'ուսանին նաեւ հայ երախաները. զպրոցական ցուցահանդէսին անոնք մասնակցեցան Հայաստանի մասին իրենց գծած նկարներով, հակառակ անոր որ երբեք տեսած չէին իրենց հայրենի երկիրը: Դպրոցին վարչութիւնը Երեւան դիմեց, փափաքելով ցուցահանդէսը հոն փոխադրել. հայ երախաները գործերուն հետ հոլանտացի պատանիներու պատառներն ալ կը ներկայացուին Երեւանի զեղարուեստական դաստիարակութեան կեդրոնին մէջ:

***

ՊԱՏԻԻ ՆԿԱՐՉՈՒՀԻՒՆ

Խորհրդային կերպարուեստին զարգացման ի նպաստ իր մեծ վաստակին համար Մ. Գորբաչովի կողմէ ստորագրուած հրամանագրով մը «Խորհրդային Միութեան ժողովրդական նկարիչ» կոչումը արուած է նկարչուհի Մարիամ Ասլամազեանի:

***

ՊԱՐՈՒՀԻՒՆ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ 81 տարեկանին մահացած է ծանօթ պարուհի Լիւբով Շիլկանան: Ան աւարտած էր Մոսկուայի պարարուեստի պետրոցը ու 1938-ին սկսած պարել Երեւանի օփերայի բեմին վրայ: 1939-ին Մոսկուայի հայկական արուեստի առաջին տասնօրեակին Յաչատուրեանի «Երջանկութիւն» պալէին մէջ կարինէի դերով չքանչանի արժանացած է: Այդ թուականէն եաք դասաւանդած է Երեւանի պարարուեստի ուսումնարանին մէջ:

***

Ղ. ԱՂԱՅԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Խորհրդային թղթատարական Նախարարութիւնը հայ դրողին յիչատակին նուիրած է դրոչմաթուղթով պահարան մը: Պահարանին վրայ տպուած է նկարիչ Վ. Նեստերենկոյի Աղայեանի դիմանկարը:

ՇԱՒԱՐՇ ԹՈՐԻԿԵԱՆ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ
ԵՒ
ՅՈՒՂԱՐԿԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օգոստոս 23-ի մեր թիւով հաղորդած էինք Շաւարշ Թորիկեանի մահը, որ պատահած էր սրտի տագնապի հետեւանքով, Պէյրութի մէջ:

Ստորեւ մանրամասնութիւնները իր տարած աշխատանքներուն մասին.–

***

Շ. Թորիկեան ծնած է Պաղեստինի Հայֆա քաղաքը, 1926-ին: Համալսարանական իր ուսումը սկսած է Անգլիոյ Օքսֆորտ համալսարանին մէջ, ուրկէ վկայուած է իբրեւ փիլիսոփայութեան տոքթոր՝ քաղաքական դիտութեանց մարզին մէջ, դառնալով միջազգային օրէնքի մասնագէտ: Ապա ուսումը շարունակած է Պէյրութ:

Շ. Թորիկեան Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ անցած է Զաւարեան ուսանողական միութեան ճամբով: Մասնակցած է Հ. Յ. Դ. ընդհանուր ժողովներու:

Հ. Յ. Դ. շարքերուն իր անդամակցութիւնը անոր առջեւ բացած է աշխատանքի լայն դաշտ մը՝ հայ ժողովուրդի իրաւունքներուն հետապնդումն ու այդ նպատակով, միջազգային օրէնքներուն ուսումնասիրութիւնը: Ան արդէն այդ հարցերուն ուսումնասիրութեան յատկացուցած էր համալսարանական իր աշխատանքներուն մեծ մասը: Քաղաքական դիտութեանց մարզը եղաւ իր կեանքը ապարդիւն հիմնական բաժինը: Եղաւ համալսարանի դասախօս եւ Հայ Դատի աշխատանքներու նուիրեալ ծառայող: Իրբեւ դասախօս՝ պաշտօնավարեց Պէյրութի ամերիկեան համալսարանին, հայկական քոլէճին, Պէյրութի համալսարանական քոլէճին, Գալիֆորնիոյ Լա Վէռն համալսարանին եւ Համազգայինի հայագիտական բարձրագոյն հիմնարկին մէջ: Զուգահեռաբար ան եղաւ Լիբանանի Հայ Դատի յանձնախումբի վաստակաշատ անդամը: Եղեռնի 50-ամեակին՝ 1965-ին տարին, ան եղաւ Հայ Դատի մասին յատկապէս օտարալեզու հրատարակութեանց պէյրութեան վարիչը, խմբագրելով բազմաթիւ հատորներ եւ դրքոյկներ: Իսկ իր «Հայկական Հարցը եւ Միջազգային Օրէնքը» հատորը հրատարակուեցաւ երեք լեզուներով (երկու հրատարակութիւն):

Շ. Թորիկեան մեծ աշխատանք տարած է միջազգային մակարդակի վրայ Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն մէջ: Եղած է անդամ եւ աշխատակից՝ ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւունքներու յանձնախումբին եւ Ցեղասպանութեան հարցը քննարկող ենթայանձնախումբին: Աշխատած է Ցեղասպանութեան մասին ՄԱԿ-ի ծանօթ տեղեկագիրներուն պատրաստութեան, ի խնդիր Հայկական Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման: Եղած է Համազգայինի գործօն անդամներէն, ատենաձեռով ամէնէն պատասխանատու պաշտօնները: Եղած է Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան ատենապետ:

***

Շաւարշ Թորիկեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 20-ին Ս. Նշան Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին:

Առաջին դամբանականը արտասանած է Կաթողիկոսը, ապա, յանուն Հ. Ը. Դ. Բիւրոյի, Կեդրոնական Կոմիտէի եւ Համազգայինի Տիգրան Ձիւնպաշեան:

Մարմինը փոխադրուած է Պուրճ – Համուտի ազգային գերեզմանատան Հ. Յ. Դ. պանտէոնը:

Պրուսա ձեռնադրուած Սահեփանոս Արք. Սանթալճեանէ: Ջինահատաքութեան չբաջանին Սեբաստիա տանելու պատրուակին տակ՝ ճամբան նահատակած են պինք «Սէյֆի Պէյ» կոչուած վայրը, թուրք ոստիկաններու կողմէ:

9.– Զայֆիրտ, 20 տուն, եկեղեցին Ս. Աստուածածին: Գիւղիս երէցն էր

Կոմիտաս Քահանայ Դարբինեան.– Ձեռնադրուած 1905, Նոյեմբեր 27-ին: Տարիէ մը ի վեր կը քահանայադործէր Եւդոկիոյ գիւղերէն մէկուն մէջ: Նահատակուած է աքսորի ճամբուն վրայ:

(Շար. 81)

ԳՈՂԳՈԹԱ
ՀԱՅ
ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԻՐ ՀՕՏԻՆ
1915 ԱՂԷՏԱԼԻ ՏԱՐԻՆ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ
ԵՒ
ԽՄԲԱԳՐԵՑ
ԹԷՕԴԻԿ

ԳԱԻԱՌԱԿՔ
ԵՒ
ԱՒԱՆՔ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ

Հայ ժողովուրդին պատկանող հայաբնակ գիւղերն են.–

1.– Գօճասար (Գօչ Հիսար կամ Հայերէն Պէյրասի), քաղաքէն վեց ժամ հեռու, 135 տուն: Եկեղեցին Ս. Յակոբ՝ ուր 28 տարիէ հետէ կը պաշտօնավարէր Աստուա Քահանայ Էլմասեան. – Ծնած 1839-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Գէորգ, ուսած անդ, գիւղը, 1887-ին ձեռնադրուած Պետրոս Թահմիզճեան սրբազանէ: Քաղաք տարուելու պատրուակին տակ՝ գիւղէն հանուելով, մօտակայ ձորի մը մէջ նահատակուած է թուրք ոստիկաններու կողմէ:

2.– Թոտորակ, քաղաքին հիւսիսակողմը՝ 10 ժամ հեռու, 72 տուն: Եկեղեցին Ս. Յակոբ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Հիւսիսիոս Քահանայ Թօնատէօլեան.– Ծնած 1853-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Սարգիս, ուսած անդ, 1892, Նոյեմբեր 10-ին ձեռնադրուած Պետրոս Թահմիզճեան սրբազանէ: Քաղաք տարուելով երկու չարաթ բանտարկուելէ վերջ՝ իր գիւղին ազգայիններուն հետ կը նահատակուի մօտակայ ձորի մը մէջ:

3.– Ձանիկ (Ձէնիկ), 35 տուն, եկեղեցին Ս. Խաչ: Գիւղս կը հովուէր յաջորդ գիւղին երէցը:

4.– Սքաւնոս կամ Իստաւնօզ (այլ անուամբ Ջամէն Եէնիճէ), 117 տուն: Եկեղեցին Ս. Թորոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Թէոփիլէ Քահանայ Շարուկեան.– Ծնած 1853, Նոյեմբեր 22-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Յարութիւն, ուսած անդ, 1897, Ապրիլ 7-ին ձեռնադրուած Պետրոս Թահմիզճեան սրբազանէ: Գօչ Հիսար տանելու պատրուակին տակ՝ նահատակուած է Եարասարի «Անապար Գեայասը» կոչուած վայրը թուրք ոստիկաններու կողմէ:

5.– Եարասար (Հայերէն Շղժենի), քաղաքին արեւելակողմը՝ 8 ժամ հեռու, 160 տուն: Եկեղեցիները՝ Ս. Սարգիս եւ Ս. Խաչ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Գրիգոր Քահանայ Տօստուրեան.– Ծնած 1873, Սեպտեմբեր 17-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Խաչատուր, ուսած անդ, ուսուցիչ, 1910, Յունուար 24-ին Գումուշխանէ (Պոլիս) ձեռնադրուած Մաղաքիա Եպիսկոպոս Տէրունեանէ: Տարագրութեան պահուն կարգելափակուի Գօչ Հիսարի բանտը: Յետոյ հոնկէ ճամբայ կը հանուին եւ կը նահատակուի ճամբան՝ իրեն ընկերացող թուրք ոստիկաններու կողմէ:

6.– Բռաբերդ, քաղաքին արեւելակողմը՝ 7 ժամ հեռու, 72 տուն: Եկեղեցին Ս. Թորոս՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Սիմոն Քահանայ Փարխալեան. – Ծնած 1856-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Հայրապետ, ուսած անդ, 1905-ին ձեռնադրուած Պետրոս Թահմիզճեան սրբազանէ: Երբ գիւղին հայ տուները կը խուզարկուէին բռտօրէն (ինչպէս ամէնուրեք) զէնք գտնելու յոյսով, այս տարաբախտ երէցը կախաղան կը հանուի իսկոյն՝ առանց դատաւարութեան, գիւղին ոստիկանապետին քմայքով:

7.– Օղնօվիտ կամ Օռնիովուտ, 11 տուն, եկեղեցին Ս. Յակոբ: Գիւղիս ժողովուրդը կը հովուէին մօտակայ գիւղի քահանաները:

8.– Պարտիզակ (Սեբաստիոյ այս գիւղէն տասնօք Պոլիս դաղթած են խումբ մը Հայեր եւ կազմած Նիկոմիդիոյ համանուն գիւղը), 65 տուն: Եկեղեցին Ս. Գէորգ՝ ուր կը պաշտօնավարէր

Երեմիա Քահանայ Ասարեան. – Ծնած 1875-ին, բնիկ, աշխարհական անուամբ Մարգար, ուսած անդ, ուսուցիչ, 1906-ին

(Շար. Ա. էջէն)

յայտնէին իրենց դէնքերու պահեստաւորները եւլն. եւլն եւ մանաւանդ խախտումները չըլլային:

× Ներքին նախարար՝ Լ. Գալստեան, հեռացուած է իր պաշտօնէն, քանի չէր կրցած իր պաշտօնը կատարել: Վազգէն Մանուկեան, ներկայիս, ներքին Նախարարութեան պաշտօնատար նշանակած է առաջին տեղակալը՝ Գաբրէլ Ղազարեան: Հայաստանի բոլոր ուժերը (Ներքին Նախարարութեան թէ ՊԱԿ-ի) կը գործադրեն Գերագոյն Խորհուրդի եւ վարչապետին հրահանգները:

Ինչ կը վերաբերի Ռաֆայէլ Իշխանեանի, կը պարզուի որ մայթին վրայ քալած պահուն, կառք մը մայթ ելած ու զարկած է (նոր օրեր, հի՞ն մեթոտներ): Ներկայիս, դէպուս ցնցումը այնքան ծանր չէ, իսկ բարձոսկրի ըեկանման համար, Հինգշաբթի օր որոշում պիտի տրուէր թէ զաճի՞ մէջ պէտք է դնել, թէ գործողութիւն ընել, նկատի առած որ Ռ. Իշխանեան 68 տարեկան է:

⁂

Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9·30-ին (Երեւանի ժամով 12·30) Արմենփրէսէն լսացանք հետեւեալ տեղեկատուութիւնը.–

«ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԲՆԱԿԱՆՈՆԱՑՄԱՆ ՁԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՑ

«Հայոց ազգային բանակ»ը երէկ գիշեր պարպած է Երեւանի իր կեդրոնատեղին, Հանրապետութեան իշխանութիւններուն յանձնելով որոշ բանակութեամբ զէնք եւ զինամթերք: Սակայն մարտիկներուն մէկ մասը (աւելի քան 50 հոգի) կրցած են հեռանալ, իրենց հետ տանելով զէնքեր: Զէնքը կամաւոր յանձնողները ազատ արձակուած են: Ոչ մէկ կրակոց եղած է, եւ ինչպէս այդ մասին Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդարանին մէջ այսօր յայտարարեց նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, ատիկա վերջին վեց ամսուան ամէնէն խաղաղ գիշերն էր:

ՀԱԲ-ի դեկավարները համաձայնութեան եկած են գայն լուծարքի ենթարկելու մասին. որոշ ջոկատներ զէնքերը վար դրած են Հանրապետութեան շարք մը շրջաններուն մէջ:

Յայտարարուած արտակարգ դրութիւնը դեռ կը պահպանուի մինչեւ որ իրավիճակը ամբողջովին կարգաւորուի:

Հայոց Խորհրդարանը այսօր կը շարունակէ իր աշխատանքը»:

Երեւան, Օգոստոս 30

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

DES ARMENIENS TIRENT SUR DES ARMENIENS

Չենք կրնար բողոքել նման խորապրի մը դէմ, քանի արժանի ենք ատոր մեր ամարդի գործունէութեամբ:

Ֆիկարօ *լայն տեղ կու տայ, բաւական մանրամասն նկարագրելով դէպքը եւ անոր տուն տուող դրդապատճառները: Մոսկուայի իր թղթակիցին համար, Լ. Տէր-Պետրոսեանի նման «չափաւոր եւ ժողովրդական» դէմքի մը ընտրութիւնը յոյս ներշնչած էր որ կացութիւնը կը հանդարտի: Այն պիտի կարենայ չաղկապել զանազան չարժումներն ու խմբաւորումները, մինչ հիմա քաղաքական պատերազմի մը խայծը կ'երեւի: Թղթակցուհին անդրադառնալով ՀԱԲ-ի, կ'ըսէ թէ անոնք միշտ պերիշխան եւ անկախ Հայաստան մը կ'ուզեն եւ իրենց մէկ անդամը ըսեր է իրեն հեռաձայնով.– «Երեւիտիան Ալվազեանի գալուստը մեր կեդրոնատեղին դրդուութիւն մըն էր: Այդպէս վարուելով Մոսկուայի մաֆիային խաղը կը խաղար: Միայն անկախ բանակ մը կրնայ մեր հայրենիքը փրկել»:*

Եզրակացութեան մէջ, Ֆիկարօ-ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ Հայաստանի ազգայնականներու պատակառումը Մոսկուայի դործին կու գայ: Նախ, որովհետեւ կ'արգելացնէ Գորբաչովի վերջնագիրը, երկրորդ՝ դաշնակցային իշխանութիւնը կ'ուզէ նորէն ինքզինքը ներկայացնել որպէս հաւանական խրատարար մը թշնամի խմբաւորումներու մէջեւ: Բայց, թղթակիցը արդարօրէն կը նկատէ նաեւ որ այդ նոյն կեդրոնն է որ ցոյց տուաւ իր անկախողութիւնը իրատարարի դեր խաղալու Ղարաբաղի հարցին մէջ:

«LIBÉRATION»

L'ARMENIE GLISSE VERS LA GUERRE CIVILE

Կը յուսանք որ թերթը կը սխալի, չենք ըսեր յօդուածագիրը, քանի որ միջազգային մամուլի մէջ, ընդհանրապէս խորհրդերները թերթին խմբագրութեան կը պատկանին: Դեռ ենթախորագրով ալ կ'լսուի «Պատերազմը կատաղի է» ազդայնականներու մէջն, ինչ որ չի համապատասխաներ, բարեբախտաբար իրականութեան: Հրատարակուած նկարին վրայ ալ (գինեալ տղոց) կը չեչտուի «քիչ հաւանական կը թուի որ Հայերը հաւանին դէնքերը վար դնել»:

Մնաց որ մեդիանները կը նախընտրեն դէշ լուրեր տալ (լաւ լուր մը՝ լուր չէ, մամուլի ըմբռնումով):

Աչխատակիցը ծանօթ է Հայաստանի հարցերուն եւ բաւական ճչգրիտ պատկեր մը կը պարզէ: Կը գրէ թէ Խորհրդարանին մէջ, համաչխարհ կուսակցութիւնը արհամարհելիք ուժ մը չէ: Օգոստոսի սկիզբէն ի վեր այս դիւրաբեկ հաւասարակչռութիւնը խնդրոյ առարկայ է դինեալ ուժերուն կողմէ, կամ որովհետեւ կ'ուզեն որ նոր իշխանութիւնը կապը կտրէ Մոսկուայի հետ, կամ որովհետեւ համաչխարհ կուսակցութեան կողմէ օգտագործուած են (մանիփիւլէ) ինչպէս կը պնդեն ՀՀՇ-ի դեկավարները:

Երկար եւ հետաքրքրական թղթակցութեան մէջ, Պերնար Քոհէն կը գրէ նաեւ թէ ՀԱԲ-ը «ազգ. միութեան» կառավարութիւն մը կ'ուզէ, այսինքն քանի մը Նախարարութիւններով համաչխարհնեբու, մինչ ՀՀՇ-ն աւելի կողմնակից է միատարը խմբաւորումի մը:

Զենք կրնար չատ մանրամասնութիւններու մէջ մտնել, բայց յիշենք նաեւ թէ թղթակիցը որոշ յոռետեսութիւն ցոյց կու տայ, խորհելով թէ ՀԱԲ-ի կազմալուծումով, Գերագոյն Խորհուրդը ճամբայ մը կը բանէ որ կրնայ ՀՀՇ-ի անկումը արագացնել: Ցաւակ չէ սակայն թէ այս կարծիքը լո՞նք կազմած է թէ հետեւանք է Հ. Ց. Դ. ներկայացուցիչ Ժան Գրիդորեանի հետ ունեցած խօսակցութեան, որ վերջին հատուածն է իր գրութեան:

«IHT»

Ամերիկեան օրաթերթը կը խորագրէ արտակարգ վիճակի հաստատման լուրով եւ աւելի ընդհ. անդրադարձ մը կ'ընէ Խորհ. Միութեան կացութեան քան յատկապէս Հայաստանի:

Շատ կարճ կ'անդրադառնայ Իւմանիթէ, Քոթիտիէն տը Փարի, Լէ գ'էֆօ:

⁂

Վերջացնենք Ա. էֆ. փէ-ի վերջին հեռագրով, զոր ստացանք Հինգշաբթի ժամը 11ին եւ ուր կը տրուին կարգ մը այլ մանրամասնութիւններ:

Լ. Տէր-Պետրոսեան Հինգշաբթի առաւ. Գ. Ո-ի նիստին յայտնած է թէ ՀԱԲ-ը յանձնուած է դիչերը եւ զլխաւոր զեկավարները ձերբակալուած, առանց որեւէ կրակոցի. ՀԱԲ-ի 52 ռազմիկներ փախած են վերջնագրին պայմանաժամէն առաջ: Լուսարձակը կը պահպանուի, ցորչափ բոլոր զէնքերը չեն յանձնուած:

ՀԱԲ-ի չուրջ 250 ռազմիկ կամովին յանձնուած են:

⁂

Այս էր, ամփոփ ձեւով, Հայաստանի կացութիւնը Հինգշաբթի ցերեկ: Կը մնայ մաղթել որ զինաթափումը չարունակուի, միչտ առանց կրակոցի եւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը յաղթական եւ ուրեմն՝ ամրապնդուած իշխանութեամբ մը դուրս գայ այս épreuve de force էն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՄԻԽԻՈՆՕՐՀՆԷՔԻ ՑԵՏԱՋԳՈՒՄԸ

ՄԱՑՐ ԱԹՈՌԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռս դերագոյն հոգեւոր խորհուրդը ըստ նախագահութեան վեհափառ Հայրապետի, Օգոստոս 28-ի իր նիստում քննարկելով յառաջիկայ Սեպտեմբեր 30-ի նախատեսուած սրբալոյս միւռոնի օրհնութեան հետ առընչուած հարցերը, եկաւ այն եզրակացութեան որ ի նկատի ունենալով մեր երկրի այժմեան պայմանների կազմակերպչական դժուարութիւնները, նպատակայարմար գտաւ միւռոնօրհնութիւնը կատարել յառաջիկայ տարի 1991 թուականի Սեպտեմբերի 29-ին:

Ձայս կը յանձնենք ուչադրութեանը մեր եկեղեցու նուիրապետական աթոռակաների, թեմական, եկեղեցական խորհրդակաների եւ հաւատացեալ ժողովրդի:

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՑՐ ԱԹՈՌՈՅ

Ս. Էջմիածին
Օգոստոս 29, 1990

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Սոցիալ Դեմոկրատական Հնչակեան կուսակցութեան կեդրոնական վարչութիւնը կու գայ յայտնելու համայն Հայութեան՝ ի Սփիւռս աչխարհի եւ Հայաստանի, որ չնորհիւ դեմոկրատական ազատութիւններու ընդլայնման պրոցէսի եւ բազմակուսակցականութեան իրավիճակին, Հայ ժողովուրդի ու իր պատմական հայրենիքի ազատագրութեան սրբազան Դատին ծառայելու համար դեռ եւս 1887 թուին ծնունդ առած Հայ առաջին քաղաքական – յեղափոխական կուսակցութիւնը՝ Ս. Դ. Հ. Կ.ը վերահիմնաւորուած է Հայաստանի մէջ, ուրկէ կազմակերպական գետնի վրայ ան բացակայեցաւ չըլյան մը ակամայ, բայց միչտ մնալով անթեղուած հայրենի ժողովուրդի սրտին մէջ, որպէս ոգի ու ճգտում, որուն վկայութիւնն է այս «վերադարձ»ին դրսած ջերմ ընդունելութիւնը:

Այժմ ուրախ ենք յայտնելու, որ Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը այլեւս ներկայ է ամբողջ Հայաստանի տարածքին, իր ազգային, քաղաքական, տնտեսական ու ընկերային փլատֆորմով, դրօչով եւ ունենալով առաջադրանք՝

Ա.– Ազգային ամբողջական ինքնիչխանութեամբ օժտել Հայաստանը եւ պինդ հասցնել տնտեսական ինքնաբաւութեան, Սփիւռքին բազմակողմանի զօրութեան կանութիւնը նեցուկ դարձնելով ատոր վերելքին:

Բ.– Պետութեան սահմաններէն ներս ստեղծել ճչմարիտ ժողովրդավարական կարգ, ընկերային գործօններու բարեչըջումով եւ սկսուած արմատական բարեկարգութիւնները արագացնելով յօդուտ Հայ ժողովուրդի բարօրութեան, Հայրենադարձի ու ազգային վերամիաւորման:

Գ.– Ապահովել քաղաքական կայունութիւնը Հայաստանի մէջ, որ Հանրապետութիւնը իր ներկայ ճգնաժամէն դուրս բերելու, բարեկեցութիւն ստեղծելու եւ լաւագոյն ինքնապաչտպանութիւն կազմակերպելու նախապայման է:

Դ.– Ուժաւորել Հայաստանէն անիրաւարար բռնախլուած հողերու վերատիրացման արդար պայքարը՝ Արցախն ու Արեւմտահայաստանը սեւեռակէտ ունեցող:

Ե.– Վարել Հայաստանի աչխարհաքաղաքական ու քաղաքական դիրքէն մեկնող եւ Հայկ. պետականութեան ազգային դիմագիծն ու գոյատեւումը ամրապնդող քաղաքականութիւն, որ ապահովէ ներկան ու անոր հիմքի վրայ կերտէ աւելի չքեղ ապագայ:

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան վերահիմնաւորումը Հայաստանի մէջ կ'ընձեռէ կարելիութիւն, որ ան իր հարիւրերեքամեայ յեղափոխական – քաղաքական հարուստ փորձառութիւնը դնէ ի սպաս Ամբողջական, Ինքնիչխան, Արդար ու Բարգաւաճ Ազգային Պետութեան մը կերտումին, որ մեր կուսակցութեան Հիմնական Նպատակը եղած է եւ կը չարունակէ արտայայտել Հայ ժողովուրդին լաւագոյն տեղերը:

ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏԱԿԱՆ
ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 17, 1990

ՀՈԳԵՇՆՉԱՆԳԻՍՏ

Ընկերներն ու բարեկամները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 2, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին՝

ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

LE TEBROTZASSERE
ECOLE BILINGUE
MATERNELLE — PRIMAIRE
SECONDAIRE
DEMI-PENSION
AVEC RAMASSAGE SCOLAIRE

- *Enseignement MODERNE et de QUALITE avec des PROFESSEURS MOTIVES.*
- *Ambiance ARMENIENNE et FAMILIALE.*
- *Initation à l'ANGLAIS à partir du C. P.*
- *ETUDES DIRIGEES du soir.*

INSCRIPTIONS
«SCOLAIRES 1990/91»
OUVERTES

ECOLE BILINGUE
« T.EBROTZASSERE »
M. Garabed DAKESSIAN / Directeur
1, boulevard du Nord
93340 LE RAINCY
Tél. : 43 81 01 72
SNCF PAVILLONS s/s BOIS

ՏԻԳՐԱՆ ԵՒ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԱՄԷՆՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1990-91 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանը հիմնուած՝ 1988 Սեպտեմբերին, մանկապարտէզի բաժինով մը կը սկսէր նեռել իր առաջին քայլերը:

Ներկայիս Տնօրէնութիւնը ուրախութեամբ կը տեղեկացնէ թէ յառաջիկայ 1990-91 կրթական տարեչրջանին, վարժարանը կը բանայ նաեւ նախակրթարանի իր բաժինը, առաջին դասարանով մը, Սէ. փէ. (C. P.).

Տնօրէնութիւնը Լիոնի եւ մօտակայ արուարձաններու մէջ բնակող ծնողայ կը ծանուցանէ թէ, Վարժարանը կը չարունակէ ընդունիլ 3, 4, 5 տարեկան աչակերտներ մանկապարտէզի երեք մակարդակներու համար: Իսկ 6 տարեկան աչակերտներ՝ նախակրթարանի առաջին դասարանին համար:

Դիւրացնելու համար ծնողքներուն բեռը, Տնօրէնութիւնը կ'ապահովէ երթեւեկի սպասարկութիւն մը:

Տնօրէնութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ ծնողքներուն որպէսզի առանց տատամսելու ղրկեն իրենց զաւակները այս վարժարանը, ուր ֆրանսերէն ծրագրին առընթեր կ'ուսուցուի հայերէն լեզուն:

Արձանագրութիւնները սկսած են արդէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.–

Լրացուցիչ տեղեկութիւններու համար կարելի է դիմել ամէն օր ղպրոցին դրասենեակը, բացի չաբաթ օրերէն, առաւօտեան ժամը 9·30-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 5:

Հասցէ.–

40, rue d'Arménie, 69003 Lyon
Tél. : 78. 60. 47. 18